UNIVERSITÄTS BIBLIOTHEK WUPPERTAL
BERGISCHE UNIVERSITÄT WUPPERTAL

Universitätsbibliothek Wuppertal

Q. Horatii Flacci Satyrae Omnes Qvae Extant

Horatius Flaccus, Quintus

Coloniæ Mvnatianæ, 1615

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.
Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

urn:nbn:de:hbz:468-1-1469

Visual Library

D 2
243

56 1

Q. HORATII FLACCI
SATYRAE OMNES

QVAE EXSTANT

PET. GVALTERI CHABOTII
PICTONIS SANLVP.

PRÆLECTIONIB. IN OMNI LITERATVRA
PERFECTISSIMIS

DIALECT. GRAMMAT. ET RHETORICO ARTIFICIO
tanta ingenij & iudicij dexteritate, eruditionis varietate
& Linguarum elegantia, ad amussim
explicatæ

Vt vix quidquam Commentarij amplius

IN LYRICORVM HVNC PRINCIPEM
à quoquam desiderari possit.

I. IAC. GRASSERVS CIV. ROM. ET SAC. PAL. C.
ex ipsius Gualterij Chabotij Academicarum Lucubrationum
Thesauro manuscripto,

Editionem hanc nouam per singulas paginas vario labore mirificè
auxit, emendauit, & illustrauit.

Tomus secundus.

COLONIÆ MVNATIANÆ MDCXV.
Impensis Ludouici Regij.

Q. HORATII FLACCI SATYRARVM LIBER PRIMVS.

SATYRA PRIMA.

Theticum.

Quòd ſuam quiſque ſortem aſpernetur ſtultiſſimè, & alienam, quæ ſibi multò videtur beatior, appetat avidiſſimè.

QVî fit, Mæcenas, ut nemo, quam ſibi ſortẽ
a Seu ratio dederit, ſeu fors obiecerit, illâ
Contentus viuat? laudet diuerſa ſequentes?
b O fortunati mercatores! grauis annis
c Miles ait, multo iam fractus membra labore.
2. Contrà mercator, nauim iactantibus Auſtris,
Militia eſt potior. 3. Quid enim? concurritur: horæ
Momento aut cita mors venit, aut victoria læta.
4. Agricolam laudat iuris legumq; peritus;
Sub galli cantum conſultor vbi oſtia pulſat.
5. Ille datis vadibus, qui rure extractus in vrbem eſt,
Solos felices viuentes clamat in vrbe.
6. Cætera de genere hoc, d adeò ſunt multa! loquacẽ
Delaſſare valent e Fabium: ne te morer, audi,
Quò rem deducam. 7. f Si quis Deus, En ego, dicat,
Jam faciam, quod vultis: eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu, conſultus modò, ruſticus. g Hinc vos,
Vos hinc mutatis diſcedite partibus: h eia,
Quid ſtatis? nolint. Atqui licet eſſe beatis.
8. Quid cauſſæ eſt, merito quin illis Juppiter ambas
Iratus buccas inflet? neque ſe fore poſthac
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
9. Præterea, ne ſic, ut qui iocularia, ridens
i Percurram: k quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? ut pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, l elementa velint ut diſcere prima.
Sed tamen amoto quæramus ſeria ludo.
10. m Ille, grauem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo miles, nautæq;, per omne
Audaces mare qui n currunt, hac mente laborem
Sese ferre, ſenes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, quum ſibi ſint congeſta cibaria: 11. ſicut
Paruula (nam exemplo eſt) magni formica laboris
Ore trahit, quodcunq; poteſt, atque addit aceruo,
Quem ſtruit, haud ignara, ac non incauta futuri:
12. Quæ ſimul inuerſum contriſtat Aquarius o annũ,
Non uſquam prorepit, & illis utitur antè
Quæſitis ſapiens. 13. Quum p te neq; feruidus æſtus
Demoueat lucro, neque hyems, ignis, mare, q ferrũ:
Nil obſtet tibi; dum ne ſit ditior alter:
Quid iuuat argenti te immenſum pondus & auri
Furtim defoſſa timidum deponere terrâ?
Quod ſi comminuas, vilem redigatur ad r aſſem.
14. At, ni id fit, quid habet pulcri cõſtructus aceruus?
15. ſ Millia frumenti tua triuerit t area u centum:
Non tuus hoc capiet venter plus quàm meus: 16. ut ſi
Reticulum panis x venales inter onuſto
Forte vehas humero, nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portârit. 17. Vel dic, quid referat intra
Naturæ fines viuenti, iugera centum, an
Mille aret. 18. y At ſuaue eſt ex magno tollere aceruo.
Dum ex paruo nobis tantundẽ z haurire relinquas;
Cur tua plus laudes cumeris granaria noſtris?
19. Vt tibi ſi ſit opus aa liquidi non amplius urnâ,
Vel cyatho: & dicas: bb Magno de flumine mallem,
Quàm ex hoc fonticulo tantundem, ſumere: eò ſit;
Plenior vt ſi quos delectet copia iuſto,
Cum ripa ſimul auulſos ferat Auſidus acer.
20. At qui tantulo eget, quãto eſt opus, is neq; limo
Turbatam haurit aquã, neq; vitam amittit in undis.
cc At bona pars hominum, decepta cupidine falſo,
Nil ſatis eſt, inquit: quia tanti, quantum habeas, ſis.
21. dd Quid facias illi? iubeas miſerum eſſe libenter,
Quatinus id facit: ee ut quidã memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere ff voces
Sic ſolitus: Populus me ſibilat: gg at mihi plaudo
Ipſe domi; ſimul ac nummos contemplor in arca.
22. hh Tantalus à labris ſitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? 23. mutato nomine de te
Fabula narratur. Congeſtis vndiq; ſaccis
Indormis ii inhians, & tanquam parcere ſacris
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
24. Neſcis, quò valeat nũmus? quem præbeat vſum?
Panis ematur, olus, vini ſextarius: adde,
Queis humana ſibi doleat natura negatis.
25. An vigilare metu exanimem noctesq;, diesq;
Formidare malos fures, incendia, ſeruos,
Ne te compilent fugientes, hoc iuuat? horum
Semper ego optârim pauperrimus eſſe bonorum.
26. kk At ſi condoluit tentatum frigore corpus:

Aut alius casus lecto te affixit: habes, qui
Assideat; fomenta ll *paret; Medicũ* ll *roget; vt te*
ll *Suscitet, ac reddat natis cariq; propinquis.*
Non vxor saluum te vult; non filius: omnes
Vicini oderunt, noti pueri atque puellæ.
Miraris, quum tu argento post omnia ponas,
Si nemo præstet, quem non mereare, amorem?
27. *At si cognatos, nullo natura labore*
Quos tibi dat, retinere velis, seruareq; amicos.
Infelix operam perdas: vt si quis asellum
In mm *campo doceat parentem currere frænis.*
28. *Deniq; sit finis quærẽdi:* nn *quoq; habeas plus,*
Pauperiem metuas minùs, & finire laborem
Incipias, parto, quod auebas: nec facias, quod
Vmidius quidam (non longa est fabula) diues,
Vt metiretur nummos; ita sordidus, vt se
Nonunquam seruo meliùs vestiret: ad vsque
Supremum tempus: ne se penuria victus
Opprimeret, metuebat. 30 oo *At hunc liberta securi*
Diuisit medium fortissima pp *Tyndaridarum!*
31. qq *Quid mî igitur suades? vt viuã Mænius? aut sic*
Vt Nomentanus? Pergis pugnantia secum
rr *Frontibus aduersis componere. Non ego auarum*
Quum veto te fieri, ſſ *vappam iubeo ac* tt *nebulonẽ.*
32. *Est inter* uu *Tanaim quiddã,* uu *socerumq; Viselli.*
Est modus in rebus: sunt certi denique xx *fines,*
Quos vltra citraq; nequit consistere rectum.
33. yy *Illuc, vnde abij, redeo: nemón' vt auarus*
zz *Se probet, ac potiùs laudet diuersa sequentes?*
Quodq; aliena capella gerat distentius vber,
*a *Tabescat? neque se maiori pauperiorum*
*Turbæ comparet? *b hunc atque hunc superare laboret?*
Sic festinanti semper locupletior obstat:
34. *Vt quũ carceribus missos rapit *c vngula currus:*
Instat equis auriga suos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
35. *Inde fit, vt raro, qui se vixisse beatum*
Dicat, & exacto contentus tempore, vitâ
Cedat, vti conuiua satur, reperire queamus.
36. *Iam satis est, ne me Crispini *d scrinia lippi*
*e *Compilasse putes, verbum non amplius addam.*

Analysis Dialectica.

1. IN hoc toto Satyrico meditationis opere facilè obseruesis hæc duo. vt stylum suum Poeta temperet ad ingenium & mores hominis redarguendi & monendi, quem si fortè præsenserit contumaciter repudiare morum castigationem, cum huiusmodi ingenio acrioribus argumentis conflictatur: Vel temerario & cæco impetu res humanas ferri ac miscerí: Discrimen autem horum Philosophorum, & reliquorum Seneca tale statuit lib. quod in sapientem nõ cadit iniuria. *Tantum inter Stoicos, Serene, & cæteros sapientiam professos interesse, quantum inter feminas & mares, non immeritò dixerim, cum vtraq; turba ad vitæ societatem tantundem conferat: sed altera pars ad obsequendum, altera ad imperandum nata sit. Cæteri sapientes molliter & blandè vt ferè domestici & familiares medici ægris corporibus, nõ quâ optimum & celeberrimum est, medentur, sed qua licet. Stoici virilem ingressi viam non vt amœna intuentibus videatur, curas habent, sed vt quam primum nos eripiant, & in illum editũ verticem educant, qui adeo extra omnem teli iactum surrexit, vt supra fortunam emineat. At ardua per quæ vocamur, & confragosa sunt. Quid enim plano aditur excelsum? sed ne tam abrupta quidem sunt, quam quidam putant. Prima tantum pars saxa rupesq; habet, & inuij speciem, sicut pleraq; ex longinquo & speculantibus abscissa & connexa videri solent, quum aciem longinquitas fallat. deinde propiùs adeuntibus eadem illa quæ in vnum congesserat error oculorum, paulatim aperiuntur, tum illis quæ præcipitia ex interuallo apparebant redit lene fastigium.* Contrà si quem fore docilem viderit; cum eo præceptis institutisque philosophiæ vt lenibus dolorum fomentis agere solet: Sic diuersa tenenda est via, alterius enim vitia emendanda, alterius autem frangenda sunt, vt ait Senec. Partibus inter se dissentaneis constat, enunciaturque primùm è loco diuersorum, quòd nemo viuat sua sorte contentus: conditionem autem aliorum quisque pluris faciat, quàm propriam. Deinde duplici causâ sortis humanæ; Ratione & Fortunâ illustratur. Rationis quidem nomine notare videtur Stoicos, qui omnia illius vi affirmabant confici: sed Fortunæ voce Epicureos: qui casu & temerè omnia fieri. Posteà illud dilatatur distributione ex attributis: quòd ex hominib⁹ sic malè habitis alius quidem miles sit, alius mercator, alius agricola, alius Iurisconsultus, alius rusticus, alius vrbanus: ἕκαστος ἢ τούτων μεμψ. μοιρῶ. *horum autem quisq; de sua queritur sorte*, & *professione* vt cum Terentio verè possint homines confiteri, in Phorm. act. 1. Scen. 3. id est, ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet pœnitet, Gallicè, nouæ sommes touæ de este nature, que nous ne pourons nouæ contenter & ordinairement estimens peu de choses & que nous auonæ, ou scauonæ: quem locum Donatus interpretatur, nos ipsi contemnimus nostra, cui simile illud est Ciceronis Suæ quemq; pœnitet fortunæ. Sic Socrates docet Axiochum huiusmodi querelas esse communes omnium planè hominum, ποίαν, ἔφη, λέγεις ἀλόμενος ἀνθρώπου, ἢ τέχνην οὐ μέμψεται: *quod vitæ institutum ingressus aliquis, aut factitans artem, non conqueretur?* Καὶ τοῖς πόροῦσι χαλεπαινεῖ: non grauatè ferret præsentia? Quæ Philosophi sententiâ variâ & multiplici hominum distributione, vt hic, amplificatur, Opificum, Cerdonum, Nautarum, Agricolarum, Magistratuum, ac cuiusque generis reliquorum. Et quidem hoc est, quod Aristoteles disputat libris primis de moribus, & ad Nicomachum & ad Eudemum de vita Beata, vtrobique enim huiusmodi querulas hominum sententias scribit esse puerorum, Ægrotorum, Insanorum, & aliorũ non dissimilis ingenij ac sensus: Caussa autem huiusmodi expostulationis è cupiditate rei alienæ existit, vt Epist. 14. scribit: *Cui placet alterius, sua nimirũ est odio res.* Cuius quidem inconstantiæ imaginem Michael. Hospitalius Franc. Cancell. expressit in Epist. lib. 6. incepta, *Nolim me pigrum* &c. ad Barthol. Faium.

Hæc tu namq; Fai, sapienter, vt omnia: non quo
More alij vestra multi tactantur in vrbe:
Quos videas magis atq; magis noua munera semper
Appetere, atq; animum circum omnes ferre per artes
Incertum, ignarumq; sui. Sparta satis æquum
Nemo sua oblatum retinet constanter amorem:
Quin simul optatam potuit contingere sedem,
Continuò cupit alterius succedere sorti.

Non dissimilis huic inconstantia diuitum & pauperum,

rum, mediocriumque hominum Epist. 1. l. 11. ad hunc versum, & deinceps notatur:

Iidem eadem possunt horam durare probantes.

At quoniam latissimè funditur hoc distributionis genus ex attributionibus rei cuiusque; infinitatem illius Poeta minimè persequitur, arbitratus satis magnam vim inesse in his paucis ad Thetici confirmationem. Ac primùm eâ re miles videtur adduci, ut de sorte sua queratur, *quòd se fractum & debilitatum senem animaduertat: mercatorique, meliùs, quàm sibi esse conueniat:* quasi verò hæc querela non communis esset omnino hominum: quorum certè corpora multitudine annorum ingravescere & debilitari solent: quinetiam vita Mercatoris non languida, neque iners vllo tempore existimanda est, sed operosa, & aliquid semper moliens, de quo non minùs iusta posset esse illius expostulatio, quàm huius de militari.

2. Altera & contraria est mercatoris querela, *qui quăquam in maximo vitæ periculo, grauissimâque mercium suarum iactura versatur.* Pleonexia tamen omnem illi metum periculi adimit, Od. 1. l. 1. *mox reficit rates, Quassas, indocilis pauperiam pati.* Ita enim queritur e collatione maiorum, vt militia ipsi videatur mercaturæ faciendæ longè anteponenda.

3. Approbatio est περίστασις comparatæ ex attributa celeritate, vel fortiter & gloriosè in prælio moriendi, vel ex voluptate de hostibus triumphandi.

4. Tertiò expostulat patronus de iudicialibus molestijs, negotiisque forensibus, *quum e somno a cliente cõsultore excitatur summo manè ad patrocinium suscipiendũ*: atque tum soli agricolæ bene esse, sibi malè, se cum reputat. Cic. contrà in orat. pro Muræn. comparat Iurisconsultum cum Imperatore, & gloriam rei militaris plus afferre dignitatis ad consulatum adipiscendum, quàm illam iuris ciuilis ostendit: *Iurisconsultus*, ait, *vigilat de nocte, vt suis consultoribus respondeat: Imperator, vt eò, quò intendit, maturè cum exercitu perueniat: illum gallorum, hunc buccinarum cantus excitat*, &c.

5. Quartò rusticus vitæ suæ genus longè postponit vrbanæ.

6. Postremò longam distributionem intercîdit, & e fine captat attentionem, ne singulatim omnia hominum genera molestè persequatur: quorum profectò omnium communis est hæc ex postulatione successu aduerso votis, τὸ μὴ οὑτὸς τὰ παρόντα ἀγαπᾶν, *illos præsentibus non esse contentos.* At certè Romani homines Horatij æquales potuerant didicisse à Græcis vatibus Gnomologis, maximeque à Theog.

Τολμᾶν χρὴ, τὰ διδῶσι θεοὶ θνητοῖσι βροτοῖσι,
Ῥιϊδίως ἢ φέρειν ἀμφοτέρων τὸ λάχος,
Toleranda quæ Dii dant hominibus,
Æquoque animo ferendam sortem vtriusque, siue boni, siue mali.

quod sublatâ polytheiâ, multitudine Deastrorum, est dictum Christiano congruenter. Eôdem poterat eosdem homines vocare illud Solonis, qui a rege Cræso consultus, an ipsi posset hominem aliquem beatum indicare, respondit: Possum equidem tibi nunc quendam nomine Aglaum proferre, qui nunquam e finibus agelli paterni egressus fuerat, atque illo contentus benè ac beatè illic vitam degebat, positis aliarum rerum omnium curis.

7. Ex superioribus argumentis perspicienda est nostri Poetæ summa prudentia in persuadendo, quod proposuit. Nam quum homines, quibus sua sors maximè displiceret, per se non possent, quamuis assiduè vota votis necterent, eam cum alia commutare: fingit id fieri ab aliquo Deastro, qui, vt causa duabus primis ratione & Fortunâ potentior huc accedit, ac potiùs fingit Poeta illum interuenire, ipsisque, quod vellent, concedere: contrà, illi mutatâ voluntate, rem jam concessam & impetratam nolunt. Estque hoc rationis genus e loco contradicẽtium petitum, atque sic apertiùs enunciandum: *Miles quidem, vt felicius viuat, vult esse mercator: hic verò contrà, eôdem spectans vult esse miles: neuter tamen vult oblatam alterius conditionem & professionem accipere, & suas mutare partes.* Hic animaduertit lector exemplum illius humanæ leuitatis scrutinisque vernilitatis, cuius meminit *Seneca* sub initiũ Epistolæ 95. *multa videri volumus velle, sed nolumus* idem paulò pòst, *Sapè aliud volumus, aliud optamus, id est, a Diis petimus, & verum ne Diis quidem dicimus: sed Dii aut nõ exaudiunt, aut miserentur. Qui si exaudirent, & annuerent, damna nobis sæpe maxima aut mala, quæ minime vellemus, darent.*

8. Poeta ex efficiente, quæ est in contemtione rei concessæ, & adjunctis meritur illum Deastrum affectibus hominum, qui solent irasci, quum quodab illis efflagitatum & concessum est, recusatur & negligitur.

9. Poeta secum cogitauit superiorẽ Deastri inductionem, vt rem ludicram a quibusdam accipi posse: ideóque videtur illam excusare dissimilitudine, quòd nolit hic ridiculè hoc propositum tractare, vt qui solent iocosa, quam rursus, tanquam hîc minimè conuenientem, corrigit diuersâ collatione: *Quemadmodum*, inquit, *prudens doctor solet interdum inuitare blanditiis discipulum ad studium elementorum, tanquam ad quandam lusionem & illic mellitis placentis, & opere dulciario eum retinere: sic ego, dum te stultitiam, inconstantiam, insatiabilemque hominum cupiditatem verè doceo, jocularia quædam, vt condimenta disputationis intermisceo, rei tamen veritate incontaminatâ:* vbi damnat obiter consuetudinem seriis rebus jocos inconsideratè miscendi.

10. Iam homines suprà nominati (vbi tamẽ pro mercatore reponuntur caupo & nauta) præter iuris peritum cupiditatem sibi objectam e speciosofine refellũt. *Toleramus*, inquiunt illi, *in iuuentute quemlibet laborem, rusticum, vrbanum, militarem, marinum & terrestrem, ἵνα φειδώμεθα τῆς γήρως χάριν καὶ τὰ ἐφόδια παρασκευώμεθα, vt aliquid senectuti ergò comparemus, viaticumque comparemus, & ita facilius ingrauescentem ætatem in otio senili traducamus, rebus ad reliquæ vitæ cultum necessariis maturè reconditis.*

11. Confirmat proximam rationem similium collatione, quòd, dum in hac laboris, æstus, frigoris patientia obdurescunt, prouidam & industriam formicam imitentur. Hîc res præcedit: simile consequitur, variis bestiolæ factis & attributis amplificatum.

12. Poeta dissimilibus factis docet, exemplum formicæ falsò ab illis assumtum: quòd illa, vbi vertens annus & intractabilis atque iners hyems recesserit, quiescit & nusquam ex aceruo farris prodit, eóque parcè ac frugaliter vtitur abdita.

13. Ἀνταπόδοσις est e subiectis, adiunctis & effectis: Homines contrà nulli parcunt labori, nullum non subeunt vitæ periculum, mari, terrâ, hyeme æstate, modò pleonexiâ superent alios, & ingentem auri & argenti thesaurum in terrâ defossum habeant, intactumque misere ac timidè conseruent cõtra furum insidias, vigiles ac inquieti. Meliùs quoque facerent sequentes apophthegma Biantis ἐφόδιον ἀπὸ νεότητος εἰς γῆρας αὐτὸν λαμβάνε σοφίαν βεβαιότερον γὰρ τοῦτο τῶν ἄλλων κτημάτων.

14. Abusum diuitiarum reprehendit ex adiunctis, alióque fine, atque partæ fuerant, quòd quicquid est coloris & pulcri in illis, vsu & sumtibus in res necessarias faciendis splendescere debeat, vti docuit C. Salust. Crisp. Ode 2. l. 2.

Nullus argent color est, auaris
Abdita terris inimice lamna
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat vsu.

15. Idem demonstrat e loco diuersorum: *Quanquam*, inquit, *tu mille frumenti medimnos congesseris*: pars consequens huius antecedentis simplex sic esset: *Non eos tamen venter tuus consumet omnes*: sed pro hac parium collatio reponitur sic pronuncianda: *Non pluribus tamen tibi videtur opus esse quàm mihi, qui tenues fortunas habeam.*

16. Idem exemplo seruorum venalitiorum demonstrat confirmato rursus paribus: *Ex illis*, inquit, *venalitiis, qui demensa portat omnium, non plus sumit inde, quàm qui nihil omnino portauit.*

17. Præterea, quia videt pleonectam suum de vitio ipsius non satis persuasum; premit illum alijs paribus: *quòd qui viuit congruèter legibus naturæ, iuxtà tolerat vitam suam exercendo centùm ternæ jugera, atque si exerceat mille.* Ferunt Marc. Curium Dentatum rarissimæ frugalitatis hominem distribuisse viritim populo quaterdena agri jugera, totidemque sibi assumsisse, atque dixisse, perniciosum fore illum ciuem, cui tot non sufficerent jugera. Itaque meritò notatus est â Cicerone M. Crassus, qui diuitem existimaret neminem præter eũ, cuius æs sufficeret exercitui alendo.

18. Diluit præterea objectam sibi a pleonecta voluptatem sumendi e magno cumulo, eodem genere argumenti: *quòd lucrat tantum haurire e parua, quantum satis sit ad vitam sustentandam: Itaq; nihil est cur pluris faciat horrea sua, quàm mediocres cumeras.*

19. Ad confirmationem superiorum apponit exemplum e maioribus quod item ex adjuncto vitæ periculo declaratur: *Si tu vis solùm vnam vel cyathium aquæ, eam manu e magno flumine, quàm e fonticulo haurire tantundem: sed vnde accidit sæpè, vt turbidam feras, ac sæpiùs etiam subita eluuies hauriẽtem e magno flumine cum ripa abripiat*: quale profectò exitium vsu venit consectantibus semper maiora, mediocribus neglectis, quod minimè solet aecidere ijs, qui contenti sunt suâ sorte.

20. Alia est objectio auarorum e paribus, qui putant se tantum gloriæ adepturos, quantum in arca conditæ seruant pecuniæ: si multum; fient multi: si nihil; fient nihili.

21. Quoniam auarus non potuit vllâ ratione demoueri de inexplebili cupiditate; docet, ex similitudine, vt sinamus illum miserè viuere & cruciari, quoúsque velit: quia vult ita affici, vt Timon ille Athenienſis μισάνθρωπος, qui nunquam curauit, benène an malè audiret apud homines, quibus omnibus omnis ordinis, fortunæ & ætatis indixerat odium, contentus solâ nummorum suorũ contemplatione, & eorum solerti custodiâ beatus.

22. Talis admiratio pecuniæ retunditur exemplo Tantali similiter comparato, qui in omni omniũ bonorum abundantia, fame & siti perpetuùm enecatur.

23. Sic tu, ô Athenienſis auare, licet rebus omnibus circumfluas, ea tamen desideras auidissimè & miserrimè, quibus abundas. Hæc autem apodosis illustratur duplici similium collatione, quòd ille sic parcat opibus suis, quasi res quædã essent sacræ, nulli tangendæ: sic his quoq; pascatur, vt picturâ inani. Longe fuit alia cupiditas Alexandri magni, quem Plutarchus in ipsius vita tradit ex Onesicrate Iliadem Homeri ἀεὶ μετὰ τὴν ἐγχειρίδιον κειμένην ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιον. διὰ τοῦτο ἔωθεν ἀντὶ τοῦ προσονομάζειν τὸ πολεμικῆς ἀρετῆς ἐφόδιον, ἢ τοῖς Ομήρου ποιήμασιν ἐφυπνώτερον. *i. habuisse semper cum ense suo suppositam cervicali, solitum ob id eam nominare cognomẽto, virtutis bellicæ viaticũ, & Homeri poematis indormisse.*

24. Reprehensio est, nõ de imperitia hominis auari, quòd nesciret a vero & legitimo nummo dignoscere τὸ νόμισμα πονηρὸν νόμματος, cui varia Græci epitheta tribuunt, κίβδηλον, νόθον, παρακεκομμένον, παράτυπον, παράσημον, παρακεχαραγμένον, Gall. *Monnoie de coing faulx, & mal monnoiee*: nec etiam reprehenditur, quòd nesciat, num idem sit excusum e materia probata, id est, num sit subæratum & adulterinum: quorum quidem omnium est peritissimus: sed de fine vero pecuniæ, cui⁹ rectus ostenditur vsus in cibo, potione, vestitu, cæterisque rebus ad corporis cultum necessariis comparãdis: quibus vita hominis sustentatur optimè, & quorum desiderio natura humana afficitur pessimè Sublato enim, aut certè cessante, fine, cessat & id, cuius est finis, Repete, quæ sunt a nobis annotata in Oden 2. lib. 2. ad Sallustium.

25. Ex effectis diuitiarum comparatè tractatis disputat, se illis libenter carere, quæ ita concludi possunt: *Sapientissimus quisque vellet eorũ bonorum esse pauperrimus, quæ dominum suum noctes diesq; examinant & excruciant, furum, incendij & seruorum metu: te tua bona solicitant miserè: tu igitur istam solicitudinem, qua te miserum in modum excruciat, omittas, si sapis, malisq; talibus bonis egere, quàm abundare.* Iuuenalis hoc imitatus est, *Tantis parta malis, curâ maiore metuque seruantur misera est magni custodia census.*

26. Argumentum est ex adiunctis contrarijs superiori obiecto auari: quæ solent euenire illi in morbum delapso: tum enim ab hominibus, quibus vnicè carus deberet esse, deseritur: cui⁹ rei caussa ducitur e maiorum collatione: quòd illos omnes longè posthabeat pecuniæ suæ, ac illis spretis solùm ad rem auidiùs sit attentus. Vnde versiculus Græcus in hominem sic inuisum jactatus est a benigno & liberali:

Θαύοιμ' αὖ, εἴ με πάντες εὔχονται θανεῖν.
Vellem ego mori, si me optarent omnes mortuum.

Quid enim habet vita jucundi, imò quid non molesti, quũ nemini occurras aut videaris, qui te velit saluum? Itaque glorioſum est omnibus charum esse, benè de Repub. mereri, laudari, coli, diligi, metui verò & in odio esse, inuidioſum est, detestabile, imbecillum, caducum, vnde Tragici plerique alij, cum interemptum ab aliquo tyrannum inducunt, sic exclamentem faciunt, *ô miser ab amicis inops pereo.* Auri verò inopia pereuntem nullus finxit poeta.

27. Ostendit e similibus, non secus cognatos in amicitia & beneuolentia posse retineri ab eo nullum amorem merente, prætermisso in eos omnes humanitatis officio (quod nisi suppleatur hîc, ἀξίωμα ἀνακόλουθον ἔσται) ac si curaret asinũ e tardo & ad cursum equestrem inepto efficere σύμφοφώτατον καὶ τάχιστον, maximè agilem celerrimum & citatissimum, fræno obsequentem, & in curriculo flexibilem.

28. Admonitio est e maioribus, vt auarus finem faciat opes congerendi: tum quia in quærendo, vt est Demeæ querela in Adelph. vita & ætas conteritur; tum quia quò plures quis habet, eò minùs paupertas ipsi pertimescenda est: præsertim quum id sit adeptus, quod impensè cupierat.

29. Appositio hui⁹ exempli dissimiliter tractatur: *Non, vt ditissimus Vmidius viuit, sic te viuere oportet.* Protasis augetur paribus, quòd vestibus eiusdem pretij ille vtetur, atque seruus ipsius. Deinde confirmatur diuerso fine, vt semper haberet, quo victus penuriam vitaret.

30. Occisus est ab vxore vel concubina (quæ minorum collatione hîc commendatur, quòd Clytemnestra ipsi cederet immanitate) hic Vmidius sordid⁹ diuersâ morte; atque putârat: Nam non victus inopia,

sed

sed odium hominum, maximeque suorum illi metuendum, atque pro hoc beneuolentia hominum concilianda erat liberalitate & amore: in quibus firmissima vitæ humanæ præsidia collocantur.

31. Avarus rapuit admonitionem Poetæ in deterius, sicut è dissimilitudine constitit, quasi esset illi suasum, vt vitam degeret more hominis sumtuosi, luxurioſi, rerum suarum profusi. Itaque suasor cogitur clariùs illi cõsilium suum aperire, è Categoria dissentaneorũ argumentorum: *Quum tibi*, inquit, *suadeo esse auaritiã; non id equidem sentio, vt tu inde in alterum vitium deducaris, luxuriam aut effusionem.* Credo Poetam sic loqui edoctum illo Terent. Act. 5. Scen. 2. Phorm. *Ita fugias, ne prater casam.* Sic vitium est vitandum & culpa, ne in aliquid grauius, vnde te posteà expedire nequeas, videaris incidisse, fugiendam auaritiam cùm declinatione profusæ luxuriei, sic tenebitur modus: *Tu enim, o auare, ex meis verbis vis efficere: Auaritia fugienda est: ergo effusio aut luxuries expetenda videtur. Ita quidem certè pessimum esset meum consilium: quia hæc extrema magis opponuntur inter se, quàm ad liberalitatem collata, ad quam te nunc studeo reuocare, vt tu moderatum pecuniæ vsum colas & serues.* Quod perspicuâ parium collatione declarabitur Satyrâ 3. lib. 2. ad versum--*quid enim differt, barathrone*

Dones, i exitas, quicquid habes, an nunquam vtare paratus?

modus certè, quem quisque debet in suis rebus rectè administrandis tenere, hoc præscribitur epigrammate Græco, Latinè sit reddito,

Tanquam iam moriturus partis vtere rebus:
Tanquam victurus denuò, parce tuis.
Ille sapit, qui perpensis his vitè duobus
Parcus erit, certo munificusq; loco.

Hoc autem dissensionis genus Petrus Ramus rectè & prudenter appellat disparatum: quando vnum multis pariter opponitur, & cur non retinuerit alia huiusce oppositionis nomina, quæ ab Aristotele, Cicerone, Boëtio, Agricola vsurpata sunt, vide prælectiones Audomari Talęi in illius Dialecticam ad categoriam dissentaneorum.

32. Illustrat dissensionem extremorum exemplis similiter tractandis: *Vt inter Eunuchum & ramicosum siue hernioſum est homo medius integris genitalibus & expeditis: ita inter auarum & luxurioſum liberalis interest, qui se intra fines moderationis neutrò declinans continet, ad cuius modũ & normam effingere & conformare te in primis decet.* Hîc auarus non iustum collegerat disiunctum è consilio Poetæ, quum inde putârit, alterum è duobus, quæ disiunguntur, verum esse, quod ita esset, nisi tertium inter duo ista disiuncta interfuisset, cuius rationem nullam habuit. Nam inter vitam præparcam & sordidã, & vitam profusam & luxurioſam est tertia, frugalis & moderata, quæ laudabilis & honesta est. Sic Bias vnus è septem sapientibus malè ratiocinabatur, dissuadens vxorem esse ducendam: *ὅτι ἤτοι καλὴν ἕξεις ἢ αἰσχράν, ᾧ aut pulcram, aut turpem duxeris.* Hinc Bias colligit, è duobus incommodis alterum: *aut communem habebis vxorem cum alijs; aut pœnam & molestiam domesticam:* q, profectò non ita iudicasset, si potuisset animum instituere ad cogitandũ, esse inter pulcerrimam & deformissimam fœminam mediam quãdam formam, quæ stata dicitur, expers periculi & odij.

33. Hæc admonitio indicat non à proposito ad aliud Poetam aberrasse. Exemplum enim Vmidij, sicut utrumque Mæuij & Nomentani, non fuit alienum, sed percommodum ad metum paupertatis inconstantib⁹ adimendum, vt constitit ex hac Poetæ præfatione, *nõ longa est fabula* & eam ob rem post illa satis explicata repetitur theticum de inconstantia humani ingenij sortem suam identidem conquerentis; quæ vt, iam dictum fuit, ex immodica siti habendi profecta est. Itaque nunc agit Poetarum inconstantibus argumento à simili, exhortans eos ad permansionem in accepta vitæ conditione, vt ijsdem sors ipsorum nõ secus placeat, atque illa ipsi auaro semel oblata: qui animo ira obstinato suum vitæ institutum persequitur, vt solus inter homines in eo libenter perseueret, nullã tamen ex illa vitiosæ perseuerantiæ obstinatione laudem meretur: quam illi contrà suâ contenti sorte consequentur. Caussa autem tam instabilis animi de suo statu sine intermissione conquerentis, ex eo videtur orta, *quòd nunquam se & sua inspexit, nunquam oculos ad inferiores se conuertit: sed ad res aliorum magis optimas suis: nunquam etiam cum pauperioribus, qui rebus suis, quantulacunq; sunt, contenti viuunt, contulit: quod si feciſſet; nunc se præ alijs beatum prædicaret, & rebus suis præsentibus, vt illi, viueret contentus, nec miserè curaret locupletiores æquiparare, nec abundantiâ bonorum superare.*

34. Caussam superiorem illustrat altera similium collatione: *Vt auriga in curriculo Olympico nunquam quadrigas, quas cursu superat, posteriores respicit: sed præcedentes, à quibus anteuertitur, & quas conatur instando superare: sic homo inconstans pleonexiæ studio incensus, nunquam tenuiores se respicit, quorum inspectâ tenuitate, satis se diutem existimaret, finemq; faceret plura quærendi, & partis frueretur contentus: sed ad ditiores totam habet aciem, quorum copiâ macrescit, ac miserè se conficit, vt illos vel diuitijs vel honoribus æquet, ac potiùs antecellat.* Ita Chilon vnus è septem Græciæ dolentibus casus suos medebatur: λυπουμένῳ τινὸς ἐπὶ τοῖς αὑτῆ πεπονθόσι εἶπεν· Εἰ τὰ πάντων πεπονθόσεις, οὐδὲν ἐπὶ τοῖς σεαυτῆ ἀνιαρήσεις· *Cuidam dolenti de suis malis dixit: Si mala omnium aliorum consideraueris, minùs ægrè tua feres.*

35. Prætermissio superioris considerationis est efficiens talis pleonexiæ: quòd inde paucitas hominum existat, qui è vita discedant contenti sorte suâ & beati: quod declaratur dissimilitudine conuiuarum, qui è mensa surgunt, & è conuiuio discedunt nihil amplius desiderantes, quod longè aliter facit noster pleonecta. Simili argumento vtitur natura in hominem nimis vitæ cupidum & opum, mortisque metuentem. *Cur non*, ait, *vt plenus vitâ conuiua recedis?* Ita se Poeta videtur obiurgare in fine epist. 2. lib. 2. & secum hæc colloqui, *Viuere si rectè nescis, decede peritis.*

Lusisti satis: edisti satis, atq; bibisti.
Tempus abire tibi est: ne potum largius æquo
Rideat, & pulset lusciua decentius ætas.

Stoici Senecæ consilium lib. de tranquillitate animi cap. 14. in hanc rem. *Vtiq; animus ab omnibus externis in se reuocandus est: sibi confidat: se gaudeat: sua suspiciat: recedat, quantum potest, ab alienis, & se sibi applicet: damna non sentiat aduersa, etiam benignè interpretetur: Imitetur Zenonem, qui nũtiato naufragio, quum omnia sua audiret submersa, rubet, inquit, fortuna expeditius me philosophari, id est, vt diligentius ac studioſius me philosophiæ, quæ definitur ars vitæ regendæ, in posterum excolendum tradam aduersus fortunæ superbæ temeritatem.*

36. Sermonem concludit finali caussâ, quam tamen illustrationis gratiâ per rationem diversitatis ita explico: *Hîc ego dicendi finem facio, ne Mæcenas, vel alius quispiam, putet, hanc nostram disputationem contra auaros, non è nostro officina, sed è Stoicorum schola acerrima sit affectorum vindice prodijsse, & propterea minùs fortasse auctoritatis ac fidei habiturum esse: quòd tales*
Philosophi neutris satis
placeant.

Enarratio Grammatica.

INterpretes vehementer laborant de ordine librorum huius Scriptoris, quo rectè dispensari & disponi debeant: atque id negotij puto illis exhibitum à Sid. Apollinari, vel ab alio huic simili. Ille enim nono carmine opera Horatij hac serie recenset:

Non quod per Satyras, Epistolarum,
Sermonumq; sales, nouumq; Epodôn,
Libros carminis ac Poeticam artem
Phœbi laudibus & vagæ Dianæ
Conscriptis voluit sonare Flaccus.

Faceret hic ordo nobis aliquam fidem, si liberâ & solutâ, non structâ oratione institutus fuisset. Hic certè locus ab amico nostro Ioan. Amaritione I C. & Parisiensi patrono, atq; huiusce claræ methodi peritissimo mihi indicatus est. Sed non me tamen ea vel cura ordinis, vel labor magnoperè torquet: qui sentiam cum plerisque alijs, omnes non modò libros. sed illorum quoq; vel minutas particulas, quæ sunt singulæ Odæ, Epodi, Satyræ & Epistolæ, longè dissimili inter se argumento, contextu & complexione constare, vnde perspicitur facilè nihil interesse ad singulorum intelligentiam, quæ vel antecedere, vel subsequi debeant. Veruntamen quibus recentiores iam institerũt dispositionis vestigiis, ijsdem ego pergam, si Deus voluerit, insistere. Non minùs sanè est controuersa, & dissensionis plena inter doctos ratio inscriptionis: quòd alij libros Sermonum, alij libros Satyrarum inscribendos arbitrantur. Priores quidem hoc argumento suam videntur tueri opinionẽ, quòd Sermonum nomine, tanquam charactere, putent dissimilitudinem Horatij ab aliis Satyricis maximè notari: qui sedatior sit, mutatis Ennii, Lucillii, Varronis, qui hac Satyricæ scripturæ ratione ipsum longè anteierunt, morsibus in iocos, conuicijs in hilaritatem, amaritudine ingratâ in suauitatem. Nam illi videntur concitatiores ad cõscelleratos hominũ mores strictâ & apertâ cuspide iracundè petendos: quales cernas Iuuenalem & Persium posteros fuisse, qui propteà suum poema Satyram, vt prisci illi, nominârunt. Horatius autem contentus nomine familiarissimæ colloquutionis inscripsit *Sermonibus* hoc opus: vbi more Satyrorum Thyrsum, de quo Od. 19. lib. 2. & contum pampineis frondibus inuolutum gestat: quo meliùs tectâ cuspide in cautos sedatè transverberet. In illius enim velut sinum, cuius vitia reprehendere & exagitare statuit, sensim illabitur, & se insinuat; & cum risu imprimere morsus acerrimos sedatiori animo videtur: quod vt rectiùs expediat, non veretur aliquam etiam sibi notam sæpè suis Satyris invrere, vt timiditatis ac infamis fugæ Od. 7. lib. 2. ad verba, *relictâ non bene parmulâ*, vt etiam vitiorum aliorum, sicut apparebit in exponendis his Satyris: quemadmodum etiam creditur non peperciſſe sui Mæcenatis mollitiei. Posteriores verò magis probant inscriptionẽ, quæ habeat libros Satyrarum: propterea quòd vox Sermonis sic naturâ comparata est, vt æqualiter perferat vim suam ad quamlibet loquutionem; Orationem, Historiam, Dialogum, Epistolam, Eclogam, Oden, Epodon: vndè a serie & contextu variorum verborum certis legibus inter se confertorum illam Grammatici volunt notatam. vndè etiam Plautus in Curc. *Quòd pollutus virgis seruus sermonem ferat*, & Seru. in Aen. 6.

Multa inter sese vario sermone ferebant.

Pro quo etiam sefere verba dicere licet ex hoc poeta, *in verbis tenuis cultumq; serendis.*

Hinc propriè dictus sermo, quòd inter duos seratur. Quanquam autem sermo & colloquutio in veniunt geminata Epist. 9 lib. 1. ad Famil. *hac me mente fuisse tu in nostris sermonibus, colloquutionibusq;, ipse vidisti.* differũt tamen ratione subiectorum, vt sermo latiùs patere videatur, dum in loco celebri ac publico haberi vel inter duos solet: Colloquutio autem sit etiam sermo inter duos, sed ab arbitris remotus & priuatim in loco secretiori haberi solitus. Eandem vim etymi Varro etiam tradit lib. 5. de ling. Lat. vbi tamen Ios. Scaliger mavult è Græco petitum: dum sermo ab eo dicitur, quasi εἰρμὸς, præpositio sibilo, vt in σειρὰ ἢ σειρὴν παρὰ τὸ εἴρειν, *nectendo*: quâ voce definitur εἱμαρμένη, τῶν ἀιτίων εἰρμὸς, *fatum est ordo, serieſq; causarũ*, interprete Cicerone. Itaque non satis, propriè & aptè potest quadrare, nec ad vim huius poematis exprimendâ satis valere: quamvis dicat quartâ Satyrâ, *sermoni propria*, & definiat Cicero lib. 3. ad Herennium, *sermonem esse orationem remissam, & finitimam quotidianæ loquutioni.* Ad hanc sermonis definitionem respexit D. Michael Hospitalius Franc. Cancel. ep. 3. l. 1. ad Franc. Tuton Cardin.

Hos ego rure malos incepi scribere versus.
Qui sermone hominum consueto non procul absunt.

nec ad geminam Poetæ formam accommodatè vsurpari: de qua l. 2. Ode vltimâ.

Non vsitatâ, nec tenui ferar
Pennâ biformis per liquidum æthera
Vates ——

Quod ibi retuli ad duplex decus Poetæ, vt & Lyricus, & Satyricus Poeta honorificè nominaretur. Postremò ipsemet Horat. indidit nomen Satyræ huic poemati initiò 1. Sat. lib. 2.

Sunt, quibus in Satyra videar nimis acer, &c.

Deinde absona certè admodũ & absurda videtur hæc appellatio, *Sermonum libri duo*, & posteà singulorum ordinem sic notari, *Lib. 1. Sermonum, Sat. 2.* & ita deinceps Huc accedit, quòd hæc Epigraphe, *Libri duo Satyrarum*, auctoritate veterum codicum, sicut etiam hæc, *libri duo Eclogarum*, comprobetur. Iacobus tamen Cruquius non ita pridem protulit è bibliotheca Blandiniana hanc antiquâ Epigraphen, *Liber primus Eclogarum*, ad Porphyrionis & Acronis appellationem: quòd in Satyris multi inducantur Eclogarij. Verùm Eclogæ nomen etiam tribuitur Odis, vt est Od. 19. l. 5. ex Ausonio notatum Quid dicemus ad extremum Poetam sibi voluisse hac duplici perigraphâ præsentis operis? hoc meâ quidem sententiâ, vt inuidiam vocis *Satyra* & contumelia vitaret, aut retentam temperaret accessione τῆς *Sermo*, quâ, velut dulciori, Lectorem faciliùs alliceret. Satis iam de ordine librorum & de titulo huius partis: veniamus ad naturam Satyrici poematis indicandam. Satyra definitur poema priùs tetrametrum & liberum ad reprehendendos mores hominum corruptos & deprauatos, & ad vitam corrigendam institutum: quale quidem munus vetus olim Comœdia licentiùs exsequebatur: sicut apparet è tertio de Oratore: *Cuius (Periclis) in labris veteres Comici, etiam quum illi maledicerent, quod tum Athenis fieri liceret, lepôrem habitasse.* Hæc quoque Comœdiæ licentia cognoscitur ex hoc iuncto verbo, quo in Poetica vsus est Aristoteles διακωμῳδεῖν ἢ ποιητὴν, *Homerum contumelijs vexare.* Ic circò, quia sæpè, nescio quâ inuidiæ caussâ, Comœdia etiam in vitam bonorum conijciebat maledicta, de scena edicto detrusa est, atque in eius locum succesit hoc carminis genus extra scenam excultum: de quo legendus est Donat. in vita Terentij, & adiuncto ipsi Tractatu de Tragœdia & Comœd. quod Genus carminis initio contrà, atque Quintil. l 10. c. 1. existimauit, à Græcis & maximè à Cratino inchoatum est & perfe-

perfectum. Nam Panes, Satyri, Tityri, Sileni, Fauni, Syluani, comites & custodes Liberi patris, quũ Tragœdiæ festis huius numinis agerentur, ludis adhibebantur. Hos profectò commentitios Deos videtur Moses Leuitici cap. 17. propriè nominare Sejirim: *ne vltrà sacrificẽt suæ Sejirim, post quos scortati sunt*, id est, dęmonas, qui colentibus ipsos apparebant hirsuti, cornuti, ac villosi more hircorum: & horrorem incutientes, de quibus Pollux l. 4. Σατυρικὰ ἤ πρόσωπα, Σάτυρος πολιὸς, Σάτυρος γενείων, Σάτυρος ἀγένειος, Σιλήνος. i. *personæ Satyricæ memorantur, Satyrus canus, Satyrus pubes, Satyrus impubes, Silenus*, qui nudi inducebantur, vt expeditiores essent ad saltandum. Huc pertinent duo illa saltationum genera apud Plat. l. 7. de Leg. Δύο δὴ τ' ὀρχήσεων τ' παλῶν ἔθη κατεστήσατο· τὸ μὲν πολεμικὸν πυῤῥίχιον, τὸ δ' εἰρηνικὸν ἐμμέλειαν ὠνόμασεν: id est, *constituit duo honestarum saltationum genera: belli quidem vnum Pyrrhicam: pacis verò alterum emmeleiam, concinnum corporis motum nominauit*, quum milites armati πρὸς τὸ παρόρειαν μέλος, quod ob id ὑπορχηματικὸν vocabant, saltare solebant: cuius origo ab Epicharmo refertur ad Mineruam: quem sic saltandi morem Lacones sequuti sunt. Alij tradunt Achillem primum eo vsum in funere Patrocli: alij malunt eundem referre ad Pyrrhum illius filium: vnde saltatio nomen inuenit, vel à pyra, quòd fieret ad rogum. Porrò Scholiastes Aristophanis auctor est tria præcipuè saltationis genera vsitata fuisse apud Græcos: quorum duo iam exposita sunt ex subiecto tempore pacis & belli. Huius autem interpretis distributio, sic nititur etiam subiectis ludis, vt ἐμμέλεια in exhibendis Tragœdijs locũ habeat, ὅθεν λέγεται τραγική. Σατύρικὸς in Satyris: vnde σατυρικὴ, καὶ εἰρῆσθαι, παρὰ τὸ σείεσθαι ἢ πιέσθαι· πόρλαξ denique in Comœdijs, vnde κωμικὴ: Sed hoc genus est, Hesychio, ἄσεμνον, id est, fœdũ & inhonestum, & Asinæo φορτικὸν, id est, insulsum & ineptũ, ὅτι νόσφιν ἀκράτως ἐκίνουν, id est, quia turpes mœrebant lumbos. Meminit quoque Athen. l. 14. huiusmodi saltationum: ἡ δὲ γυμνοπαιδικὴ παρεμφαίνει ἐστὶ τὴν τραγικὴν ὀρχήσεις, ἥτις ἐμμέλεια. i. *nuda exercitatio refert tragicam saltationem, quæ vocatur* ἐμμέλεια. Quare posteà Satyram ab ijs acceperunt Latini: atque, vt illa Tragicá asperitatem retineret, eam versibus Iambicis Trimetris primùm conscripserunt: quòd iambus pes esset aptior ad maledicta è notione sui nominis: τὸ γὰρ ἰαμβίζειν, ex interpretatione Aristotelis, est idem quod λοιδωρεῖν καὶ κακολογεῖν, *maledicta iacere in aliquem, & illum probris figere*: vnde hic auctor:

Quem criminosis, cunctq; voles modum
Pones iambis.

Item Catull. *Defissemq; truces vibrare iambos.*
& Ouid. 1. de Remed.

Liber in aduersos hostes stringatur iambus.

ita notauimus in Od. 16. l. 1. Prætereà τὸ ἰαμβικὸς Hesychius interpretatur ἢ λοιδορικὸν, ἐνυβριστικὸν, ὑβριστικόν. i. *conuiciatorem, maledicum contumeliosum & iniurioſum.* Ita Nicolaus 21. historiarum narrat, Satyricas Comœdias à Sylla Latinè scriptas fuisse. Ita Lucillium constat tales confeciſſe ex his versibus Sat. 27.

Salutem fictu versibus Lucillius,
Quibus potest, imperti studiosè & sedulò.

Ita quoq; scriptæ erãt illæ Ter. Varronis Menippææ, quales sunt hi versus ex inscripta Satyra,

Hercules tuam fidem:
Noctu Annibalis qui fugaui exercitum
Tutanus: hoc Tutanu' nomen nuncupor.
Hac propter omnes, qui laborant, inuocant.

Sed tales numeros Lucillius posteà Hexametris Dactylicis commutauit: vt Satyra videretur ab hoc primo scriptore Latino tota Latina: quod quidem facilè consequutus esset, si nomine quòque Latino illã affeciſſet. Etymon autem huius vocis etiam valdè est controuersum inter Grammaticos. Quidam enim putant dici παρὰ τὸ σεσηρέναι, à dicacitate & rictu canino: in qua sententia fuit Phurnutus, περὶ θεῶν ἐπιπλάσεως δὲ σύμβολόν εἰσιν οἱ Σάτυροι, τὴν ὀνομασίαν ἐσχηκότες ἀπὸ τῦ σεσηρέναι, *furoris autem argumento sunt Satyri, nomen sortiti ex eo; quòd ore more canum diducto rideant.* Alij à farcimine varijs rebus referto, per similitudinem variorũ factorum & personarum Satyram nominatam existimauerunt, & tum quidam scribunt Saturam: sed hoc est vsitatum υ verti in u Latinum, vt rectè docuit Philopappus Hural thospitaliorum pro veteri ac germana linguæ Græcæ pronunciatione. Alij à Saturà lance variarum primitiarum plena ad sacrificia, simili ratione dici putãrunt. Alij præterea à lege Satyra eódẽ spectante, quæ unâ rogatione res multas comprobaret: cuius meminit Sallustius in bello Iugurthino: *Dein postero die quasi per Satyram sententijs exquisitijs in deditionem accipitur rex Iugurtha.* Habes, Lector, huiusmodi ferè etyma apud Interpretes in ſ. Proœmij Digestorum. De hoc etiam vide Adagium per Saturam. Omnium autem optimè ac verisimè videntur censere, qui illam ἀπὸ τῆς σάθης, *à salacitate* deflectunt, sicut annotatum est obiter in Grammaticis Od. 1. l. 1. de Satyris: profuerit tamen expositionem Scholiastæ in 4. Idyll Theoc. ad extremum illius subijcere, vbi Battus caprarius sic incontinentiam Corydonis bubulci notat: Εὖγ' ὦ' νθρωπε φιλοῖφα, τὸ τοι γένος ἢ Σαλυήσιος

Εγγύθεν ἢ Ραΐνεσι πανημερίοις ἐρίσαις.

Euge o homo coitus auidissime, qui aut genere cũ Satyris
Proximè, aut cũ Panibus exilitate tibiarũ praditis certas.

τὸ φιλοῖφα quibusdam vocandi casus est à recto φιλοῖφος quod tamen malo deflectere à recto φιλοίφης, quod est φιλοσωσσιάφης, παρὰ τὸ οἰφεῖν, quod est ἀμετρίως ὀχεύειν, *intemperanter inire.* In hoc autem distichon ita Scholiastes: τὸς Σατύρους πλείονές φασιν, ὡς ἢ τὸς Σειλήνους, ἢ Ραῖνας, ὡς Αἰσχύλος μὲν ἐν Γλαύκῳ, Σοφοκλῆς δ' ἐν Ἀνδρομέδᾳ. Οἱ Σάτυροι, καὶ οἱ Ραῖνες σύνεγγυφοροι πρὸς τὰς συνουσίας (pro quo Hesych. dicit Σατύρους πρὸς τὰ Ἀφροδίσια κατάφορεῖς καὶ λάγνους; ὅτι δ' οἱ Σάτυροι τοιοῦτοι, δῆλον ἀπὸ τῦ ὀνόματος, ἀπὸ γὰρ τῆς σάτης πεποίηται ὁ Σάτυρος. Σάθη δ' ἡ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν ἐπιτήρησις. ἄλλως ἀπρακτεῖς οἱ Σάτυροι ἐρώτων. Λέγεται δ' παρὰ τὸ Σάθη. Σάθη δ' τὸ μόριον τῦ ἀνδρὸς, ὅπερ καὶ πέος λέγεται: *Complures Scriptores existimant Satyros esse, ceu Silenos & Panas, sicut Aeschylus in Glauco, & Sophocles in Andromeda. Satyri & Panes procliues sunt ad Venerem. Quòd autem Satyri sunt tali ingenio, ex ipso nomine constat. Satyrus enim à salacitate dictus est. Sathe verò est inflammatus impetus in libidinem: aliter Satyri non possunt se abstinere ab amoribus. Dicuntur autem à Sathe, quod est membrum genitale viri, quod aliter* πέος, *penis & mentula.* Ex illo quidem conflatur ἀνδροσάθων, ὁ μεγάλα ἔχων αἰδοῖα, vt Eustathius annotat in Odiss. ω. & Suidas similiter huic interpretatur: pro quo Hesychius vsurpat τὸ ἀνδροσάθης idem sonans: q; Martialis fecit Latinum, *mutoniatum.* Huic etymo cõvenienter & appositè Satyri vocantur proterui Epist. ad Pisones:

Intererit Satyris paullùm pudibunda proteruis.

Proteruus enim est propriè ἀκόλαστος καὶ ἀτελὴς, qui sibi circa libidinem temperare non potest, atque improbè homo libidinosus definiendus meritò videtur: de quali libidine Syrus in Heautont. Act. 4. Scen. 6. apud Clitiphonem queritur, *Quàm penè tua me perdidit proteruitas!* id est, pruritus tuæ libidinis coram amica gestiens: quali Horat. dixit se affici à Glycera, Od. 19. l. 1. *Vrit grata proteruitas.* Ad hanc Etymologiæ ratio-

nem Græci eosdem αἰγίποδας ἢ αἰγόποδας, vt Latini, Capripedes nominârũt: quâ bestiâ nihil est salacius: eamque ob rem Plin.l.7.c.3. scribit Satyros ex capra & homine procreatos & commixtos fuisse in Subsolanis Indiæ montibus: vnde sunt hæc: σατυρίσκων καὶ σατύρων, τὸ ἐστιν ὁρμητικῶς πρὸς τὰ ἀφροδίσια ἔχειν. Eodem quoque spectabat ornatus illorũ, Pellis hinnuli, Græcè ἰξαίνη, quod sine plicaturis & rugis, tota corpori applicata adiacebat. Pellis quoque capræ, quæ Græcè αἶγη, ἢ τραγῆ, quum prodibant in publicũ ferentes lances & canistra varijs pomis referta, ad Nymphas talibus illecebris deliniendum & capiendum. Plura vid. apud Philostr. in Apollonio, de Satyris. Itaque puto præsens carmen varijs de rebus conscriptum ab his nomen inuenisse, & eius vi subiectam materiam adumbratam esse. Addam ad superiorem Satyræ notationem & definitionem alias duas, alteram Iulij Cæs. Scal. Patr. e l. 1. Poetic. c. 12. *Est autem poema liberum simile Satyricæ naturæ, omnia susq; deq; habens, modò aliquid dicat. Itaq; nec proœmium instituit, nec init Epilogi rationem.* Alteram Ioseph. Scal. Fil. e Comment. & castig. in l. 5. Manil. v. 17. pag. 128 *per saturum gestum* κωμῳδούμενον ὑπόκρισιν *intelligit. Saturum est verbum scenicum, quod ad diuersimodum actum & gestum pertinet: vnde & Satura omnigeni argumenti poesis. Caue legeris,*

Nunc Satyro gestu, referetq; affatibus ora.

Vt Satyras Lucilij & Horatij per ypsilon scribendas putes: neq; in hoc doctissimus tam veterum, quàm recentiorum credideris, qui σατύρους καὶ σατυρίσκους Græcorum somniant: nam Satura seu Satyra longè aliud. Verùm hæc dissimilitudo illustrationem ab erudito castigatore exspectat, & rationem verbi scenici requirit. Intereà tu, Lector studiose, non aberrabis a veritate vocis, sequens Scholiasten Theocriti modò citatum, quem Macrobius sequutus est lib. Saturna. 1. cap. 8: *propter abscissorum pudendorum fabulam, etiam nostri eum Saturnum vocitârunt παρὰ τὸ σάλλειν, quod membrum virile declarat, veluti Sathunum: vnde Satyros etiam veluti Sathunos, quòd sint in libidinem proni, appellatos opinantur:* sicut attigimus Od. 12. l. 1. vbi protulimus Lactant. l. 1. c. 12. qui idem sentit cum Macrobio. Quidam tamen conijciũt ex his Festi verbis, *qui Deus in Saliaribus Saturnus vel Saturnus nominatur, videlicet à sationibus*, legendum, *Satunnus*, ut is a ratione serendi hominibus traditâ sic vocetur: quam vocis rationem I. Lipsius probat lib. 1. cap. 2. sicut olim a portu Portunnus, a nuptu Neptunnus, Vertunnus scribebatur, atque in vetustioribus etiam hodie legitur exemplaribus. Ex his tamen varijs ciborum appositis ferculis quod tuo palato sensseris fore gratum, id assumes. Libet præterea huc adscribere iudicium Fab Quintiliani de Satyra Horatiana, vt quantò cęteris hoc poematis genere præstet, facilè perspicias: *Multò est tersior, ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus.* Ad extremum addam in exemplaribus Iacobi Cruquij singulas vtriusque lib. Satyras sic inscriptas, vt prima prioris hanc habeat inscriptionem & epigraphen, *Tantalus*: Secunda *Cupiennius*: Tertia *Tigellius*: Quarta *Crispinus*: Quinta ὁλοιτροχηρόν. i. *Himerarium*: Sexta *Tullius*: Septima *Pupilius*: Octaua *Priapus*: Nona ἐπαγόμενος: Decima *Lucilius*: Posterioris autem libri prima inscribitur *Trebatius*: Secunda *Ofellius*: Tertia *Damasippus*: Quarta *Catius*: Quinta *Vlysses*: Sexta *Horatius*: Septima *Dauus*: Octaua *Fundanius*: hoc autem ideo videtur additum: quòd his personis primæ sermonis partes illic sigillatim sint tributæ præter quintam lib. prioris a varijs profectionis stationibus memoratis sortitam nomen.

Qui fit.] *Qua causa est, cur nemini sua satis placeat sors, & alienam exspectet? vel, vnde hoc contingit, vel, quomodo fit, vt sua cuiq; conditio & genus vitæ displiceat, & aliorum sors & institutum arrideat?*

Si qd huic interrogationi velis, Lector, respondere, dic, caussa huius conquestionis est futili ac fallaci iudicio: qđ suggerit opinio vana, τὸ δόκησις τὰ ἑαυτῆς ἀγαθὰ οὐκ ἔχουσα. Est præterea hypallage Grammatica, id est, inversio verborum pro, nemo viuit contentus illa sorte, quam seu ratio ipsi dedit, seu fors obiecit.

Nemo.] Serv. Aeneid. 9.

Turne, quod optanti Diuûm promittere nemo.

annotat, *nemo*, pro nullus posuit: & est acyrologia. Nam *Diuûm nemo* non possumus dicere, quum propriè τὸ *nemo* sit, nec homo: quæ significandi ratio perappositè hîc usurpatur in communi omnium hominũ querela de sorte sua.

Seu ratio.] Quæ dicitur esse earum rerum, quæ vel semper, vel plerumque sunt, nec miscetur cum Fortuna, & hac voce significatur caussa, quæ consilio & voluntate solet efficere, quæ Græcis est προαίρεσις. Per alteram, *sors*, intelligitur causa earum rerũ, quæ nec semper, nec plerumque solent fieri, vt Aristoteles distinguit, & dicitur agere fortuito casu & imprudentiâ: vnde Græcum illud trimetrum, Christianis tamen impium, ideoque prorsus omnino improbandum:

Τύχη τὰ θνητῶν πράγματ', οὐκ εὐβουλία,

Fortuna humana regit, non rectum consilium.

Hoc autem sermonis principium Galli suâ interpretantur linguâ, *D'ou vient reci, o Macenas, quil via persone, qui viue content de son estat & profession, quil s'est choisi & esten par bonne raison & meure deliberation, ou qu'illui soit aduenu parcas fortuit, vel sic, cui est cause, que nul se tiemace. quil sa?*

Vnde quoque Cic. l. 7. Epist. ad Fam. 1: *quòd ad ludos non veneris, Fortunæ tribuo magis, quàm sapientiæ tuæ*: de quo vide Tusc. 5. Hîc videmus poetam opponentem rationi siue humanæ prudentiæ fortunam: quam Ouidius dignari videtur nomine Dei in hoc districho,

At tu, seu ratio te nostris appulit oris,
Sive Deus, regni commoda carpe mei.

Vtrique autem caussæ suum est valdè appositũ verbum. *Dare* enim est veluti iudicij cuiusdam: qualem certè notionem annotauimus Epodis 4. τὸ sortem habere, quum euentus ex sorte profectus diuina voluntas vocetur. Eam ob rem Salomon in Prouerb. dicit, *in sinum proiicitur sors, sed casus ipsius pẽdet a Domino*: vnde Christiani discãt nihil sibi temere accedere, sed prouidentiæ Dei omnia tribuere. *Obijcere* contrà est casus & imprudentiæ, vt ex hoc Terentij ver. 1. Act. 4. Scen. 4. Adelph. intelligi potest, *discrucior animi: hóccine de improuiso mali mihi obijci tantum!* vbi Donatus notat obijci de rebus insperatis & inopinatis dici. Pro *obijcere* Cicero dicit lib. 2. ad Atticum, *quod fors obtulit, id acturus videtur.* & Terent. in Hecy. *Quia tam incommodè illi fors obtulerat meum aduentum. Gallicè, pour autant que ie ceurs estois venu si mala point.* Vrrumque tamẽ verbum Cicero act 2. in Verr. coniunxit, *Quod erat optandum maximè, id non humano consilio, sed prope diuinitùs datum atq; oblatũ vobis summo reip. tempore videtur, Gallic. en la tres grande necessite du bien public.* Et hic ipse de se posteà Satyr. 6 *nulla enim mihi te fors obtulit.*

Diuersa sequentes.] Quamuis verbum *laudet* ad *nemo* referatur, affirmatè tamen sumi debet pro *quiq; laudet*: quo modo in Epist. 5. lib. 4. ad Famil. sumi necesse est: *deniq; noli te oblusisci Ciceronem esse, & eum, qui alijs consueueris præcipere & dare consilium, neq; imitari malos medicos*, &c. Hoc infinitum τὸ *imitari* ita pendet a verbo *noli*, vt pars huius affirmans intelligenda sit, *neq; velis imitari*,

imitari, non autem negans. Sic Epist. 30 lib. 2. ad Fam. *noli imprudens esse, nec mihi molestiam exhibere.* Hîc ex *noli* eliciendum est affirmans *velu*, non admodum dissimilem hinc syntaxin habet obseruatio particularum *nec, &.* Item per loci mutationem *&, nec.* Priorum exempla sunt epist. 1. lib. 10. ad famil. *Furntum nostrum tantùm te fieri nec miror, & gaudeo.* Ibidem epist. 20. *Studia mea erga te tibi tam grata esse, quàm ego putari fore minimè miror, vehementerq; lætor.* videt hic lector partem sententiç vnam negatam, alteram affirmatam: vbi equidem putarem copulatiuam affirmationis exponẽdam per discretiuam sic, *nec miror, sed gaudeo, sed lætor.* exemplum posteriorum habetur epist. 1. lib. 10. ad Att. *at hoc, quod agimus, & turpe, nec tamen tutum:* quod per discretiuam etiam explicari *sic, posse, quamquam*, non est tutum: nos in Italia manere, turpe tamen est. Præterea hîc ellipsis est discretiuæ ante *laudet*, vt sensus sit: *sed quisq; magis probet rationem vitæ, genus studium, & professionem aliorum hominum longè diuersam a sua.*

Ea certè est hominũ inconstantia, vt ab eo studio, ad quod priùs animum adiunxerant, facilè recedant, dum res illis malè procedit: cui vitio medicinam facit Plut. l. περὶ τῆς εὐθυμίας, *de securitate & hilaritate animi.*

Grauis annis] Pro hoc Cic. dicit *ætate ingrauescente*, & Liu. *graues ætate* lib. 2. & 10. *grauior natu.* & Terent. in Heaut *grauior æuo.* & Virg. vt hîc notter *grauis annis.*

Miles ait.] Poeta ira docet Ep. 14. l. 1. ad villicũ suum, id humanis ingenijs esse insitum, vt semper alienam sortem magis, quàm suam mirentur: inexpertis lætentur, expertis offendantur.

Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.

Talis hominum inconstantia & leuitas Epist. 1. l. 1. notatur:

Iidem eadem possunt horam durare probantes?

quod non dissimili tropo expressit Ouidi:

Fertilior seges est alieno semper in aruo,
Vicinumq; pecus grandius vber habet.

Talem humanæ conditionis inconstãtiam, & mutabilitatem Mich. Hospitalius Franc. Canc. notauit ad fin. Saty. lib. 4.

Hinc quia natura nescimus commoda nostra
Quæ sunt in nobis, cæci quæq; intus habemus,
Nobis eueniant, optamus. Sic ego, quod tu;
Quod sum ego, tu fieri cupis, hic se vertere in illum,
Rursus in hunc cupit ille, nouamq; aptare figuram.
Nunc fieri miles, nunc sutor, nunc Citharœdus,
Aut quodcunq; aliud in mentem venerit ipsi.
Si liceat, velit, & post paulò ad prima reuerti:
Inde suos mutant, & mas & femina sexus.
Ille habitu & membris, quàm femina mollior omnis:
Hæc pertæsa sui, sexuq; licentior ipso,
In medium gaudet procedere veste virili,
Et sanio capiti pennas aptare volucrum. &c.

Ita Terentianus Phædria Act. 1. Sc. 3. acclamat in Phorm. *Ita plerique ingenio sumus omnes, nostri nosmet pœnitet!* id est, nostra contemnimus, conditionem nobis accommodatam fastidimus: muneris nostri functionem repudiamus.

Fractus membra.] Ellipsis est præpositionis *secundùm*, vt Græcis κατὰ, in hoc exemplo, τραπεζώοις πλαδεὶς τὰ μέλη, qualis est nucis querela lib. 1. Epigr. c. π. εἰς ἑαυτόν.

Ταῦτας δ' ἀπρέμονές τε νεὶ σὺν ταλέας ὀροδάμνους
Κέπλασμαι, πυκιναῖς πέρμασι βαλλομένη.

Omnibus autem remis & copiosè pullulantibus surculis fracta sum, crebris lapidibus petita. Hellenismus Poetis Latinis maximè vsitatus, pro quo dicunt Oratores, *miles fractis membris*, de quo sæpè aliàs, maximéque in ipsa statim Od. 1. l. 1.

Nunc viridi membra sub arbuto Stratus.

Contrà mercator.] Hic ex antecedente προσυπακουστέον, *subaudiendum est τὸ ait:* sed in hac conditionum collatione, vbi miles mercaturam, & mercator militiam laudat: si querelas vtriusque spectes mutuas; τὸ *contrà* vicem significat, vt in Eunuch. Act. 3. Sc. 1. *Si laudabit hæc illius formam; tu huius contrà.* id est, *vicissim*: sin conditionem artium; quandam diuersitatem.

Militia est potior.] Ellipsis est hic casus comparatiui *negotiatione mercium.*

Quid enim.] Hîc puto etiam ellipsin esse horum, *quid enim solet geri militiæ?* respondet, *concurritur*, vbi τὸ, *enim* ætiologiam suam perdit in interrogatione, sicut γὰρ interdum Græcè, Iliad ϱ.

Ἀλκίμεδον, τίς γὰρ τοι Ἀχαιῶν ἄλλος ὁμοῖος;

O Alcimedon, quis Achiuorum alius tui similis?

vt sumitur Matth. c. 23. v. 17. μωροὶ καὶ τυφλοί, τίς γὰρ μείζων ἐστὶν, ὁ χρυσὸς, ἢ ὁ ναὸς ὁ ἁγιάζων τὸν χρυσόν; *O stulti & cæci, virùm maius est, aurúmne, an templum ipsum aurum consecrans?* reperitur etiam vacare extra interrogationem: Lucian. καλὰ μέν γ' ὦ Λητοῖ τὰ τέκνα ἔτεκες τῷ Διΐ, *honestos quidem, o Latona, etiam liberos peperisti Ioui.*

Concurritur [Verbũ est militare, & impersonale hîc significanti is, quàm si diceret: *Inter se milites concurrunt*, vel, *collatis signis confligunt agmina. & prælia committunt*, quod Græci dicunr ἐφωρμῶσιν ἀλλήλοις, *alij in alios irruũt & impetum faciunt*, quo Virgili Geor. 4. vtitur de apibus more bellantium irruptionem facientibus:

Ergo vbi ver nactæ sudum, camposq; patentes,
Erumpunt portis: concurritur.

item Aeneid, 50.

Agmina concurrunt, ducibusq; & viribus æquis.

Momento horæ.] Pro hoc temporis breui spatio dicet Epist. 2. lib. 2.

Est proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ
Permutet dominos,

Breuiori spatio idẽ effertur Græcè per γίνεσθαί τι ἐν ἀτόμῳ καὶ ἐν ῥιπῇ ὀφθαλμοῦ. i. *aliquid fieri in momẽto & ictu oculi.*

Cita mors venit.] Celeritas mortis corpus afficit leuî sensu doloris: itaque milites audaciûs in arma ruunt. Huc referẽda sunt τὰ πρατερᾶς Σπάρτας πάτριμα θέσμα, *fortis Spartæ patria instituta.* In prælio aut vincendum, aut fortiter occumbendum, vt apparet e trib⁹ Epigramm. lib. 1. ἀνθολ. cap. ε. de mulieribus Spartanis contra ignauiam & turpem fugam suorum liberorum.

Sub galli cantum.] Id Ciceroni est, *Bene manè hæc scripsi.* lib. 4. ad Attic. & 5. ad eundem, *multo manè.* vt Plautus, *nimis manè.* Semper autem *sub* cum casu accusandi tempus designat, ut Satyr. l. 2. *Mæcenas seruum sub lumina prima venire*, teste Seru. lib. 1 Georg. ad vers. *Sub Arcturum*, &c. quod Latini Gallicinium, Græci ἀλεκτοροφωνίαν dicunt vocibus coniunctis, vt disiunctis, ὑπὸ τὴν ὄρθρου ἢ περὶ τλὺν ὦὸ, & ἐπὶ τλὺν ὦὸ, itẽ ἐπὶ τλὺν ὥραν σὺν ἀστλῖν, ὑπὸ πυρὰ, ἢ ὑπὸ νύκτα, *sub diluculum & circa exortum auroræ, & horam nonam, sub ortum caniculæ, & sub noctem*, Vox autem Græca ἀλεκτρυὼν ἢ ἀλέκτωρ inde dici creditur, q, cantu gallinacei homines ἐκ τῆς λέκτρου ex suscitentur ad opus: quod mirificè conuenit cum descriptione Plin. lib. 10. cap. 21. quum gallos gallinaceos vocat *nostros vigiles nocturnos, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoq; somno natura genuit.* Norunt sydera & ternas distingũt horas interdiu cantu. Cum sole cubitum eunt, quartaque castrensi vigilia ad curas laboremque reuocant, prænunciãt diem tribus interuallis cant⁹. de quo lege præterea quæstiones Ambrosij Leonis Nolani, de Mysterijs Naturæ. Ita Martial. l. 14. Epigr. postremo, *cristatas lucis aues* περιφραστικῶς nominauit. Ita quoque Ouidius lib. 2. Fasto.

Iam dederat cantus lucis prænuncius ales.

Vnde dicitur ἐγερσιβόντος, *cantu excitans.* Præterea dicitur ab Aristophane in Comœd. Αὐτῷ Ἀρεως νεοττός. Martis pullus i. auis Martia ὅτι ὁ ἀλεκτρυὼν μάχιμός ἐστιν ὄρνις. i. quia gallinaceus est auis pugnax. Quod autẽ Virg. dicit *fera sub nocte*, l. 7. Aen. Horatius effert Od 9. l. 1. *lenesq; sub noctem susurri*, id est, ineunte nocte. Sed illud Cæsaris lib. 1. de belle ciuil. *Pompeius sub noctem soluit nauem*, interpretor. noctu: vnde constat τὸ *sub* raro cum casu auferendi significare tempus, sed potiùs locum denotat, *sub lecto, antro, sub tegmine fagi, vmbra*, & similibus.

Consultor.] Τὸ ῥῆμα μέσον ἐστι, *verbum est medium*: sæpiùs tamen pro eo sumitur qui consilium petit & capit ab altero, vt hic & apud Ciceronem pro Balbo & pro Muræna: *vigilas tu de nocte, vt consulentibus tuis respondeas.* Sallust. tamẽ in bello Iugurth. vsurpat pro eo, qui dat, vt Græcum σύμβολος, *simul etiam petijt, vt sautor consulto id, esset sibi*, sicut in illo proverbio: *malum consilium consultori pessimum*, à Varrone vsurpato. Vox tamen Græca non reperitur dicta de petitore cõsilij, sed tantùm de datore eiusdem & admonitore. Iurecõsulti autem & patroni qui suis clientibus, & ijs à quibus consuluntur, prospiciunt & consulunt, ne decipiantur fortassis in contractibus, propriè *cauere* dicuntur: vnde Ouid. 1. metaeotechnias:

Illo sæpè loco capitur consultus amore,
Quique aliis cauit non cauet ipse sibi.

Cic. l. 7. Epist. fam. 6. ad Trebatium scribit: *Tu qui cæteris cauere didicisti*, &c. Apœcides Plautinus Epidico: *Hic poterit cauere rectè, iura qui & leges tenet.* vbi simul notationem Epidici exprimit. Hinc eiusmodi σύμβολον Plautus ibidem cautorem nominat. *Iam ipse cautor captus est.*

Vbi ostia] Scholiast Aristophanis in Pluto docet etymum huius vocis: Ῥωμαιστὶ θύρας φασὶ παρὰ τὸ ἐξωτέρω τὸν ἐπερχόμενον, *Romanenses ianuas vocant ostia, quòd irrumpentes exstudant*, a quo non abludit notatio Isidori ac definitio: *Ostium est, per quod ab aliquo arcemur ingressu, ab obstando dictum*: cui opponitur prouerbium θύραν ἀνοίγειν, *ianuam aperire*, quo vtitur D. Paul. c. vlt. Ep. 1. ad Corinth. θύρα γάρ μοι ἀνέῳγε μεγάλη, *ostium enim apertum est mihi magnum*, pro quo Terentius dicit, *fenestram aperire ad aliquid.*

Ille datis.] Agricola coactus fide soluendâ promisso vadimonio sistere, prædicat solos felices vrbium incolas. Verbo autem clamandi exprimitur vastitas hominis.

Vadibus.] *Vadis, huius vadis*, initiò flecti solitum, sed posteà *vas, vadis*, dictum a potestate vadendi, quò volet is, qui dederit vadem. Nonnulli tamen malunt deflectere a voce Cimbrica *vasl.* arcte apprehẽsus, vt vadari a vator t. in d. mutato *apprehendo auriculam*: qui mos priscus veterum Romanorum fuit aliquem vadantibus, vt dicetur satyrâ 9. huius lib. vas autem definitur sponsor alterius in re vel criminali, vel pecuniaria, quem Græci dicũt ἐγγυητὴν, vt vadimonium, ἐγγύησιν, καὶ ἐγγύλιν. i. fideiussionem, quas quidem voces Eustathius docet vers. ιλιαδ.

Γῦα δ' ἔδυνεν ἐλαφρὰ, πόδας καὶ χεῖρας ὑπερθεν. i.

Membra autẽ posuit lenta, inferne pedes, & manus supernè. Quum annotat hic προσυπακουστέον ἢ εἰς τὸ πόδας, τὸ ἔνερθεν ἀλλὰ σωζομένων. γίνεται καὶ ἐγγύη, ἢ ὡσανεὶ σὺ χερσὶ τιθεῖσα τὸ πατεγγυᾶν, ἢ τὸ ἐγγυαλίζω, ἤγουν σὺ χερσὶ τίθημι i. *subaudiendum autem est in hac voce, πόδας, aduerbium, infrà, per concisam breuitatem. fit quoq; ἐγγύη.* i. *sponsio* (ac dicitur) *quasi ea in manibus poneret rem promissam & fidei commissam, & verbum ἐγγυαλίζω.* i. *quasi in manibus pono paratum*: quod verbum Æmylius Portus in paraphrasi metricâ, Græcâ & Heroica Psal. 4. vsurpauit.

Ἴστε τόγ' ἐξ ἄλλων Θεὸς, ὅτι θελήσατο παύτων
Οἰῳ σπουδαίτερον ἐμοὶ βασιλῆιον ἐγγυαλίξειν. i.

Hoc quidem scitote, quòd Deus inter alios omnes, &c. cuius rei exemplum est l. 3 de Offi. in duobus Pythagoreis, Damone & Pythia. & in Tusculanis.

Cætera de.] Tot, inquit, sunt hominum genera alienam sortem mirantium, & conditionem aliorũ laudantium, præsertim quum in grauibus negotijs, ac vitæ periculis sæpiùs versentur valdè dubij, vt a loquacissimo quóque vix possint memorari sine magna defatigatione: Pro *cætera de hoc genere* Cic. dicere solet. 1. de Off. *vt pastum, vt latibula, & alia eiusdem generis*: & in Topicis, *dignitatem, indignitatem, humanitatem & inhumanitatem, & cætera eiusdem generis.* Interdum dicitur etiam *cætera id genus*, sed hellenicõs, & multis perusitatè & inter alios Agellio.

Delassare.] Monent hîc Grammatici τὸ *de* esse ἐπιτατικὸν, in iunctura vim habere intendendi: sicut in desæuire, & denarrare, pro, summa sæuitia, accurata narratione & grauissima defatigatione.

Fabium.] Hic Fabius σατυρικῶς notatur, qui eques Romanus Narbonensis fuit, partésque Pompeij secutus: eo mortuo se contulit ad Stoicam sapientiam, de qua scripsit verbosissimè, ac sæpè cum nostro Poeta de ea, alijsque de rebus immodicâ loquacitate disputauit: qualem Theognis docet conuiuijs maximè conuenire:

Κωτίλῳ κἠθρώπῳ σιγᾶν χαλεπώτατον ἄχθος.
Φεύγομενος δ' ἀδίκως ὅστις παρῇ, μέλεται,
Ἐχθαίρουσι δὲ πάντες, ἀναγκαίη δ' ἐπιμίξις
Ἀνδρὸς τοιούτῳ συμποσίῳ τελέθει.

Difficillimum est homini loquaci onus, tacere. (*adest.*
Quum autem imperitus loquitur, grauis est cura quibuscum
Omnibus ille displicet: sed consuetudo talis hominis
Aptissima esset conuiualibus fabulis, vbi omnia solent esse profusa & immoderata.

Quò rem deducam, &c.] Id est, quâ ratione & argumento confirmem positam quæstionem, *quòd sua cuique sors & professio displiceat* sic loquitur Cic. *Vniuersa res eò deducta est*: & Orat. 2. in Catil. *Rem huc deduxi*, Gallicè, *I'ai ramené le fait a ce point*, vt hîc, *Enten bien, ou tend le propos.*

En ego.] Magna est irridentis ars, vt, quod votis illi optarunt, faciat adesse, & per Deum licere.

Qui modò miles] Hîc ellipsis est verbi *eras*, sicut vtriusque, *tu rusticus eris, qui modò eras consul*: ideóque subdistinguendum est post *tu*, & post *modò.*

Tu consultus.] Pro quo antè *iuris legúmque peritus* dixit. Hoc superiori τῷ cõsultor opponitur genere relationis. Patronus dat consilium, rusticus accipit.

Nolint.] Hîc est ellipsis infiniti *mutare*, vt sit, Non possunt consentire mutuæ sortium commutationi, quum datur facultas.

Licet esse beatis.] Sic Cic. loquitur l. Tusc. 1. *Licuit otioso esse Themistocli; licuit Epaminondæ; liceat etiam mihi*: alterâ tamen syntaxi dixit lib. 3. ad Atticum, *Iam mediocres esse non licebit*: quomodo Cæsar, *quibus licet esse fortunatissimos.* Sed illa superior similis est huic Græcæ in Protagora Platonis ᾧ πρῶτον μὲν ὑπάρχει ἰατρῷ εἶναι, ἔπειτα ἀγαθῷ ἰατρῷ, *cui primùm licet esse medico, deinde bono medico.*

Buccas inflet.] Quod Græcè dicitur, σὺ λόγῳ ἐπείνοις ἐρίζεσθαι ὁ Θεὸς, id est, *quin illis meritò succenseat Deus.* Pro quo in Epist. ad Pisones dicit, *Tumido delitigat ore.* Grammatici autem tradunt buccas concauas oris partes esse, quæ concepto flatu distenduntur. Causa autẽ talis inflationis existit e dolore, quem percipimus

διὰ φαινομένην ὀλιγωρίαν τῶν εἰς ἡμᾶς, ἢ εἰς ἡμῶν τινα μὴ προσηκόντως, *e manifesta contemtione, vel nostri, vel alicuius nostrum sine caussa.* Tum enim vitales spiritus commotione incensi confertim erumpunt ore, tanquam vnicâ castrorum portâ, & distendunt flatu non solùm has partes & thoracem, sed reliquas etiam corporis. Idem efferre solent Græci διὰ τῶν γνάθων, ἢ γναθμῶν, *per has voces, genus & malas*: quæ tamen apud bonos Hellenismi auctores & buccam, & genam, & mandibulâ assignificant: quo modo extulit Demosthenes in oratione de falsa legatione sub finem, vbi reprehendit insolentiam Aeschinis: Ἐπειδὴ δὲ μύρια ἔργαστα κακὰ, τὰς ὀφρῦς ἀνέσπασε, aliàs ἐπηρκώς, κἄν, ὄγε γεγραμματσυκὼς Αἰσχίνης, ἔσποτις, σὺθέως ἐχθρὸς καὶ κακῶς φρονεῖν ἀνηκόεναι, καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς πορεύεται, βοιμάτιον καθεὶς ἄχρι τῶν σφυρῶν, ἴσα βαίνων Ῥυθοπλεῖ τὰς γνάθους φυσῶν. *Postea verò quum infinita mala dedit, supercilia attollit: ac si quis dicat, Aeschines olim scriba egit* (quod Galli exprimunt, *Aeschines a esté autres fois chiquaneur* παρὰ τὸ πιχαίνειν, *ab offendendo & excogitandis technis & dolis flectentes*) *statim hostu* factus *clamitat se cõtumeliâ affectum, atq; per forum ambulat veste ad talos usq; defluente, similiter atq; Pytocles incedit, buccas inflãs.*

Duo hîc vitia notantur: Superbia, quum alios contemnit, & Ira, quum ipse adducitur in contentionem. Similiter loquitur Demetr. Phaler. τὰς γνάθους φυσῶν, τὰς ὀφρῦς ἐπηρκώς, *Buccas inflans, supercilia tollens.* Id est, irâ æstuans, & superbiâ elatus. Quanquam autem non desunt, qui solam arrogantiam his duobus designari volunt, ὡς μέγα φυσᾷν ἢ μέγα φρονεῖν· nostet tamen Poeta de ira alteram interpretatur, quæ nonnunquam exprimitur vnicâ voce, φυσίγναθος, *Buccas inflans*: quo nomine dicitur rex ranarũ apud Homerum in Batrachomyomachia, quam vocem Galli aptè reddunt suâ linguâ, *Il est bien bouffé, il s'enfle comme un crapaut.*

Votis vt præbeat.] Sic Cic. *Facilem se præbere in audiendis hominibus & admittendis*, & hic ipse in Ep. 1. lib. 1: *Patentem aurem commodare.*

Vt qui iocularia.] Ellipsis est, ne sic percurram ridens propositum, vt qui narrat iocos.

Quanquam ridentem.] Id est, quid obstat, quo minùs, qui ridet, possit etiam verum dicere, & aliquid seriò agere, vel, quid prohibet & vetat, quin a ridente veritas dicatur?

Olim.] Est hîc temporis indefiniti, vt Græcum ποτὲ *aliquando, quandoq;*. Satyr. 8. huius lib. *olim truncus eram ficul.* est præteriti. Est interdum futuri, Ode. 10. lib. 2. *Non fi malè nunc, & olim sic erit.* Ita Græcum πάλαι aduerbium sumitur.

Crustula blandi.] Ὑποκοριστικὸν diminutiuum est a *crustum*, quo significatur rei esculentæ & vescæ, sive panis, siue placentæ frustum & frustulum: sed apertiùs Seru. in vers. 3. Georg.

Concrescunt subitæ currenti in flumine crustæ.

distinguit *crustum & crustam*, citans hunc locum: quum hanc dicimus fœminino genere: partem lapidis, aut ligni, aut gelu significamus: quum verò illud; alicuius edulij, vt panis vel placentæ partem: vbi etiam appellatur Iuuenal. Sat. 4. v. 5.

Nos colaphum intulimus lambenti crustula seruo.

Vnde crustularius, qui vulgò pastinarius dicitur: vtrumque Græcè ψωμὸς καὶ ψωμίον dicitur. Altero Laertius vtitur in vita Diogenis Cynici, ἐξέβαλε τὸ τρυβλίον θεασάμενος παιδίον τῷ κοίλῳ ἄρτῳ ψωμίῳ τὴν φακὴν ὑποδεχόμενον, *Emisit catinum conspicatus puellum eiusculo subripientem lentem cauo panis frustulo.* Hinc ψωμοκόλαξ, *parasitus bolis & buccellis ventrem explere cupiens.* Crusta autẽ & crustula fæm. gen. est, quâ quid integitur, nec quisquam vescitur. Ratio autẽ huius vocis est quibusdam a corio διὰ τὸ συγκοπῆς ab integro *coriusta*, Græcè ἡ πλάξ, quod etiam tabulam & planitiem notat.

Elementa.] Ita Grammatici prima doctrinæ pueriles rudimenta vocant. Ita Quintil. in præfatione l. 1. *Principia Rhetoricæ, prima apud Rhetorem elementa, & quæ de ipsa Rhetoricæ substantia quaruntur, tractabimus.* Quo modo Cic. dicit etiam, elementa loquendi. Ratio autem huius vocis ab alendo vel eleuando ducitur, vt hæc vocis Græcè στοιχεῖον, ab ordine & serie: quòd inde perfectio & ordinatio cuiusque artis tanquam ab incunabulis lacte nutrita proficiscatur. De liberali autem institutione puerorum & auditorum, non seruili, lege Platonem lib 7. de rep. sub finem. Tales autem doctorum blanditiæ pueris sunt pueriles, vt quæ minimè proficiscantur ab homine dipsycho, cuius cogitata & facta sunt plena inconstantiæ omnia, vt docet D. Iacob. epist. Cathol. cap. 1. v. 8. Ideoque Hebræi solent blanditias dicere *Chalalz-chorti* a diuisione, tanquã diceres ἀπὸ τῆς διχοθυμίας, ac potiùs θυμοτομίας, quòd, qui tales sunt, aliud corde premant, aliud efferant ore. Itaque Dauid Psal. 11 precatur, omnia labia blanda exscindi a Iehoua.

Sed tamen.] Quia Poeta sibi ἐπιστρωτόμενος ἐφαίνετο αὐ, propter parenthesin, cuius tractu interpellatus sensus solet sæpè excusari a Cicerone talib. discretiuis & alijs: qa Horatio, inquã, præsertim longiori digressione distractus sit, repetit primam sententiam, aut certè præcedẽs iam ipsius verbi, quæ repetitio videtur vacare. Huc spectat, quod Valla in Elegantijs scripsit, Ludum sæpè sumi pro ioco, & pro exemplo citat hunc locum.

Seria ludo.] Opponũtur hîc Seriũ & Ludus, sed 1. de Off. serium & iocosum: *ac videat in primis, quid de rebus loquatur: si seriis; seueritatẽ adhibeat si iocosis; lepori ẽ.* Et l. 6. c. 4. Fab. Quint. *Dictorum alia seria, alia iocosa, alia media.* Deflectitur hæc vox Nomio ex eo, quòd hi seorsim à risu, vt fortasis iocus a iucundo, & hoc a iuuando, id est, delectando.

Terram vertit aratro.] Pro hoc Virgil. lib. 1. Georg. dicit, *Vertere terram ferro.*

Perfidus caupo.] Qui & malignus Sat. 5. proximâ dicet, fortasse ratione habitâ vocis Græcè κάπηλος, quẽ quidã definiunt πρατικὸν ἢ μεταπρατικὸν ἢ καπηλικὸν ἐπὶ οἴνου, Gal. *reuendeur & reuouillons de vin.* quæ cauponaria non exercetur sine magna fraude & damno mentis. Etymon autẽ vocis est κατὰ τὴν κάπλην, τοῦτ' ἐστι, φάβλην, *a præsepi*, vnde quidã putant cauponẽ & stabularijs idẽ esse, & quid ab hospite differat, videtur Cic. 1. de Diuinat. indicare: *Quum duo quidam Arcades admodũ familiares iter vnà facerẽt, & Megaram venissent, alterum ad cauponẽ*, i. *ad tabernariam, diuertisse, ad hospitem alterum.* Turneb. ex opinione quorunda scribit, non solùm intelligendum esse cauponem, qui stataam in aliqua vrbe habet cauponam, sed etiam de copiarijs, qui publicè conducebant munus illud suppeditandi magistratibus peregrinantib. & ipsorũ comitatui prębenda, i. vinũ & obsonia, quorum malignitas & illiberalitas accusatur Satyr. 5. huius libri.

Audaces. Ἀφοβία τοιαύτη πρὸς θαλάττην, sic Od. 1. expressa est,

Illi robur & as triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus.

Qui currunt.] Hoc verbum de curru terrestri dicitur quidem, vt Cic. 3. de Offic. *qui stadium curru, emitti & contendere debet, quàm maximè possit, vt vincat*: sed frequentius de cursu æquoreo & fluuiatili dici solet, vt Virg. 3. Aen. *Æquor vastum cauâ trabe currimus.*

Hac mente.] Id est, hoc consilio, & hac voluntate Gall. *A celle intention.* Quemadmodum sumitur Ep. 1. lib. 1. *Non eadem est ætas, non mens.*

Cibaria.] Cibaria, alimenta sunt quælibet ad vitam sustentandam, Græcè τὰ βιωτικά, & ita Cicero *penus* definit, *omne, quo homines vescũtur* 2. de nat. Deor. Ita quoq; Ter. in Eun. *Patris penum omne congerebam clanculum.*

Formica.] Grammatici notant hanc bestiolam ita dici Latinè a micis ferendis: & Græci paulò solertiꝰ idem tradunt, μύρμηξ, aiunt, παρὰ τὸ μορμηρίζω, τὸ φροντίζω, μορμηρίξω, διὰ συγκοπῆς μύρμηξ ἡ τροπῇ τοῦ ε εἰς υ μύρμηξ, ἤγουν ὁ τὴν χειμερινὴν παρὰ τὴν τροφὴν μεριμνῶν. ἢ παρὰ τὸ μείρω, ἔστος γὰρ διὰ τὸ μὴ ἀναφύειν τὸ σῖτον, εἰς δύο μέρη ἀποσθῆναι, id est, *vel a verbo significante aliquid curæ habeo per syncopen futuri e in u verso, vt quæ videlicet anxiè solicita sit de alimento in tempus hybernum conquirendo: vel a diuidendo, hæc enim ne frumentum congestum renascatur, id est, in segetem germinet & herbescat, illud in duas partes dissectum seruat reconditum* : cuius diligentis ac industriæ specie, pleonexia, de qua hîc agitur, dissimulatur & obtegitur. Proponitur quidem tam a sacris, vt Prouer. cap. 6. quam a prophanis scriptoribus, vt ab Arist. lib. 9 hist. Animal. cap 38. exemplum formicæ segnibus & ignauis hominibus, vt sibi & suis maturè & moderatè consulant labore: cuius posteà fructu quietè fruantur ad virtutis adeptionem, & ad vitij declinationem, ne noctes atque dies curis edacibus habendi sese miserè cõficiant, quale est illud Phocylidis iamiam mihi succurrens:

--- πόνος δ' ἀρετῆν μέγ' ὀφέλλει.
Μύρμηκες γαίης μυχάτης προλελοιπότες ὅρμους
Ἐρχονται βιότοιο πεχρημένοι, ὁππότ' ἀρωγὰς
Λήια πειράμενοι καρπῶν πλήθουσιν ἀλωάς.
Οἱ δ' αὐτοὶ πυρὸν νεοβλῆτες ἄχθος ἔχουσιν,
Ἢ κριθὴν αὐαὶ φόρτον φορέουσα δίωπα,
Ἐν θέρεος ποτὶ χεῖμα βορῆν σφετέρην ἐπάγοντες
Ἀτρύτου, φίλον δ' ὀλίγον τελέθει πολύμοχθον,
---*In labore multum est adiumenti ad virtutem.*
Formicæ cauernis terræ relictis victus inopiâ prodeunt,
Quum demessa agris segetes fructibus implent areas,
Atq; tritici recens tritíue farcinam accipiunt
Aut hordei: semper autem gestans gestantem vrget,
Ab æstate in hyemem cibaria sua inuehentes
Sine defatigatione, genus quidem animalis pusillum, sed multi laboris, vel, vt hîc dicitur, *formica magni laboris.*
Diligentia & studium Troianorum Carthagine discedentium simili industriâ formicarum l. 4. Aeneid. 401 explicatur.

Migrantes cernas, totaq; ex vrbe ruentes,
Ac veluti ingentem formicæ farris aceruum
Quum populante, &c.

Vbi citatum hunc locum legere poteris, & Plinium de hac bestiola (cuius exemplo inuitat Ouidius iuuenes ad laborem:

Dum vires annique finunt, tolerate labores,
Iam veniet tacito curua senecta pede.)

lib. 11. cap. 31. & Strab. lib. 15 Obserua hîc epithetum τὸ *paruula* interpretari Græcum Phocylidis τὸ ὀλίγον. Sic epist. 18. dicet, *tibi paruula res est.* In huiusmodi autem rebus extenuandis magisque exprimendis Terent. & Cic. vtuntur diminutione geminatâ. Ille Andr. Act. 2. Sc. 2. *olera & pisciculos minutos,* &c. quæ, etiamsi perelegans sit, non videtur tamen Donato in eum locum satis probari, quum dicit, *sufficeret diminutiuè pisciculos dixisse.* Cicero in præfatione in Paradoxa rationem disputationis Stoicæ vocat *minutas interrogatiunculas.* Locus autem Theocriti ex Idyllio 17 non conuenit refutandæ præsenti cupiditati: propterea quod Theocritus loquitur de formicis Indiæ Septentrionalis cornutis & pugnacissimis, staturâ æquantibus lupos Aegyptios, quæ inutiliter effodiunt e cauernis terræ aurum, & recondunt: quod Indi obseruantes posteà furantur, quum illæ propter æstum foràs non exeunt.

Quæ simul.] Id est, statim vbi tempestas vertentis anni, pluuiæ, ignauumque frigus malè corpora afficiũt, sibi formica consulit aceruo suo abdita. Id autem fit, quum Sol transit in Aquarium 17. Calẽdas Februarij, id est, 15. die Ianuarij, quàm Græci nominant χειμερίην ἐντροπὴν: sed in hac regione multò priùs, vt alibi, pro varia cœli affectione. Est autem Aquarius vnum ex signis Zodiaci, in quod Poetæ fabulantur Ganymedẽ a Ioue translatum, qui nectar ipsius aquâ infusâ temperat, vnde ὑδροχόος, ἢ ὑδροχόας dictus est, de quo Cic. sic ex Arato fecit:

Propter Aquarius obscurum dextrâ rigat amnem:
Exiguo qui stellarum candore nitescit.
Quæ tenues stellæ perhibentur nomine aquai.

Contristat annum.] Pro hoc Cicer. dicit l. 2. de natur. Deor. *tristitia quædam contrahit terram, tum vicissim lætificat:* vbi ego quidem miror, cur Orator abstinuerit verbo nostri Poetæ loco prioris, si veritus est vti verbis *lætificandi.*

Prorepit.] Idem verbum erit Satyrâ proximè sequenti. Est autem foràs sese proferre, cuius simplex *repo* fluxit e Græco, ἕρπω, metathesi primæ literæ, & dicitur tàm de gradientibus ventre, quàm pedibus, quorum sic meminit Cic. l. 2. de nat. Deor. *Iam verò alia animalia gradiendo, alia serpendo ad pastum accedunt, alia volando, alia nando,* &c. vt lib. 1. Ep. 7. *Vulpecula per rimam repserat.* *Serpo* autem nullâ metathesi fit ab eodem verbo, dempto tantùm spiritu in literam sibili verso, vt assolet in verbis ab υ psilo incipẽtis, vt ὕλη, ὑπόρ, *vs sylua super, sus:* idq; dicitur de ventigradis. Præpositionis huius vis sonat *extra & vltra* in hac coniunctione, sicut in *proripio* apud Cæsarem, *sese portâ vniuersi proripiunt.* Item in *prorogare* bellum, tempus, imperium, pro vltrà ducere.

Quæsitũ sapiens.] Non est hîc cõtemnenda Iani Douzæ animaduersio, qui legit *patiens* pro *sapiens,* atque interpretatur, parca, frugalis & contenta, firmatq; suam opinionem hoc versu, Sat. 6. lib. 2.

--- *Quid te iuuat, inquit, amicè*
Prærupti nemoris patientem viuere dorso:

Feruidus æstus.] Hoc videtur propriè sumendum, vt Od. 5. l. 2. de *iuuenca fluuijs grauem solante æstum,* non translatè, vt Epist. 2. lib. 1. *populorum continet æstus,* quod vt ita sentiam, faciunt hæc etiam verba, hyems, ignis, mare, quæ non adeuntur sine periculo.

Dum ne sit.] Sic Cic. ad Attic. l. 8. *Ego si cui adhuc videor segnior fuisse, dum ne tibi videar, non labore.* Interdum habet secum *modò,* vt Ter. in Heaut, Act 3. Scen. 1. *Decretũ est pati, dum illum modò habeam mecum.* Gall. *pourueu que, moiennant que.* Non dissimili furore capi amatores iratos scribit Propert Eleg 1 lib. 1. atq; hic auaros pleonexiâ trahi:

Fortiter & ferrum, sæuos patiemur & ignes,
Sit modò libertas, quæ velit ira, loqui.

Hîc autem *hyems, ignis, mare, ferrum,* dicuntur per Asyndeton, quod Cicero appellat dissolutum.

Timidum deponere.] Hic metus potest esse hominis miserè abstinentis ab vsu suæ pecuniæ, quemadmodũ dicitur in Epist. ad Pisones:

Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet vti.

Vel formidantis fures & seruos fugitiuos, Columella lib. 3. cap. 10. alterâ Syntaxi dicit, *malleolum in terram depositum,* imitatus Cæsarẽ 4. Com. bell. Gall. *Deponebãt in syluas liberos, vxores & sua omnia.* Suadet igitur nihil iuuare

iuuare timidum auarum, si clàm & occultè depoſuerit ſuum theſaurum in terram valdè cauatam: id enim *defodere* videtur deſignare. In ſimili argumento Virgilius Aen. 10. vtitur eodem verbo:

Eſt domus alta: iacent penitus defoſſa talenta
Cælati argenti: ſunt auri pondera facti.

vbi Seruius citat hunc locum, & hoc reliquit annotatum: *ſanè melius infoſſa diceret, quàm defoſſa: ad quod eſt metri neceſsitate compulſus.*

Quòd ſi] Præſtat hîc, τὸ *quod*, vim habere relationis ad pondus auri, quàm facultatem coniungendi.

Vilem aſſem] Varro *as* ab ære dici, & Budæus illum valere aliquàtò plus quattuor Gallicis denariolis Turonẽſibus ex Plinio tradit, cuius mẽtio eſt apud Varr. lib. 1. de Analogia: ſed a recentioribus Græcis ex hoc Latino fit ἀσσάριον, vt a Plutarcho in Camillo, & ab Heſychio definitur τὸ λεπτόν. Duo verò λεπτὰ valent quadrantem, id eſt, duos nummulos: quod legitur in Euangelio οὐχὶ δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται; *Nonne duo paſſerculi aſſe væneunt?* interpres tamen Geneuenſis hîc maluit retinere *aſſario*, quicquid ſit, quàm vertere minuto aſſe, quòd ille valeat tantùm dimidiam partẽ aſſis e lib. 33. cap. 3 apud Plinium, & e Georg. Agricolæ lib. 2. de externis ponderibus. Satis ex hoc loco, & ex Epiſt. 2 lib. 2. de milite Luculli, *qui collecta multis arumnis viatica perdiderat ad aſſem.* deinde ex Ep. 16. lib. 1. de auaro, *qui ſe in triuiis demiſit ob aſſem fixũ*, ſatis, inquam, conſtat aſſem eſſe minimi pretij monetam, vt quiddam ἡμιοβόλιον.

At ni id ſit] Id eſt, niſi pondus auri & argenti commi-nuitur & impẽditur ad res neceſſarias, perinde habendum eſt, ac ſi eo careres.

Millia frumenti] Duplex eſt hic Ellipſis *modiorum frumenti*, vel *medimnorum*: deinde diſcretiuarum coniunctionum, *Quamuis area tua triuerit centum millia frumenti.* vel, *in tua area triti fuerint infiniti modii frumenti, non ideo tamen venter tuus plus capiet.* τὸ, *hoc*, valet hic διὰ τοῦτο, ſed τὸ idẽ valens vſitatius eſt, vel p ſe, vt v. 89. Sat. 6. l. 1. & Sat. 9. eiuſdem, v. 55. vel cum *quòd*, ſæpiùs hîc & apud alios ſcriptores. Adde huc, *area* dici ab areſcendo.

Reticulum] Deflectitur hæc vox a rete ὑποκοριστικῶς, ac præter alia hîc ſignificat viatorium ſacculum ad panem & aliud viaticũ importandum & in modum retis contextum.

Venales inter] Ellipſis eſt ſubſtantiui, *ſeruos* Quintilian. l. 8. c. 2. de perſpicuitate tradit: Quod commune eſt & aliis nomen, intellectu alicui rei peculiariter tribuitur, vt vrbem, Romam accipimus: venales, nouitios, & Corinthia, æra: quum ſint vrbes aliæ quoque, & venalia multa, & tàm aurum & argẽtum, quàm æs Corinthium. Sed Rhetor ille parùm animaduertit, in his tropum generis pro ſpecie. Eſt præterea Anaſtrophe, vt in illo Virg. *Italiam contra.*

Vel dic] Hoc verbo magiſtratꝰ, quũ ſenatũ habebat, ſentẽtias rogabat, quem Poeta imitatus ſic interrogat Pleonectã. Sed hæc formula expreſſior eſt Act. 2. Sc. 4. Phor. in his verb. *dic Cratine, dic nunc Hegio, dic Crito.*

Quid referat] Mallẽ hîc legere in caſu gignendi: *Quid referat viuentis intra fines naturæ.* vt Salluſt. loquitur, *magni illorũ referebat*, & Fab. Quint. *Multùm refert cõpoſitionu, quæ quibꝰ anteponas*, pro multùm intereſt. Sed Cic. p *viuere intra fines naturæ*, ſolet dicere, *viuere cõuenienter & congruẽter naturæ*: nonnũquam etiã *ſecundum naturã & ad eã accõmodatiſsimè, quæ ſit optima dux vitæ: i paucis cõtenta.*

Magno tollere] Simlẽ prouerbio ſententiam Ouid. in Ibin dicit, *Aquã de mari capere*, p aliquid inde capere: vndè ſemper magna nobis ſuppetitura ſit copia.

Cumeru] Cumera definitur a Grammaticis e materia & fine: quòd ſit vas, vel vimineum, vel figlinum: quæ definitio rectè conuenit vni notioni τῆς πυέλης, ἄλλο ὅτι τὸ εἶδος τῷ ἀγγείῳ πλεκτῷ, ἢ περαμέου ἢ λεπτοῦ τῶν πυρῶν ἢ κριθῶν· *genus vaſis, quod plexum & fictile capax valeat ad triticea & hordeacea capienda.*

Granaria] Hoc vtitur Varr. l. 1. de re Ruſt. quum docet ita collocanda granaria, vt ſublimia ſint & perflentur ventis ab exortu & ſeptẽtrionum regione, ad quæ nulla aura humida adſpiret e propinquis locis. Græcè a frumenti conſeruatione nomen inuenerunt σιτοφυλακεῖα, quæ hic ratione magnæ quantitatis ad paruam videntur opponi cumeris. In his autem pauperes, in illis diuites triticum & hordeum recondebant.

Iugera] In iugera Ellipſis τῶ nẽ vel *utrũm* explenda eſt: vt ſit ſenſus. *Quid poßit intereſſe illius, qui pauco viuit contentus, vtrũm iugera centum, an mille aret?*

Liquidi vrna] Ὑγρῶ, humidæ aquæ.

Auſidus] De hoc amne fuit Ode vlt. lib. 3.

Qui tantulo eget] Cic. de Orat. per conuenientiam dicit, *Si tantum ſumas, quantus opus ſit*, & paullò antè: *Non arbitror tantum temporis opus eſſe ingenioſo homini, quantum ſibi ij ſumſerunt, quos dicentes vita deſecit.* Sic τὸ opus ἀπλῶς ὂν καὶ ἀναίτιον, per conuenientiam & rectionem eſt in vſu Latino.

Quæ tanta] Hunc locum videtur expreſſiſſe Plutarchus libello de cupiditate diuitiarum, ad quarum ſtudium hi patres incendebant animos liberorum: πέρδαινε καὶ φείδου, καὶ τοσαύτης νόμιζε σωτῆρα ἄξιον, ὅσον αὐ ἔχῃς, id eſt, *Lucrare & parce, & tanti te fac, quantum poßideas*, vnde Iuuenal:

Quantum quiſque ſua nummorum ſeruat in arca,
Tantum habet & fidei.

Simili modo dicitur, τὸ ἀργύριόν ἐστιν αἷμα, ἡ ψυχὴ βροτοῖς ὅστις δὲ μὴ ἔχει, τοῦτο μηδὲ πίῃσαλο, ὅτος μεθ' ἡμῶν τεθνηκὼς περιπατέει. argentum eſt ſanguis & anima mortalis, quiſquis hoc non habet, nec poſſidet, cum viuentibus vt mortuus deambulat. Martial. item:

Ingenium quondam fuerat pretioſius auro:
At nunc barbaries grandius habere nihil.

Hanc autem ſententiam creditur Lucillius primꝰ Latinorum vſurpaſſe.

Quid facias illi] Sic Terent. in And. Act. 1. Sc. 1. *quid facias illi, qui damnum dederit*: vbi Donatus annotat eſſe antiptoſin pro *illo*, & plus eſſe, *quia illo facias* quàm *quid illi facias.* Illud enim de ipſo homine, hoc de rebus intelligitur, vt idẽ exponit in Adelph. Act 4. Sc. 4. ver. 2. *vt neque, quid me faciam, certum ſit*, Quidam Grammatici putant τὸ *quid me fiet* Ciceronis antiquè dictũ: ſed quum ſæpè Cic. ita reperiatur locutus, vt præterea lib. 7. Epiſt. ad Fam. *Quid porrò fiet populo?* non id exiſtimo tam vetuſtũ, & dici κατὰ τὴν ἔλλειψιν præpoſ. *de.*

Iubeas] Poteſt hoc explicari, vt illud Cic. *iubet hunc ſine cura eſſe*, pro, hortatur, vt ſit ſecurus. Itaque valet, *relinquas eum in miſeria.*

Quatinus] Vtraque lectio poteſt ferri, ſiue ἀετιολογικῶς pro, *quoniam*, ſiue περιοριστικῶς circumſcripte pro, *quouſq;*.

Vt quidam] Hic *quidam* puto intelligendum, vt in illo verſu Terent. Adel. Act. 4. Sc. 5. *habitant hic quædam mulieres paupercula*, vbi Donat. monet cum abiectione pronunciandum, & τὸ *quædam* indicare ignobile, qualis eſt ſordidiſſimus quiſque vel e clariſſimis ortus.

In arca] Varroni dicitur hæc vox, quòd fures arceat ab incluſis in ipſa rebus: ſed præſtat dici ab altera verbi notione, quòd arctè contineat & ſeruet incluſa.

Tantalus] Nota eſt cuique fabula Tantali ex Odyſſ. λ. qui locus conuenit cum hoc noſtri Poetæ: ſed Pind. Olymp. ᾠδὴ α. in genere ſupplicij ab eo diſſentit, lapide ponderoſo ſemper eius capiti impendente, perpe-

tuumque terrorem incutiente, propter Ambrosiam & Nectar Diis furto surrepta & suis compotoribus communicata. Rationem autem huius vocis *Tantalus*, repete e Cratylo Platonis: de eodem etiam vide Euripid. in Orest. Lucr. l. 3. Virg. l. 6. Aen. vbi Serv. citat hunc locum, dum ait: *Tantalus autem hac lege dicitur apud inferos damnatus, vt Eridano inferorũ stans, nec vndis præsentibus, nec vicinis pomariis perfruatur: per hoc autem auaritia significatur, vt est apud Horat:*

Inhians] Potest hoc participium regere, *saccis*, casum dandi, vt 3 Catil. *veribusq́, lupinis inhiantem.* Plautus tamen ponit cum accusandi casu, *inhiare aliquẽ*, & Virg. 3. Georg. *inhians tria Cerberus ora.* Non alienum tamen videretur regi hunc casum, *saccis*, ab *indormis.*

Nescis, quò valeat] Id est, ignoras cui rei & vsui destinatus est nummus & cuius, confectusque.

Panis ematur] Hîc est ellipsis τὸ ἐπιῤῥήματος τινος ἐπεξεγηστικῶ ἢ διασαφητικῶ, *videlicet, nempè*, vt Græcè ἄλλου, ὅτι, ἀλλαδή, λέγω, ἤγουν, aduerbij alicuius rem exprimẽtis, quod boni Latinitatis auctores elegantiùs subticent, vt hic, quò valeat nummus, *id est*, vel, *scilicet*, vt panis ematur: vt etiam in orat. pro Muræna, *Quem non pœniteat facere idem, quod tu, habere eruditissimum hominem, cuius oratione asperior non est factus*, vbi intelligitur post, *habere*, τὸ *scilicet hominem.* Hanc tamẽ expressisse videtur Poeta Epist. 20. lib. 1. *Liber spectare videris*, *Scilicet vt prostes.*

Veni sextarius] Quanta hæc sit mensura, non planè constat: quum tamen e lib. 15 de Asse Budæi sextarius capiat cyathos 12. & sextans duos, necesse est senos sextantes efficere sextarium, quem tantùm ebibebat Augustus, quoties se largissimè invitaret, nec excedebat, sicut Sueton. refert in ipsius vita cap. 77.

Adde] Ideest, huc accedat, vt si negaueris humanæ naturæ ea, quibus illa non potest carere, certè sentiet dolorem.

Seruos] Hæc vox Latinis est a *seruando* dicta, quòd in bello capti seruati sint: hanc vocis rationem Iurisconsulti comprobarunt lib. Pand. libertor. & seruor. *Serui ex eo appellati sunt, quod Imperatores captiuos vendere, ac per hoc seruare, nec occidere solent.* Atqui hæc conseruatio non est humanitatis, sed quæstus turpis, huiusce modi notatio fit ab adiuncto. Sed potiùs videtur deflexa ex prisca *erus*, vnde Festus deduxit *eritudo* pro seruitute. Illud autem *erus* ab ἔρος, & hinc ἔρεσθαι & ἔρεσθαι, Odyss. θ. αὐτὶ δουλείας, καὶ ἀχμαλωσίας, *pro seruitute & captiuitate*: sed ἔρεθος Hesychio παρὰ τὸ τὴν ἔραν ἐργάζεσθαι, id est, τὴν γῆν, *a terra colenda dicitur*, ὡς γεωργὸς καὶ ἐργάτης μισθωτὸς, vt agricola & mercenarius.

Ne te compilent] Ne bonis te spolient & euertant. Grammatici deflectunt a *Pilo, as*, vel Græco πιλέω potiùs, quod est cogere, & in vnum condere, velut in pila contundendo. Sic Cic. 1. de nat. Deor. *Alij omnia, quæ possunt, fana compilant*, & in Vatinium, *Aerarium exhaurire, Remp. compilare.* Pro *compilare*, Græc. dicunt συσυλᾶσθαι, quo Lucianus vtitur in Toxari, οἱ λοιποὶ δὲ τῶν οἰκετῶν ἅπαντα ἐκ τῆς οἰκίας συσυλησάμενοι ᾤχοντο φεύγοντες, i. *reliqui autem serui, vbi omnia e domo compilârunt ac diripuerunt, abierunt fugitẽtes.* Dicunt etiam ijdem pro eodem συλᾶν καὶ περισυλᾶν, vnde *compilatores* & *expilatores*, συλαγωγοὶ καὶ συλῆται fures sunt, qui ne pilum quidem relinquunt in corpore spoliatorum, vt Asconius annotauit in Verri 16. Plautus aliâ verbi coniunctione dicit, *Ille Ecastor suppilabat me.* in Asin.

Tentatum] Tentare potest vel a *Tendo* vel a *Teneo* deduci Grammaticorum sententiâ, cuius propria significatio est manibus aliquid attrectare. Sed hîc, vt in Tityro,

Non insueta graues tentabunt pabula fatas,

& 5. lib Epist. 6.

——— *Renes morbo tentantur acuto.*

significat læsionem, *ladent & laduntur.*

Te afflixit] Alia exemplaria legunt, *affixit*, sed vehementioris est significationis τὸ *afflixit. Affligo* ab inusitato simplici *fligo*, estque velut προσπτίσσω, apprimo terræ summâ vi & prosterno, quod facilè ex geminatione cognatorum perspicitur: *deturbare & affligere: affligere & prosternere: affligere & frangere: percellere & affligere* denique *affligere & euertere.* Cicero autem pro Rabirio dicit per præpositionem, *nauis afflicta ad scopulos.* Qui sic est lecto affixus, ac velut illic exporrectus & extentus, Græcis dicitur πλινοπέτης. ¶ *Qui aßideat*] Quod vt certò exspectetur, Epicurus monebat amicum vel ipsi sapienti parandum: qua de re Seneca sic ad Luciliũ scribit epist. 9. *Non ob hoc, quod Epicurus dicebat in hac ipsa epistola, vt habeat, qui sibi agro aßideat, quem ipsum circumuentum hostili custodia liberet. Qui se spectat, & propter hoc ad amicitiam venit, male cogitat, quemadmodum cœpit: sic desinet: Parauit amicum aduersus vincula laturũ opem. Quum primum crepuerit catena, discedet. Hæc sunt amicitia, quas temporarias populus appellat, qui causâ vtilitatis assumptus est, tam diu placebit, quam diu vtilis fuerit. Hac re florentes, amicorum turba circum sedet: circa euersos ingens solitudo est, & inde fugiũt amici.* Idem Stoicus l. 6. c. 16. de beneficijs eodẽ verbo vtitur, loquẽs de opera Medici, *nõ fuit contentus remedia monstrare, sed admonit, interea solicitus assedit: ad suspecta tempora occurit.* Fuit autem in eodem verbo Epod. 5. vis nocumenti per Deos manes, & alia erit similitudinis epist. 5. lib. 1. contrà tu ô auare, charissima quæque, naturæque vinculo tibi coniunctissima nihil sunt tibi ad tuam pecuniam.

Non merearis] Donat. in Andr. Act. 2. Sc. 1. ad vers. *Quum is nihil promereat*, scribit, τὸ *mereri esse aliquid mercedis pro labore sumere*: quum dicimus, nihil meretur, vt hîc, hoc intelligitur, *nihil mercedũ dignus est accipere.* Itaque qui nihil confert in alios, quo sibi deuinciat eos, nihil etiam ipsi debetur ab alijs.

At si cognatos] Ad probabilem consequutionem huius enunciati connexi: *Si putes, ô auare, cognatos retinere, & amicos seruare sine vllo in eos meritis ac officijs, certè opinio ista te multùm fallit.* Hoc profectò addendũ fuerat, alioqui in consequens totum erit: quâ quidem adiunctione nihil opus esse videretur, si τὰ *nullo labore*, pro nullâ benignitate & studio, cum *velis retinere* construerentur, & sententiæ aliter distinguerentur.

Nullo labore] Cognatio mortalium beneficio naturæ, ac potiùs Christianè, sola Dei vnius benignitate, non hominum voluntate ac industriâ habetur.

Quoq́, habeas] Hic quidam legunt, *quumq́*, & illud ætiologicum faciunt pro, *quia.* Ego verò malim retinere *quò* pro *quantò*, & τῷ *minùs* reddere, τᾶτὸ, quod deficit, vt sit *tantò minùs metuas.*

Parto] Est casus casilæ efficientis, qui potest ita resolui: *finiendus est tibi labor quarendi, quũ pepereris & consequutus fueris, quod cupiebas. Partum* autem propriè de eo dicitur, quod labore quæsitum est, quia nullus partus sine dolore est ac labore, vndè videretur translatum. Donat. in Phor. Act. 1. Sc. 1. Neque ego assentior ijs, qui putant hoc participium absolutè referendum esse ad tempus consequens.

Auebas] Hoc verbum videtur factum ex Hebraico *abah, concupiuit.*

Vmidius] Quidam hic legunt Numidius, quidam Vuidius: sed nihil interest ad sordes auari notandum, vtrum legas. Ellipsis est hic particulæ *ità*, ante *diues*, qui fuerit ita diues, vt metiretur nummos, non autem numeraret,

numeraret, propter infinitam multitudinem, in qua tamen nullum faciebat finem quærẽdi: qualis habendi cupiditas a Theognide reprehenditur:

Πλοῦτον δ' οὐδεὶς τέρμα πεφασμένον ἀνθρώποισιν.
Οἱ γὰρ νῦν ἡμῖν πλείστον ἔχουσι βίον,
Διπλάσιον σπεύδουσι. Τίς ἂν πορέσειεν ἅπαντας;
Χρήματά τοι θνητοῖς γίνεται ἀφροσύνη.

Nullum sibi homines certum finem ac terminum constituunt diuitias congerendi.
Ex nobis enim qui hodie plurimum habet victus,
Duplum festinat habere. Quis autem animos hominum exsaturet?
Diuitiæ mortales ad insaniam adigunt.

Optimus pecuniæ modus est, qui nec in paupertatem cadit, nec procul a paupertate discedit. ad quem Salomon in sua precatione respexit. 1. Reg. 3.

Diuisit medium] Ita loquitur Virg. Aen. 9. v. 750.

Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Diuidit.

Quod Græcè dicitur διχοτομεῖν, quâ formâ dicit Terentius, *vt sublimem medium arriperem, & capite primùm in terram statuerem.* Item: *mediam mulierem complectitur:* sed illa in exitium, hoc verò ad salutem.

Tyndaridarum] De liberis Tyndari & Ledæ dictum est in Grammaticis Odes 3 lib. 1. Quidem putant hîc *Tyndaridarum* esse casum gignendi a recto *Tyndarida*, facto ab accusandi casu huius patronymici fœminini, hæc *Tyndaris, idis, Tyndarida*. Alij sub altero masculo patronymico *Tyndarides*, in plurali *Tyndaridæ, arum*, comprehendi fœmellas Helenem, & Clytæmnestram, quarum posterior interfecit Agamemnonem ab excidio Troiæ redeuntem, adiuta ab Aegysthо: quam imitata est hæc liberta, a nullo tamen adiuta.

Mænius] Siue *Nœuius* legas, homo fuit luxui deditus, perditus, ac profusus nepos. Huic non dissimilis fuit L. Cassius Nomentanus, ficab oppido Nomento dictus, & Cassius cognominatus.

Pergis] Hoc verbũ valet hîc, *perseueras*, vt in Heaut. Act. 5. Sc. 1. *nam si illi pergam suppeditare sumptibus.* Hunc autem locũ Horatij Gallicè exprimas, *tu continue a vouloir accorder des choses directemẽt contraires l'une a l'autre.* Quum hanc enarrationẽ adornarẽ, sententias Theognidis Huralthospitaliis natu minorib. Bellebati prælegebam, vbi animaduerti Poetam delapsum in similem huic difficultatẽ in ratione viuendi deligenda sed tãdem dubitationem & hæsitationẽ ita tollit, vt quisque sumtus impendat in vitam sustentandam & tuendam pro modo facultatum suarum, vt sequitur:

Ἐν τριόδῳ ἕστηκα· ἀτὰρ εἰσὶ δὲ πρόσθεν ὁδοί μοι,
Φροντίσω, τούτων ἥν τιν' ἴω προτέρων·
Ἢ μηδὲν ἀπαυνῶν τρύχω βίον ἐν πενίῃσι,
Ἠ ζώω τερπνῶς, ἔργα τελῶν ὀλίγα·
Εἶδον μὲν γὰρ ἐγώγ', ὃς ἐφείδετο, κ' ὕστερ γαστρὶ
Σῖτον ἐλευθέριον πλήσιος ὢν ἐδίδου·
Ἀλλὰ, περὶν ἐντελέσαι, κατέβη δόμον Ἅιδος ἔσω,
Χρήματα δ' ἀνθρώπων δ' πιτυχὼν ἔλαβεν·
Ὥστ' ἐς ἄπειρα πονεῖν, καὶ μὴ δόμεν, ὥς κ' ἐθέλοι τις·
Εἶδον δ' ἄλλον, ὃς ἴῶν γαστρὶ χαριζόμενος,
Χρήματα μὲν διέτρεψεν, ἑφν δ' ὑπάγω φρένα τέρψας.
Ῥηϊδίως ἢ φίλος πάντας, ὅπη τιν' ἰδῃ·
Οὕτω Δημόκλεες κατὰ χρήματ' ἄριστον ἁπάντων
Τλῆν ἀπαιδίην θέσθαι, καὶ μελέτην ἐχέμεν.

In trinio steti: dua mihi proponuntur via ob oculos.
Hæreo sollicitus, vtram earum ineam priorem:
Nullúmne sumtum faciens conteram vitam in ærumna
An operiùs aliquantum faciens hilariter viuam.
Vidit equidem diuitem, qui parceret
Et ventri nunquam liberaliter satisfaceret,
Sed qui, prius quam medium vitæ cursum confecisset, in
domum Plutonis descenderit,
Et abiectissimus quisque, maximéque insperatus diuitias occupavit,
Vt intempestiuè laborârit, nihilque dederit, ficut aliquis optaret.
Vidi quoque alterum, qui ventri suo gratificans
Bona dilapidavit. Dicebat quidẽ, viuo animũ oblectãs,
Sed ab amicis victum emendicatum accipiebat, ficubi aliquem videbat.
Adeò res est omnium optima, o Domocles, pro facultatibus.
Sumtum facere, & curare res suas habere.

Vappam] Vappa dicitur Græcè ὄξινος, & definitur vinum, quod coacescit, nondum tamen in acetum degeneruit omnino: sed τὸ οἰνῶδες καὶ τρόφιμον amisit, *naturam vinaceam & alimento idoneam*, quę quidem vini pernicies ita describitur a Chrys. ὄινου μὲν ἀρετῆς βλάβη τὸ παρατραπῆναι καὶ εἰς ὄξινον μεταπεσεῖν. *Vitium facultatis vinaceæ est deprauari. Gall. estre tourné, & in acetũ transire*, quod vitium & tropũ Plinio lib. 14. c. 20. planius descripsit: *vitiúmq; musto quibusdam in locis iterum sponte feruere, quâ calamitate deperit sapor, vappaq; accipit nomen, probrosũ etiam hominum* (meliùs legeretur; *hominibus*) *quũ degenerauerit animo. Gall. en d'aucũs lieux le mouſt se gaſte a rebouillir de soi mesmes pour la seconde fois, de sorte qu'il pert le gouſt & force, & ne retient que le non de vin esuenté & pouſſé, aiãs auſsi peu de credit en son endroit, que les hõmes ont ant leur aiant perdu le cœur:* vnde illud Suetonij in Octauio c. 87. inter vsitatos Augusti sermões recensetur, vappidè se se habere, *pro malè.* Vappa Græcè dicitur ὁ τροπίας οἶνος ἢ ἐξεστηκώς. Propria significatio huius erit Satyr 5. huius: *multâ prolutus vappâ nauta.* & Satyr. 3. l. 2. *potare vappam diebus profestis.* Ratio autẽ huius vocis est Iosepho Scal. in *Cõpam* ab Aeolica βάπτα, pro βάμμα, quod est tinctura, sed absolutè positũ est τὸ ὄξος, acetum, vel quod Cic. 3. de offi. dicit *vinum fugiens*, pro quo Plinio dicit *fugax*, quum de quodam genere mali Persici scribit lib. 15. c. 12. *quo non est aliud fugacius: longissima namque decerpto bidui mora est, cogitque se venundari hac facillimâ corruptione*, & Plaut. *edentulum vinum.* Ad hunc etiam modum Aeoles pro ὄμμα pronunciant ὄππα *oculus*, quãquam vsurpatur in genere fœm. Latinè, a Græco neutro, sicut Plau. dicit *schemam* a Græco χῆμα. i. vestis.

Ac nebulonem.] Donat in Eun. Act. 4. Sc. 7. ad versum *Sanè quòd tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus est, Nebulo*, inquit, vel *inanis*, vel *vanus, aut mollis, vt est nebula, dicitur:* Vbi Thais minas Trasonis gloriosas non pluris facit, quàm nebulam, atque illas non dissimiles putat foliis ficulneis, quæ quum incenduntur, minaciter perstrepunt, sed ἀβλαβῆς. Quid autem hîc moror, quum vis vtriúsque vocis *vir* & *nebulo* satis arguatur ex oppositione Terentiana?

Inter Tanaim] Hic Tanais fuit dictus a fluuio, vt inde serui, & spado, id est, libertus Mæcenatis, cui erant testiculi excecti, vt dictũ est de vocis etymo in Gram. 9. Epod. & socer Viselli herniâ laborauit, quo genere ὑήλης & ramicis, nescitur, sumitur enim ipsi differentia e ratione ioci, in quem hic affectus cadit, vt si ad inguina, βουβωνοκήλη: si in scrotum, ὀσχεοκήλη nominetur. Præterea sumitur eadẽ e ratione materiæ, quæ locum malè afficit, vt si fuerit intestinum, vel epiploon, vel adeps, vel aqua, vel flatus, indè sigillatim ducitur nomen cuiusque suum.

Est modus] Hunc modum aliàs vocat aureã mediocritatẽ, in qua virtus omnis consistit, & præcepta Ethicæ philosophiæ versantur. Hanc vocẽ ostendimo Od. 16. l. declinatã a præterito medio μέμοδλα, *curaui & rexi.*

Hunc modum Pind. ad fin. Nemeor. docet. Κεφαλέων δὲ χρὴ μέτρον θηράνεμεν certũ quęstus modum uenari oportet. similitudine sumpta a venatoribus, qui noctes diesque feras vestigant.

Nemon' vt anatus] Vt hic locus est restitutus, reticetur aliquid: quale fortassis est; *tantáne vis est inconstantiæ*, vel, vt initio Satyræ, *qui fit?* sic interrogemus nunc, *ficcine fit, vt nullus ex inconstantibus probet se?* id est, res suas æstimet, sibiq́ue persuadeat, & iudicet se satis esse diuitem conditionis suæ. Hæc autem phrasis apud Cic. pro Ligar, paullò aliter sumitur: *Qua in legatione & ciuibus bonis ita se probauit*, id est, virum probæ, & integrę fidei se pręstitit & ostendit. Sic Gręci hominem sinceritatis & integritatis spectatæ vocant ἀδόκιμον, vt Demosth ἀργύριον ἀδόκιμον, *argẽtum minimè aduleratum*: sic τὸν χρυσὸν θεωρεῖν καὶ δοκιμάζειν, Isocr. dicit pro *examinare, explorare, spectare*, vt idem δοκιμάζειν τοὺς φίλους ἐν τοῖς περὶ τὸν βίον ἀτυχίαις, *periculum facere amicorum in rebus aduersis circa vitam*: sic D. Paul. 1. ad Corinth. c. 11. v. 28. δοκιμαζέτω δὲ ἄνθρωπος ἑαυτόν. Prætereà pro, *distentius vber*, Ouid. dicit *grandius vber*.

Maiori turbæ] Pro, *maiori parti hominum non se comparet. sed hunc atque illũ superare laborat.* Supplenda hic fuit ellipsis discretiuæ, quo modo fuit initio Satyræ ante, *laudet*: pro qua hic ponitur, *ac*, vt Cic. aliquando dicit, *ac vide*, pro *sed vide*, vt hic pro, *sed potiùs*: quamuis aliter, quidam sentiant, & vtrumq́; pronunciatum negent, sicut *Xylander* doctè notauit, quum alterum quidem negandum, alterum autem sit affirmandum.

Sic festinanti] Id est, summo studio nitenti diuitias diuitiis accumulare, alius ipso ditior est impedimento, quò minùs laudet & prædicet suam sortem, & statum, vt eo viuat contentus.

Carceribus] Fuit olim Romæ maximus Circus ouatâ figurâ, instar cœli, in cuius medio fuit etiam obeliscus p Sole, & vtrinq; terne metę, pro reliquis sex planetis. Fuit quoq; in eo loc⁹, vnde decursuræ quadrigæ educebantur, qui carceres dicebantur: de quibus Græcè pronunciandis Od. 1. l. 1. dictum est copiosè: addam tamẽ carceres dici ab Hesychio τὰς μάνδρας, & exponi ἐμπλοκὰς καὶ φραγμοὺς τῶν ἵππων. Qui volunt propriùs accedere ad vocem, dicunt hanc a πάρεγχα fluere, tanquam ab asperitate: sed Varro l. 5. de ling Lat. ex eo ducit, *quòd coercentur illic equi, ne inde exeant, antequã magistratus signum missi*, hoc firmat Serv. Aen. 5.

Corripuêre, ruuntq́, effusi carcere currus. Carcere dixit pro carceribus. Nam in singulari significat custodiam noxiorum: in plurali autem repagulum, quo equi arcentur: vnde carceres, quasi arceres secundum Varronem.

Auriga] Grammatici deflectunt hanc vocem ex eo, quòd se auris & clamoribus populi agat: & certè in postremo versu 1. Georg.

Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

auriga intelligitur, qui quadrigas agit sine curru, & illud, *neque audit currus habenas*, intelligendũ est per metonymiam, equi currentes non parent habenis. Interdum qui agit currum quatuor equis instructum, Græcè dicitur ἡνίοχος ἢ ἡνιοχεύς παρὰ τὸ τὴν ἡνίαν καὶ ῥυτῆρα ἔχειν, ab habena & loro tenendo.

Præteritum] Σύνδρομον cursu superatum.

Crispini] Hic fuit & Poeta & Philosophus Stoicus, de quo Sat. 3. & 4. l. 1. & 6. l. 2. qui doctrinam Stoicorum versibus comprehendit.

Cedat] Pleonectæ carent illâ Euthanasiâ, *moriendi facilitate*, quam Augustus sibi ac suis precabatur, quoties audisset citò ac nullo cruciatu defunctum quempiam, vt refert Sueto in Oct. c. 99.

Explicatio Rhetorica.

METrum est in omnibus Satyris & Epistolis Epicum, senarium, dactylicum, id est, vtrobique genere vniforme, vt hoc semel generatim & vniuersim prædictum sit. Patheticũ est exordium, vt Iuuenal. *Semper ego auditor tantum? nunquámne reponam? & Persius, O curas hominũ! quantum est in rebus inane?* a Symploce est in similitudine soni eiusdẽ circa principia & clausulas sententiarũ, vbi cernuntur illa Græcorum παρίσα καὶ ὁμοιοτέλευτα, id est, *comparia & similiter definentia*.

b Exclamatio est admirantis alienam sortem, atque de propria conquerentis.

c Quia in hoc poemate varia est personarũ inductio, videtur retiera hoc scripturæ gen⁹ accedere proximè ad dialogũ & Eclogam, quia sermo familiaris & collocutio quasi alternata, vt hîc initiò Poeta breuiter sermonem quattuor personarum repræsentet per imperfectã prosopopœiam militis, mercatoris, patroni consulti & agricolæ consultentis.

d Epiphonema est, acclamatio ad interciſam distributionis rationem. Quam solent Rhetores nominare Præcisionem, qua instituta velut enumeratio abrumpitur, cuius abrupti sermonis, indices sunt, particulæ, deniqu , summatim, ad summam, &c.

e Synecdochicῶς videtur intelligendum de loquacissimo & verbosissimo quóque homine.

f Prosopopœia est paullò plenior, non tamen perfecta: quia nullâ notâ recessus demonstratur illi⁹ depositio: vbi Poeta fingit Deum aliquẽ velle querentibus de sua sorte, pro cuiusque voto, satisfacere.

g Idem sonus continuè repetitur per epizeuxin, & in principio ac in fine per epanalepsin.

h Exclamatio est reprehendentis cunctationem conquerentium in commutanda sorte, pro suo cuiusque optato.

i Metaphora est ab iter facientibus, qualis est lib. 1. de Orat. *In primis requirim⁹ ea, quæ valdè breuiter a te Crasse, de ipsa arte percursa sunt*, id est, breuiter dicta & explicata.

k Προπαράλειψις est ad diluendum obiectum, quod potuisset fieri, de iocularibus omittendis.

l Notata est hæc metaphora Od. 24. l. 3.

m Synecdochica periphrasis agricolæ, atq; prætereà similis prosopopœia primæ, vbi sermo agricolæ, caponis, militis & nautæ obliquè repræsentatur, & producitur vsque ad hæc verba Poetæ: *Quæ, simul.*

n Est metaphora ab iter terrestre conficientibus: vt enim curr⁹ sumitur pro naui trãslatè a Catullo de nuptiis Pelei & Thetidis: *Diua leui fecit volitantem flamine currum*, id est, *nauem*: sic *currere* pro *nauigare*: quin etiam pro *volare* 2. de nat. Deo. de gruibus: *Ita pennis cursus auium leuatur*, id est, *volatus*. Vnde Homerus vocat naues maris equos. Aeschylus quoque in Prometheo sic quoque eum inducit loquentem.

Θαλασσόπλαυτα δ' ὅστις ἄλλος, ἀντ' ἐμοῦ.
Λινόπτερ' οὖρα ναυτίλων ὀχήματα.

id est. *Nec quisquam alius, nisi ego, per mare inuenit currus nautarũ ligneis alis vagantes.*

o Synecdoche est totius, pro parte brumalis tẽporis, ac rursus metonymia adiuncti temporis p subiectis corporibus, q̃ rigor hyemis frigidæ contrahit.

p Altera est synecdoche, sed speciei pro quolibet pleonecta nullo modo se respiciente, quicum hic instituitur dialogismus, & ad verba: *Quid iuuat*, &c. respondebit mox: *Quod, si comminuas*, &c.

q Methonymia est materiæ pro armis, ense, gladio, alijsque offendentibus, quæ inde fiunt.

Synecdoche

r Synecdoche est altera, sed speciei, pro quolibet minuto numulo tam immensi ponderis & acerui.

s Permissio est, quâ datur licentia possidendi, quicquid optauit auarus.

t Metonymia est subiecti pro adiuncto tritore, qui segetibus grana in area excutit, qualis est 1. Georg. in prædictione sterilitatis:

At si luxuriâ foliorum exuberet umbra,
Nequicquam pinguis palea teret area culmos.

Item paullò pòst in descriptione diurnorum operum:

At rubicunda Ceres medio succiditur æstu,
Et medio tostas æstu teret area fruges.

u Synecdoche finiti pro infinito, id est, pro innumeris modijs frumẽti: qualem tropi modum Scholiastæ Hometi solent his exprimere verbis: & in primis ad vers. 2. Il. α. ἡ μυρί' Ἀχαιοῖς ἄλγε' ἔθηκε, id est, *Quæ pelida ira infinitos animi dolores attulit Achiuis & Græcis* ἀοριστως, annotant, αὐτὶ τοῦ πολλὰ κακὰ, ἢ λύπας ἐποίησεν, εἰργάσατο.

x Synecdoche generis pro nouitijs seruis: multa enim sunt venalia, & inter hæc vsus obtinuit, vt familia mangonum propriè diceretur venalitia in hominibus.

y Procatalepsis est auari per dialogismum, cui Poeta respondet.

z Allegoria est e continuis metaphoris à fontib. pro expromere ex aceruo rerum, vel magno vel paruo.

aa Synecdoche generis pro speciali liquore aquæ.

bb Continuatur dialogismus per obiecta & eorum dissolutionem.

cc Alia obijcit auarus.

dd Respondet Poeta ad obstinatam pleonectæ cupiditatem, συνεκδοχικῶς certæ ac definitę personæ appellatione pro incerta & infinita, qualem synecdoches modum sic notat Donatus in Adelph. Act. 3. Sc. 3. ver. *Verùm quid facias? vt homo est, ita morẽ geras. Quid facias*, inquit, *pro quid faciat, vnusquisq; scilicet.* quem tropi modum Græci exprimunt per tertiam personam cũ subiectione τοῦ τις indefiniti: vt apud Isocratem: ὄψοι ἄν τις αὐτὸς. *inueniat ipsos quiuis.* Sed ista locutio caret omnino gratiâ huius tropi.

ee Longa est periphrasis synecdochica Timonis Athenienfis, vel alterius hominis sordidissimi.

ff Allegoria est e continuatis metaphoris a theatricis spectatoribus, pro sibilis & conuiciis, quib. e scena explodebant & exsibilabant ut actores qui actione fabulæ & pronunciatione non satis fecissent populo.

gg Aliud obiectum auari per prosopopœiam.

hh Responsio Poetæ ad auarum.

ii Metaphora est a corpore ad animum, pro, summâ cupiditate pecuniam, in eius maxima copia, expetere: qualem tropum appositâ similitudine Plautus expressit in Sticho: *Nam illic homo tuam hereditatem inhiat, quasi esuriens lupus.* ἐπιφώνημα, i. acclamatio Poetæ ad finem rei narratæ de cruciatu auarorum.

kk Procatalepsis est obiecti ab auaro, quæ simul enunciatur facetè per ironiam: atque pòst apertè explicatur ad hæc verba: *Non vxor saluum* &c.

ll Τὰ *paret, roget,* & *suscitet,* similiter sonant in clausulis membrorum per epistrophen: contrà τὰ *non, non,* initiis per anaphoram iterantur.

mm Synecdoche est generis pro studio & certo curriculo.

nn Synecdoche est speciei, & prætereà symploce, vel potiùs ille orbis concinnitatis in quattuor incisis æqualiter & similiter sonantibus.

oo Exclamatio est damnantis & vituperantis genus mortis, qualis est Eunu. Teren. *Per impluuium fucum factum mulieri, At quem Deum!*

pp Synecdoche est generis p Clytemnestra. Nam Castor & Pollux & Helena Tyndaridæ fuerunt, vt dictum est in Grammaticis Odes 3. lib. 1. Ita duo primi lib. 2. de nat. Deo. vocantur. *Recentiore memoriâ iidem Tyndaridæ Persen victum nunciauerunt.*

qq Est non dissimilis dialogismus perditæ mentis post multam frustra cogitationem Act. 1. Sce. 1. Eunu. vt annnotat Donatus ad verba: *Quid igitur faciam?* Hic autem postremò Poeta inducit auarum, nó consilium quidem petentem de vita tranquilliori; sed correctionem ægerrimè ferentem, quod obtegit specie vitii contrarii, in quod callidè queritur se a Poeta traduci. Inde tamen prudenter Poeta occasionem arripit præcipiendi de modo in omni re tenẽdo: quia, vt ait Phocylides:

Παύτων μέτρον ἄριστον, ὑπερβασίη δ' ἀλεγεύνη.

Omnium modus est optimus: excessus autẽ molestus & vitandus, vt altera lectio habet, ἀλιεύνη Item Theognis:

Μηδὲν ἄγαν σπούδαιρ' παύτων μέτ' ἄριστα, κύρν', ἔξις ἀρετῆν, ἥντε λαβεῖν χαλεπόν.

Nihil nimis festines: mediocritas omnium optima, & sic, Cyrne, virtutem pares, quam difficile est parare,

rr Translatum est hoc a pari gladiatorum, qui inter se committuntur pugnaturi, ad repugnantiam sententiarum indicandam, vt Lambinus præter alios interpretes, doctè admonuit. Erit posteà Sat 7. explicatio translatiõis de Bitho & Bacchio gladiatoribus. Eiusdem est tropi hoc Martialis lib. 1.

Frontibus aduersis concurrunt dama, &c.

Item Lucretij lib. 6.

Frontibus aduersis concurrunt nubes, &c.

nisi malis a bestiis arietantibus sumere. Et certè quum ego accuratius expendo hanc sententiam, animaduerto non simplicem in ea tropum esse, sed continuatum a re militari: conspiciuntur duo exercitus cõmitti aduersis frontibus. Nam e lib. Vegetij tertio acies definitur exercitus instructus: frons aduersum hostem spectat: ideoq; facies a Curtio nominatur. Id ipsum cognoscitur e lib. 2. Quintiliani. *Quid enim*, ait ille, *si præcipias Imperatori, quoties aciem instruit, dirigat frontem: cornua vtrinque promoueat: equites pro cornibus locet.*

ss Metaphora est ab euãido vino, vitiato & perdito ad nimiam hominis sordidi parcitatem indicandam Simili tropo vsus est Catullus.

——— *Satisne cum isto*
Vappa frigora & famem tulisti?

tt Idem est tropus, sed a nebulis & vaporibus statim euanescentibus, ad notandam hominis τῶν ἀχρήστων, id est, inutilem bonorum effusionem.

uu Synecdoche est speciei duplicis ad vtrúmque valetudinis extremum indicãdum in genere, & in qualibet re vitandum.

xx Allegoria est e cõtinuatis metaphoris a Geometris, qui terras suis dominis, prædia circumscribunt terminis, atque limitibus definiunt certis.

yy Allegoria est a viatoribus ad repetitionem intermissæ quæstionis ampliùs indicandæ.

zz Metonymia subiecti pro rebus ac bonis ipsius inconstantis, quorum hic non considerat quantitatẽ nec cum rebus tenuiorum comparat. Hunc autem tropum libenter Gall. interpretor, *qui ne trouue iamais sa condition bonne & ne s'en contente,* quod contrà Græci videntur dicere ἀγαπᾷν τὸ αὐτῷ λάχος ἢ πλῆθος. *se contenter de sa condition.*

**a.* Sumtum a laborantibus phthisi & tabe ad uim inuidiæ notandam.

**b.* *Hunc* atque *hunc* habent continuam repetitio-

nem per epizeuxin, qualis est illa Virgil. 1. Aeneid. in diuersa tamen declinatione vocum: *Hinc atq; hinc glomerantur.*

*c Synecdoche est membri pro integro equo emisso ex apertis carceribus, qui præditus est vngulis solidis ac perpetuis, quas Græci ὡνύχους appellant.

*d Synecdoche est altera, sed generis, pro arculis literarijs, quæ Græcè dicuntur βιβλιοθήκαι ἢ βιβλιοθῆκαι ab Agellio *librariæ*.

*e Nota est metaphora e versu superiore: *Ne te compilent fugientes* &c. a rebus furtiuis ad doctrinam surreptitiam notandam.

SATYRA SECVNDA.

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

1. *Ambubaiarum collegia, Pharmacopolæ,*
Mendici, Mimæ, Balatrones, hoc genus omne
Mœstum ac sollicitum est cantoris morte Tigellî.
2 *Quippe* a *benignus erat.* 3 *Contra hic, ne prodigus*
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico: (*esse*
Frugus quo b *duramq; famem depellere possit.*
4 c *Huno si* d *perconteris aui cur atq; parentis*
Præclaram ingratâ e stringat malus ingluuie f *rem,*
Omnia conductis coemens opsonia nummis:
g *Sordidus, atq; animi parui, quòd nolit haberi,*
Respondet: h *laudatur ab his, culpatur ab illis.*
5 *Fœnidius* i *vappæ famam timet ac nebulonis,*
Diues agris, diues positis in k *fœnore nummis.*
Quinas hic l *capiti mercedes exsecat: atque*
Quantò perditior quisq; est · tantò acriùs vrget.
m *Nomina sectatur, modò sumtâ* n *veste virili,*
Sub patribus o *duris tironum. Maxime,* p *quis non*
Iuppiter, exclamet, simul atq; audiuit? q 6 *at in se*
Pro quæstu sumtum facit. r *Hic, vix credere* s *possis,*
Quàm sibi non sit amicus: ita vt t *pater ille, Terentî*
Fabula quem miserum nato vixisse fugato
Inducit, non se petius cruciauerit, atq; hic.
u *Si quis nunc quærat, quò res hæc pertinet? illuc:*
Dum x *vitant stulti vitia, in contraria currunt.*
7. y *Malthinus tunicis demissis ambulat: est, qui*
Inguen ad obscænum subductis vsque facetus:
Pastillos Rufillus olet: Gorgonius z *hircum.*
Nil medium est: sunt qui nolint tetigisse, nisi illas,
Quarum subsutâ talos tegat instita veste:
Contrà, alius nullâ, nisi olenti in aa *fornice stantem.*
Quidam notus homo, quũ exiret fornice, bb *macte*
Virtute esto, inquit, cc *sententia dia Catonis.*
Nam simul, ac venas inflauit tetra libido,
Huc iuuenes æquum est descedere, non alienas
dd *Permollere vxores. Nolim lauderier, inquit,*
Sic me, mirator cunni Cupiennius ee *albi.*
8 *Audire est operæ pretium,* ff *procedere recte*
Qui mœchis non vultis, vt omni parte laborent:
Vtq; illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara cadat dura inter sæpè pericla.
gg *Hic se præcipitem tecto dedit: ille flagellis*
Ad mortem cæsus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbã: dedit hic pro corpore nummos:
Hunc perminxerunt calones: quinetiam illud
Accidit, vt cuidam testes, hh *caudamq; salacem*
ii *Demeteret* kk *ferrũ.* 9. *Iure, omnes: Galba negabat.*
10 *Tutior at quantò merx est in* ll *classe secunda!*
Libertinarum dico, Sallustius in quas
Nõminùs insanit, quã qui mœchatur. 11 mm *At hic si*

10 nn *Quàres, quà ratio suaderet, quaq; modestè*
Munifico esse licet, vellet bonus, atq; benignus
Esse: daret quantum satis esset, nec sibi damno,
Dedecoriq; foret. Verùm nn *hoc se amplectitur uno,*
Hoc amat, hoc laudat: matronam nullam ego tango,
Vt quondam Marsæus amator Originis, ille
Qui patrium Mimæ donat fundumq;, oo *Laremq;:*
pp *Nil fuerit mî, inquit,* qq *cum vxoribus unquam*
alienis.
20 12 *Verùm est cum Mimis: est cum meretricibus: unde*
Fama malum grauius, quam res, trahit, 13. *An tibi*
abundè
Personam satis est, non illud, quicquid vbiq;
Officit, euitare? Bonam deperdere famam,
Rẽ patris rr *oblimare, malũ est, vbicũq;.* 14. ss *Quid*
Est in matrona, ancilla, peccésne togata? (*inter-*
15. *Villius in Fausta Syllæ* tt *gener* (*hoc miser vno*
Nomine deceptus) *pœnas dedit vsq; superq;,*
30 *Quàm satis est: pugnis cæsus, ferroq; petitus,*
Excluſus uu *fore, quum Longarenus foret intus.*
16. *Huic simutonis verbis, mala tanta videntis,*
Diceret hæc animus: xx *Quid vis tibi? nũquid ego te*
Magno prognatum deposco Consule cunnum,
Velatumq; stolâ, mea quum conferbuit ira?
Quid responderet? yy *magno patre nata puella est.*
At quantò meliora monet pugnantiaq; istis
Diues opis natura suæ? si tu modò rectè
40 *Dispensare velis: ac non fugienda petendis*
Immiscere. Tuo vitio rerumne labores,
zz *Nil referre putas?* 17. *Quare, ne pœniteat te,*
Desine matronas sectarier, vnde laboris
Plus *a *haurire mali est, quã ex re decerpere fructus.*
Nec magis huic inter niueos, viridesq;, *b *lapillos,*
(*c *Sit licet hoc Cerinthe tuũ*) *tenerum est femur aut*
Rectius: 18 *d *atq; etiam melius persæpè togatæ* (*crus*
50 19 *Adde huc, quod* *e *mercem sine fucis gestat, apertè,*
Quod venale habet, ostendit: nec, si quid honesti est,
Iactat, habetq; palàm: quærit, quo turpia celet.
20 *Regibus hic mos est: vbi equos mercantur, apertos*
Inspiciunt, ne, si facies (*vt sæpè*) *decora,*
Molli fulta pede est, emtorem inducat hiantem:
*f *Quòd pulcræ clunes, breue q; caput, ardua ceruix.*
21 *Hoc illi rectè, ne corporis optima* *g *lynceis*
Contemplere oculis, Hypseâ cæcior illa,
60 *Quæ mala sunt, spectes,* 22 *h *O crus, o brachia! verũ*
Depygis, nasuta, breui latere, ac pede longo est.
23 *Matronæ, præter faciem, nil cernere possis,*
Cætera, ni Catia est, demissâ veste tegentis.
24 *Si interdicta petes,* *i *vallo circumdata* (*nam te*

Hoc

Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res:
Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ,
Ad talos stola demissa, & circumdata palla:
Plurima, quæ *k *inuideant purè apparere tibi rem.*
25. *Altera nil obstat,* *l *Coïs tibi, penè videre est,*
Vt nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi.
*m *Metiri possis oculo latus. 26. An tibi mauis*
*n *Insidias fieri, pretiumq; auellier antè,*
Quàm mercem ostendi? 27. *o *Leporem venator vt*
In niue sectetur, positum sic tangere nolit: (alta
Cantat, & apponit: meus est amor huic similis. Nam
28.* p *Transuolat in medio posita, & fugientia captat.*
29. *Hiscéne* *q *versiculis speras tibi posse* *r *dolores,*
Atq; *r *æstus,* *r *curasq; graues e pectore pelli?*
30. *Nónne* *s *cupidinib. statuit natura modũ, quem,*
Quid latura, sibi quid sit dolitura negatum,
Quærere plus prodest, & inane *t *abscindere soldo?*
31. *Num, tibi quum fauces vrit situs, aurea quæris*
Pocula? num esuriens fastidis omnia, præter
Pauonẽ, rhombumq;? tumẽt tibi quũ inguina, num si
Ancilla, aut verna est præstò puer, impetus in quem
Continuò fiat, malis tentigine rumpi?
32. *Non ego: namq; parabilẽ amo Venerem facilemq;*
Illam, *u *posit paullò: sed pluris, si exierit vir.*
*x *Gallis hãc, Philodemus ait: 33. sibi, quæ neq; magno*
Stet pretio, neq; cunctetur, quum est iussa venire.
Candida, rectaq; sit, munda hactenus, vt neq; longa,
Nec magis alba velit, quàm det natura, videri.
34. *Hæc vbi suppositit dextro corpus mihi læuum,*
*y *Ilia & Aegeria est: do nomen quodlibet illi.*
35. *Nec vereor, ne dum futuo,* *z *vir rure recurrat:*
Ianua frangatur: latret canis: vndiq; magno
Pulsa domus strepitu resonet: vel pallida lecto
Desiliat mulier, miseram se conscia clamet:
Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mî.
Discincta tunicâ fugiendum est, ac pede nudo:
Ne nummi pereant, aut pygi aut deniq; fama.
† *Deprendi miserum est: Fabio vel iudice vincam!*

Analysis Dialectica.

HÆc Satyra videtur appendicula superioris: vbi Poeta grauiter inuectus est in homines de sorte sua & professione conquerentes, vt ipsi compressâ & restinctâ pleonexiæ cupiditate auream mediocritatem vbique tenerẽt, *ἀλλ' ἐτέρωσε πλινόμενοι, neutrò ab ea declinantes.* In hac autem, quum virtus sit medium illud iam dictum vitiorum vtrinq; reductum, id est, definiatur ita, vt mediũ sit ab vtroq; vitioso extremo remotũ; docet homines maiori stultitiâ in vtrãq; partem errare, sicut vtriusq; exemplũ nobis appositè statuit Terentius in Mened. Act. 3. Sc. 1. v. 31. Heaut. vbi Chremes ostendit Menedemum non seruare modũ:

Vehemens in vtramq; partem. Menedeme, es nimis,
Aut largitate nimiâ aut parsimoniâ:
In eandem fraudem (pœnam) ex hac re incides.

quali pœnâ triplici; iacturâ fortunarum, cruciatu corporis & notâ infamiæ vult Poeta deterrere Romanos cuiusque generis ac ordinis a vita intemperanter & flagitiosè transigenda. Sic Epistolâ præcipitur Pisonibus:

---- Decipimur specie recti,
Cum in vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.

Idem Cicero reprehendit in Philosophis e Platone l. 1. de Offic. *Nam dum alterum iustitiæ genus assequuntur, in ferendâ ne cui noceant iniuriâ, in alterum incidunt. Discendi enim studio impediti, quos tueri debent, deserunt.* Ita sunt iusti una tantùm ex parte, non autem ex toto, dum nocent nemini: sed dum sinunt iniuriam alijs fieri, nec impediunt, quum possent, iniusti habentur. Sunt autem hæc sumpta de virtute ex Ethicis Philostrati, qui *τλὺν πᾶσαν ἀρετὴν λέγει μισότιμον*, de qua dicentur alibi plura, si Deus voluerit. Verùm dum hîc Poeta mores hominum notat, nonnulla quidem interijcit indigna lectione hominis Christiani: quorum tamen fuerit, ingenij casti ac pietate insignis, optima quæque sibi prudenter deligere, trutinâ sacræ doctrinæ singula examinante, & quæ sunt iniusti vel ponderis vel illaudabilis materiæ, repudiare. Non hîc quidem proponitur, sicut in Satyra præcedente, qua de re dicendum sit, cuius omissi posteà obliuio quædam subindicatur ad hunc versum:

Si quis nunc quærat, quò rẽ hæc pertinet.

atque tum Poeta fixit scopum, in quem & antecedens iam & consequens oratio dirigeretur, cursumq; suum teneret: quem nos inde translatũ statuimus in fronte sermonis: quippe quia videremus in eam disputationem rectè quadrare, siue spectes ad extrema liberalitatis, auaritiam & effusionem: siue ad longos & breues cultus: siue ad corpus iucundè, vel malè olens: siue denique ad discrimen scortationis & libidinis, vel in matrona, vel in libertina, vel in alia iam prostituta, lapsæ: quæ mihi videntur partes & capita huius quæstionis: ad duo tamen solùm illa referemus; ad extrema benignitatis, & ad illa Veneris.

2. Theticum declaratur primùm distributione quâdam eorum, a quibus peccatur in extremis liberalitatis: atque in primis Hermogenes Tigellius Musicus rerum suarum profusus fuit, *quum nimis largè & munificè hominibus perditis & dissolutis eas dederit, cuius mors illis fuit posteà valdè luctuosa & acerba magis desiderio quæstuosæ largitionis amissæ, quàm vi vllius veræ amicitiæ, aut Virtutis.* Hoc autem vitium parasiti & assentatores specie virtutis obtegunt: quod Poeta cautè indicat, dum prodigum miserum scribit a grege omnium aleatorum, impurorum, impudicorum, omnium denique nebulonũ lugeri, & benignitatis nomine prædicari. Huiusmodi autem dolor mercenarius est, qui non ex affinitate, aut beneuolentia, sed ex vna proueniat vtilitatis & commoditatis spe adempta. Quid enim flagitiosius ac indignius, quàm eum, qui sic doleat, fateri oportere, quum tantoperè alicuius morte crucietur, quòd aliquâ vtilitate priuatus sit, si nihil ex eius vita beneficij ac commodi se consecuturum sperauisset, nihil sibi omnino dolendum fuisse? quod explicatur e loco attributorum.

3. Alter peccat in alteram partem, & ex fine describitur *Διὰ τὴν ἀοριστίαν*, qui *vt semper habeat, quo se a frigore & fame defendat, rebus suis putat honestè parcere, consuleréque posse, & inopi amico studium, opem & operam negare.*

4. Potest hîc intelligi tertius aliquis, qui peccet, vt Tigellius, in hyperbole, quod minimè videtur intelligendum de Tigellio, quem, vt prædictum est, non iam cuiquam licet mortuum interrogare. Hic igitur tertius, vt imitator primi, reprehenditur e factis suis & fine & adiunctis, *quòd bona sua & paterna & auita specie recti dilapidet, & ita nomen auari pusilliq; animi deuitet:* in quo longè fallitur: quia laudatio quæ e tali

effusione proficiscitur, summa virtuperatio est, & a parasitis tantùm celebrata, & illi attributa. Vera autem laus expetenda est ex honestis factis, & a laudatis & spectatis viris accipienda. Quæ enim laudatio potest esse, a non laudatis? Rectè quidem in Plaut. Epidico Act. 3. Sc. 4. Periphanes Senex militi sic insolêter glorianti. *Virtute in bello armatus promerui, vt mihi omnes mortales deceat agere gratias*, respondet:

Non reperisti adolescens, tranquillum locum,
Vbi tuas Virtutes explices, vt postulas?
Nam strenuiori deterior si prædicat
Suas pugnas, de illius ore fiunt sordida.

Idem Cic. epist. 6. l. 15. ad fam. & 4. Tusc. ex Nævio vsurpauit, *Iucunda laus, quæ ab ijs proficiscitur, qui ipsi in laude viuerunt.*

5. Quartus peccat in ellipsi similiter atque secundus. Sed illius mores fusiùs notantur, primum specie honesti finis, *ne sibi cognomen vappæ & nebulonis ex hyperbole adipiscatur, iniquis artibus & fœnore minimè toleranda liberos adolescentes durorum parentum obligat per circũscriptionem: quorum nomina, vbi sumserunt togam virilem, sectatur*: quod parium collatione declaratur: *quia fœnerator ille, quò adolescens aliquis est effusiore & solutiore luxu, eò importuniùs instat, vrget, & eum insectatur ad nummos suos maximo & iniquissimo fœnore accipiendos, atq; adeò nomina sectatur posteà importunissimè, vbi cessit dies solutionis.*

6. Excusatio illius intolerabilis vsuræ prætexitur honestâ ratione liberaliter vivendi pro quæstu: sed refellitur parium, vt modò, comparatione: *quod Menedemus ille Terentianus non se miseriùs ac duriùs afflictârit de absentia Cliniæ filij sui, quàm hic χρυσῆς πυρὸς, acerbissimus fœnerator se cõficit curis nomina sua exigendi & opes congerendi, tenuissimè, sordidissimeq; viuendi: hæc*, inquit Poeta, *spectant eò, vt doceam vitia cautè fugiẽda, ne qui auaritiæ fugâ fiat prodigus, aut contrà: ne fugâ morositatis fit lenis & nimiùm facilis: temeritatis declinatione timidus, & diffidentiæ vitio opprimatur incautus & Romanorum ope destitutus.*

7. Caput est hîc alterum de peccantibus in extremis cultus & ornatus & illicitæ Veneris, vbi exempla dissimilium morum apponuntur, quæ e loco disparatorũ tractantur: vbi primùm *in vestitu corporis & ornatu æquè peccaturus es, si per incuriam neglexeris, ac si eiusdem munditias elegantiasq; plus æquo affectâris: non minùs quoq; in vitio erit, si vnguenta olueris, quàm si hircum fœtidum spiraueris*: deinde scortatorum flagitia exponuntur: in cõmoda quoq; & pericula memorantur inde profecta: quorũ *vnus mauult petulans videri in aliqua matrona, quàm in aliqua venali meretrice*: contrà, *alter in hac, quàm in illa*. Posteriori autem libido lapsa in prostituta testimonio Vticensis Catonis approbatur e loco diuersorũ: *quòd ad ædes matronarum non eundum sit, sed ad ganea mercenariarum mulierum descendendum*: quamuis autem sententia Catonis ad lupunaria frequentâda cohortari videatur, prætermissa matronarum consectatione, ne tamẽ inde putes hoc approbari flagitium, sed vt leuius ac tolerabilius, quàm illud existimari ab alijs Philosophorum familijs contra Stoicos, in quorũ Hæresi Cato Vticensis erat, peccata esse æqualia: hocq; rursus illustratur altero eiusdem auctoris dissimili exemplo, *qui nunquam sibi ducendum laudi existimauit, si ipsius libido lapsa fuisset in generosa & nobili aliqua muliere.*

8. Præparatio est animorum, quibus res Mœchorum secundæ inusitatæ sunt: ad pericula & damna illorum attendenda & intelligenda, quò faciliùs Poeta perditos & dissolutos homines notet, & ab huiusmodi flagitijs reuocet. Locus autem est e distributione Mœchorum, eaque partim e factis, partim ex adiunctis periculis: *quòd ex his alij sese de tectis præcipitent: alij flagellis ad mortem vsq; torreantur: alij fugâ lapidibus in prædones decidant: alij corporis integritatem pecuniâ redimant: alij turpiter ac fœdè muliebria patiantur à calonibus: alijs testes & penis secentur*, quæ Iuuenalis sic breuius complexus est.

--- necat hic ferro: secat ille cruentis
Verberibus, quosdam mœchos & mugilis intrat.

9 E contradicentibus pœna postrema reprehendi-
10 tur, *quòd omnes vno ore dicerent iure testes & mentulam amputata fuisse, Galba autem Iureconsultus rectè & meritò factum negaret.*

10. Propositi sunt initiò tres mulierum ordines, in quibus libido scortatorum labi solet: qui nominatim etiam tres appellantur, Cupiennius, Salustius, Marsæus, quorum primus matronarum consectator fuit, secundus libertinarum, tertius meretricum: in primo quidem iam animaduertimus grauissima inesse & pericula & damna. Itaque quòd in secundo tutiùs admitti flagitium quidam putarent, Poeta refutat, & docet paribus, *hîc non minorem mœcho infamiam & periculũ creari, quàm illic*: idque confirmat exemplo C. Sallustij, qui Senatu motus ac detrusus est iussu Censoris: quòd se diceret non cum matronis, sed cum libertinis consuetudinem habuisse. Huius flagitij meminit Agell. l. 17, c. 18. e M. Varrone, qui *C. Sallustium scriptorem seriæ illius & seueræ orationis, in cuius historiæ notiones censorias fieri atq; exerceri videmus, in adulterio deprehensum ab Anno Milone loris cæsum dicit, & quum dedisset pecuniam, dimissũ.* Nonnulli suspicantur ex ode. 2. lib. 2. amicitiã nostro Poetæ interceßisse cum Salustio: Ideoque hunc iam e vita excesisse, quum hæc de ipso scripta sunt. Nõ equidem hîc dubitabo hanc reprehensionem referre ad consuetudinem Horatio vsitatam liberè reprehendenti vitia quorumlibet, qui pluris facere soleat virtutes, quàm amicitias hominum.

11. Flagitium Sallustij, cuius palpa dissimilitudine mulierum extenuari videbatur, ὑποθέσεως e factis disputatur: *Si Sallustius suis libertinis pro re familiari & ratione daret munera, neq; damno, neq; dedecori sibi esset*: pro assumto, quod esse deberet, *atqui damnũ & in re, & in existimatione contrahit: non dat igitur moderatè & prudenter*, reponitur, inquam, loco assumtionis, *quòd reprehensus a Censore respondit non sine iactantia se integrum esse a matronis*: quam responsionem cõfirmat similitudine: *vt olim Marsæus sibi mirum in modum placebat, quòd rem non habuisset cum vxoribus alienis, sed cum prostitutis, quibus profundebat patria bona: talẽ se præstat Sallustius erga libertinas.*

12. Iactatio illa deuitati concubitus matronalis refutatur a Poeta maiorum collatione, *quòd iactura famæ & boni nominis grauior sit, quàm rei domesticæ.* Huius rei testis est Pindarus Πυθ. ἰα. σὺν φιμία παύτων πρημάτων πρατίστω. i. *bonum & honestum nomen omnibus præstat opibus*: quod est depromtum e prouerbijs Salomonis, & ex Seiracidæ cap. 41. Φρόντισον περὶ ὀνόματος· αὐτὸ γάρ σοι διαμενεῖ, ὑ χίλιοι μεγάλοι θησαυροὶ χρυσίου, ἀγαθῆς μὲν ζωῆς ἀριθμὸς ἡμερῶν, τὸ δ' ἀγαθὸν ὄνομα εἰς αἰῶνα διαμενεῖ. i. *curam quærẽdi bonum nomen habeto, hoc enim tibi longius permanebit, quàm mille thesauri ingentes auri, vitæ quidem bonæ dies numerantur: sed nomen bonum in omnia permanebit secula*: cuius iactura fit in lustris, vnde *lustrones* nominantur, bonis tàm paritis, quàm auitis illic absumtis: meretrix enim in Truculent. Plauti confertur cum mari:

Meretricem ego idem esse reor,
Mare vt est: quod das, deuorat, nunquam abundat,
Des, quantum vis, nunquam apparet, neq; datori, neq; acceptrici.

13. Eadem

13. Eadem iactantia reprehenditur alterìs Poetæ maioribus, *quòd non solùm euitare matronales personas, & illarum aliquam habere rationem metu pœnæ, ne cum ipsis adulterium committatur: sed etiam studiosissimum quémque integræ existimationis reique familiaris tuendæ minimè deceat libidinosum & intemperantem esse: quòd intemperantia omnis semper sit comes iactura vtriúsque.* Famæ autem bonæ custodiam tanti fecit Poeta, vt eam prætulerit e sententia Salomonis omnibus bonis:

Omnia si perdas, famam seruare memento,
Quâ semel amissâ, posteà nullus eris.

Quinetiam Plato epistola 2. Dionysio Tyranno pretium boni nominis ita proposuit, παύτα δὴ ταῦτα λέγω, τόδε βουλόμενος ἐνδείξασθαι, ὅτι ὃν ἐπειδὰν ἡμεῖς τελευτήσωμεν, οἱ λόγοι οἱ περὶ ἡμῶν αὐτῶν σιγήσονται, ὡς ἐπιμελητέον αὐτῶν ἐστιν. αἰσχύνη γὰρ ὡς ἔοικε, μέλειν ἡμῖν τῆς ἐπειτα χρόνου. 1. *Hæc quidem omnia ideo recenseo, volo hoc demonstrare, quod non, vbi e vita exierimus, fama nostri nominis in obscuro futura sit. Quare nobis eius habenda est ratio, atque futuris temporibus illis inseruiendum:* quò accedit consectarium non breue solùm & acutum, sed propè diuinitus prolatum: Επειδὴ ἡ τυγχάνουσι κατά τινα φύσιν, οἱ μὲν αὐθαδέστατοι ὄντες ἥκιστα φρονίμους αὑτοὺς οἴονται εἶναι· οἱ δ' ἐπιεικέστατοι πάντ' ποιοῦντες, ὅπως αὐτοὶς τὸν ἔπειτα χρόνον εὖ ἀκούσωσιν. ὃ δὴ ἐγὼ τεκμήριον ποιοῦμαι, ὅτι ἔστιν ἄδηλος τοῖς τεθνεῶσιν εὐθάδεια. αἱ γὰρ βέλτιστα ψυχὰ μαντεύονται ταῦτα ὄντως ἔχειν. αἱ δὲ μοχθηρόταται, ὅ φησι. 1. *enimuero natura sit, nescio quâ, vt vilissimi quique ac nequissimi nihil de ipso cogitent: contrà verò optimi quique ac honestissimi nihil non suscipiant atque subeant, vt bonam apud posteros famam consequantur: quo etiam argumento facile adducor, vt ego existimem earum rerum, quæ in hac vita quæruntur, aliquem in mortuis sensum inesse. Nam animi optimorum virorum hæc ita esse præsentiunt: improbissimorum autem, nequaquam.*

14. Stoica est sententia Poetæ e paribus: *quòd æquè turpiter labitur libido in tribus iam propositis mulierum generibus. Nam scortatores re & famâ vbique perclitantur:* Poeta tamen posteà desciscet a Stoicis ad Peripateticos. Hoc argumentum sic tractatur 3. paradoxo: *id, in quo peccatur, potest esse aliud alio grauius: ipsum tamen peccare, quoquè te verteris, vnum est. Lapsa est libido in mulière ignota, dolor ad pauciores pertinet, quam si petulans fuisset in aliqua generosa ac nobili virgine, peccauit verò nihilominus.*

15 Reliquum Satyrę cõsumitur in detestandis sectatoribus fœminarum nobiliorum, qui falsò credunt plus voluptatis ex illis capi, quàm ex ignotis. Itaque superiori atque proximè antecedenti comparationi illustrandæ exemplo est petulantia Villii cuiusdam adulteri in Fausta Cornelij Fausti Syllæ filia, & Antonij Milonis, vel, vt alij volunt, Titi Annij Milonis vxore: quale fuit anteà notatum in Sallustio & castigatum. Sed hæc libido fauorem, e nomine speratum, non consequuta, grauiter multata est, verberibus & ferro ab altero riuali Langareno, vel, si mauis, a marito Milonis.

16. Villius eleuabat dignitate mercis quæsitæ suum periculum & malum, quod subierat, voluptatémque faciebat maiorem e splendore subiecti: *quòd nihil non periculi negligendum sit in consectatione filiæ magno Consulè prognatæ & formosæ: cui* contra dicitur maiorum collatione, *quòd melius natura ei consuleret, si in consilium illam, non perturbationem, id est, nimios animi motus, rationi non obtemperantes, adhiberet. Illa enim moneret, facilè sibi posse qualibet muliere satisfieri, prurientisque libidinis ardorem restingui: quam dum non audit Villius, grauiter suo, rerumq; vitio laborat.*

17. E superioribus efficit, *amorem matronæ non esse ambitiosius fouendum*, idque ostendit maiorum collatione ex aduersis, *quòd talis matronarum consectatio plus mali afferat consectanti, quàm boni: plus negotij & molestiæ quam otij & tranquillitatis pariat.* Idem prætereà paribus amplificatur, *quòd perinde crus ac femur togata meretricis tenera sint, ac niteant, atque illa matronæ.*

18. Idem quoque maioribus dilatatur διὰ τῆς ἐπανορθώσεως, atque diuersis, *quòd femur togatæ, ὡς ἐπὶ πλεῖστον, melius sit, quàm stolatæ matronæ, quamuis longè sentiat aliter Cerinthus, tali ornatu captus perditè.*

19. Eadem matronæ consectatio dissimilium collatione improbatur: *non, tanquam mulier togata & venalis, sic matrona suam mercem sinceram, veram & naturalem exponit venditioni:* protasis autem huius contentionis constat primùm e factis togatæ, *quæ nihil gestet venale, quod fucatum sit & simulatum: nihil pulcri iactet occultum ac inuolutum, quod oculis cuiusque non pateat, nisi quod natura verecunde noluerit patefieri, id ex oculis hominum tollat.*

20. Eadem deinde protasis similibus augetur, *quòd Principes ita pro more iubeant phaleras & ornamenta equis detrahi, partesq; illorum nudas præcipue ostentari: quæ ad iudicium cursus expeditissimi citatissimique, ac roboris plurimum valeant, dum operti proponuntur ipsis venales:* quia phalerati equi ornatu pulcro sæpiùs emtores capiuntur vt amatores fucati candoris & ruboris medicamento in mulieribus: qualem fucum quomodo Phryne in conuiuio callidè detexerit alijs mulieribus, repete e notis Rhetoricis in Epod 14. Hunc autem locum quidam enuntiari volunt, tanquam esset argumentum a minori ad maius, si reges sunt adeo cauti in equis comparandis, nonne reliquos homines oportet cautiores esse in deligendis mulieribus merce multò periculosiori, ideoque negligentiam emptoris nec manente nec ferente? ego verò quia video partes similitudinis variè confirmari & continuari, atque adeo τὰ *more, mos,* vt *effigies, instar,* esse certas similitudinis notas, malo eundem locum similiter pronuntiare.

21. Poeta morem atque institutum regum confirmat loco priuantium, quæ sunt στερητικὰ Philosophis, ac præcipuè Aristot. vbi finis quidam latet, *ne phalerata corporis partes oculis perspicacibus & acutis considerentur: alia verò cæcutientibus spectentur, atque ita in fraudem, vt incautus emtor, inducaris.*

22. Consectator mulieris togatæ & ad genu succinctæ iudicium facit de ipsius forma e loco diuersorum: *quanquam hæc mulier gestat pulcra crura & brachia: laborat tamen exilitate clunium, longitudine nasi ac pedum, breuitateque laterum.*

23. Antapodosis est illius protaseως, quæ fuit ad hæc verba, *adde huc,* &c. enunciata ex attributis matronæ: *quòd omnes ipsius partes talari veste ita obductæ sint, vt præter vultum sæpius fucatum nihil cerni possit, contrà, atque fuit in togata, nisi fortè similis esset Catiæ matronæ, quæ præter morem aliarum imprudentissimè vteretur breuissimâ veste ad ostentationem crurum pulcriorum:* vbi quidem perbreuis similitudo & Satyrici dentis morsus latet.

24. Eadem antapodosis amplificatur loco sex efficientium, quæ vndique impediunt explorationem partium interdictarum in matrona: quâ difficultate consectator insanire solet ex illo Elegiaco.

Nitimur in vetitum semper, cupimusq; negata:
Sic interdictis imminet æger aquis.

25. Hæc ad protasin referenda sunt, quæ similiter dilatantur appositione contrariæ causæ, breuique li-

militudine: *Togata*, inquit, *vel meretrix subtilissimis vestibus tecta & succincta præbet se vsquequaq; spectandam, & latera ipsius, quasi nuda, breuiane, an longa sint, visu possunt iudicari.* Quod idem Stoicus scribit lib. 1. cap. 9. de beneficiis ætate suâ peruulgatum Romæ fuisse, *Rusticus, inhumanus, ac maleuolus & inter matronas abominandæ conditionis est, si quis coniugem in sella prostare vetuit, & vulgò admissis inspectoribus vehi vndique perspicuam.*

26. Reprehendit amatorem matronæ e loco maiorum, *quòd more incauti mercatoris malit circumueniri, pecuniamque amitti, quàm periculum fieri de mercis probitate.*

27. Reprehensioni resistit amator matronæ, & similitudine hanc ita cantat: *Vt venator libenter agitat acrem & citum leporem, sed lentum, remissum, primoq; venationis ingressu repertum præterit, vel in ferculo sibi appositum non tangit: non secus ego amator mulieres togatas & in medio positas prætereo, nec tango: expugnatu autem difficilis, vt matronas, quæ non, nisi magno pretio & labore parantur, appeto, & cupidè contector.* Hæc autem apodosis est illa amatoris appositio & additamentũ ad partem cantionis priorem: *positum hic tangere nolit, Cantat & appo.* &c.

28. Approbatio est ἀποδόσεως ex aduersis: *quòd ipsius animus præsentia & parata vitet: absentia vero & fugientia appetat & persequatur.* Idem Ouidius ferit,

Quod sequitur fugio: quod fugit, ipse sequor.

cui non est dissimile, quod Seirachides præcipit, *aquæ furtiuæ sunt suauiores.*

29. Poeta retundit aciem superioris & similis cantilenæ, ex negata vi illius, *quæ non efficiat, vt per ipsam dolores amatorij mitigentur, æstus restinguantur, curæ graues abigantur.*

30. Eódem spectat hæc maiorum collatio: *quòd multò fuerat vtilius naturales cupiditates moderari: & regere rebus necessariis, parabilibusq; remediis, quã infinitis voluptates, minusq; necessarias consectari, quas non posset, nisi difficilibus remèdiis explere: sed rectè, facilè, honestèq; hu carere.* Natura enim certos suis desideriis terminos statuit, estque parabile, quod ipsa desiderat, & citò apponi cuiq; potest: frustra igitur pro superuacaneis laudatur, ait Seneca.

31. Eódem quoq; pertinet hæc parium collatio: *quum vehementer sitis vel esuru*, inquit, *e primo quoq; poculo bibis: primis quibusq; cibis vescris: neque vas aureum, neque cibos delicatos quæris: Quum tu igitur tentaberis libidinis prurigine, idem facito, primâ quaque ancillâ, vel puero vernâ rege, tuum ardorem: nec diutius matronam sectando & stingere tuum ardorem: nec diutius matronam sectando & molestiùs exspectando tentiginem rumpatis.* O fœdam hominum pæderastiã iam diu in obscœnis Paganis damnatam!

32. Plurimùm quidem ad rei persuasionẽ valet, quòd se Poeta in exemplum proponit: sed pessimè consulit existimationi suæ, dum *se iactat facili & parabili Venere, eâque masculâ satis facere solere suæ libidini: difficilem autem & caram ijs relinquere, qui laborant impotentiâ animi & amoris:* quod dum ille proposuit aliis faciendum, ac sibi, vt minus laboriosum & carum sumsit, minimè cogitauit in se teterrimi, maximeque scelerosi flagitij exemplum nobis posteris statuere, qui præposteram Venerem, vt nefas vltimum, quomodo *Fabius* ipsam vocat, damnemus, grauissimisque suppliciis coerceamus.

33. Venus parabilis ex factis & attributis describitur: *quòd illa sui copiam paruo faciat: maturè veniat vocata: sit candida, recta, nec longa, naturali colore prædita, concubitui apta, non denique fucata.*

34. Vis quædam parium hic includitur: *quòd hoc genere Veneris tam facilè contentus sit, quàm si Iliâ*, de qua fuit Ode 2. lib. 1. *vel Aegeriâ Nymphâ potiretur*

35. Laudatio est eiusmodi Veneris e variis adiunctis: *quòd ab omni metu interuenturi mariti, dotis amittendæ, dandæ pœnæ, perdendæ famæ ac pecuniæ sit libera*: cuius rei iacturam confirmat Satyricõs testimonio, vel potiùs iudicio Fabij Iurisconsulti, qui sæpè pericula & incommoda militiæ Venereæ, vt veteranus miles expertus, verissimè iudicabit, *miserrimum esse deprehendi in adulterio.* Insignis est descriptio furis atque adulteri sex postremis versibus cap. 6. prouerbiorũ per comparationem poenæ valde dissimilis: quam hi dependunt offensis, *μάλιστα μὲν ἐπ' αὐτοφώρῳ ἁλωκόσει* maximeque in furto deprehensi. Nam fur, dum furto inediæ suæ ac egestati consulit neq; vitâ, neque famâ periclitatur, vel eodem relapsus: longè alia est conditio adulteri, qui semel deprehensus plagam & ignominiam consequitur, nec probrum ipsius deletur sine vlla spe vitæ muneribus redimendæ.

Itaque *dum vitant stulti vitia, in contraria currunt*, vt fuit initiò positum.

Enarratio Grammatica.

Ambubaiarum.] Grammatici non mediocriter laborant de ratione huius vocis afferenda, quam ob rem ita nominetur. Quidam putant mulieres *περιδρόμους*, vagas & infames sic fuisse nominatas: quales in vita Syllæ a Plutarch sub fin. memorantur. Alij malunt *ἀὐλητρίδας* sic notari, quod equidem malim propter originem. Nam Chaldæi fistulam & tibiam vocant *abuba*, quam Hebræi a cauo *chalil* & tibicines *cholelim.* Ex illo autem Syriaco interiecto τῦ μ fit τὸ *ambubaia.* Alij tamen deflectunt e particulis Latinis *amb*, pro *am*, præpositione loquelari, vt loquitur Festus, vt in his, *Ambarualis* & *Ambages*, & *Baiæ*, quòd mulieres essent impudicæ circum amœnissimam Baiarum regionem versantes, & calida lauacra: quâ voce Suetonius in Nerone capite 27. vsus est: *inter scortorum totius vrbis Ambubaiarumque ministeria.* Alij volunt dici ab herba de intubi erratici genere, quã Mathiol⁹ in Dioscor. l. 7. c. 125. vocat Ambubeiam vnius literę mutatione: Ruelli⁹ tamẽ non peregrinã vocem, sed Latinam putat esse. Hæc quidem certè herba fuit caussa, quum ex ea Pharmacopœi conficerẽt τὸ παύχρηστον φάρμακον, *medicamentum ad omnes morbos vtile*, cur infiniti Agyrtæ, nugatores & impostores, quales iam diu in Gallia & Italia vocantur *Batelleurs, Balleurs de baies & Charlatans*, passim exstiterint. Vitiosè prætereà legitur in Plinio Ambugia. Teneamus igitur etymum huius vocis verisimiliùs esse, quòd a Chaldaica & Syriaca dictione inclinetur, & Ambubaias fuisse *αὐλητρίδας ξενας, tibicinas peregrinas*, genusque hominum vile ac famosum, alienæ libidinis administrum: qualis est illa nepotũ mollium & voluptariorum.

Collegia.] Quidam existimant collegium esse idem, quod *συνέδριον*. Ego verò Latinum puto latiùs, quàm Græcum, patere: vt non solùm pro societate duorum vel complurium idem munus obeuntium, cuiusmodi fuit collegium Pontificum, Consulum, Augurum, Prætorum, Tribunorum & Decemvirorum, vsurpetur: sed etiam (qui, quòd vnà sint lecti, vocãtur, vt Varro 5 de Ling. Lat. notauit) ꝓ congregatione quorũlibet hominum accipiatur, sicut ex hoc loco satis cõstat, cui⁹ notionis videtur τὰ ἐκκλησίαι καὶ ἀγορά. i. *cœtus & concio.* Τὸ δὲ συνέδριον pertinet tantùm εἰς τὸ δικαστήριον καὶ βουλευτήριον, ad consessum iudicium & ad Senatorum concilium.

Pharmacopolæ.] Hæc vox e Græca ciuitate in Latinam ascita est, vbi pristinum ius suũ retinuit. Vt enim τὸ φάρμακον

τὸ φάρμακον μέσον ῥῆμά ἐστι, sicut **venenũ** Latinum ad salutare & lethale medicamentum, quemadmodum Eustath loquitur, τὸ μὲν ἀκτυλικρεῶδες, τὸ ἢ ἀκεσῳδὸν in hunc vers. Odys. α. Φάρμακον ἀνδράφονον ἀλφήμενος &c. καὶ πρὸς τὰ τῶν χρωμάτων ποικίλματα, **ad colorum varietates.** Sed multò apertiùs idem Schol. in vers. Iliad. Λ.. Ελκος δ' ἰητὴρ ἐπιμάσσεται, ἠδ' ἐπιθήσει Φάρμαχ' &c. **Hulcus tractabat medicus, & applicabat medicamenta.** hanc vocem sic notavit: τὸ φάρμακον δέ μέσον λέξις. ἐπί τε μὴ ἀγαθῶ λάμβανομεν παρὰ τὸ φέρειν ἄχος, καὶ ἐπὶ ἀγαθῶ παρὰ τὸ φέρειν ἄνος: **pharmacum media dictio, in malum accepta dicitur ab afferendo dolorem: in bonum ab afferendo remedium:** quam ambiguitatem Homerus tollit addendo ἄπερ πάσσασιν ὀδυνάων, id est, ἤπια, **quæ mitigabunt dolores.** Ita Pharmacopola sumitur pro eo qui divendit salutaria & noxia medicamenta, unguenta simulata, pigmenta & fucum: quod vno verbo dicitur etiam μυροπώλης, genus hominis olim censoriæ castigationi subiectum, vt Plinius lib. 13. cap. 1. scribit: **Certum est P. Licinium Crassum, L. Iulium Cæs. Censores edixisse, ne quis venderet unguenta exotica:** quod etiam prius vetuerat Solon suis legibus, vt tincturam lanarum infectoribus: quia talis vnguentarius egregiè imponit emtoribus talium mercium. Hanc autem vocem Cic. pro Cluent. iungit cum circumforaneo: **Tum repentè Aconitanum quendam L. Clodium Pharmacopolam circumforaneum, qui casu tum Latium venisset, aggreditur.**

Mendici.]Græci hodie **mendicum** & **mendicare** dicũt διάκονον ἢ διακονεῖν καὶ διακονεύειν: nec equidem vnde hoc proferant, omnino prorsus scio: τὸ γυνὴ πάλιν ἐστὶν, ὁποῖόν διακονεύει, **mulier est infrà quæ stipem petit.** Coniicio tamen, παρὰ τὸ διακόνιον, τὸ πλακοῦντος εἶδος, **à diaconio, quod est genus placentæ,** vt Eustathius definit sub finem Iliad. ε. Alii **mendicum** a **mendo**, quod est defectus, inclinant. Alii præterea inde dici putant, quod mendici obvium quemque precentur, vt vitæ suæ cibo & stipe medeantur, cum importunâ postulatione fatigantes: quales melius Græci appellant ἐπαίτας ἢ προσαίτας, qui subindè aliud atque aliud petant, vel alteram postulationem repetant, quod est proprie μεταιτεῖν, idque potest intelligi ex ἀποφθεγ. Λακων Plutarchi sub finem, ἐπαίτης ἤθησε Λάκωνα· ἀλλὰ σὺ δώλιον σοι, ἔφη, μᾶλλον πλοχσύσεις τὴν ἢ ἀκμοσύνης σῆς τὰύτης ὁ πρῶτος μεταδὺς, κάκιος, ἄργον σε ποιήσας: Gallicè, **vn bellistre demande quelq, fois l'ausmone a un Laconien, qui lui dit: voire mais, si je te la donne, tu mendieras encores plus, & le premier, qui te la donna, a este cause de ta vilaine vie, que tu veues maintenant, t'ajant rendu paresseux & truand.** Non admodum abludit hæc sententia, vt mihi videtur, à versu Græco:

Δὸς ἄρτον πλωχῶ, καὶ κόνδυλον ὄψον ἐπ' αὐτῶ.

Da panem mendico, & opsonii loco eidem pugnum impinge.

Ita ostendes esse humanitatis, panem petitum porrigere, sed prudentiæ, inertem ac desidiosum, dum ipsius vires sunt integræ, metu pœnæ deterrere ab hoc turpi genere vitæ tolerandæ. Non minus scitè dictũ est ab Antisthene, vt Clemens Alexand. memorat σὺν προτρεπτικῶ, quum Μητραγύρται, qui stipem matris Deorum cogebant, ab ipso efflagitassent stipem, respondit, ὐ τρέφω τὴν Μήτρα τῶν Θεῶν, λιὺ ὁ Θεοὶ τρέφουσι, **non alo matrem Deorum, quam Dii alunt.**

An verò τὸ πλωχὸς rectâ notione τῶ **mendico** respondeat, valdè dubito, quum παρὰ τὸ αὐτὸν πλώσειν dictum sit, quia ille metu percellitur & contrahitur: cui etymo discrimen inter πλωχὸν καὶ πενήτα videtur convenire apud Aristophanem in Pluto. sicut Ode 2. lib. 3. attigimus: πλωχῶ μὲν γὰ βίος, ὃν σὺ λέγεις. ἐμοὶ ἐστὶν μηδὲν ἔχοντα. τῶ δὲ πόντος ἐμοῦ φειδόμενον, καὶ τοῖς ἔργοις προσέχοντα, περιγίνεσθαι δ' αὐτῶ μηδέν· μὴ μέντοι μηδ' ἐπιλείπειν· **vita enim mendici, quam tu dicis, est ita vivere, vt nihil habeas: sed a illa paupertate, sic vivere parcè, opusque facere, vt nihil ipsi supersit, nihil desit:** quam quidem tenuitatem parit labor operis. quod facit ὁ πόνος ἀπὸ τῶ πόνειν, ab efficiendo dictus, vnde πόνος, quod vtrumque nunc sit apertius explicat Eustathius in vers. ιλιαδ. β.

Ημῖν γὴ πόνος ἐστὶν ἀνιηθέντα νέεσθαι.

Et certè molestum est, vt molestiâ quis affectus abeat.

Ἐπίπονόν, τῶ ασυλλάβως ἐνεργῶ, καθὰ ὁ πένης, ὁυσωπὴ πόνος διχῶς ἤτε ικμάτηρὰ ἐνέργεια ἢ ἁπλῶς, ὅθεν ἢ τὸ πονεῖσθαι ἢ γηπόνος ἢ γεωπείνης, οἱ περὶ γλῶ πονούμενοι, πρόδηλόν ἐστι. Item in vers. ιλιαδ. Α.

Αὐτὰρ ἐπεὶ παύσαντο πόνυ, τετύκοντό τε δαῖτα.

Caterum vbi cessarunt à labore, apparatum dapes.

Hæc annota, πόνος παρὰ τῶ ποιητῆ, ὡς σύνταυθοῖ ἡ ἐνέργεία ἐστὶν. ἐφερμηνεύωνται, τετύκοντό τε δαῖτα. id est, **è verbo πένω, quod est studiosè ac diligenter operi incumbo, deducuntur, vt πένης, sic πόνος & bifariam usurpantur, vt πόνος sit actio laboriosa, idque simpliciter, vnde sunt hæc tria vocabula pro his, qui terram exercent.** Præterea in hoc altero versu, πόνος est tanquam diceret poeta, nunc πόνος significat instructionem dapum & apparatum in conviuium, in summa vtraque vox & πένης & πόνος sumitur tam ἐνεργητικῶς, quam παθητικῶς, pro faciente opus & pro opera. Item pro calamitoso & ipsa calamitate, quam Græci κακοπάθειαν dicunt: Sed in voce similis συζυγίας πένητος, ἢ πονήρος, quæ sonat Suidæ & Eustachio μοχθηρὸν. id est, **Miserum & arumnosum** ad corpus relata, accentus hanc significatus differentiam tollit variis positus locis. Nam τὸ πονηρὸς iisdem sonat κακὸν, id est, improbum & sceleratum ad animum relatum, quam certè differentiam sic Martialis notauit:

Non est pauperies, Nestor, habere nihil.

Quid ergo Martialis, si rogeris, Mendicitas est: nihil habere: in qua equidem vocis ratione non puto hic Poetam accipere mendicum tam timidum & omni victus quærendi arte destitutum: Pudor enim mendico est inutilis, vt Telemachus per subulcum denuntiauit Vlyssi mendicum simulanti & ipsis ignoto. Odus P.

Ἀιδῶ δ' ὴν ἀγαθὸν φησ' ἐμμεναι ἀνδρὶ προίκτη, id est.

Sed pudorem dicit (Telemachus) non esse bonum cuique mendico, ideoque ad voluptatem nostri nepotis inutilem. Itaque mihi videntur mendici potius accipiendi pro his, quos Græci περιοδισύας, ἀλαζόνας, ἀγύρτας, ἀλήτας, ψεύστας, vocant, id est, pro circulatoribus quibusdam & præstigiatoribus, fraudatoribus impudentibus, vagabundis & mendacibus, qui φαρμάκοις θαυμαστοποιοῖς, **mirabilibus præstigiis** collectam hominum multitudinem fallunt, quemadmodum Fortuna mentes ipsorum prius se fellit, vt alter eiusdem vocis notatio apud Festum præ se ferre putatur: quos Græci dicunt ex hac ratione τοὺς ἀγύρτας, quales fuerunt olim Galli, sic a flumine dicti sacerdotes matris Deûm, qui circumgestando Deæ simulacro, tympanis pulsandis, stipem de crumenis credularum mulierculârum sibi corrogabant, Gallicè, *Batteleurs, Therya cleurs de Picardie, & Charlatans d'Italie, amasseurs de rogatons,* qui aptè conveniunt collegio Tigellii nostri nepotis.

Qui tales euaserunt inertissimo desidiosissimoque otio: vnde nomen Gallicum Bateleur putatur fluxisse, nam Batal sonat Hebræis otiare & cessare: ex quo Lotelim Batelanim vt Βάτταλοι & βαττολισμὸς sunt Hesychio, *nugatores & nugæ*: ad hunc autem hominum genus videtur accedere proxime, quod Agel-

lus lib.14.cap.1.scribit, *Sed id præstigiarum & effictiarum genus commentos esse homines æruscatores, & cibum & quæstum ex mendaciis captantes, qui apriseo verbo æruscare* nominantur Græcum sonante χαλκολογεῖν ἢ ἀργυρολογεῖν, id est, *malis artibus nummos colligere*: quod Seneca lib.2.cap.6.de clementia vsurpauit, quum hanc mesericordiæ definitionem Stoicè stricto examine vrget: *Misericordia est ægritudo animi ob alienarum miseriarum speciem: aut tristitia ex alienis malis contracta, quæ accidere immerentibus credit. Ægritudo autem in sapientem virum non cadit, & vultum quidem non deiiciet sapiens Stoicus, nec animum ad eruscantis ciuis aut pannosi aridam faciem & obnixam baculo senectutem: cæterum omnibus dignis proderit & Deorum more calamitosos propitius respiciet &c.*

Mimæ.] Philippus Macedonum rex non longè abfuit ab ingenio nostri Tigellii, vt scribit Demosth. 2. Olynthiaca: Εἰ δέ τις σάφρων ἢ δικαῖος ἄλλως, τίς ἂν θ' ἡμέραν ἀπραξίαν τὸ δίκαιον καὶ μέσον, καὶ πορδαπισμοὺς ὁ Δημάμικος φέραν, παρεωρᾶσθαι, καὶ οὐ βέλτιον εἶναι μέρος τὸν τοιοῦτον. λοιπὸς δὲ περὶ αὐτὸν εἶναι λυγὰς καὶ πόλακας, ἢ τοιούτους ἀνθρώπους, οἷς μεθυσθέντας ὀρχεῖσθαι τοιαῦτα, ὁπόταν ἐγὼ νυθ' ὑμῶν ὄνου ἄσω. Δῆλον δ' ὅτι ταῦτ' ἐστὶν ἀληθῆ καὶ γὰρ ὃς ἂν θεάσηται ἅπαντας ἀπολωνον (ὡς πολὺ τῶν θαυματοποιῶν ἀσελγεστέρους ὄντας) Καλλίαν ἐκεῖνον τὸν Δημάσιον, ἢ τοιούτους ἀνθρώπους μίμους γελοίων, καὶ πομπὰς ἀλλοκότων ἀσμάτων, ὧν εἷς τῶν σύροντας ποιῶν ἕνεκα τῆς γελασθῆναι τυχεῖν ἀγαπᾷ, ἢ περὶ αὐτὸν ἔχει: *Si quis verò modestus, aut alioqui, id est, naturâ, vir bonus, quæ diana vitæ intemperantiam & temulentiam, & impudicas saltationes (πόρδακας ἢ πορδακισμὸς ἐστὶν ἢ ὄρχησις κωμική, ἐν ᾗ πυέττεται ἡ ὀσφὺς ἀλόκοτος, est autem saltatio comica, in qua turpiter agitantur lumbi) non possit ferre, illum contemni, nullo que loco haberi: reliquos igitur, qui penitùs intrârunt in ipsius familiaritatem, esse latrones, assentatores, & huius modi homines, qui ita saltant ebrii, vt me nunc pudeat pigéatque vobis exprimere verbis. Hæc profectò vera sunt: quos enim ex hac regia domestici omnes efficiebant (vt præstigiatoribus lasciviores, & petulantiores multò) quales fuit Callias ille publicus minister, & huius generis alii homines, qui res ridiculas exprimebant & effingebant, & turpia carmina faciebant, (id est, multa ridicularia dicteria funditabant ad sodalibus risum mouendum) hos amat, & secum habet.* Tales sunt passim mores complurium principum, ac diuitum, experientia omnibus peruulgata. Vox autem Græca μῖμος etiam donata est Latinitate, & tota ipsius συζυγία, coniugatio, *mimus, mimicus, mima, mimula, pantomimus.* Primigenium deflectitur παρὰ τὸ μιμεῖσθαι, *ab imitando* & effingendo mores aliorum, gestus, dicta & facta: Lacones appellant Mimum λεπτολίπταν ἢ λεπτολισχὰν, qui quotidianæ vitæ velut expressam imaginẽ in scena spectatoribus proponit, (vt Don. in Teren. vita scripsit, *ab imitatione diuturna viliũ rerũ & leuiũ personarũ*) *in quo vitandus est Oratori scurrilis iocus vel mimicus*, ait Cic. l.2. de Orat. & paulò pòst, *vitanda est mimicorũ & Etheologorũ similitudo, quæ nimia est imitatio*: vbi auctor monet adhibenda esse moderationẽ in ioco & risu & pudore. Aristoteles in arte scribit, τὸ μιμεῖσθαι σύμφυτον τοῖς ἀνθρώποις ἐκ παίδων, καὶ τούτῳ διαφέρουσι τῶν ἄλλων ζώων, ὅτι μιμητικώτατόν ἐστι, *solertiam alios imitandi hominibus naturâ esse insitam, iámq; inde à pueris, & hac re præstare aliis animalibus: quòd sint peritissimi imitationis*: in qua quidem excelluit Proteus, qui propterea dictus est λιμπτινὸς ἄνθρωπος, καὶ πρὸς πάντα σχηματίζεσθαι ἢ μεταβάλλεσθαι δυνάμενος, *peritus effingendi omnia, & in ipsa se transmutandi*: quod Lucian. lib. de saltatione facit quẽdam admirantem, quum hic quinque personas ad saltationem comparatas videret, & eas omnes ab vnico sustineri, sic hunc alloquutus est: ἐλελήθεις, ὦ βέλτιστε, σῶμα μὲν τοῦτο ἓν, πολλὰς δὲ τὰς ψυχὰς ἔχων, *Celauerας, vir optime, te quidem constare isto vno corpore, sed multis animis præditum esse.* subnectit posteà Luc. ὃν ἀπαιδεύτως μὲν οἱ Ἰταλιῶται τὸν ὀρχηστὴν παντόμιμον καλοῦσιν, ἀπὸ τῆς δρωμένης ὕλης. *Non immeritò Itali saltatorem vocant pantomimum appositè ad effectum.* Vnde dicitur Oct. Augustus primus è Græcia pantomimos Romam evocasse, & inter cæteros Pyladem ex Asia, vt Lucianus & Zosimus scriptum reliquerunt, qui nutu, manibúsque, clauso ore, facit, vt intelligantur, quæ vix linguâ vel Scripturæ textu possint agnosci. Fuerunt quoquè mulieres mimæ in talibus deliciis adhibitæ, quarum Tullius 2.Phil. meminit, *Inter quos aperta lecticâ mima portabatur*: & paulò pòst, *venisti Brundusium in sinum quidem & complexum tuæ mimulæ.* Ita Cic. Phil. 13. tales obiicit delicias Antonio: *Quum in gremio mimarum mentum & mentem depeneres.* quas Græci vocant μιμαλλόνας, ab imitatione virorum: quam vocem Latini etiam retinuerunt. Formâ autem patronymicâ Ovid. de art. l.1.

Ecce Mimallonides sparsis in terga capillis:
Ecce leues Satyri præmia turba Dei.

vbi Poeta describit comitatum Bacchi proficiscentis ad Cnossidem amicam talibus mimis stipati. Eâdem quoque formâ deriuat Pers. Sat.1.

Torua Mimalloneis implerunt cornua bombis.

Balathrones.] Varro li. 2.cap. 5. hac voce vsus est pro homine nihili, & ad fruges consumendas tantùm nati, quem Galli *Belithronem* suâ linguâ vocant vaniloquum & futilem, qualis est Græcis λαβραγόρης, κἀφλόλογος. *Quum videbo iam vos (inquit) Balatrones & huc afferam mihi cortum & flagella.* Festus tamen definit Balathrones & Blitheas esse bullas luti, ex itineribus collectas, vel quod de calceamentorum soleis eradituri: alii volunt dici, quasi Barathrones, à Barathro immensæ altitudinis loco in agro Attico, qui est ὄρυγμα γῆς παρὰ τὸ βαθὺ, *fossa terræ profunda*, vel locus præceps & profundus, vnde emergi non potest: de quo vide 8.Aen.v.244. & Lucret. lib. 6. sed pro *barathrones* sonus linguæ blæsæ retulit *balathrones*, vt pro *Babylo* Mitio Terentianus dicitur *Babylo* propter immodicam in Aeschinum benignitatem, aut hic ob prodigentiam. Non enim satis constat, vter intelligendus sit Act. 3. Sc. 7. v. 17. Adel. ductum quidem cognomen παρὰ τὰ βράβυλα, ἤγουν σύνοιλιὰ μῦλα, *à malis aluum soluentibus.* Itaque profusi balathrones sunt gurgites & heluones bonorum, tantùm suo abdomini, non gloriæ, nati: vnde Seruilius cognominatus est, quia sic naturâ comparatus erat, vt modò definitum est: qualis Mænius decoctor dicitur, non Balathro, aut Barathro, sed Barathrum ipsum macelli. Epist. 15.

Mæstum.] Hæc duo epitheta scitè geminantur, tum vt ægritudo flebilis de iactura perditi fructus significetur, tum vt illi perditi ac dissoluti homines ab eadem cogantur de altero quærendo nepote cogitare. Grammatici deflectunt *mæreo* a *marcesco*, ideoque malunt scribere per æ. Huius autem ratio est, quòd homines mærore & tristitiâ tandem marcescant & tabescant.

Sollicitum.] Gemino *ll*, scribitur ἐπὶ σάσεως χάριν, *productionis caussâ*. *Solum* enim, ex quo & *cito* fit *solicito*, priorem corripit, vt solicitus dicatur motus de suo loco & solo, vi perturbationis.

Cantoris.] Si nomen cantoris inuidiosum fuit apud Rom. vt est iampridem apud Gallos, hìc contemtus caussâ fuit adhibitum. Plato 7. Legum sic scribit: *Decretum hoc sit, præter publicos & sacros cantus, & omnem iuuenum choream nemo sonos edat, neq; in saltatione motus faciat.*

Tigelli.]

Tigelli.] Apocope est alterius i vel crasis duorum in vnum, vt in, *cura peculi*: atque omnes interpretes vno ore & consensu ferunt, M. Tigellium Hermogenem, qui etiam Sardus appellatur Satyrà proximè sequenti, & mores illius plenius explicantur, fuisse cantandi peritissimum: eamque ob rem summos Principes illius Musicà mirabiliter delectatos: Primum Cæsarem Dictatorem, deinde Augustum, postremò Cleopatram. Ferunt præterea carmina huius Poetæ non admodum ab eo probata, quòd non satis numerosè & modulatè sonarent. Quàm autem intemperanter & libidinosè vixerit, satis perspicitur è collegio illius suprà descripto. Ad historiam tamen Tigellii addam, quod de ipso scribit Cic. l. 7. Epist. 24. ad *Gallum: Phameæ causſam sustuleperam Tigellii quidem causſa: erat enim mihi sane familiaris. Is ad me venit, dixit iudicem sibi operam dare constituisse eo ipse die, quo de P. Sextio in consilium iri necesse erat, & respondi, nullo modo me facere posse, quum vellem: alium diem si sumsisset me ei non defuturum. Ille autem, qui sciret se nepotem bellum tibicinem* Tigellium *habere & sat bonum cantorem, discessit à me, vt mihi videbatur iratior. Habes Sardos venales, alium alio nequiorem. Cognôsti meam causſam & istius Salaconis iniquitatem:* hæc repetuntur lib. 13. Ad Att. Epist. 47. cuius initium est, *Laudationem Porciæ,* & ad verba, *de Tigellio si quid noui: qui quidem, vt Gallus Fabius mihi scripsit, μέμψιν ἀναφέρει mihi quandam iniquissimam, me Phameæ defuisse.* Ex his intelligis ingenium aui Phameæ, & Tigellii nepotis vehementer bonis in visum: quorum patria Sardinia abiit in proverbium, *Sardi venales.* Nam vt Liuius scribit lib. 41. & in lib. de viris illustribus, post Sardiniam à Tit. Sempronio ditioni Romanæ subactam innumera mancipia Romam aduecta sunt, & ex eorum vilitate, vt scribit P. Manutius, adagium superius est natum: quod Cicero ioci loco & fortasse probri obiicit Phameæ & Tigellio nepoti, nepoti, inquam, & natalibus & moribus, cuius natura magis arguitur nomine Salaconis. *ἐγὶ δὲ σαλάκωνα προσαγορευόμενος πλήσιος ἐίναι πένης ὢν, καὶ σαλακωνία, ἀλαζονία ὑπὲρ τὸ δέον, καὶ σαλακωνίσαι, ἀλαζονεύεσθαι, ἀλάζονας δὲ ἔλεγον τὸς ψευδεῖς καὶ μεγαλαύχους, est autem Salacon, qui quum pauper sit, simulat se diuitem esse, & Salaconia suprà, quàm deceat, & verba sonant, iactare & superbire: arrogantes autem dicebant mendaces & superbos.* Præterea Theophrastus definit Salaconem esse, qui sumtum facit, vbi non sit opus.

Quippe benignus.] Imò iudicio aliorũ, qui minimè sunt eruditi ad assentationem, fuit hic Hermogenes rerum suarum profusus maximè.

Inopi amico.] Hic *quo*, potest vel referre suppletum antecedens, *date quicquam*, vel esse coniunctio pro, *vt possit.* Quæ est ista tam ingrata immanitas, amico negare opem? ecquid potest exspectare ab eo alienus?

Duramq; famem] Sic Cic. 1. de finib. *depulsa fames & fitis cibo & potione.*

Hunc si perconteris.] Monet me notatio huius verbi ita scribendum. A conto enim oblonga pertica ad explorandum locum in mari nauibus opportunum deflectitur, quum autem altitudo maris exploratur, id *διὰ τῆς βολίδος καὶ πειρατηρίας* fieri dicitur, id est fune & perpendiculo, cui alligatum est plumbum. Adde, quòd significandi ratione pugnat cum *cunctor, aris*, id est, moror, differo, quã facilè & optimè perspicies è versu: *stet pretio, neque cunctetur, quum est iussa*, ad finem huius Satyræ: quanquam huius iunctum *percunctor* Donatus scribit ex eo dici, quòd à cunctis inquiratur: percontor tamen malo scribere, quod est inquiro & interrogo. Hæc duo, *percontari* & *interrogari* Donat. in Heaut. Act. 1. Sc. 1. ad vers. *vel me monere hoc, vel percontari puta*, videtur distinguere diuerso ex fine, vt dicat *prius suapte naturâ ad finem spectare conquirendi: interrogare autem noscendi gratiâ vsurpari*: sed hanc distinctionem corrigit postea, *quamuis tamen vtroque indifferenter vtamur*, cuius syntaxis est varia: quia dicitur, *quem percontari?* & *doctos percontari*, item *ab aliquo & ex aliquo percontari de re aliqua.* Omittebam monere, *κόντον* esse vocabulum Græcum pro *ξυστῷ* genere hastilis & instrumenti naualis, vnde *πλοῖα κοντωτὰ*, quæ contis impelluntur, non remis, vt minora & actuaria.

Stringat rem.] Hanc sententiam videtur Horatius è verbis Nicomachi apud Athenæum lib. 2. expressisse: *βδέλλιον γὰρ κατελεῖπόν πότος μοὶ τῦ πατρὸς ὅτως συνεσφογγύλισε κἀξεπόνησε σὺ μικὶν ὀλίγοις, ὥσπερ ὠόν τι ῥοφῶν, bonâ mihi à patre relicta perinde constrinxi in globum, & granum è siliquis paucis mensibus exemi. ac si aliquod ouum fuisset mihi absorbendum.* Verba autẽ nostri Poetæ sic fecit Græca H. Stephanus, *τὶ τὴν παππῶαν τε καὶ πατρῶαν βδέλλαν σφαῖραν ποιεῖ καὶ συσφογγύλλει.* Hæ phrases Græcæ solent dici *εἰς τὸς κόπτας καὶ ἀπολέστας, in perditissimos homines, nequissimos, intemperantissimos*, consuetudine pharmacopœorum, quid medicamenta conglobant in pillulas, vt facilius & celeriùs deuorentur. Hanc autem sententiam *rem vniuersam luxu perdere* dilatavit lib. 1. puto, de copia verborum Erasmus partim variis possessionum generibus à quàm plurimis dominis relictarum, partim viis illius perdendæ multis explicatis.

Malus stringat rem praclaram.] Id est amplissimas maiorum fortunas ita diminuat, & circumcidat voracissimâ gulâ, vt has ad assem redigat, & illos gloriâ honestè, iustèque partarum privet: vbi ingratus animus heredis nequitiâ & intemperantiâ significatur ex his epithetis: *malus & ingratâ.*

Ingluuiem] A *Gula* Grammatici flectunt, significante *τὸν ὀισοφάγον*, qui definitur ab Aristotele lib. 3. cap. 3. de part. animal. *διὰ τ τροφὴ πορεύεται εἰς τὴν κοιλίαν. ὧδ' ὅσα μὴ ἔχει ἀυχένα, ἀλλ' ὀισοφάγον ἔχουσιν ἐπιλήλως*, id est, *per quem cibus defertur in ventriculum. Itaque quacunq; collum non habent, hæc neque gulam habent manifestò.* Hæc quidem definitio Oesophagi vocis etiam etymon notat. *οἱονεὶ λέγοται, ὅτι τὰ φαγήματα ὀισει εἰς κοιλίαν*, id est, tanquam diceretur, *quod esculenta in ventriculum delaturus sit.* Quæ mihi ratio probabilior videtur alterâ, quæ est lib. 1. cap. 16. Histor animal. *ὅτι ἔχει τὴν ἐπωνυμίαν ἀπὸ μήκους τ τῆς φαρυγγος.* id est, *quod à longitudine & angustia cognomen reportarit.* Atque hæc de voce Græca: de Latina porrò è lib. 8. cap. 5. Columel. profertur *si vacua non est ingluuies, eruditatem significat*, quum loquitur de Gallinis, intelligens primum ventris sinum, qui est Eustachio *ἀπολαυστικὸς τόπος τῷ ζώῳ κατ' ἔτυμον τὸ λαιμὸ*, id est, *Locus afferens oblectamentum animali iuxtà etymon vocis significantis gulam & guttur.* Hic autem sumitur *ἀντὶ τῆς λαιμαργίας*, id est, pro insatiabili & voraci edacitate, qualem dicit Terentius Eunuchi, Act. 5. Sc. 4. meretricibus esse, quum domi solæ cænant.

Harum videre ingluuiem, sordes, inopiam,
Quàm inhoneſtæ solæ sint domi, atque auidæ cibi.
Quo pacto ex iure hesterno panem atrum vorent.

Quidam tamen non planè reiiciunt alteram lectionem *illuuiem* pro squalore & immunditie, quòd à *non lauando* dici vòlunt, vt Græcum *ἀλουσίαν*: quo spectare videtur illud Curtii lib. 4. *ablue corpus illuuie externisq; sordibus squalidum.* Malo equidem priorem.

Coemens opsonia.] A Græcis mutuati sunt Latini hanc vocem, & totam ipsius coniugationem opsonor

&opſonator. Definiam primùm, quod opſonium ſit, deinde notabo, vnde flexum: poſtremò exempla apponam Scholiaſtæ Homeri in Il. λ παρ' τὸ μετ' ἄρτυ ἐσθιόμενον ὄψον καλεῖται, cui poteſt addi ἢ τὸ συνίαμα ἢ τὸ ἅλισμα νιτίων. Hìc prior pars iuncturæ definitur, *quicquid cum pane comeditur, opſon vocatur & ſapor & iucundum cibi condimentum*, cuiuſmodi ſunt τὰ πρέα, ἰχθῦς, ζωμοί, πέμματα, τραγήματα, ὑποτρώγματα καὶ ὁμοίως τῶν ὄψων παραθέσεις, *Carnes, piſces, iura, placentæ, bellaria & intrita, & ſimilia horum fercula.* Toloſates videntur hoc interpretari ſuâ linguâ *Companage*. Græci προσφάγιον. Quidam notant τὸ ὄψον παρὰ τὸ ὀπτᾶσθαι, ἢ παρὰ τὸ ἕψειν *ab aſſando, vel coquendo*: ſed Euſtathio magis probatur flexio, παρὰ τὸ ὄψε, diuerſi ſpiritus cauſsâ. Poſterioris notationis ratio eſt, quòd veteres tenuis ac ſimplicis victus genere vſi ſerò tales cibos menſis appoſuerint, atque poſteà coemtos & adhibitos, non niſi veſpere comederint. Qui autem tales cibos emebat & condiebat, ὀψώνης dicebatur, quem noſter Poeta circumloquitur hîc *coemens obſonia*, & Ath. li. 4. ita definit, ἐπάλουν δὲ καὶ ἀγοραστὴν τὸν τὰ ὤνια ὠνούμενον, νῦν δὲ ὀψωνώτερα, *vocabant etiam mercatorem eum, qui tales cibos emebat, nunc vero opſonatorem*, quem Latini retinuerunt. Martial. l. 14. fine, inducit opſonatorem ſic è conuiua percontantem:

Dic quotus es, quanti cupias cœnare, nec vnum
Addideris verbum: cœna parata tibi eſt.

Item Plautus in Milite glorioſo:

Vel hila iſſimum conuiuam hinc indidem expromam tibi,
Vel primarium paraſitum, vel opſonatorem optimum.

Atque, vt Græci τὸ ὀψωνεῖν, ſic Latini dicunt *opſonari, & opſonare* pro *emere opſonia*, quorum paſſim exſtant exempla: vnde Cicero. 5. Tuſc. *Socratem ferunt, quum vſque ad veſperum contentius ambularet, quæſitum ſue eſſet ex eo, quare id faceret, reſpondiſſe ſe, quo melius cœnaret, opſonare ambulando famem*, ἀνιττόμενος, Euſtathius annotat, ὄψον δείπνῳ τὸ γυμνάσιον παρασκευάζον ἡδεῖαν τῇ τροφῇ, id eſt, *occultè ſignificans exercitationem eſſe opſonium ipſi cœnæ, præparans alimento ſuauitatem*: quod Gallicè interpreteris, *ex mè promenant tachette des appotis*. Opſonium quoque ab eadem ratione coniunctionis ἐν τῷ ὄψει καὶ ὠνεῖσθαι & notionis εἰς ὄψον deflecti. Addam tamen ſumi etiam pro ſtipendio & auctoramento militiæ, quod olim conſtabat ex annona menſtrua vel annua, id eſt, re frumentaria & aliis ad victum neceſſariis in menſem vel annum ſuppeditatis, non autem è nummis. Si enim Lucas cap. 3. ἀρκεῖσθε τοῖς ὀψωνίοις ὑμῶν, *contenti eſtote ſtipendiis veſtris*, dicebat militibus D. Ioannes Baptiſta. Hunc autem Poetæ verſum ſic Gallicè exprimas: *Qui prend argent agros intereſts pour acheter toute ſorte de viande pour faire grand chere.*

Diues agris.] Simili ſyntaxi dicit Virg. Aeneid. 7.

Qui fuit, Auſoniiſque olim ditiſſimus aruis.

vbi Seruius annotat dictum *ſecundùm antiquum morem* & citat verſum Satyræ. 3. lib. 2. *antiquo cenſu diues*, eiuſdem ſyntaxeως.

Quum vterque alibi dicat, *quàm diues pecoris? & rerum multarum diues* hic verſus iterabitur ſub finem epiſt. 3. lib. 2. de re Poetica in deſcriptione inertis diuitiſque poetæ.

Quinas hic] *Exigit* vel *exſecat capiti* Poeticè dicitur, pro quo Oratoriè, deducit & exſecat de capite ac de ſorte & de principali ſumma. Grauiſſima autem eſt vſura, ſi vnoquoque menſe de ſorte principis ſummę mercedes quinæ exiguntur. Hæ enim, ſi vſuræ ſint ſemiſſes; æquabunt quadrageſimo menſe ſortem: ſi quinæ centeſimæ; vigeſimo: quales improbant leges tam diuinæ, quàm humanæ. Itaque non eſt veriſimile, vt Fuſidius potuerit impunè quintuplam vſuram exercere, vnde videtur τὸ *quina* ſic intelligendum, ſicut Xylander peritè interpretatus eſt: quum Fuſidius nummos fœnori locabat, de ſorte deducebat vſuram primorum quinque menſium: verbi gratiâ, quum 200. coronatos; minùs decem coronatis numerabat: quos ſibi tantum initiò perſolui volebat pro vſuris quinque menſium futuris. Ita debitor ſolvebat, quod nondum debebat, atque quanquam non integram ſortem acciperet à fœneratore; pendebat tamen ipſi deinceps vſuras tanquam pro integra ſorte: quod eſt *capiti exigere*. Nominatim prohibetur Exodi 22, Leuit. 25. & Deut. 23. exigi à popularibus vſura ſiue de re pecuniaria, ſiue eſculenta, ſiue de qualibet alia. Ex Appiani l. 1. c. 7. è Plutarcho quoque lib. de vitanda vſura, ex Ariſtot. Politi. l. 1. cap. 7. diſcimus interdictum, & acerbiſſimas fœneratorum damnationes accuſatione quadruplatoris & Cenſoris iudicio. Eámque ob rem Solonem Athenienſem ad immortalem nominis ſui gloriam & memoriam illa σεισαχθείαν, ἢ τῶν χρεῶν ἀποκοπήν, id eſt, *nouarum tabularum & aris alieni deciſio* ſublata conſecrauit, vt Plutar. & Laert. referunt in ipſius vita, Ideoque Ariſtophani σὺν νιφέλ. comœd. act. 4. Sc. 3. Solon dicitur ὁ παλαιὸς ἦν φιλόδημος τὴν φύσιν, id eſt, *antiquus ille Solon fuit naturâ populi perſtudioſus*, qualis Romæ cognominabatur P. Valerius Bublicola: Plutarchus refert, ὅτι τὸν δῆμον ἐθεράπευσε, i. *quod populum coleret ac diligeret* cõtra iniurias ditiorũ & potentiorũ, μάλιστα δὲ πρὸς τοὺς χρύσας πικρούς, i. *aduerſus creditores acerbos*: quã imitatus eſt Cæſar, vt ſcribit Plutar. in ipſius vita, καὶ σεισαχθείᾳ τινὶ ἐνούφισε τοὺς ὀφειλέτας, *debitores obaratos leuabat onere aris alieni* dicere ſolitus, *fœnorare idem eſſe, atque iugulare*. Humanæ tamen leges capite non damnabant fœneratorem, vt Cato his verbis iudicauit: *Maiores noſtri*, inquit, *ſic habuêre & ita in legibus poſuêre, furem dupli condemnare, fœneratorem quadrupli.* Hi in fœnore improbando priùs cauſſam eius, quæ eſt inexplebilis auaritia & pecuniæ cupiditas: deinde damna, quæ rebus tum priuatis, tum publicis fœneratio dat, perpenderunt: & certè deſcriptio Cæſarianæ fœnorationis accedere proximè & alludere videtur ad Hebraicam eiuſdem appellationem, ſicut nomina Græcum & Latinum, τόκος & fœnus. Nam Leuiticis 25. verſu 36.

Vetharbith neſchec meitho thicach al
& acceſſionem fœnus ab eo accipias ne

Vox *Neſchec* à radice *Naſchac*, mordere, ſignificat acrem morſum, qui tandem fœnore conducenti nummos exitium affert: quo videtur D. Paulus Epiſtolarum ad Galatas capite quinto verſu 15. reſpexiſſe, εἰ δὲ ἀλλήλους δάκνετε καὶ κατεσθίετε, βλέπετε μὴ ὑπ' ἀλλήλων ἀναλωθῆτε, id eſt, *quod ſi alii alios mordetis & deuoratis, videte, ne viciſſim alii ab aliis conſumamini*: hic Chriſtianos apoſtolus exhortatur ad mutua charitatis officia: quæ inter alios homines deſerunt omniũ maximè acerbi fœneratores: qui tamen locus de qualibet iniuria & contentione intelligi videtur: vox autem σεισάχθεια ἐτυμολογεῖται παρὰ τὸ ἀποσείεσθαι τὸ ἄχθος, id eſt ab onere excutiendo, ac definitur λύτρωσις σωμάτων τε καὶ κτημάτων, id eſt, *redemptio corporum & poſſeſſionum*: Eódem ſpectat vox Chaldæa *thabboli*, φθορὰ βιαία καὶ ὀδυνηρά, *violenta corruptio & afferens dolorem perditio.* Vox autem altera *Tharbith* à radice *Rabah*, ab augendo, quòd vſura, vt partus quidam & fœtura gregem, ſic ſortẽ & caput ſuppleat & æquet. Hoc autem fœturæ genus perpulchrè D. Ambroſius explicat

explicat in Lib. Tobiæ cap. 12. *vnde etiam τόκος*, ait, *Græci appellauerunt vsuras, eò quòd dolores partes animæ debitoris exercitare videantur. Veniunt Kalendæ: parit sors centesimam. Veniunt menses singuli: generantur vsuræ. Creuit centesima: petitur, nec soluitur. applicatur ad sortem (quam vsuræ anniuersariam renouationem Cicero verbo Græco vocat ἀνατοκισμὸν epistolâ vltimâ Lib. 5 ad Atticum) Itaque non iam centesima incipit esse, sed summa, hoc est, non fœnoris centesima, sed fœnus centesimæ & hoc est, quod T. Liuius dicit, Mergentibus* (vide, nũ Legendum sit *super sortem*) *semper sortem vsuris fœnore obrutum esse. Ibidem* ille D. Theologus comparat vsuram cum Echidua, id est, cum vipera, quæ, vt hæc, tanta mala parturit. Sortem autem Donatus in hunc vers. Adelph. Act. 2. Sce. 2. *hei mihi etiam de sorte nunc venio in dubium miser!* id est, *in periculum. Sors est summa, cui extrinsecus acquiritur fœnus*: quæ Græcis dicitur *τὸ ἀρχαῖον καὶ τὸ κεφάλαιον*, Gallicè *le principal.*

Hæc certè sortis definitio suppeditare videtur genus vsuræ, quam Iureconsulti sic definiunt, vt sit, *quicquid vltra sortem mutuatum, percipitur*, vel vt clarius P. Beroaldus in epitome Philosophiæ moralis definiuit, *vsura est lucrum ex mutuo exactum.* Hoc tamen interest inter vocem Hebraicam *Neschec*, & Græcam *τόκος*, quam ab animatis rebus sumtam, Aristot. Polit. 1. cap. 7. videtur restringere ad pecuniam, *ὅθεν τόκος αὐτὸ, διὰ τοῦτο τὸ νόμισμα ποιεῖ πλέον, πλέον τ' ἀργύριον ἀεὶ γίγνεται ὑποῤῥέοντος τοῦ χρόνου, vnoquòque mense ac die semper magis ac magis argentum crescit progressu temporis*, eámque ob rem Aristophanes in Nubib. Comœd. fœnus comparat cum bellua, quæ progressu temporis argentum numerosiore semper fœturâ progeneret. *Neschec* autem latiùs funditur, quod septuaginta sic interpretati sunt Deut. 23. *οὐκ ἐκτοκιεῖς τῷ ἀδελφῷ σου τόκον ἀργυρίου, καὶ τόκον βρωμάτων, καὶ τόκον παντὸς πράγματος, οὗ ἐὰν ἐκδανείσῃς· τῷ δ' ἀλλοτρίῳ ἐκτοκιεῖς. Fratri tuo non dabis fœnori, nec pecuniam, nec esculenta, nec quicquam aliud quòd si fœnoras, alienigenæ fœnorabis.* Non quælibet tamen vsura damnanda est, præsertim quum illam vtilitatum comparationes facere solent, id est, quum eandem possumus metiri mutuâ dantis & accipientis vtilitate, ac perinde proximo nostro cupimus, ac nobis ipsis, benè consultum. Itaque legumlatores, istâ æquabilitate fructus seruatâ, certas & definitas permiserunt vsuras, atque in primis Iustinianus Imperator in Cod. legum ciuilium titulo de vsuris, permisit in traiectitiis contractibus stipulari vsuram centesimam, hoc est, de centum aureis in singulos menses vnum: quo pacto sors centesimo mense à fœnore æquatur. In aliis autem licitis negotiationibus bessem centesimæ, hoc est, de centum in singulos menses octô partes aurei, & in annum aureos octo. Illustribus tamen quolibet contractu non supra tertiam partem centesimæ, id est, in mensem quartam aurei partem, & in annum aureos 6. Si ad normam harum legum fœnus exigitur; nihil est, quod homines reprehendant & culpent: vnde equidem coniicio locum Ciceronis ad finem lib. 2. de officiis de hoc fœnoris genere intelligendum: *Sed de quærenda, de collocanda pecunia, etiam de vtenda commodius à quibusdam optimus viris ad medium Ianum sedentibus, quàm ab vllis philosophis vlla in schola disputatur.* Veruntamen, si quid fortè frater & proximus detrimenti indè acceperit; Christiani fuerit ad Dei mandatum talem casum examinare, quo ille iubetur commodis proximi æquè seruire debere, atque propriis. Iam redeo ad Fusidium danistam intolerandum; ideóque longè grauiorem Censoris reprehensionem & castigationem, quàm nostri Poetæ præsentem, non debuit ille effugisse: cuius certè culpam illud etiam adauget maxime: quòd tironibus ac filiisfamiliâs quinque ac viginti annis, minoribus contra leges & Senatusconsulta fœnorauit: qualis fuit lex Lætoria contra circumscriptionem adolescentum, cuius meminit Cicero lib. 3. de Officiis, & lib. 3. de nat. Deo: meminit quoque Plautus in Pseudolo: quâ vetabatur pecuniam fœnori dari adolescentibus ante quintum & vicesimum annum: ibi Callidorus adolescens ita loquitur: *Nummum nusquam reperire queo. Ita miser & amore pereo, & inopiâ argentariâ. Perii, an non tum me lex perdit quina vicenaria. Metuunt credere omnes.* Tacitus refert libro secundo, Claudium legem tulisse contra creditorum acerbitatem, quâ quidem cauebatur, ne pecuniæ in mortem parentum fœnori darentur filiisfamiliâs: quam progressu temporis spretam. Vespasianus seruari iussit, vt Suetonius memorat in ipsius vita cap. 11. *Ne vllis filiorum familiâs fœneratoribus exigendi crediti ius vnquam esset*, hoc est, ne post patrum quidem mortem. Vide colloquium Getæ cum Demiphone de Phædria, omnes ineunte vias & rationes conficiendæ pecuniæ in Phorm. Act. 2. Sce. 1. quod quidam accidisse putant ante, quàm Macedonicum Senatusconsultum factum fuerit, vt qui filiofamiliâs viuo patre credidissent, repetitionem jure ciuili parte mortuo non haberent: Ex hac autem ironia Getæ ad senem Demiph. *siquidem quisquam crederet, id est pecuniam committeret, te viuo.* apparet vulgò semper dici solitum non licere credi filiofamiliâs. Addam postremò *τὸν τόκον καὶ τὸ δανεῖον*, è Scholiaste Aristotelis inter se differre *οὐ τῷ δανείου χάριν, ἀλλὰ τοῦ τόκου ἐνεχυράσασθαι ἀπειλοῦσι, non sortis & capitis caussâ, sed fœnoris pignus accipere minantur*: vbi *τὸ δανεῖον* valet *τὸ ἀρχαῖον καὶ κεφάλαιον*. *τόκος δὲ* per metaphoram ab animatis rebus dicitur, vt fœnus à fœtura animalium, vt alibi notatum est. A *τόκος* deflectitur *ὑποκοριστικῶς τοκύλλιον* fœnusculum, & hinc tocylliones, pro fœnoratoribus minutis (vel vno verbo fœnoratorculis) per geminum λ, vt est natura *ὑποκοριστικῶν*, *ἐλλύλλιον, ἐπύλλιον*, versiculus, quo vtitur Cicero lib. ad Attic. 2. ad extremum Epist. 1. *Neque te in Tocyllionibus habebam.*

Mercedes exsecat.] Id est, quum fœnorator locat argentum suum fœnori, de sorte demit præ manu prouentum primi mensis nondum incepti: tantum abest, vt finem fecerit: verbi gratiâ: si centum aureos Fusidius fœnorat ad rationem quinarum centesimarum in singulos menses; in ipsa stipulatione tantùm numerat conducenti nonaginta quinque, & ita quinque aureos, tanquam fructum nondum in gemma plantæ micantem, decerpit. Ita merces apud Ciceronem significat prouentum 2. de finibus bon. & mal. *Vides igitur si amicitiam suâ caritate metiaris; nihil esse præstantius: sin emolumento; summas familiaritates prædiorum fructuosorum mercede superari*: quam Græci *τὴν ἐπικαρπίαν καὶ πρόσοδον* dicunt Gallice, *rente & reuenu.* Merces autem Grammatici ex eo dicitur, quòd æs mereatur quiuis suo labore, Græce *μισθὸς*. Sed de variis vsurarum generibus lege orationes Demosthenis forenses.

Vrget.] Quò magis adolescens luxu diffluit: tantò maiori fœnore Fufidius cogit illum nummos suos conducere, & obseruat maximè eum, qui nuper

& modò prætextâ positâ sumsit togam virilem anno circiter 17. & sub patre præparco & præduro viuit: de quo Cicero pater scribit ad Att. lib. 10. Ep. 23. *Ego meo Ciceroni, quoniam Româ caremus. Arpini potissimùm togam puram dedi.* item ad eundem lib. 5. Ep. 20. *Ego, quum Laodicem venero, Quintio sororis tuæ filio togam puram iubeor dare.* De qua etiam Apul. lib. de Magia. *Eruditissimi iuuenes laudis gratiâ candidati, primum hoc forensis operæ legendi principales libros & epistolas in senatu rudimentum subibant, vt aliquo insigni indicio ciuibus sui nosci erentur, qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii florem apud antiquos fuerat concessus.* Togam autem candidam, qui hoc facerent, tirones induebantur ipso tirocinii die. Sic enim appellabant, quum eloquentiam auspicarentur in foro: aliàs intelliguntur νεοπόλεμοι, militaris disciplinæ rudes.

Quis non Iuppiter exclamet] *Cur, o Iuppiter maxime, non depellis è patria istum Fufidium, pestem ac perniciem adolescentum, & omnis humanitatis hostem?*

Pro quæstu.] Ita eleganter vsurpatur hæc propositio in designanda modi & quantitatis conuenientia, quam possumus exponere *secundùm* vel *iuxta*: quorum priori vtitur Terent. in Eun. Act. 5. Sc. 9. *postquam eius mores ostendi tuos, & collaudaui secundum facta & virtutes tuas.* Posterius autem ἐπιρρηματικῶς sumtum pro ἐπίσης, æquè talem modum significat, vt apud Sallust. in jugur. *iuxtà boni ac mali obtruncati sunt*, i. pari supplicio affecti: sic Cic. pro domo sua, *nemo fuit, qui non me pro suis opibus in illa tempestate defenderit*: sic Quintil. dicit. *pro modo, pro nostræ facultate & viribus.*

Hic vix.] Intellige: *hiccine auarus sumtum faciet pro ratione turpis lucri?* & subiice, *vix quisquam credat, quàm malè fraudet genium suum incredibili parsimoniâ.* Quidam hîc mirantur, quo modo sumtum facere sit idem, quod impensam agere in rem aliquam, quum sumtus videatur potius ex illo Teren. Adelph. Act 5, Sc. 9. v. 20. *postremò à me argentum, quanti est sumito*, nomen esse fructus & acquisitionis, quàm dispendii: sed desinent mirari, si attenderint, *sumtum facere* ad categoriam τῶν πρός τι attinere, quorum ex vno posito facilè potest alterum intelligi, vt ex eo quod sumtum est priùs aut è crumena, aut è cella penuaria, aut ex horreo, aut aliunde, agatur impensa: sic ex accepto, datum intelligitur: ex depromto, conditum & cætera huiusmodi.

Pater ille.] Miseria & cruciatus Menedemi ex his verbis Chremetis intelligitur initio Heautont. *Nunquam tam manè egredior, neque tàm vesperi domum reuertor, quin te in fundo conspicer fodere aut arare, aut aliquid ferre, denique nullum remitis tempus, neque te respicis.* Deinde paulò pòst: *an cuiquam est vsus homini, se vt cruciet? Gall, vient il quelque profit al' homme de se tourmenter?* tandem Menedemus indicat Chremeti caussam angoris sui esse absentiam Cliniæ, qui sæpè iurgia patris grauiter audiendo in Asiam ad regem militatum coactus est abire: hoc modo se excruciat semper auarus, quum audit aut aliquid vicino sublatum furto fuisse, aut se procul à thesauro abesse, aut dormientem, rem malè custodire. Hîc notandum *atque* subiici comparatiuo pro *quàm*, atque tum non connectit, sed est aduerbium eligendi, vt annotatum est Ode 5. lib. 3. ex Agellio, sicut etiam 12. Epodis fuit: *minus ac me.*

Si quis.] Videtur rectus Latini sermonis vsus, quem Poeta hic sequitur: non minus tamen rectè sic Cic. hoc enunciaret, *si quis rem quærat, quò nunc pertinet?* vt Ep. 1. l. 4. ad fam. *rem vides, quomodo se habeat*, pro, *vides, quomodo se res habeat*: sic Ep. 8. l. 8. *nôsti Marcellum, quàm tardus sit*: ad Attic. Ep. 11. l. 14. *nôsti virum, quàm rectus sit.* Terent. in And. *illum vt viuat, optant*, item Plaut. in Aul. *tu me, & ego te, qualis sim scio*: Cæsar denique lib. 1. belli Gall. *rem frumentariam, vt satis commodè supportari posset, timebant*, de quo semel iam in his commentariis, ni memoria fallit, nos monuimus. Ita Græci loquuntur, ὁ γινώσκω σε τίς εἶ, *non te noui, quis sis*, pro, *non equidem noui, quis tu sis*, Ita Isocrates in Helen. encomio, ὅστις γὰρ οἶδε Πρωταγόραν, ὅ, τι κατέλιπεν, *qui nescit Protagoram quod reliquit*, pro, qui ignorat, quod Protagoras reliquit. Ita quoq; Hom. Iliad. ε. sub init.

Τυδείδην δ' οὐκ ἂν γνόιης, ποτέροισι μετείη.
Sed Tydidem non agnosceres, vtris interesset,

pro, non agnosceres, vtris Tydides interesset, Græcisne an Troianis. Ita denique reliqui scriptores Græci tam strictæ, quàm liberæ orationis passim loquuntur.

Malthinus.] Equidem facilè patior me adduci hoc epitheto moribus ac naturæ Mæcenatis accommodato, & versu Saryræ, 1. Iuuenal.

Et multum referens de Mæcenate supino.

Itidem altero eiusdem Satyr. 12.

Purpuream teneris quoque Mæcenatibus aptam. ac illo Satyr. 4. huius lib. *non hic cuiquam parcet amico.* vt Albio Tibullo, ac multò magis illo epigr. quod habes in vita Poetæ post præfationem, vbi Mæcenas appellat Poetam suum sodalem: his adducor, inquam, vt credam mollitiem Mæcenatis hîc notari, vt planum fecimus ex multis historiis in Oden. 1. lib. 1. quibus maior fides habenda est, quàm interpretibus quibusdam in Voltejum Menam, vel, vt alii malunt, Demetrium Pompeii libertum hoc mollitiei flagitium, vel aliò, transferentibus, de quo abundè dictum est in prima Ode lib. 1. & testimonio Persii: atque dum hoc persuasum habeo, magnam constantiæ & virtutis laudem tribuo nostro Poetæ, qui vitia hominum nullo discrimine liberè & audacter coarguat. Similem animi constantiam Theognis iactavit:

Οὐδένα τῶν ἐχθρῶν μωμήσομαι ἐσθλὸν ἐόντα,
Οὐδὲ μὲν αἰνήσω κακὸν ἐόντα φίλον.
Nullum inimicum vituperabo, si bonus est aliis,
Neque laudabo amicum, si est malus.

Neque Mæcenas hac reprehensione, si Isocratem ad Nicoclem audiisset, à Poeta se debuit abalienare. Πρὸς οὓς ἐγὼ μὴ τοὺς παῦτ', ὅτε αὖ λέγῃς, ἢ ποιῇς ἐπαινοῦντας, ἀλλὰ τοὺς τοῖς ἁμαρτανομένοις ἐπιτιμῶντας. *Fideles existima eos, non qui quicquid aut dicas aut facias, laudent: sed eos, qui delicta liberè accusent.* Non desunt tamen, quibus Poeta videtur ingratus in bene de se merentem, & animo barbaro & seruili præditus, quòd minimè potuerit à demissis Mæcenatis tunicis notandis abstinere. Arbitror equidem, si Poeta rediret in vitam, eum more Diogenis talibus responsurum: ὅτι οἱ μὲν ἄλλοι κύνες τοὺς ἐχθροὺς δάκνουσιν, ἐγὼ δὲ τοὺς φίλους, ἵνα σώσω, *alios quidem canes mordere inimicos, se verò amicos, vt incolumes seruet:* δεῖ γὰρ τὸν λόγον τῶ φιλοσόφω τὸ γλυκοδακτικὸν ἔχειν τῶν ἁλισκομένων, *oportet enim orationem Philosophi eâ praditam esse suauitate, qua mordeat exulceratos.* Hanc autem vocem *Malthinus* Grammatici quidam flectunt παρὰ τὸ μαλθανὸς, quod idem valet, quod μαλακὸς, *mollis*: ita geminatur à Luciano, οὗτος ὁ βιβλιδίας, ὁ μαλθανὸς, *hic effeminatus & mollis est.* Ad huius formam, τὸ Trimalcio, *onis*, notionis intentioris factum est, tanquam diceres, τρισμάλακος, *summè mollis.* Erat præterea delicatorum & mol-

& mollium hominum, capite palliolato incedere, vt in Curcul. Plaut. ad Sc. *Date viam. Pallio coccino adrasum incluserat caput*, quod Seneca scripsit de Mæcenate hoc nostro. *Hunc esse, qui in Tribunali, in Rostris, in omni publico cœtu sic apparuerit, vt pallio velaretur caput, exclusis vtrinque auribus, non aliter, quàm in mimo dixisse fugitiui solent*, Alii malunt deriuare παρὰ τὸ μάλθη, interpretantes πῆγον μεμαλαγμένον, *ceram emollitam*, quâ illinebantur tabellæ, & iustrumenta iudicialia, πινάκια καὶ πτύκια καὶ γραμματεῖα δικαστικά, cuius rei verus est testis Demosthenes in oratione 2. contra falsum testem Stephanum: καὶ τοὶ τὰς μὲν τὰ πεπραγμένα μαρτυροῦντας προσήκει οἶκοθεν τὰς μαρτυρίας κατεσκευασμένας. Τοὺς δὲ τὰς προλήψεις μαρτυροῦντας τοὺς ἀπὸ ταυτομάτου προδαίντας, καὶ ἐν μάλθῃ γεγραμμένους τὴν μαρτυρίαν· ἵνα ἔτι προσγράψαι ἢ ἀπολεῖψαι βουλόμενος, ῥᾴδιον ᾖ. *Verũ eos, qui reb. factis testimonia tribuunt, illa domo decet efferre cõfecta. Sed qui prouocationib. testificãtur, & casu affuerũt, eos decet inscribere testimonia ceratis tabellis, vt si quid vel addere vel expungere velit, facile sit.* Ex hac notione τὸ μάλθη transfertur ad mollitiem, μαλακίαν, indicandam, vt docet Hesychius: vnde malo nostrum Malthinum deflectere.

Tunicis demissis.] P. Africanus Paulli filius non admodum dissimili mollitie amictus delicati & myrobrechi D. Sulpicium Gallum notauit, vt scribit Agel. l. 7. c. 12. *Qui in conuiuiis adolescentulus cum amatore, cum chirodota tunica inferior accubuerit, qui non modò vinosus, sed virosus quoque sit: eúmne quisquam dubitet quin idem fecerit quod cinædi facere solent?* Videtur autem Poeta genus illud vestis, cuiusmodi quidam afferunt ex Apuleio, poderem tunicam significare, quod Græci χιτῶνα ποδήρη ἢ ποδηνέμη σὺν λεπτοῖς, *indutus tunicâ vsque ad pedes promissâ* dicunt, vt ποδήρης πώγων καλεῖται, *barba dependet ad pedes demissa*, quæ tunica fœminis, non viris, conueniebat, in quos licet iactare illud Tibulli Eleg. *Semper vt inducas*, lib. 1.

Tunc procul abfitis, quisquis colit arte capillos:
Effluit effuso cui toga laxa sinu.

Huiusmodi autem tunica, non solùm habuit luxum in talari longitudine, sed in extensione manicarum vltra extremos digitos, vnde Græcè dicebatur χιτὼν χειριδωτὸς, *tunica manucleata*, Plauto. Vterque excessus notatur ab Herodiano libro quinto, προήεσι σχήματι βαρβάρῳ χιτῶνας χρυσουφεῖς, ἀλυργεῖς, χειριδωτοὺς καὶ ποδήρεις ἀνεζωσμένους. *Atque procedebat habitu peregrino, indutus tunicis aureis, purpureis, manucleatis & ad pedes vsque demissis*, qui mos fuit Phœnicum, vt ibidem dicitur, sed Romæ indecorus & probrosus, sicut è loco Agellii citato perspicitur, ac præterea ex eiusdem auctoris libro primo capite 5. vbi πώγων illa χλανὶς καὶ μαλακοὶ χιτωνίσκοι, Demosthenis ab æmulis aduersariisque probro dati sunt, vt etiam spectè, compositéque indutus & vestitus esset, qualis luxus cernitur hodie in nostra Gallia circa collaria induiorum & interularum fimbriis & laciniis luxuriantium, & omne genus subinde mutandi varios amictus. Quis non eâ re ad laborem ferendum remollescere homines, & effæminari arbitretur?

Inguen ad obscœnum.] Quod Græcè ὄσον εἰς βουβῶνας, dicitur. Est autem inguen locus corporis ad vtrúmque pubis latus glandulis refertus facilè intumescentibus, humore illuc defluente. Præterea Grammatici variè notant vocem *obscœnum*: quidem à cœno, alii à scena: quòd turpia in scenam, vt coarguantur, produci soleant: alios præterea minus probabiles. Sententia est: *Alius est ridiculus & facetus tunicis vsque ad clunes sublatis*, quæ dicuntur Græcè χιτωνισκάρια, τοῦτ' ἐστι, βραχεῖς χιτῶνες, *qui ne lui vient, que iusques aux fesses?* Hic autem *subductis* opponitur priori *demissis*, vt illud valeat curtam & breuem vestem: hoc demissam & talarem.

Facetus.] Donatus in Heaut. Act. 3. Sc. 2. sic hanc vocem definitione declarat: *facetus est, qui facit verbis quod vult*, dum narrat fabellas, resque ludicras & iocosas recitat ad molestias absargendum & ad curas abigendum. *Potest etiam referri ad formam corporis, vt significatio vocabuli indicat*, & hoc est quod Fab. Quintil. l. 6. c. 3. scribit, *facetum non tantùm consistere circa ridicula.* Gallicè, *recreatis, & qui à bonne grace à rencontrer.*

Pastillos.] Pastillus est massa & globulus cuiusque rei in formam panis redactus, vnde Grammatici docent nomen reperisse, sicut τροχίσκος παρὰ τὸν σφαιροειδῆ τὸν τροχίσκον, ὀξύτονον, *à rotunda figura rota*, ideóque etiam κυκλίσκος aliquando dicitur. Hic locus intelligitur de odorato pastillo, & pilula vnguentaria, quam Galli dicunt *pommers de senteurs*, non de illo medicinali, de quo Celsus lib. 5. capite 2. Mos autem vtendi vnguentis è Græcia Romam deductus est; cuius tantus dicitur breui luxus fuisse, vt τὸ μύρωμα, id est, vnguentum è cera oleo subacta, quo luctaturi illiniebantur, venderetur octingentis sestertiis. Sed vt olere est hominis delicatuli ac molliusculi; sic hircum olere spurci & immundi.

Hircum olet.] Id vno verbo Plautus, *alius est hircosus*, vt Græcè, χαίσων ἢ δύσοσμος, *qui tætrum odorem spirat*, de quo Epod. 10. qualem ὁ τράγος. Hoc tamen nomen habet παρὰ τὸ τραχὺ τῆς δέρματος, *ab asperitate hirsuta pelli.* Seneca protulit hunc locum Epist. 37. l. 13. *Describturus infamem & nimiùm notabilem deliciis Horatius Flaccus, quid ait? Pastillos Rufus olet. Dares nunc Rufillum, perinde esset, ac si hircum oleret & Gorgonii loco esset, quem idem Horatius Rufillo opposuit*: vbi tamen ter legitur *Rucillus* pro hoc, *Rufillo.*

Instita veste.] Instita est, quod altero nomine dicitur Limbus, sicut constat è vers. 4. Aen.

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo.

Vbi à Seruio definitur fascia, quæ ambit extremitates vestium: secundùm antiquum morem: item in vers. Aeneid. 2. *insedit, nimbo effulgens*, alii *limbo legunt: est autem pars vestis extrema, quæ instita dicitur* & hic locus profertur, quâ voce vsus est Ovidius lib. 1. de Arte.

Este procul vittæ tenues insigne pudoris,
Quæque tegis medios instita longa pedes.

Ita volunt Græci τὸ πρόπτελον notari τὸ πρεμάμενον εἰς τὸ πέδον, *ora vestis in terram dependens.* Ita τὸ λῶμα ῥαφὴ εἰς τὸ κατώτερον τοῦ ἱματίου, ἢ ἀνάπλασις τοῦ σύλλυματος περὶ πέζαν, *quod imæ vestis ora assuitur & attexitur vel quasi replicatur circa extremam indumenti oram.* Huiusmodi autem limbi & fimbriæ & stolæ, & pallæ, quæ sunt matronarum vestes, assuebantur. Quod dicit *veste subsuta*, puto idem valere, atque πρόφασμά τι λεπτὸν καὶ πολυτελὲς, *tenuis & exquisitus pannus prætextus*, ex quo texta erat instita: nisi malles ita, quod mihi quidem probatur, mutatâ syntaxi explicare quorum instita subsuta vesti tegat talos: quæ sanè interpretatio quadrabit maximè ad Græcam & Latinam definitionem suprà notatam.

Contrà alius.] Repete à communi, alius nullam velit tetigisse, nisi prostitutam: quod multò Lati-

niùs dicitur, quàm illud C. Suet. in Domitio c. 21. *Ad horam somni nihil aliud, quàm secretò solus deambulabat.* Nam boni Latinitatis auctores subtexunt ferè particulam *nisi* his vocibus: *nihil aliud, nullum alium*, vt Cic. de Amic. *amare autem nihil aliud est, nisi eum ipsum deligere, quem ames, nullâ indigentiâ, nulla vtilitate quasitâ*, & Liv. 3. ab Vrbe, *nihil aliud actum, nisi vigilatum est*. Cic. ap. 10. l. 16. Fam. *ne quid aliud cures hoc tempore, nisi vt quàm commodissime conualescas.*

Olenti fornice.] Quia *oleo* verbum est μέσον iucundi, vel iniucundi odoris, distinguitur sæpiùs odoris genus aduerbiis *benè* aut *malè*, vel aliis: quòd quum minimè fit, tæter est intelligendus, vt hic & 10. Epod. *Ferens olentem Meuium. S. antem in fornice* idem valet, quod prostitutam esse, & in Lupanari versari, vt iuuenalis Sat. 3.

—— *Et sedeant hic*
Lenonum pueri quocúnque in fornice nati.

Macte virtute.] Hæc phrasis locum præcipuè habet in approbatione facti, laudatione & cohortatione ad incrementum virtutis, quâ dum Cato dicitur hîc abusus, σατυρικῶς mordetur.] Hoc quidem Græci videntur reddere per verbum optandi, ὄνημι, vt est l. 14. c. 6. Agellii ὄναιό σε τούτης τῆς πολυμαθείας, *frueretuâ istâ multiplici doctrinâ*: hoc tamen εἰρωνικῶς interdum obnunciatur in eum, quem εἰς κόρακας ἀπελθεῖν κελεύομεν, *ad coruos abisse iubemus*: sic hic locus potest reddi, ὄναιο τῆς ἀρετῆς, & explicari per τύχοις. vt illud Epigra. ὄναιο τάφου *faxit Deus, vt virtutem & sepulcrum consequaris. Mactus* autem Grammaticis videtur per contractionem à *mactatus*, fieri, & hoc à verbo sacrorum *macto*, id est, *magis auctio*: quomodo autem augesceret victima, sic docent: priusquam illam immolarêt, sparsâ molâ ac thure & vino eam aspergebant. Itaque iuuencam & hostiam sic mactam dicebant cumulatam & magis auctam, quod Seru. ita interpretatur in hunc vers. 641. lib. 9. Aeneid.

Macte nouâ virtute puer sic itur ad astra. i.
magis aucta affectatâ gloriâ, & est sermo tractus à sacris: quoties enim aut thus aut vinũ super victimam fundebatur, dicebant, mactus est taurus vino vel thure, hoc est cumulata est hostia & magis aucta. Nec ferè, *mactus*, vtimur in aliis casibus, nisi in casu vocandi, quem tamen nonnulli διὰ τῆς ἀντιπτώσεως positum putant pro, *mactus*. Eius autem syntaxis est duplex. Nam Martial. cum gignendi casu posuit l. 12. Epig. 7.

Macte animi, quem rarus habet, morúmq; tuorum,
Quos Numa, quos hilaris posset habere Cato.

Sæpiùs cum auferendi casu reperitur, vt ipsemet:

Macte esto tædis, o Hymenaee, tuis.

Macte virtute, Cicero, & *bonis* Statius. Varro tamen scribit lib. 4. de ling. Lat. magmentum, quod daps erat, quæ à rusticis Iano, Sylvano, Marti, Iovi Dapali proponebatur, dici à *magu*. Qui autem id Deo pollucebant, *macti* dicebant, vt I. Scaliger annotauit in eum locum, quod superius etymum videtur confirmare.

Sententia Catonis Dia.] Epithetum *Dia* trahit orinem à Δῖος contracto in δῖος productâ penultimâ, vt iam notatum fuit Od. 3. li. 2. ad verb. *sub Dio moreris*, & sonat idem, quod θεῖος, συγγενὴς, σύντιμος, ἢ ἀπὸ Διὸς ἔχων τὸ γένος, id est, *diuinus, nobilis, honorabilis, aut ab Ioue genus ducens*, & quasi iouialis, & θεῖος γνώμη ἢ πρίσις σύντιμος.

Tetra libido.] *Tæter* arbitror ex eo conuenire notione cum *fœdus*, quòd vtrúmque reperimus dici de turpitudine & crudelitate. Cic. in Pisonem, *immanissimum & fœdissimum monstrum*. & 4. Tusc. *Tetra & immanis bellua*. Item *fœdus odor, & tæter odor, & fœdus tæterque sapor, & tæter spiritus*, Od. 11. l. 1. Item *impurè & tætrè facere aliquid* lib. 1. de Divin. Item pro domo sua, *religionem impurissimè, taterrimèque violare*. Videntur tamen Ciceroni opponi *clarus* & *tæter*, Epist. 12. l. 4. fam. *ita vir clarissimus Marcellus ab homine taterrimo acerbissimâ morte est affectus.*

Mirator cunni.] Sic Propert. Eleg. 14. l. 2.

Non ego suæ formæ tantùm mirator honestæ.

De hoc Cupiennio nihil præter id, quod hîc dicitur, vsquam reperi: nisi quòd Porphyrioni est dictus C. Cupenius vel Cupennius vel Cupiennius Libo Cumanus Augusti familiaris. Describitur Cunnus à Medicis τὸ μόριον καὶ τὸ αἰδοῖον γυναικεῖον σὺν τῷ κατωτάτῳ τοῦ ὑπογαστρίου πείμενον. Latinè pecten & aqualiculus dicitur & Græcè τὸ ἐπίσειον, καὶ ἐφήβαιον, πτέις. Hanc autem partem quæ præbet adulteris tundendam, μοιχοτυπὴ Græcè vocatur.

Operæ pretium.] Ita loquutus anteà fuerat Ennius:

Audire est operæ pretium procedere rectè,
Qui rem Romanam Latiúmque augescere vultis.

Quid autem sit *operæ pretium*, licet è Donato discere. *Hoc*, inquit, *dicitur de mirificis & laudabilibus: quæ etiamsi mala sunt, tamen mirantur & libenter audimus.* Valet igitur idem, quod magni faciendum est; quomodo vsurpatur à Liuio in operis præfatione. *facturúsne sim operæ pretium, si à primordio Vrbis res Romanas scripsero.* Interdum pro eo, quod fructum affert & vtilitatem, vt hîc. Neque mihi placet opinio Grammaticorum, qui putant id aliquando per Tmesin enunciari, dum citant illud Plinii: *id vero audire pretium operæ sit.* Ego verò vbique duas esse voces existimo, non iunctu ram, quas Græci sic exprimunt. Platò de Repub. libro secundo, Ἐγώγε προσδοκῶ πρόυργον εἶναι εἰς τοῦτο τοῦτο τοῦ σκέψιν. *Equidem spero hanc disquisitionem ad hoc vtilem esse*: quod etiam per disiunctionem aliquando dicitur Aristot. libro 6. Metaph. ἔστι γὰρ πρὸ ἔργου πρὸς τοῦ παροῦσαν σκέψιν. *Erit vtile præsenti consultationi.*

Procedere rectè.] Propria & legitima huius verbi notio est in Palæmone.

Parcite oues nimiùm procedere.

Sed cum adverbiis iunctum notat successum & eventum. Terent. Act. 5. Sc. 6. Adel. *Meditor esse affabilis, & benè procedit.* Cicero l. 12. Epist. *Cassio omnia, vt spero, prosperè procedent*, & parùm processit.

Mœchus.] De his vide annotationem in Gram. 25. Od. l. 1.

Vt omni parte laborent.] Id est, quomodo premantur vndique adulteri, quia sunt πλεψίνυμφοι, *fures alieni sponsæ.*

Dedit hic pro corpore.] Id est, ne penis & scrotum sibi cultro abscindantur. Simili multâ Mars condemnatus est à cæteris Diis: quòd in adulteriis cum Venere deprehensus fuisset, & vinculis à Vulcano irretitus. Sententia Deorum est eiusmodi Odyss. θ.

Οὐκ ἀρετᾷ παπτὰ ἔργα· κιχάνει τοι βραδὺς ὠκύν,
Ὡς καὶ νῦν Ἥφαιστος ἐὼν βραδὺς εἶλεν Ἄρηα
Ὠκύτατόν περ ἐόντα θεῶν, οἳ Ὄλυμπον ἔχουσι,
Χωλὸς ἐὼν τέχνῃσι· τὸ καὶ μοιχάγρι' ὀφέλλει.

Non rectè (procedunt) mala opera: assequitur tardus celerem, vt etiam nunc Vulcanus tardus cepit Martem velocissimum Deorum, qui cælum tenent, licet claudus sit, technis: ob id Mars multam adulterii debet: cuius multæ Vulcano soluendæ se sponsorem præstitit Neptunus. Quæ, quia est velut captura mœchi per indaginẽ, dicitur μοιχάγρια,

γεια, quę pœna erat adulteri diuitis: alia erat pauperis, vt notatum est in Gram. Od. 25. lib. 1. & vis vocis μοιχὸς ἐτύμως explicata.

Perminxerunt calones.] Id est, militum serui coegerunt hunc pati muliebria, quod Græcè potest dici, γυναικίσθαι, quod etiam Martialis dicit, præciderunt & pædicarunt. Flagitium sanè non solùm contra Dei legem, sed etiam contra ipsius naturæ ius & normam fœdissimè admissum. *Calones* autem deflectitur à Græco τὸ κᾶλον, *lignum*: vnde Græcè *calones* dicuntur, καλοφόροι, & à Seruio, qui militibus ligna ferunt, à Festo, qui clauas militum ligneas gestant, Vasconicè, *goujats*.

Accidit, vt cuidam. Donat. in And. Act. 2. Sc. 3. *Intereà aliquid acciderit boni. nota*, inquit, *acciderit etiam pro bono & ab hoc, & apud veteres frequentatum.* Hîc tamen & Epod. 5. vers. *Quid accidit?* de malo successu dicitur.

Testes.] Qui Græci dicuntur οἱ ὄρχεις καὶ πεῖνες, vt etiam Latinè Colei, vnde Gallicè per cognationem quandam *couillons*. Hebraicè *beitsim* ab oui forma & haschedoth, id est effusione: sed heschec est scrotum, & testis dicitur etiam Maboschi, cuius pluralis est Mebuschim, à radice Bosch, erubuit, sicut Græcum τὸ αἰδοῖον παρὰ τὸ αἰδεῖσθαι, à verecundendo.

Caudámq;] Intelligit τὸν παυλὸν ἢ τὴν ὑρύβραν ἀνατεταμσύλην καὶ λάγνιλν, καὶ πρὸς τὰ ἀφροδίσια κατάφερῆ: vtraq; enim vox Græca definitur τὸ τῇ αἰδοίᾳ τὸ πρόμμες πόιλωμα, ἤ ὃ ατέρμα καὶ τὸ οὖρον ἀτσοξύνεται.

Demeteret ferrum.] Quod Græci dicunt, ὄρχεις τε ἢ τὸ πέος λάγνιον, καὶ ἀφροδισιαστὴν διαμᾶσθαι καὶ θερίζειν, τῦτ' ἐστὶ διακοπῆναι. Hæc pœna honestè & periphrasticῶs obiicetur in Eun. Act. 5. Sc. 5. *nunc minatur, porrò sese id, quod mœchus solet*, nempe frater puellæ vitiatæ minatur se factum, vt virilia mœcho Chæreæ amputentur.

Iure omnes.] Exple sensum. *factum iudicabant.*

Galba.] Hic Seruius Galba fuit & Iurisconsultus & adulter. Itaque quum cauda salax alterius adulteri demeteretur, res ipsius agi quodammodo videbatur, illiusque patrocinium meritò suscipi ab ipso.

In secunda.] Ita primùm populus Romanus in quinque classes fuerat tributus à Seruio Tullio, vt scribit Liuius lib. 1. quas etiam Græci τιμήματα dicunt, πρῶτον, δεύτερον, τέρτον τίμημα, vt diceretur homo primi vel secundi vel tertii census. Ad hunc modum Poeta hîc facit tres ordines mulierum: matronarum vel stolatarum: Libertinarum, vel ancillarum: togatarum: quarum prima indicat matrem familiâs: secunda concubinam patroni, quæ ipsi ministrabat, tertia meretricem, cuius ordinis & nominis vxores repudiatæ propter adulterium fiebant, mutatâ stolâ albâ în albam togam infamiæ caussâ. Romanis autem pœna coniugis adulteratæ videtur fuisse in potestate mariti, qui illam acerbiùs, quàm iuberet lex, sæpiùs exigebat: vnde Iuuenal.

Interdum ille dolor plus, quàm lex vlla dolori,
Concessit: necat hic ferro: secat ille cruentis
Verberibus, quosdam mœchos & mugilis intrat.

Eiusdem quoque ordinis erant prostitutæ, sed distinctæ ab illis togâ pullâ. *Classis* autem siue nauale exercitum, siue nauem notet, inde trahit originem, vnde superius *calones*. Nam Seruius initio 6. Aen. *Maiores*, inquit, *nostri calas dicebant fustes, quos serui militum gestabant, & è quibus vallum & naues fiebant, quum res ferebat*, vnde Lucillius, *scinde calam, vt caleat*, id est, frange fustes, & focum his instrue. Similis est notatio huius vocis lib. 1. Aeneid. ad hunc locum: *Pallásne exu-rere classem Argivûm, &c.* vbi inquit Seruius: *Classis dicta est à κάλων, à ligno, vnde & calones dicuntur, qui militibus ligna portant* & καλοπόδια, ligneæ pedum formæ, quibus calceolarii vtuntur. Non tam verisimiliter Fab. Quint. à *calando* notauit.

Qui mœchatur.] Hoc verbum è Græco factum est μοιχεύω, & hoc à μοιχὸς, de cuius etymo repete, quod est annotatum in Od. 25. l. 1. sed hoc interest, quod hoc absolutè & transitivè possit sumi. Lucas c. 16. πᾶς ἀπολύων τὴν γυναῖκα αὐτῦ καὶ γαμῶν ἑτέραν, μοιχεύει· *Quisquis relictâ suâ vxore duxerit alteram, adulter est.* Dicitur quidem μετά τινος μοιχεύειν *rem cum aliqua habere*, vel adulterum esse alicuius: sed transitiuè Plato 2. de Rep. τὴν γυναῖκα αὐτῦ μοιχεύσαντα: id est, *mulieri ipsius stuprum intulisse, vel illum adulterasse.* Mœchor apud Catul. Epidr. 89. ponitur absolutè, *montula mœchatur*, potest tamen huic addi, *cum aliqua.* De Sallustio repete, quod est annotatum in Oden. 2. lib. 2. ad quod poteris addere, quod Seneca scribit de ipsius stylo Epistol. 115. sub finem. Item quod Agellius lib. 4. cap. 15.

Quares.] In *qua* est perpetua ellipsis *ratione.*

Hoc se amplectitur.] Id est, hac re vnâ sibi placet, vel ob vnum hoc se vehementer amat & miratur, & prædicat beatum.

Amator Originis.] Hæc Origo fuit mima quædam & meretrix tempore Ciceronis, quo etiam floruerunt duo alia nobilia scorta; Cytheris Volumnii liberta, quæ relicto Cornelio Gallo Poeta sequuta est Antonium in castra: qua de re insolabiliter dolentem Gallum Virgil. consolatur Eclog. 10. de ipsius nomine, vbi Cytheris dicitur Lycoris. Tertia meretrix fuit Arbuscula: de qua dicetur Sat. 10.

Fundumq;] De fundo sic Donat. videtur ἐτυμολογεῖν in Eunu. Act. 1. Sc. 1. ad verba: *Quin te in fundo conspicer fodere.* Fundus ab agro continetur, de quo Cic. in quodam ioculari libello:

Fundum Varro vocat, quem possis mittere fundâ
Ni lapis excíderit, quà caua funda patet.

An tibi abundè.] Grammatici tradunt, rectè hæc quantitatis adverbia *satis, abundanter* ἀσυνδέτως posse geminari: *satis abundè* non item, nisi per copulam: *satis abundéq;*: id factum puto, quia non legerant hunc locum, aut certè non meminerant.

Officit.] Hîc ponitur absolutè, sed Georg. 1. cum dandi casu, *herbæ officiunt frugibus*, vt hîc mox & pro Sexto Roscio geminatur: *Cur mihi te offers ac meis commodis officio simulato officis & obstas? τὸ ob* in iunctura ferè valet, *contrà*, vt in *obloquor, obnitor* & similibus.

Rem patris oblimare.] Id est, consumere paterna bona. Qui putant verbum *oblimare* à *lima* deflecti, nonnullâ rationis similitudine ducuntur. Lima enim ad scabra & aspera solet adhiberi, vt illa fiant ad vsus humanos aptiora & pulcriora poliendo, quod dum fit aliquid rei limatæ deterendo deperditur: quamvis alibi vix reperias testimonium Scriptoris Latini ad vim & naturam huius originis. Simplex tamen *limare* pro attenuare & imminuere sumitur Epi. 14. l. 1. *oculo obliquo limare commoda alterius*: vnde posset etymũ retineri. Posses etiam fortasse deflectere à *limo*, vt *oblimo* sit *limo aliquid obduco & repleo, corrumpo, obruo*, quo significandi modo Virg. est vsus in describendis segetum vitiis 1. Georg.

Præsertim incertis si mensibus amnis abundans
Exit & obducto latè tenet omnia limo.

Quod Græce dicitur vno verbo κατιλυοδέντα, qualis eluuies sata & culta corrumpit. Similiter idem in 3.

Georg. in vitiis & impedimentis admiſſuræ, ſed per allegoriam ab agricultura & felici ſemente:

Hæc faciunt, nimio ne luxu obtuſior vſus
Sit genitali aruo, & ſulcos oblimet inertes.

id eſt, ne obeſitas vaccæ εἰλύοι id eſt *obſtruat* orificia uteri, aliòſq; meatus conceptionis. Macilentæ enim boues facilius concipiunt, quam obeſæ, ideòq; pabulũ illis deducunt aliquot diebus ante admiſſurã. Sed de cauſſis τῶν ἀγονίας lege lib. 2. de gene. anim. Ariſt. Hinc *rem oblimare* poteſt bonâ ratione ſignificare *eam perdere, conſumere & obligurire*, vt *rem ſtringere* paullo antè: quod Salluſtius dicit in coniuratione: *poſtremò omnibus modis pecuniam trahunt, vexant: tamen ſummâ libidine diuitias ſuas vincere nequeunt*: pro quib. Teren. & Cice. dicunt: *minas & publicam pecuniam dilapidare, diſpergere & diſsipare*, vt Homer. Odyſs. ξ. κτήματα λαχὼν διαρραίειν. *bona & facultates deuorare & dilacerare.*

Pecceſne.] Rectè Lambinus hîc legit *ne* pro vulgari *ve*, vt ea ſit ſyntaxeωs reſolutio: *Quid intereſt, vbicunque pecces, in matronáne & in ancilla, an in togata?*

In Fauſta.] Titus Annius Milo, qui nomine Langareni videtur hîc appellari, duxerat Fauſtam Syllæ filiam in vxorem. Qui ſubdiſtingũt vocem *Sylla*, ſupplent dictionem regẽtem *filia*, vt in hac Elliptica Terent. ſententia: *ad Dianæ venit*. templum. Vt etiã Græcè εἰς ἄρτεμιν κατῆλθε, ἤγουν ὄπιον. Qui verò ſubdiſtinguunt *Fauſta, καταχρηστικῶς* intelligunt *generum Syllæ* pro *Stupratore Fauſtæ.*

Hoc nomine.] Id eſt, *Fauſtæ*, vnde tanquam ex omine fauſto, ſperabat ſe facilius re cupitâ potiturum Villius: ſed deceptus dedit pœnas tentati ſtupri.

Si mutonu.] Hac voce primus dicitur Lucillius vſus li. 8. pro mentula genitali & ſalaci cauda.

Læſo iam lacrymas mutoni abſterget amica.

Velatumq; ſtolâ.] Hæc vox è fonte Græco manauit, dicta παρὰ τὸ στέλλειν ὅπερ ἐστὶν ἱμόνον τὸ πέμπειν, ἢ καταπετάζειν, ἀλλὰ ἢ τὸ νοσμεῖν, *quod eſt non mittere ſolũ*, vt ſæpius ſolet, *nec inſtruere, ſed etiã ornare & veſtire*: vt Lucianus ἐστάλμενος τὰς ὀθόνας, *amictus amiculis ſubtilibus*, ſicut Cicero loquitur 2. de Diuin. idque ſimili polyptoto. Hinc Plato de legib. ἐστάλμένοι στολῇ *exornata veſtitu.* Fuit autem veſtis genus talare & barbarũ, id eſt Medicum, vt ex 8. pæd. Xenophon. conſtat. τότε Πέρσαι πρῶτον Μηδικὴν στολὴν ἐνέδυσαν. *Tunc primum Perſæ Medicum cultum induerunt.* Ibidem: ἐχρῶντο τῇ Μήδων στολῇ ἢ ἁβρότητι ἐχρῶντο *amictu Medorum ac deliciis*, tam viri, quam fœminæ: ſed apud Latinos mulieres tantum, niſi fortè probri loco dicatur vir aliquis vti ſtolâ, ſicut à Cicerone Anton 2. Phil. *ſumſiſti virilem, quam ſtatim muliebrem ſtolam reddidiſti*: quæ ſe Curioni turpiter proſtituerat. *Nemo vnquam*, obiicit, *puer emtus libidinis cauſſa tàm fuit in Domine poteſtate, quàm tu in Curionis. Non ſe ita Vlyſſes ſtolauit*, dicitur à Suetonio in Caligula cap. 23. *Sed quod Liuia Auguſta Caligulæ proauia propter ſummam ingenii callidit atem ab ipſo pronepote Vlyſſes ſtolatus appellaretur.* Habuit autem hoc genus indumenti τὰς στολίδας ἢ ἐπιπτυχὰς, i. *rugas & plicas*, quas Plinius ſcribit Chæremonem in veniſſe, vnde Plautus in Caſina. *vide palliolum, vt rugat.* & Martialis:

Rugoſiorem quum ſtolâ geras frontem,
Et aranearum caſſibus pares mammas.

Locus eſt ſub finem lib. 3. in quandam Vetuſtinam, quæ ætate decrepitâ quærebat maritum.

Diues opis natura.] Si illam ſequaris ducem, &, quæ tibi ſuppeditabit, rectè diſpenſes, diſponas & adminiſtres, facilẽ tibi monſtrabit viam, vt illi ſatisfacias.

Tuo vitio rerùm ne labores.] Villius. quod Venerẽ ſupervacaneam conſectaretur & faſtidiret in promtu poſitam, vt parum ornatam & ſplendidam, ſuo vitio laborabat: quod autẽ Venus neceſſaria ipſi deeſſet, vitio rerum laborabat.

Nec magis.] Structura verborum eſt: *Nec magis crus aut femur eſt tenerum huic ſtolatæ & matronæ nobili, quàm togatæ, quaſillariæq;, & huic ſæpè melius ſit.*

Licet hoc.] Nempe conſectari gemmatas & ſplendidè ornatas conueniat Cerintho, qui hac pulcritudine ornatus iam captus ſit. Poſſet hic locus etiam exponi, vt *licet* ſit verbum: *Per me tibi licet ô Cerinthe ſectari pulcrè ornatas*, nedum per diſcretivas conuinctiones, *quamuis & licet*, &c. Qui autem *tuum* referunt ad *femur*. videntur notare Cerinthum fuiſſe cinædũ; ſed malo intelligere de amatore matronarum, quarum hic Cerinthus quibuſdam fuit cupidus amator, vnionibus, ſmaragdis & gemmis collucentium: aliis verò eſt poſtibulum & ſcortum formoſum, vel puer cinædus ſic, vt fœmina, ornatus: cuius, aut certè alterius eodem nomine vocati, meminit Tibul. li. 4.

Eſt ne tibi, Cerinthe tuæ placiture puellæ,
Qui mea nunc vexat corpora feſſa calor? Δήλως ἢ διαῤῥήδην ἐπιδεικνύει. *Clarè & apertè oſtendit.*

Quærit.] Ante hoc verbum à præcedenti repete, *nec togata quærit, quo*, &c.

Regibus hic.] Xenophon in libello περὶ τῆς ἱππικῆς dat hoc conſilium: πρῶτον δὲ γράψομεν ὡς οὔτις ὑπισχνεῖται ἐξαπατῶ τὸ σὺν ἱππωνικίᾳ. Πρῶτον μὲν τὰς ὄνυχας σκοπῶν. Οἱ γὰρ παχεῖς πολὺ τῶν λεπτῶν διαφέρουσιν εἰς εὐπιστίαν: *primùm quidem ſcribemus, quomodo quis minimè in fraudem inducatur, quum mercabitur equos. In primis perpendat vngulas pedũ: craſſæ enim longè præſtant tenuibus, ad bonitatem & firmitatem pedũ*, &c. vnde diſces, cur ab hac ima parte iudicium ſit inſtituendum contra mollitiem illius.

Opertos.] Quia pluribus in libris hæc vox legitur, quàm *apertos*, & ſenſus obſcurior videtur, malo illam ſubſtruere verbo *mercantur*, & ſubdiſtinguere: quod rectè à Cruquio ſubnotatum fuit: ſententia tamen eſt clarior è lectione, *apertos inſpiciunt.*

Equos mercantur.] Hoc verbum mutuati ſunt Latini ab Hebræo *Marcar, venaidit, & emit*, & Gallicum Iudæi commorati Lenonem Maquerellum vocant.

Facies decora.] Hinc perſpicimus, opinionem Plinii valdè infirmam, qui l. 11. c. 37. ſcribit faciem tribui tãtùm homini, cæteris os aut roſtra: quem errorẽ prudenter animaduertit Agellus li. 13. Cap. 28. *Quidam*, inquit, *faciem eſſe tantùm hominis putant, os & oculos, & genas, quod Græci τὸ πρόσωπον dicunt, quando facies ſit forma omnis & factura quædam totius corporis* (Gall. *apparence & ſtature*) *à faciendo dicta, vt ab aſpectu ſpecies, à fingendo figura. Non ſolùm autem in hominum corporibus, ſed etiam verum cuiuſq; modi aliarum facies dicitur. Nam montis ac cæli, mariſq; facies, ſi tempeſtiuè dicatur, probè dicitur.*

Emtorem.] i. Cupiditate habendi equi, moro piſcis hiantis hamo, captũ pulcritudine capitis ac cluniũ.

Clunes.] Quas Græci vocant γλουτοὺς καὶ πυγὰς, vnde καλλίπυγος ἵππος, cuius pleniorem vide deſcriptionẽ lib. 1. Oppiani, ac præcipuè admiſſarii pecori equino futuri, 3. Georg. vbi pro *breve caput* dicitur *argutum caput*, quod Servius interpretatur per hoc Horatii: vide & apud Xenoph. modò citatum. Pro *pulcra clunes* Iuuen. Sat. 11. dicit in maſc.

Ad terram tremulo deſcendunt clune puellæ.

quam vocem Iſidorus declinat ab eo, quòd propè ſit inteſtinum, κῶλον, medium inter rectum & cæcum, vt alibi notauimus.

Hoc illi.] Ellipſis eſt verbi, *reges rectè faciunt.*

Lynceis oculis.] Lynceus Apharei filius & Idæ frater creditur nomen reperiſſe à fera Lynce, quadrupede

varia

drupede varia & maculosa, & oculatissima omnium quadrupedum, vt Aristot. Oppian, Cyneg. l. 2. Plin. l. 28. c. 8. scribunt. Nam ὁ ἡ ἀλυγξ gignit τῷ πάνυ τῆς λυγκὸς, vnde λυγκεύς, *homo incredibili oculorum acie*, ὃς διὰ δρυὸς ὁρᾷ, *qui quercum visu penetraret*. Hinc etiam λυγκιδὸν βλέπειν, *perspicacissimè cernere* in βατραχομ. Homeri. Item Aristoph. in Pluto, βλέπουσ' ἀποδείξω σ' ὀξύτερον τῆς λυγκέως, *ostendam te acutiùs Lynceo videre*. Præterea Lucia. Dialog. Hermotinus, σὺ δ' ὥσπερ τὸν λυγκέα ἡμῖν δέδορκας, Gallia. *Quant toi, tu nous as une veuë, qui surpasse celle de Lynceus*. Hunc Varro scribit centum triginta millia passuum prospexisse, vt classem Punicam portu Carthaginis solventem numero ex Libytana specula notaret. Hinc quoque adiectiuum Lynceus, quo vtitur Cicero lib. 9. ad Varronem: *Quis est tam Lynceus, qui in tantis tenebris nihil offendat?*

Hypsæâ.] Non satis constat, quænam fuerit hæc Hypsæa. Quòd autem sit Plautia, vt Hypsæus est cognomen Plautii e 40. lib. Dionis, nihilo est planius. Facilis tamen est coniectura ex instituto Satyræ, famosam quandam fuisse mulierem τυχοῦσαν τῆς τυφλώσεως ἀπὸ νοσήματός τινος ἀνοσιωτέρου ἢ αἰσχροῦ τε τῆς γενομένης, *cui hæc cæcitas illata est ex morbo aliquo infami ac turpi*, alioqui non esset vitio danda, nec morsui Satyrici dentis subiicienda. Qualiscúnq; autem fuerit, cæcitas illius abiit in proverbium, *Hypsæâ cæcior*, in eum, qui imbecillitate mentis & iudicii inopiâ laborat.

Ocrus.] Seneca Epist. 33. ad Lucillum non dissimili huic vtitur argumento in dignoscendis hominum ingeniis ac dijudicandis: *Depone istam spem*, ait, *posse te summatim degustare ingenia maximorũ virorum. Tota tibi inspicienda sunt, tota tractanda. Non est formosa mulier, cuius crus laudatur, aut brachium, sed illa, cuius vniuersa facies admirationem singulis partibus attulit*. Hinc cognosce Senecam rectè vsum ac propriè vocabulo, *facies*, prout Aegell. docuit antè li. 15. c. 28.

Depygis.] Grammatici variè notant hanc vocem Modò enim dicunt particulam *de* in hac iunctura vim habere augendi, modò privandi, ac vtramque in vitio esse æquali. Non equidem in hac æqualitate vitii possum illis assentiri, quòd quum homo duobus tantùm pedibus, tanquam columnis fulciatur, illi certè sessione subinde opus est, non perinde quadrupedibus: quippe quæ, dum stant, semistratæ videntur ideóque diutissimè in sua statione possunt permanere. Ergo ad molem corporis humani commodiùs sustinendam, natura, vel potiùs Deus ipsius auctor, fecit partim nates hominis, πυγὰς παχυτέρας καὶ σύσταλοτέρας τῶν ἄλλων μέρων, *torosiores & carnosiores aliis partibus*: vnde πυγὴ videtur mihi dici παρὰ τὴν πυκνότητα, *à crassitie densa & exuberante*: partim etiam sic easdem coniugobauit, tam ad obtegendum anum expurgandæ fæci ventris caudæ loco destinatum, quàm ad molem corporis, molli velut pulvillo excipiendam, ne Trochanter exterior femoris nimium pressus pondere doleat: addè, quòd nates etiam dictæ sunt ab innittendo. Itaque non possunt nates nimiùm turgere homini ad hoc vtrùmque munus probè conficiendum. Huc adde, quòd inde nomen τῶν ἐφεδράνων καὶ καθισμάτων καὶ τῆς κέλλης nactæ sint. Etsi autem ipsis damus τὸ *de* vim habere vtrámque in coniungendis vocabulis, non est hîc tamen illi locus: contrà potiùs videtur hæc particula valere in hac voce coniuncta idem, quod in *deformis*. Nec putandum est illam esse conflatam ex vna parte Latina & altera Græca, more cuiusdam hybridæ. Sed ex πυγὴ factum priùs esse *puga* vel *puge* Latinum, quod vides hîc ad finem: vnde posteà conflatur depygis (sicut à forma deformis) quod interpretamur ἀπόγλυστον, exilitate natium laborantem, id est, molli illo pulvio destitutum: γλυστὸς enim dicitur παρὰ τὸ γλοιὸν, *à teneritate & mollitie*. Dicitur etiam ab Aristophane, cui sunt graciles & macilentæ & depressæ nates, ἰσχνόλιαπος καὶ λιατόπυγος: contrà cui sunt pulcræ & torosæ, εὐπύγος, καὶ καλλίπυγος Ἀφροδίτη, *Venus callipyga*, pulcras nates habens de qua lege fin. l. 12. Athen. & historiam duarum sororum de pulcritudine natium inter se contendentium. Dicitur etiam Hesiodo in oper. l. & diebus. γυνὴ πυγόστολος, *quæ nates exornat*, pro meretrice.

Ex hoc etiam genere iunctura est μελάμπυγος, vnde prouerbium μὴ τῷ μελαμπύγῳ περιτύχοις, ne in Melampygum incidas, id est, caue, ne tui maleficii vindicem & vltorem reperias.

Nasuta.] Commendatur in puella nasus iustæ proportionis, quæ Græcè dicitur σὺθ ὑῤῥινῆ σὺθῥῥὶς, μικκοῥῥὶν δὲ ἢ μικρόῥῥιν ψέγεται ὡς πολοβόῥῥιν, *sed quæ est naso prælongo, vel perbreui vituperatur, vt quæ est præciso & mutilato*. Catullus sic ostendit, amicam Formiani nec pulcram nec venustam esse, dum remouet aliquot partes efficientes venustatis, vt concludat, totam puellam minimè formosam esse.

Salue nec minimo puella naso,
Nec bello pede, nec nigris ocellis,
Nec longis digitis, nec ore sicco,
Nec sanè nimis elegante linguâ,
Decoctoris amica Formiani.
Ten' prouincia narrat esse bellam?
Tecum Lesbia nostra comparatur?
O seclum insipiens & inficetum!

Pede longo.] Pro hoc Virg. dixit in Moreto de Scubale muliere rustica:

Cruribus exilis, spatiosâ prodiga plantâ.

In Physiognomicis Aristotelis pes longus & latus præ se fert robur, vt brevis mollitiem, ideóque ille in viris, hic in mulieribus laudatior est. Sic Ouidius breuitatem pedis in puellis:

Pes erat exiguus, pedibus hæc aptissima forma.

Cernere, &c.] Si hoc verbum à Græco κέρειν fluxit, vestes matronæ ad talos defluentes iudicium spectantium impedierunt de forma crurum & pedum. Sed Varro illud deduci à *creare* tradit. Prius etymum videtur præstare. Sunt enim sensus mentis ministri.

Ni Catia.] Hanc Catiam ferunt eò impudicitiæ & libidinis progressam, vt in templo Veneris Pompeiani Theatri obducto velo commiserit adulterium cum Valerio quodam & Siculo colono.

Si interdicta.] Concubitus matronalis lege prohibitus erat, multisque periculis ac difficultatibus opportunus: vnde amator vtitur insaniori libidine, quæ solet illum furiare, vt loquitur Poeta Ode 25. lib. 1.

Vallo.] Ratio huius vocis exposita est Epod. 9. ad verba, *Romanus fert miles vallum*, vbi propriè sumitur, sed hic translatè.

Lectica.] Græcè potest dici τὸ φορεῖον. In hoc tamen Appiani loco ἐς φορεῖον ἐσθέμενοι τὸν Κικερῶνα, αὖθις ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἤγον, *vbi Ciceronem in vehiculum indiderunt, iterum ad mare duxerunt*, sic vertitur, Quod equis vel mulis trahebatur. Sed magis hic convenit τὸ ἐξάφορον, quod Martial. coniunxit cum nostra lectica lib. 6. Epigrammate in quendam Afrum, quem grauiter reprehendit, quòd quum pauper, iuuenis & fortis esset, tamen à sex lecticariis seruis gestari se curaret;

qualis gestatio solos divites, senes & imbecillos decebat. Satis erit postremum Epigrammatis distichon apponere,

Invidiosa tibi quam sit lectica, requiris?
Non debes ferri mortuus hexaphoro.

Ita quoque Cic. 7. ad M. Marium 1. Ep. *Tu modo istam imbecillitatem valetudinis tuæ sustenta & tuere, vt facis: vt nostras villas obire, & mecum simul lecticula circumcursare possis.*

Cinisiones.] Definiuntur ministri à calamistris mulierum, βοστρυχόπλοκοι, *capillorum concinnatores, capillaturæ structores*, & quid non? qui possent, si innovare liceret, ad formam φυσίγνατος, dici vno verbo Græcè φυσίασσοδοι, à sufflandis cineribus, πρὸς τὸ θερμαίνειν τὰς καλαμίδας, καὶ τὰ καλλωπίσματα, *ad calefaciendum calamistrum, comæ crispandæ gratia*. Seru. Aeneid. 12.

Caniciem immundo perfusam pulvere turpans.

citat hunc locum ad quandam cineris distinctionem, *bene immundo addidit: quia etiam pulvis ille quo vtuntur puellæ, cinis vocatur*: non equidem video magnam hic Seruio fuisse caussam citandi nostrum Poetam, quum in crispandis puellarum capillis non alius fuerit cineris vsus, nisi ad calamistrum moderatè calefaciendum.

Parasitæ.] E. Græco deflexa est hæc vox, idem ferè significans quod ὁμόσιτος, καὶ ὁμοτράπεζος, *conuictor*: qui cibum cum altero sumit, vel certe non procul ab eo, quales fuerunt initio ii, qui parte aliqua victimæ cum sacrificis vescebantur: sed postea ad assentationem eruditi cœperunt dici κόλακες, quorum ingeniũ discere ab Eupoli apud Atheneum l. 6. & à Terent. in Eun. Act. 2. Sc. 2. vnde duo Parasitorum genera, idque maxime ex hoc versu cognosces, *At ego infelix, neq; ridiculus esse, neq; plagos pati possum.*

Prius quidem dici Ridiculum, γελωτοποιὸν, quod facetiis, iocularibusque dictis risum conuiuis moueret, atque inde victum quæritaret, qualem legimus fuisse in Captiuis Plaut. ad Scen. *Miser homo est* &c. qualem etiam in conuiuio Xenophontis Philippum cuius verba sunt, πρόσθεν μὲν γὰρ τῆς ἕνεκα ἐπαιλέμην ἐπὶ τὰ δεῖπνα, ἵνα εὐφραίνοιντο οἱ συνόντες δι' ἐμὲ γελῶντες, *antea huius rei gratia ad cõuiuia vocabar vt sodalitas risu per me quateretur*. Alterum genus Parasitorum fuisse flagrionum & plagi patidarum, qui mercede patiebantur flagris cædi.

Palla.] Definitur ἱμάτιον γυναικεῖον, *vestis muliebris* huic Poetæ honesta, quæ est velut tunicæ pallium, & sic dicta, quòd palam & foris extet ad vestigia vsque demissa, ait Varro: quod Seruius confirmat in vers. li. 11. Aeneid.

Pro crinali auro prælonga tegmine palla.

Palla, inquit, *propriè est muliebris vestis deducta vsque ad vestigia, vnde longa hic vocatur.* Alii tamen malunt flectere παρὰ τὸ πάλλεσθαι, *à quatiendo*, quod facilè, vt comæ humeris involitantes & pennæ pileis quatiatur & iactetur aura. E tertia tamen Philippica Ciceronis discimus etiam fuisse breve vestimentum viri, ad hunc locum: *nempe ille, qui eum palla*, &c. maximeque ex hoc versu Martial. l. 1. ep. 97.

Dimidiasque nates Gallica palla tegit. /. Mamurria

Vnde suspicor Gallicum *Palletoc* vetus fluxisse, quasi dicercs pallæ tegmen.

Alteranil.] Vestes Coæ vel Cææ videntur intelligendæ hic Bombycinæ è li. 7. cap. 15. Pollucis: quæ confici è verme, vt Sericæ ex lana, si ita loqui licet, arborum, consueuerunt, sicut annotatum fuit Ode 12. lib. 1. Byssus autem, vt linum, è terra nasci solet: vnde vestes Byssinæ. Senec. l. 7. cap. 9. de Benef. in huiusmodi tenerrimam vestium subtilitatem invehitur: *Video fericas vestes, si vestes vocandæ sunt, in quibus nihil, quo defendi aut corpus, aut pudor denique possit: quibus sumtis mulier parùm liquidò nudam se non esse iurabit. Hæc ingenti summa ab ignotis etiam ad commercium accersuntur, vt matrona nostra ne adulteris quidem plus sui in cubiculo, quàm in publico ostendant.* Sensus est igitur altera mulier rogata & prostituta per Coas vestes, pellucidas & subtiles facile cognosci potest, quo habitu, qua forma & colore prædita sit. Itaque *Cois* auferendi casus est, significans caussam per quam, & in eo substantiuum, *vestibus* intelligendum: quod ita Tibull. expressit de Bombycina:

Ille gerat vestes tenues, quas fœmina Coa
Texuit, auratas dispositque vias.

Hęc vestis tam subtilis texturæ non dissimilis videtur fuisse his, quas crepas vocamus, de quibus sic Martialis.

Fœmineum lucet super bombycina corpus.

Item Propert. lib. 1. Eleg. 2.

Quid iuuit tenues (Coa) veste mouere sinus?

quæ ab insula *Coos*, vel *Cæos* de qua Epod. 12. dictæ sunt, quod illic texerentur è filo subtilissimo, tenuissimo ac delicatissimo, vt instar vitri pellucerent, atque ita corporis partes sub aspectum facile subiicerent: eamque ob rem à Varrone vocantur togæ vitreæ, id est, occulatæ vel ocellatæ, à Græcis τριβώνιαι ὠολύθυραι: vnde Carion in Pluto Aristoph. ait se vidisse διὰ τῆ τριβωνίδι, per lacernulam detritam & vitream quod ideo Suidas διαφανὲς χιτώνιον, τοῦτ' ἐστι τὸ ἰσχνὸν καὶ σύνδυοπῶν, ἀλλ' οὐ διαφαίνεται σώματα τῶν γυναικῶν, *tunicula interlucentem, & visa facile penetrabilem*, quale etiam fuit Græcis τὸ θερμὸν, per quod corpus mulieris perinde transparet & translucet acsi nuda esset: quod quam dedecuerit olim mulieres vel Barbaras & Ethnicas, Herodotus initio Clionis docet: vbi Candaules dicitur venustate vxoris suæ adeò captus, vt omnium fœminarum formosissimam vni è satellitibus suis nomine Gygi illam sæpe prædicarit: atque tantisper id fecerit, dum illum impulerit, quamuis inuitum, ad eam clanculum inspiciendam, sicut hæc vehemens ipsius exclamatio indicat. *Quem nam inquit Here, sermonem profers haud quaquam sanum, qui me iubeas inspicere Heram meam nudam? Mulier exutâ tunicâ pariter & verecundiam exuit.* Illam furtim tandem Gygi spectandam præbuit: quod vbi resciuit vxor, factum suasore ac impulsore marito, non conquieuit, donec eundem satellitem dira comminatione vitæ amittendæ impulerit ad iniuriam pudicitiæ tali spectaculo, velut prostitutæ, vlciscendum cæde facta mariti dexterâ Gygis. reliquum Historiæ ibidem legatur plenius. Tale fortasis integumentum fuit θέρισρον Septuaginta interpretum, quod alii interpretantur τὸν πέπλον ex Hebræo Tahhiph, quo Tamar se operuit, & meretricem simulauit ad Socerum suum fallendum Genes. Cap. 28. Prius D. Hieronymus in Esaiam interpretatur palliolum, quo Rebecca obuoluta est Genes. 24. & mulieres Arabicæ ac Mesopotamicæ etiam hodie teguntur præsertim æstate: quam ipsum nomen apertè præ se fert, sicut θέριστρον Hesychius definit λεπτὸν ὕφασμα, θερινὸν ἱμάτιον, id est, *æstiuũ textura pertenuis palliolum*: quo velut matronæ Rebecæ & similibus vsitato se Tamar induit, exuto viduitatis integumento: denique vestis eadem est cum Bombycina, quæ e verme, vt Serica ex arborum lana, & Byssina è lino, vt notæ in oden 12. lib. 1. Iam indicarunt, conficiebatur. Huiusmodi ornamenta Esaias cap. 3. dicit esse impudicarum mulierum, *Tempore illo amouebit*

amouebit Dominus ornamentum istud perisc elidum occellatáque opera & lunulas. De Bombyce Coa lege Plin. l. 11. c. 23. vnde vestes texebantur pertenues, *quas non puduit etiam viros vsurpare, leuitatem propter æstuamin tantum a lorica gerenda discedere mores, vt onerisint etiam vestes.*

Insidias fieri.] Gall. *aimez vous mieux qu'on vous trompe cautelleusement en vous demandans le patement deuant que vous monstrer la marchandise?*

Alta in niue.] Id est, multa & profunda. Syntaxis autem verborum & sententia est: *Amator matronæ cantat, quomodo venator sectetur libenter leporem per niues, & nolit capere primum quemq; adhuc torpentem, vel in catino appositum tangere.* Deinde idem amator adiungit priori cantilenæ hanc: *Sic ego consector mulieres expugnatu difficiles.* Xilander autem rectè hîc castigauit Lambinũ, & exemplis confutauit: vt Od. 7. l 3. *Refert, vt mulier impulerit*: phrasin esse vsitatam, Virgil. Eclog. 6.

Namq; canebat, vti coacta semina, &c.

deinde ibidem:

---vt tener mundi concreuerit orbis.

ac sæpiùs deinceps: quibus ego adscribo, nihil dici posse aptius characteri Horatij, qui Helleniſmis gaudet. Sic enim Apoll. lib. 1 Argon. de Orpheo:

Ἡείδεν δ' ὡς γαῖα, καὶ οὐρανὸς, ἠδὲ θάλασσα
Νείκεος ἐξ ὁλοοῖο διέκριθεν.

Atque canebat Orpheus, *vt terra, & cælum & mare distincta essent ex pernicioſa* elementorum *discordia.* Item *appono* pro *addo* est Od. 9. lib. 1. & 5. lib 2.

Positum sic.] Particula *sic* ἀναπλήρωσις refertur ad facilem adeptionem prostitutæ, quam amator dicit sibi non placere, vt solet venator feram nullo labore oblatam & appositam fastidire.

Natura modum.] Id est, *temperantiam & moderationẽ*: hæc enim pro illa vsurpatur a Cicerone lib. 1. de Off. & adhibetur in eiusdem definitione lib. 2. de Fin. & 3. Tusc. Nomine autem modi, vt temperantiæ significatur Aristoteli, cæterisq; Philosophis perfecta virtus, quâ indomitas nimisq; animo exsultantes libidines præcipiunt cohiberi & regi. Huius vocis veriloquium repete e notis Grammat. in Od. 16. lib. 1.

Plus prodest.] Expleuimus in Dialecticis ellipsin apodoseωs comparatæ, *quàm infirmas & inanes cupiditates consectari.*

Inane abscindere soldo.] Id est, resecare superuacaneã, & minùs necessariam cupiditatem ab ea, quæ plena, solida, parabilis & necessaria est, qualis est esurienti panis ater & secundarius, suilla, bubula, & sitienti vinum cibarium. Inane autem minusq; necessarium est vtriq; appetere panem primarium, perdices, Indicas gallinas & vinum Græcum, vt inane sit, quo quisq; possit carere: solidum, cuius, vt rei perneceſsariæ, desiderio identidem tenemur. Donatus ita in Andr. Act. 4. Sc. 1. solidum gaudium interpretatur plenum, idoneum, integrum: & in Eunucho Act. 2. Sc. idẽ annotat *corpus solidum dici, quia non est vitiosum. Soldo* per syncopen dicitur pro *solido*, & naturæ congruente.

Pauonem.] Hæc auis Græcè dicitur τὰως παρὰ τὴν τῶν πτερῶν τάσιν, *quòd alas expandat*: de quo sic Ouid. 1. de Arte:

Laudatas ostentat auis Iunonia pennas.
Si tacitus spectes, illa recondit opes.

Rhombumq;.] De hoc pisce, Gallicè, *Turbat*, dictum est 2. Epodis.

Est prastò.] Hæc vox est Grammaticis ἀναλῆς, ac ferè cum verbo *sum* conuenit, atque tum ex notis Donati in Heauton. Act. 1. Sc. 1. in fine idem est, quod adesse, nec aliter verbo ferè cohæret, nisi verbo subst. huicq; simplici: nam *prastò adsum*, magis est Poeticum. Ita Plautus in Epid. *tu quidem quod ames, domi prastò est. Verna puer est periphrasis* τοῦ παιδαπύγωνος ἢ παιδικονίου *& rauci: rumpi autem tenigine*, Græcè dixeris, ὑπὸ τῆς σωλάκεως ἢ σωλῆνίας, ἀηδονότι, τῆς ἀηδοῦς, διαῤῥήγνυσθαι, vel sine præpositione, vt hic Latinè.

Non ego.] Hîc supplendum est, *non ego Horatius volo tenigine rumpi, sed præsenti frui Venere*: quàm Græci dicunt, vt cætera in medio posita, τὸν ἀνεκφώνητον καὶ ἀνόητον. Seneca coniunxit sic hæc duo lib. de tranquillitate animi, *placet cibus parabilis, facilisq;*: vel supple, non ego consector illam, quæ solet remittere amatorem, dicens, *paulò post*, quales meretricæ matronæ mores Horatius hîc exprimit, tales Ouidius præscribit lib. 3. de arte, puellis difficiles erga amatores,

Sed neq; te facilem iuueni promitte roganti,
Nec tamen edurè, quod petit ille, nega.
Fac timeat, sperentq; simul, quotiesq; remittes,
Spes magis huic veniet certa, minorq; metus.

Hanc Philod.] Explenda quoque hîc Ellipsis quædam, *Philodemus ait, hanc tam caram Gallis dandam & relinquendam, atque sibi eam, quæ neq; magno,* &c. De Philodemo autem satis constat ex Orat. Cicer. in Pison & e 2. de Finib. bon. & mal. quomodo fuerit Epicureus & Poeta L. Pisonis familiaris. Itaque præstat sic accipere, quàm, vt nonnulli putant, disiunctè intelligendum, *O Philo, deinus hanc mulierem nimis caram ac difficilem Gallis Cybeles sacerdotibus, qui, quia sunt eunuchi, facilius patiantur illius cunctationem.* Non dissimilem Martialis relinquebat Crasso Burdigallo, homini diuiti, in Epigr. 33. lib. 9. cuius initium est, *Hanc volo*, &c. vbi Domitius interpretatur τὸ Burdigalli, quasi *Galli stulti*, fortasis a *Bardus*, per metathesin prioris syllabæ a voce Græca βραδὺς facto: Ταύτην δὲ βραδίπλοκα, καὶ γλιχρότριχα, multis iamprídem periculis compertum est apud omnes, neque ingenio, neque corpori huius gentis, quæ plurimùm valet vtroque in omni negotio ad illud acerrimè, promtissimè ac vehemẽtissimè agendum, posse vllo modo conuenire. De quo si vis præterea multò certior fieri, lege confutationem talis veri verbij in commentarijs Eliæ Vineti, viri probi, ac docti in vrbes Ausonij.

Hactenus.] Hæc vox propriè dicitur de re, loco ac termino, deque continuatione rei affectæ, nunquam de tempore, vt falsò multi putant, cuius quandam cõtinuationem adsignificat τὸ *adhuc*, vt prænonitum iam est Ode 10. lib. 4. Sententia igitur hic est: Ea mulier, quam exopto, ad hunc vsque honesti terminum sit munda, vt neque velit, &c. qualem sententiam Cicero videtur sic exprimere Epist. 4. lib. 4. ad Famil. *Accipio excusationem tuam ex ea parte, quatenus aut negligentiâ, aut improbitate eorum, qui epistolas accipiant, fieri scribis, ne ad nos perferantur*: vbi *ex ea parte*, valent, *eatenus* vel *hactenus.* Hoc igitur Ciceronis more pronuncietur sententia Horatij: Mulier ex ea parte vel eatenus sit candida rectaque, quatenus neque longa, nec magis alba velit, quam det natura, videri. Ita Cicero lib. 1. de Diuinatione subnectit τῷ *Hactenus* τὸ μέχρι οὗ, vt: *Qui hactenus aliquid egit, vt earum rationem rerum explicaret, quæ mari cœloq; fierent*: qualem quidem mundiciem corporis naturalem Ischomachus in Oeconomica Xenophontis probauit in vxore sua: *Repudiatis*, inquit, *crepidis, ad augendam corporis staturam, Cerußâ ad malas candefaciendas, Anchusâ ad inducendũ ijsdem rubore*m, &c. reliqua vide ad verba, Ἐγὼ γαννῶ ἔφη ἰδίων.

Hæc vbi.] Quomodo animalia concumbant, idque intemperantissimè omnium homines faciant, vide Plin. lib. 10. cap. 63. De bestiarum autem coitu sic Virg. lib. 2. Georg. vers. 329.

Et Venerem certis repetunt armenta diebus.

quod videtur sumptum e lib. 5. Arist. histor. animal. ὥραι δὲ λέγονται ἑκάστοις τῶν ἐγγείων εἶναι ὡρισμέναι τῶν ζώων, *tempora & ætates*, Gallicè, *saisons, sunt cuiq; animantium ad admissuram definita & stata*, hominibus nulla. Ideoq; Græcè vocantur φίλοιφοι, minusque naturam sequentes, quàm bestiæ, vt videre licet lib. Plutarch. περὶ τῶν εἰς ἐγκύνας φιλοσοφίας.

Ilia.] De hac lege Gramm. in Oden 2. lib. 1.

Aegeriæ] Αἰγερία. De hac quoque vide lib. 1. Tit. Liu. vnde discres Numam Pompil. cum illa Nympha congressum & collocutum accepisse rationem sacrorum, quæ Romæ posteà instituit. De eadem quoque lege 15. Metamorph. & 3. Fast.

Illa Numæ coniunx, consiliumq; fuit.

Simili commento vsus est impostor ille Mahumetes sectarius ad persuadendum impiè miseris Turcis, suũ Alcoranum sibi ab angelo Gabriele dictatum. Non minùs est insana religio Anabaptistarum, qui suis cõmentis quotidianas Dei patris apocalypses prætexere solent.

Resonet.] Hoc Græci efferunt per verba νοναβεῖν ἢ νοναβίσειν, ὡς νόναβος ἐστὶν ἦχος τῶν σωμάτων ξυρῶν, *sonitum edere ac strepitum, qualis est sonitus & fragor durorum corporum.*

Recurvat.] Ἀσωδέστερον & dissolutum.

Vel pallida.] Melius hîc coniunctè legeretur *vepallida*, pro *valdè pallida*, vt *vegrandis* & *vehemens*, vbi τὸ ve est ἐπιτατικὸν. Interdum in simili iunctura est σφοδρότητος, vt *pessanus* & *vecors*, *insanus* & *amens*.

Conscia.] Ancilla herilis culpæ conscia metuit crucibus suis, ne vinciantur.

Egomet.] Id est, *ego amator metuam mihi.* Hic autem amator iam suo vitio videtur superiori libertate abdicatus. Modò enim dixerat, *nec vereor, ne dum*, &c. quod verbum Donato est hominis liberi Act. 3 Scen. 2. Andr. nunc verò dicit, *Egomet mihi metuam* more serui, cuius proprium est metuere, quòd ipsius herus habeat in eum potestatem vitæ ac necis: quod certè discrimen facilè cognoscas e Catone maiore, *metuebant Appium serui: verebantur liberi: carum omnes habebant*: quod Gaza vertit per verba τὸ δεδιέναι καὶ καταδεῖσθαι.

Discincta.] Quod moribus Romanis indecorè fiebat vtrumque, & inter flagitia Balbi minoris Gaditani numeratur Epist. 32. lib. 10. *quum quidem prandius, nudis pedibus, tunicâ solutâ, manibus ad tergum reiectis, inambularet in publico: magnaq; hominum frequentia, personam Quæstoris sustinens*: vnde lasciuia quædam hominis & superbia manifestè arguebatur, Cingi enim Tunicam moris erat honesti apud Romanos, præsertim in publico, magnaque populi celebritate, qualis solet conuenire ad spectacula Gladiatorum.

Pyga.] Legitur etiam *Pyge* in vetustis exemplaribus, quæ certè scriptura non est reijcienda, non secùs atque Ode, vsu tam trita, quàm Oda. Nates autem, vt Clunes, numero ferè multitudinis Latinè pronunciantur. Ratio huius vocis *Pyga* fuit paullò suprà in cõiuncta *Depygis* enodata.

Explicatio Rhetorica.

IRonia est, tropus certè ad Satyricè cauillandum aptissimus, vnde Tigellius intelligitur perditus ac profusus nepos, qui hominibus inhonestis largè & profusè sua donaret.

b Metaphora est a solido corporis tactu, pro, misera & immiti, sacra & vesana fame.

c *Hic* & *hunc* variè cadunt per polyptoton, obscurè tamen, pro *vnus* & *alterum*, vel *hic* & *illum*.

d Altera metaphora a nautis, qui conto & bolide maris altitudinem explorant, pro *interrogare, diligenterq; inquirere.*

e Translatum est, meo iudicio, a messoribus, qui demessas segetes in manipulos & fasciculos strictim colligãt, quod Græci dicunt σφιγγειν, maximeq; Milon Theocriti ad Battum εἰδυλ. 1. inscripto ὄργασμα.

Σφίγγετ' ἀμαλλοδέται τὰ δράγματα, μή τις παῤῥιὼν τις
Εἴποι, σύμμυοι αὐλῆρες, ἀπωλόμεθα χ' ἕτερος ὁ μισθός.
Vos qui colligitis, stringite demessos manipulos, ne quis
Præteriens dicat, o ficulnei homines, hæc merces perijt.

Ita propriè sumitur vox σφιγγία, *stricta tenacitas* ex eodẽ verbo flexa cap. 11. Ecclesiastici: ἔστι πλουτῶν ἀπὸ πρόσεχῆς καὶ σφιγγίας αὐτοῦ, καὶ αὕτη ἡ μερὶς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ μισθοῦ αὐτοῦ: *Est qui ditescit, nimis ad rem attentus, atq; illius tenax & hæc est strictissima mercedis suæ portiuncula* quòd curâ congerendi tenacissimè seruandi, vanaq; cogitatione perfruendi se conficiat. Inde igitur rem stringere, est illã anteà diffusam & amplissimam sic amputare, contrahere, & in angustum adducere, vt ad assem tandem, vt in fasciculum minutum, redigatur.

f Synecdoche est generis pro fortunis & bonis.

g Metaphora est ab immunditie corporis ad animum cupiditate auaritiaque fœdatum & maculatum. Præterea est imperfecta & obliqua prosopopœia & pdigi & quari.

h Symploce est in eodem sono ad initia & clausulas vtriusq; sententiæ, sicut & in diues, anaphora,

i Hoc tropi duplicis genus explicatum est 1. Satyr. lib huius.

k Metaphora a pecoribus pro fructu & prouentu vsurario.

l Hæc vox variè transfertur e loco omnibus noto: sed hîc ad sortem & principalem pecuniæ locatæ summam: quomodo Græci τὸ ἀρχεῖον καὶ τὸ κεφάλαιον vsurpant Plato l. 11 de legib. κεφάλαιον δὴ παιδείας λέγομεν τὴν ὀρθὴν τροφήν· *præcipuum ac summum in institutione dicimus esse etiam educationem.*

m Metonymia est adiuncti pro debitoribus futuris, a quibus quærunt fœneratores, an velint nummos cõducere fœnore & nomina facere. Equidem malo ita *sectari nomina* interpretari, quàm *exigere nomina*, quæ nondum adolescenti licebat facere fœneratori, nec huic locare illi in ptexta. Sic Columella dicit nomina pro debitorib. & illa interpellare pro exigere, atq; subinde ab ipsis reposcere creditæ pecuniæ fœnus debitum, quũ vsurpat hoc Alphij fœneratoris dictũ, *bona nomina nonnunquam fiunt mala, si nũquam interpelles*, i. debitum reposcas a debitoribus: quos, vt nomina, *Pomponius* l. C. dicit interpellari, Gall. *estre sonné de parler une deste, ourente, ou interest.* Sic quoq; Seneca loquitur l. 1. c. 1. de beneficijs, *nomina facturi diligenter in patrimonium & vasa debitoris inquirimus: semina in solum effœtum & sterile non spargimus: beneficia sine vllo delectu magis proijcimus, quàm damus.* Itaq; nomina facere est pecuniam fœnorari, Gall. *bailler ou prandre argent a vsure, interest, ou prouffit.*

n Duplex tropus: prior est synecdoche generis pro togâ: posterior est metonymia adiuncti pro adolescentibus, qui nunc primum 17. annos attigerunt.

o Similis est metaphora superiori, *duã famẽ*: sed hic sumitur pro patribus austeris, vt præparcis Demeis.

p Hîc obliquè inducitur quidam, qui commotus intolerabili fœneratione deuocat Iouem contra iniquitatem fœneris.

q Procatalepsis est, in qua fœnerator extenuat magnitudi-

gnitudinem vsuræ suæ moderatione sumtus: vbi breuiter etiam Poeta illius personam sustinet.

r Exclamatio est μετὰ ἀγανακτήσεως indignantis.

s Synecd. est speciei, pro, *vix quisquam possit credere.*

t Similis est tropus, sed generis pro Menedemo, qualis est in *nato fugato* pro Clinia filio.

u Altera est procatalepsis, vbi Poeta, quod ab aliquo obijceretur de omissa initiò quæstione, ad quam sequentia pertinent, prudenter occupat, ne illius obliuione & prætermissione per devia oratio aberrare videretur, atque lectores dubij, quid ipsis inde exspectãdum esset, suspensi tenerentur.

x Ego hîc puto esse polyptoton, quum ex altero alterum variè cadere manifestò videatur, quale est illud Plauti in Curc. in præcedenti Sat. notatum: *Seruus sermonem serit.*

y Synecdoche est generis pro Mæcenate: tropus valdè appositus ad clanculum, & Satyricè aliquem mordendum.

z Metonymia est subiecti pro tætro illius bestiæ fætore, quem qui spirat dicitur τραγομάχαλος vno verbo, quod sic noster Poeta circumloquitur 12. Ep.

An grauis hirsutis cubet hircus in alis.

aa Agnosco hîc synecdochen generis pro lupanari & prostibulo, aut magis propriè pro ganeo, cuius etymum repete ex Gramm. & Rhet. Odes 5. lib. 1. Fornix enim est quodvis opus & ædificium concameratum.

bb Metaphora est a mactantibus victimas, qui præter hostiam alijs etiam rebus aras cumulabant, quod erat magis auctas facere: ex quo hæc annotaui, admonitus sum a Seneca epistola 66. sub finem, hoc aliunde transferri, quum scribit, *Eadem ratione fit, scio, vt aliquis felicitatem bene & calamitatem fortiter ferat. Aequè fortis esse potest, qui pro vallo securus excubuit, nullis hostibus castra tentantibus: ac si quis, succisis poplitibus in genua se excepit, nec arma dimisit. Macte virtute esto, sanguinolentis & ex acie redemitibus dicitur,* &c. vbi est imperfecta prosopopœia Catonis, cuius hîc sermo leuiter representatur ad exeuntem e fornice.

cc Metonymia est adiuncti pro diuino Catone Censore ac virtute diuinâ prædito: quali Lucillius prior vsus fuit: *Valerî sententia dia*: & post vtrumque Sulpicia Romana Poetria in Satyr. de Domitiani edicto: vt Græcè βίη Ηρακλείη pro ipso Hercule dicitur.

dd Metaphora est a molitoribus, pro *mœchari & subagitare.* Sic Schòliastes Theoc. in hos ver. Eidyl. *d.*

Εἶτ' ἄγε μοι Κορύδων τὸ γεροντιον ἢ ἔτι μύλλα
Τήνων τὼν ἡμιανόφρυω ὀρῳδία, τὰς πόσ' ἐνίθη;

Dic age mihi o Corydon, senecio ille adhuc subagitat illud scortillum nigris supercilijs, quo olim vrebatur, vel *velut pruritu afficiebatur,* τὸ μύλλειν, ὠθεῖν, ἀπὸ τῆ ἀλετρίδος, *subigere, impellere a comminuentibus*: quod Poeta imitatus est & priùs Lucillius:

Hunc molere, illum autem, vt frumentum vannere, tu vis.

tali tropo Ausonius vtitur in Crispam Epigr. 70.

Illa molitur per vtramq; cauernam.

Legitur similis tropus Iob. cap. 31. vers. 10. *Si pellectus fuit animus meus ad mulierem, aut ad ostium proximi mei insidiatus sum: molat alteri vxor mea, & super eam incurrent se alij.* radix verbi est *Tachan molere, contundere.*

ee Synecdoche est membri pro integra & ingenua matrona, quæ ob stuprum legibus dabat pœnas & pervicos incedebat vestitu albo induta: vt Libertina atro, in quam non erat lege constituta pœna, si tale flagitium admisisset: vnde illa albata, hæc atrata vulgò nominata est.

ff Metaphora est a viatoribus, pro, qui non vultis, nec optatis bonum eventum adulteris,

gg Polyptoton in *hic, hunc, ille, illud.* Synecdoche est specie, pro vilissimo quoque hominum genere ad maiorem ignominiam.

hh Metaphora est a bestijs ad homines pro mentula. Simili tropo etiam vsurpatur Græcè ἡ πέρνος teste Hesychio. Quum cauda definitur αὐλητέον αὐλητόν, cuius propriæ notionis habemus exemplum Ode 19. l. 2. de Cerbero *lenter caudam atterente*, sed paulum immutatæ Satyr. 3. lib. 2. ad vers. *Qui te deridet, caudam trahat* &c. & hîc eiusdam apertius translatæ, vt in Scholijs Eustathij Οδυσσ. ω. sub finem ad vers.

Ἐν δ' ἔρα Λαέρτης Δολίος τ' ἐς τυχὲ ἰόντων,
Καὶ πολιοί περ ἐόντες, ἀναγκαῖοι πολεμίζειν. i.
Interea ergo Laertes & Dolius in arma ruerunt,
Et quamuis essent cani, bellatores tamen violenti.

Hîc τὸ οὐρᾷ dicitur sumi ad has notas, σύνταῦθα ἦν ἰστέον, ὅτι τε παρὰ τοῖς παλαιοῖς ὁ πολιὸς σύρηται ἀλωπεκόχρως παλλόμενος, διὰ ὅτι ἀναγκαῖον δίχα τῶν ἄλλων αὐτῆ σημαινομένων συνίσταται, διὰ τὸ αἰδοῖον παλλόμενον, ὥς τινος ἀνάγκης σύμβολον. ἀλλαχῆ ἦν διὰ οὐρᾷ τὸ αὐτὸ ἐφαύη λέγεσθαι. Δηλοῖ δ' αὐτὸ διὰ ὁ ἔπων, ὡς τῶν γηρόντων οὐρᾷ μὲν ἀπήμβλυνται, θυμὸς ἦ μενοινᾷ. i. *Hic autem animaduertendum est, & quod apud veteres τὸ canus inueniatur dici, qui exactè canescit, & quòd τὸ ἀναγκαῖον etiam inueniatur dici praeter alias ipsius significationes, pudendum, tanquam cuiusdam necessitatis symbolum, alibi quoque cauda videtur dici ipsum virile membrum. Hoc autem ipsum declarat, qui dicit, quòd cauda quidem senum relanguerunt, animus tamen concupiscit.* Idem obseruatum fuit Epod. 9. in Eunuchis & Spadonibus, præterea notandum in his scholijs τὸ ἀπαμβλύνεσθαι τὰς οὐρᾶς opponi τῷ τὰς αὐτὰς παραφορεῖς εἶναι πρὸς τὸ ἀφροδίσια διὰ λαγνείαν.

ii Idem est tropus a messoribus pro exsecaret: simili tropo vtitur Hesiod. Theog.

--- Φίλα ἦ ἀνὼ μήδεα πατρὸς
Ἐσυνόμως ἤμησε, id est, *cari patris pudenda demessuit properè.* Paullò aliter transfert in oper. & diebus.

Ἀλλότριον πόνον σφετέρῃσι ἐς γαστέρ' ἀμῶνται·
alieni laboris fructu ventrem replent suum.

kk Metonymia materiæ, pro cultello inde facto.

ll Sumptum est a nautica disciplina, vbi sunt multi nauium ordines.

mm Est hîc epanorthosis quædam, *sermonis antecedentis correctio*, & exclamatio melius consulentis.

nn Epanaphora est initiò incisi & duplicis membri: sicut in *hoc* ter ibidem repetito. Quum matrona definiatur, quæ cum marito in manum conuenit. Hîc σωνευδοχιμῶν poni videtur pro nobilissima quaque fœmina.

oo Metonymia est adiuncti idoli pro domo, qualis est *paruo sub Lare*, ac simul synecdochica periphrasis patrimonij, qualis erit Epist. 2. lib. 2.

Inopemq; paterni & Laris & fundi.

pp Breuis inductio Marsæi suam scortationem iactantis.

qq Epanaphora est altera.

rr Metaphora est ab aquis stagnantibus, vnde gignitur limus, cuius humore nimio segetes senescunt, ac tandem intereunt.

ss Verba sunt Marsæi dogma Stoicorum de peccatorum æqualitate tuentis per quandam prosopopœiam.

tt Ironia est, vnde Villius fœnorator & adulter intelligitur genero longè dissimilis.

uu Synecdoche est partis, pro, excluſus domo & cubiculo.

xx Perfecta est hîc prosopopœia, vbi animus Villij mœchi, nomine mentulæ, sic conqueritur cum ipso

Villio, se non apperere difficilem Venerem.

yy Ἐπανόρθωσις est Poetæ contra responsionem Villij ad animum mutonis patronum.

zz Communicatio est Poetæ cum Villio, quamuis hic sententiam suam apertè non proferat, tamen perinde, ac si deliberasset, concludit Horatius, naturam in consilium adhibendam.

*a Ab aquis sumptum, pro accipere, vt decerpere a plantis. Sic Virgilius Aeneid. ad finem dicit, *hausisse oculis monumenta & exuuias*, pro auidissimè illa intueri.

*b Synecdoche est generis pro, vniones, margaritas, smaragdos.

*c Procatalepsis est: vel, si τὸ *licet* est verbum; Concessio erit, vt Grammatica exposuerunt: simul & apostrophe est ad Cerinthum pulcerrimum.

*d Correctio argumenti proximi.

*e Allegoria est e continuatis metaphoris a mercatoribus, qui suas merces sæpius interpolatas fallaces & fucosas exponunt, vt meretrices sua corpora.

*f Anaphora est.

*g Metaphora a lynce, fera visus acutissimi.

*h Exclamatio est admirantis partes alias togatæ & alias improbantis.

*i Breuis est allegoria e metaphoris a castris promunita longo vestitu & famulitio multo: quod statim κατὰ τὸν ἐξύγησιν enumerat.

*k Metaphora ab animatis, quæ mouentur affectibus, ad inanima, pro, quæ tibi officiãt & obstent, quò minùs circumspiciendo possis membra stolatæ matronæ examinare.

*l Synecdoche speciei pro bombycinis & subtilissimis quibusq; indumentis.

*m Metaphora est a Geometris, qui magnitudines, altitudines & latitudines rerum & locorum decempedis & aliis instrumentis dimetiũtur, pro, *perspicere, visu certo designare, ad certam corporis quantitatem & qualitatem exactè dijudicare.*

*n Similiter resonant *τὰ insidias fieri & mercem ostendi* in clausulis sententiarum per epistrophen.

*o Est fortasis synecdoche speciei pro qualibet cynegetica fera.

*p Metaphora est ab auibus, pro, *contemnit* ac *praterit.*

*q Synecdoche est generis, pro *cautionibus amatorijs*, quibus alliciantur matronæ.

*r Idem tropus pro tætra libidine, quæ solet amatores furiare, atque pro tentigine, ropalismo & tetano, quibus ijdem rumpuntur.

*s Vritur semper Poeta hac metonymiâ caussæ, vt lib. 2. Ode 16. notatum est, pro effectis cupiditatibus.

*t Hoc puto translatum ab his, qui plantas castrant sterilibus ramis, stolonibus ac sylvescentibus surculis ad inanes minimeq; necessarias Veneris cupiditates: e ratione tamen corporis solidi, quod non solum superficie, velut quadam cute, constat, verum etiam plenum est atq; integrum, vt modò dictum est in Grammaticis e notis Donati, possumus dicere sumptum hoc esse a Geometris, qui soliditatem corporis definiunt, vt est videre lib. 1. Euclidis & lib. 1. cap. 20. Agellij: vnde discas solidum & inane, vt plenum & vacuum, opponi inter se: quali metaphorâ vsus est Curtius l. 9. *Vana quoq; gloria, quum sit ex solido, plus tamen habet nominis, quam operis:* quali etiam Seneca lib. 1. cap. 1. de Clementia, *Quæ ex solido ornascuntur, tempore ipso in maius, meliusq; procedunt.*

*u Prosopopœia mulieris caræ, quæ inducitur respondens adultero, quærenti, quando ad eam sit aditurus.

*x Hîc agnosco synecdochen speciei pro quibuslibet ciliatoribus ac elumbibus, qui talem possint remoram ferre & rem tam caram emere, qualia Philodemus inducitur optans inimicis.

*y Similis est tropus pro quibusuis fœminis formâ præstantibus.

*z Idem tropus, sed generis, ferè hîc perpetuus pro marito.

† Epiphonema est, vbi Poeta Philodemo acclamat, approbatque miserum esse in adulterio deprehendi a marito, vt & sibi meliùs consulatur, & ab eo Fabius I. C. ita fortasse deprehensus Satyrico dente mordeatur.

SATYRA TERTIA.

Quòd amicorum peccata ijsdem ponderibus examinanda sint, quibus propria, ad societatem humanam arctiori vinculo constringendam.

Omnibus hoc vitiũ est cantoribus, inter amicos
Vt nunquam inducant animum cantare, rogati:
Iniussi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. 2. a *Cæsar, qui cogere posset,*
b *Si peteret per amicitiam patris, atq; suam; non*
Quicquam proficeret. 3. Si collibuisset, ab c *ouo*
Vsq; ad mala citaret, iò Bacche, modò summâ
Voce, modò hac, resonat quæ chordis quattuor ima.
4. d *Nil æquale animi fuit illi: 5.* e *Sæpè velut qui*
Currebat fugiens hostem: persæpè velut qui
Iunonis sacra ferret. 6. Habebat sæpè ducentos,
Sæpè decem seruos: 7. modò f *Reges atq; Tetrarchas,*
Omnia magna loquens: g *modò: sit mihi mensa tripes*
Concha salis puri & toga, quæ defendere frigus, (&
Quamuis crassa, queat. 8. h *Decies centena* i *dedisses*
k *Huic parco paucis contento, quinque diebus*
Nil erat in loculis: noctes vigilabat ad ipsum
Manè: diem totum stertebat: 9. nil fuit vnquam
Sic impar sibi: 10. l *Nunc aliquis dicat mihi, quid tu? Nullane habes vitia? imò alia & fortasse minora.*
Mænius absentem Neuiũ quum carperet: m *heus tu,*
Quidam ait, ignoras te? an, vt ignotum dare nobis
Verba putas? egomet mi ignosco, Mænius inquit.
11. n *Stultus & improbus hic amor est dignusq; notari*
Quũm tua perspideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitijs tam cernis acutum;
12. Quam aut aquila aut serpens Epidaurius? at tibi
Euenit, inquirant vitia vt tua rursus & illi. (contrà
13. Iracundior est paullò, minùs aptus acutis
o *Naribus horum hominum: rideri possit, eò quòd*
Rusticiùs tonso toga p *defluit, & malè laxus*
In pede calceus hæret: q *at est bonus, vt melior vir*
Nõ alius quisquam: at tibi amicus: at ingeniũ ingens
Inculto latet hoc sub corpore: 14. denig; teipsum
r *Concute numqua tibi vitiorum inseuerit olim*

Natura,

Natura, aut etiam consuetudo mala. namq;
15. Neglectis vrenda filix innascitur agris.
16. ſ Illuc præuertamur: amatorem quòd amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia: aut etiam ipsa hæc
Delectant; veluti Balbinum Polypus Agnæ.
t Vellem in amicitia sic erraremus: & isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At, pater vt nati; sic nos debemus amici.
Si quod sit vitium, non u *fastidire. Strabonem*
Appellat Pætum pater, & Pullum, malè paruus
Si cui filius est: vt abortiuus fuit olim
Sisyphus: hunc Varum distortis cruribus: illum
Balbutit Scaurum, pravis fultum malè talis.
x Parciùs hic viuit? frugi dicatur: ineptus
Et iactantior hic paullò est? concinnus amicis
Postulat, vt videatur: at est truculentior, atque
Plus æquo liber? simplex fortisq; habeatur:
Caldior est? acres inter numeretur. 17. Opinor,
Hæc res & iungit, iunctos & seruat amicos.
18. At nos virtutes ipsas inuertimus: atque
y Sincerum cupimus vas incrustare. Probus quis
Nobiscum viuit? multùm demissus homo, illi
Tardo cognomen pinguis damus: hic fugit omnes
Insidias, z nullique latus obdit apertum;
(Quam genus hoc inter vitæ versetur, aa vbi acris
Inuidia, atq; vigent vbi crimina) pro bene sano
Ac non incauto, fictum astutumq; vocamus.
Simplicior si quis (qualem me sæpè libenter
Obtulerim tibi bb *Mæcenas) vt fortè legentem,*
Aut tacitum appellet, quouis sermone molestus:
Communi sensu planè caret, inquimus. 19. cc Eheu
Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam!
Nam vitijs nemo sine nascitur: optimus ille est,
Qui minimis vrgetur. 20. Amicus dulcis, vt æquum est,
dd Quum mea compenset vitijs bona, pluribus hisce,
(Si modò plura mihi bona sunt) inclinet, amari
Si volet: hac lege in trutina ponetur eadem.
21. Qui, ne ee *tuberibus propijs offendat amicum,*
Postulat; ignoscat verrucis illius. Aequum est,
Peccatis veniam poscentem, reddere rursus.
22. Deniq;, quatinus excidi penitus vitium iræ,
Cætera item nequeunt stultis hærentia: cur non
ff Ponderibus, modulisq; suis ratio vtitur, acres
Vt quæq; est, ita supplicijs delicta coercet?
Si quis eum seruum, patinam qui tollere iussus,
Semesos pisces, tepidumq; gg *ligurierit ius,*
In cruce suffigat: Labeone insanior inter
Sanos dicatur. 23. Quantò hoc furiosius, atq;
Maius peccatum est? Paullum deliquit amicus:
Quod nisi concedas, habeare insuauis, acerbus:
Odisti, & fugis, 24. vt Drusonem debitor hh *æris:*
25. Qui, nisi, quum ii *tristes misero venêre Calendæ,*
Mercedem aut nummos vnde vnde kk *extricat: amaras*
Porrecto iugulo historias, captiuus vt, audit.
26. Comminxit lectum potus, mensáve catillum
Euandri manibus tritum deiecit: ob hanc rem,
Aut positum antè mea quia pullum in parte catini
Sustulit esuriens, minùs hoc iucundus amicus
Sit mihi? Quid faciam, si furtum fecerit, aut si
Prodiderit commissa fide, sponsúmve negârit?
27. Quàm paria esse ferè placuit peccata, laborant,
Quum ventum ad verum est; sensus, moresq; repugnat,
Atque ipsa vtilitas, iusti propè ll *mater & æqui.*
28. Quum mm *prorepserunt primis* nn *animalia terris,*
Mutum & turpe oo *pecus, glandem atque cubilia propter,*
Vnguibus & pugnis, dein fustibus, atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ post fabricauerat vsus:
29. Donec verba, quibus pp *voces sensusq; notarent,*
Nominaq; inuenêre: dehinc absistere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges,
Ne quis fur esset, neu latro, qq *neu quis adulter.*
Nam fuit ante Helenam rr *cunnus teterrima belli*
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi:
30. Quos ſſ *Venerem incertam rapientes, more ferarum,*
Viribus editior cædebat, vt in grege taurus.
Iura inuenta metu iniusti fateare necesse est,
Tempora si, tt *fastosq; velis euoluere mundi*
31. Nec natura potest iusto secernere iniquum,
uu Diuidit vt bona diuersis, fugienda petendis:
32. Nec vincet ratio hoc, tantumdem vt peccet, idémq;
Qui teneros xx *caules alieni fregerit horti,*
Et qui nocturnus Diuûm sacra legerit. 33. Adsit
yy Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas,
Ne scutica dignum horribili sectere flagello.
34. Nam, vt ferulâ zz *cædas meritum maiora subire*
Verbera, non vereor: quum dicas esse pares res
Furta latrocinijs; & magnis parua mineris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. 35. Si dives, qui sapiens est,
Et sutor bonus, & solus formosus, & est rex,
Cur optas, quod habes? 36. Non *a nósti, quid* *b pater, inquit,*
Chrysippus dicat: sapiens crepidas sibi nunquam,
*Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens. *c Quò?*
*Vt, *d quamuis tacet Hermogenes; cantor tamen, atque*
Optimus est modulator: vt Alfenus vafer, omni
*Abiecto instrumento artis, clausaque *e tabernâ,*
Sutor erat. 38. sapiens operis sic optimus omnis
*Est opifex solus: *f sic rex. 39. Vellunt tibi barbam*
Lasciui pueri, quos tu nisi fuste coerces,
Vrgeris turbâ circum te stante, miserâq;
*Rumperis & *g latras: Magnorum maximè regum!*
Ne longum faciam: dum tu quadrante lauatum
Rex ibis, neq; te quisquam stipator, ineptum
Præter Crispinum, sectabitur: 40. & mihi dulces
Ignoscent, si quid peccauero stultus, amici:
Inq; vicem illorum patiar delicta libenter,
41. Priuatusq; magis viuam, te rege, beatus.

Analysis Dialectica.

NOn satis quidem fuit Poetę M. Tigellium iam semel notasse, nisi etiam alteram ei notam inusisset. Sed vtrum vindictæ caussâ hoc factũ sit, quòd hic contemsisset illius carmina: an, vt ita Satyræ priores affinitate argumenti cum hac colligarentur, relinquo prudentioribus iudicandum. Hîc tamen initiò Tigellium video cupiditatis effrænatæ vehementer insimulari, quâ communi notione Philosophi definiunt libidinem, quæ aduersus rationem incitatur vehementiùs & in omnibus stultis inuenitur: ad quos nunc Poeta cantores aggregat prorsus omnes, qualis insimulatio ex adiunctis sic disputatur: *Omnes cantores in defectu & exsuperantia professionis suæ peccant: Tigellius est cantor sic intemperatus: peccat igitur in sua professione.*

2. Prosyllogismus est assumptionis ex caussis iustissimis Augusto & ipsius patre, quibus tamen cantor obstinatus, nihil commouetur. Ad duritiem autem & pertinaciam cantoris notandam videtur mihi maior vis inesse in his efficientibus per se, quàm in hac maiorum comparatione: *Si Augustus, cui erat potestas quidvis a quouis impetrandi, nihil promouit per carissimum sibi quicque petens a Tigellio audiendo Musicæ voluptatem, quid ab eodem debent alij exspectare?* quod posterius si ita redditum fuisset protasin, non dubitarem de comparatione hîc statuenda: fruatur tamen suo quisque iudicio de vi firmiori in vtrolibet arguendi genere, præsertim quum caussæ soleant sæpè συγγενῶς enunciari.

3. Eiusdem approbatio e dissimili caussa prioribus, quæ gignit sic hyperbolen, vt illæ ellipsin: vt initium cantus sit concitatius, quàm naturæ lex, & sedata consuetudo ferat.

4. Complexio est: *peccat igitur omnino Tigellius in arte sua.*

5. Prosyllogismus quoque complexionis constat e gemina collatione similium ad inæqualitatis confirmationem: *quòd vt homo ab hoste pressus: sic ille sapè curreret.* Item, *quod vt sacerdos humeru gestans simulacrum Iunonis: sic ille lentè incederet.*

6. Altera complexionis approbatio ex genere aduersorum, quòd modò multis, modò paucis stiparetur seruis.

7. Ex eadem categoria est argumentum, *quòd modò regio sumptu, modò tenui victu uiuere cuperet, ac vestiri.*

8. Simulata, rustica & inculta hominis parsimonia refellitur ipsius factis: *quod paucis diebus ingentem pecuniæ summam prodigè viuendo soleat profundere.*

9. Iteratur eadem complexio, sed comparatè.

10. Occupat Poeta sibi obijcienda, primùm parium collatione: *quòd iuxtà atque Tigellius, sit vitiosus Horatius:* deinde exemplo Mænij diuersè tractato, *qui ita clanculum alios morderet: sed suis vitijs interea ignosceret:* quod Horatius nunc facere videtur.

11. Poeta damnat illam hominum Philautiam e loco priuantium, qui suis vitijs blandiantur, & alienis offendantur, id est, in proprijs iudicandis sint cæci, in alienis oculatissimi. Huius sententiæ hi Menandri senarij sunt:

Οὐδεὶς ἑφ' αὑτῷ τὰ πεπρ' αὐτοῦ, Πάμφιλε,
Σαφῶς, ἑτέρου δ' ἁμαρτάνοντος ὄψεται.

nemo in se, Pamphile, mala videt apertè, sed alterius se turpiter gerentis cernet. Cuius sententiæ ratio redditur a Lactant. l. 3. c. 4. *Quia nemo potest de se rectè iudicare, quòd nobilis Poeta testatur, ita comparatam esse hominum naturam omnium, vt aliena melius videant & dijudicent, quàm sua.* Terent. Heaut. Act 3. Scen. 1. cui certè commendationi sese subijcit modestiæ caussâ & fidei maioris. Hic tamen locus Terentiani Menedemi de commodis, non de vitijs, vt præsens nostri Poetæ intelligendus est: quod perspicitur e sequenti versu secundo eiusdem Scenæ. *An eò sit, quia in re nostra aut gaudio sumus præpediti nimio, aut ægritudine? Hic mihi quanto nunc plus sapit, quàm egomet mihi.* Huic Donatus profert contrarium e lib. 1. de Offic Ciceronis: *Est difficilis cura rerum alienarum: quanquam Terentianus ille Chremes, humani nihil a se alienum putet: sed tamen quia magis ea percipimus atq; sentimus, quæ nobis ipsis aut prospera, aut aduersa eueniunt, quàm illa, quæ cæteris, quæ quasi longo interuallo interiecto videmus, aliter de illis, ac de nobis, iudicamus.*

12. Pars altera huius oppositionis amplificatur pariũ comparatione: *quòd tam acriter & acutè Manius cernit in vitijs amicorum: quàm aquila & draco Epidaurius sunt aspectu perspicacissimo in præda ad lanienam designandã: propria non cernit, quam vicissim in hac non inquirunt amici.*

13. Locus est e diuersis ad cautionem reprehensionis, *Reperitur quidem aliquis ingenio fortassis paullò iracundiori & ineptiori, quàm sales huius seculi ferant, qui licet gestiet indecenter togam & rusticè tonsus sit, calceosq; maiores induat, & ab alijs irrideatur, vir bonus tamen est, amicus magno ingenio præditus:* quæ pars posterior diuersitatis augetur minorum collatione: *quòd illam bonitate nemo possit æquare.*

14. Reuocat reprehensorem aliorum ad inspiciendam vitæ suæ rationem, quâ explorata & perspectâ remissiùs agat posteà cum suis amicis delinquentibus: quod genus argumenti ponendum censeo inter argumenta ab arte remota. Affirmationis enim approbatio nititur hîc experientiâ, quadam & velut examine propriæ vitæ, quæ vel naturâ vel aliquâ consuetudine malâ in vitium delabi solet. Ratio explorandæ atq; perspiciendæ vitæ propriæ antequâ reprehendas vitam & mores alterius, præclarè redditur à Cicer. Act. 5. in Verrem: Postulatur ab omnibus, vt ab ijs se abstineant maximè vitijs, in quibus alterum reprehenderunt. Furem aliquem aut rapacem accusaris? vitanda tibi semper erit omnis auaritiæ suspicio. Maleficũ quempiam adduxeris, aut crudelem, cauendum erit semper, ne qua in re asperior, aut inhumanior fuisse videare. Corruptorem, adulterum? prouidendum erit diligenter, ne quod in vita vestigium libidinis appareat. Omnia postremo, quæ vindicaueris in altero, tibi ipsi vehementer fugienda sunt. Etenim non modo accusator, sed ne obiurgator quidam ferendus est is, qui quod in altero vitium reprehendit, in eo ipso reprehenditur.

15. Talis examinis ratio firmatur similitudine: *ut,* inquit, *filix facilè innascitur agris inculti ideoq; frequenter vrenda & exstirpanda est, si fertilem velis habere terram: sic animus hominis inculti, nullaq; disciplinâ expoliti vitia facilè contrahit. Itaq; nunquam culturâ debet carere.*

16. Vtitur hic similium inductione: *vt diligens cautio adhibeatur in vitijs amicorum notandis amatorum & parentum more, qui, vt illis amicarum & hi liberorum vitia solent eleuare verbis: sic nos amicorum delicta extenuare, dissimulare, & patienter ferre oportet.* Quod Cicero dicitur Dolabellæ genero suo præstitisse 16. Epist lib. 2. ad Familiar. quum immoderatos ipsius sumptus appellatibi honesto nomine liberalitatem: *In communibus,* ait, *miseriis hac tantùm oblectabar speculâ, Dolabellam meum, vel potiùs nostrum fore ab ijs molestijs, quas liberalitate suâ contraxerat, liberum.* Protasis est gemina: prior de amatoribus illustrata singulari exemplo Balbini & Agnæ: posterior est de parentibus, multis confirmata

dispara-

disparatis & vno exemplo Sisyphi. Apodosis autem vtrique protasi sigillatim sua fuit: priori quidem hoc redditum est: *Vellem in amicitia sic, &c.* Posteriori verò *sic nos debemus*: sed variis disparatis, tanquam exemplis, amplificata, & quinq; versibus producta inceptis ab his, *Parciùs hic*,

17. Huiusmodi extenuatio alienorum vitiorum ex effectis commendatur, *quòd ea amicitiam inter homines pariat & tueatur.*

18. Est hîc querela quasi ex antapodosi dissimilium minoribus pronunciata, vt adhuc fuit protasis eorundem variè comprobata: querela, inquam, est de prætermisso veri amici officio: *quòd homines tantum absint ab extenuandis amicorum vitijs & nomine virtutum cohonestandis, vt virtutes ipsorum dedecorent & deforment nominibus vitiorum*: verbi gratiâ, *quæ recta sunt amicorum facta ea dicuntur praua: quæ honesta, turpia: quæ cum virtute coniuncta, vitiosa.*

19. Hæc seuera temerè reprehendendi amicos leuiter peccãtes consuetudo damnatur parium collatione: *quòd quum nemo vitiis naturâ careat, par iudicij seueritas & animaduersio de nostris malis exspectanda sit ab amicis; peccauimus enim omnes, ait Seneca lib. 1. cap. 6. de clementia, alij grauia, alij leuiora, alij ex destinato, alij fortè impulsi, aut alienâ nequitiâ ablati, alij in bonis consiliis parum fortiter stetimus & innocentiam inuiti ac renitentes perdidimus: nec delinquimus tantum, sed vsque ad extremum aui delinquimus.* Idem lib. 2. cap. 7. de ira, *Quid singula persequor? quum videris forum multitudine refertum, & septa concursu omnis frequentiæ plena, & illum circum, in quo maximam sui partem populus ostendit, hoc scito, istic tantundē esse vitiorum, quantum hominum.* Idem lib. 3. c. 26. *omnes mali sumus. Quidquid in alio reprehenditur, id vnusquisque in suo sinu inueniet.* Idem auctor ibidem cap. 7. *Quod si Dij placabiles sunt, ac aquè delicta potentium non statim fulminibus persequuntur: quanto æquius est hominem hominibus præpositum mitti animo exercere imperium?* Eodem mansuetudinis ac lenitatis Ouidius inuitat Augustum lib. 2. de Tristibus: non id tamen sine assentatione.

Si quoties peccant homines, sua fulmina mittat
Iuppiter, exiguo tempore inermis erit.
Num vbi detonuit, strepituq; exterruit orbem,
Purum discussu aera reddet aquis.
Iure igitur genitorq; Deum, rectorq; vocatur.
Iure capax mundus nil IOVE *maius habet.*
Tu quoq; quum patriæ rector dicare paterq;,
Vtere more Dei numen habentis idem.

20. Præscribitur amicis ratio vitæ mutuò examinandæ, vt *quum alter ab altero volet bene & malè gesta æstimare & ponderare, trutinam finat in virtutes plures propendere, & sic tali pondere amici peccata eleuẽtur, & eâdem trutina alterius facta examinẽtur.* Hæc certè ratio petita est e loco parium, vt proximè antecedens.

21. Argumentum est ex maioribus, *quòd qui volet suis grauibus vitiis ab amico ignosci, leuibus ignoscat huius.*

22. Similium comparatione doctrinam Stoicorum examinat, *qui peccata statuerent æqualia, cuius æqualitatis est comes hæc seueritas cẽsuræ & pœnæ in amicos & in alienos: qualis pœna legibus Draconis Athenienſis legislatoris omnibus æqualiter constituebat olim ante Solonem, vt æquè segnitiei damnatus, atque sicarius & percussor: æquè fur olerum, atq; sacrilegus puniretur: quum illa peccata grauitate & leuitate distinguenda sint & vindicanda: &, vt res quæq; fuerit, in quæ peccatum est, ita suppliciis delicta coerceantur*: quod exemplis singularibus demonstrat, primum: *serui delictum, qui pisces & ius tepidum ligurierat, vt leue erat, ita leuiter vindicandum*: vt æquitas naturæ requirit: *quod si grauius, insania est*, vt contra omnem rationem & humanitatem factum crudeliter. Ad hanc autem duram seruorum conditionem accedit illud Geræ Terentiani Act. 2. Sc. 1. Phorm. *Seruum hominem causſam orare leges non sinunt, neque testimonij dictio est.*

23. Alterum exemplum enunciatur minorum collatione: *quòd qui odit & fugit amicum, paullùm delinquentem, quolibet insano est furiosior, & grauiùs peccat*: quò accedere videntur adversa, *quum, qui talem se præstat pro iucundo & suaui amico habeatur insuauis & acerbus.*

24. Idem confirmatur similitudine: *Vt debitor fugit & odit acerbum creditorem & fœneratorem, cui adeò sit obæratus, vt animam debere illi videatur: sic talis amicus amicum.*

25. Protasis amplificatur alterâ similitudine, *quòd debitor ad diem soluendæ vsuræ dictum fœneratori suo non satisfaciens ducitur, vt captiuus, quasi iugulandus ab eo, & cogitur ineptas eius historias audire, quod mortis instar putabatur*: vbi *Druſo* mordetur dente Satyrici gemino, *& quòd miser auarus, & quòd imperitus historicus fuerit.*

26. Terna sequuntur alia exempla leuiter & grauiter peccãtium amicorum, quæ comparatè tractantur a minori ad maius, vt loquuntur: *si, quòd amicus comminxit meum lectum potus: quòd e mensa vetustum catinum Euandri*, vnde iactura minuitur, *fortè detrusit humi: quòd pullum mihi appositum e regione sumsit esuriẽs, mihi displicet: longè quidem certè mihi iniucundior futurus est ex eo, quòd furtum fecerit: arcana prodiderit: promissam negauerit.*

27. Aequalitas rectè factorũ & malè factorum, quam Stoici statuebant, refutatur naturâ rerum, sensu cuiusque, moribus, vtilitate & veritate, tanquam locupletissimis testibus. Nemo enim paribus ornabit præmiis conseruatorem sui, atque custodem suæ bouis. Item nemo æqualibus pœnis afficiet esurientem, qui fame pressus panem furatus fuerit, atque eum, qui furatur ærarium vèl sacrum legerit.

28. Argumentatur hîc a causſis procreantibus & conseruantibus de origine iuris, vt Stoicam peccatorum æqualitatem inde refellat. Nam illi⁹ Zenonis Philosophi opinione vtilitas peperit ius & leges, & hæc distinctionem & discrimen rectè maleq; factorum, atq; incolumitatem humanæ societatis sanxerunt. Sequitur ergo ex hoc forite multũ interesse non solùm inter rectè facta, sed etiã inter malè facta, quæ voluit Zeno vtramque exæquare. Vides hîc ortum iuris & legum repeti ab vtilitate, non a natura, sicut alij fecerũt. Nam initiò primi homines more ferarum viuebant, & vt accipitres aviculas imbelles, lupi oues infirmas, lacerant, vorant: sic ex hominibus, vt quisque celerrimus & valentissimus erat, tardiorem & imbecilliorẽ tum opprimebat. Verum natura, quod cum bona venia Poetæ dixerim, consultrix prouidaque vtilitatum opportunitatumque omnium suggessit rationem cuiq; conseruandi sui aduersus iniurias alterius, vt sępiendi, in oppidis muris cingendis: item sapiendi, in legibus condendis, quæ præmiis bonos ornarent, pœnas & supplicia in malos constituerent. Ita primum locum tenet natura, (quod Cic. l. 1. Off. confirmat ad hæc verba. *Principiò generi animãtium omnia natura tribuit vt se, vitam, corpusq; tueatur*) vel potiùs Deus optimus maxim⁹ in hac constitutiõe societatis humanæ, quem hi scriptores prophani ignorârũt. Ex doctrina tamen sapientiorum inter hos natura est procreatrix humanæ conciliationis, & vtilitas & leges conseruatrices sunt politiarum & rerum publicarum.

29. Valdè cæcutierunt prophani Scriptores in cognitione principis causſæ rerũ. Deus enim est prim⁹, vt Mundi, sic legum conditor, atq; adeò πηγὴ καὶ ἀρχὴ τ̃ ἀφθάρτων ὡς τ̃ς ψυχ̃ς, sicut Plat. in Phædone docet & in Cratyl. Hic tamen docet nomina rebus consilio

& arbitrio viri Dialectici data: Epicurus contrà, eiusque discipulus Lucretius illa instinctu naturæ & vtilitate scribunt imposita fuisse. Hic quidem l. 5.

At varios linguæ sonitus natura subegit
Mittere, & vtilitas expressit nomina rerum.

At idem paullò pòst:

Proinde putare aliquem tum nomina distribuisse
Rebus, & inde homines didicisse vocabula prima,
Desipere est.

Nos autem Christiani certò scimus e lib. Mosis de Generatione, τὴν ἀρχαιονομαθεσίαν Adamo attributam, dum integra, perfecta, sapientiæque plena illius natura staret, & illum animantibus, alijsque rebus (vt credibile est) conditis nomina imposuisse, Deumque hac sapientiæ facultate indendi nomina rebus inaugurasse illum dominum & principem animantium omnium.

30. Docet vagas fuisse primorum hominum libidines similium comparatione: *Vt acerrimus quisq; taurus in grege riuales suos petit & fugat, nonnunquam etiam cadit: sic ex illis hominibus fortissimus quisq; alios necabat.*

31. Docet item cõparatione dissimilium, *nihil esse iustum aut iniustum naturâ. Non, quemadmodũ*, inquit, *bona distingui possunt a malis, & expetenda a fugiendis solâ naturâ; sic iusta distinguuntur ab iniustis: sed hæc discernũtur vtilitate. Quòd si iusta & iniusta constarent naturâ, nihil esset iusto iustius, nihil iniusto iniustius: vnde relinqueretur, virtutes esse æquales & vitia æqualia.* Aristot. ita docet l. 2. de Morib. virtutes non esse naturales: quia, si tales essent, non quisquam e bono vnquam fieret malus, nec e malo bonus: idque confirmat naturâ ignis, quâ sic est ipse præditus, vt sursum semper feratur & ferrũ deorsum, non contrà: vnde efficit, virtutes & vitia e more & consuetudine proficisci, quemadmodum nunc Poeta iustum & iniustum ab utilitate, ad tollendam illam peccatorum Stoicam æqualitatem.

32. Quàm autem rationi sit dissentanea illa æqualitas, demonstrat exemplo impariter comparato: *Non tantum peccat, qui teneros caules alieni horti fregerit, quantum sacrilegus nocturnus.*

33. Refutatâ æqualitate, sancit legem animaduersionis e paribus: *vt, si leuiter peccatum est, pœna sit leuis: si grauiter, supplicium de eo graue sumatur.* Eódem spectat illa mensuræ æqualitas Matthæi 7. Lucæ 6. in peruersos reprehensores: sed omnium aptissimè conuenit huic argumento locus Apoc. 18. v. 7. ὅσα ἐδόξασεν ἑαυτὴν, καὶ ἐστρηνίασε, τοσοῦτον δότε αὐτῇ βασανισμὸν καὶ πένθος. *Quantum extulit sese & immodestè gessit, tantum date ei cruciatum & luctum.*

34. Ex eodem argumenti loco diluit obiectum Stoici, cur Poeta non vetet eâdem lege, ne, qui grauiori supplicio dignus est, leuiori puniatur. *Nihil est opus hac sanctione apud te*, inquit, *qui, si rex esses, vtrumq; peccatum, & furtum & latrocinium, pari supplicio vindicares.*

35. E disparatis optationem regię potestatis, quę pugnat cum descriptione sapientis Stoici, carpit & irridet. Talem enim dominatum Sapiens Stoicus, quo iam erat ornatus, non debuit exoptare. *Si quidem*, vt ait Cato 3. de finib. *rectiùs appellabitur rex, quàm Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit: rectiùs magister populi, quàm Sylla: rectiùs diues, quàm Crassus, qui, nisi equisset, nunquam Euphratem nullâ belli caussâ, transire voluisset. Rectè etiam liber solus, rectè pulcer, rectè solus inuictus, rectè sutor bonus*, si non τῇ ἐνεργείᾳ, *vsu & functione*, certè τῇ δυνάμει, καὶ τῇ ἕξει *potestate & habitu.*

36. Ratio talis reprehensionis sumitur ex auctoritate Chrysippi Stoici, qui Sapientem sic potestate definiębat.

37. Hanc definitionem confirmat collatione similium, cuius protasis illustratur exemplis Hermogenis & Alfeni, tractatis per rationem diuersorum, *quorum ille, licet summum ageret silentium, erat tamen optimus cantor & modulator: Hic quoque, licèt extra sutrinam, & sine instrumentis sutoriis esset, bonus tamen sutor erat.*

38. Apodosis est comparationis duplex: *quòd sic Sapiens sit & optimus opifex cuiusq; operis & optimus rex populi.*

39. Refellitur vana Stoicorum persuasio de tàm lata Sapientis potestate e loco disparatorum: *quòd tantæ dominationi illius Sapientis repugnent hæc, si eum contumeliosè & impunè illudi a pueris, a multitudine & vulgo vrgeri, & neutrius importunitatem clamore & latratu arceri posse, & quadrante, more cuiusdam plebeij, lauari, & ab vno tantùm comite deduci: quum regi sit, facilè quaslibet iniurias & contumelias vindicare, balnea priuata habere, magno satellitio deduci ac reduci firmo præsidio stipari.*

Huic refutationi nostræ respondent notæ in Epod. 11. de distinctione iniuriæ & contumeliæ ex Seneca, cuius etiam illud est ex cap. 4. ad Serenum, *vt cælestia humanas manus effugiunt, & ab his, qui templa diruunt, aut simulacra conflant, nihil diuinitati nocetur: ita quicquid fit in sapientem proteruè, petulanter, superbè, frustra tentatur.* Hæc autem quæstio, *quòd in sapientem neque iniuria cadat, neque contumelia*, sic disputatur a Socrate & in Apologia & lib. 1. de Rep. Platonis, nemo dicendus est accipere iniuriam, nisi qui ab alio læditur: Atqui sapiẽs lædi nequit: Quare consequitur eum extra iniuriam esse. Prosyllogis. assumtionis, is demum læditur, qui ad munus suum probè obeundum fit deterior, vt is equus ad cursum, bos ad culturam agri deterior fiat: Hoc autem sapienti accidere non potest, nisi eidem sapientia, iustitia, cæteræque virtutes auferantur, quæ sunt bona longè firmiora & stabiliora, quàm vt eripi queãt: ex his ergo positis conficitur aliquem posse quidẽ conari multa, vt inferat iniuriam sapienti, sed hanc non posse illum pertingere.

40. Sublatâ peccatorum æqualitate, quæ sine discrimine pœnæ delicta hominum castigabat, & amicitias, leuiter etiam peccantes, dissoluebat, conficit tandem e loco parium, quibus theticum constat, *peccata amicorum æqualiter vtrinq; examinãda, patienterq; invicẽ ferenda.*

41. Confirmatur hæc facilis & mutua peccati alieni tolerantia loco minorũ: *quòd qui fuerit illâ præditus, etiam priuatus, viuet honestiùs atq; beatiùs, quàm rex ille Stoicus.* Huc spectat consilium Pythagoræ:

Μηδ' ἐχθαιρε φίλον σὸν ἁμαρτάδος εἵνεκα μικρῆς
Ὀφρα λιών.

Neque amicum tuum leui de peccato oderis, quoad possis & liceat per honestatem.

Enarratio Grammatica.

Omnibus hoc vitium.] Vitium notatur a Grammaticis ex vi sui primigenij, quod vitandum sit. Ideo Cic. vtrumque; de Oratore copulauit: *in quo non magna est laus vitare vitium.* Idem fecit hic Poeta Sat. 2. li. huius, *dum vitant stulti vitia: &c.* & 2. lib. sequentis. *frustra vitium vitaueris.*

Inducant animum cantare.] Ita Terent. And. Act. 5. Scen. 1. v. 15. cum infinito construxit, *vt ne illos inducas credere.* Dicitur etiam a Plauto in Cistellaria, *Meum animum inducam tamen, vt illud consulam, quod tuam in rem bene conducat non consulere.* Aliter quoque ab eodem. *Hoc in animum scelesti inducunt suum*: quæ triplex syntaxis eandem retinet vim significandi; habere sibi persuasum, aut, vt Donat. interpretatur in Hecyr. Act. 2. Sc. 3.

Sc.3. *ita animum induxerunt viri, socrus omnes esse iniquas.* *Inducere animum*, inquit, *est ita tenere aliquid animo, vt non amittant*, id est, persuadere animo, Gallicè *mettre quelque chosse tellemẽt en sa phãtasie, quel n' et puisset sortir hors.* Ante *iniussi*, supplenda est ellipsis copulæ discretiuæ, *sed* aut similis pro merito sui ordinis

Sardus.] M. Tigellius Hermogenes laborabat hoc vitio, vt nunquam cantaret rogatus: sed nullum finem cantandi faceret iniussus: neq; ego id planè vitio verterim, præsertim quum homo subolfacit se ludum fieri ab alijs, vt a Franc. Rablesio audiuimus aliquando, qui quum intelligeret se ab hominib. ordinis superioris & splendidioris non tam ad cænandum, quàm ad scurrandum & iocandum accersitum, tantisper, dum accumberetur, deliciatoribus cibis deligendis solùm intentus & poculis, conticebat, facerijs omnib⁹, iocis, vrbanisque salibus, quos vltrò solebat aspergere, prætermissis. Non dissimile fuit apopthegma, quod Plutarchus scribit in vita Isocratis, ὃς μὲν ἐγίνωσκος ἤ ποτε, παρὰ νικηρέοντι τῷ Ζύπρῳ τυράννῳ πρωτρεπομένων αὐτὸν, τῶν παρόντων διαλεχθῆναι ἔφη, οἷς μὲν ἐγὼ λεανὸς, οὐχὶ νυῦ καιρὸς: οἷς δὲ νυῦ καιρὸς, οὐκ ἐγὼ λεανός. *i. qui quum aliquando apud Nicocreantem Cypri Regem epularetur, &, qui aderant, conuiuæ inuitarent ipsum ad quippiam disserendum, respondit, quorum ego intelligentiam habeo, ijs non est commodus hic locus. sed eorum, quibus aptus est hic locus, sum planè ignarus.* Hæc interpretatio ex opportunitate temporis negata collegit etiam cõmoditatem loci incõcessam.

Per amicitiam.] Veteres solebant & iurare & obtestari nomen carissimi cuiusque sibi: quod è Sueton. in Claud. c. 11. discere licet: *Conuersus hinc ad officia pietatis, ius iurandum neq; sanctius sibi, neque crebrius instituit, quàm per Augustum.*

Ab ouo vsque ad mala.] Oui duplex est etymum Isidoro, vnum, vt a Græco fiat, quod est τὸ ὠὸν: alterum ab eo Latino, quòd sit vuidum, id est intrinsecus humore plenum. Ferunt autem veteres Romanos initium cænæ ab ouis duxisse, sicut apparet e Cic. 20. Epi. l. 9. ad Papirium Pætum, *Non cum habuisses virum, quem tu solitus es promulside conficere*(, id est, satiatum hydromelide demittere) *integram famem ad ouũ affero*, quod erat initium, vt mala finis, cænarum. *Itaq; vsque ad assum vitulinum opera perducitur.* Est autem *promulsis*, quod Græci dicunt ὑδρόμελι, Gall. *breuuage confict de miel.* Item e libro 2. Athen. sed lib. etiam 14. eiusdem traditur mensis secundis oua consuêsse apponi cum turdis & carnibus leporinis, quæ omnia Græcè dicebantur τὰ ἐπιλογχίσματα καὶ μεταλόχια.

Citaret.] Id est, acclamaret & inculcaret, & recitaret summâ vocis contentione Bacchicum carmen, cuius initium, *iò Bacche*: quam vocem ratio carminis postulat legi numero multitudinis, *iò Bacchæ*. Annotauimus ad hæc verba Ode 2. l. 4. *iò triumphe, iò* vocem esse ovantium & lætantium, quæ posteà 9. Epodis adhibetur. Vltima autem in *Bacche* breuis est pro longa. Ideoque quidam censent legendum *Bacchæ* per Diphthongum, vt dixi. Alij verò putant id factum a Poeta consultò, vt imperitia cantandi notaretur in Tigellio, qualis notata est Lutetiæ olim in quodã professore regio accinẽdi, *perimus, diutius, bonitatem* & alia infinita.

Modò summâ.] Sonorum tria sunt præcipua genera, φθόγγος ὑπάτος, μέσος, νεάτος, *summus, medius & imus*, qui sæpiùs enunciantur muliebri genere, ὑπάτη, μέση, νεάτη, vel per syncopen νήτη, vbi intelligitur χορδὴ in fidibus, vt hic in tetrachordo, quo, & voce simul, Tigellium probabile est cantasse. His autem tribus sonis Musici interijciunt alios: de quibus vide Vitruu. l. 5. cap. 4. & Martian. Capellã. l. 9. c. de Tonis, & Plut. de Musica. Definit ὑπάτη a Suida, χορδὴ μουσικὴ βαρὺν φθόγγον ἀποτελοῦσα, *Chorda Musica grauem sonum edens.* Cui locus Plutarchi in libello de virtute morali respondet τίνες ἦ μὲν σύτονοι καὶ λέγετ' μάλιστα τῇ περὶ φθόγγους ἢ ἁρμονίας ὁ μοίως ἐναντίοι γὰ ἐμμελὴς οὖσα φωνὴ, παθάπερ ἡ νήτη ἢ ὑπάτη, τ' μὲν τοῦ ὀξύτητα, τ' ἢ τοῦ βαρύτητα τὴν ἄγαν διαπέφευγεν, quem certè locũ fideliter reddidit interpres Gallicus: *Mais (la vertu) est plustost, & s' appelle milieu & moien selon la mediocrité, qui est aux sons e raccords des voix. Car il en a en la musiq; vne note & vne voix, qui s' appelle moienne, pource qu'elle est au milieu de la basse & de la haute, que l'on appelle Hypate et Nete se retirant de la hauteſse de l'une, qui est tropaigue, & de la basseſse de l'autre qui est trop grosse.* Itaque ima videtur quibusdam exprimere τοῦ ὑπάτου, & summa νήτου, id est, grauissimam & acutissimam. Alij interpretantur, & inter illos Cruquius per *summâ voce*, summam chordam tetrachordi dicatam Saturno Planetæ omnium supremo, & maximè idoneam cantioni concitatioti, qualis fuisse dicitur παιὰν & inde παιανίσαι, bellicum clamorem voce Stentoreâ edere, quâ cantilenæ vehementia Tigellius arguitẽ hîc perturbatus, quũ in more sit sedatoribus Musicis positum ab imo paullatim ad tonum summum progredi (vel potiùs æqualitatem toni perpetuam seruare) quod Græcis est μιτυβίσαι, quod facit chorda ima, quæ Græcè νήτη dicitur, Lunæ Planetæ infimo destinata. Μουσικώτερος iudicet, qui dixerint rectiùs Sed his iocis iuuat illum admiscere, quem memorat Plutar. ἐν ἀποφθέγμ. Λακωνικ. de Archidamo Leuxidami filio: ἐπεὶ δέ τις αὐτῷ συνιστὰς ψάλτου, εἶπεν, οὗτος ἀγαθὸς ψάλτης ἐστίν πρὸς ἡμᾶς δὲ γε ἀγαθὸς ζωμοποιὸς, ὡς δηλονὸτ διάφερον ἢ δι' ὀργάνων φωνὴ ἡδονὴν ἐμποιεῖν, ἢ δι' ὄψων καὶ ζωμῶν συνουσίας. *Quum quidam Archidamo commendasset fidicinem, & dixisset eum præclarè fidibus scire. Est quoque, inquit, domi nostræ egregius instructor iuris condiendi, quòd eo loco voluptas, quæ percipitur e sono instrumentorum Musicorũ, habenda sit, quo illa, quæ capitur ex apparatu iusculorum*: quod in prouerbium deductum est, ἀγαθὸς ψάλτης, ἀγαθὸς ζωμοποιὸς. *i. bonus cantor, bonus cupediarius, dictum* in vituperium Musicæ. Huc adde illud Demarati ibidem, ψάλτῃ ἤ ἀκροώμενος, ὅ πάνυ (ἔπη) φαίνεται φλυαρῶν, *Quum Musicum audyisset, non malè, inquit, nugatur:* quod etiam D. Amiotus fideliter interpretat⁹ est Gallicè. *Il fut quelquefois presenta o uir chanter un musicien, qui feit fort bien, on lui demauda, ce qu'il luisembloit, il respõdet, il mi semble que c'est vn grandamuseur de gens a peu de chose.*

Sacra ferret.] Ita hîc loquitur Poeta de Tigellio, vt Sallust. de Catilina, cuius incessus modò citus, modò tardus erat. qui moderatus esse debuisset, vti Cic. 1. de Off. docet: *cauendum autem est, ne aut tarditatibus vtamur in gressu mollioribus, vt pomparum ferculis similes esse videamur, aut in festinationibus suscipiamus nimias celeritates: quæ quum fiunt, anhelitus mouentur: vultus mutantur: ora torquentur: ex quibus magna significatio fit, non adesse constantiam.* Mos autem fuit Athenis & alibi sacra ferendi tardo incessu virginũ, quæ dicebantur Canephoræ, quasi interpretetis, Canistriferæ. Videtur Festo hæc vox facta e Latinis, *canum*, id est, genus cistæ, & *fero*, ideoq; quidã putant Canifera, scribendũ; sed verior coniunctio est ἀπὸ τῆ κάνης, κάνητος, quod est calath⁹ vel canistrũ & φέρω, fero, κανηφόρος: quòd sacra modò Iunonis canistro vel cistâ ferrent, vnde prouerbium Ἡραῖον βαδίζειν, *Iunonium incedere.* modò Palladis, de quibus Cicero l. 4. Oratione 9. in Ver: *Erant aenea praterea duo signa non maxima, verùm eximiâ venustate, virginali habitu atque vestitu; quæ manibus sublatis sacra quædam more Atheniensium virginum reposita capitibus sustinebant, Canephoræ ipsæ vocabantur.* De ijsdem Pausanum in Atticum *Duæ*, inquit, *virgines a templo Palladu non longè habitant,*

Eas

Eas autem Canephoras appellant Athenienses. Hæ aliquandiu apud Deam commorantur: vbi verò dies festus aduenit, faciunt noctu sacra, suis capitibus imponentes, quæ sacerdos Minervæ dat eis ferenda: quum neque eæ, quæ dat, quid det, sciat: neq; eæ, quæ ferunt, quid ferendum accipiant, sciant. De ijsdem quoque Ouid. 2. Metam.

Illo fortè die castæ de more puellæ
Vertice supposito festas in Palladis arces
Pura coronatis portabant sacra canistris.

Fuerunt quoque Dianæ suæ Canephoræ, vt constat ex Idyllio. 2. Theocr.

Ηυθ' ἁ τῶ Εὐβύλοιο Καναφόρος ἄμμιν Ἀναξὼ
Αλσος ἐπ' Ἀρτέμιδος. (pro Εὐβύλοιο)
Venit filia Eubuli ad nos in fanum Dianæ.

Quæ verba sic scholiastes explicat: ἤρξετο λικνεῖσθαι, ὅπως ἐνέπεσεν εἰς τὸν ἔρωτα. φησὶ δὲ ὅτως ἦλθεν ἡ τῦ Εὐβύλου θυγάτηρ Ἀναξὼ παννηφορῦσα τῇ Ἀρτέμιδι, καὶ πομπὴν ἀγομένη τῇ Θεῷ: Εἰώθασι γὰρ τῇ Ἀρτέμιδι παννηφορεῖν αἱ μέλλουσαι γαμᾶσθαι, ἐπὶ ἀφοσιώσει τῆς παρθενίας ἵνα μὴ νεμεσηθῶσιν ὑπ' αὐτῆς. τὰ δὲ μητρῶα ταῦτα, Αθήνησι πολιτεύονται. Επαννηφόρουν δὲ τῇ Ἀρτέμιδι αἱ ὥρην ἔχουσαι γάμου, ὥστερ ἀπολογούμεναι περὶ τῆς παρθενίας τῇ Θεῷ. ἵνα μὴ ὀργισθῇ αὐταῖς μέλλουσας τὸ λοιπὸν φθείρεσθαι, ἢ παρὰ Μενάνδρῳ, αἱ νενίκησαι ἐπικλῆσθε Αρτεμιν ἀξιοῦσθαι συγγνώμης, ὅτι διεπορήθητε, id est, *incipit enarrare, quomodo inciderit in amorem. Dicit autem sic: venit filia Eubuli in nemus Anaxo canistrum ferens Dianæ, & pompam celebrans & traducens Deæ. Consueuerant enim virgines nuptum canistra dona Dianæ ferre, liberationem virginitatis* (id est, vt animum exsoluerent religione virginitatis seruandæ, vnde petebant exauctorari) *ne in ipsius indignationem incurrerent* (de his vide Dion. Halicarn. l. 2. Antiq. Rom.) *Hæc autem sacra celebrantur Athenis. Ferunt autem virgines canistra Dianæ sub horam nuptiarum, tanquam excusationem virginitatis* amittendæ *afferentes Deæ, ne ipsis in posterum corruptis irascatur. Est quoque apud Menandrum Poetam: vos grauidæ opem Dianæ implorate, vt vobis ignoscat violatam virginitatem.* Fuerunt postremò Canephoræ Cereris, vt dicetur Sat. 8. lib. 2. ad hunc locum:

----- *vt Attica virgo*
Cum sacrũ Cereri procedit fuscus Hydaspes
Cæcuba vina ferens.

Modò reges.] Non incommodè diceretur hæc phrasis speciem quandam proverbij præ se ferre, quale Aristophanes in pace, Συβαριζειν, de Sybaritica mensa, vel Syracusana propiparè, prælautè & genialiter viuere, videtur vsurpare.

Tetrarchas.] Hæc vox est Græca, sicut τετραρχία, quæ quamuis definiatur administratio, vel partis quartæ alicuius regni, vel quattuor prouinciarum, tamen Hesychio τετράρχαι sunt οἱ βασιλεῖς, reges, quomodo sanè Herodes in nouo fœdere ὁ τετράρχης ὁ βασιλεύς & tetrarcha & rex vocatur.

Omnia magna loquens.] Dicitur Græcè μεγαλορρήμων ἢ μεγαλόγορος περὶ τῶν τετράρχων, καὶ βασιλέων. Martial syntaxi nostri Poetæ vtitur: *Theatra loqueris & gradus & edicta.* Gall. *Tu ne parle que de teles choses: sic* hoc loco: *Tigellius ne parle tantost, que de viure magnifiquemẽt & cõme un Roi & Prince: tantost bient petiment cõmele populaire.*

Mensa tripes.] Talis mensa, reliquusque apparatus pertenuis describitur ab Ouid. Metamor. 8.

Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
Sternere consuêrant: sed & hæc vilisque vetusq;
Vestis erat, lecto non indignanda saligno.
Accubuêre Dij: mensam succincta tremensq;
Ponit anus: mensæ sed erat pes tertius impar:
Testa parem fecit.

Qualis fuit Ode 16. lib. 2.

Salis puri.] Hæc salis puritas ad simplicem & tenuẽ victum, vt hîc purum dicatur simplex, cui nihil admixtum sit, non ad conditum referenda est, cui non nihil accedat opsonij: appositè tamen ego aussim hãc salis puritatem etiam referre, vt illud Persij Sat. 3. *Purum Salinum*, Ode. 16. l. 2. annotatum, non modò ad mundam victus tenuitatem sine admixtione: sed ad naturam etiam salis, σὺν ἐργῳ quam Plutarch. l. 5. sympos. probl: cap. 10. describit, afferens rationes, cur Homerus salem dixerit diuinum. Hanc autem inter alia affert e loco similium: *quemadmodum anima, quæ pars est hominis maximè diuina, conseruat animantia; nec finit molem corporũ diffluere: est sic vis salis, vt hic cadaueribus adhibitus instar animæ, illa tendentia ad corruptionem firmiter retineat ac faciat durare ἀσηπλακὴ μόνιμα.*

Quæ defendere corpus. Id est, quæ possit a frigore corpus meum defendere depulsione cæli frigidi: quo modo loquitur Corydon in 7. Eclog.

Dum teneras defendo a frigore myrtos.

Quamuis.] Est hîc ἐπιτατικὸν pro quantumlibet crassa, quam Suetonius pinguem dicit in Octau. cap. 82. *Hyeme quaternis cum pingui toga tunicis & subuculâ thorace laneo & feminalibus & tibialibus muniebatur.* Ita pingues tunicas Martial. & pingues lacernas Iuuenalis. Tale indumentũ Hom. Οδυσ. ξ vocat χλαίναν & Eustath. interpretatur παχεῖαν κατὰ τῦ χειμῶνος παρὰ τὸ χλιαίνειν crassam contra frigus a tepefaciendo dictam: ὁποίατις ἡ μὴ μόνον ἀλεξήνος λεγομένη, ἀλλα καὶ χειμαίμυνα. ἐκεῖνο μὲν διὰ τὸ ἀλέγειν, ὃ ἐστιν ἀποσοβεῖν τὸν ἄνεμον· τῦτο δὲ διὰ τὸ ἀμύνειν τὸ χεῖμα· *quæ quidem non solùm dicitur alexenos, sed etiam cheimamyna: illa a verbo, quod est arcere ventum: hæc ab altero, quod est propulsare frigus.*

Decies centena.] Ellipsis est duplex prior ⅋ *si* dedisses: posterior ⅋ sestertium millia, & sic expletur decies cẽtena millia nummûm, vel sestertiûm, quæ Budæus reducit ad 25000. Gallicorum coronatorum, vbi decies centena multò Latiniùs dicitur a Poeta, quam ab Interpretibus decies centum, vt alibi notauimus.

Huic parco.] Parcè, scilicet, viuenti & paucis contento.

Quinque diebus.] Terminus temporis hîc significatur, qui per *quando* intelligitur, ideóque in sexto tantùm ponitur, quem non ego explico per *intra quinque dies*, vt quidam: quia hoc significat tempus quinque dierum nondum confectum: sed illud indicat quinque dies iam terminatos, qui sic Gallicè exprimuntur: *Au bout de cinq iours il ni auoit rien en la bourse.* Contrà spatium temporis per *quamdiu* intellectum significatur hîc quarto casu, *noctes vigilabat & diem totum flertebat.* Sic Teren. Eunu. Act. 5. Sc. 9. Vers. 49. de Thrasone: *flentit noctesq; & dies*: vbi scribit Donatus: *plus dixit quàm dormit.* Idem, *plus significat, quàm si diceret diebus & noctibus*: quia sexto casu temporis terminus, *vt modò quinque diebus nihil erat in loculis*, significatur, vt quarto spatium eiusdem, sicut iam dictum est. Paullò insolentius loquitur Sueton. in Tiber. c. 60. *in paucis diebus, quam Capreas attigit, iussit faciem perfricari piscatori eodem pisce*, pro, paucis diebus, ex quo Capreas attigit.

Nil erat in loculis.] Sæpiùs pluraliter vsurpatur, vt apud hunc ipsum: *Nummum demittere in loculos*, Græcè μαρσύπιον vel μάρσυπος. Talis bonorum helluo fuit Antonius Ciceroni 2. Philippicâ: *Quonam modo illa tam multa quàm paucis, non dico mensibus, sed diebus effuderit: maximus vini numerus fuit, permagnum optimi pondus argenti, preciosa vestis, multa & lauta suppellex & magnifica multis in locis. Horum paucis diebus nihil erat.*

Nihil sic impar.] Ob talem inconstantiam & morum inæqualitatem aptissimè in eum quadrabit Prouerb.

Græcum

Græcum σύριγξ ἀνθρωπος, qui inſtar freti, marisque anguſti (quale dicitur eſſe illud inter Aulidem Bæotiæ portum, & Euboeam Inſulam, quod intra vnum diem & noctem ſepties tanto recurrat impetu, vt naues ingentia repugnantib. ventis plena ſecum abripiat) æſtu quodam animi huc atque illuc iactatur. Hoc autem idem quod ſuperius, *nil æquale homini fuit*, pro, nil tam a ſe diſſentit & diſcrepat, quàm hic cantor ſibi malè conſtat, cui magnam adeſſe intemperantiam argumento eſt peruerſus naturalis ordo noctu vigilandi, & interdiu dormiendi. Ea fuit natura, id ingenium Stephani Iodalli, Pariſienſis Poetæ, cuius mentionem fecit P. Ramus, in Grammatic. Francica, atque ipſe qui hæc ſcripſi, oculatus ſum teſtis talis ingenij & inſtituti. Audio quoque Iubertum Doct. Med. Monſpeſſulanum, non diſsimili fuiſſe ingenio. Lampridius de Heliogabalo, ait, *Traiecit & dierum actus noctibus, & nocturnos diebus, æſtimans hoc inter inſtrumenta luxuriæ: ita vt ſerò de ſomno ſurgeret, & ſalutari imperet, manè autem dormire inceptaret.* Huiuſmodi vocat Seneca Lychnobios, & Luciſugas epiſt. 122. tanquam diceres Lucernauos, qui diem in noctem, & hanc in illum per intemperantiam conuertunt. Horatius autem poſterius notauit verbo ſtertendi ſæpiùs in malum accepto, vt Satyr. 5. huius libri, *ſupinus ſtertit*, quod Græcè dicitur ab Ariſtophane in Equi. ῥέγκει μεθύων ἐν ταῖσι βύρσαις ὕπτιος· *ſtertit ebrius in coriis ſupinus*, Scribitur etiam verbũ Græcum ῥέγχω & fortaſsè meliùs, quod videatur factũ παρὰ τὸ ῥινᾶν ἠχεῖν, *a nare ſonante*, vnde ῥόγχος, editus ille naſi ſonus, quam vocem donauit Martialis Latinitate lib. Epig. 32. *Maiores nuſquam ronchi*, vt Plautus ῥονχάζειν. *cyathiſſat, dum canat: dum dormit, ronchiſſat.* qualis notio cognoſcitur e tertia Epiſt. ad Att. lib. 4. *Marcellus candidatus ita ſtertebat, vt ego vicinus audirem.*

Ad ipſum manè.] Μέχρι πρὸς τὸν πρόϊ ἢ τὸ ὄρθρον id eſt, πανύχιος μὲν ἐγηγορεῖ. Ραυημέριος δ' ἐρρίγχε. Latina autem vox *manè* naſcitur a priſco adiectiuo *manus, a, um*, quod eſt *clarum*, vt Macrob. l. 1. Sat. ca. 3. vbi vide duplicem huius vocis rationem. Sic apertè a Perſio ſubſtantiuè ſumitur, *iam clarum manè feneſtras intrat.*

Mænius.] Quidam legunt Mæuium, in quem ſcripſit 10. Epodos: de quo etiam Virg. Ecl. 3.

Qui Bauium non odit, amet tua carmina, Mæui,

Alij malunt Mænius, de quo in Gramm. Sat. 1 qui fuit facetus & vagus ſcurra, de quo etiam dicitur Ep. 15. ad Vallam. Catul. in Epigr. facit Suffenum huic Mænij ſimillimum ad Epigramma:

Suffenus iſte, Vare, quem probè nôſti.

qui locum dedit proverbio *ni mihi Suffenus eſſem*, id eſt, niſi mihi ipſi placerem nimium, nec ſtultè me ipſum admirarer, acerrimus alioquin alieni vitij cenſor, in proprio maxime cæcus.

Ignoras te.] Propriè ignorare eſt neſcire: ſed hîc vt ſæpè in aliis ſcriptoribus probatis, ad perſonas relatum pro non cognoſcere, & mores alicuius parùm ſpectatos & cognitos habere, quod tamen, quum fit ita, tropus videtur eſſe in *te*, vt in alijs perſonarum vocibus, tanquam ſubiectis pro adiunctis moribus, affectibusque prauis vel contra, vt in Teren. Eun. Act. 5. Sc. 9. *iſti*, id eſt. Chærea, & Phædria, *ignorabant te*, id eſt, non cognoſcebãt Thraſonem, vt lib. 4. ad Attic. *Iidem, mi Tite Pomponi, quod ne tu quidem ignorabas*, Item Plaut. in Amphit. *Ignorant me omnes*, id eſt: non cognoſcunt, qui ſim, vt dare verba eſt decipere, quibus binis eſt vſus Cic. Phili 13. *Scilicet verba dedimus, decepimus: ignorabat legio Martia quarta, neſcievant veterani, quid ageretur.* Rationem autem dedit Donat. in And. ad hæc verba: *Cui dare verba difficile eſt*, cur dare verba pro decipere ſumatur: *quia* inquit, *qui rem exſpectat, & nihil præter verba inuenit, deceptus eſt.* Ita Græci λόγους λέγειν videtur vſurpare: quod Terent. imitatur Phorm. Act. 3. Sc. 2. PH. *Fœnoratum iſthuc beneficium tibi pulcrè dicet. D. logi* id eſt, verba ſunt inania & mendacia, fabulæ, ita quoque Cic. pro Balbo: *Ego ſcio omnes logos*, id eſt, dicta ridicula. Galli interpretantur: *ie cognois tou tes ces bourdes & belles paroles.* Ex verbis Dempſthenis λόγος ταῦτα καὶ παραγωγὴ τῶν πραγμάτων ἐστί. *hæc ſunt verba & fallacia a re propoſita deducens* (*auditorem.*) Sic Theognis verſ. 254.

Ἀλλ' ὥσπερ μικρὸν παῖδα λόγοις μ' ἀπατᾷς.

ſed vt tenello puero, mihi das verba.

Sic idem geminat ψεύδεσθαι καὶ παραγωγὰς λέγειν. Ita ſumitur *inane nomen* Epi. 17. lib. 1. *aut virtus nomen inane eſt*, cui opponitur *opus* etiam apud Græcos, vt apud Eurip. in Oreſt. ὄνομα μὲν, ἔργον δ' οὐκ ἔχουσιν οἱ φίλοι. *Illi enim amici nomen quidem habent, ſed rem minimè*, vel, *illi ſunt verbis, non opere, amici.*

Chriſtiana charitas non in verbo ſed in re ipſa conſiſtit. 1. Ioan. 3. v. 18. τεκνίαμου, μὴ ἀγαπῶμεν λόγῳ, μηδὲ γλώσσῃ, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ, *id eſt, filioli mei, ne diligamus verbo, neq, linguâ ſolum, ſed opere ac veritate.* Hic vult Apoſtolus Chriſtianos admonitos, non eſſe ſatis ad charitatem, ſi verbis illam præ nobis tantum feramus, ſed eandem factis & beneficentiâ, omnique aliâ ope demonſtremus.

Egomet mî ignoſco.] Sic *mî*, pro *mihi* vſurpat Virg. 6. Aen. *Et mi genus ab Ioue ſummo*: nonnũquam eſt vocandi caſus pro *meus*, *o mi Aeſchine, mi patrue ſalue.* Ignoſcere porrò eſt pœnam alicuius peccati prætermittere: quod etiam ſi in cæteris rebus tolerabile eſt, in hac ſui cognitione pnicioſum eſt. Ideoque ſapiens Chilon dixit apud Laertium: τὸ γινώσκειν ἑαυτὸν χαλεπώτατον εἶναί τι· πολλὰ γὰρ ὑπὸ φιλαυτίας ἕπαστον ἑαυτῷ προστιθέναι quæ ſic deſcripta fuit Ode 18. lib. 1.

-----Cæcus amor ſui
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem:

Stultus amor.] Sic Apollonius cum Satyro agebat, οἱ πόλλοι τῶν ἀνθρώπων τῶν μὲν ἰδίων ἁμαρτημάτων σιωπηροί γίνονται, τῶν δὲ ἀλλοτρίων κατήγοροι. *Plerique quidem homines ſua peccata excuſant, ſed aliena grauiter accuſant:* ex quo ſui veſano amore reuerà oriuntur peccata omnia, ſicut Plato dicebat 5. legũ, & conſulebat, vt quum alios irridere ſtatuerimus, in nos ipſos conuertamus oculos, & conſideremus, ne nos ipſi etiam iiſdem vitijs laboremus: amor enim ſui multa occultat & obtegit. Litera Græca eſt eiuſmodi: τὸ δὲ ἀληθείᾳ γε πάντων, ἁμαρτημάτων διὰ τὴν σφόδρα ἑαυτῷ φιλίαν αἴτιον ἑκάστῳ γίγνεται ἑκάστοτε καὶ συμβουλεύειν, ὅτε καταγελάσιμον τινῶν ἐπιχειρεῖν ἐφ' ἑαυτοὺς, καὶ σκοπεῖν, μή καὶ αὐτοὶ τοῖς αὖ αὐτοῖς ἔνοχοι. πολλὰ γὰρ τὸ φίλαυτον ἐπηρύωται, καὶ περιβάλλει τυφλῶται περὶ τὸ φιλούμενον ὁ φιλῶν. *Is enim, qui amat, circa id, quod amat, ſanè obcæcatur.* De tali amore ſic in quadam Epiſtola loquitur, *niſi me communis φιλαυτία decipit.* Ibidem rurſus Plato, φίλος αὐτῷ πᾶς ἄνθρωπος φύσει τε ἐστὶ καὶ ὀρθῶς ἔχει· id eſt, *amat ſe quiſq, naturâ & in ſe bene affectus eſt.* Ita Theognis ſummæ ſtultitiæ inſimulat eum, qui mentem alienã quàm maximè intentis oculis (vt aiunt) acerrimè contempletur. In ſua autem, ſi quid errauerit, ὀφθάλμοις παραβλῶψι, *ſtrabis & limis conniuendum* arbitretur.

Νήπιος ὃς τὸν ἐμὸν μὲν ἔχει νόον οὐ φυλακῇσι
Τὸν δ' αὖτ' ἰδιον ὄλεθρον ἐπιχρέφεται.

Stultus quidem eſt, qui mentem meam obſeruat,
Sed in ſuam non oculos conuertit.

Similis est animaduersio festucæ in oculo fratris in Euangelio Matthæi.

Dignus notari.] Id est, dignus animaduersione & reprehensione.

Peruideas lippus.] Interpretatio est Menandri, τί τὸ ἀλλότριον ἄνθρωπε βασκανώτατε πανὸν ὀξυδερκεῖς, τὸ δ' ἴδιον παραβλέπεις: *qui homo inuide cernis acutè alienum vitium & proprium occæcatè?* Eódem spectant eiusdem senarij.

Απαντες ἐσμὲν εἰς τὸ νουθετεῖν σοφοὶ,
Αὐτοὶ δ' ἁμαρτάνοντες ὀ γινώσομεν,
Alios monere, si quid errent nouimus
Errata at ipsi nostra non cognoscimus.

Etsi hoc verbum plenioris est inspectionis ex illo Cic. 4. ad Att. Epist. 11. *Ibi te igitur videbo & peruidebo*. hîc tamen e sententia quorundam multum de sua perfectione remittit ex accessione aliarum vocum, vt ferè in hac structura respondeat verbo Græco, παραβλέπειν, conniuenter, vt ita dicam, & dissimulanter aliquid intueri: cui oppõitur ἀτενίζειν καὶ ἀτενὲς ὁρᾶν, ὀξυδερκεῖν, *defixis oculis & intentis inspicere:* tamen Henricus Stephanus vim verbi mauult retineri: quod equidem probo, modo εἰρωνικῶς explicetur. Lippus autem, qui Græcè λημαλέος dicitur, & morbus λήμη & lippitudo gignitur e nimio & vitioso deflexu pituitæ in oculos: quorum sæpè palpebræ agglutinantur, vt homo sic affectus cogatur conniuentibus & semiclausis oculis aliquid intueri: ad cuius morbi sanationem adhibent medici Collyria: de quibus vide illorum scripta: quę sic dicuntur διὰ τὸ τὸν ῥοῦν κωλύειν, quòd oculos deflexu prohibeant, vel potiùs, quia valent etiam ad alias affectiones sanandas, atque ad fluxiones inhibendas, παρὰ τὰς πολλὰς ῥοάς, quia propter formam teretem & oblongam sunt similes caudis mvtilatis & ita scribuntur per vnicum λ & ὐ licet passim reperiantur per geminum λλ & per υ.

Cernis acutum.] Helleniſmus διὰ τῆς ἀντιμερίας, nomen pro aduerbio: acutè & acriter intueri: quod Græcè dici ἀτενίζειν modò docuimus, quod etiam exprimas, ὀξὺ βλέπειν, *acie visus pollere*, vt de homine visus acerrimi ὀξύτερον βλέπων τῶ λυγκέος, *acutiùs cernens Lynceo*, quomodo Cic. dicit lib. 8. Epist. 4. *nisi nostri equites acutiùs vidissent*: quem seusum Plato sic describit in Phædro, ὅψις ἡμῖν ὀξυτάτη τῶν διὰ τῶ σώματος ἥξεται αἰσθήσεων. Seru. in v. Aen. 5. sub initium *mutati transuersa fremunt*, hanc antimeriam vocat mutuum nominis & aduerbii transitum in se, *vt rauca sonant, cras hesternum iam consumsimus* & similia dę quibus locum consulere poteris.

Quàm aquila.] Vox Latina nomen videtur inuenisse a colore aquilo, id est, subfusco, sicut Græca ἀετὸς παρὰ τὸ ἀέσαι, pro ἄησαι *flare*, quòd flatus & ventos celeritate volatus videatur adæquare. Verùm hæc Etyma non confirmant aciem oculorum in aquila: cuius quum Plin. l. 19. c. 3. sex faciat genera; sextum videtur hic intelligendum, quod Græci dicunt, & Latini retinent ἁλιάετον, haliætum tanquam diceres aquilam marinam cæteris præstantem acutes & perspicacibus oculis, e quorum acumine hæc cognoscit pullos esse suos: de quo vide præter citarum etiam Arist. hist. Animal. lib. 8. cap. 1. Atque sic prætercà intellige locum Homeri. Iliad. ρ.

Ὡς ἄρα φωνήσας ἀπέβη ξανθὸς Μενέλαος
Παντόσε παπτήνων, ὡς τ' αἰετὸς, ὅν ῥά τε φασὶν
Ὀξύτατον δέρκεσθαι ὑπ' οὐρανίων πετεηνῶν,
Sic locutus abijt flauus Menelaus
Vndique circumspectans, vt aquila, quam dicunt
Acutissimè cernere aeriarum volucrum.

Serpens Epidaurius.] Ferunt Draconem Minervæ Glaucopidi sacrum, nedum Aesculapio Epidauri culto, quæ est vrbs Plin. & Strabo ac reliquis Geographis in sinu Saronico Peloponesi sita. Quantò autem valeat acumine oculorum, liquet ex Apoll. Arg. 4. de Dracone custode velleris aurei, ὀξὺς ἀὐπνοισιν ὄφις ὀφθαλμοῖσιν, *serpens acutum cernens pernigilibus oculis.* Ita dicitur ab Hom. Iliad. β. δράκων σμερδαλέος, id est, ὄψει καταπληκτικὸς, *horrido & terribili aspectu.* Item a Nicandro in Theriacis, λόξον ὑποδραξ ὄμμασιν λοξοῶν, *obliquis & torui oculis intuens*, vbi describitur illius pugna cum aquila, vt apud Plin l. 10 c. 4: cuius etiam Poeta meminit Od. 4. l. 4. *ales fulminis in reluctantes dracones.* Neq; verò est magnopere laborandum in auctoribus citandis ad perspicacitatem huius bestiæ indicandam, quæ nobis satis elucet in etymo vocis. Δράκων γὰ παρὰ τὸ δέρκειν λέγεται κατὰ τὴν μετάθεσιν literarum, ὅτι ἐστὶν ὀξὺ βλέπειν, *quod est acerrimè cernere*, vnde ὀξυδερκὴς, τὸν ἐστιν ὀξυωπὴς, *qui est aspectu acuto & lynceo*, ὄφις quoque a simili facultate cernendi nominatur. Id enim sonat τὸ ὄπτεσθαι. Ex eadem perspicacitate visus nominatur μαθητέια, discipula quædam puella Actor. 9. sub finem Δορκὰς, sine metathesi literarum eiusdem verbi δέρκειν, cui respondet verbum Hebraicum *nibach*, id est *nacch*, vidit, vnde eadem Hebraicè *Tabytha* vocatur & prophetæ *nebihim.*

At tibi contrà.] Hic *contrà* vim habet negationis, pro, sed non oculi amicorum in te conijciuntur, vt in te, quomodo viuas, inquirant. Sic Philipp. 11. *occulta erant vitia Dolabellæ non inquirenti Ciceroni. Tu certè es multò vitiosior, qui auarus auaros, glorioſus gloriæ cupidos reprehendis. Stultus igitur & improbus est iste amor: quia proprium stultitiæ dicitur aliorum vitia cernere & obliuiſci ſuorum.*

Iracundior.] Ita Socrates hominem rusticum conferebat cum vino austero: ἀλλ' αὐστηρὸς οἶνος εἰς πόσιν σὺθετος, ἀλλ' ὁ ἀγροικος τρόπος εἰς ὁμιλίαν· *neque vinum austerum aptum potioni, neque mores agrestes congressibus hominum, consuetudinique humanæ.* Reperiuntur codices, vbi hæc per interrogationem pronunciantur, vt Cruquius diligenter obseruauit. *Aliquis est paullò iracundior?* cui subijcitur illatio, is ergo ineptior habendus est, quàm severos censores morum, nasutosque irrisores ineptiarum ferre possit: quos ætas nostra extulit: ea videtur esse vis τῆ *horum* emphatica.

Minus aptus.] Valet idem, quod ineptior, quam vocem sic Cic. describit 2. de Orat. *Quem enim nos ineptum vocamus, is mihi videtur ab hoc nomen habere ductum, quòd non sit aptus, idque in sermonis nostri consuetudine perlate patet. Nam qui aut, tempus quid postulet, non videt, aut plura loquitur, aut se ostentat, aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus, aut multus est, is ineptus dicitur,* qualis habebatur Diog. Cynicus, vt est Epist. 17. ad hæc verba, *sine viuat ineptus.* ideoq; Donat. in Adelph. Terent. ad hæc verba, *vestitu nimiò indulges, nimiùm es ineptus* Act. 1. Sc. 1. *ineptum*, ait, *dici, quod a quouis reprehendi potest*, non male verteretur τὸ Ineptus per τὸ ἄφρων ex his locis, primo epistolæ. 7. Platonis, ἂν ἦτον ἄφρων πρὸς τὸν τῆ μανθάνειν δύναμιν. 1. *non est ineptus ad facultatem percipiendæ disciplinæ*, altero Isocratis epistol. 4. ad Philipp. Πρὸς δὲ τὰς ἄλλας χρήσεις ἢ διαγωγὰς, ἄφρων, παντάπασιν. 1. *quum ad alios vsus & actiones prorsus omnino inepti, nec habiles essent.* Tertio Xenophontis, ἄφρων πρὸς τὸ φιλοπέρδειν. 1. *ad rem quæstuariam minimè natus*, notatio autem illa τῆ *Ineptus* a Cicerone sumta est e loco adiunctorum.

Rideri potest.] Est ellipsis particularum, *ita, vt rideri possit.*

Eò,

Eò, quòd.] Pro hoc dicet Epist.19 lib.1.ideo quòd, sed se orsim,

At ne me foliis ideo breuioribus ornes,
Quòd timui mutare modos & carminis artem.

atque pro his Terent. Heaut. Act.3. Sc.1. dicit, *an eò fit, quia in re nostra aut gaudio sumus præpediti nimio, aut agritudine?* & ibid. Act.5. Sce.3. *id, quòd est consimilis moribus, conuinces facilè ex te natum.* Idem Act.3. Sc.3. Hecyr. *Illico omnes simul, læta exclamant, venit: id, quòd me repente aspexerant,* in quibus postremis Donat. admonet *τὸ propter* deesse, vt sit, propter id, ac per hoc, ideo, quòd me repente aspexerant.

Toga defluit.] Non video, quî fluxa toga vitio vertenda sit Augusto, quum laxa toga diuitibus & honoratis: angusta verò & arcta tenuibus & priuatis valdè sit cócinna & apta, vt docuimus in 4. Epod. Sic Prop. dicit se ornaturum Bacchum lib 3. Eclog.15.

Læuis odorato ceruis manabit oliuo,
Et feries nudos veste fluente pedes.

Sed fortasse vitium est in rustica inconcinnitate illius gestandæ, & agresti tonsura: quum toga dependet negligenter, minusque rectè humeris sedet: atque coma inæqualiter tonsa est. Interpretes vel ex auditione, vel lectione quadam commemorant Augustum hîc *πρυτιστινῶς* vellicari: quod indecenter gestaret togam, & tonsore vteretur imperito quem appellabit inæqualem epistolâ lib.1. & hæc vitia dicet in se notari a Mæcenate: Ex Asconio tamen Pæd. in diuinationem discimus togam communem esse habitum marium & fœminarum: sed prætextam honestorum, togam viliorum, vt apparet e lib.7. Lucani de Cæsare sic loquentis sub ipsius personâ,

Ipse ego priuata cupidus me reddere vitæ,
Plebeiâq; togâ modicum componere ciuem.

Quomodo etiam Seneca loquitur de L. Sylla l.1.c.2. de Clementia, eademque vtitur voce, *L. Syllam appellari Tyrannum quid prohibet? cui occidendi finem fecit inopia hostium, descenderit licet e dictatura sua, & se togæ reddiderit,* &c.

Laxus.] Quidam putant in Virgilio hæc vitia; iracundiam, morositatem, negligentiam cultus notari: probitatem verò & amicitiam, ingenijque magnitudinem valdè probari. Rusticitatem autem ipsam & inurbanitatem, *ἀγροικίαν* Aristot in Eth. ponit in Ellipsi *τῆ συντραπελίας*, vt *βωμολοχίαν* scurrilitatẽ in eiusdem hyperbole.

Malè haret.] Qui certè perperam sibi calceos inducit, & pede maiores, quum incedit, sæpiùs subuertitur. Hîc *malè* cum verbo debet construi.

Inculto. Hæc sententia videtur depromta e *Captiuis Plauti, vt summa sæpè ingenia in occulto latent*; qualem citat Cic. in Tusc. e Cæcilio, *sæpè est etiam sub pallio sordida sapientia.* Quanquam autem hæc dicuntur ad excusationem cultus indecentis! ille tamen ornatus inter luxum & rusticitatem concessus addit homini dignitatem & auctoritatem, vt Odiss. ζ. ex veste mutata Vlysis perspici potest. Quod hîc Horatius monet de leuibus amici peccatis æquo animo ferendis alteri amico, Porphyrio scribit petitum e prouerbio, cuius Paræmiologus Græcum suppleuit e sententijs Græcorum,

φίλε τρόπος γίνωσκε, μισήσης δ' ἧς μὴ. i.
Amici mores noueris, non oderis.

Eodem D. Paulus inuitat Galatas c.6. *ἀλλήλων τὰ βάρη βαστάζετε, καὶ οὕτως ἀναπληρώσατε τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ.* i. *alij aliorum onera portate & sic complete legem Christi.*

Te concute.] Sæpiùs hæc inquisitio effertur per alteram coniunctionẽ, excute te, pro diligenter & exactè expende & examina, nunquid tibi vitij naturâ sit ingeneratum, vel malâ consuetudine contractũ. Qualis inquisitionis exemplum habes in oratione *p.* Roscio Amerino, *nihil est Glaucia, quod metuas: non excutio te, si quid forte fieri habuisti, non scrutor.* Qualis etiam perscrutationis exemplum est epist. 16. Senecæ, *Non est, quod tibi ritò & facilè credas: excute te, & variè scrutare & obserua, illud antè omnia vide, vtrum in Philosophia, an in ipsa vita profeceris. Non est Philosophia popularе artificium, nec ostentationi paratum, non in verbis, sed in rebus est. nec in hoc adhibetur, vt aliqua oblectatione consumatur dies: vt detur otio nauseanti, animum formet & fabricet: vitam disponit: actiones regit: agenda & omittenda demonstrat: sedet ad gubernaculum, & per amicitia fluctuantium dirigit cursum: sine hac nemo securus est: innumerabilia accidunt horis singulis, qua consilium exigunt, quod ab hac petendum est,* &c.

Numqua vitiorum.] Grammatici tradunt *quis* in coniunctione præcedens habere *τὸ æ*, in fæm. & in neut. plur. sed consequens habere *τὸ a, ut numquis numqua fiquis fiqua aliquis, aliqua.* Hæc autem rectio vitiatior est Græcis quàm Latinis, pro, num aliqua vitia: sic Plin. Epist.16 lib.3 *Nec vitia si qua sunt, celant.*

Consuetudo mala.] Quanta sit vis consuetudinis (quę nihil aliud, atque longi temporis vsus est) Aristoteles 3. cap. de Memoria & Reminiscentia ostendit, vbi dicit *ὡσπερ φύσις ἤδη τὸ ἔθος. Consuetudo vtique vt natura est:* Idem 2. Metaphys. affirmat, sed longè clariùs 7. Ethic. ad Nicom. cap. 10. adducto Eueni Poetæ Parij testimonio: *ῥᾴων ἔθος μεταμυῆσαι φύσεως, διὰ γὰρ τοῦτο λέγει τὸ ἔθος χαλεπὸν, ὅτι τῇ φύσει ὅμοιον: ὡσπερ καὶ Εὔηνος λέγει,*

φημὶ πολυχρόνιον μελέτην ἔμεν ἄνδρα, φίλε κοῦρε
Τοῦτο καὶ ἀνθρώποισι τελευτῶσαν φύσιν εἶναι.

Facilius est consuetudinem mutare, quam naturam, ideoque difficilis est quoque consuetudò mutationis, quia similitudinem habet naturæ quemadmodum Euenus inquit:

Affirmo amisè, consuetudinem diuturnam exercitationem esse,
Illamq; tandem hominibus in naturam euadere.

De qua hic Seneca lib.5. de benef. cap. 21. *multa legem non habent, nec actionem; ad quæ consuetudo vitæ humanæ omni lege valentior dat aditum.* de eadem lege Epist.112. Item lib.2. de ira. Huc accedat illud Marij apud Sallustium, *mihi, qui omnem ætatem egi, benefacere tàm ex cõsuetudine in naturam vertit.*

Quidam verò hîc duplicem consuetudinem constituunt, vnam vitæ quotidianæ cum malis, quâ familiaritas augetur & animi corrumpuntur, qualẽ e Menãdro D. Paulus vsurpauit 1. Cor. c.15. v.33. & hoc vsũ eandem sanctificauit, vt Tertullianus loquitur:

φθείρουσιν ἤθη χρηθ' ὁμιλίαι πακαί.
Corrumpunt mores bonos congressus mali.

Qualem etiam Theognis sub initium sententiarum suarum:

Ταῦτά μὲν ὄντως ἴσθι. Κακοῖσι δ' μὴ προσομίλει
Ἀνδράσιν, ἀλλ' αἰεὶ τ' ἀγαθῶν ἔχεο,
Καὶ μετὰ τοῖσιν πῖνε καὶ ἔδιε, καὶ μετὰ τοῖσιν
Ἵζε, καὶ οἷς πάνυ τοῖς ὧν μεγάλη δυνάμις.
Ἐσθλῶν μὲν γὰρ παρ' ἐσθλὰ μαθήσεαι· ἢν δὲ κακοῖσι
Συμμίσγῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸ ἔοντα νόον.
Ταῦτα μαθὼν ἀγαθοῖσιν ὁμίλει, καὶ ποτε φήσεις
Εὖ συμβουλεύειν τοῖσι φίλοισιν ἐμέ.

Hæc quidem sic habeto nulla tibi intercedat familiaritas cum improbis:
Sed a latere bonorum nunquam discedas,
Atq; cum his bibas & comedas & edeas.
Et placeas his, quibus est magna potestas.

Nam a bonis discès bona. Quòd si malis
Familiariter vtaris, perdes etiam præsentem mentis
statum.
Hîs intellectis adiunge te bonis, & dices olim
Me amicis rectè consulere.

Hanc quoque sententiam Clemens Alexandrinꝰ nobilitauit, & ad locum Psal. 18. accõmodauit, *Cum sancto sanctus eris, cum peruerso peruerteris,*

Te bona namq́, boni, si vnà versare, docebunt:
Praui sed periment, quod fuit, ingenium, hæc est interpretatio distichi tertij carmine. Hic tamen psalmus est eiusdem argumenti, cuius est cap. 22. l. 2. Sam. & vtrobique Deus prædicatur exhibere se benignum cum benigno, & gerere se integrum cum integro, purum cum puro : sed contrà idem dicitur eluctari cum peruerso & vincere: Alteram consuetudinem peccandi, vnde Mitio semper studuit Aeschinum abstrahere. *Nam qui mentiri aut fallere insueuit patrem, aut audebit, tantò magis audebit cæteros.* Vtramque autem prophani scriptores ideo vetarunt institui, ac primò Theognis his versibus, quòd

Οἱ κακοὶ, ὃ πάντως κακοὶ ἐκ γαστρὸς γεγόνασιν,
Ἀλλ' ἀνδράσι κακοῖς συμβέμενοι φιλέουσι.
Homines non planè mali ex vtero prodierint.
Sed malorum familiaritate tales facti sint.

Suetonius in Tiberio cap. 68. videtur distinguere vitia naturæ a vitijs animi, quum memorat ipsius staturam, membra & incessum : *incedebat*, inquit, *ceruice rigidâ & obstipâ, adducto ferè vultu, plerumq́, tacitus, nullo aut rarissimo, etiam cũ proximis, sermone, eoq́, tardissimo, nec sine molli quadam digitorum gesticulatione : Quæ omnia ingrata, atque arrogantiæ plena & animaduertit Augustꝰ in eo, & excusare tentauit sæpè apud Senatum & populum, professus naturæ vitia esse, non animi.* Illa certè coniunctionem habent & propensionis naturalis & malæ consuetudinis: hæc verò carent deprauatione iudicij. Deinde Arist. l. 3. Eth. ad Nicom. ἀλλὰ τῶ τοιούτοις γενέσθαι αὐτοὶ αἴτιοι ζῶντες ἀνειμένως, καὶ τῶ ἀδίκους, ἢ ἀπολάστους εἶναι οἱ μεθύοντες καὶ τοῖς τοιούτοις. ἃ γὰ περὶ ἕκαστα ἐνεργίαι τοιοῦτος ποιοῦσι, id est, *ipsimet verò auctores sunt, cur tales existiterint, dum viuunt dissolutè, & cur etiã iniusti & intemperantes sint, quum malo me afficiunt, in causſa sunt, dum alij in compotationibus, alij in similibꝰ deliciis vitam traducunt: quales enim sunt actiones in singulis rebus, tales eos efficiunt, qui agunt.* Vides, Lector Christiane, tales scriptores prorsus ignorasse veram vtriusque causſam & naturalem originis humanæ corruptelam, qui virtutes a bonitate naturæ, & honesta consuetudine, itidem vitia ab vtriusque improbitate nasci putârunt, &, quod est summâ dignum commiseratione, eiusdem redintegrationem nescierunt planè, vnde recuperarent: quam piis & credentibus Euangelium attulit, cuius ope homines velut renati vitiositatem illam naturalem domant & coercent : atque inde honestis actionibus facilè se dedunt. Huc addam τὸ *consuetudo* specialiter de coitu dici, vt Donat. in hæc verb. Phor. Act. 1. Sc. 3. *qui adimat hanc mihi consuetudinem*, annotauit.

Neglectis filix.] De filice sic 2. Georg.

Et filicem curuis inuisam pascit aratis.

Existimo Virg. hîc significare felicem fœminam πολύῤῥιζον, cuius radix est longa, crassa & obliqua multisque fibris connexa in caulem assurgens, ideoque bobus arantibus valdè tarda, grauis & molesta. Masculam autem filix pro caule nititur vno pediculo cæspite statim enascens sine radice, qui pediculus ab vtroque latere est pinnatus, vnde a Græcis dicitur πτερὶς, quòd folia habeat αὐτεπιμισύα καὶ αὐτολωμισύα, ὡς πτέρυξ στρουθοκαμήλου, *incisa & explicata, vt ala struthiocameli*, Neutra florem habet, ideoque nec semen ex Theophrast. Galen. Dioscorid. & Plin. vnde deprehenditur impudens impostura quorundam Agyrtarum, qui imperitum vulgus quæstuosâ superstitione in fraudem induxerunt, affirmantes impudentissimè, illius florem & semẽ eâdem horâ solstitiali æstiuâ posse noctu videri & colligi: quod postea maioris quæstus gratiâ impiaque superstitione transtulerunt ad noctem natalem diui Iohannis Baptistæ.

Illuc præuertamur.] Grammatici tradunt hoc verbum *præuerto & præuertor* propriè significare, anteire, vnde 1. Aeneid. v. 321,

Harpalice, volucremque fuga præuertitur Hebrum : & Catul. *præuertens celeris vestigia ceruæ.* significat etiam aliquid ante aliud curare, quod Græci dicunt προχειρίζεσθαι, ac velut primum sumere aliquid in manibus, sed ordine præposterο, vt, si quod priùs facere statueris, id posteà facias, vel contrà, quod posteà facturus eras, priùs faciendam cures: vt hîc Poeta statuerat priùs de officio amici præceptum dare, quod tamen postponit sermoni de parentum & amatorũ facilitate ignoscendi vitijs liberorum & amicorum : valet igitur illud, *Tractemus & exponamus loco priori affectum amatoris erga suam amicam & parentum erga liberos, quàm officium amici erga amicum*, vel, *eò priùs nostra oratio conuertatur.* Habet autem hoc verbum geminam syntaxin: modò enim cum dandi casu, vt Plautus in Mercatore, *Otium non est : mandatis rebus præuorti*, id est, priùs effectum dare volo, quod mihi mandatum est, quàm corpꝰ meum procurem : modò cum accusandi casu : Idem in milite glorioso : *Igitur id, quod agitur, nunc hoc primum præuerti decet.* Sed hoc non est singulare, imò commune verbo acquisitionis, quomodo idem verbum reperio cum vtroque casu constructum. 1. de Diuin. *sermoni præuertere aliquid*, similiter παθητικῶς sumtum, vt 2. Phil. *sed incidi in id tempus, quod ijs rebus, in quas ingressa erat oratio, præuertendum est.*

Amatorem quòd.] Syntaxis verborum est : *quòd turpia vitia amicæ decipiunt cæcum amatorem*, id est, *amator ignorat, non agnoscit, nec animaduertit vitia amicæ*, vel, *vitia latent & fugiunt amatorem*, vnde cæcus amor dicitur, Ouidius:

In facie næuus causſa decoris erit.

de quo sic Lucretius lib. 4.

Multimodis igitur prauas turpesq́, videmus
Esse in deliciis, summoq́, in honore vigere. reliqua inde potes per te nullo repetere negotio. Nonnulli Grammatici parùm diligentes Latinitatis obseruantes, dicerent ἔλλειψιν τῶ μέρους ἐπεξηγητικῶ hîc supplendam, vt sic sententia proferenda esset, ante omnia exponamus nempe vel scilicet, quòd amator ignorat vitia amicæ &c: quam tamen epexegesin nunquam Cicero nec reliqui boni auctores Latini sermonis sic exprimere solent, vt alibi est a nobis annotatum, quam etiam video satis expressam coniunctione *quòd* vt hîc, sic lib. 9. Epist. 2. ad Attic. me vna hæc res torquet, quòd non sim secutus Pompeium. Ita verba fallendi & decipiendi diximus Ode 23. lib. 2. potiùs esse ignorationis & obliuionis, quàm fallaciæ & fraudis apud hunc Poetam ex Græcorum imitatione. Causſa huius ignorationis oritur e nimio amandi affectu, quo modo Scholiastes Theocriti in Εἰδυλ. 9. hunc versum interpretatur,

------ Ἐρωτι
Γελάεις, ὦ Γολύφημε, τὰ μὴ καλὰ καλὰ μέφαντα,

Reuerà

Reuerà ſæpenumero, quæ non ſunt pulcra, pulcra videntur amori.

Οὕτως πολλάκις ὦ Πολύφημε ὑπ' ὄρωτος, τὰ μὴ σύμορφα, σύμορφα φαίνεται, διὸ μὴ θαύμαζε, εἰ ὁρᾷς σὺ ἡ Γαλάτεια ἀμόρφως ὄντος. τοιοῦτος γὰρ ὁ ὄρως ἀποβιάζεται τὴν διάνοιαν τῶν ὁρώντων. *Profectò o Polypheme, quæ deformia ſunt, amori videntur formoſa: proinde ne mireris, ſi te licet deformem Galatea amet: talis enim amor infert vim menti, & eam e ſuo deijcit ſtatu.* Simili perturbatione Battus notatur εἰδυλλ. 1.

Βομβύκα χαρίεσσα, Σύραν καλέουσί τὺ πάντες
Ἰχὰν, ἁλιόκαυστον ἐγὼ δ' μόνος μελίχλωρον.
O Bombyce venuſta es, omnes te Syriacam vocant
Et ſtrigoſam, ſole aduſtam. Ego verò ſolus flauam te dico.

Scholiaſtes interpretatur μελίχλωρον, μέλαινα χρῶτα ἤρεμα, διὰ δὲ λίαν μελαίναν, *colorem remiſsè fuſcum, nec admodùm nigrum*, Gall. *brunette, Bombycem, ſignificat verè pallorem nigricantem.*

Polypus Agnæ.] De Polypo narium vitio & de ipſius vocis omni ratione diximus 12. Epodis. Agna dicitur meretrix fuiſſe fædiſsimâ & impuriſſimâ animâ, quam nobilis adoleſcens Albinus malè emunctis naribus non poterat captus amore cæco odorari, imo verò videbatur eo fœtore delectari: cauſſas autem, cur amatores vitia labeſq; corporis in amatis non animadvertant, imo in delicijs habeant, Lucretius præter id, quod modò dictum eſt, lib. 4. affert.

Deterior-e fit vt formâ mulierc ula ametur.
Nam facit ipſa ſuu: nterdum fœmina factis,
Morigeriq́, modis & mundo corpori cultu,
Vt facilè inſueſcat ſecum vir degere vitam.

Et iſti errori.] Videtur hoc ſumtum e lib. 5. Plato. de Rep. vbi hæc res copiosè pertractatur, & perſtringitur ab Ariſtot. l. 1. Rhet. λεκτέον δὲ καὶ τὰ συνήγγυς τοῖς ἐπαράχθαι, *oportet ſumere nomina rebus ipſis, quæ verè ſunt tales, vicina & propinqua*, quod Quintilianus vſurpauit lib. 3. cap. 7. *quia ſic quadam virtutibus ac vitiis vicinitas, vtendum eſt proximâ deriuatione verborum, vt pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro auaro parcum vocemus, contrà pro forti temerarium, pro copioſo effuſum, pro libero maledicum,* ſed pro, *errori nomen virtus poſuiſſet honeſtum, lib. 8. cap. 3. qui vitiis vtuntur, virtutis tamen his nomen imponant.* Plutar. in vit. Solon. *Recentiores Athenienſes verbis blandis ac benignis contegebant aſperitatem rerum inuidiâ nominis vrbane emollitâ: nam ſcorta vocabant amicas: tributa, deſcriptiones: præſidia ciuitatum, ſtationes: carcerem, cuſtodiam: condonationem aris alieni, tabulas nouas.*

Strabonem.] Definitur ſtrabo, qui eſt oculis diſtortis & peruerſis παρὰ τὸ στρεβλὸν a tortuoſo, & hoc cognatione nominis ἀπὸ τῆς στρέφειν. vnde στραβίζειν, καὶ στραβισμὸς, *eſſe oculis diſtortis, & obliqui aſpectus.* Pætus autem vel petus definitur homo minoribus oculis, quàm pro ipſius natura, vel ſemiclauſis, vel a mobilitate illorum ſic dicitur, cuius etymon non ſatis mihi conſtat. Porphyrio vult Pœtum ab oculis leuiter declinatis deflexum: Acro, quòd eius oculi huc atque illuc dimouentur: vnde videtur Papirius Pætus cognominatus: Tribuitur tamen oculus pætus Veneri propter igneam viſus mobilitatem, & Mineruæ flauus, vnde verſus ille obſcænus:

Minerua flauo lumine, Venus peto. Dicam tamẽ ex Plinij lib. 11. cap. 37. vni animalium homini oculos deprauari, vnde cognomina Strabonum & pætorum, *Vni* inquit, *animalium homini deprauantur, vnde cognomina Strabonum & Patorum. Ab ijſdem qui altero lumine orbi naſcerentur, Cocliles vocantur. Queis paruique ocelli, lucini iniuria cognomen habuere:* Quod eſt mirabile, vt cætera, quæ ibidem ſcribuntur de hac corporis minuta particula.

Et pullum.] Ὑποκορικῶς deflectitur a *puer puellus*, & per ſyncopen τὸ *pullus*, qui dicitur modò de homine paruulo, quem Græci τὸ παιδάριον vocant, modò de fœtu quorumlibet animalium, Græci τοὺς πώλους, modò denique de ſurculis & ſtolonibus plantarum, Græci μοχλία, quæ ſignificandi varietates facilè diſtinguuntur e contextu orationis.

Malè parum.] Hoc intentionis eſt aduerbium; pro, valdè & nimis paruus. Ita Teren. Heaut. 4. 1. *vt prater ſpem euenit, quàm timui male!*

Siſyphus.] Putatur hic fuiſſe filius M. Antonij Triumuiri adeò pumilio & nanus, vt ad ſtaturam duorum pedum vix accreuerit & ob eam corporis breuitatem puto hic abortiuum vocari, vt Siſyphum διὰ τῆς παιπαλογίας, de cuius vocis notione vide Grammatica Odes 14. lib. 2.

Balbutit Scaurum.] Balbutire eſt ψελλίζεσθαι quo Ariſtoteles vtitur in Probl. τῦτο α, initio. σημεῖον δὲ ὅτι μικρὸν τὸ γενέσθαι πολὺν χρόνον ἐνιοὶ ἐσμὲν εἶτα ὀψέποτε ψελλίζομεν. 1. *argumento eſt, quòd ab ortu diu muti ſumus: deinde ſerò tandem balbutimꝰ.* Quid autem differat τὸ ψελλίζειν ab altero affinis ſignificatus τραυλίζειν, quod vtrumque ſimiliter legitur in voce media, cognoſci poteſt ex primigenijs ψελλὸς καὶ τραυλὸς: prius quidem eſt Heſychio ὁ τὸ σ. παχύτερον λέγων. 1. *qui craſſius literam σ. pronunciat: alijs verò,* ὁ τὸ σ. ταχύτερον ἐκφωνῶν. 1 *qui celerius eandem literam enunciat:* poſterius τραυλός, ὁ ἀντὶ τοῦ ῥ ἐκφωνῶν λ. 1. *qui pro ῥ enunciat λ:* cuius vitij cauſſâ Ariſtophanes irridet Alcibiadem, εἶτα Ἀλκιβιάδης εἶπε πρός με τραυλίσας. 1. *Deinde Alcibiades me alloquutus eſt balbutiens:* quod vitij genus contrahitur ex eo, quod Ariſtoteles ſcribit l. 2. cap. poſtremo de partibus animal. quòd homo debeat habere linguam expeditam, maximè mollem, latam, vt ſit ad vtrumque munus accommodata, & ad percipiendos ſapores, & ad literarum explanationem, & ῥ quabilem ſermonis expreſſionem. Notum enim eſt omnibus, quibus lingua minimè libera & expedita eſt, eos balbutire & male loqui. vox autem *Scaurum* e Græco fluxit.

Reperitur enim in Hippiatria Apſurtij, ἵππος ἰσχνὸς πρὸς ὀχείαν μὴ σκώρους ποδὰς ἐχέτω, μηδὲ ταπεινὸς. *Equus admiſſuræ deſtinatus talos non habeat exſtantes, neque humi depreſſos:* quidam tamen interpretantur talos inverſos & tumentes. *Balbutit Varum & Scaurum,* ἐνεργητικῶς, pro balbutiendo & blandiendo appellat malè nixum talis, ſcaurum, & præditum cruribus diſtortis: Varum alij, στρεβλόποδα καὶ σκέλη σκαμβά, *pedes inverſos & crura prava & curua:* Talis Græcè dicitur ῥαιβοκέλης & deſcribitur ῥαιβὸς a Polluce ᾧ κάμπυλα εἰς τὸ ἔνδον τὰ σκέλη. βλαισὸς δὲ ᾧ τὸ ἀπὸ τῶν γονάτων εἰς τὸ ἔξω ἀπέστραπται. *Cui crura ſunt introrſum recurua. Valgus autem, cui crura extrorſum a genibus conuerſa ſunt.*

Parciùs.] Id eſt duriùs, reſtrictiùs, tenaciùs qui viuit, huius amici vitium nomine frugalitatis extenuãdum eſt: ſic frugalitas a Cic. notatur 3. Tuſ. *Illa, vt opinor a fruge, quâ nihil melius e terra.* Græcè poteſt dici εὐτέλεια, facilis & moderata ſumtus, vt πολυτέλεια, magnificus & exquiſitus. Ideoque deflectunt frugem Grammatici a fruendo & ad quoslibet fructus, quibus homo veſcitur, extendunt. Inde frugi aptoron, quod ita deſcribitur ibidem: *Qui ſit frugi igitur, vel, ſi mauis moderatus & & temperans, eum neceſſe eſt eſſe conſtantem:* & ita geminantur a Terentio in Heaut. 3. *Hominis frugi & temperantis functus officium,* cui veteres opponebant *nequam hominem,* prodigum, libidinoſum, aſotum, improbum. Sic

Donatus in Eunuch. Act. 3. Sce. 5. vers. 60 *frugi est* explicat, *vtilis & necessarius, vt fruges humano generi: Frugi ergo est, in quo est aliquid, quo fruamur, id est, vtamur.* Verùm longè præstaret amici cupiditatem cæteraque vitia emendare consilio, quàm extenuare verbis, quod nihil aliud est, nisi magis ac magis illam alere & fouere. Doceamus igitur amicum, auaritiam esse radicem omnium malorum, eum, in quo hæserit, nō posse verum amicum cuiusquam esse, sed fictum & simulatum. *μήδε τῷ φιλαργύρῳ προστιλασόμεθα τλὺν τῆς προμηθείας συντέκειαν. neque studioso pecuniæ affingamus honestam perspicientiæ appellationem.*

Concinnus.] Docet iactantiam & ineptias amici nomine concinnitatis & elegantiæ commendari. Concinnum autē Grammatici volunt fieri a cinno, quem esse dicunt permixtionem rerum complurium ad potionem: meliùs tamen a *concinendo*: quòd ipsius partes concentum seruent, & inter se harmoniâ & proportione consentiant: quamuis hoc posterius vnico n scribatur, vt hoc cum bona venia Grammaticorum dictum sit. Vndecunque fiat, valet bene compositum & ornatum. Itaque passim reperitur geminatum cum his, *concinnus & elegans, concinnus & venustus, aptus & concinnus, concinnus & lepidus.*

At est truculentior.] Sæuitia & crudelitas amici nomine fortitudinis obtegēda est, vt immoderata libertas & licentia dissimulanda & celanda videtur simplicitate. Simplex autem vir dicitur verus, sincerus, in quo nihil sit tectum & simulatum: quomodo describit Plato 2. de Rep. *ἁπλοῦν ἁπλοῦ, καὶ γενναῖον, οὐ δοκεῖν, ἀλλ' εἶναι ἀγαθὸν ἐθέλοντα, virum simplicem & ingenuum, non qui vult videri, sed esse bonus.* Sic Achilles in Iphigenia Euripidis, *ἐγὼ δ' ὃν ἀνδρὸς σύσσεσῴκτο τραφεὶς Χείρωνος, ἐμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν, Ego autem apud virum maximè pium Chironem educatus, didici simplicitatem moram*, quæ quidem, si cum prudentia coniungitur, probanda est: sed si cum stoliditate, improbanda: quālem metuit Poeta in Vinnio Asella Ep. 13. lib. 1. qualem etiam Sapientia reprehendit cap. 1. prouerbio. *Quousq; tandem, simplices, amabitis simplicitatem & derisores derisionem: & stulti odio habebunt scientiam?* atque, *Simplex* dicitur Hebraicè, *quòd facilè propendeat in vtramuis voluntatis persuasionem.*

Caldior.] Vsitata est iam hæc syncope & Oratoribus & Poetis pro *calidior*, id est, ardentior & feruidior, sed planè non video, quod genus perturbationis hîc significetur tegendum, cōiicio tamen cum alijs iram esse: quum aliquid fit iracundè, id vehementer, acriter, & animosè fieri dicendum est excusationis caussâ. *Acre* enim dicitur ab *aceo, es*, quum vinum in acetum degenerat: quod minus est, quàm calere: nec mihi placet expositio, quæ dicit hoc comparatiuo diminutionem significari, quum hîc ex antecedentibus facilè perspiciatur vis comparationis sic: *Estne aliquis iracundior, quàm conueniat? vitij extenuandi caussâ dicamus illum hoc vel illud facere acriùs & vehementiùs.*

Opinor.] Hoc verbum in coniecturis locum habet, vt Donatus in Andr. Act. 2. Sce. 2. & in Heaut. Act. 4. Sce. 2. notauit: *quæ opinamur, putamus: quæ putamus, incerta sunt*: quæ tamen certò sciuntur, per calliditatem dicimus interdum nos opinari & putare, ad quem modum idem interpres scribit in Eunuch. Act. 5. Sce. 1. Pythiam ancillam locutam, quū rogaretur, *Num id lacrymat virgo? id opinor*, inquit, quum sciret illam ob id lacrymare.

Hæc res.] Id est, talis extenuatio vitiorum, quæ in moribus amicorum nostrorum cernimus, parit amicos & partos semper conseruat & tuetur. Et certè si amicitia ortum habet a virtute, falsa est hæc sententia, vbi nihil fictum & simulatum conspicitur, si amicitia est vera: ideoque multò prudentiùs Euripides in Erechtheo consulebat,

Φίλους δὲ τοὺς μὲν μὴ χαλῶντας ἐν λόγοις
Κέκτησο, τοὺς δὲ πρὸς χάριν, σοὶ ἡδονῇ
Τῇ σῇ πονηροὺς, κλεῖθρον εἰργέτω φέγος.
Amicos comparaueris, qui tibi non indulgeant verbis:
Illos autem, qui ad gratiam loquuntur, & ad tuam voluptatem
Tanquam improbos, foras exclusos arceto a tectis.

Virtutes inuertimus.] *Inuertere virtutes* est calumniando efficere, vt pro vitiis habeantur: *Sic campum inuertere fractis glebis* dicitur agricola, quum alia facies illius apparet, atque fuerat priùs inculti.

Sincerum vas incrustare.] Quod nullo vel liquore, vel odore tætro imbutum est, illud est alterutro perfundere ac illinere putido succo. *Sincerum* est Donato in Eunuch. Act. 1. Sce. 2. vers. 97. idem, quod purum, sine fuco & simplex, vt mel sine cera & Græcè *εἰλικρινὲς καὶ καθαρὸν* dicitur.

Probus quis.] Inuersio virtutum fit ita, quum probitas vertitur in summissionem, vilitatem & contemtum, tarditas in ruditatem, socordiam & quasi diceres, obtusitatem. Fuit autem semper in pretio tarditas, maximeque apud sapientes. Testimonio est versus ille Ennij iam multo sermone tritus:

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

cuius certè cunctationem magister equitum Romanorum ferox, rapidusque in consiliis ac linguâ immodicus, ita vellicabat, vt primò inter paucos, deinde palam inter vulgus pro cunctatore segnē, pro cauto timidum affingens vicina virtutibus vitia compellaret. Liuius decadis 3. lib. 2. Testimonio quoque est distichon Theognidis:

Καὶ βραδὺς σὺν βουλῇ ἑλεῖν ταχὺν ἀνδρα, Διόκωμ
Κύρνε, σοὶ σὺν θεῶν δίκη ἀθανάτων.
Etiam tardus prudenter celerem hominem comprehendit insequendo,
O Cyrne, per summam Deorum immortalium aequitatem.

Quomodo *Ὁλυος. θ.* Vulcanus claudus & tardus calliditate tamen assecutus est, cepit & irretiuit Martem omniū Deorum celerrimum. Ita Dii illic loquuntur de Marte deprehenso:

Οὐκ ἀρετῇ κακὰ ἔργα· νικᾷ τοι βραδὺς ὠκύν.
Ὡς καὶ νῦν Ἥφαιστος, ἐὼν βραδύς, εἷλεν Ἄρηα
Ὠκύτατον τῶν ἔνθα θεῶν, οἳ Ὄλυμπον ἔχουσι.
Χωλὸς ἐὼν τέχνῃσι· τὸ δὲ μοιχάγρι' ὀφέλλει.
Non sunt virtuti mala opera: assequitur tardus velocem
Vt nūc Vulcanus, quamuis tardus, cepit technis Martem
Deorum velocissimum, qui cælum habitant,
Licet claudus sit. Ideoq; Mars debet multam comprehensionis.

Hic fugit.] Cautio & prouisio præterea, quæ fit, quum ratione a malis declinamus, eaque intelligitur in solo esse sapiēte, vertitur in astutiam & simulationem.

Nullique malo.] Id est, nulli malo latus obiicere & opponere nudatum, sed contrà, illud benè tectum & sartum obtrudere.

Quum genus.] Id est, quum hic cautus homo & prudens versetur inter eiusmodi homines, qui maximè alijs inuideant, eosque assiduè criminentur, quales sunt plerique omnes in aulis principum, qui hîc notantur.

Simpli-

Simplicior.] Alij malunt hîc legere: *Simplicior quis & esti?* (*qualem, &c.*) ſimplicitas quoque, de qua ſatis iam proximè dictum eſt, non caret falsâ interpretatione, dum illi affingitur ἀναισθησία, communis ſenſus, id eſt, iudicij, vulgò diſcurſus, vacuitas.

Qualem me.] Mirificè hoc arguit ingenij Horatiani aſtutiam: nam quum optimè ſciret ſe paſſim audire hominem callidum, hanc calliditatis opinionem a ſe ſtudet nomine ſimplicitatis avertere, atque ſimul humanitatem Mæcenatis commẽdat, qui ſæpè interpellationem ipſius boni & æqui conſuluit.

Legentem appellare.] Eſt interrumpere & interpellare legentem & alibi intentum, quo modo a Cic. l. 2. ad Q. frat. Ep. 12. vtrumque geminatur: *Tu verò vt me & appelles & interpelles & obloquare & colloquare, velim.* Alij legunt, *impellat*, alij *appellem* & *appellet*. hoc poſtremum probo.

Quam temerè.] Pro hac phraſi Cic. dicit, *iniquam legem & miſeram conditionem nobis inſtituimus.* Et certè, qui ſibi hoc ſumit, vt reprehendat mores & peccata aliorum, indicit ſibi, aut certè debet, legem innocentiæ, continentiæ, virtutum omnium: ſed quum omnes in qualibet re ab religione officij ſui videãtur declinare, quis volet nobis aliorum acerrimis cenſoribus ignoſcere noſtra?

Sancimus.] Hoc verbum eſt Iſidoro lib. 15. cap. 4. confirmare & irrogatione pœnę ab iniuria defendere, ſic leges ſanctæ & mores ſancti eſſe dicuntur. Sanctum quoque a ſanguine hoſtiæ nuncupatur: nihil enim apud veteres dicebatur ſanctum niſi quod hoſtiæ ſanguine eſſet conſecratum & conſperſum: de quo vide Feſtum & Seruium in lib. 12. Aeneid.

Nam vitiis.] Ab omnibus ferè & philoſophis & Poetis celebrata eſt hæc ſententia. Plato Hippia maiore, ſiue de pulchro, inducit Socratem ſic loquẽtem: *Multò plura faciunt mala omnes homines, quàm bona, ſtatim ab incunte ætate.* Talem quoque humanæ naturæ vitioſitatem & ad malum propenſionem Propertius memorat:

Vnicuique dedit vitium natura creato.

Talem denique noſter Theognis:

Οὐδένα πωμπήδην ἀγαθὸν καὶ μέτριον ἄνδρα
Τῶν νῦν ἀνθρώπων ἠελίος καθορᾷ.

Neminem omnino hominum, qui nunc ſunt,
Sol deſpicit bonum & moderatum.

Qui minimùs vrgetur.] Qui quàm minimùm eſt vitioſus, eodem dicitur modo, quo vrgeri malis & morbo pro ſubijci & premi, onerari.

Amicus dulcis.] Veriſimile eſt Poetam hîc ad ingenium Auguſti reſpexiſſe, de quo ſic Suet. c. 66. *Amicitias neque facilè admiſit:* admonitus ſententia, prouerbiali πείρᾳ καὶ ἔργῳ τὸν τῶν φίλων τρόπον πρότερον δοκίμαζε i. periculo facto & opere mores amicorum prius explora, quas poſtea, *conſtantiſſimè retinuit, & non tantùm virtutes ac merita cuiuſq; dignè proſecutus, ſed vitia quoque & delicta duntaxat pauca & leuia perpeſſus.* Plato, vt hîc Flaccus, queritur li. 5. de Rep. idem non ſeruari in amicitia honeſta, quod paſſim in amore ab omnibus obſeruatur: vbi labes & vitia corporis delicatè commendantur. Idem quoque Lucretius lib. 4. Veriſimile eſt Cæſarem legiſſe hanc Theognidis ſententiam ad Cyrnum.

Κύρνε, φίλους κατὰ πάντας ἐπίστροφε ποικίλον ἦθος,
Ὀργὴν συμμίσγων, ἥντιν' ἕκαστος ἔχει.

O Cyrne, varios accommoda mores ad ingenium omnium amicorum,
Illud tibi adiungens, quo quiſque eſt præditus.

Saluâ tamen Dei gloriâ & ſine Reip. detrimento.

Compenſas.] Quum ponderat meas virtutes cum vitiis, illas plures, ſi modò ſuperant numero, præponderet vitijs. Illud autem *inclinet hiſce pluribus*, Poeticè dicitur, pro quo diceret Orator, inclinet in hæc plura, vt dies inclinatur in tempus pomeridianum: natura in vitium inclinata eſt, vel ad Stoicos inclinat: animus ad pacem inclinatus eſt.

Hac lege.] Id eſt, hac conditione eodemque genere examinationis appendentur illius mores.

In trutina.] Hæc vox fit Latina e Græca, τρυτάνη, quam Grammatici Græci deflectunt παρὰ τὸ τοῖς βαρήμασι τρύειν, quod eſt, καταπονεῖν, *pondere defatigari.* Huic notationi & ſignificationi eſt affine τὸ τάλαντον παρὰ τὸ ταλάω, καὶ τὸ οἰονεὶ φερέπονον, *ab ærumna & tolerantia laboris*, quod ſæpè pro pondere 125. librarum, quòd Lanci imponitur. Vide Heſychium. Variè autem trutina deſcribitur. Quidam enim, maximeque Græci dicunt eſſe iugum libræ, quod Dorienſes vocant ζαχαύλιν, vnde prouerbium, διπαιότερος ζαχαύνης, ex quo iugo & librili dependent lances per funiculum, quæ πλάστιγγες dicuntur, id eſt patellæ, vbi pondera ponuntur. Alij autem pro ſtatera ſumunt & aſſerunt illud e 2. lib. Vitru. *Id autem ex trutinis, quæ ſtatera dicuntur, liuet conſiderare, quæ a flando*, ſicut ζαμὸς, *fiunt*: vnde conijcio his tribus vocibus anſam libræ ſignificari, quæ immotâ manu tenetur: per ſynecdochen tamen ſumi pro integro inſtrumento: quomodo accipitur in Demoſthene pro Coro. ſub finem, vbi loco probri notatur Aeſchines, ὅτι ἐπὶ τὸ λῆμμα ῥέπει, *quod ad dotis lucrum propenſus eſſet*, διὸ ὅσα συμβεβλησθαι πώποτε τούτοις ὁμοίως ὑμῖν, ὥσπερ ἂν εἰ σὺ τρυτάνη ῥέπων ἐπὶ τὸ λῆμμα συμβεβλησθαι, ἀλλ' ἀπ' ὀρθῆς καὶ δικαίας καὶ ἀδιαφθόρου τῆς ψυχῆς πάντα μοι πέπρακται. *Nunquam equidem vobis ſimiliter, atque iſti qua conſului, tanquam in trutinam propendens ad munera capienda conſului: ſed omnia recto, iuſto, & integro animo a me facta ſunt.* Alij denique ex Sat. 1. Perſij *Examénue improbum in illa Caſtiges trutina*, confirmant trutinam ſignificare foramen medium bilancis, in quo eſt lingula, vnde fit examinatio, εἰ τὸ πρᾶγμα ἰσάμοσε κλίνεται, ἀλλὰ μένει ἄκλινες, *ſires nuſquam propendet, ſed manet immota*, dicitur ἰσορρόπου, iuſti eſſe ponderis, quod æquilibrium libramentum eſt. Vtitur ſimili voce τάλαντον Theognis, quum monet paupertatem nemini exprobrandam:

Ζεὺς γὰρ τοι τὸ τάλαντον ἐπιῤῥέπει ἄλλοτε ἄλλῳ.
Ἄλλοτε μὲν πλουτεῖν, ἄλλοτε δ' ὀδὲν ἔχειν.

Quia Iupiter inclinat trutinam aliò atque aliò.
Vt modò ſis dives, modò nihil habeas.

Sed ratio ſapientis Salomonis longè firmior: *quia*, inquit, *qui irridet pauperem, factorem ipſius Deum irridet.* Sed de generali deſcripione trutinæ vide Archimedem in prima ſententia de graui in humidum cadente & Ariſtotelem in mechanicis.

Ne uiberibus.] Tubera ſunt propriè tumores terræ, qui ſic a Plin. deſcribuntur l. 19. c. 2. *Et quoniam a miraculis rerum cœpimus, ſequemur eorum ordinem, in quibus vel maximum eſt aliquid naſci aut viuere ſine vlla ratione: tubera hæc vocantur vndique terrâ circumdata, nulliſque fibris nixa, aut ſaltem capillamentis*: Hæc Suidæ dicuntur Græcè διαλύματά τινα γῆς. Eſt etiam nomen arboris, ſed virilis generis priore breui.

Poſtulat, ignoſcat.] Hîc *poſtulat* poteſt explicari per *vult & cupit* & infinitũ verbi ſequentis *ignoſcere*, quemadmodum loquitur Terent. in Adelph. Act 1. Sc. 2. *per oppreßionem vt hanc mihi eripere poſtulet*, & Donat. interpretatẽ *velit, putet & ſperet*: ſicut explicatur illud Plauti in Pſeud. Act. 3. Sc. 2. *An inuenire poſtulas quenquam cocum niſi miluinis aut aquilinis vnguis?* pro, putas & vis.

Verrucis.] Verruca est τὸ σκληρίδιον τυλῶδες, *caruncula callosa*, dicta Græcè ἀκροχορδὼν, quod similis sit vertice suo resectæ chordæ secũdùm extremitatem, vel quòd vsque adeò sit in imo angusta, vt pendere videatur. Alterum est genus, quod μυρμήκια a similitudine formicæ, cui tamen basis est latior, quàm priori: ex Agellij tamen lib. 3. cap. 7. discimus verrucam pro tuberculo corporis per similitudinem loci in monte editi & asperi sumi e libr. Originum Varronis, *Iubeas milites occupare verrucam illam*, id est, Iugum Græcè λειρὰς, ἄλλος αὐτὴ ἐξοχῶδες ἀὸ κορυφῆς σὺν τῷ ὄρει.

Denique quatinus.] Id est, quoniam ira & cæteri affectus mali non possunt deuitari omnino ab hominibus stultis, quibus infixi adhærẽt, pœna metienda est & æstimanda e levitate & gravitate peccatorum contrà, quàm Stoici judicant. Sic videtur legendum apud Suetonium in Claudio cap. 26. *Confirmauit pro concione apud Prætorianos, quatinus sibi matrimonia malè cederent, permansurum se in cælibatu, & nisi permansisset, non recusaturum confodi manibus ipsorum.* Plũs autem hîc dicitur, vitium non potest excidi, quàm, ut dicit Cicero 3. de Orat. *Multa hic hodie vitia ponemus.* Atque potest phrasis ex altera, quæ est Epist. ad Brutum 4. explicari. *Non semper primi cuiusque mali excidendi caussa sit, ut aliud renascatur illo peius.* Est igitur hîc vitia excidi, quod Cicero lib. de Fato dicit, exstirpari & funditus tolli. Pro *vitium excidi & supplicijs delicta coerceri* dixit, *culpam supplicio recidi* Ode 24. lib. 3. unde discès, si nescieris, quid sit supplicium.

Tepidumque ligurierit.] Grammatici deflectunt παρὰ τὸ λίγυρον, & hoc ἀὸ τῆς λιγυὸς, quod est stridulũ, argutum & canorum, iucundum, dulce: vnde Thersites dicitur ab Vlysse Ἰλιάδος β. λιγὺς ἀγορήτης, *suauis orator, εἰρυνικῶς.* Simili Epitheto commendat Isocrates discipulum suum Diodotum Philippo regi Macedonum, ἐγὼ δὲ τὴ σύμβιον ἁπάντων ἥδιστον καὶ λιγυρώτατον, *præterea verò quiq; dicet Diodotum convictorem esse omniũ suauissimum & iucundissimum*: & vt breuiter dicam, epitheton est flatus & venti & soni, id est, auditus: vnde si ad gustatum transferatur, poterit deflecti verbum Latinum, *ligurire*, quod propriè est paullatim degustare more fastidientis hominis cibos, quo modo meretrices dicuntur facere in conspectu amatorum suorum. Terentius Act. 5. Sc. 4. *quæ quum sunt cum amatore suo, liguriunt, quum verò domi sola cænant, harum videre ingluuiem*, vt Sat. 2. notauimus. Addam tamen Donati notas in eundem locum: *liguriunt* ἀὸ τῆς λιγυρῆς, quod secundùm Græcos suaue intelligitur. *Ligurire* dicitur, qui eleganter & more senum multo fastidio suauiora quæque degustat. Eódem spectat, quod Nonius profert Hemistichium e Priapeis Catulli, *de meo ligurire libido est, ligurire*, inquit, *est gustare cum voluptate, sed tenuiter.* In hoc sensu reperies in 5. Verr. alijs est in 3. vbi ligurire & deuorare videntur opponi, alterum alteri, *commissa est pecunia tanta Prætori: non reperietis hominem timidè, nec leuiter hæc improbissima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam non dubitauit*, ex hac oppositione lector animaduertit τὸ *ligurientem*, bona re sensim carpẽtem & quasi fastidiosè delibantem: qualis oppositio statui potest in illo Terentij loco superiori inter liguriẽtes meretrices & earũdẽ ingluiẽ. Coniuncta tamen obligurire & abligurire bona, notant, auidè consumere, & vt dictum est antea, stringere & oblimare rem.

In cruce suffigat.] Alterâ syntaxi Cicero idem enuntiat, *suffigere aliquem cruci* & cum altero verbo, *in crucem tollere.* Nonius profert e Varrone τὸ *gabalus* a veteribus pro cruce vsurpatum, *Nos barbari vocamur, quòd innocentes in gabalum suffiginus: vos homines, non barbari, quòd noxios absoluitis?* Hoc autem Græcè dixeris, ἀνασκολοπίσειν ἐπὶ ξύλου ἢ προσηλῶσαι τῷ σταυρῷ, id est, *clauis affigi & adigi cruci.* Eustathius tradit σταυρὸν dici παρὰ τὸ ἵστασθαι εἰς ἀέρα ἠρμένον, & idem esse, quod σκόλοψ, id est, galum ligneum in sublime erectum cum ligno sæpiùs transuerso in parte superiori ad figuram literæ Græcè τοῦ τ. ex hoc vtroque verbo & Græco & Latino cognoscitur mos & consuetudo in crucem tollendi conuictos certi maleficij non vt funibus solum reuincti suspenderentur, sed clauis per manus & pedes adactis suffigerentur illi palo: in quem grauissimorum dolorum cruciatum datus est Dominus noster Iesus Christus, Iustus & Innocens pro nobis nocentibus ac iniustis, ἢ τοιούτῳ λύτρῳ ἀλλαξῆ ἡμᾶς πρὸς τὸν Θεὸν ἑαυτῷ πατέρα, τοὺς εἰς αὐτὸν πιστεύοντας. Ratio autem vocis Latinæ *crux* videtur quibusdam dicta παρὰ τὸ πρέσσειν, i. *a pulsando & feriendo.*

Labeone.] Hic M. Antistius Labeo liberrimus fuit Augusti & assentator & responsator audacissimus & Iurisconsultus: de quo vide Dionis l. 54. & Suet. in Oct. c. 54. quæ vitia cerrè disparantur: quia timida soler esse assentatio, ne superiorem offendat. Ideoq; concursus vitij vtriusq; insimulatur hîc insaniæ, in quo accusando ipsemet Poeta non vacat culpâ assentatoris. De ratione secernendi & internoscendi blandũ amicum a vero, lege libellum Plut. de differentia vtriusque: vbi multa reperies huic loco consentanea.

Deliquit amicus.] Ferè τὸ *amicus* insignitur epitheto *iucundus*, vt mox infrà, *minùs hoc iucundus amicus.* Item Sat. 5. huius.

Nil ego contulerim iucundo sanus amico.

quale quidem epithetum videtur ex ipsi oppositis *insuauis & acerbus* facilè hîc intelligendum, quanquam Cicero Epist. 1. lib. 2. ad familiar. opponat iucundo molestum: *non tam mihi molestum fuit accusari abs te officium meum, quàm iucundum requiri.* Idem sub finem l. 2. de otatore, *neq; mihi tam molestus fuit, quòd ius nostrum ciuile peruellit quàm iucundus, quòd se id nescire cõfessus est.*

Vt Drusonem.] Ferunt hunc Drusonem vel Rusonem fuisse acerbum fœnoratorem, pessimumque historiarum scriptorem, qui quum sua nomina exigeret a debitoribus, nec illi essent soluendo, cogebantur ineptas eius historias audire, quæ pœna illis erat longè grauissima. Alij interpretantur historias significare maledicta & contumelias.

Calendæ.] De tempore exigendi nomina & pecuniæ in fœnore & quæstu collocandæ, dictum est in Grammaticis 2. Epod.

Mercedem extricare.] Est vsuram vndecunque cogere & exsoluere.

Euandri.] Quidam hunc Euandrum describunt e scientia cælandi ac fingendi & plastices: quem M. Antonius captiuum Athenis transtulit Romam, vbi habitus fuit insignis figlinorum operum effector: e quibus hic catillus vnus erat, affabre factus. Ita τὸ *tritum* potest explicari e nobilitate opificis. Alij ex genere & factis: quòd nepos fuerit Pallantis Arcadiæ regis & patre mortuo in Italiam venerit, & occupauerit eiectis Aboriginibus ea loca, vbi hodie est Roma. Vtrique sanè paruus esse potuit Catinus, sed alteri, vt effectori, alteri, vt emptori & antiquo domino: qui, quòd tritus fuerit manibus Euandri peruetusti, exiguum eiusdem damnum fracturâ datum indicatur. Varro autem scribit libro 4. de ling. Latin. Catinum a capiẽdo nominatum, quod mox corrigit, & a voce Sicula κάτανος, vt legit Scaliger filius, deducit, quod tum fuit vas, vbi assa mensæ apponebantur:

quale

quale Græci vocant τὸ τρύβλιον ἢ παροψίδα, τὸ ἄγγος πεμματοῦν Athenæo, vas figlinum.

Positum ante.] Est hîc disiunctio pro coniunctione: *antepositum* δὲ τῆς ἀναφορᾶς, cuiusmodi est ιλιαδ. τ. sub finem, vbi Achilles sic Patroclum alloquitur:

Αὐτὸς ἐνὶ κλισίῃ λαρὸν παρὰ δεῖπνον ἐθήκας.
Tu in tentorio lætam apponebas cœnam.

Rarò tamen *anteponere*, vt *postponere*, πρώτως καὶ ἀνέκως sumuntur, contrà sæpissimè μεταφορικῶς pro pluris aut minoris facere.

Minùs hoc.] Id est, amicusne debet mihi esse minùs iucundus, eò quòd pullum in mea Catini parte positum comedit? hîc τὸ *hoc* valet idem, quod superius, *ob hanc rem*, quorũ alterum πλεονάζει ἄν, si illæ tres caussæ dissolvendi amicitiam inquinamentum lecti, fractura catilli & præsumtio cibi ante ipsum positi continuè præcessissent.

Furtum fecerit.] Pro hoc Terent. dixit Eun. Act. 4. Sc. 7. *hic furti se alligat*, Donato, reum se efficit fraudis & additur, quicquid fraude fit, furtum est: vnde Virg. insidias vocat furta belli, & adulteria, dulcia furta. Postremò furtum duobus dicitur modis: vno, quum omne maleficiũ generaliter significatur: altero quum res surrepta demonstratur, vt hîc.

Commissa.] Pro, arcana fidei credita: de quo flexionis genere monuimus in Gram. Od. 7. lib. 3.

Sponsum,] Flexum est *a spondeo* & hoc *a sponte*, vt sit sponte ac liberè promittere, vt lib. 1. Epist. 9. ad famil. *dependendum tibi est, quod mihi pro illo spopondisti.*

Quem parua.] Iam apertè Stoicos adoritur, quos dicit valdè laborare de peccatorum æqualitate, quum ea examinantur ad normam veritatis, sensuum, consuetudinis & vtilitatis. Hîc autem *laborant* ponitur absolutè pro, anxii sunt ac soliciti, atque inde pro, dubitat & hærent. Satyra præcedenti proximè dixerat, *omni parte laborant*: sed ferè construitur cum *de* vt, *de nomine nihil laboro*, pro nihil curo nec solicitus sum, quomodo vocetur. Potes legere lib. 4. de finib. bon. & mal. de hac peccatorum æqualitate.

Ferè.] Est ἰσοσθενὲς ἐπίρρημα, non in magnitudine, sed in præscriptione: vt quum dicitur, peccata ferè sunt paria, detrahо aliquid de firmitate sententiæ, vt neque prorsus omnino intelligam omnem eorum æqualitatem, neque etiam nullam: nam quamdiu aliquid fertur (si quidem ab hoc verbo inclinatur τὸ *ferè*) est in motu, ideoque nullum interea terminum attingit. Ex hac certè notatione τὸ *ferè* nequit vniuersale quicquam includere, vt hæc sententia, Stoici volunt peccata ferè omnia esse paria, cuiuis probetur, peccatorum sic esse alia paria, vt eorundem alia sint imparia quod tamen Stoicis displicet, qui æqualitatem mordicus & arctè tuentur. Itaque τὸ ferè melius connectetur τῷ *laborant*, vt Stoici significentur, quum ad inquirendam accuratiùs veritatem suæ sententiæ adiunguntur, ferè laborare, id est, dubitare, quid statuere debeant, vtrum vniuersalem hanc sententiam retineant, an aliquid de eadem remittant.

Prorepserunt.] Id est, e cauernis terræ homines prodierũt sine vllo ferè rationis & orationis vsu & cultu. Ea fuit Phœnicum & Aegyptiorum theologia, homines casu, sicut cæteras animantes, e terra prorepsisse visolis, vt refert Porphyrius. Idem videtur Euripides sensisse: Idem Archelaus physicus: Auicennas quoque huc proximè accessit, quum e cadauerib⁹ post aliquam eluuiem dixit genus humanum posse reparari vi corporũ cælestium affluente, nec esse op⁹ vtero, nec locis mulierum ad infantem melius formandũ. Vides cæcitatem ignorantium veram vniuersitatis originem.

Glandem.] Quòd prisci homines glande victitârint priusquam Ceres vsum frumenti illos docuisset, præter adagium ἄλις δρυὸς (satis quercus, expleatur, fuit adhuc nobis, meliorem cibum sumamus) Plin. scribit lib. 16. c. 5. Hispanos suâ ætate vesci solitos glande. *Igitur de glande & loco habitationũ primi homines inter se decertabant pugnis, vnguibus, manu, pedibus, dentibus & lapidibus, vnde pugil & pugna: non armis fabrefactis, quæ Vulcanus nondum monstrauerat.* Octo versus ab hoc, *quum prorepserũt primùm, &c*, vsq; ad *Nam fuit ante Helenam*, expressi sunt ἐν συμβουλευτικῷ λόγῳ Isocratis, & ex hoc præcipuè loco, Εὐγενομενῶν δὲ ἡμῖν τῷ πείθειν, &c. vt Muretus obseruauit. Sacra tamen historia Tubalcainum facit auctorem ferrariæ & opificij fabrilis Gen. 4. quod quidem certè fuit inuentum dignum prole fratricidæ Caini.

Ponere leges.] Pro *leges ponere* 1. Aeneid. dicit *iura dabant, legesque virũ.* item lib. 1. Georg. *continuò has leges imposuit certis locis*: quo posteriori Cicero vtitur Philipp. 6. *leges imposuit populo per vim*, quod libro. 7. in Verrem sic dissoluit: *Verres qui populi Rom. legibus nunquam paruisset, illis diligenter legibus, quæ in poculu ponebantur, obtemperabat.*

Nequis fur esset aut latro.] Prior vox inclinatur potiùs a Græca φῶρ & hæc παρὰ τὸ φέρειν, ab auferendo, quàm a Latina *furuo*, id est, *nigro*, cui notione respondet alia Græca κλέπτης. Posterior autem *latro*, deflectitur Festo ἀπὸ τῆς λατρείας, a ministerio, quod milites suo Imperatori militiæ conducti præstabant. Varroni tamen a *latere* quasi *lateronès* dicuntur, vel quòd semper lateri ducis tanquam stipatores, adhæreant, vel adoriantur viatores a latere ex insidiis: quos Græci τοὺς λῃστὰς vocant a prædando. Vtramque notationem Seruius confirmat initio lib. 12. Aeneid. ad vers.

Excutiens ceruice toros, fixumq; latronis
Impauidus frangit telum,

Ante Helenam.] Herodot. scribit l. 1. bella inter Græcos & Phœnices aliosque barbaros concitata primùm esse & gesta propter mulieres: sed his longè antiquius fuit illud, quod ortum est inter liberos Iacobi Patriarchæ & Sichemitas propter Dinam ipsius Iacobi filiam. Fuit quoque illud multò vetustius, quod ab Israelitis crudeliter gestũ est cum Beniamitis ad Gabaam propter vxorem Leuitæ illic violatam & mortuam. Sed de bellis ob mulieres ortis lege Athenæ. l. 13. c. 4. e sectione Latina.

Ignotis mortibus.] Sic Cic. Tuscul. *claræ mortes pro patria oppetitæ*: sic Isocrates Epist. 2. καλὰς τελευτὰς ὑπὲρ τῆς πατρίδος, καὶ τῶν γονέων, καὶ τῶν παίδων.

Venerem rapientes.] Hoc verbo significatur impetus libidinis prurientis in mare in primam quamque mulierem: sed idem vsurpatur de fœmina semen viri haviderapiente, a Lucretio lib. 4. vbi dicitur hæc commulgere & corripere semen viri in commistione: idem vacca facere dicitur lib. 3. Georg. ver. 137. *sed rapuit fitiens Venerem*: sic puto ὑφαρπάζειν Κύπριν etiam de vtroque posse dici Græcè.

Viribus editior.] Id est robore superior, membris & mole valentior & robustior.

Fastos euoluere.] Sic Cic. loquitur in Topicis. *seposuit ipse apud se, quos vellet, euoluere*, vbi paullò pòst vis huius verbi magis e contrario perspicitur: *definitio quasi inuolutũ euoluit id, de quo quæritur*, id est explicat & aperit, quod erat implicatum & inuolutum: idque hinc manauit, quòd veteres corticibus arborum conscriberent, quos complicabant.

Fasti, autem *fastorum*, & *fastus*, *fastuum* inflectuntur: Posteriori Lucan. vtitur lib. 10.

Nec meus Eudoxi vincetur fastibus annus.

quibus existimo libros significari res Romanas cuiusque anni continentes, qui aliter annales dicuntur: quanquam Seruius in versum Virgilij.

Et vacet annales nostrorum audire laborum.

videtur definire annales, monumenta quædam antiquitatis rerumque veterum ab ætate nostra valdè remotarum custodes: Historiam autem esse eorũ temporum aut rerum, quæ vidimus, aut certè potuimus videre. Sed hæc distinctio refutatur a Cic. 2. de Orat. *Erat*, inquit ille, *historia nihil aliud, nisi quædam annalium confectio*: Vnde cognoscimus satis, historiam e rebus quotannis primùm gestis & in libris fastorum & annalium ordine conscriptis conditam fuisse.

Nec vincet.] Pro, *ratio non obtinebit, nec demonstrabit.*

Caules horti.] Hæc vox posterior cecidit e Græca ἔρχος licet spiritus videatur repugnare, mutatione τῦ χ. in τ. & idem valet ἔρχαδος ἢ κῆπος *hortus*, quanquam Satyr. 9. huius lib. & 6. lib. 2. notata sit ab ortu rerum variarum.

Ne scutica.] Hæc vox facta est e Græca σωτάλη ἀπὸ τῦ σώτε, ὅ, τι ἐστὶ τὸ παῦ δέρμα ὠμοβόειον, *quod est corium bouis crudum, vel pellis qualibet.* Est autem Latinis lorum vel loreus funis & corrigia. Ex eadem origine fluit τὸ *scutum*, non e sectura, vt Varro putauit, neque ex eo, quòd a se excutiat ictum telorum, vt Isidorus voluit. Sed flagellum fit e virgis & summis arborum partibus, vnde nominatur, vel παρὰ τὸ φλέγειν *ab vrendo flagrum* dicitur, vndè ὑποφαγιστὸς flagellum fit, vt *flagrare* ab eodem verbo Græco, quòd his corpus cæsum flagret, vndè iusta flagella, sanguinea, horribilia. Itaq; torreri flagellis plus est, quàm scuticâ, plus etiã quàm fuste coerceri, vt mox dicetur, quod docet Marcellus in L. Seruorum ff. de Pœnis. *Ex quibus causis liber fustibus caditur, ex his seruus flagellis cædi & domino reddi iubetur*: quod mihi videtur paradoxum, quum fustis sit lignum teres, cuius ictu sæpè caput aperitur, aut liuidâ contusione afficitur sanatu difficili.

Non vereor.] Hoc verbum præcedentibus *nec* & *non* significat opinionem exploratam, minimeque dubiam. Syntaxis verborum sic accipienda est: *Non vereor vt*, id est, *ne cædas ferulâ meritum subire*, id est, *pati maiora verbera*, vel: *mihi persuasum est te non casurum esse ferulâ meritum maiora verbera*: sic particula *vt* post vereor valet negationem. Terent. in Hecy. Act. 1. Sc. 2. *Sed firma hæc, vereor vt sint nuptiæ*, id est, ne non sint. De ferula vide Plin. l. 13. c. 22. vbi dicitur similis anetho & fœniculo, & quomodo ex ea fiant scipiones senum propter leuitatem, quâ superat reliquos frutices, vel ipsam arundinem. Eius caule præceptores vtebantur olim ad pueros castigandos: vnde Martial. l. 10. 62. *Ferulæq; tristes scepta pædagogorum cessent*, & Iuuenalis Satyr. 1.

Et nos ergo manum ferulæ subduximus.

id est, subiecimus, atque fortasse nomen inuenit ab vsu feriendi.

Et magnis.] Id est, quum mineris, te simile supplicium de paruis, atque de magnis peccatis sumturum: hîc *magnis* pendet a *simili*.

Quid pater Chrysippus.] Chrysippus fuit Zenonis discipulus Asianus: de quo Laertius & Fab. Quintil. l. 1. c. 1. & 5. Sat. 3. l. 2. huius Poetæ.

Crepidas.] Sic Persius corripuit duas primas syllabas in *crepidæ* Satyr. 1.

Non hic qui in crepidas Graiorum ludere gestit.

quas Græci producunt vt εἰδύλ. ιι. Theocriti.

Ῥαῦξᾳ πρηπίδες, παῦξᾳ χλαμυδοφόροι ἄνδρες.

Vbiq; crepidati, vbiq; chlamydati viri.

De prima nos admonuit Agellius lib. 13. cap. 20. πρηπὶς autem dicitur παρὰ τὸ ἔρπω, *repo*, καὶ τῦ ὑποβρίβασμα, per *traiectum literarum*, vel παρὰ τλὴν ῥαιδίαν, τὸ ὑπόδημα, a ῥάπτω, *suo*.

Quamuis tacet.] Hæc discretiua coniunctio sæpè cum primis temporibus, non semper cum secundis in hoc Poeta reperitur, contra præcepta quorundam Grammaticorum.

Vt Alfenus.] Supplenda est hîc ellipsis discretiuarum & repetenda ex antecedenti, *vt quamuis Alfenus*, &c.

Sutor tamen erat.] Hic Cremonensis quidam fuit, initiò quidem sutor, sed relictâ sutrinâ contulit se Romam, vbi Seruium Sulpicium Iurisconsultum audiuit, & tandem in Iurisprudentia excellens, Consul est creatus, magnoque sepulturæ honore decoratus, de quo in Pandectis: vnde non videretur censuræ Satyrici cachinni subijciendus.

Tabernâ.] Τὸ *taberna* non sumitur pro loco, vbi pauperes habitant, vt Od. 4. lib. 1. *Pauperum tabernas*, &c. sed pro loco, vbi merces minutatim venduntur: & hoc differt ab officina & apotheca. In officina enim fiunt, quæ postea in apothecam reconduntur & asseruantur, dum inde in tabernam deferantur vendenda.

Fuste coerces.] Id est, nisi baculo, vt canes latrantes, a te abigis procul & repellis, vrgeris, id est, vrgeberis: te sectabuntur, vrgebunt, circumsistent, illudent, vt insanum & morionem, & tibi barbam vellent. Quod summo habetur ludibrio, abijtq; iam in prouerbium, τὸν πώγωνα τίλλειν, ad grauissimam alicuius contemtionem & despicientiam indicandam: quod bis etiam Persius est imitatus.

Rumpêris.] Id est, clamore caput obtundent: præsentia sunt perenallagen pro futuris.

Et latras maxime Regum.] Hæc τεχνικῶς sumuntur, pro iactas & assiduè dictitas te maximum esse magnorum regum.

Quadrante.] Quadrans definitur 4. pars assis, Gallicè, *un liard*, pretium balneatori dari solitum, Græcè ἐπίλυτρον, vnde balneum est Senecæ res quadrantaria: item fit mulier familiaris quadrantariâ permutatione balneatori, pro M. Cęlio, sic balnea vt lupanaria erant. Priùs autem in publicis balneis nihil solvebatur: sicut e Sat. 2. Iuuen. apparet.

Nec pueri credunt, nisi qui nondum ære lauantur.

Martial. lib. 10. queritur pluris sibi parari:

Balnea post decimam, lasso, centumq; petuntur,
Quadrantes.

sed hic pretij excessus ad diuturniorem loci occupationem, aut aliam commoditatem referendus est.

Crispinum.] Hic etiam Stoicus fuit solus δορυφόρος comes & stipator talis regis Stoici: de quo Sat. 1. Stipator autẽ a stipe Festus deflectit, quem mercedis nomine illi custodes corporis cuiusq; accipiebant.

Explicatio Rhetorica.

Cæsar dicitur per synecdochen generis pro ipso Augusto: fuerunt enim plures Cæsares.

b Hæc membra similiter & alternatim resonant initijs & clausulis κατὰ τλὴν συμπλοκήν.

c Allegoria est e perpetuis metaphoris ab apparatu conuiuiorum & more, pro cantu per totum cænæ spatium continuato, & hoc quoq; per synecdochen pro longo & diuturno cantu. Hoc quoq; positum est inter adagia in eos, qui altius repetunt aliquid, ac longius producunt, quàm opus sit: propriè diceretur Græcè, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, τῆς περὶ δεῖπνον μέχρι τῆς κορωνίδος προσάδειν,

præ-

præterea in *modò* iteratur Anaphora.

d Videtur hoc, ſicut illud, *ſic impar ſibi*, ſumptum a planis figuris Mathematicorum, quas Græci ὡμαλὲς καὶ ἀνώμαλες vocant, ad diſcrepantiam & inconſtantiam animorum notandam.

e Anaphora eſt, in principijs eiuſdē ſoni repetiti.

f *Reges atq; tetrarchæ* dicuntur ſynecdochicῶς, ſicut ſequentia interpretantur, *omnia magna loquens*, pro, *modò excelſiſſimum, magnificentiſſimum, & rariſſimum quodq; crepat genus vitæ: modò alterum tenuiſſimum, minimum, maximeq; populare habet in ore*: vbi rurſus eſt metonymia ſubiecti pro adiunctis regum & principum eſculentis, poculentis & veſtimentis: contrà in *menſa* ſubiecti pro vili ac tenui rerum veſcarum apparatu.

g Imperfecta proſopopœia Tigellij Sardi, qui inducitur loquens de ſua frugalitate.

h Iam depoſitâ Tigellij perſonâ Poeta velut reſpondet: vbi in *decies centena* eſt ſynecdoche finiti pro infinito: quæ omnibus tàm Græcis, quàm Latinis eſt vſitatiſsima. Ariſtoph. *ἀκήκοας μυριάκις, ἄ γὼ βούλομαι, ἢ πλεῖν ἢ μυρία audiſtis decies mille aut plus quàm decies mille, quæ ego volo.* Terent. in Eun. Act. 5. Sc. 1. *Plus millies iam audiui.*

i *Dediſſes* per ſynecdochen dicitur, pro, *quilibet diues dediſſet.*

k Ironia eſt, vbi contrarium intelligendum eſt de hoc prodigo nepote.

l Προσυπάλλαξις eſt, vbi Poeta reſpondet obijciendis per dialogiſmum.

m Rurſus proſopopœia eſt Mænij, & cuiuſdam reprehenſionis ſpecie dialogiſmi & exclamationis.

n Synecdoche eſt generis pro ipſa philautia, quam Poeta damnat.

o Synecdoche membri pro integro, id eſt, vrbanis hominibus huius ætatis, & naſutis irriſoribus.

p Metaphora eſt ab aquis, pro, *toga dependet, paullatimque delabitur ex humeris.*

q Epanaphora eſt eiuſdem vocis ter repetitæ.

r Metaphora eſt ab his, qui aliquid latens ſcrutantes ſe & alios excutiunt, vt *inſeuerit* a plantis, pro, *inſpice vitam & mores tuos*, id eſt, *diligenter inquire, nunquid vitij naturâ tibi ſit ingeneratum, quod ſit reprehendendum.* Synecdoche eſt ſpeciei pro quibuſuis ſterilibus herbis ac plantis.

ſ Epanorthoſis quædam ordinis inſtitutiſ ac præterea metaphora in *præuertamur* a prodromis & curſoribus, qui curſu ſolent alios præcurrere.

t Exclamatio vehementer optantis ſimilem errantis amici tolerantiam.

u Sumtum eſt a cibis inſipidis, quos faſtidimus & reſpuimus.

x Aporia eſt priuatæ deliberationis cum ſubiectione multiplici.

y Allegoria eſt e continuatione tranſlationum a dolijs, cæterisq; vaſis vitiatis, quæ noſtrâ interpretatione inuidioſâ iudicamus talia, quum ſatis per ſuum decus natiuum niteāt, nec alio cultu exteriore indigeāt. Senſus ergo eſt, volumus viros honeſtos, rectos & formoſos criminari, calumniari & notam infamiæ illis inurere, trāſtulit paroemiographus hoc allegoricū diſtichum in ſua adagia, & ſimile fecit illi Plautino, *ebur atramento candefacere*, id eſt, natiuum decus obſcurare, quali prædita erat quædam puella, ideoq; nullâ indigebat ceruſsâ, aut alio fuco ad candorem.

z Alia eſt allegoria, quæ ducitur a cautis gladiatoribus, qui tectum, lartumq; corpus ſeruant aduerſus petitiones antagoniſtarum.

aa Anaphora eſt cum epiſtrophe.

bb Eſt apoſtrophe ad Mæcenatem, cui ſimplicitatē ſuam prędicat, honeſtiùs ab alio celebrandam ex illo: *laudet te os alienum, non tuum.*

cc Exclamatio eſt commiſerantis tantam imprudentiam legis ſanciendæ & iam latæ.

dd Allegoria eſt ab his, qui res appendunt æſtimationis cauſsâ vt amici ſimiliter metiantur mores amicorum ſuorum, atque ipſi velint ſuos remetiri ſibi, quem quidem tropum continuatum Paroemiologus inter adagia poſuit: ſimilis allegoria legitur lib. 1. cap. 2. de Clementia, vbi Seneca conſulit Neroni imperatori, vt, quia per difficile ſit ſententiam iudicis ſemper appendi æquâ lance, propenſior ſit in clementiam quàm in crudelitatem. Sic iuſto libramine quædam per æquitatem corriget, quædam per miſericordiam remittet, huius autem auctoris verba ſunt. *Nam tam omnibus ignoſcere crudelitas eſt, quàm nulli mouum tenere debemus: ſed quia difficile eſt temperamentum, quidquid æquo plus futurum eſt, in partem humaniorem propenderet.* Peruſitatus eſt hic ſanè tropus continuatus, vt tibi modò innotuit e diſticho Theognidis in Grammaticis citato de Ioue trutinam tenente vel ad hunc extollendum, vel ad illum pro arbitratu ſuo deprimendum. Hanc autem allegoriam D. Gregorius in moralibus ſic apertius expreſsit, *omnis, qui iuſtè iudicat, ſtateram, in manu geſtat, in vtroque penſo iuſtitiam & miſericordiam portat: ſed per iuſtitiam reddit peccati ſententiam, per miſericordiam peccati temperat panam.*

ee Alia eſt allegoria pro grauibus & leuibus peccatis, quæ vitijs corporis notantur.

ff Iteratur allegoria a ponderantibus quantitate diſparibus.

gg Metaphora eſt a ſuauitate eduliorum, vnde ſunt etiam translata *inſuaues & acerbus*, contrario tamen ſenſu, e notis Grammaticis notum fuit hoc tropi genus ita, vt nihil iam hîc opus ſit alia explanatione.

hh Metonymia eſt materiæ pro nummis ex ære fāctis & cuſis.

ii Altera eſt metonymia, ſed effecti pro efficiente triſtes debitores.

kk Metaphora eſt ab impedimentis pedum ſolutis.

ll Metaphora eſt a parentibus pro cauſſa & origo iuris.

mm Metaphora eſt altera a ventre gradientibus ad imbecillitatem primorum hominum in ortu indicandam.

nn Synecdoche generis pro hominibus.

oo Alia eſt metaphora a beſtijs ad rudes & rationis & articulati ſermonis expertes homines ſignificandos.

pp Puto hîc *voces* valere axiomata, & enunciata, id eſt, integras ſententias per ſynecdochen membri pro integro, quibus ſenſa mentis exprimuntur. Nam ſimplices rerum notiones intelliguntur per nomina & verba.

qq In *neu* iterato eſt anaphora.

rr Synecdoche eſt membri pro mulieribus formoſis & puleris, quæ ante Helenam fuerunt flabella belli, vt docuimus in Grammaticis. Homerus expreſsit Helenam nomine generis his verſib. Iliad. 3. ſub medium:

Οὐ νέμεσις Τρῶας καὶ ἐυκνήμιδας Ἀχαιοὺς
Τοίῃ δ' ἀμφὶ γυναικὶ πολὺν χρόνον ἄλγεα πάσχειν·

quos videtur Fabius ſic interpretatus: *Non putam indignum Troianos principes Graios Troianosq; propter Helenæ ſpeciem tot mala tantoq; temporis ſpacio juſtinere.* Eōdem quoque Propertius alluſiſſe:

Digna quidem facies, pro qua vel obiret Achilles.

Vides in his exemplis pro cunno vſurpari ab alijs auctoribus talem mulierem, ſpeciem & faciem eiuſdē.

ss Metonymia eſt cauſſa pro amore in primā quámque mulierem.

tt Synecdoche ſpeciei, pro hiſtorijs & annalibus, vt in *velu* pro *quiq, velit.*

uu Epiſtrophe eſt eiuſdem ſoni in clauſulis inciſorum.

xx Synecdoche eſt membri pro integro, vel braſſica, vel alio olere.

yy Sumptum eſt ab Architectis, qui regunt longitudines regulis ac lineis, vt altitudines perpendiculis, & angulos normis, ait Vitruuius lib. 7. Simili tropo D. Paulus vtitur ſub finem cap. 6. Epiſt. ad Galatas, quum doctrinam Apoſtolicam, de fide in Ieſum Chriſtum vocat canonem. Καθὸ ὅσοι στοιχήσουσιν, εἰρήνη ἐπ' αὐτὸς καὶ ἔλεος. *ſecūdùm quem qui incedunt pax erit ſuper eos & miſericordia.* στοιχεῖν γὰρ κανόνι τούτῳ *incedere* autem *ſecundùm hanc regulam*, non eſt intelligendum de ſimplici & quouis inceſſu, ſed de recto & legitimo ordine, a quo non fas eſt deflectere, neque dextrorſum, neque ſiniſtrorſum, vt lege 18. cap. Deuter. cautum fuit.

zz Apoſtrophe eſt ad Stoicum aliquem per dialogiſmum.

*a Breuis proſopopœia Chryſippi, qui inducitur deſcribens ſapientem, ne quid ipſe videatur de ſuo Stoicis affingere.

*b Translatum eſt a procreantibus ad vnum Stoicæ ſectæ magiſtrum.

*c Nunc perſonâ Chryſippi depoſitâ eandem deſcriptionem fuſiùs explicat.

*d Procatalepſis eſt, *occupatio* obijciendæ horum inertiæ.

*e Synecdoche generis pro ſpecie *ſutrina.*

*f Anaphora eſt.

*g Sumptum eſt a canibus ad inanem iactantiam notandam.

SATYRA QVARTA.

Docet, quantam naturæ & morum habeat diſsimilitudinem a plerisq; delatoribus Poetis.

Evpolis, atq; Cratinus, Ariſtophanesq; Poetæ,
Atq; alij, quorum Comœdia priſca virorum eſt:
Si quis erat dignus deſcribi, quòd malus, aut fur,
Quòd mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui
Famoſus: multa cum libertate notabant.
2. Hinc omnis pendet Lucillius, hoſce ſequutus,
Mutatis tantùm pedibus numerisq; facetus,
a *Emunctæ naris,* b *durus componere verſus.*
Nam fuit hoc vitioſus, in hora ſæpè ducentos,
Vt magnum, verſus dictabat, c ſtans pede in vno:
3. Quum d *flueret lutulentus, erat, quod tollere* e *velles:*
Garrulus, atq; piger ſcribendi ferre laborem
f *Scribendi rectè: nam vt multum, nil moror.*
4. g *Ecce*
Criſpinus minimo me prouocat: h accipe, ſi vis,
Accipiam tabulas: detur nobis locus, hora,
Cuſtodes, videamus, vter plus ſcribere poſſit.
5. i *Dî bene fecerunt, inopis me, quodq; puſilli*
Finxerunt animi, raro & perpauca loquentis.
k *At tu concluſas hircinis ſollibus auras*
Vſque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Vt mauis, imitare. 6. beatus Fannius vltrò
Delatis capſis & imagine l *7. quum mea nemo*
Scripta legat, vulgò recitare timentis: ob hanc rem,
8. Quòd ſunt, quos genus hoc minimè iuuat: vtpote plures
Culpari dignos. 9. m *quemuis mediâ erue turbâ:*
n *Aut ab auaritia, aut* o *miſera ambitione laborat.*
Hic nuptarum inſanit amoribus: hic puerorum
Hunc capit argenti ſplendor: p *ſtupet Albius ære:*
Hic mutat merces ſurgente a ſole, ad eum, quo
Veſpertina tepet regio: q *quin per mala praceps*
Fertur, 10. vti puluis collectus turbine: 11. nequid
Summâ deperdat metuens, aut ampliet vt rem.
12. Omnes hi metuunt verſus: odere Poetas:
r *Fœnum habet in cornu: longè fuge, dum modò riſum*
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcit amico,
Et quodcunq; ſemel chartis s *illeuerit, omnes*
Geſtiet a furno redeuntes ſcire, t lacuq;
Et pueros, & anus. 13. Agedum, pauca accipe contrà.
Primum ego me illorum, dederim quibus eſſe Poetas,
u *Excerpam numero: neque enim concludere verſum*
Dixeris eſſe ſatis: neque ſi quis ſcribat, vti nos,
Sermoni propiora, putes hunc eſſe Poetam.
Ingenium x *cui ſit, cui mens diuinior, atq; os*
Magna ſonaturum, des nominis huius honorem.
14. Idcirco quidam Comœdia, nécne poema
Eſſet quæſiuêre, quòd acer y *ſpiritus, ac vis,*
z *Nec verbis, nec rebus inest, niſi quòd pede certo*
Differt ſermoni, ſermo merus. 15. aa *At pater ardens*
Sæuit quòd meretrice nepos, inſanit amicâ
Filius, vxorem grandi cum dote recuſat
Ebrius, & (magnum quod dedecus) ambulat ante
Noctem cum facibus. 16. Nunquid Pomponius iſtis
Audiret leuiora, pater ſi viueret? 17. Ergo
Non ſatis eſt puris verſum tranſſcribere verbis,
Quem ſi diſſoluas, quiuis ſtomachetur eodem;
Quo perſonatus, pacto pater. 18. His, ego quæ nunc,
Olim quæ ſcripſit Lucillius, bb *eripias ſi*
Tempora certa, modoſq;, & quod prius ordine verbum eſt

19. Non

Posterius facias, præponens vltima primis:
19. Non vt soluas, postquam cc discordia tætra
dd Belli, ferratos postes, portasq; refregit.
Inuenias etiam disiecti membra ee *Poetæ.*
20. Hactenus hæc: aliàs iustum sit, nécne poema.
Nunc illud tantùm quæram: meritóne tibi sit
Suspectum ff *genus hoc scribendi. Sulcius acer*
Ambulat & Caprius, rauci malè, cumq; libellis,
Magnus vterq; timor latronibus: at bene si quis,
Et viuat puris manibus, contemnat vtrumq;.
21. gg *Vt sis tu similis Cœli Byrrhiq; latronum,*
Non ego sim Sulcî, neq; Capri: cur metuas me?
22. Nulla taberna meos habeat, neque pila, libellos,
Queîs manus insudet vulgi, Hermogenísque Tigellî.
Non recito cuiquam, nisi amicis: idq; coactus.
Non vbiuis, corámve quibuslibet. 23. In medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi, quiq; lauantes,
Suaue locus voci resonat conclusus: 24. inanes
Hoc iuuat, haud illud quærentes nunc sine sensu,
Tempore num faciant alieno. 25. hh *Lædere gaudes,*
Inquis, & hoc studio prauus facis. Vnde petitum
Hoc in me ii *iacis? est auctor quis deniq; eorum,*
Vixi cum quibus? 26. Absentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante: solutos
kk *Qui captat risus hominum, famamq; dicacis:*
Fingere non visa potest: commissa tacere
Qui nequit: hic niger est: hunc tu, Romane, caueto.
27. Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos:
E quibus vnus auet, quauis ll *aspergere cunctos,*
Præter eum, mm *qui præbet aquam. Post hunc quoq; potus,*
Condita quum verax aperit præcordia nn *Liber.*
Hic tibi comis & vrbanus, liberq; videtur
Infecto oo *nigris. Ego si risi, quòd ineptus*
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius pp *hircum,*
Liuidus & qq mordax videor tibi? 28. Mentio si qua
De Capitolini furtis iniecta Petillî
Te coram fuerit, defendas, vt tuus est mos?
rr *Me Capitolinus conuictore vsus, amicoq;*
A puero est, caussaq; meâ permulta rogatus
Fecit, & incolumis, lætor, quòd viuit in Vrbe.
Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
Fugerit! 29. ss *Hic nigræ succus loliginis, hæc est*
Aerugo mera: quod vitium procul abfore chartis,
tt *Atq; animo priùs, vt* uu *si quid promittere de me*
Possum aliud, verè promitto. 30. Liberius si
Dixero quid, si fortè iocosius; hoc mihi iuris
Cum venia dabis. 31. xx *Insecuit pater optimus hoc mî,*
Vt fugerem, exemplis vitiorum quæq; notando.
Quum me hortaretur, parcè, frugaliter atq;
Viuerem vti contentus eo, quod mî ipse parasset;
yy *Nónne vides, Albî vt malè viuat filius? vtq;*
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Quum deterreret; Sectani dissimilis sis.
Ne sequerer mœchas, concessâ quum Venere vti
Possem; deprensi non bella est fama Treboni,
Aiebat. Sapiens, vitatu, quidq; petitu
Sit melius, caussas reddet tibi: mî satis si
Traditum ab antiquis morem seruare, tuamq;,
Dum custodis eges, vitam famamq; tueri
Incolumem possim. Simul ac durauerit ætas
Membra animumq; tuum; zz. *nabis sine cortice. Sic me*
Formabat puerum dictis: & *a *siue iubebat,*
Vt facerem quid; habes auctorem, quo facias hoc:
Vnum ex iudicibus selectis obijciebat:
Siue vetabat; an hoc inhonestum, & inutile factu,
Nécne, sit, addubites, *b *flagret rumore malo quum*
Hic atq; ille? 32. Auidos vicinum *c *funus vt ægros*
Exanimat, mortisq; metu sibi parcere cogit:
Sic teneros animos aliena opprobria sæpè
Absterrent vitijs. 33. Ex hoc ego sanus ab illis,
Perniciem quæcunq; ferunt: mediocribus, & queis
Ignoscas, vitijs teneor. 34. Fortassis & isthinc
Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus,
Consilium proprium. Neq; enim, quum lectulus, aut me
Porticus excepit, desum mihi: *d *rectius hoc est:*
Hoc faciens viuam melius: sic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellè: *e *nunquid ego illi*
Imprudens olim facim simile? 35. *f *Hæc ego mecum*
Compressis agito labris: vbi quid datur otî,
*g *Illudo chartis: Hoc est mediocribus illis*
Ex vitijs vnum: 36. cui si concedere nolis,
Multa Poetarum veniat *h *manus, auxilioq;*
Sit mihi: nam multò plures sumus: ac veluti, te,
Iudæi, cogemus in hanc concedere turbam.

Analysis Dialectica.

APologetica est hæc 4. Satyra & propugnatio quædam, defensioque dignitatis Horatianæ contra malevolos, qui dictitarent ab Horatio primum quemque distringi carmine mordaci, ipsiusq; Poesin Lucillianæ longè posthabendam. Fit autem Thetici significatio sub dimidium sermonis præter manifestum eiusdem rei argumentum in complexu sparsum:

Vt sis tu similis Cœli Byrrhiq; latronum:
Non ego sum Sulci, neq; Capri.

Verùm illud enuncietur distinctiùs suis partibus; quò faciliùs & clariùs copia argumentorum ad eas referatur: *Horatius liberaliter institutus a patre longè secus se gerit in poemate condendo & elaborando, vitijsq; hominum notandis, atq; plerisq; omnes faciunt Poetæ.* Antapodosis quidem amplificatur initiò distributione quadam Poetarum Comicorum & Satyricorum e materia ipsis ad scribendum proposita, qui licentiùs, quàm par esset & homines ferrent, varios cuiusque mores notarent & vellicarent.

2. Ad hanc liberam cuique obloquendi consuetudinem Lucilium aggregat e ratione similium, præ-

terquam quòd metris Heroicis, non, vt alij, iambicis illud perſequutus eſt, eumq; deſcribit prætereà ex adiunctis & factis: *quòd politiſſimis facetiis, ſale, ſenſuum ſagacitate & ingenij acumine quidvis celeriter percipiendi præſtaret: verſus tamen inconditos & re natos conſcriberet infinitos: breui tempore ac nullo penè negotio amanuenſi pueró dictaret, nec limare curaret.*

3. Ad leniendam incuriæ Lucillianæ accuſationem pertinet hic locus e diuerſis: *Quamuis Lucilius verſus profundere videtur horridos & incultos: eſſe tamen in illis ſordibus aliquid, quod ipſe probares, & in tuum vſum transfetre poſſes.* Ita noſter Poeta remiſsiùs ſe gerit in vitijs aliorum notandis, quàm ſuperiores.

4. Hic Criſpinus tanquam ſuccenturiatus Lucillio futurus, accedit imprudenter certo pignore provocaturus Horatium ad ſcribendum, qui gloriatur inſolenter de expetita & profluente fundendi verſus celeritate: vnde perſpicitur facillimè & optimè, quantum abſit ab illo modeſtia noſtri Poetæ. Proponitur quidem certamen e cõuenientibus circumſtantiis explicatum, loci, temporis, teſtium atque Criticorum de multitudine verſuum: ſed non de eorundem grauitate & felicitate.

5. Hoc ad ꝓtaſin ſuperioris diſſimilitudinis, quam habuit noſter Poeta naturæ & morum cum alijs, pertinet: vbi ipſe non accipit conditionem certaminis ſibi cum Criſpino inſtituti, nulloq; pignore dignatur: ſed iudicat hanc concertationem iniquam eſſe ex adverſis, vt audacia, imprudentia, inſolentia & iactatio hominis audacis, garruli, vani & leuis, certet cum verecundia, lenitate, modeſtia & conſtantia, taciturnitate alterius, *οἱ σφραγίσεσθ τὸς μὲν λόγους σιγῇ, τὸν δ' σίγλω καιρὸν· qui certè nouit verba ſilentio, & ſilentium opportunitate conſignare e ſententia Solonis.*

6. Hunc alium Poetam Horatius prædicat *εἰρωνικῶς* beatum ex diſsimilibus: *quòd ſuos libros & imaginem ſine ſuffragijs pop. Rom. Criticorum, & Senatus vlrò detulerit in publicam Bibliothecam, immo talis memoriæ cauſsâ:* quod tamen ei magis nomine orbitatis, quàm Poeticæ virtutis contigiſſe ferunt: conſtat n. hunc Fannium malum & ineptum Poetam fuiſſe: vnde videmus, quam naſutus ſimulator ſit Horatius.

7. Antapodoſis eſt, quam ſubijcio proraſi repetitæ ſic: *alij ſua carmina diuulgare audent, ac geſtiunt certis quibuſdam proponere legenda. Horatius ſua timet recitare:* hoc quoque ad vtramque propoſitæ initiò comparationis partem ſpectat.

8. Eadem antapodoſis illuſtratur adiunctâ vitiorum offenſione: *Cur times, Horati ſcripta tua publicare & recitare? Quia,* inquit, *vitioſi homines, qui nolunt reprehendi & culpari, meorum lectione & recitatione offenderentur.*

9. Eódem refertur hæc diſtributio vitioſorum e ſubiectis rebus, in quib. illi turpiter ac ſtagitiosè verſantur, auaritiâ, ambitione, adulterio pygiſmate, prædicatione, ſtudio vaſorum argenteorum & ſignorum æneorum, & mercaturæ vbique terrarum faciendæ.

10. Hic immoderatus & præceps amor amplificandæ rei domeſticæ illuſtratur ſimiliũ collatione: *quo captus mercator ſic rapitur per grauiſſima quæque pericula: vt pulus, vndique ventis erumpentibus ſæuéque furentibus turbinum gyris, paſsim diſpergitur per terras & per auras.* Melius autem ſibi conſuleret, ſi hoc Senecæ animo verſaret, atque in actum maturè educeret, *vti famem ſitimque depellas, non eſt neceſſe maria tentare, nec caſtra ſequi: parabile eſt, quod natura deſiderat, & citò apponitur.*

11. Idem augetur finali cauſsâ duplici: *quòd hæc diſcrimina libenter ſubeantur, ne quid congeſtu iam fortunis, vel ſumtus faciendi quotidiè magnitudine, vel ſeruorum infidelitate, vel dirâ furum rapacitate deperdatur, vel vt res familiaris auctior tali labore fiat.*

12. Iteratur ſuperior ratio, *quamobrem editio ſcriptorum ſuorum impediatur,* ex adiunctis *metu & odio vitioſorum, Satyricum Poetam monent fugiendum* e factis illius & maiorum collatione: *Hi,* aiunt, *primumquemq; mordet, nec ſolum non cuiquam parcit, ſed ne ab amico quidem abſtinet dentem apertum: & quam vitij notam alicui inuſsit, curat eam omnibus patefactam.*

13. Videtur hìc quibuſdam digreſſio ad querendum, vtrùm vetus Comœdia & Satyra Horatij digna ſint nomine poematis: ſed mihi potiùs eſſe videtur Horatij reſponſio, tum ad inſolentiam & iactationem Criſpini retundendam, tum ad maledicos flagitiorum ſermones reprimendos. Initiò autem Poeta attentionem poſtulat ſuæ reſponſioni, vt ſe numero malorum Poetarum exiſtimat, quod inſtituit ex deſcriptione boni Poetæ, quam enunciat e loco diuerſorum: *Non eſt dicendus Poeta, qui tantum certa numero certiſque legibus pedum verſus conficere poteſt, aut ſimiles orationi ſolutæ illos reddere,* qualem ſe modeſtè fatetur eſſe: *ſed qui naturæ & mentis dotibus ornatus, diuinoq; ſpiritu afflatus,* (i. qui valet naturali facultate inveniendi, diſponendi & eloquendi) *carmina ſcribere ſolet grauia & plena.* Hæc pars diuerſitatis conſtat ex efficientibus boni Poetæ, natura, vi atque diuino afflatu: quibus tantum Cicero tribuit, vt facultatem ingenij nunquam ſibi voluerit arrogare: ſed ſi quid eſſet ex artibus conſecutus, id ſuo labori, diligentiæ ac induſtriæ acceptum ferebat, non tamen ſine immodica ſuarum laudum prædicatione. In hoc fuit noſter Poeta Cicerone audacior, quum Ode 6. l. 4. iactat ſibi carminis artem ab Apolline & nomen Poetæ datum.

14. Ex hac deſcriptione Poetæ dubitatum eſt a quibuſdam, vtrùm Comædia poema eſſet, an merus ſermo: ratio dubitationis ſumitur ex eadem diuerſitate, verbis paullulùm immutatis.

15. Locus eſt e contradicentibus: *Nulla vis, nullus acris ſpiritus, nulla ſenſuum elatio ineſt verbis & rebus Comœdiæ: Hæc igitur non eſt poema.* Alter dicit: *in Comœdia pater inducitur indigniſſimè ferens libidinem & intemperantiam filij, grauiter iraſcens, quòd recuſet vxorem benè doratam: quod bona diſſipet: quòd faces in luce media incendat & ambulet: In ea igitur ſunt acres ſpiritus, eſt magna vis: ideoq; Comœdia eſt poema.*

16. Conſecutio refellitur parium collatione: *quòd non continuò Comœdia ſit pro poemate habenda ex acerbitate patrum perſonatorum & obiurgantium liberos grauiterq; iraſcentium: quum Patres quotidie non minus ſuccenſeant domi populari ſermone liberis ſuis, libidinosè intemperanterq; viuentibus:* vbi Pomponius adoleſcens obiter vrbanè & facetè reprehenditur.

17. Concluditur deſcriptio boni Poetæ ex eodem genere diſſentaneorum, quo antea: ſed dilatatur prætereà comparatione parium, id eſt, *patris perſonati, & patris veri domeſtici, qui iraſcuntur ſuis liberis flagitioſis æquaiter oratione ſtrictâ, atque liberâ.*

18. Confirmatur prætereà diſcrimen perfecti Poetæ & vulgaris, loco diſsimilium: *Non, quemadmodum poema boni Poetæ neglectâ longarum & breuium ſyllabarum,* id eſt, pedum & metri, *ratione, verborum etiam ordine inverſo ſemper retinet formam ſtyli Poetici & maieſtatem: non, inquam, ſic poema vulgare:* quale dicit callidè ſuum & Lucillij eſſe, *nec, quod ſermone communi conſtaret, his omnibus immutatis, priorem gratiam retinere.*

19. Proraſis exemplo verſus Enniani firmatur, vbi verſu diſſoluto, verbiſque tranſpoſitis, remanet tamen effigies ſublimis ſtyli: quia illi magnus ante fuit

ſpiritus

ſpiritus, magna vis, grandiſque oratio.

20. Redit ad alteram quæſtionem, miſsâ ſuperiori, *cur ſua Satyra nomine maledicti & contumeliæ ſuſpecta eſſet:* quam ſuſpicionem maledicentiæ ſegregat a ſe diſſimilium collatione, vt initiò monuimus : *Delatores Sulcius & Caprius ſunt maleficis & latronibus formidoloſi, Cælo & Byrrho : Horatius eſt illis delatoribus omnino diſſimilis : itaque nec metuendus, nec fugiendus eſt.*

21. Protaſis declaratur loco diuerſorum: *Quamuis tu, qui vitas Horatium, ſis latro, vt Cælius & Byrrhus: Horatius tamen non eſt delator, vt Sulcius & Caprius.*

22. Illuſtratur poſterior pars diuerſitatis primùm ex adiunctis : *quòd ſcripta Flacci non ſint in lucem prolata, nec in publicis officinis proſtent, nec manibus vulgi & Hermogenis Tigellii terantur:* deinde è factis : *quòd ipſe auctor illa nemini recitet, & cum amicis tantum communicet, idq; coactus.*

23. Fingit Horat. ſibi ab aliquo faceto contradici quadam diſtributione è ſubiectis: *quòd Poeta quidam palàm in foro, alii clàm in balneis Satyras ſuas recitent, ſoni iucundioris gratiâ.*

24. Horatius reſpondet ex ſubiectis & factis, *talem delectationem eſſe leuium hominum, & nihil penſi habentium, nunquid ſtultè & intempeſtiuè faciant.*

Ianus Duſa citauit hunc locum in præcidaneis ad adPerronii arbitri locum, *Eumolpus in balneo carmen recitabat*, &c. vbi notat noſtrum poetam vrbaniſſime perſtrinxiſſe cacoethes quorundam, qui omni tempore & loco. Identidem ſuos verſus ad nauſeam vſque recitare ſolent: quod firmat exemplo illius Ligurini, quem feſtiuè Martialis ſic deſcripſit lib. 3. Epigr. 44.

Et ſtanti legis, & legis ſedenti;
Currenti legis, & legis cacanti:
In thermas fugio, ſonas ad aurem:
Piſcinam peto, non licet natare.
Ad cœnam propero, tenes euntem:
Ad cœnam venio, fugas ſedentem:
Laſſus dormio, ſuſcitas iacentem, &c.

25. Obiectum quoque gaudium aliis obloquendi refutat, vt nullo teſtimonio firmatum.

26. Iam Poeta, vt à ſe removeat improbitatis & maledicentiæ nomen, & ſe minimè fugiendum & pertimeſcendum ſuadeat, à deſcriptione hominis improbi & infidi ex effectis argumentatur: *qui clàm amicis detrahit: nec eos ab aliis culpatos defendit : qui ſtudet aliis riſum effuſum mouere rebus falſis, vanis & fictis, & inde ſibi famam vrbani & faceti colligere, nec poteſt arcana fidei ſuæ credita tacere: hic malitioſus, improbus eſt & infidus: itaq; cauendus.*

Ita Demoſthenes initio ſecundæ olynthiacæ videtur definitione declarare calumniam & conuitium, vnáque calumniatorem & conuitiatorem, τὸ μὲν ὄν ἐπίορκον ἢ ἄπιστον καλεῖν ἄνευ τῶν τὰ πράγματα δεικνυόντων, λοιδορίαν εἶναί τις ἂν φήσειε κοινὴν ἁπάντων, id eſt, *appellare igitur* (aliquem) *periurum ac perfidum, nec facimus periurio & perfidia patratum confirmare, merito quis dixerit vanum eſſe ac inane conuicium.* Huc videtur pertinere illud Plauti è Gurgul. comœdia.

Indignis ſi maledicitur, maledictum id eſſe dico:
Veram ſi dignis dicitur, benedictum eſt, meo quidem animo.

27. Poſita deſcriptione hominis nigri, maleuoli, perfidioſi & inſidioſi, oſtendit è diſparatis aduerſarii ſui iudicium valdè corruptum, quo *is iudicatur comis & facetus, qui omnes ſuos ſodales, & ipſum etiam conuiuatorem qualibet contumeliâ & quibuuis maledictis aſpergat: Horatius autem liuidus & mordax exiſtimatur, qui tidenti tantùm dicat hunc olere vnguenta, illum ſpirare grauem bircum,* id eſt, hunc eſſe mollem & effæminatum, illum eſſe fœtidum & immundum.

28. Notatur præterea peruerſitas eiuſdem corrupti iudicii è diuerſis : *Quanquam, inquit, tu, qui reprehendis & meruis mea carmina vt nimis aculeata & mordacia, dicitis te bene velle Capitolino Petillio, & eum vbique defendas: tamen quum dicis, te mirari, quî fuerit abſolutus crimine ſublatæ coronæ è Capitolio, ſignificas eum fuiſſe furti reum, nec jure abſolutum, ſed pecuniâ capîâ ob rem judicandam dimiſſum: vnde perſpicitur oratio tua nigra, perfidioſa & infidioſa.*

29. Locus eſt à diſſimilium contentione: *Non, vt accuſator Horatiana maledicentia tegit ödium ſuum amicitiæ ſimulatione; talem ſe præſtabit Horatius animo & ſcripto erga quenquam.*

30. Oſtendit ex efficiente, *libertatem notandi vitia cuiuſq; vrbanè & facetè, ſe à patre didiciſſe: ideòque ſales & jocos ipſius veniâ dignos eſſe.*

31. Ratio inſtitutionis Horatianæ deſcribitur è ſua forma, cuius involucro mirum ſe Poeta præbet artificem texendæ Satyræ, ac turpiſſimæ cuiuſque intemperantiæ notandæ. Producitur autem forma paterni conſilii vſque ad hæc verba : *Ex hoc ego* &c: vbi quid fugiendum, quidve faciendum præcipitur, & vtrumque factis atque exemplis explicatur, vt filius vitas aliorum tanquam in ſpeculis inſpiciens, quid dedeceat, maturè vitet: quidue deceat, ſequatur.

32. Ad eandem rationis firmationem pertinet hæc ſimilium comparatio : *Quemadmodum mors vicinorum ab ingluuie & intemperantia profecta, continet ægrotos in abſtinentia vini, cibi & aliorum contrariorum: ſic dedecus libidinoſorum & intemperantium reuocat adoleſcentes à vitiis.*

33. Locus eſt ex effectis, quæ exſtiterunt ex cauſſa priori *quòd Poeta tali educatione factus ſit purus ab exitioſis, grauibuſq; vitiis, & ſolùm mediocribus, quæ facile quiſque condonet, nunc laboret.*

34. Ex adiuuantibus cauſſis etiam demonſtrat, *illam morum moderationem longâ ætate, admonitione liberi amici, proprio & logico reformandæ quotidie vitæ ſtudio excultam*; ad quod videtur impulſus Pythagoræ doctrinâ:

Ῥῆσσε δὲ ταῦθ', ἅγε μὴ βλάψῃ, λόγισαι ἢ πρὶν ἔργῳ.
Μήδ' ὕπνον μαλακοῖσιν ἐπ' ὄμμασι προσπέσασθαι,
Πρὶν τῶν ἡμερινῶν ἔργων τρὶς ἕκαστον ἐπελθεῖν.
Πῆ παρέβην, τί δ' ἔρεξα, τί μοι δέον οὐκ ἐτελέσθη;
Ἀρξάμενος δ' ἀπὸ πρώτου ἐπίξυθι κἀμετέπειτα,
Δειλὰ μὲν ἐκπρήξας, ἐπὶ πλῆσσεο· χρηστὰ δ' τέρπου.

Aggrediaru tibi profutura: agendorum maturè rationem subducas: Nec priùs somnus obrepat tuu mollibus oculis, quam animo intento percurreris quicquid interdiu feceris. Quà transiui? quid à me, quod opus erat, non perfectum eſt? Exorſus à principio reliqua percurre. Quòd ſi turpia feceris: increpa te & caſtiga: ſin honeſta: gaudeas. Non diſſimile fuit conſilium Sirachidæ cap. 37. Καὶ βουλὴν παρὰ ἁγίου ζήτησον. ἐγὼ γάρ ἐστί σοι πιστότερος αὐτῆς· ψυχὴ γὰρ ἀνθρώπου ἀπαγγέλλει σοι ὅτι ἂν ὦσιν, ἢ ἐπτὰ σκοποὶ ἐπὶ μετεώρου καθήμενοι ἐπισκοπῆς : ἢ ἐπὶ πᾶσι τούτοις δεήθητι ὑψίστου, ἵνα εὐθύνῃ ἐν ἀληθείᾳ τὴν ὁδόν σου, id eſt. *Itaq; conſilium cordis tui fulcito, nemo enim tibi fidelior eſt illo. Nam animus cuiuſque interdum renuntiare ſolet melius, quàm multi ſpeculatores ſedentes in ſpecula: Sed ſupra hæc omnia precare & obſecra altiſſimum, vt veritas ipſius dirigat inſtitutum tuum* : Ad hanc autem morum moderationem valde ſunt vtiles morbi hominum, ſicut ſapienter ſcripſit Michael Hoſpitalius Franciæ olim Cancellarius ad Carolum Card. Lothar. in

metrica consolatione aduersus reliquias diuturni morbi,

Quis enim florens & corpore sano
Inter delicias agitat cælestia mente?
Nemo fere prudens nisi rebus numina diuûm
Magna vocat. Monitor sapiens in tempore morbus!
Expertus moneo, didici quæ non ita pridem,
Quum multo fluerent rupta mihi sanguine venæ,
Ac me dira sitis premeret, cutis vnda
Et metus, & præsens, obstent nisi fata, periclum.
Quas ego non aras? quæ non delubra Deorum
Cum supplex adii? quibus hoc non denique votis
Damnaui funebre caput? quumque ante pigeret
Actorum, in melius mores mutare parabam,
Expendens mecum, factũ hoc bene: at hoc male factum:
Sic facies melius, sic de cælestibus addes.

35. Ex hac inspectione vitæ alienæ & inquisitione propriæ efficit, *tam leuia esse sua vitia, vt minimè debeant animaduerti & notari: itaq; se planè dissimilem aliis delatoribus & Poetis habendum.*

36. Docet ex adiunctis, *ab aduersario dandam esse veniam sibi leuissimè peccanti: sin minus; affuturos sibi innumerabiles Poetas auxilio, aduersus maledicam ipsius in eos inuidiam:* quorum potestas declaratur similium collatione: *quòd hi in scribendo pertinaces cogent illum descendere ad idem sentiendum de Poetica, & probandum, quod ipse & alii scribunt Poetæ: non secus ac Iudæi in sua religione obstinati perducunt cæteras gentes in suas cæremonias & superstitiones.* Admodum sane hæc scripta sunt vrbanè & facetè: vnde tamen facilè perspicias, & multitudinem Poetarum illudi, & religionem Hebræorum ludibrio fuisse gentibus prophanis, vt hodie illam Christianorum Turcis impiis ac Epicureis: qualis impietatis pœnæ judicio Dei iusti reseruentor.

Enarratio Grammatica.

Evpolin atq;.] Nomine Platonis discrimen styli inter hos Poetas sic notatur: Ἀριστοφάνης τὸν μέσον χαρακτῆρα· ὅτε μὲν πικρὸς λίαν ἐστίν, ὥσπερ ὁ Κρατῖνος, ὅτε χαρίεις, ὥσπερ ὁ Εὔπολις· ἀλλ' ἔχει καὶ πρὸς τὸς ἁμαρτάνοντας τὸ σφοδρὸν τῦ Κρατίνυ, καὶ τὸ τῦ ἐπιτρεχόσης χάριτος Εὐπόλιδος. *Aristophanes medium exercuit stylum: neq; enim acerbus est admodum, vt Cratinus: neq; vrbanus, vt Eupolis: sed vehementiam Cratini habet aduersus delinquentes, & vrbanitatem Eupolis incurrentem.* Vell. quoque Paterc. volum. 1. horum meminit: *Vt aliorum tum Comicorum, tum Tragicorum, vna, neq; multorum annorum spatio diuisa, ætas per diuini spiritus viros Æschylum, Sophoclem, Euripidem illustrauit Tragœdias: vna priscam illam & veterem sub Cratino, Aristophane & Eupolide Comœdiam: ac nouam Comicam Menandru, æqualesque eius ætatis magis, quàm operis Philemon ac Diphilus & inuenêre intra paucissimos annos, neque imitanda reliquêre.* De tribus autem his veteribus Comicis Græcis, & antiqua Comœdia sic Quintilian. loquitur l. 10. c. 1. *Antiqua Comœdia cum sinceram illam sermonis Attici gratiam propè sola retinet, tum facundissimæ libertatis, etsi est in sectandis vitiis præcipua, plurimum tamen virium etiam in cæteris partibus habet. Nam & grandis & elegans, & venusta & nescio, an vlla, post Homerum tamen, quem, vt Achillem, semper excipi par est, aut similior fit Oratoribus, aut ad Oratores faciendos aptior. Plures eius auctores: Aristophanes tamen & Eupolis, Cratinúsque præcipui.* Quod Suetonii testimonio firmari potest in Oct. c. 89. *Delectabatur etiam Augustus veteri Comœdiâ & sæpè eam exhibuit publicis spectaculis.* De tali autem sermonis Attici gratia D. Chrysost. Aristophanem in primis celebrauit: ob quam ab Athenienſibus quoque rogatis missus est ad Diopysium Tyrannum huius sermonis studiosum: sed apud omnes bonos pessimè audiuit, quòd sapientem Socratem scriptis suis exagitauit. Suidas scribit ab illo 54. Comœdias cõscriptas, eúmque φιλοπότην, *cupidum comportationum* fuisse. De duob. reliquis ita Persius Sat. 1.

— *audaci quicunq; afflate Cratino,*
Iratum Eupolidem prægrandi cum sene palles.

Notanda est autem varietas inflexionis apud Persium & apud Horat. Sat. 2. l. 2.

Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?

Eupolidis querela recitatur à Stobæo de mutata ratione suæ Reip. gerendæ: Καὶ μὲν ἐγὼ πολλῶν παρόντων, ὃν ἔχω, τί λέξω ὅτω σφόδρ' ἀλγῶ τὴν πολιτείαν ὁρῶν παρ' ἡμῖν· ὑμεῖς γὰρ οὐχ ὅτω τέως ὠφελμεν, ὦ γέροντες, ἀλλ' ἦσαν ὑμῖν τῇ πόλει πρῶτον μὲν οἱ τραγικοὶ ἐκ τῶν μεγίστων οἰνίων πλήτῳ γένεντε πρῶτοι οἷς ὥσπερ θεοῖσιν ηὐχόμεθα, ἢ γὰ ἦσαν ὡς τὸ ἀσφαλῶς ἐπράττομεν· νυνὶ δ' ὅποι τύχοιμεν τραπόμεθ' αἱρούμενοι παθήματα τραγικά. *Non equidem è multis rebus quam potissimum dicam, scio. Tanto me conficit dolore præsens Reip. nostræ status! Non enim vos, o senes, sic illam anteà gerebatis: sed erant nobis initiò in vrbe duces è maximis familiis orti, opibus & generis splendore insignes, quibus tanquam Diis vota faciebamus: quippe qui nostræ securitatis & salutis auctores erant,* vel, ita enim se gerebant, vt nos securè sub ipsis viueremus: *nunc autem quocunque sors tulerit nos, militamus, deligentes pro ducibus sceleratissimos quósque:* vel *nunc verò sub improbissimis quibusque delectis ducibus militamus.* Cic. l. 6. Epist. 1. ad Attic. scribit Alcibiadem huius interfectorem: *Quid enim non dixit,* Εὔπολιν τὸν τῆς ἀρχαίας, *Eupolin, illum veteris comœdiæ Poetam ab Alcibiade nauigante in Siciliam deiectum esse in mare.* Aelian. tamen aliter loquitur de ipsius morte. Cratinum quidem Callimedis filium memorat fabulas 21. scripsisse, quarum præstantiâ Poetici certaminis victor nouies prædicatus est. Mirâ fuit audaciâ & acerbitate scribendi in mores Athenienſium. Lucianus scribit eum longissimâ ætate progressum, vt annum 95. attigisse credatur, licet vinosus & turpiter mulierosus fuerit, & obiisse, quum Pytinem fabulam edidisset, victrici ederâ donatus. Postremò recitatur à Scholiaste Pindari Eidyl. 7. Olymp. hic versus Cratini contra Bœotos:

Οὗτοι δ' εἰσὶν σύοβοιοτικὸν περιφόρων γένος ἀνδρῶν.
Hi sunt de genere suillobœotico virorum limbiferorum.

Eiusdem quoq; dictum in Periclem exstat apud Plutarchum sub initium vitæ Periclis ex ipsius Comœdia *Chirones* inscripta, sumtum, vbi Pericles vocatur χινοπέφαλος, *testa d'ongnon*, & πεφαλληρέτης, *quod esset capite oblongiore & ampliore.* In eadem Periclis vita testimonium adhibetur ad descriptionem Asphaliæ mulieris. Eorundem quoque versus citantur ab eodem in Cimone sub finem.

Quorum Comœdia.] Syntaxis est partitionis, atq; alii virorum, pro, atq; alii viri, quorum Comœdia est vetus. Hæc autem vox flexa est ἀπὸ τῦ κωμῳδῶ, qui definitur, ὁ κατὰ κώμας ᾄδων, qui curribus vectus cum aliis carmina per pagos & vicos maledica canit: qui mos veterib. fuit in statu populari, quum se vellent dare iucunditati. Hinc traducta est Comœdia ad vitia hominum impunè notanda etiam in medio foro. Affinitate notionis sic geminantur σκώμματα καὶ κωμῳδία. Itẽ vtriúsq; verba in Pluto Arist. σκώπτειν καὶ κωμῳδεῖν, quæ valent, ἐμπαίζειν καὶ πλυνάζειν, *ludibrio afficere & deridere*, sicut Eustath. exponit versum 462. Ὀδυσσ. ξ κωμήτας κακολογεῖν, *dicere contumelias in vicinos.* Sic Aristot. in Poetica, Ἀριφράδης τοὺς τραγῳδοὺς ἐκωμῴδει: *Ariphrades Tragicos maledictis figebat*: vnde etiam natum est prouerbium Græcum, ὡς ἐξ ἁμάξης λαλεῖν, *tanquam è plaustro loqui,*

loqui, de licentia palàm ac liberè loquendi contumeliosè, & conuiciandi primis occurrentibus quibúsque. Sed de origine & inuentoribus Comœdiæ vide Aristotelis poeticam: & de eiusdem licentia Horatii epist. ad Pis.

Dignus describi.] Hellenismus est: Sic n. Theognis:

Γιγὸς ἀνὴρ χρυσῶ καὶ ἀργύρου αὐτερύσκεσθαι
Ἄξιος ὢν χαλεπῆ, Κύρνε, διχοστασίη.
Vir fidus dignus est, qui auro & argento in graui
Seditione seruetur & redimatur.

Sic loquitur Virg. Eclog. 5.

—— & erat tum dignus amari.

Quod enunciatur aliter à Terentio Eun. Act. 5. Sc. 9. *Dignius nihil est quod ametur.* & 3. de Leg. *Dignus, qui imperet.* Dignus autem dicitur tam de bono, quàm de malo, vt Dignus odio, & Dignus opprobriis, Sat. 1. lib. 2.

Aut fur. &c.] Agellius l. 11. c. 18. ex Varrone in L. Aelium scribit furem ex eo dictum: quod veteres Romani furuum atrum appellauerint; & fures per noctem, quæ atra sit, faciliùs furentur: sed etymon meliùs petitur à Græco *φῶρ ἀπὸ τῆ φέρειν*, *ab auferendo*: quo veteres Græci vtebantur, pro quo posteri *κλέπτην* notæ originis, & eiusdem notionis vsurpârunt: Vtrúmq; tamen differt à *λῃστὴς*, latrone & pirata.

Sicarius.] Sicarius deflectunt Grammatici à sica, quasi seca notæ originis, quam Græci *τὴν κοπίδα* videntur appellare, gladium breuem & latum, leuissimèque falcatum, vt aptiùs cædat. Itaq; sicarius potest rectè percussor explicari, vt 2. Phil. confirmatur, *Deprehensus cum sica percussor Cæsaris.* Sic dicuntur, qui operam suam locant ad cædem faciendam.

Aut alioqui famosus.] Id est, alio modo fœdus, maculosus, & vitiis coopertus & infamis, quod Græcè dixeris, *ἢ καὶ οὕτως βλασφημεῖσιν ἅπαντες*, *aut alioqui de quo malè loquuntur omnes.* Ex interpretatione *τῆ ἄλλως*, quam affert Vlpianus in hunc locum Olynthiacæ *β. εἰ δέτις σώφρων, ἢ δίκαιος ἄλλως*, *quod si quis modestus, aut alioqui vir bonus*, vis particulæ Latinæ *alioqui* cognosci potest. Sic enim ille: *τέλος δὲ σημαίνει παρὰ τοῖς παλαιοῖς τὸ ἄλλως, οἷον τὸ κατ' ἄλλον τρόπον· ἢ τὸ κατὰ φύσιν, ὡς ὀνταῦθα, ἢ τὸ μᾶττον*: hîc *τὸ alioqui* valet *τὸ ἄλλως, τοῦτ' ἐστὶ κατὰ τὸν ἄλλον τρόπον*, Gall. *ou autrement mal renommé.* Vox *cæterùm* idem atque *alioqui* & *cæteroqui*, videtur sonare Epist. 15. l. 2. ad Q. Frat. *Ego me in Cumano & Pompeiano, præterquàm quòd sine te, cæterùm satis commodè oblectabar.* De *famosus* fuit Ode 3. li. 3. in Grammaticis: sicut de *mœcho* 25. Od. l. 1.

Notabant.] Id est, veteres illi Poetæ Comedi magnâ licentiâ reprehendebant vitia. Sic Cic. de Clar. Orat. improbitatem Athenienſis Hyperboli veteres Atenarum comœdi notauerunt.

Hinc omnis.] Ab hac libertate & licentia quemque vitio notandi Lucillius pendet, in eóque munere totus est, vt in locum veterum Comicorum subrogatus videatur: quem ita circumloquitur Iuuenalis Sat. 1.

Cur tamen hoc potiùs libeat decurrere campo,
Per quem magnus equos Auncæ flexit alumnus.

Fuit autem Aruncа Rutulorum ciuitas Lucillii natale solum, vbi natus est anno ante Carthaginem à Scipione deuictã, & mortuus tempore, quo Cimbri superati sunt à Mario: de cuius stylo est hoc Quint. iudicium l. 10. c. 1. *In Satyra primus insignem laudem adeptus est Lucilius, qui quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores: vt eum non eiusdem modò operis auctoribus, sed omnibus Poetis præferre non dubitent. Ego, quantum ab illo, tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & esse aliquid, quod tollere possis, putat. Nam & eruditio in eo mira & libertas, atq; inde acerbitas & abundè salis.* De hac acerbitate sic Iuu. Sat. 1.

Ense velut stricto quoties Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor, cui frigida mens est
Criminibus: tacitâ sudant præcordia culpâ.

De hoc dictum est Sat. 3. & dicetur item Sat. 10. Idem describitur à Cic. l. 2. de Orat. & l. 1. de Fin. & à Lactan. l. 6. c. 5. reprehenditur de longa perigrapha virtutis: sicut dicemus in 1. Ep. l. 1.

Emunctæ naris.] Quidam hoc referunt ad *versus*, vt hi dicantur emunctæ naris, id est, venusti & elegantes: alii ad Lucillium, vnde sapiens, sagax, acrique iudicio intelligatur.

Durus componere.] Græcè, *τραχὺς ποιεῖν*, *asper facere versus*, ita Rhetores *τραχέα* vocant nomina *διὰ τὴν τῶν συμφώνων σύγκρουσιν*, *propter collisionem consonantium*, contrà, *λεῖα* dicunt *ὀνόματα*, quæ placidè & sine fragore audiuntur pronuntiata. Sed hæc syntaxis Hellenismus est alter, pro quo Cicero pro Archia poeta interdum dicit, *C. Marius qui durior ad hæc studia videbatur*: interdum, de claris Oratoribus, *vt vitâ, sic oratione durus, incultus, horridus*: qualis erat Lucillius incuriâ versus expoliendi, nec scitè, nec venustè faciendi. Ego puto hanc compositionis duritiem referendam esse ad segnitiem expolitionis & exornationis, quum sagax esset *ὡς συμβαίνει πᾶσιν τοῖς αὐτοσχεδίως ποιήσασιν*, *vt omnibus contingit Poetis, qui poemata fecerunt ex tempore.*

Hoc vitiosus.] Ellipsis est hîc *quòd* particulæ, quam Cicero solet adhibere in hac phrasi: vt 5. de Oratore, *Sin eos disiungent, hoc erunt inferiores, quòd in Oratore perfecto inest omnis illorum scientia. In Philosophorum autem cognitione non continuò inest eloquentia.* Expleatur igitur ad huius formam Horatii sententia: Lucillius ob id fuit vitiosus: quia multos versus exiguo tempore, & nullo conatu funderet, non admodum adhibito iudicio. Hanc autem syntaxin, *Hoc vitiosus*, per Atticismum, vt, *cætera latus*, quidam explicant, quod minimè probo: sed eum malo in hoc vitiosum fuisse, quòd dictabant breui tempore multa sine exornatione.

In hora.] Hic casus debet substrui verbo, *dictabat*, non *τῷ stans*: nemo enim posset diu stare in vno pede, & alterum sublimem tenere, nisi truncus corporis alio suffulciretur.

Vt magnum.] Arbitratus se rem magnam præstare, si tot versus tam breui tempore funditaret.

Quum flueret.] Hîc ellipsis est discretiuæ *tamen*, post *quum*, valens *quanquam*, vt sit: erat tamen, quod tollere velles, Licet autẽ in Dialecticis hoc exposuerim infinitum *tollere* per extollere & probare, & sumere: quemadmodum accipiendum videtur Epistol. 2. l. 2. sub fin.

Vtar, & ex modico, quantum res poscet acervo,
Tollam, id est, *sumam.*

Vis tamen illius nota est è l. 1. c. 17. Agel. ac præterea locus Fabii Quintil. suprà citatus videtur Horatium arguere huius culpæ, quòd dixisset Lucillium multa scripsisse superuacanea è suo poemate resecanda: sed hæc notio verbi nec auctoritas Rhetoris me deducet de sententia priori, quamuis argumenti requirit. Similis est siue ludus, siue iocus in ambiguitate huius verbi, quod potest tam laudi, quẽ dedecori verti. quo Velleius Pat. l. 2. scribit Ciceronem vsum: *hoc est illud tempus, quo Cicero insito amore Pompeianarum partium, Cæsarem laudandum & tollendum censebat, quum aliud diceret, aliud intelligi vellet.* Idem refertur Epist. 20.

lib.11.ad Famil.& in vita Auguſt. apud Suetonium. Libet hîc accuratiùs amphibologiam verbi enucleare verbis Epiſt.20.l.11.modo citatæ appoſitis : *nouiſſimè Labeo Segulius narrauit mihi apud Cæſarem ſe fuiſſe, ipſumque nihil ſane de te*, id eſt, *Ciceronem, queſtum, niſi dictum, quòd diceret te dixiſſe, laudandum adoleſcentem, ornandum, tollendum: ſe*, id eſt. *Cæſarem, non eſſe commiſſurum vt tolli poſſit*, id eſt, *è medio tolli & necari, non autem extolli & euehi ad Deos.* Video verbum *tollo* eſſe cothurnatum, & vt cothurum vtrique pedi, & ambigua ſic duplici ſenſui conuenire. Ab huiuſmodi fucata oratione ſe vindicat D. Paulus c.1.v.13.E.2. ad Cor. Quòd autem hic expono τὸ *quum* διακεκριμένως, conſilio & auctoritate Laur. Vallæ nitor, qui ita hunc locum Ciceronis pro Deiot. *Quum in omnibus cauſſis grauioribus initio dicendi commoueri ſoleam, tamen in hac multa ita me perturbant*, interpretatur per *quamuis*.

Piger ferre.]Helleniſmus eſt pro quo dicit Orator, piger ad ferendum, vt Epiſt.8.li.1.*non quin mihi ſuauiſſimum ſit & occupatiſſimo, & ad ſcribendas literas pigerrimo tuæ memoriæ dare operam.* Item pro M.Fonteio, *virum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem.* Voces autem Gallicæ interpretes Latinarum, *piger & pigritia, pareſſeux & pareſſe* veriùs inclinantur à Græcis πάρεσις καὶ πάρειμι, *remiſſus ac remiſſio.*

Ferre laborem.]Sic Poeta dicit alibi, ferre & ſuſtinere onus. Terent. in And. Act.5.Sc.3. *tantum capere laborem.* Cicero *ſubire.* Virg. Aeneid.1. *adire.*

Scribendi rectè.] Repete, dico, inquam, Lucillium pignum eſſe ad rectè ſcribendum : quia bonitatem ſcriptionis, non quantitatem in Poeta requiro : hanc nihil moror: illam ſolam multi facio : qui mirè ſuis hîc moribus exprimit ingenii Græcanici imaginem quale dicitur Homericus ille Therſites habuiſſe, ἀμετροεπὲς Græci enim naturâ valdè fuerunt leues, & ad res ſerias & graues inepti, teſtimonio hiſtoricorum, cuius rei cauſſa dedit locum prouerbio, vt Chryſoſtomus refert Ἕλληνες ἀεὶ παῖδες, καὶ γέρων Ἕλλην οὐδείς, *Græci ſemper pueri, nec quiſquam Græcus ſenex.* Itaq; nomine garrulitatis apud Lacedæmonios malè audierũt, qui grauitate ac breuitate orationis in primis gauderent: eam ob rem Cteſiphontem, qui ſe iactaret quauis de rè totum diem poſſe dicere, his verbis ejecerunt: *Eſt boni oratoris orationem habere ponderi rerum aptè reſpondentem.*

Ecce Criſpinus.]His creditur Stoicus, & Lucius Plotius Criſpinus Poeta incredibilis loquacitatis & vanitatis. Huiuſmodi tot verſuum, quaſi diceres profuſos in hora funditatores Cic.Epiſt.8.l.2.ad Q.frat. vocat μυσοπτεκτάντας: cuius verba ſunt : *Tu verò vt me appelles & interpelles, & obloquare & colloquare velim. Quid enim mihi ſuauius? non meherculè quiſquam μυσοπάκτας libentius ſua recentia poemata legit, quàm ego te audio quacunq; de re, publica, priuata, ruſtica, vrbana*: qui furore Muſarum ſic percutitur, vt infinitas verſuum centurias breui funditet, quos vix poſtea legat. Eſt autem hic ellipſis, *digito*, vt ſit, minimo digito, vel pignore minimi pretii. Minimo autem prouocare aliquem, eſt ſe inſolenter & arroganter contemptimque oſtentare longè illo præſtantiorem eſſe corporis viribus, & tantum valere vno digito, quantum ille poteſt toto corpore. Sed hæc præſtantia intelligitur de extemporali ſcriptione verſuum, qualem Cic.3. de Oratore dicit Antipatrum Sidonium exercitatione & conſuetudine conſecutum.

Accipiam, &c.]Quidam malunt hîc legere, *accipe iam*, vt ſit inſtantia importuni: arbitrantes, ſi *accipiã*, legeretur, Horatium reſpondere, qui non dignetur illum reſponſo. Ego verò libentius *accipiam* retineo, & proſopopœiam Criſpini continuatam, qui de ſe ipſo ſic loquitur: *quod ad me attinet, accipiam tabulas, detur nobis locus, hora, &c.* ſic Cicero loquitur ad finem l.3. de nat. Deor. *ſed quoniam adueſperaſcit, dabis diem nobis aliquem, vt contra iſta dicamus.*

Dii bene.]Eſt hîc ellipſis, *quàm*, vt ſit : *O quàm benè fecerunt!* &c. Vides iſtius prouocationis arrogantiam non ſimili ſpiritu retundi: ſed ſummâ animi moderatione, nec tamen inſulsâ reprimi, dum illum leuibus ventis parem eſſe dicit, quibus inflatus & agitatus, temerè, arroganter, & ineptè loquatur. Quòd ſi par pari retuliſſet Poeta, non minus eo ſe præſtitiſſet ridiculum ac ineptum: quales exſtiterunt duo illi paſtores Theocriti, εἰδυλ. 5. Lacon & Comatas. Ille ſic prouocat hunc ad certamen Muſicum:

— ἀλλὰ γέ τοι διαείσομαι, ἤν τι σὺ φείπῃς,

Equidem certè tecum certabo, dum tu diutius id facere recuſes.

Comatas reponit,

Ὑς ποτ' Ἀθαναίαν ἔριν ἤλασε.

Sus cum Minerua certamen ſuſcepit.

Quia hîc & prouocans & prouocatus maiores ſibi ſumſerunt ſpiritus, quàm & res & moderatio ferebat; vterque eſt in vitio, quod tamen in ruſticis eſt tolerabile.

Loquentis.] Quidam putant hic legendum *loquentem*, vt hoc potiùs ad Poetam, quàm ad ipſius animum referatur, cui non niſi abſurdè loquutio affingi poteſt: ſed illi non animaduerterunt notionem τοῦ λόγου eſſe Ariſtoteli duplicem, vt λόγος ſit ἐμψυχος καὶ προφορικός, ideoque è ceſſatione prioris locum non relinqui poſteriori, vt in præfatione huius commentationis oſtenſum fuit. Quum igitur dicit Poeta, *quòd Dii finxerunt ipſum animi inopem ac puſillum, rarò & perpauca loquentem* (quod Græci dicunt ἀναισιολογεῖν καὶ μικροβουλεῖν συνεπιλοχισμῶς ex vna notione vtraque intelligenda ſic eſt, vt prior nihil præſcribat poſteriori, niſi quòd maturâ meditatione & mentis agitatione deliberatum fuerit. Sic Epiſt.7.l.6. animus dicitur loqui, pro cogitare, ad Fam. Cæcinna Ciceroni, *Quem putas animum eſſe, vbi ſecum loquitur?* id eſt, quomodo animum meum putas affici, vbi hæc ſecum ipſe cogitat? Sapientes enim anteponere ſolent mentem linguæ in omni actione, vnde Theognis:

Νοῦς ἀγαθὸς καὶ γλῶσσα, τὰ δ' οὐ παύροισι πέφυκεν
Ἀνθρώποις, οἱ τοῦτων ἀμφοτέρων ταμίαι.

Mens bona & lingua, hæc in paucis ſunt viris, qui horum vtriuſq; ſunt diſpenſatores, i. qui ſciant rectè condita ſeruare, & opportune illa promere.

Hircinus.]Virg. taurinos folles dicit 4.Geor. vbi feſtinatio & diligentia apum in mellificio confertur cum illa Cyclopum fulmina Ioui fabricantium:

Ac veluti lentis Cyclopes fulmina maſſis,
Quum properant, alii taurinis follibus auras
Accipiunt, reddúntque.

Homerus φύσας appellat Iliad σ.

— βῆ δ' ἐπὶ φύσας,
Τὰς δ' ἐς πῦρ ἔτρεψε κέλευσέ τε ἐργάζεσθαι
Φύσαι δ' ἐν χοάνοισιν ἐείκοσι πᾶσαι ἔφυσαν.

— *venit ad folles,*
Quos igni admouit & inflare iuſſit.
Folles autem in fornaculis viginti omnes ſpirabant.

Imitare.] Hac quidem permiſſione videtur id ſignificari, quod vulgare verbum, μέλει μοι τῶν τοιούτων ἄλλων, ἤπερ τῶν ἐν τοῖς τέλμασι βατράχων, *non ſunt iſta mihi maiori curæ, quàm loquacitas ranarum paluſtrium, quarum coaxationibus nemo commoueri ſolet.* Ad hanc autem folli-

um

lium rationem videtur illud Ciceronis Philip. 13. pertinere, vbi orator appellat Calpurnium Bestiam τροπικῶς laterum & vocis suæ Corycum, id est, follem, quo pulmones & arteria ipsius grauiter laborassent in defensione Bestiæ de ambitu accusati: quem certè locum prudenter videtur Iohannes Passeratius Regius eloquentiæ professor mihi restituisse, quum anteà omnes τὸ Corycus pro nomine proprio accepissent, & Erasmus pro invicto palæstrite in Proverbio, πρὸς Κώρυκον γυμνάζεσθαι, *cum Coryco luctari*, id est, cum folle pugilatorio, vel pila flatu distenta.

Beatus Fannius.] Hic Poeta Sat. 10. dicitur ineptus, vnde coniicimus magis importunitate linguæ, vel captatorum fauore, qui illius hereditatem adierunt, nullis heredibus & liberis relictis, quàm laude scriptionis, imaginem ipsius ac poemata in Augusti Bibliothecam, & in arcem Apollinis delata fuisse. Hîc Ianus Douza ingenii sagacitate subolfecit sensum alterum latêre: quem ita nobis indicauit expunctâ post *Imitare*, ambitus notâ, & huius loco repositâ velut hypostigme, atque ellipsi particulæ *vt*, suppletâ: tum, quod sequitur, tibi referet hanc sententiam pro argumento similis exempli ad irridendam Crispini sententiam: *Tu Crispine, tantam tibi gloriâ tumidus sume vim Poetices, quantam tibi per me licet maximam, vt beatus Fannius: qui nullis Criticis probata sua poemata curauit in Bibliothecam Apollinis Palatini deferenda & consecranda impudenti ambitione non exspectatâ Criticorum legitimâ approbatione.*

Ob hanc rem.] In simili rationis & ætiologiæ redditione vsus est, *eò quòd*, Satyr. 3.

rideri possit, eò quòd
Rusticius tonso toga defluit.

Quum mea.] Grammatici notant, possessiua cum 4. genitiuorum generibus posse construi: è quibus participia sunt, *nemo mea scripta timentis*, ac si esset scriptum, *mei timentis*, recitare scilicet: huius verbi actio fit aut memoritet, aut de scripto, vt Cicero, *recitare legem è codice.* De quibus lege Grammaticam Petri Rami, vbi è 2. Philipp. Ciceronis profertur hoc exemplum, *tuum hominis simplicis pectus vidimus*: hîc *simplicis* est simile verbali, pro, aperti, recti, nihilque fictum habentis. Eâdem syntaxi etiam Græci vtuntur. Homerus Odyss. ι. de Polyphemo interrogante Vlyssem & socios,

Ὡς ἔφαθ· ἡμῖν δ' αὖτε κατειλάδην φίλον ἦτορ
Δειδύτως, φθόγγον τὸ βαρὺ, αὐτόν τε πέλωρον.

Sic Polyphemus est loquutus: nobis autem (inquit Vlysses) *statim carus animus fractus & afflictus fuit,*

Metuentium grauem sonitum, ipsumq; monstrum.
pro metuentibus: ὅπως εἰ καὶ σολοικοφανὲς λοιδεῖ. ἀλλ' ὅμως πέφρασται καὶ αὐτὸ καταλλήλως τῷ καιρῷ καὶ τῇ δειλίᾳ, *quod etiam si videatur speciem præ se ferre solœcismi, dictum est tamen congruenter tempori & timiditati interrogatorum*, ait Eustathius.

Aut ob.] Legendum est hîc, *aut ab auar.* non *ob auar.* vt sit sententia, delige vel exime, vt sors & casus feret, quem ex omnibus voles; ille aut auaritiâ, aut ambitione laborabit, i. alterutri vitio deditus erit, Gallicè *Il sera ou auaricieux, ou ambitieux.*

Austerâ ambitione. &c.] Donatus in Andr. Act. 2. Sc. 2. hunc affectum hac definitione declarat: *magnarum rerum desiderium & appetitus ambitio dicitur*: de quo dictum est Od. 15. l. 1.

Hic nuptarum.] Id est, expetit alienam vxorem, & deperit puerum concubinum, & vasa argentea, & signa ærea.

Stupet are.] Ellipsis est, Corintho. Sic Persius Sat. 3. *sed stupet hic vitio, & stupet occursu ducis*, Lucanus lib. 8. pro, fit insanus, & sensum amittit propter hoc & illud, vt Albius, de quo etiam sub finem huius Satyræ, nimio vasorum & signorum studio tenebatur. Verisimile est hunc Albium fuisse filium Albii Tibulli, ad quem est Ep. 4. lib. 1. Dicitur etiam Sat. 6. *Stupet in titulis.*

Surgentis à Sole.] Id est, ab ortu, vsque ad occasum negotiatur, mercaturam facit emendo, permutando varias merces.

Hunc versum vsurpauit Persius Sat. 5.

Mercibus hic Italâ mutat sub Sole recenti:

Vti puluis.] Grammatici volunt hanc vocem à paruitate flecti, ἰνωπὸς γενικῶς, *parum, parum, paullum, pulum, puluis*, vt intelligatur minimâ vi pulsus, quale fuit Atomi corpusculum: â qua etymi ratione non multum abest vox Græca κόνις, παρὰ τὸ κόπτειν, ἤγουν κόπτεσθαι, vt κόνις sit, ἡ εἰς σμικρὰ πεπομένη γῆ, *terra in minutas particulas secta.* Sed puluis motu pedum excitatus, & in aerê sublatus dicitur propriè κονιορτὸς παρὰ τὸ ὄρειν, ἀπὸ τοῦ κινεῖν, vel κονίσαλος, ἀπὸ τοῦ σαλεύειν, verbo eiusdem notionis.

Turbine.] Definitur ab Aristot. l. de Mundo Turbo, flatus procellosus, qui infernè, sursum versus, repentè instar pineæ conuoluitur. Verba Philosophi sunt: λαίλαψ ἐστὶν ἀνεμος τρόβιλος κατωθεν ἑλισσόμενος πάντῃ ἄνω.

Summâ deperdat.] Ellipsis est præpositionis *de*, ne quid mercator ille deperdat de summa sua, & vt Cic. loquitur 5. Verr. *Ne quid demat de summa*, vel vt idem pro Rabirio Posthumo, *decessionem de summa & aceruo pecuniæ suæ facit*: familiaris enim est talis geminatio particularum Ciceroni, vt pro M. Fonteio, *verebatur, ne quid apud vos populumq; Romanum de sua existimatione deperderet.* Dicunt autem Iurisconsulti aliquid deperdi, quod in rerum natura desinit nobis esse: sic *depelli de sententia, caussa*: sic *incumbere in Remp.* & *in perniciem alicuius*: sic *ad Remp. accedere*, & *ad ignem*: sic *ab ista ætate longissimè abfuit*: hîc *vultus cum oratione consentit. Quid loquar de Democrito, quem conferre cum eo possumus, non modò ingenii magnitudine, sed etiam animi?*

Ampliet.] Id est, augeat, & amplificet rem, vt loquitur Cic. sed apud eundè Act. 2. in Verrem, est ampliare comperendinare, & in diem alium controuersiam differre, si non liqueret.

Fœnum habet.] Dedit locum huic prouerbio superba petulantia M. Crassi, vt Plutarchus in ipsius vita scribit: cui tantos spiritus attulerant opes immensæ, vt nemo esset, qui auderet eum exagitare: semper enim paratus erat ad vlciscendum, & oppugnatu perdifficilis: sed tale fœnum Plutarch. in Quæst. Rom. 7. scribit Cæsarem ei ademisse. Talem autem petulantiam Theognis è satietate nasci profitetur:

Τίπτει τοι πόρος ὕβριν, ὅταν πανὼ ὄλβος ἕπηται
Ἀνθρώπῳ, καὶ ὅτῳ μὴ νόος ἀρτίος ἦ.
Ἐγὶ πανὸν δὲ βροτοῖσι πόρος, τῶν ὅτι πανίστον·
Πᾶσα γὰ ἐν τούτῳ, Κύρνε, κέλευθος κακότης.

Satietas parit contumeliam, quum adsunt improbo
Homini diuitiæ, neq; recta mens adest.
Malum est hominibus satietas, quo nullum est peius:
Ex eo enim, Cyrne, omne vitium enascitur.

Ego verò existimo natum proverbium è lætiori & copiosiori pabulo boum, αὐτίνες περάτισαι ἐκ τοῦ χορτιοῦ γίγνονται, *quæ cornu petere solent nimio fœno & pabulo pastæ*, à quibus vt caueretur, & acumen cornuum retunderetur, olim Romæ cornua fœno inuoluta ob-

tegebantur. Sic Leucitès hircus appellatur εἰδυλ.ε. Theocriti à Comata πορύπλοος.ὁ τοῖς πέρασι πολύτριχος, cornupeta. Extrà etiam tales commotiones exiſtunt animalibus omnibus, quum ipſorum corpora ſolitum, quietúmque egrediuntur habitum, & feritatê ſuam exaſperant: ſpumant apris ora, & dentes acuuntur attritu: taurorum cornua iactantur in vacuum, & arena pulſu pedum ſpargitur: leones fremunt: inflantur irritatis colla ſerpentibus: rabidarum canum triſtis aſpectus.

Riſum excutiat.] Pro hoc dicit Epiſt. 3. *Riſum moueat cornicula*, & li. 2. Ep. 2. *& riſu populum quatit, Il fait creuer derire.* Cic. autem mouere & concitare riſum.

Illeuerit.] Eo verbo vſus eſt, ſed translatè Ep. 7. li. 1.

Quòd ſi bruma niues Albanis illinet agris.

Hîc explico, *Quicquid facetè & vrbanè ſemel ſcripſerit, & quodam modo chartas polluerit infamiæ notâ.* Hoc dicitur per contemtionem.

Geſtiet.] Geſtit, qui ſubitâ felicitate exhilaratus nimio corporis motu præter conſuetudinem exſultat, ait Feſtus: quod Donat. in Phorm. Act. 2. Sc. 1. 30. dicit plus eſſe, quàm volo. *Geſtio ipſum mihi dari in conſpectum*, & hic ipſe ad Piſones, *Geſtit paribus colludere*: quod exprimitur verbis exſultandi lætitiâ, nimiúmque gaudendi, lætandi & triumphandi à Cicerone & Catullo.

Lacúque.] Varro 4. de ling. Lat. definit lacum lacunam, id eſt, foſſam, vbi aqua contineri poteſt: verùm non exprimit, vtrùm ſit hic caput fontis, an hæc abundè defluat eódem: quod apertiori definitione Seru. declarat 8. Aen. ad hunc v.

Quo te cúnque lacu miſerantem incommoda noſtra
Fonte tenet, &c. *Lacus eſt quoddam adhuc latentis aquæ receptaculum, & dictus quaſi lacuna quædam: ex qua erumpens aqua efficit fontem, qui quum fluere cœpit, alueum facit.* Præterea Donatus in Adel. Act. 4. Scen. 2. annotat, lacum addi ſolitum piſtrinis & portis ciuitatis ad vſum iumentorum, & aduerſus ignem hoſtilem, vel ad incendium ædium imprudenter factum, reſtringuendum: quò vndique eo vrbe lauatum, aquatum, hauſtum venitur, ibique quicquid vel publicè, vel priuatim contigit, ſtatim commemoratur, variéque diſpergitur, ac longè latéque citò diſſipatur. Itaque qui volebant rei alicuius famam & rumorem diſſipare, illuc euntibus aut redeuntibus nunciabant hominibus σπερμολόγοις, verba funditantibus libenter, non ſecùs atque hauſtas aquas. Tales in furnariis, in Palatio Pariſienſi, & in tonſtrinis, vt mox Sat. 7. dicetur, paſſimque in compitis vrbium reperiuntur.

Dederim.] Id eſt conceſſerim. Sic Cic. 4. Acad. *Quis tibi dederit, aut Deum omnia poſſe.* Idem aliquando vtrumque geminat 5. in Verr. *Sed do hoc vobis & concedo eſſe multos*, &c.

Excerpam.] Id eſt, excipiam, vel, vt Od. 2. l. 2. dicit, *numero beatorum eximit virtus Phraatem*: vtrobique vides præpoſitionem deſiderari, quam Cic. exprimit 2. de Orat. *Non enim, ſi eſt facilius, eò, id eſt, ideò de numero quoq; eſt excerpendum.*

Concludere verſum.] Eſt illum quidem ſuis pedibus ac numeris perficere, ſed nullam adhibere elegantiæ rationem. Sic Craſſus 3. de Orat. docet, *facilem eſſe rationem, vel ſine ratione ipſam exercitationem verborum eligendorum & collocandorum, & concludendorum: rerum autem copiam non facilem.* Hîc verba *concludere & efficere*, vt illa in clauſulis ſententiarum ſuauiter & numerosè cadant. Ita Cicero in Oratore: *In oratione animaduerſum eſt, multò quidem illud ſerius, ſed eâdem naturâ admonente, eſſe quoſdam certos curſus concluſionéſque verborum.*

Sermoni propiora.] Id eſt, orationi ſolutæ ſimilia. Hoc loco nituntur, qui huic poemati nomen ſermonum dederunt, vt dictum eſt in Grammaticis Sat. 1. & ſermo definitus. Huc addam verbum *excerpo* meo iudicio fluere e Græco ἐκλέπω, eiuſdem notionis, vt ſimplex vtriuſque.

Magna ſonaturum.] Ouid. dicit *grandia ſonare*, quæ carminis granditas partim pendet ex rei maieſtate, partim è verborum & literarum bonitate. Hic autem Grammatici notant à *ſono, as*, potius ſupinum fieri *ſonitum*, quàm *ſonatum.*

Differt ſermoni.] Orator diceret, Sermo merus differt à ſermone Comico certis tantùm legibus pedis, certóque illius numero, vt pro Cæcinna, *Qui hoc ab illo differt*, vel vt 3. de Fin. *Sed eorum definitiones paullùm oppidò inter ſe differunt*: quo modo Cæſar 1. bell. Gall. *Hi omnes, linguâ, inſtitutis, legibus inter ſe differunt.*

Sermo merus.] Videtur hoc prohibitum à Platone in primo Phædone de numinis ſententia, ὅτι τὸν ῥαψῳδὸν δεῖ, ὥσπερ μέλλοτα ῥαψῳδὸν εἶναι, ποιεῖν μύθους, ἀλλ' οὐ λόγους, *quòd qui futurus eſt Poeta, fabulas ſcribere non ſermones debeat*: qui certè locus intelligendus eſt de narratione rei veræ, factæ & ſingularis: circa quam verſatur hiſtoria, vt Poeſis circa fabulas rerum vniuerſalium, quæ contingere & fieri poſſunt: quia ſi Herodoti & Thucydidis hiſtoriæ mandarentur verſibus, non tamen eſſent poemata, ſed hiſtoriæ propter rei veritatem, & actionem ſingularem: οὐ γὰρ τοῖς περὶ τὰς πράξεις λόγοις, οἱ μὲν καθόλου πιθανώτεροί εἰσιν, οἱ δὲ ἐπὶ μέρους, ἀληθινώτεροι, περὶ γὰ τὰ καθ' ἕκαστα αἱ πράξεις. *E ſermonibus enim, qui de actionibus inſtituuntur, inaniores ſunt, qui ad genus vniuerſum accommodantur: qui autem ad partes ſingulares, ſunt veriores*, Ariſtot. li. 2 c. 7. Ethicôn. Quia Comœdia vetus ex iambis conſtat, qui pedes ſunt frequentiſſimi in iis, quæ populari, demiſſo atque humili ſermone proferuntur: *ſenarios & hyponactcos effugere vix poſſumus. Magnam enim partem ex iambis noſtra conſtat oratio*, ait Cic. in Orat. Itaque propter illam quotidiani ſermonis ſimilitudinem & ſtyli tenuitatem dubitatum eſt, an Comœdia vetus eſſet poema, de quo tamen Horatius nunquam dubitauit.

Meretrice inſanit.] Sic per præpoſitionem dicitur aliquis inſanire ex iniuria. Adelph. Act. 2. Scen. 1.

Ebrius.] Veteribus Bria menſuræ genus erat, ſed iamdiu obſoletum verbum, vndè tamen *Briam temeti apporta*: hinc ebrius, qui præter modum bibit, vinolentus poteſt explicari: quia Cic. 4. Acad. σώφρονας opponit hoc *ſobrio: Ne vinolenti quidem quæ faciunt, eâdem approbatione faciunt, quâ ſobrii.*

Ante noctem.] Ex eo perſpicuum eſt, quàm inſaniat amore, mentéque captus ſit Pomponius, quòd in luce ſibi præferri faces accenſas iubeat.

His ego.] Syntaxis verborum eſt, *ſi eripiat tempora certa, modóſque*, &c. his ſcilicet poematis, quæ ego ſcripſi, & Lucillus ſcripſit, non ita inuenias membra & partes orationis Poeticæ, vt ſi ſoluas & diſſipes verba huiuſce hemiſtichii, & verſus Enniani: nam in vtróque ſic tranſpoſito, *Poſtquam tatra diſcordia pefregit poſtes belli ferratos, portaſq;*, remanet tamen vis illa verborum argumento maximè conueniens.

Diſcordia tatra.] Oſtendit huius Enniani verſus numero ac lege metricâ diſſolutâ, relucere tamen in diſſectis & traiectis ipſius verbis quandam Poeticæ virtutis ſcintillam, quæ non apparet in diſſolutione verſus Lucilliani & Horatiani. Hunc autem verſum Ennii Virg. aſſumſit Aen. 7.

Belli

Belli ferratos rupit Saturnia postes.
Quem ex Enniano Seruius dicit à Virgilio factum per Acyrologiam mutando. *Refringere* autem *portas* & *claustra*, est frangendo & rumpendo patefacere: quomodo loquitur Cæsar 2. Comm. sub fin. *Postridie eius diei refractis portis, quum iam defenderet nemo, atq; intromissis militibus nostris, sectionem eius oppidi vniuersam Cæsar vendidit*, id est, bona oppidi vniuersa vendidit sub hasta, quod vulgò dicitur, *Confiscauit bona oppidi Aduaticorum.*

Hactenus.] Hæc particula valdè est accommodata transitionibus, quomodo Virgilius vsus est 2. Georg. sed λογικώτερον & prudentius Horatio, quòd rem propositam in partes distribuerit, & primâ perfectâ ad alteram transierit cum admonitione:

Hactenus aruorum cultus, & sidera cæli:
Hunc te Bacche canam.

Quæ vox tantùm ex Nonio, vel potius ex vsu certiori magistro, de loco & re continuata dicitur, vt sit, vsque ad hunc locum & certum terminum: de quo fuit etiam Sat. 2. in Grammaticis: sed *adhuc* de tempore continuato, vt prænotatum fuit Ode 10. l. 4. *Ego tamen pro te Cæsari, sicut adhuc feci, supplicabo*, 6. Ep. ad Fam. & ad Ligarium, Græca vox μέχρι, vt ἄχρι & ἄχρις, de vtróque dicitur, μέχρις οὗ τοῦθε, *ad hunc vsque locum*, ἢ μέχρι τοῦ νυῦ, *vsq; ad tempus præsens.* Ellipsis est, *hactenus dicta sint hæc, vtrùm Comœdia & Satyra sint poemata.*

Aliâs iustum.] Nil opus est hac temporis dilatione, quum nemini dubia esset hæc quæstio, ne ipsi quidem Horatio, vt ex Ep. ad Pisones apparet, *Comœdiam esse poema.* Cæterùm Priscianus præcipit hoc temporis adverbium, *aliâs* pro alio tempore esse in vltima circumflexum contra consuetudinem aliorum, quæ, quum similitudinem nominum referunt, grauantur solùm. Valet autem idem quod *interdum*, siue multiplicatum. Cic. in Orat. *Aliâs ita loquor, vt concessum est, aliâs, vt necesse.* Senec. in Præf. l. 4. Quæst. natur. tres eiusdem facultatis particulas eleganter variat in modis, quibus homines sibi molesti sunt distinguendis, *modò, ait, amore nostri, modò tædio laboramus: infelicem animum nunc superbia inflamus, nunc cupiditate distendimus, aliàs voluptate laxamus, aliàs sollicitudine exurimus.* Sic Græci geminant ἄλλοτε, Pythag.

Χρήματα δ' ἄλλοτε μὲν πταῖσαι φιλεῖ, ἄλλοτ' ὄλεσθαι:
Diuitiæ solent aliàs possideri, aliàs amitti.

Sulcius acer.] Sulcius & Caprinus fuerũt acerrimi delatores vitiosorum, quos ad rauim vsque clamore & minis insequi consueuerant. Hîc, *malè*, intentionis est, pro *valdè*.

Cum libellis.] Credo equidem hos libellos fuisse, in quibus delatores illi habebant scripta maleficorum nomina, quos ad Censores vocarent. Hæc mihi irrepsit in mentem expositio, ex illo Plauti loco in Curcu. *Vbi tu es, qui me libello Venerio citasti?*

Magnus vterq; timor latronibus est.] Pro quo etiam Lucanus dicit, *magno timori esse populis*, id est, magnum timorem latronibus vtérq; incutit.

Puris manibus viuere.] Hoc est, vitam agere inculpatam & ab omni suspicione vitii vacuam & puram. Sic Epo. 17. ad Canidiam ἐρωτικῶς dicit, *tibi hospitale pectus, & puræ manus.* Ita Græci, Lucianus de sacrificiis: τὸ μὲν πρόχαμμά φησι μὴ παρεῖναι ἔσω περιῤῥαντηρίων, ὅστις μὴ καθαρὸς ἐστι τὰς χεῖρας, *Dicit eum non violasse publicum edictum in vasis aquæ lustralis, qui non fuerit manibus puris.* Sic Euripides in Oreste, ἁγνὸς γὼ εἰμι χεῖρας, *puris sum manibus*, id est, innocens & integer. Suet. quoq; in Tito c. 9. puritatem manuum ita describit: *Titus Pontificatum maximum ideo se professus est accipere, vt puras seruaret manus fidem præstitit, nec auctor postea cuiusquam necis, nec conscius, quamuis interdum vlciscendi caussa non deesset: sed periturum se potiùs, quàm perditurum adiurans.* Talem prætereà manuum puritatem, & vitæ innocentiam, & integritatem profitetur Dauid se ad cultum Dei allaturum Psal. 26. νίψομαι ἐν ἀθώοις τὰς χεῖράς μου, καὶ κυκλώσω τὸ θυσιαστήριόν σου, Κύριε, *Lauabo in innocentia manus meas, & circumdabo altare tuum, o Domine*, quod litera Hebraica pronunciat etiam per futurum, sed pro præterito *laui & circumdedi*, more suo, vel: *soleo lauare manus meas, non aquâ, sed integritate & innocentia vitæ, & ita lotus ad tuum cultum accedere.*

Contemnat.] Hoc intelligendum est ἀλωπεκῶς, pro, *contemserit*, aut potest aut debet contemnere delatorem vtrumque.

Vt sis.] Hoc vulgò, dicitur barbarè: *casu posito, quòd sis flagitiosus, nõ sum tamẽ delator, ideoq; nec pertimescẽdus.*

Nulla taberna.] Non prostant mea scripta in officinis librariorum, neque ad columnas.

Quẽis manus.] Id est, quorum gestatione & contrectatione manus populi sudorem contrahant.

Neq; pila.] Pro hac voce sumitur *columna* in Epist. ad Pison. Ad hæc n. & columnas tabernæ sitæ dicuntur fuisse. Definitur autem *Pila* Festo ab oppositione: quòd ita parietem & trabes fulciat, sicut Græcis πύλαι, à stando.

Suaue.] Antimeria mihi videtur esse, pro suauiter resonat, ἁδέως καὶ μειλίχως ἀντηχεῖ.

Resonat.] Ἀντηχεῖ, quum vox in quid durum immissa, & solido tactu in loco cauernoso repercussa resilit ad aures, ac vicissim respondet: sed περὶ τόπων ἀντηχόντων, vide Vitru. l. 5. c. 8. Neq; ego hic τὸ re in coniuncto significare oppositionem, sed mutuam accepti reddi-tionem dixerim.

Inanes.] i. leues ac futiles homines, quos Græci dicunt φλυαρεῖς καὶ κενούς, quo modo Cic. dicit, *nihil est in me inane, neq; enim esse debet*, i. inconstantia, vel, quam illi vocant κενοδοξίαν, *inanis gloriæ cupiditatem.*

Hoc studio.] I. tu consultò prauus facis hoc, & alios lædis, quod Græcè dicitur, σὺ μὲν δὴ κακὸς ἐν τῆς προνοίας ποιεῖς τοῦτο, *tu de industria, datáq; operâ*, Gal. *de guet apend, & tout expres*, vel πονεῖς ἐπιτηδευτῶς, ἢ ἐν τῆς ἐπιτηδεύσεως, *summo studio, & cogitatò*, vt illo videaris oblectari.

Prauus.] Huiusmodi est homo consuetudine vitiosâ, malus autem naturâ. Malitiæ quoq; definitio sic à Cic. l. 3. de nat. Deo instituitur, *Malitia est versuta & fallax nocendi ratio*: sed ad extremæ improbitatis iudicium hæc duo geminantur, vt à Plin. 2. l. 3. Ep. 9. *malum prauúmq; hominis ingenium facit, vt dubitem*, sic Plut. l. de sera numin. vind. geminat κακὸν καὶ πονηρόν.

Petitum.] i. acceptũ, vt in Heaut. *vnde mihi cibum peterem.* & Cic. de prouinc. Consul. *præsertim quum omniũ meorum consiliorum & factorum exempla è summorum virorum factis censuerim petenda*, i. capienda.

Est auctor.] Pro, habes auctorem talium obiectorum è meis conuictoribus aliquem è quo vel audisti vel ex aliquo tertio illa fando accepisti?

Rodit amicum.] Obtrectat amico, & eum vellicat.

Qui captat.] Sic loquitur Cic. 2. Tusc. *Epicurus verò ea dicit, vt mihi quidẽ risus captare videatur, Epicure me semble dire cela, pour faire rire les gens.* Sic Græci dicunt, τὸν γέλωτα παρέχειν ἢ παρασπονδέειν, & vno verbo γελωτοποιεῖν, *dictis & factis risum monere, & scurram agere.*

Fingere qui.] Qui potest cõminisci & excogitare, q̃ nõ vidit, i. falsa. Sic Teren. in Eun. Act 1. Sc. 2. *hoc certò scio, neq; me finxisse falsi quicquã.* Sic etiã l. 2. ad Herenn. hæc duo geminãtur: *Si dicemus causſam non fuisse quare quispiam confingeret & comminisceretur huiusmodi fabulam.*

Sapè tribus lectis.] Hoc vno verbo dicitur *triclinium*, quod est Græcè τὸ τρίκλινον, & fortasse meliùs ad hanc formam diceretur *triclinum* Latinè, & à Seruio in vers. Aeneid.

Aurea compʼsuit spondâ, mediámque locauit.

Id est, Regina Dido iam se composuerat super auream spõdam, & mediam locârat, quia conuiuij princeps erat & domina, describitur sic: *Antiqui stibadia, id est, lectos gramineos non habebant, sed stratis tribus lectis epulabantur, vnde triclinium sterni dicitur.* Cic. in Verr. *publicè sibi conuiuia parari sterni triclinia,* τὸ κλίνεσθαι τρώπεζαν, *etiã in foro iubebat.* Sed in eo Seruius, quod in aliis reprehendit, grauiter errauit. Putauit enim sumi pro cœnatione, & conclaui discubitorio, vt refutaret, credo, locum Ciceronis 2. de Orat. & Quint. lib. 11. & Valer. Max. qui quum de memoria locali & artificiosa loquuntur, hæc referunt: *hoc interim spatio conclaue illud, vbi epularetur Scopas, concidisse*, pro hoc Quint. & Valer. dicunt *triclinium.* In Vitruuio geminatur vtrumque li. 4. *in triclinijs cæterisque conclauibus maximus est vsus liminum.* Itaque triclinium, & locum, vbi tres lecti ternis mensis circumpositi, vel his plures, significat, & ipsos etiam lectos discubitorios, siue lectisternia: quæ quando Romæ primùm instituta sint, vide Liu. Decad. 1. l. 5. De numero autem discumbentium aliquando certiores simus à Sallustio: *Igitur discubuêre, Sertorius inferior in medio: super eum* L. *Fabius Hispaniensis Senator: ex proscriptis: in summo Antonius, & infrà Scriba Sertorii Versius, & alter scriba: Mæcenas in imo medius inter Tarquinium & Deatium Perpennam.* Quærendus est locus alibi, atque in hoc loco Seruii. Hîc tantùm nouem conuiuæ memorantur: quot in cœna Nasidieni Sat. 8. l. 2. scribit ipse Poeta discubuisse, & vtrobique hæ voces, summus, vel super, & infrà includunt medium. Itaque terni videntur tantùm in singulis lectis discumbere: ad summum tamen accubitus in singulis lectis constabat è conuiuis quaternis, id est, 12. in 3. lectis: si pluribus; inelegans, incommoda & sordida habebatur accubatio epularis, vt videre est apud Cic. in Pis. Imò verò erat contra præmonitum veteris prouerbij, quem vide apud Erasmum, *septem conuiuium, nouem conuicium.* Hæc autem triclinia videntur à formâ & more discumbentium vocari. Vsitata etiam sunt auctoribus disclinia & hexaclinia, & octoclinia, vnde Pentameter, *Octo capit, veniat quisquis amicus adest.* de quibus lege Vitru. l. 6. c. 10. de Architect. & Iul. Polluc. l. 1. c. 8. De numero autem conuiuarum apto lege l. 13. c. 11. Agell. Hunc autem morem non fuisse antiquis, vt accumbentes epularentur, multis testimoniis confirmari potest: primo Homeri, præter alia Odyss. κ

Ημεθ' ἀλαώμενοι πρέατ' ἄωτα, πολὺ μεθὺ ἡδύ.

Sedebamus sumentes multas carnes & vinum suaue.

Secundo Athen. l. 8. ὅτε κατακλίνεσθαι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἦθος, ἀλλὰ καθίζοντ' ἐσθίοντες, *Neque mos erat antiquorum, vt recliuato corpore recumberent, sed vt sedentes comederent.* Tertio Ser. ex Virg. l. 7. ad vers.

—— *Hic ariete cæso*
Perpetuus soliti patres considere mensis.

Maiores enim nostri, scribit Seruius, *sedentes epulabantur, quem morem habuerunt à Laconibus & Cretensibus, vt Varro docet lib. de pop. Romano.* Idem interpres contrarium annotauit priùs in locum Aeneid. 1. modò citatum. Qui volunt conciliare hanc testium dissensionem, duas maiorum ætates constituunt, atque in priore summam fuisse continentiam vitæ, summam duritiem & seueritatem, quæ qualibet sessione facile contenta erat ad parcè duriterque viuendum: in altera verò maximam luxuriam, mollitiem & ingentes delicias, vbi quæsita est hæc mollis accubatio post balnea ad delicatius molliúsque epulandum. Fiebat autem hæc accubatio ita, vt truncus corporis paullulum inflexus in cubitum incumberet, & crura iacerent, aut porrecta aut leuiter inflexa, vt Ode 27. lib. 1. dictum est.

Quauis.] Ellipsis est, vel ratione, i. modo, vel iniuriâ: valet autem idem, quod illud Terentii: *Quo iure, quáque iniuriâ sodalibus suis obtrectat.*

Præbet aquam.] Id est, qui mensas cæteris appositas instruit epulis, & ita προπινῶς est intelligendum vt dicetur in Rhetoricis. Vno nomine dicitur Latinè conuiuator, qui alios conuiuas ad cœnam inuitat, nec hoc satis rectè verbo Græco exprimi potest, πάροχος ad ius hospilitatis propriè pertinente: quum hospitibus & peregrè proficiscentibus ligna & salem, id est, ad victum necessaria quispiam præbebat, ideóque ξενοπάροχος dicebatur, vbi nullus erat locus talibus notis: quæ multò turpiores hîc intelligendæ sunt, quàm quæ propter lauationem (sic enim loquitur Cic. Epist. Epist. 5. l. 9. ad Fam. *Antè te certierem faciam, vt lauatio parata sit.*) aspersa fiunt aquâ per lusum: quam sententiam vt viri plerique variæ lectionis, multæque doctrinæ è litera Poetæ expromerent; distinguebât post *præbet*, deinde *aquâ*, legebant: quod longè aliter sensissent, si secum examinassent vim argumenti Horatiani, quo studet Poeta conuincere aduersarium repugnantiæ in iudicando. Dum enim hic maledicum conuiciatorem familiarium & conuictorum appellat virum comem & vrbanum: Horatium autem irrisorem alienæ mollitiei & immunditiæ dictat inuidum & mordacem, non videt hîc pugnantia à se pronunciari: quum Poeta dicendus esset comis & vrbanus è leni facetia: alter ille contrà inuidus & mordax dictandus videretur ex acerbissima contumelia. Verùm vt hæc dissensio magis eluceſcat, vtrúmque illius enunciatum separatim & ἀξιωματικῶς existimetur: qui vitam omnium maculis indignè aspergit, is est comis & vrbanus. Quis vnquam, nisi maximâ iudicii peruersitate, putaret comitatem & vrbanitatem conuiciatori tribuendàm esse? *in vrbanitate enim*, ait, Quintil. *nihil absonum, nihil agreste, nihil inconditum, nihil peregrinum, neq; sensu, neque verbis, neque ore, neque gestu posßu deprehendi.* Item qui mollitiem & & immunditiem hominum irridet, is est mordax & inuidus: & quis rursus, inquam, eum censeret grauioribus verbis obtractationis & inuidiæ appellandum, nisi esset insanus, qui leuiter huiusmodi vitia reprehendit?

Aperit Liber.] Id est, quum ebrietas recludit operta, vt loquitur Ep. 5. & arcana loco suo promouet 11. Epod. & in Theognide, ἀνδρὸς δ' οἶνος ἔκλεψε νόον, *vinum mentem hominis arguit*, in Eratosthene, οἶνός τε πυρὶ ἶσον ἔχει μενος. εὖτ' ἂν ἐς ἄνδρα ἔλθῃ, πυμαίνει δ' οἷα λίβυσσαν ἄλαο Βόρρης, ἠὲ Νότος, τὰ δὲ πολὺ πεπυμμένα φαίνει, i. *Bysobem*, ἓν δ' ἀνδρῶν παντ' ἐτίναξε νόον. *Vinum parem igni habet facultatem. Quum hominem inuasit, illum conturbat, vt Boreas, aut Notus mare Libycum: eximo pectore in lucem recondita profert: totam hominum mentem exagitat*, vel hominibus, etiam strenuis, totam excutit & adimit mentem, quod Gallice dicas & interpreteris, *le vin faict dire aux Iuconques les secrets de leurs cueurs & pensees.* ob id Plato lib. 2. de legibus vino pueris interdictum e sententia veterum volebat ad certum temporis spatium, vt etiam Seneca refert lib. 1. de Ira. Platonis verba sunt, πρῶτον μὲν τὸν παῖδας μέχρις ἐτῶν ὀκτὼ καὶ δέκα παράπαν οἶνον μὴ γεύεσθαι διδάσκοντες, ὡς ὃ χρὴ πῦρ ὀχετεύειν

πεῖραρ ἔστε σῶμα καὶ τλὺν ψυχλὺν περὶν ἐπὶ τὸς πόνος ἐγχειρεῖν πορέυεσθαι τλὺν ἐμμανῆ ἐνλαβήμενοι ἕξιν τῶμ νέων, id est, *primum quidem ne pueri vinum gustent omnino vsque ad octodecimum annum, eam tradentes doctrinam, quæ vetet hunc ignem & corpori & animo inferendum, priusquam illi aggressi fuerint labores adire, veriti, ne habitus adolescentum euadat furibundus.* Hoc quoque Seneca Libro de tranquillitate animi ad finem videtur prudenter pueritiæ vt reliquis humanæ vitæ ætatibus prospexisse, quum scripsit, *Indulgendum est animo, dandumque subinde otium, quod alimenti ac virium loco sit, & in ambulationibus apertis vagandum, vt cælo libero & multo Spiritu augeat, attollatque se animus. A signando vectatio iterque & mutata regio vigorem dabunt, conuictusque & liberalior potio: nonnunquam & vsque ad ebrietatem veniendum, non vt mergat nos, sed vt deprimat curas. Eluit enim curas & ab imo animum mouet; & vt morbis quibusdam, ita tristitiæ medetur: Liberque non ob licentiam lingua dictus est inuentor vini, sed quia liberat seruitio curarum animum, & asserit, vegetioremque & audaciorem in omnes conatus facit. Sed vt libertatis, ita vini salubris moderatio est. At Solonem, Arcesilaumque indulsisse vino credunt. Catoni ebrietas obiecta est: at facilius efficiet, quisquis obiecerit, hoc crimen honestum, quàm turpem Catonem: Sed nec sæpe faciendum est, ne animus malam consuetudinem ducat, & aliquando tamen in exsultationem libertatemque extrahendus: tristisque sobrietas remouenda paulisper. Nam siue Græco poeta credimus, aliquando & insanire iucundum est: siue Platoni, frustra poeticas fores composui pepulit: siue Aristoteli, nullum magnum ingenium sine mixtura dementiæ fuit. Non potest grande aliquid & supra cæteros loqui, nisi mota mens: quum vulgaria & solita contemsit, instinctuque sacro surrexit excelsior, tum demum aliquid cecinit grandius ore mortali: non potest sublime quicquam & in arduo positum contingere, quamdiu apud se est. decisci oportet à solito, & efferatur, & mordeat frænos & rectorem rapiat suum, eoque ferat, quo per se timuisset ascendere.*

Hic tibi.] Hic conuiciator modo descriptus videtur tibi, qui mihi aduersaris, & videri vis infestus noxiis hominibus: videtur, inquam, tibi facetus, suavis & & commodus. De notione vocis *infestus*, ipsiusque etymo lege l. 9. c. 12. Agel.

Pastillos.] Expositus est hic versus in enarratione Sat. 2. quem inde repetitum à Poeta nunc arbitror exempli gratiâ, vt opinio maledicentiæ, quam adversarius de nostro Poeta conceperat, facilius remitteretur. Itaque non continuo dictandus est obtrectator & inuidus Poeta, quòd hunc luxuriose, illum sordidè viuentem irrideat.

Mentio si qua.] Pro hoc Cic. dicit l. 2. ad Q. fratrem. *Mentionem facere de re aliqua*, atq; mutatâ syntaxi *pro Cluent o: Quo tandem igitur ore mentionem corrupti iudicii facitis?*

Capitolini.] Hic Petillius ex eo cognomen Capitolinus retulit, quòd eo quidem tempore curæ Capitolium haberet: quo inde sublata est furto aurea corona: de qua grauiter accusatus, ita causam suam egit, vt crimine talis peculatus ab Augusto planè fuerit absolutus. Fortassis etiam *Petillius* nomen sortitus est à Petilia vrbe Calabriæ, dicta παρὰ τὸ πέτεσθαι, i. *volare*: quia condita est augurio, vt notauit Seru. in Aen. 3. vers.

Parua Philoctetæ subnixa Petilia muro.

Hic nigræ.] Id est, ista postrema verba redolent simulatam tuam erga Petillium beneuolentiam, & simultatem arguunt: quia si verè & ex animo illum amares, iure ac merito prædicares peculatus crimine absolutum, illiusque innocentiam & integritatem omnibus, vt rem notissimam maximeque testatam, diuulgares & defenderes. Est autem Loligo ex opinione quorundam piscis de genere sepiarum: iudicio aliorum de genere lacertorum marinorum. Priorum opinio firmatur testimonio Aristotelis, qui sic scribit: *αἱ δὲ σηπίαι καὶ τευθίδες νέουσιν ἅμα συμπεπλεγμέναι. Sepiæ & loliginis simul natant complicatæ*: verum loligo est duplex; maior, quæ Græcè τεῦθος, minor τευθὶς. Quidam sic describunt, vt caput habeat inter pedes & ventrem, constétque è duobus ossiculis similitudinem cultelli & calamarii referentibus, & atro cruore, quamuis extinsecus albescat: vnde vulgus & interpres Gallicus Plinii nominant calamarium, *calemar & casseron.* De hoc sic Plinius lib. 32. cap. 2. *Trebius niger loliginis euolare ex aqua tradit tantâ multitudine, vt nauigia demergant.* Quod sic Gallicè interpretatus est Antonius Pinetus, *Trebius Niger dit, que les calemars & cassérons se jettent quelque fois à si grand randon & à si grande troupe hors de l'eau, que mesme ils en enfoncent les nauires, tant il ien a.* Itaque Varro lib. de ling. Lat. *Loligo* à volatu deflectit, & olim voligo, priori literâ tantùm mutatâ, dictum fuisse scribit. Sepiam porrò, à qua non nisi ferè magnitudine loliginem discrepare tradit Aristotelis, Atheneus lib. 7. pleniùs ita describit: *Octo pedes habet, ac inferiores duos ex iis maximos: promuscides duas: inter pedes & promuscides os & oculos: dentes duos, alterum suprà, alterum infra: in dorso testam: atramentum in mutide, quæ prope os jacet, & vesicæ figuram imitatur. Lata & lauis aluus est bouis omaso perquam similis.* Naturâ eiusdem eodem in loco ipse legas.

Hæc est ærugo.] Morbus est æris, qui & rubigo à colore nominatur: sed hic est communis & ferri, & æris apud Latinos, sicut ἰὸς apud Græcos, de quo sic Dioscorides: ἰὸς σιδήρου ποδαγρικοὺς ὠφελεῖ ἐπιχειόμενος, quod Plinius sic vertit lib. 34. cap. 15. *Rubigo ferri podagras illita lenit.* Videtur autem huic vitio subiicere omnia metalla Philo de mundo, Σιδήρου γοῦν καὶ χαλκοῦ καὶ τῶν τοιουτοτρόπους ὕλας σῦρις καὶ ἰὸς νομιζόμενος, ἑξ ἑαυτῶν μὲν ὅταν ἐρπυνώδους νοσήματος τρόπον ἰὸς ἐπιδράμῃ διαφάγοι. *Ferrum igitur & æs eiusmodique naturas quisque comperit obsolescere per se ac disperdi (licet alias tardius aliis) quum rubigo glisens instar morbi serpentis ipsas depascitur.* Sed Plinius lib. citato excipit aurum, ab huiusmodi vitio mordaci tutum maximè, ideóque quidam putant παρὰ τὸ ὠρέειν, à custodiendo dictum, id est, vt nulla hîc subsit ambiguitas sensus, quòd se vi suâ seruet & curet. Aerugo etiam de morbo segetum dicitur, vt Theophrastus lib. 4. de caussis plantarum cap. 15. ait, quam vocat & describit sic: Ερυσίβη ἐστί τις σῆψις τοῦ ἐφεστάμενου ὕγρου τοῖς σιτώδεσι. *Eryssibe est quidam humor in frumenta incidens & spicas putrefaciens*, qui ferè roscidis locis & conuallibus accidit. Hanc Plin. lib. 18. cap. 17. rubiginem vocat. Quod igitur dubitat hîc aduersarius de vera Petillii absolutione, est mera ærugo, id est, certum indicium amicitiæ contemtæ, violatæ & venenatæ.

Vt si.] Ellipsis est hîc τοῦ *ita.* Ego ita vere promitto me nunquam specie amicitiæ habiturum esse occultum in quenquam odium, vt hic aduersarius in Petillum habet. Ego tamen hîc mallem legere, &, vt esset hæc sententia: Promitto talem simultatem abfuturam ab animo & à scriptis meis, & aliunde, si quid aliud possum promittere. Neque hac lectione Horatius & aduersarius desinent

dissimiliter comparari: sit tamen cuique liberum, vtro libebit, frui.

Insevit Pater.] Sic Crassus l. 3. de Orat. ad Q. fratrem dicit se summo studio patris in pueritia doctum fuisse: vnde perspicimus curam summam & diligentiam veterum Rom. patrum in liberis rectè instituendis adhibitam. Hic autem locus sonat: Pater meus ingenerauit mihi, tanquam à stirpe sui generis, vt Cic. loquitur pro leg. Agr. hos mores. Recta enim institutio est altera generatio, vt ad exempla virorum sapientiâ, moderatione, continentiâ, æquitate, ac omni virtute præstantium vitam meam effingerem & conformarem, à vitiis autem improborum, diligentissimè ac longissimè declinarem.

Hortaretur.] Ad hoc verbum auctoritatis, cui, quia sæpiùs non est satis ponderis, additur verbum voluntatis à Cicerone, vt orare, & rogare, vt constat è lib. 3. de Orat: vbi hæc geminantur: *Tibi frater, inquit, neque hortanti deero, neque roganti: nam neque auctoritate quisquã apud me plus valere te potest, neque voluntate,* lib. etiam 5 Epist 18. *Te non hortor solum, verùm etiam pro nostro amore rogo, atque oro, vt te colligas, virumque præbeas.* Quid autem *hortari* habeat commune cum verbo *monere*, quid ab eodem diuersum ostendimus Ode 18. lib. 1. vbi quanquam dictum est illud leniter fieri: hoc seuerè, Epistolâ tamen 5. lib. 10. vsurpat hoc posterius de filio, ac illud prius de amico, *sic moneo, vt filium. sic fauco, vt mihi: sic hortor & pro patria, vt amicissimum.*

Parcè, atq; frugaliter.] Dicitur per anastrop. copulæ, & hoc Græcè pronunciatur, ὅπως βιωσόιμεν φειδομενῶς, λιτῶς, καὶ ἀφελῶς. Non quidem certè potuit Horatius patri suo maiorem tribuere honorem hac rectæ institutionis commemoratione & prædicatione, neq; tectiùs vitiosos notare, etiamsi fuisset excellentiori conditione, vel generis, vel fortunæ, quàm libertinus, & in tenui re positus, vel ipso Theognidis testimonio:

Ουδένα θησαυρὸν παισὶ καταθήσῃ ἀμείνω
Αἰδοῦς, ἥτ' ἀγαθοῖς ἀνδράσι, Κυρν' ἕπεται.
Nullum thesaurum liberis condes meliorem
Pudore, qui semper comes est virorum bonorum
o Cyrne.

Et multis pòst versibus generaliùs:

— Σοφίης
Οὐδένα θησαυρὸν καταθήσειν παισὶν ἀμείνω
Sapientiâ nullum condes liberis thesaurum meliorem.

Hæc autem cohortatio patris ad parcam & frugalem vitam, mediocrem viuendi rationem complectitur, vti hæc duo aduerbia literæ Horatianæ videntur præ se ferre. Nam si pater voluisset habere contentè, arctè ac duriter filium, his aduerbiis vsus fuisset: contrà his, *laute, molliter, delicatè*, si eundem sic vitam agere statuisset. Itaque neque illum ad sordes, neque ad luxum, sed ad frugalitatem, & mediocritatem victus hortatur, de priori quidem sic Cicero pro Deiotaro, *Hæ sunt regiæ laudes, illa priuata est: vt volet quisque, accipiat: Ego tamen frugalitatem, id est, modestiam & temperantiam virtutem esse maximam iudico.* Idem lib. 3. Tusculan. *verisimile etiam illud est, qui sit temperans, quem Græci σώφρονα appellant: eamque virtutem σωφροσωλὼν vocant: quam soleo equidem tum temperantiam, tum moderationem appellare: nonnunquam etiam modestiam: Sed haud scio, an rectè ea virtus frugalitas appellari possit*: de cuius notatione reuise notas Gram. in Satyram præcedentè: ex his lector cognoscit τλὼν σωφροσωλὼν dici posse de frugalitate: cuius opus & officium est Aristoteli non admirari perceptionem voluptatis corporalis, nec eius turpitudinem appetere: præterea timidum esse vel in libertate rerum licitarum, & attentum æqualiter esse tam ad parua, quàm ad magna: cuius quidem virtutis comites sunt εὐταξία, κοσμιότης, αἰδὼς, εὐλάβεια, id est, *modestia, elegantia, pudor, innocua cautio*: ad hunc itaque modum pater προξενεῖ τῷ ἑαυτὸ ὑῒ τλὼ τὸ βίο λιτότητα ἢ τλὼ ἀφέλειαν, id est, *conciliat suo filio frugalitatem & simplicitatem*, quæ sunt opera temperantiæ. Itaque προξενεῖ τῷ ὑῷ ἑαυτὸ τλὼ τὸ βίο λιτότητα ἢ τλὼ ἀφέλειαν, *comparat suo filio tenuem victum ac frugalem.*

Albi.] Nomen huius filii non exprimitur: notatur tamen illius acolasia, libido, luxus & intemperantia quæ summâ religione vereor tribuere Albio Tibullo Poetæ & candido iudici poematis Horatiani, cuius nota est ex ipsiusmet scriptis paupertas: sed quum Horatius audiat passim nulli parcere amico, posset hoc ad Albium Tibull. referri, qui luxu & intemperantiâ decidit multùm de primo statu rerum suarum, qui tamen non coactus sit per latrocinia & rapinam vitam tolerare, sed tantùm viuere miserè, vix & ægrè. Exprimitur autem nomen trium aliorum luxu & intemperantiâ perditorum, Barri, Sectani, & Trebonii in documentum temperantiæ, frugalitatis & continentiæ diligenter colendæ.

Ad hos possunt aggregari, qui mox hic ἀνωνύμως ἢ γενικῶς solum memorabuntur primũ ad verba, *habes auctorem, quo facias hoc.* Deinde, *fiagret rumore malo quum hic atq; ille* &c. quũ hæc mihi propono accuratius examinanda, discrimen inter duo nomina, *exemplum* & *exemplar*, quod Festus Pompeius statuit, non satis apertè obseruatur in hoc auctore, *vt exemplum fit, quod sequamur aut fugiamus: exemplar verò ex quo simile faciamus.* Quemadmodum enim hîc multi à patre proponuntur, tanquam exempla virtutis, quos filius sequatur: multi quoque, tanquam vitii, quos idem fugiat. Sic epist. 2. lib. 1. Vlysses proponitur exemplar temperantię & sapientiæ ad imitationem Paris fœdissimi adulterii. Agamemnon amoris rapti: Achilles implacabilis, iræ ad deuitationem, videatur vtrobique significari æqualiter his nominibus & virtutis imitatio atque vitii declinatio. Quod autem citatur è Seneca lib. 1. cap. 1. de Clementia, vt ostendatur *Nero Cæsar* propriè dici exemplar singularis bonitatis, quod etiam è vita *Tiberii* apud *Suetonium, vbi mores illius imperatoris, velut exemplaria sauitiæ, improprie* dici ea putantur, vt illud è lib. 12. *Cor. Taciti, si me incolumem seruauerit aternum exemplar clementiæ erit*, vtrobique τὸ *exemplar* meo iudicio videtur tam proprie dictum, quam illud Flacci; *Vlysses* est temperantiæ exemplar: pro quo etiam Terentius dicit in Adel. act. 5. Sc. 1. *Syrum disciplinæ omnibus exemplum esse debere:* Sed manifestior est locus in orat. pro Murænа, vbi exemplum & exemplar dicuntur sine discrimine pro eodem, quum enim prius illic dictum fuisset, *domesticum te exemplum habere dixi ad imitandum*, mox subiicitur, *ad imitandum verò tam mihi propositum est exemplar illud, quàm tibi.* Sic Isocrates ad Demonicum prius loquutus est, ὀυδεὶς ὰν καλὸν ἔξεις παράδειγμα τῶν ὑπ' ἐμοῦ λεγομένων, τὸν ἥγουν Ιπποκλέους, id est, *domesticum ac illustre habebis exemplum eorum, quæ à me dicuntur, Hiponicum patrem tuum*:

Sapiens vitatu.] Prudenter & modestè pater filium Horatium ad Philosophos & professores disciplinæ

moralis remittit, vt ab illis discat causſas, cur hæc fugienda & vitanda, & illa expetenda & imitanda sint: quod videtur quodammodo ipse præstare dum curat id præceptis institutisque Philosophiæ conficiendum. Dicitur autem, quid sit melius vitatu & petitu, eâdem syntaxi, atque illud Cicer. 3. Verr. *Statuunt id sibi optimum esse factu.*

Custodis eges.] Sic *aris egere* dicit Ep. 6. lib. 1. & Cæsar lib. 6. Comm. *auxilii eget*, sed Cic. prò Cæc. *auxilio eget.* Custodem hîc vocat formatorem qualis fuit Iulo filio Aeneæ l. 5. Aen. Aepitides,

At pater Aeneas nondum certamine misso
Custodem ad seſe, comitemque impubis Iuli
Aepitidem vocat, & fidam sic fatur ad aurem.

Talem morum formatorem Terentius in Andria Actus 1. Sc. 1. appellat magistrum, quem Donatus interpretatur nomine Græco Pædagogum,

— Nam anteà
Qui scire posses, aut ingenium noscere,
Dum aetas, metus, magister prohibebant?

Pædagogus autem conflatur ἐν τῷ παιδὸς καὶ ἀγωγὸς: quod posterius retinet vim sui syngenei ἀγωγὴ, quæ est educatio & institutio pueri ex inscriptione libell. Plut. περὶ παίδων ἀγωγῆς, *de puerorum institutione*, & Nigrino Luciani, ἥλικίας τε, καὶ τῆς πρότερον ἀγωγῆς ἐσχᾶσθαι, *aetatis & prioris institutionis rationem habuit*: sic τὸ ἄγειν καὶ ἄγεσθαι pro instituere atque institui, *formare & formari* sumuntur frequenter à Xenophonte, & Aristotele, vt καλῶς ἤθεσιν ἄγεσθαι ἐν παίδων, *à pueritia rectis moribus informari*: vnde deprehenditur error interpretationis, pueri ductor, vt verbi παιδαγωγῶ puerum sequor & duco. Hæc autem formatio pueri tam domi, quam foris fiebat, vt constat è Plutarchi libello, ὅτι διδακτὸν ἡ ἀρετὴ καὶ αὐτοὶ διδάσκουσιν οἱ παιδαγωγοὶ, μὴ πεινῶντας ἀλλὰ τοῖς ὁλοῖς περιπατεῖν, *atque ipsi formatores docent pueros, ne inter viam incedant capite obstipo.* Nunc redeo ad sententiam Terentii de difficultate cognoscendæ puerilis indolis, dum in disciplina pueri versantur: sed quum ex ea semel excesserunt, insolescunt maximè, vt è Bacchidibus Plauti liquet: nam illic Pistoclerus adultiore iam ætate magistro suo Lydo dicit, ipsum dehortanti à turpi amore, *iam excessit mihi aetas è magistratu tuo*: ideoq; Plato 7. de legibus monet pueris etiam adultis semper præficiendos esse pædagogos: quòd illi minùs sint tractabiles quauis bestiâ, & in vndecimo lib. quòd eorum mores sæpè variéque indies mutentur. Quid autem euenire soleat adolescentibus sine moderatore, discendum est l. 4. Ethic. c. 1. Aristot. διὸ καὶ ἀκόλαστοι αὐτῶν εἰσιν οἱ πολλοὶ. σύγχεως γὰρ ἀναλίσκοντες, καὶ εἰς τὰς ἀπολασίας ἀπαυτηροί εἰσι, καὶ διὰ τὸ μὴ πρὸς τὸ καλὸν ζῆν, πρὸς τὰς ἡδονὰς ἀποκλίνουσιν. ὁ μὲν οὖν ἔσωτος ἀπαιδαγώγητος γενόμενος, εἰς ταῦτα μεταβαίνει· τυχὼν δ' ἐπιμελείας εἰς τὸ μέσον, καὶ τὸ κρεῖττον ἀφίκοιτ' ἄν. *quare & plerique eorum sunt intemperantes: quum enim facilè impendant etiam in res obscœnas, & ab intemperantia natas, sumtuosi sunt: & quia vitam suam honesti regulâ non dirigunt, ad voluptates animum inclinat: prodigus igitur si sine custode & magistro viuat, in hac mala delabitur: sed nactus, qui eum diligenter curet, ad id quod est moderatum & decorum, perueniat. Valeant igitur asoti illi, qui nomen sanctissimum grauissimumque pædagogi inuidiosissimè criminentur, vt euersores reipu. hac pædagogiâ prudenter fundatæ*, vt in Od. 2. l. 3. annotatum fuit: valeant quoque illi linguæ Græcæ imperiti, & honestatis expertes, qui probri loco & contumeliæ præceptoribus iuuentutis Italicum illud Padan hodie obiiciunt, *quum nullum munus reipub. afferre maius melius ue possint parentes, quàm si doceant atq; erudiant iuuentutem, his præsertim moribus atque temporibus, quibus ita prolapsa est, vt omnium opibus reprimenda atq; coercenda sit*, ait Cic. l. 2. de diui. initio. Prudenter certè hoc munus magistri præclarum Dionysius minor, qui post patrem Syracusis regnauit, vt Iustinus lib. 22. scribit, animaduertit, quum expulsus regno ad aliquam regni speciem retinendam aperuit ludum Corinthi in triuiis, vt pueris imperando non planè videretur regis maiestatem amisisse. Ob eam præterea necessariam Reipub. institutionem iuuentutis optat Iuuenalis maiorum manibus æternam quietem Satyrâ. 7.

Dî date majorum vmbris tenuem & sine pondere terram,
Spirantésq; crocos, & in vrna perpetuum ver,
Qui præceptorem sancti voluêre parentis
Esse loco.

Eódem spectat, quod scribit Theognis.

Ἥβη καὶ νεότης ἐπιτηρίζει νόον ἀνδρὸς,
Πολλῶν δ' ἐξαίρει θυμὸν ἐς ἀμπλακίαν.
Pubertas & adolescentia insolentius efferunt mentem hominis,
Multorumq; animum abducunt in errorem.

Durauerit aetas.] Propriè & συνεργητικῶς, vt Od. 14. lib. 1. sumitur hîc *durare*, vt apud Cæsarem libro 6. Comm. *hoc se labore durant adolescentes*: cui opponitur *emollire* in Cello lib. 2. *frictio vehemens corpus durat, lenis emollit*: sic industria lib. 3. Geor. dicitur *vires equorum firmare.*

Virg. 12. Aen. ad Ascanium.

Tu facito mox cum natura adoleuerit aetas;
Sis memor & te animo repetentem exempla tuorum,
Et Pater Aeneas, & auunculus excitet Hector.

Nabis sine.] Hoc Græci dicunt, ἐπινήξη, ἢ ἐπινήσεις μὴν αὖσον τῷ λέπους, ἢ τῷ φελλῷ, *nabis sine cortice & subere*, (*id est*, nullius operâ & præceptis tibi opus erit & ad tuī custodiam & tutelam) οὔτινος κουφότερον ἄλσυλον ἀλλὸν καὶ νητικώτερον ἐστὶν, *quo quidem nulla est arbor leuior, nulla ad natandum aptior*, cuius subsidio Pontius Comminius iuuenis γραπτηματικῶς Tiberim traiecit, vt est videre apud Plutarchum in vita Furii Camilli ad hęc verba, λὺν δὲ τὶς ἐν τοῖς νέοις Πόντιος, quem locum *Ioannes Huraltho spitalius* mihi in memoriam reuocauit. Tale autem adminiculum natare discentium dicitur à Plauto in Aulul. scirpea ratis, cuius verba sunt: *Quasi pueris, qui nare discunt, scirpea inducitur ratis qui laborent minus, facilius vt nent, & moueant manus.*

Sic me formabat.] In simili argumento simili syntaxi huius verbi vsus est Od. 24. l. 3.

Eradenda cupidinis
Praui sunt elementa, & tenera nimis
Mentis asperioribus
Formandæ studiis.

Virgilius alteram syntaxim habet 3. Georg.

Tu quos ad studium atq; vsum formabis agrestem.

Cicero tamen magis videtur sequi priorem 3. de Orat. *exercitatione & stylo nobis formanda est oratio*, & 1. Acad. *formare oportet consuetudinem exercitationis assiduitate.*

Habes auctorem.] Pro quo Terentius Adelph. Act. 5. Sc. 8. dicit, *est ubi mihi auctores*, quod Donatus interpretatur, *persuasores*, & firmat testimonio Virgilii, *auctor ego fui audendi*, id est persuasor, vnde videtur idem, esse aut fieri auctorem, atque persuadere, vt meritò Cicero lib. 3. Offic. geminârit, suasor & auctor deditionis.

Obiiciebat.] Hoc verbum non est hic exprobrationis vel appositionis malitiosæ, sed exempli probati, & ob oculos appositi. Ita Plutarchus in libell. de puerorum institutione officium patris describit: Hoc igitur, inquit, bene consultis patribus, obseruandum est nunc maximè & vigilandum, vt adolescentes castigent, docendo, interminando, obsecrando, consulendo, pollicendo, exemplis eorum appositis, qui voluptatibus nimis perfruendis in summas calamitates deciderunt: summâ autem continentiâ & laborum tolerantiâ laudem nomenq; bonum sunt consecuti.

Inhonestum.] Id est, fœdum ac turpe. Sic Virg. 6. Aen. dicit, *truncas inhonesto vulnere nares.*

Rumore malo.] Pro hoc suprà dixit, *fama non bella Trebonii.* Cic. definit in Orat. pro Plancio & Epist. 10. l. 12. ad Famil. rumorem *esse famam incertam sine capite, sine auctore, rumore nuncio.* Famæ autem descriptionem lege l. 4. Aen. Sed fama mali celerior est, quàm boni, vt Dauus queritur in Andr. Act. 5. Sc. 6. *euenit, vt quod fim nactus mali, prius resciscere tu, quàm ego, quod tibi euenit boni.* Idem pro Plancio Cic. *dicit nihil esse tam volucre, quàm maledictum.*

Exanimat.] Id est, perturbare & perterrere, estq; velut animâ priuare, sicut jam monuimus Ode 17. lib. 2. Cic. in Paradoxis, *Te metus exanimant legum & iudiciorum*, ideóq; geminatè dicit idem quoq; pro Milone, exanimare & interimere.

Sibi parcere.] Id est, sibi moderari & incolumitati seruire.

Ex hoc] Id est monitis paternis ego teneor & habeor purus ab exitialib. vitiis & grauibus, & leuib. tantu m nunc laboro, quæ non carent facili veniâ.

Vitiis teneor.] Sic Cic. l. 1. de nat. Deor. loquitur, *quòd æternum beatúmq; sit, id neq; irâ neq; gratiâ teneri.* Gall. *Ce qui est eterne & douè de felicitè, il n'est subject ni a cholere, ni a grace & faueur.*

Fortassis.] Charisius dicitur obseruasse, vt consuetudo obtinuerit *fortasse* potius, quàm *fortassis* dici, id equidem puto posse in oratoribus reperiri: sed è Seruio in vers. Aeneid. 1. *forsan & hæc olim meminisse iuuabit*, scimus hęc *forsan, fortasse, fortassis, fortè, & fors* vnum significare, sed variè pro metri ratione poni.

Et isthinc.] Id est, à vitiis me quoque reuocârint longa ætas, cui succreuit ratio, fidele amici liberi consilium, priuata & propria emendatio.

Largiter.] Pro multum absolutè & olim in rectione. Plautus in Truculento, *largiter vini*, & Rudente, *largiter argenti* & *mercedis*. i. multum vini.

Me porticus.] In Grammaticis Od. 15. l. 2. definitur & Græcè appellatur.

Desum mihi.] Huc cadit negatio præcedens, vt sit, neque enim desum mihi, id est, non declino à religione officii, sed siue in lecto iacens, siue in porticu inambulans examino ratiocinatione meas actiones, & prauas corrigo: rectas exorno.

Nunquid ego.] Alii legunt *disiunctim, num quid ego.*

Hæc ego.] Huc pertinet, quod legitur lib. 3. Philonis de vita Mosis, *ἐν ἀνθρώπῳ δ' ὁ μὲν ἐστὶν λόγος ἐνδιάθετος, ὁ δὲ προφορικὸς· καὶ ὁ μὲν οἷά τις πηγή, ὁ δὲ γεγωνὸς, ἀπ' αὐτοῦ ῥεῖων· καὶ τοῦ μὲν ἐστὶ χώρα τὸ ἡγεμονικὸν, τοῦ δὲ κατὰ προφορὰν, γλῶττα καὶ στόμα καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα φωνῆς ὀργανοποιία*, id est, *in homine ratio quædam est mente comprehensa: altera autem & eadem sermone oris pronunciata: illa quidem est velut principium & fons: sed hæc ab illa defluit orta: illius est principatum rationis tenere, huius linguâ & ore, reliquaque machinatione omni vocis sensa mentis proferre*, vt in præfatione huius enarrationis dictum est.

Datur otii.] Apocope est pro otii.

Illudo chartis.] Inscribo chartis per ludum & mando literis meas cogitationes: in quibus exprimendis abutor Satyricâ licentiâ, sicq; scribendo perdo meas chartas, quæ perditio est vnum ex vitiis. Dicitur Ptolomæus Philadelphus chartæ, vt Eumenes membranæ inuentor. Vlpianus jurisconsultus lib. 32. ff. tit. de legatis fideicom. l. 52. ita scribit de ratione librorum: *quorum appellatione continentur omnia volumina, siue in membrana sint, siue in philyra, siue in tilia, siue in aliquo corio.* Idem post paullò, *si in codicibus sint membraneis vel chartaceis, vel etiam codicillis*: quem Vlpiani locum habes fusius ab Alexandro lib. 2. Genialium dierum cap. 30. explicatum. Deflectitur autem charta Eustathio *Ἰλιαδ. β.* adversum *πέμπε λέμβῳ Λυκίνδε, nisi Bellerophontem in Lyciam*, *παρὰ τὸ χαράσσειν*, ab insculpendo & imprimendo, & Græcè *ὁ χάρτης* dicitur, quam Dioscorides lib. 1. cap. 116. scribit sic confici *πάπυρος γνώριμός ἐστι πᾶσιν ἀφ' ἧς ὁ χάρτης κατασκευάζεται*, quod Plinius ita vertit lib. 13. cap. 11. *Praparantur e papyro chartæ. diuiso acu in pratenues, sed quàm latissimas philras*: sed de his vide plura in citato Eustathii loco.

Cui si concedere.] Id est parcere, vel illud ferre.

Iudæi.] Imperante Augusto multi erant iudæi Romæ, qui multos ex aliis gentibus alliciebant è Paganismo in suum Iudaismum, quos proselytos vocabant *παρὰ τὴν προσήλυσιν ab accessu ad religionem.* Veritas huius rei nititur testimoniis diuinis, ac 1. Matthæi c. 23. v. 15. *Οὐαὶ ὑμῖν, γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί ὅτι περιάγετε τὴν θάλασσαν, καὶ τὴν ξηρὰν, ποιῆσαι ἕνα προσήλυτον· καὶ ὅταν γένηται, ποιεῖτε αὐτὸν υἱὸν γεέννης διπλότερον ὑμῶν. Va vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ: quia peragratis mare & terram ad conuertendum* in Iudaismum, vel potius in Pharisaismum ex ipsius Paganismo *aliquem proselytum: atque quum fuerit conuersus, redditis eum capitaliori animo & magis infenso & inimico in Christum, quàm vos sitis.* Altero Act. Apost. c. 13. vers. 50. vbi Iudæi exstimularunt mulieris religiosas & honestas matronas, primoresque Vrbis ad Pharisaismum conuersos in Apostolos Paulum & Barnabam, hocque factum est in vrbe Pisidiæ Antiochia.

In hanc.] Donatus in hunc vers. Adel. Act. 3. Sc. 2. Vt *iram hanc in eos euomam omnem.* scribit, pronomen interdum pro qualitate, interdum pro quantitate, interdum denique pro vtroque accipiendum: postremum hîc agnosco.

Concedere.] Id est, sequi ac tueri partes nostras, & aliorum Poetarum, quorum est magna multitudo. Sic Seneca de vita beata loquitur: *præbui ego aliquando Aristophani materiam jocorum: tota illa Comicorum manus in me venenatos sales suos effudit.*

Rhetorica Explicatio.

IN *emuncta naris* metaphora est à corpore ad elegantiam & acerrimum mentis iudicium, quod subtilius sit *ἀκοδιπτέων μέρεων κατάρσει, partium organicarũ munditie & sensuum puritate*: sic præcedente Satyra dixit *minus aptus acutis Naribus rideri*, sed alio tropo, vt reuisere potes. Vide præterea 12. Epod. Rhet. Hunc certè locum Don. citat in Phor. Act. 4. Sc. 4. ad verba: *Emunxi argento senes*, Gall.] *'ai nettoie les vieilars de leur argent: Mirè*, ait interpres ille, *quum è contrario dicatur emunctus homo elegans & facetus*, vt Horatius de Lucillio. Idem retinetur quidem: verùm alia quædam ipsius ratio afferri potest.

b Similis est tropus pro ingenio non satis bene nato ad poesin politiorem.

c Hac metonymiâ subiecti pro quantitate temporis, quâ quis vnico tantùm pede niti potest, significatur spatium tam copiosæ scriptionis.

d E multiplicata metaphora est allegoria a turbidis & cænosis torrentibus tam ad notam compositioni quam illepidæ & inuenustæ materiæ Satyricæ inurendâm.

e Synecdoche est speciei, quòd inde quiuis sibi sumere & excipere posset, tanquam si ex aliquo torrente quid sibi legeret profuturum.

f Anaphora est, atque simul ἐπανόρθωσις quædam dicti prioris.

g Accessus est ad prosopopœiam Crispini.

h Iam inducitur Crispinꝰ prouocans Horatium, sed sine nota recessus, & est ἀνανεύωσις quædã κατὰ τὴν παῤῥησίαν per licentiam dicendi, quâ Crispinus temerè prouocat nostrum Poetam ad certamen Musicum.

i Exclamatio est Poetæ admirantis prouidentiam Deorum, qui in illo pusillum animum & taciturnitatem ingenerarint.

k Permissio est per allegoriam e perpetuis metaphoris a fabrilibus operis, quæ diductione & contractione follium taurinorum flatu excitant flammas ad molliendum ferrum: vnde videretur e follibus in flatum Crispini pectus, & ex auris eiusdem vanæ cogitationes intelligi, vt leuitatem, tumorem & vanitatem talium vestruum indicaret. Non admodum dissimili allegoriâ Cic. lib. 2. Epist. 16. ad Attic. videtur notare animum cuiusdam Cnei elatum, e loco quodam Sophoclis: Φυσᾷ γὰρ αὐλοῖσιν ὠλίσκοις ἔτι, ἀλλ' ἀγρίοις φύσαισι, φορβείας ἄτερ. *Inflat enim non minutis tibiolis amplius, sed agrestibus follibus, sine capistro.* Quid autem sit τὸ φόρβειον ἢ φορβεία, vide Scholiast. Aristophanis Comœd. Vesp. & Auib.

l Equidem hîc etiam puto esse exclamationem Poetæ admirantis felicitatem Fannij, cuiꝰ, non postulantis tamen per impudentiam contra morem, poemata sunt, tanquam aliquid magnum, in publicam Bibliothecam recepta. Apponatur ergò nota exclamationis, *Quam beatus est Fannius!* vel, *O beatus Fannius.* cui tantus honos tributus est. Sed e sub distinctione & supplemento Douzæ nihil tale fiet.

m Synecdoche est, pro, *qualibet erunt*, & permissio diligendi, *quemlibet operes, ille vitiosus reperietur.*

n Anaphora est, sicut in *hic* repetito, atque præterea πολύπτωτον.

o Metonymia effecti pro efficiente, quòd ambitio candidatos prensantes afficeret miseriâ.

p Metaphora est ἀπὸ τῶν ἀποπλήκτων, ἢ ἀπὸ τῶν ἐμβροντήτων. *a laborantibus apoplexiâ, vel ab ictus fulmine attonitis.*

q Ἐπανόρθωσις est, correctio prioris orationis rem non satis exprimentis: vbi *quin* valet, imò verò, vel, quin potiùs, vt in Adelph. Act. 4. Sc. 2. C. *Perij.* S. *Quin bono animo es.* pro, imò verò esto forti animo.

r Altera est, prosopopœia planè imperfecta cuiusdam aduersarij quattuor versibus & hemistichio cõprehensa, & per allegoriam tractata a cornutis bestiis ad petulantiam & maledicentiam Poetæ notandam: quali, sed ab equis, vtitur Sophocles, vt Plutar. l. in Gramm. posteriùs citato scribit:

Σὺ δὲ σφαλάξεις ὦλος ὡς ὑφορβείᾳ,
Γαστήρ τε γὰρ σε καὶ γνάθος πλήρης.

At tu ferocis, pullus vt pastus nimis, buccis & ventre plenis.

s Sumptum ab inducẽtibus aliquid liquidum & fusum corpori, pro inscribere & notare.

t Synecdoche potest esse generis pro lacu Seruilio in vico lugario ad Basilicam Iuliam.

u Sumtum est ab ijs, qui inter flores, fructus & lanas carpunt præstantiores. Sic Terent. in Phor. Act. 4. Sc. 4. *Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.* Gall. *Tu trie ce qui bon, & dis ce qui est mauuais.*

x Anaphora est.

y Ab animatis sumtum ad Poeticam vehementiam & commotionem.

z Anaphora est.

aa Προκατάληψις est obiecti ab aduersario, quod diluitur ad hæc verba: *Nunquid Pomponius &c.*

bb Allegoria est e synecdochis definitio, pro, *si quis eripiat, faciat, soluat & inueniat*: ac præterea symploce, similitudo soni in initio & clausula: *eripias & soluas.*

cc In hoc Ennij versu motonymia est adiuncti, pro hominibus tæterrimè, impurissimè & crudelissimè sibi inuicem aduersantibus.

dd Synecdoche membri pro integris foribus, & insuper metonymia subiecti pro foribus Ianiculi.

ee Metonymia caussæ pro effecto poemate, cuius verba tanquam membra sine numero ac lege metrica dissipata & quotidiani sermonis similitudinem referentia vim Poeticam retinent.

ff Hoc genus scribendi est synecdochica periphrasis Comœdiæ & Satyræ, quod vtrumque poema cur adversarius oderit, nunc ex eo cupit audire.

gg Προκατάληψις est, *præoccupatio* adversariæ obiectionis.

hh Breuis est prosopopœia aduersarij Poetam accusantis de studio lædendi.

ii Hoc est sumtum a sagittariis, sicut *rodit* a muribus, pro detrahit & obloquitur amico.

kk Epanaphora est in *qui* quater repetito initijs membrorum & in *hic* & *hunc* πολύπτωτον.

ll Sumtum fortassis ab olitoribus incautis, qui vt areas horti sui qualibet aquâ irrigant: sic primũ quemque dicterijs certus quidam homo figit.

mm Synecdochica periphrasis conuiuatoris: qualis est. 5. Tusc. *Is, qui coxerat.* pro coquo.

nn Metonymia caussæ, id est, inuentor pro vino invento, in quo est veritas.

oo Metaphora videtur ab infaustis ac perniciosis rebus, vnde Poetæ, atque in primis Virgil. 1. Georg. ver. 220. *Turbine nigro Ferret hyems.* id est, tempestate noxiâ, interprete Seruio, qui citat hunc locum. Græci quoque dicunt τὸ μέλαν νέφος, μέλαινα θανάτου, atram nebulam, nigram mortem: vel potiùs, ac γενικωτέρως a corpore ad animum, vt sequens *liuidus.* Hinc μέλαν ἦθος, *nigros mores*, id est, *vitiosos, prauos, pestiferos*: vnde illud Pythagoricum a Plutarcho citatum περὶ παίδων ἀγωγῆς: μὴ γεύεσθαι μελανούρων, τοῦτ' ἐστι, μὴ συνδιατρίβειν μέλαιναν ἀνθρώποις διὰ κακοήθειαν id est, *ne gustes, quibus nigra est cauda, hoc est, ne consuescas cum hominibus ob malitiam nigris*: quali tropo nõnulli Theologi scribunt Saulem in Psal. 7. vocari *chusim*, id est: Hebræis Aethiopem & nigrum, ab ipsius profligatis ac perditis moribus: quomodo Cicero pro Cæcinna sumsit: *nec minùs niger, nec minùs considens, quàm ille Terentianus est Phormio.* Sic Iuuenalis Satyr. 3. huiusmodi scripsit:

Maneant, in vrbe sæua *qui nigrum in candida vertunt.*

Franciscus tamen Hotomanꝰ in locum Ciceronis modò citatum putat Sex. Clodium dici nigrũ ex histrionis, quem viderat agentem illas partes, colore: quod erat improbitatis argumento plerisque. Huc addite lib. Athenæi 6. Δειπνοσοφ. verba cuiusdam parasiti, quorum est initium: Δύ' ἐγὼ Ναυσίνικε παρασίτων γένη &c.

e quibus poteſt cognoſci moris fuiſſe, vt nigri parasiti in ſcenam prodirent.

pp De hac voce modificata dictum fuit in Rhetor. Sat. 2.

qq Sumptum eſt præcipuè a canibus, quod ſibi iure quodam vindicarunt Cynici Philoſophi apud Laertium in Diogene, qui dicitur propriè φιλεπίτιμήτης, φιλόλογος, πανήγορος, περίεργος, *promtus ad reprehendendum, ad vituperandum, maledicendum & cauillandum.*

rr Proſopopœia eſt aduerſarij declarantis ſuam erga Petillium amicitiam, ducta vſque ad verba, *Hic nigra* &c. vbi eſt allegoria e metaphoris varijs ad fictam & ſimulatam aduerſarij amicitiam erga Petillium, id eſt, maledicam inuidiam indicandam.

ſſ In *hic* & *hac* polyptoton eſt, vt in *promittere* & *promitto*.

tt Ἐπανόρθωσις eſt, *correctio dicti prioris*. Et certè nihil ſcribitur, nihil dicitur, vel ſaltem debet ſcribi & dici, quod non priùs mente comprehenſum ſit.

uu Anaphora eſt.

xx Sumptum eſt a plantantibus, vt ſæpè aliàs dictum eſt. Sed ſi vulgatam lectionem retines, *Inſueuit pater optimus hoc me*: pro aſſuefecit me huic inſtituto vitæ: vel ita ordinas; *Pater aſſuefecit me, vt hoc fugerem*, nullus erit tropus. Senſus tamen quadrabit ad diſciplinam morum e conſuetudine percipiendam: vnde dicuntur ἔθη ἢ ἐθίσματα: præſertim quum virtus parentum rarò in liberos procreatione transferatur: neque ab hac lectione deterrere me poteſt omninò Syntaxis verborum inſolens Latinis, non tamen huic Poetæ, qui Satyr. 2. lib. 2. verbo ſimilis coniugij & ſtructuræ vtetur:

Pluribus aſſuêrit mentem corpuſq; ſuperbum.

Sed quum vtriuſque lectionis vim attentius examino locum tropo relinquendum arbitror: quia & in eo poteſt retineri notio aliqua conſuetudinis, qui etiam intelligam, ſermonem inſititium & inductum oppono patrio & auito apud Plin. iuniorem Epiſt. 68.

yy Proſopopœia patris Horatium adhortantis perfecta ſuo acceſſu ad illa verba ſuperiora: *Inſeuit*, & receſſu ad ſequentia: *Sic me formabat.*

zz Allegoria eſt a ſtudioſis natandi, pro, *non tibi cuſtode & doctore opus erit.* Dicitur autem *cortice* per ſynecdochen generis pro *ſubere*, quomodo locutus eſt lib. 3. Ode 9. *leuior cortice*.

*a Anaphora eſt.

*b Metaphora eſt a flamma, quod Cicero ad Attic. lib. 4. *flagrare infamiâ, peſſimè audire apud homines.*

*c Metonymia eſt adiunctæ pompæ & exſequiarũ, pro vicino mortuo, cuius morte deterrentur alij ab intemperantia.

*d Obliqua quædam eſt proſopopœia Poetæ ſecum deliberantis.

*e Apoſiopeſis eſt ſeu reticentia, quæ requirit hanc optationem: *Dij tale flagitium a me auertant!*

*f Depoſitio eſt proſopopœiæ.

*g Nota eſt ſynecdoche generis, pro inſcribere per ludum chartis, qualis eſt hæc Tityri pro canere:

Ludere, quæ vellem, calamo permiſit agreſti.

*h Credo ductum a militia, vt Virg. 6. Aen. pro exercitu & multitudine: *ardens iuuenũm manus*: & ibidem,

Hic manus ob patriam pugnando vulnera paſſi.

quam vocem hæc: *cogemus in hanc concedere turbam* videntur κατὰ τλὸ ἐπεξήγησιν explicare.

SATYRA QVINTA.

Poeta facetè explicat, quæ fuerit ratio itineris ſui ab vrbe ad Brundiſium vſq; oppidum.

EGreſſum magnâ me accepit a Aricia Româ
Hoſpitio modico: Rhetor comes Heliodorus,
Græcorum longè doctiſſimus: inde forum Appî
Differtum nautis, cauponibus atq; malignis.
2. Hoc iter ignaui diuiſimus altius, ac nos,
Præcinctis vnum: minùs eſt grauis Appia tardis,
3. Hic ego propter aquã, quòd erat deterrima, ventri
b *Indico bellum, cænantes haud animo æquo*
Exſpectans comites. 4. Iam nox inducere terris
Vmbras & cælo diffundere ſigna parabat:
c *Tum pueri nautis, pueris conuicia nauta*
d *Ingerere:* e *huc appelle: trecentos inſeris: ohe*
f *Iam ſatis eſt.* g *Dum æs exigitur: dum mula ligatur:*
Tota abit hora, mali culices ranæq; paluſtres
Auertunt ſomnos: abſentem cantat amicam
Multâ h *prolutus vappâ nauta, atq; viator*
Certatim. Tandem feſſus dormire viator
Incipit: ac miſſæ peſtum retinacula mulæ
Nauta piger ſaxo religat: ſtertitq; ſupinus.
Iamq; dies aderat, quam nil procedere lintrem
Sentimus, donec i *cerebroſus proſilit vnus:*
Ac mulæ nautæq; caput lumboſq; ſaligno
Fuſte k *dolat. 5. Quartâ vix demũ exponimur horâ.*
Oranianumq; tua lauamus, Feronia, lymphâ.
Inde ubi tres prætriſ l *repimus: atq; ſubimus*
Oppidulum quod ſaxis latè candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mæcenas optimus, atq;
Cocceius, miſſi magnis de rebus vterq;
Legati, averſos ſoliti componere amicos.
Hîc oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere: interea Mæcenas aduenit, atq;
Cocceius, Capitoq; ſimul Fonteius ad m *vnguem*
Factus homo, Antonî, non vt magis alter, amicus.
6. Fundos, Aufidio Luſco prætore, libenter
Linquimus, inſani ridentes præmia Scribæ,
Prætextam & latum clauum prunæq; batillum.
7. In Mamurarrum laſſi deinde vrbe manemus,
Murænâ præbente domum, Capitone n *culinam.*
Poſtera lux oritur multò gratiſſima: 8. namq;
Plotius & Varius Sinueſſæ, Virgiliusq;
Occurrunt, o animæ, quales neq; p *candidiores*
Terra tulit, neq; queis me ſit q *deuinctior alter.*
r *O qui complexus & gaudia quanta fuerunt!*
Nil ego contulerim iucundo ſanus amico.
9. Proxima Campano ponti quæ, villula tectum
Præbuit: & parochi quæ debent, ligna, ſalemq;.
Hinc muli Capuæ ſ *clitellas tempore ponunt.*
Luſum it Mæcenas dormitum ego, Virgiliusq;:
Namq; pilâ lippis inimicum, & ludere crudis.
10. Hinc nos Cocceij recipit pleniſſima villa,
Quæ ſuper eſt Claudî cauponas. t *Nunc mihi paucis*
Sarmenti ſcurræ pugnam, Meſſiq; Cicerrhi,

Muſa

Musa, velim memores: & quo patre natus uterq;
Contulerit lites. Messi u *clarum genus Osci,*
Sarmenti domina exstat. x *Ab his maioribus orti*
Ad pugnam venêre. Prior Sarmentus: equite
Esse feri similem dico. Ridemus. & ipse
Messius: accipio: caput & mouet. y *O, tua cornu*
Ni foret exsecto frons, inquit, quid faceres? quum
Sic z *mutilus minitaris? 11. ac illi fœda cicatrix*
aa *Setosam læui frontem turpauerat oris.*
12. Campanum in morbũ, in faciem permulta iocatus
Pastorem saltaret uti bb *Cyclopa, rogabat:*
cc *Nil illi laruâ, aut tragicis opus esse cothurnis.*
13. dd *Multa Cicerrhus ad hæc: donasset iámne cathenam*
Ex voto Laribus, quærebat: Scriba quòd esset,
Deterius nihilo dominæ ius esse: rogabat
Deniq;, cur nunquam fugisset, cui satis una
Farris liba foret, gracili sic, tamq; pusillo.
14. Prorsus iucundè cœnam produximus illam.
15. Tendimus hinc rectà Beneuentum: ubi sedulus
ee *hospes*
Penè arsit, macros dum turdos versat in igne.
Nam uaga per ueterem dilapso flamma culinam.
ee *Vulcano, summum properabat* ff *lambere tectum.*
Conuiuas auidos gg *cœnam, seruosq; timentes*
Tu rapere, atq; omnes restinguere velle hh *uideres.*
16. Incipit ex illo montes Appulia notos
Ostentare mihi, quos terret Atabulus, & quos
Nunquam ii *erepsemus: 17. nisi nos uicina Triuici*
Villa recepisset, kk *lacrymoso non sine fumo,*
Udos cum foliis ramos urente ll *camino.*
Hic ego mendacem stultissimus usq; puellam
Ad medium noctem exspecto: somnus tamen aufert
Intentum mm *Veneri: tum immundo somnia uisu*
Nocturnã nn *uestem maculant, uentremq; supinũ.*
18. Quattuor hinc rapimur uiginti & millia rhedis,
Mansuri oppidulo, quod uersu dicere non est:
Signis perfacile est: Venit uilissima rerum
Hic aqua, sed panis longè pulcerrimus: ultrò
Callidus ut soleat humeris portare uiator.
19. Nam Canusî lapidosus: aquæ non ditior urna,
Qui oo *locus a forti Diomede est conditus olim.*
Flentibus hinc Varius discedit mœstus amicis.
20. Inde Rubos fessi peruenimus, utpote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Postera pp *tempestas melior: uia peior, ad usq;*
Barri mœnia piscosi: de hinc qq *Gnatia lymphis*
Iratis exstructa dedit risusq; iocosq;:
Dum flamma sine tura liquescere limine sacro
Persuadere cupit. rr *Credat Iudæus apella:*
Non ego. 21. Namq; Deos didici securũ agere æuum.
Nec, si quid miri faciat natura, Deos id
Tristes ex ss *alto cœli demittere tecto.*
22. Brundisium longæ finis tt *chartæq; uiæq;.*

Analysis Dialectica.

Ἡ μὲν σάτυρα ὁδοιπορικὴν ὅσα περιέχει τὴν χωρογραφίαν, ἢ μᾶλλον μωμοσκοπίαν ἢ σαθμοὺς ἢ τὰ ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ γεγενημένα τῷ ποιητῇ. *Hæc quidẽ Satyra, quum sit uiatoria, complectitur locorum descriptionẽ,* aut potiùs obseruationem Satyricæ materiæ, quæ cernitur in curiosa reprehensione nautarum, prætoris Fundani insignibus elati, scurrarum duorum, incuriæ hospitis Beneuentani, in irrisione profectionis, partim nauiculâ, partim mulis, partim rhedâ cõfectæ: vnde faceta exiit narratio: tum mansiones, tum casus, qui in profectione Poetæ contigerunt: in quibus Satyricè, id est, vrbanè & facetè notandis, non solùm nõ amicorum intimis, sed ne sibi quidẽ ipsi parcit. Αἱ δὲ ἀλλαχοῦ καὶ ἀναπαυλαὶ κατὰ τὴν ὁδὸν, *migrationes autem, mansiones, & diuersoria inter uiam* numerantur ad septemdecim, quæ ad categoriam subiectorum referendæ sunt, vt casus & euenta ad locum adiunctorum: sic bipartita huius Satyræ materia, & alterutram reliqua nos accommodabimus argumenta, quæ tamen pauca sunt. Primum igitur Poeta iter Româ profecti terminatur Aricià & exiguo diuersorio, & comitatu Heliodori Rhetoris Græci, qui collatione minorum celebratur, *quòd illo doctrinâ cæteri Graci longè inferiores essent:* Malo hîc agnoscere minorum contentionem, quod Heliodorus sit in quæstione, ad cuius doctrinam illa cæterorum Græcorum nihil aut parùm esse videatur. Alterum foro Appij, quod ciuium conditione describitur.

2. Vrbanè & festiuè suam & comitum ignauiam & impatientiam laboris maiorum collatione notat, *quòd uiatores ipsis expeditiores iter illud uno die confecissent, in quo ipsi conficiendo biduum consumserunt:* quæ comparatio ex adiuncta viæ commoditate & facilitate propter frequentiam diuersoriorum declaratur.

3. Quid ipsi in foro Appij contigerit, verbis facetis & sale conditis narrat, quod propter impuritatem aquæ coactus sit in gratijs ἄδειπνος, *incœnatus* cubare. Ratio hæc, quòd in cœnis Horatius cubuerit, est e categoria caussarum: sed dubitatur ad vtram referri debeat, efficientémne, an ad finalem: quod vbi consideraui, videtur mihi ad posteriorem referendum: ad quam coniecturam adductus sum hoc Ciceronis exemplo: *Tironem propter humanitatem & modestiam malo saluum, quàm propter meum usum.* Hîc manifesta est finalis caussa, sed comparatè tractata: quæ caussa hoc modo enunciata multò erit in loco Poetæ apertior: abstinui a cœna in foro Appij, ne mihi aqua impura esset bibenda.

4. Iam ea narrantur, quæ, quum vmbra rebus noctem offudisset, incœnato Poetæ contigerint, mutua nautarum & famulorum, qui heros sequebantur, conuicia, inquies nocturna, insomnia propter infestam culicum importunitatem, palustrium ranarum loquacitatem, amatorias cantilenas & Bacchicos clamores, quibus adimebatur somnus, perfugium laborum omnium & solicitudinum. Quantum autem sit incommodi ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ, quum sit iter, declarat Cyrus apud Xenophontem 5. παιδ. λυὺ τὸ παραχθῆναι ἐν νυκτὶ πολὺ μεῖζόν ἐστι πρᾶγμα, ἢ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἢ διυπαίθριον γενέσθαι· ὃ ἕνεκα ἥτε σιωπὴ δοκητέα, *Atq; nocte turbari multò maius faceßit negotium, & sedatu difficilius, quàm interdiu. Eamq; ob rem agendum est silentium.* Hîc præterea ipsi nautæ, viatori & mulæ vectariæ attribuuntur suæ cuique affectiones, vinolentia, segnities, rhonchus, lassitudo, pascendi libertas. Ita peregit noster Poeta incœnatus insomnem noctem, ac peruigilauit vsq; ad diluculum, quum quidam aliquantò naturâ iracundior

fuste nauram, mulionem & mulam e somno excusci-
tat ad nauigationem.

5. Tertium iter Feroniæ terminatur orâ, quò vix ad-
nauigatum est quartâ post exortum solem horâ, quò
peruenisse ante solis ortum oportuisset: vbi salubres
aquæ repertæ sunt: inde ad Anxur lentè ventum est,
quartam stationem: vbi Poeta potuit lippitudini suo-
rum oculorum facere medicinam: qui locus ex ad-
iunctorupium candore, vbi erat oppidum situm, de-
scribitur, & aduentu Mæcenatis & Cocceij Neruæ Iu-
risconsulti legatorum, & fine: quòd hi missi essent, vt
Augustum Cæsarem & Antonium placarent, & inter
se conciliarent. Huic conciliationi Fonteius Capi-
to vir spectatissimis moribus & probatissimis inter-
fuit ex partibus Antonij, cui perinde carus erat, atque
carissimum quicque. Nosti lector, argumenti genus
& comparationis.

6. Quinta est statio Fundis oppido in via Appia, quæ
temporis & personæ circumstantiâ declaratur: *quòd il-*
luc ventum est, quum Ausidius Lusco Prætor magistratum ge-
rebat, e scriba factus Prator Fundanus, & insignibus talis ma-
gistratus prætextâ & lato clauo, publicisq; prunis decoratus,
quorum quidem insignium nomine insolenter elatus Ausidius
fuit ludibrio prætereuntibus Romanis, quibus notus erat.

7. Sexta mansio fuit Formijs, vbi Muræna tecto co-
mitatum excepit, & Capito cænam illi apparauit.

8. Postridie prandium sumtum est Sinuessæ, quæ
fuit septima statio: vbi tres viri insignes occurrerunt
legatis: quorum hîc fit descriptio διὰ τ ἐπεμβολῆς τινος
primùm ex efficientibus: *quòd ille dies illorum occursu*
longè gratissimus & iucundissimus illuxit Poetæ. Deinde e
duplici parium comparatione, & vna minorum: *quòd*
nihil sit ipsis candidius & integrius: nihil, cui magis sit Poeta
obligatus: aut ita clariori enunciatione: *Plotius, Varius*
& Virgilius mihi tam candidæ occurrunt animæ, quàm quod
candidissimum, quibus etiam tam obligatus sum, quàm qui al-
teri est obligatissimus: nihil deniq;, quod sit cum iucundissi-
mis amicis conferendum, id est, *quòd hi tres viri & animi can-*
dore & integritate & magnitudine beneficiorum erga Hora-
tium certare possint cum integerrimis quibusq; & liberalissi-
mis viris. Nihil etiam, quod æquè se iuuet, atque amici illi,
qualis est minorum collatio apud Plutarch. de digno-
scendo assentatore ab amico: αὐχμηρώτερος πυρὸς καὶ
ὕδατος ὁ φίλος· *amicus magis est necessarius quàm ignis & a-*
qua. Lælius in dialogo de amicitia, vbi varios ac mul-
tiplices amicitiæ fines proposuisset, eosdem collatio-
ne parium illustrauit, *amicitia plurimas res continet, quo-*
quò te verteris præsto est: nullo loco excluditur, nunquã intem-
pestiua, nunquam molesta est. Itaq; non aquâ, non igni, non
aëre (vt aiunt) pluribus locis vtimur, quàm amicitia. Ideoq;
Latini voluerunt *amicum* dici quasi *animæquum* ab æ-
qualitate animi, & amicitiam ἰσοψυχίαν ἢ ὁμοψυχίαν καὶ
εὐμψυχίαν, quæ sic περιφραστικῶς primum a Sallustio ex-
primitur, *ea demum firma est amicitia, idem velle, ac nolle*
idem: deinde a Cicerone lib. 5. epist. 2. ad fam. Metel-
lum, *Mutuum dicitur in amicitia, quum par voluntas accipi-*
tur ac redditur: Ideoque definitur a Platone, ἢ φιλία λέγε-
ται ὁμόνοια ὑπερ παλῶν καὶ δικαίων μετ' εὐνοίας καὶ κοινωνίας
τῶ ἀλλήλοις καὶ πάθειν, id est, *amicitia dicitur concordia su-*
per rebus honestis atq; iustis cum beneuolentia & societate be-
nè merendi ac se mutuò afficiendi: pro quo Cicero in Læ-
lio definit sic, *est autem amicitia nihil aliud, nisi omnium di-*
uinarum, humanarumq; rerum cum beneuolentia & charita-
te summa consensio: quâ quidem haud scio, an excepta sapien-
tiâ quicquam melius homini sit a dijs immortalibus datum:
quæ definitio continenter illustratur dissimilium
collatione, quâ Lælius censet diuitias, bonam valetu-
dinem, potentiam, honores, voluptates amicitię post-
habendas: quæ definitiones sunt periphrases, id est,
circumloquutiones notatæ vocis *amicus* in Satyrâ, i.
lib. 2. ad verba, *Maiorum amicus.*

9. Octaua est mansio in villula, quæ ex subiecto &
adiunctis declaratur: *quòd vicina sit Campano ponti:*
quòd eius incolæ e suo munere publicè missis canâ apparârint:
quòd muliones ab hac villula Capuam opportunè iverint onera
illic positum & pernoctatum: quòd in villula Mæcenas ludo
pilæ se oblectârit: ipse verò Horatius & Virgilius somno se in-
tereà recreârint: quòd talij lusio lippitudine & stomachi cru-
ditate laborantibus insalubris.

10. Nona est statio in villa Cocceij Neruæ, quæ re-
rum abundantiâ & vicinitate cauponarum Claudia-
narum commendatur: vbi periucundum contigit in-
ter Sarmentum vix liberum & Mesium Cicerrhum
Oscum, siue Campanum parasitum, duellum de con-
ditione vtriusque: quem Poeta vtrumque e procrean-
tibus descriptum sic inducit & committit inuicem si-
bi obloquentem: Sarmentus ὡς ἀρχὴν ἀπροβολίσεσθαι,
tanquam incipiens velitari, prior facit cõtumeliam Mes-
sio e collatione similium, *quòd indomiti equi simulsit*:
quam idem auget, perspectâ Mesij comminatione,
minorum comparatione: *Si Mesius exsecto cornu iam mu-*
tilus in minis iactandis periculisq; intendendis tam animosum
præ se ferat pectus, tamq; violentum; quid faceret integrâ
fronte, pleneq; armata? in posteriori membro collatio-
nis locus quæstionis est, in priori argumentum, cuius
quantitate minore illa quæstionis ostenditur maior
futura. Idem erit, si inuersis membris clariùs & bre-
uiùs sic enunciemus ad exaggerandam Mesij auda-
ciam: *Quid faciat Mesius Cicerrhus ἀνήρωος insigniter cor-*
nutus & armatus, quum ἀνήρωος, exarmatus tantum audeat?
Subijciendum: *Sæuiores minas iactaret, geminо cornuum*
ictu peteret. Simili contentione pastor ille Virgilianus
Menalcas vtitur, in huiusmodi tamen facta verbis ve-
litatione:

Quid domini facient; audent quum talia fures? id est
serui.

Simili quoque Cicero Philipp. 13. *Si victi Pompeiani tam*
insolentes sunt, victores quales futuri sint, vos potiùs experie-
mini.

11. Illud ἀνηγματῶδες cornu exsectum patefacit Poe-
ta ex efficiente: *quòd luculentam plagam olim accepisset*
in parte faciei sinistra, vt fœda cicatrix apertè declaret, quam
Græci vocant ὄλλυν & definiunt τὸ ἐπιπολαίως ἕλκος εἰς
ὑγιᾶν ἦκον: *hulcus & vulnus in summa cute ad sanitatem*
perductum. Illud tamen τὸ ὑγιὲς, & naturalem carnis in-
tegumentum instar calli vultum deformatum reli-
quit.

12. Poeta repetit præter deformitatem vultus alios
iocos Sarmenti in Mesium, quibus admiscet patriæ
vitia, *Campanorum impuritatem, incestum, arrogantiam.*
Sed facetijs has petitiones potuisset Mesius declina-
re, si, quod Anacharsis cuidam Attico patriæ suæ vitia
obijcienti respondit, reposuisset: ἐμοὶ μὲν ὄνειδος ἡ πα-
τρὶς· σὺ δὲ τῇ πατρίδι. *Mihi quidem mea patria est dedeco-*
ri & ignominiæ: tu verò tuæ patriæ. Alij quidem ioci
sunt e loco similium: *quòd Mesius Polyphemum gestu,*
motu & statu corporis imitaretur, nec illi opus esset lar-
uâ & nouo vestitu ad huiusmodi personam decenter susti-
nendam.

13. Vicissim Mesius Cicerrhus iocatur in seruilem
conditionem Sarmenti, fugam, strigosum corporis
habitum & tenue victus quotidiani demensum ex ef-
fectorum & adiunctorum loco.

14. Locus est ex efficiente: *quòd illa deniq; faceta con-*
tentio fuerit condimento cænæ vniuersæq; sodalitati summæ
voluptati, vel conuiuio voluptate condierit cænam.

15. Deci-

15. Decima fit Beneuenti manſio, vbi triſtis caſus, qui non ſperabatur, interuenit. Nam hoſpitium, vbi tota turba viatorum diuerſabatur, ferè incenſum eſt, quum prandium parabatur. Incendij cauſſa non exprimitur: ſed illius vires oſtenduntur.

16. Hoc quoque ad ſitum Beneuenti pertinet: *quòd inde mons Venuſinus*, cuiàs erat Horatius, *proſpicitur*: qui ex adiunctis declaratur, *quòd* ναυσώδης, id eſt, *æſtui valdè opportunus & ἀνάπνοος*, id eſt, *tranſitu difficilis ſit.*

17. Statio vndecima eſt in ſuburbana villa Triuici oppidi: vbi & fumo & mendacio malè exceptus eſt Poeta. Huc acceſſerunt per noctem, quæ in Problem. Ariſtotel. ſcribit, *Διὸ καὶ ταχὺ καὶ αὖθις ὄργανίας οὐ τοῖς ὕπνοις οἱ ἐξουσιαρωγμοὶ γίνονται. Itaque citò & ſine opere inter ſomnum genitura profluit.* Idem ſectione ἰῶτα quærit, *Διὰ τί τὰ ζῶα, τὰ μὲν ὑπνῶν ἐξουσιάζεται τὰ δὲ ὀλιγάκις, quare animalium alia non inter ſomnum effundunt ſemen, alia ſæpè*: ipſe reſpondit, *id accidere e ſupina cubatione & ſpecie rei viſæ & cupitæ animo oblatæ, quæ duo hominis ſolius propria ſunt.* Vnde perſpicitur ingenium Poetæ, qui, dum nemini parcere ſtudet, parùm famæ exiſtimationique ſuæ conſulere videtur.

18. Triuico celeriter rhedis vecti ſunt Equotutium, vbi fuit duodecima manſio: cuius loci nomen, quia verſum ingredi non poteſt, deſcribitur e diuerſis: *Etſi*, inquit, *aqua eſt Equotutij vanalis, quæ alibi nullo in pretio habetur: illic tamen optimus pinſitur panis: quo viator prouidus metu deterioris peram ſuam onerat.*

19 Statio eſt tredecima enunciata primùm comparatè: *Canuſium tam inops eſt ſalubris aquæ, quàm Equotutium*: deinde illuſtratur e procreantibus: *quòd a forti Diomede conditum ſit*, cui adiungitur triſtitia e diſceſſu Varij Poetæ.

20. Statio decima quarta ſit Rubis oppido Campaniæ, quò grauiſsimo labore peruenerunt propter viam lutoſam & imbrem vſque ad Barium Apuliæ oppidum, vbi decima quinta poteſt eſſe ſtatio: inde venimus Gnatiam ſiue Egnatiam oppidum Salentinum, decimam ſextam manſionem, quæ deſcribitur ex adiuncta potabilis aquæ penuria, & eiuſdem penuriæ cauſſa efficiente duplici, vel ſapore ſalſo & amaro, vel ignis miraculo, qui ſponte in aris ſtruem lignorum incendit ſine ture & flamma: quod irridet e loco diuerſorum: *Non equidem id credo: ſed credendum credulo Iudæo relinquo.*

21. Citat contrariæ perſuaſionis auctorem ſuum Epicurum, qui Deos docuit perturbationum expertes eſſe, id eſt, nullâ tangi curâ rerum humanarum. Impius certè fuit talis doctor: impia quoq; eiuſdem doctrina, iam diu ſanctiſsimis grauiſsimisq; Chriſtianæ religionis decretis improbata. Itaque a nobis repudianda & immotâ fide credendum, minima quæque huius Vniuerſitatis Deo Opt. Max. patri Domini noſtri Ieſu Chriſti eſſe curæ.

22. Id eſt, deſij facere iter, ac illud deſcribere, poſtque Brundiſium peruenì: quæ eſt decima ſeptima & poſtrema manſio.

Enarratio Grammatica.

Greſſum magna.] Ferunt Horatium in deſcriptione huius profectionis, vnà ab eo cum Virgilio & Varo ſuſceptæ comitandi Mæcenatis gratiâ (vt veriſimile eſt) imitatum fuiſſe Lucillium: qui libro tertio, ita deſcribit iter ſuum Româ Capuam vſque, ac inde vſque ad fretum Sicilienſe. Grammatici autem quidam, vt Seruius 2. Aeneid. notant hîc interdum dici egredi Romam, vt Salluſtius, *rarò egreſſus ſuos fines*, & Quintil. lib. 5. *Nondum ſcholam egreſſi*, cuiuſmodi ſunt illæ notæ Iohannis Pierij in verba lib. 1. Aeneid. *Patriaq; excedere ſuadet*: in antiquiſsimis aliquot exemplaribus, ait, *pátriam* incuſandi caſu legere eſt: verba enim motum ſignificantia, vbi præpoſitionem de loco ſibi vindicauerint, ſui quaſi ciuiſdam iuris facta, ſolent ſibi adiungere accuſatiuum, quum dicimus, ex domo eo, mox, exeo domum, quanquam & domo. Ita illud Comicum: *caue, exiſſe hoc exceſſeris loco*: non ineleganter dixeris, caue, hunc excedas locum: vſitatior eſt rectio præpoſitionis vel intellecta, vel per geminationem iterata, eaque Ciceroni maximè: cuius exempla paſsim apud eum reperias: ſed illa ſyntaxis rarior eſt, atque tum iunctura videtur ab *extra* fieri: illa Terent. frequentior in Andr. *Egreditur ab ea.* Item 2. Catil. *Egredi Vrbe*, & 1. Comm. Cæſ. *E caſtris vetat egredi*, &, *a propoſito etiam egredi*: & tum quoque coniunctio fit ab ex.

Aricia.] Interuallum ab Vrbe ad Ariciam quidam ſic conſtituunt, vt decem millia paſſuum pateat: ſed Strabo lib. 5. ſcribit: *μετὰ δὲ τὸ Ἀλβανὸν Ἄρικια ἐστὶ πόλις ἐπὶ τῇ ὁδῷ τῇ Ἀππίᾳ. σταδίοι δ' εἰσὶν ἐκ τῆς Ῥώμης ρξ. Poſt autem Albanum eſt vrbs Aricia in via Appia: diſtat autem ab vrbe Roma ſtadia centum ſexaginta.* Quod ſi ſtadium conſtet ex centum viginti paſsibus, vt Plinio videtur placere libr. 2. cap. 23. dimenſiones iſtæ valde inter ſe diſpares erunt. Itaque Geometres veniat in rem præſentem, & cernens iudicet. De hac ſic Lucanus libro 6.

Parua Mycenææ quantum ſacrata Dianæ,
Diſtat ab exceſſu nemoralis Aricia Romæ.

Sic Stephanus, vt Strabo, ſcribit per iota in antepenultima ſyllaba: reperiatur tamen Ἀρρικία.

Hoſpitio modico.] Dubium eſt, vtrùm anguſtia hoſpitij, an frugalitas Mæcenatis hîc notetur. Ita loquitur Cicer. ad Attic. *Te agreſti hoſpitio accipiemus.* Hinc Grammatici diſtinguunt hæc verba: hoſpitio anguſto excipimus, amplo accipimus.

Græcorum.] Poſt hoc quidam pro *longè* malunt legere, *linguæ*, non malè.

Forum Appî.] Per Apocopen alterius i, vt *cara peculi*, pro, forum Appij, quod ſitum memorant ad Pontinas paludes, ideoque a nautis illic nauigantibus frequentatum: hinc Feroniam itur per dictas paludes. De hoc nomine dicitur etiam forum Claudij pro ciuitate Centronum in Alpibus, nunc Tarenteſa. Item forum Claudij pro vrbe Tuſcorum.

Differtum.] Deflectitur a verbo eiuſdem coniunctionis, atque refercio, a farcio, & ſyntaxeως. Nam vt dicit Cicero, *Literas refertas omni officio, diligentiâ & ſuauitate*: Item, *refertam negotiatorum Galliam eſſe ac plenam Romanorum ciuium*: ſic corpus odoribus differtum Tacitus: Item Catul. Epig. in Alinium.

Eſt enim lepôrum differtus puer ac facetiarum,

Id eſt, plenus omni ex parte, ſicut *dis* videtur notare.

Cauponibus.] De hac voce dictum eſt in Grammaticis Odes 28. lib. 1. ſic caupones notantur propter iniuſtam rerum menſuram & nimis anguſtam.

Hoc iter.] Videtur mihi ellipſis ſic explenda: Nos ignati diuiſimus hoc iter ab Vrbe ad forũ Appij, quod ſolet eſſe vnum, id eſt, vno die cõfici a viatoribus præcinctis altiùs, quàm nos ſumus. Hic locus citatur a Seru. in Ver. Aen. *Hic Nomadum genus & diſc.* Eſt autem diuidere iter, τὸ πεῖσθαι τὴν ἀνάπαυλαν. i. profectionẽ intermittere ad interquieſcendum.

Altiùs ac nos.] De particularum *ac*, *& atque* recta conuenientia lege Grammatica 12. Epodῶν. Minùs eſt grauis, id eſt, lentis viatoribus minùs eſt moleſta pro-

pter frequentes quietes & anapauſas diuerſoriorum.

Appia.] Ellipſis eſt, via, quam Appius Claudius Cẽſor ſtrauit, vt ſcribit Liu. Decad. 1. l. 5.

Hic ego.] In foro Appij cogo ſtomachum inediam & famem pati, propter inſalubres aquas, quod non dicit ſine lepõre.

Propter aquam.] Hæc propoſitio cauſſam dicit hîc, ſed in hoc Virg. *templum de marmore ponam Propter aquã*, locum deſignat, vt in Adel. Act. 2. Scen. 1. *hic propter hũc aſsiſte*, id eſt, iuxta.

Iam nox.] Ita Virg. Eclo. 5. *inducite fontibus vmbras Paſtores.*

Cælo.] Cælum ſtellis candidum fieri incipiebat.

Conuicia ingerere.] Dicitur ſæpiùs in oratione ſoluta, ingerere dicta in aliquem & probra, pro maledicere & conuiciari. Conuicium quidam malunt e notatione Feſti ſcribi per c, a vico deflectente, vbi priùs habitatum eſt conuicium: vel immutatione literæ, conuocium, vt ſit dictum iocoſum quaſi e vicis triuijsque ac e populari voce peritum, quod poſterius Vlpianus probauit. Prioris autem ratione niti etiam videtur comœdia, a triuiali cantu dicta, Vnde ſumpta eſt αἰτία τῆς ὕβρεως ἡ διασυρμὸς ἢ σκώμματος, ἢ λοιδορίας. *Ingerere* autem conuicia Græce dicitur ἐπιβολεῖν, λοιδορεῖν βλασφημεῖν· ſicut inde orta ἐπίβολος, λοίδορος, βλάσφημος, λέξεις ἐπιβλαβεῖς ἢ ὑβριστικὰς εἶναι, ait Euſtathius in ῥαψῳδ. τ. Ὀδυσσ. α. pag. 159. atque vis earum ſpectat ad aliquem maledictis ac ignominijs, tanquam telis & ferro, appetendum; ſed eſt in Latino vis quædam cumulandi maledicta maledictis, quo modo videtur ſumendum illud Charini Andr. 4. 1. 16. *ingeram mala multa* quaſi tela, inquit Donatus: vbi mala ſumuntur pro maledictis, in Plauti Pſeudo. *ingere mala multa*, id eſt, in eum multa probra iactato, poſteriorem vocis rationem videtur confirmare hæc phraſis Ciceronis e geminatis, *clamore, conuitioq; iactari*, Gallicè, *eſtre huic & outragé de parolles iniurieuſe.* Idem præſtare poteſt prouerbium, *ſeptem conuiuium, nouem conuicium:* quo præſcribitur numerus cõuiuarum, qui neque infra tres Gratias deſcendat, neq; ſupra nouem Muſas aſcendat, imò verò ne ipſarum quidem gradum attingat: ſed inter ternarium & ſeptenarium conſiſtat, alioqui conuiuium ſolet eſſe clamoſum, tumultuoſum, inſuaue ac moleſtum, & quid amplius? hoc dicet Poeta 5. epiſt. lib. 1.

Sed nimis arcta premunt olida conuiuia capra.

Huc appelle.] Propriè hîc ſumitur τὸ *appellare*, vt monet Donatus in prologum Andr. quum ex pelago, aut freto, aut flumine quis ad littus & ripam acceſſerit, & ita verbum eſt nauticum, ſed indè translatè, quum dicimur appellere ad aliquid animum pro adiungere, adijcere & applicare. Hîc ellipſis eſt *nauem*, quomodo loquitur Cicero 3. de natur. Deor. *qui quum ad Peloponneſum claſſem appuliſſet.* Etſi videtur Quintil. lib. 7. cap. 4. dixiſſe abſolutè, *Pater eius a transmarina peregrinatione, quum ad littus idem appuliſſet, lecto nomine ſuſpendiſſe ſe.* Ego tamen non diſsimilem Ellipſin vocis *nauem* vel *claſſem*, hîc agnoſco: quod Græci dicunt, προσώπειλεν ἡ ναῦς τῷ αἰγιάλῳ, *appulſa eſt nauis ad littus*, vbi verbũ ponitur abſolutè, item προσορμίξεσθαι ταῖς ὄχθαις, *applicari ripis.* Homerus tamen idem ſæpius per verbum ἐπιπέλλειν,

Ἡ μὲν ἔπειτα νηῒ θοῇ ἐπέπελσε. i.

Nauis poſtea ad terram appulſa eſt,

quo verbo ter vſus Ὀδυσσ. ἰῶτα, vt Euſtathius annotat ad verſ.

Αὐτὰρ ἐπιπέλσαντ' &c.

τὸ δὲ πέλλειν πρωτότυπόν ἐστιν ἐξ οὗ κατὰ πλεονασμὸν τὸ ὀπέλλειν· τρὶς γοῦν αὐτοῦ ἐνταῦθα χρᾶται τῇ λέξει δίχα τοῦ ο. id eſt, verbum πέλλειν eſt primigenium, atque ex ipſo per additamentum literæ fit ὀπέλλειν. *hîc certè ter vtitur verbo ſine o. paruo.* apud eundem tamen Ὀδυσσ. μ. verſ. 185.

Νῆα κατάγησον, ἵνα νωϊτέρῃσιν ὄπ' ἀνδάνῃς. i.

Nauem appelle, vt noſtram vocem audias.

Sic interpretor verbum Homericum, imitatus auctorem breuium ſcholiorum qui per verbum καθόρμισον idem expoſuit, quamuis Euſtathius velit poſitum pro ſimplici, γῆσον. i. *ſiſte, vt dicimus, gradum ſiſtere atq; curſum.*

Trecentos inſeris.] Alia eſt Ellipſis vocis *vectores* παθητικῶς accepta, pro, imponis naui plures vectores, quàm pacti ſumus. Grammatici tradunt verbum *inſerendi*, vt ſimplex, ac reliqua huius coniuncta, facere præterita per *eui* & ſupin. per *itum*, quoties de ſtatione & inſitione vſurpantur: ſed quum de alia poſitione, per *ui*, & *ertum*: vnde hîc dicendum videretur, inſerui in præt. & inſertum in ſup. Sed quid illi ad hoc, quod fuit Sat. 3. antecedente,

——deniq, teipſum
Concute, numquam tibi vitiorum inſeuerit olim
Natura.

Reſpondebunt? Credo equidem id factum vi modificari verbi, vt illud Virgilij Eclog. 1. *En queis conſeuimus agros* & προσώπως dictum, fortaſsis etiam hoc præſens.

Iam ſatis eſt.] Alia eſt Ellipſis, pro, iam ſatis eſt vectorum in naui, vel, iam ſatis multi homines ingreſsi ſunt in nauem.

Abit hora.] Sic Terentius 2. 3. 40. loquitur in Eunucho: *Dum hæc dicit, abyt hora.* Ita Ouidius lib. 2. Met. veloces horas vocat, & Deas facit ſolis miſtras Heſiodum imitatus, qui facit illas Iouis & Cronidis filias. Ita quoque Cicer. pro Muræna loquitur. *Abyit tempus illud, mutata ratio eſt*, pro præterijt & elapſum eſt.

Culices.] Nomine culicis videtur quilibet vermiculus alatus ſignificari, de quo lege Plinium lib. 11 capite 22. & Ariſtot. lib. 5. de hiſtor. Anim. vbi dicitur hoc inſecti genus naſci ex aceſcente vino dormiturientibus valdè infeſtum, cùm punctione, tùm bombilatione. Vt autem Latinè eſt communis generis (nam Plautus in Caſina. vocat, canam culicem, ſenem amatorem.) ſic Græcè κώνωψ, ωπος, ὁ, tamen fæm. gen. reperitur in Epigr.

Ὀξυβόαι κώνωπες, ἀνάιδέες, αἵματος ἀνδρῶν
Σιφῶνες

Acutè bombilant culices, impudentes, ſanguinem hominum
Exſugentes, ac velut per tubum & canalem trahẽtes.

Ranæ paluſtres.] Hîc ſi Poeta tanto valuiſſet imperio, quanto Suetonius ſcribit Auguſtum in ipſius vita valuiſſe, iuſsiſſet fieri ſilentium: ſic enim cap. 94. ibidem: *Quum primùm Auguſtus fari cœpiſſet, in auito ſuburbano ranas obſtrepentes forte ſilere iuſſit, atque ex eo negantur ibi ranæ coaxare.* Plinius ſcribit lib. 4. cap. 12. in Seripho Inſula maris Ægæi & vnâ Cycladum ranas prorſus omnino mutas eſſe: vnde προσώπως homines dicendi & canendi valde imperiti dicuntur βάτραχοι ἐν Σεῖφῳ i. *ranæ Seriphiæ*: quod prouerbium Michael Hoſpitalius Franciæ Cancellar. vſurpauit epiſtolâ lib. 1. ad Carol. Lothar. Card. ſic incipiente. Quum tenuſtra diu, &c.

Languenti quondam ſolutq, viaq, labore
Alitis ſomnum ranæ impediere paluſtres:
Illum oraſſe Deos, vt vocem demere, mutas
Seriphias perhibent ex illo tempore ranas.
Me tu, quando vocis pergam ſi forte moleſtus
Eſſe tibi; verbo potes vno reddere mutum
Piſce magu.

Vide-

Videtur autem Epithetum *paluſtres* diſtinctionis gratia hîc adhibitum. Nam Ranarum aliæ ſunt terreſtres in veprib⁹ degentes, rubetæ dictæ Latinè, Græcè φρῦνοι: e quibus venenum paratur, vt Iuuenalis Satyr. 2. oſtendit.

Occurrit Matrona potens, quæ molle Calenum
Porrectura viro miſcet fitiente rubetam.

de quo Plinius lib. 8. cap. 31. Aliæ ſunt quæ in fruticem aſcendunt, & inde cantantes nomen inuenere calamitæ: ſed hîc βάτραχοι ſunt, quorum meminit Virg. 1. Georg. ſub finem poſt Aratum, vt qui ſint prænuncii pluviæ futuræ:

Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.

quale Cic. prognoſticum obſeruauit l. 15. ad Atticum: *Equidem etiam pluuias metuo, ſi prognoſtica noſtra vera ſunt: ranæ enim ῥητορεύουσιν.* de quibus etiam 3. Georg. *Raniſq; loquacibus explet.* Earum autem coaxationem ſic Ariſtoph. in Ranis Comœdia deſcribit aduerſum βρεκεκὲξ κοὰξ κοάξ. De ijſdem ſic Aratus.

Ἢ μᾶλλον διεροὶ γενεαὶ, ὕδρηισιν ὄνειαρ
Αὐτόθεν ἐξ ὕδατος πατέρες βοόωσι γυρίνων.
Aut magis miſera progenies, hydris eſca
Inditem ex aqua patres coaxant ranularum.

Sunt autem γυρῖνοι, ranulæ rotundæ & ranarum pulli, quibus nondum pedes ſunt enati: ſed de etymo vocis Latinæ *Rana*, nihil dum compertum habeo, niſi quod Iſidorus tradit eas, a garrulitate dictas: vnde Aegyptias ranas Origenes interpretatẽ garrulos Sophiſtas: tantùm in præſentia dicam de illo Græcæ βάτραχος, ab aſperitate ſoni nominari, tanquam τραχύφωνον, *aſperè ſonantem* diceres, aut proprius etymo βοήτραχω, τοῦτ' ἐστὶ τὸ τλὺ βοὴν τραχεῖαν ἔχον.

Auertunt.] Pro hoc Virg. dicit, *abrumpere ſomnos*, & Iuuenalis Satyr. 3.

Stantis conuicia Mandræ
Eripiunt ſomnos vrſo. Itẽ Cicero, *adimere* & ipſe Poeta Ode 25. l. 1. *nec tibi ſomnos adimunt.*

Feſſus viator.] Exple de via, vt loquitur Cicero more Græcorum, qui dicunt, πεποτιαπὸς ἐν τῆς ὁδοιπορίας, quod etiam Plautus conuertit, *laſſus de via.*

Cantat certatim.] Gall. *ils s'efforcent, a qui chanterale plus haut.* Sic Virgilius de auibus in ſtagnis certatim ſeſe lauantibus.

Certatim largos humeris infundere rores.

Prolutus.] *Proluere.* Grammaticis eſt multùm diuque lauare, quòd facilè perſpicitur ex eluuie Eridani in fin. 1. Georg.

Proluit in ſano contorquens vortice ſyluas
Fluuiorum rex Eridanus.

Et l. 1. Aen. v. 743. *Pleno ſe proluit auro,* id eſt, repleuit & conſperſit ſe vino ex aurea patera. Hic igitur *prolutus* valet madidus & repletus vino evanido, Gallicè, *qui a beu diu vin euenté & gaſté.* De *vappâ* lege Gramm. Satyr. 1. Placet hic quibuſdam agitatorem mulæ ſignificari nomine viatoris, vt funes per retinacula, quibus mula trahebat lintrem & hic ad littus religabatur mulâ ſolutâ, qui Græcè poſſunt dici σύρται ἢ ῥυτῆρες, τὰ πέσματα ἢ ἕλκματα.

Lintrem] Linter eſt σκάφη, τοῦτ' ἐστὶ τὸ εἶδος τῆ πλοίᾳ ἐφελκομένη, ἢ διὰ τῶν ἐρέτων ἑλαυνομένη, *ſcapha eſt genus navigij, quod trahitur vel remigib⁹ impellitur.* fortaſſis a lingendo & legendo littore dicta.

Cerebroſus.] Quem Græci dicunt ὀξύθυμον, ὀξυπρόδρομον, ὀξύχολον, ἀπρόσχολον, *animi præcipitem, & ad iraſcendum facilem*, qui non regit iram, nec continet: Gall. *qui ſe met aiſement hors de ceruelle.*

Quarta.] Si hoc contigit Aequinoctio, potuit hora decima ſolis eſſe ab exortu.

Exponimur.] Hæc eſt natiua huius verbi ſignificatio, quaſi extra lintrem in terra ponimur. Cæſar ſic loquitur ſub finem libro quarto de bello Gallico, *quibus ex nauibus quum eſſent expoſiti militet circiter* CCC. Sic quoque Græci: Syneſius τὰ πεμφθέντα μὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ ἐκτεθέντα διὰ τὸν δυσχείμερον ἀποπλοῦν, *quæ miſſa fuerãt in Alexandriam, expoſita ſunt propter periculoſam nauigandi difficultatem.* Sic etiam Liuius, *exercitum in Africam exponere.* Aliæ autem Latinè & Græcè ſignificandi formulæ ſiue abijciendi ac fortunæ committẽdi, ſiue explicandi ſunt paullùm ab illo priori immutatæ, qualis eſt illa Terent. Act. 4. Sc. 1. Heaut. *Annulus qui cum expoſita eſt gnata.* Exponere, ait Donat. ibi, eſt morti objicere & tradere. Ita Liuius de Remo & Romulo, *Regis imperio in proxima illuuie pueros exponunt.*

Lauimus.] Hic locus citatur ab interprete Virgilij in 2. Aen. v. 717. quum nihil tractetur hic ſacri a contaminato cæde: ſed mũdities tantum, aut refrigeratio viatorum oſtenditur.

Feronia.] Situs Feroniæ ſub Soracte monte non eſt procul ab vrbe Tarracina, de qua & de templo Feroniæ lege Plin. l. 2. c. 55. Eſt quoque eiuſdem nominis Dea, de qua Virg. l. 7. Aeneid.

Et viridi gaudens Feronia luco.

Dionyſ. autem Hal. l. 3. τὴν Φερώνειαν ex aliorum ſententia triplici affecit nomine, Antophoron, Philoſtephanon, Perſephonem, florigeram: vnde Latini Deam a ferendis arboribus dictam volunt, gaudentem coronis, & Proſerpinam: credebatur etiam libertorum Dea, qui in ipſius templo pileum accipiebant capite raſo. Vnde Plautus in Amphytr.

Quod vtinam ille faxit Iupiter, vt raſo capite portem pileum.

Eſt denique eiuſdem nominis fons.

Anxur.] Ex Feſto Anxur eſt vrbs Volſcorum nunc Tarracina dicta, & de hoc nomine Iupiter Anxurus dictus fuit, quòd in illo tractu Campaniæ cultus fuerit, quaſi ἄνυσον ξυρῦ, ſine nouacula & nondum barbâ raſâ, Liu. l. 4. ſic deſcribit, *Anxur fuit, quæ nunc Tarracina ſunt vrbs prona in paludes.* Item Plin. l. 3. c. 5. *a Circeis palus Pontina eſt, dein flumen Vfens, ſupra quod Tarracina oppidum linguâ Volſcorum Anxur dictum:* Tacit. l. 20. municipium vocat. Eius autem Tarracinæ ſitum perſpicue demonſtrant verba Poetæ *repſimus & impoſitum ſaxis*, quia his temporibus adhuc Tarracinenſis vrbs in altiſſimo monte erat: indè poſtea in æquiorem locum depoſita eſt: vt non ſolùm ſint adhuc veſtigia ædificiorum in monte, ſed & murorum.

Cocceius.] Ferunt hunc Cocceium Neruam Iuriſc. fuiſſe auum Neruæ Imperatoris.

Magnis de reb.] i. de lite & diſcordia Cæſ. Auguſti & M. Antonii componenda, quę tandem in ciuile bellũ euaſit. Hoc Græcè dicitur ἐπὶ μεγάλαις αἰτίαις ἀποπεμφθέντες. Præpoſitio *de.* valet hîc, *propter* res magnas, vt Cic. Epiſt. 9. l. 6. ad Fam. *eadem de cauſſa noſtrum vterq; cecidit*, & 7. ad Att. *de Numerio multùm te amo* id eſt, eandem ob cauſſam, & apud Terent. in Eun. *Ecquid me amas de fidicina iſthac*, id eſt propter fidicinam, ait *Donatus &c.* Huc accedat notatu dignum, τὸ *legare* propriè dici de magnis rebus publiciſque negotiis, vt ipſius coniunctum *allegare* de paruis ac priuatis. Plaut. *ſi allegaſſem aliquem ad hoc negotium.* Terent. in And. Act. 5. Sc. 3. *ne credas a me allegatum hunc ſenem*, id eſt Donato, adhibitũ ad nuptias impendendas, item Cic. p. Roſc. *homines nobiles allegat, ne ad Syllam adirent*, pro quo idem in 4. Verr. *ſummittebat iſte Timarchidem.*

Capitoq;.] Hic a Dion l. 56. dicitur C. Capito Fonteius fuiſſe Conſul. cum Germanico Vrb. cond. 765.

Auerſis] 1. Conciliare animos Auguſti & Antonij abalienatos: quod minimè præſtiterunt. Eamque ob rem Auguſtus tandem abrupit ſocietatem, vt Sueton. ſcribit in Oct. c. 16.

Hic ego.] Eſt infinitum pro finito, illinebam & vngebam, aut cœpi illinere: propriè dictum puto, τροπικῶς autem Satyr. 4. ſuperiori:

Et quodcunq; ſemel illeverit chartis,

ſicut eſt ibi annotatum. De lippitudine & collyriis dictum fuit Satyr. 3. Addam Ciceronem ſæpè hoc morbo laboraſſe vt apparet e multis Epiſt. ad Attic. l. 7. 8. 10. & ad Q. Frat. 2. Epiſt. 2.

Ad vnguem.] Hoc Plutar. Græcè pronunciat lib. de Bon. valet. *ἡ μὲν οὖν ἀκριβὴς σφόδρα καὶ διόνυχος λεγομένη δίαιτα, exacta igitur viuendi ratio, quæ dicitur ad vnguem examinata*: quod idem hic Auctor Epiſt. ad Piſ. effert, *Carmen reprehendite, quod præfectum decies non caſtigauit ad vnguem.* Senſus igitur hic eſt. Fonteius Capito fuit omnibus numeris perfectus & abſolutus.

Fundos.] E Strab. l. 3. diſcimus Fundos fuiſſe vrbem in via Appia ſitam.

Aufidio.] Hic Aufidius Luſcus prætor fuit Fundanus. Fuit alter Cni Aufidius Cæcus Romæ prætor de quo poſteriori vide 5. Tuſc. & 5. de Fin. Gens autem Aufidia fuit Fundana, ex qua credita eſt auia Tiberij Cæſaris, id eſt, mater Liuiæ Fundana, & filia Aufidi Lingonis, cui erat alterum cognomen Lurco: additur Luſcus ridiculè: ex veritate tamen vitij Suet in Tib. c. 5. & in Calig. c. 23.

Prætextam.] Fuit Prætexta initiò habitus honoris & inſigne magiſtratus Ethruſci: deinde veſtis puerilis, quâ pueri induebantur vſque ad annum 17. quo ſumebant togam virilem: atque tàm viri quàm mulieres nobiles eâ vtebantur: vt conſtat e 3. in Verr. *Eripies igitur pupillæ prætextam togam*; vbi Cicero tribuit prætextam pupillæ, quam viro iuncta connubio deponebat. Fuit etiam prætexta magiſtratus inſigne ornamentum: vnde Cicero pro domo ſua dicit, *videre prætextatos inimicos*, id eſt, magiſtratu fungentes, & honoribus ornatos: Græcè dicitur περιπόρφυρος ἐσθὴς, vel vno verbo πορφυρὶς, ίδος, *latus clauus*, vel *tunica lati claui*, vt loquitur Suetonius, πλατύσημος, quæ a Fabio Quint tunica palmata ob latitudinem clauorum etiam dicitur, & ἐμπόρφυρος ἐσθὴς καὶ ἔφηλος, *veſtis impurpurata & inclauata*: a purpurea toga, vel vt poſteà dicta eſt a Feſto picta toga differre perſpicitur e 36. lib. Diodori Siculi de bello ſeruili, τὸν μὲν γὰρ περιπόρφυρον περιεβάλλετο, καὶ πλατύσημον συνεσυχιτῶνα, *togam purpuream circumindebat tunicæ lati claui*, vel *lato clauo*. Huc quoque ſpectat, quod Suetonius ſcribit in Auguſto cap. 73. *Veſte non temerè aliâ, quàm domeſticâ vſus eſt ab vxore & ſorore, & filia, neptibuſq; confecta, togis neque reſtrictis, neque fuſis: clauo nec lato, nec angusto.* Tunica autem tota lati claui diſtinguebatur latè nodis purpureis, qui ſimiles erant capitibus clauorum. Plinius autem lib. 9. cap. 39. de tempore, quo primùm purpura fuit in vſu, ſic memorat: *purpuræ vſum Romæ fuiſſe ſemper video, ſed Romulo in trabea. Nam togâ prætextâ, & latiore clauo Tullium Hoſtilium e regibus primum vſum Etruſci deuicti ſatis conſtat*, quæ verba Gallicus interpres fideliter ſic reddidit: *Ie trouue, que de tout temps la pourpre a eſté uſitee a Rome, toutesfois Romulus n'en uſoit ſinon en ſon man teau Royal: car Tullius Hoſtilius fut le premier Roy Romain, qui porta longue robbe, auec la chamarre brochee d'eſcarlate a forme de teſtes de cloux. Et cela fut apres la victoire qu'il obtint contre les Thoſcans, ainſi qu'on peut voir par les annales.* Latus autem clauus erat, quo maiores magiſtratus Romæ, Conſules, Senatores, Prætores, Aediles maiores vtebantur pro inſigni muneris ſui. De prætexta & picta toga, & vtriuſque origine, & quibus daretur, vide plura lib. 1. ca. 5. Saturn. Macro ex oratione quoque Cic. pro Archia perſpicitur, prætextam tribui ſolitam non ſolùm pueris puelliſq; atque magiſtratibus patriciis, ſed etiam virtute aliquâ præditis *prætexatum eſſe*, ait; *non ſolùm ingenij ac literarum, verùm etiam naturæ, atque virtutis fuit.* Huc accedat, eſſe qui quinque hominum generibus colligant ex antedictis prætextam tribui ſolitam: pueris ad annum 17. omnibus vel Vrbanis, vel Coloniariis & Municipalibus Magiſtratibus, magiſtris ludorum compitalitiorum, Senatoribus dies feſtos Deorum celebrantibus, Sacerdotibus & Auguribus, prætereà triumphantibus e lib. 7. cap. 1. ſed diſtinctam aliquo genere coloris.

Scribæ.] Scribarum curia fuit Romæ ex infimo hominum genere: quem ordinem latè fuſum Romæ, non tamen vilem liberti certo pretio emere ſolebant, vt cognoſci poteſt e 3. lib. in Verrem. Scribas tradit Feſtus ex eo dici, quòd rationes publicas in tabulis ſcriberent, & magiſtratibus, ne dum Quæſtoribus, apparerent, qui propter multitudinem tributi ſunt in decurias, & ordinem equeſtri proximum ſortiti, de quibus vide Cic. 5. Verr. vnde hic Aufidius Luſcus præmii loco promotus fuerat ad Præturam Fundanam. Itaque hic ipſe, vt Prætor municipialis poterat prunas ſumere e publicis balneis, vel iubere ignē præferri ſibi, qui præter alia pro more magiſtratib⁹ & imperatoribus debebatur, eaque præbenda dicebantur Græcè παρεισέα. Longè clariori loco Græci & Ethruſci munus ſcribæ habuerunt, vt perſpicitur e lib. 2. 1. De cadis apud Liuium, qui dum memorat facinus magnum & memorabile C. Mutij nobilis adoleſcentis: *Hic*, inquit, *abdito intra veſtem ferro proficiſcitur: vbi eò venit in confertiſſima turba prope regium tribunal conſtitit. Ibi quum ſtipendium fortè militibus daretur: & ſcriba cum rege ſedens pari ferè ornatu multa ageret, ne ignorando regem ſemetipſe aperiret, quis eſſet, quò temerè traxit fortuna facinus, ſcribam pro rege obtruncat.* Græci autem honorificè appellant ſcribam ciuitatis vel cõſilii, vt lib. 7. Thucyd. ὁ δὲ γραμματεὺς τῆς πόλεως παρελθὼν ἀνέγνω τοῖς Ἀθηναίοις, *Scriba ciuitatis quum aduenisſet, recitauit Athenienſibus.* Sic Demoſthenes pro corona, γραμματεὺς τῆς βουλῆς, *Scriba conſilij.* Sed longè alia fuit ratio & munus aliud apud Iudæos, γραμματεῖς ἦσαν παρ' αὐτοῖς νομοδιδάσκαλοι ἑρμηνευταὶ καὶ μεταφραστὰὶ τῶ ἱερῶ νόμω καὶ νομοφύλακες, *Scribæ enim apud ipſos doctores & interpretes ſacræ Legis & cuſtodes erant*, perinde atque noſtri Scribæ ſunt cuſtodes publicarum tabularum. Aemilius quoque Probus in vita Eumenis ait, ſcribæ munus multo eſſe apud Græcos honorificentius quam apud Romanos: *nam apud nos*, inquit, *reuera ſicut ſunt mercenarij ſcribæ exiſtimantur, at apud illos contra. Nemo ad id officium admittitur, niſi honeſto loco natus, & fide & induſtria cognita, quod neceſſe eſt eum omnium conſiliorum eſſe participem.*

Batillum.] Grammatici deflectunt hanc vocem ἰπποφορβικῶς a batulum, quod rurſus vnius literæ mutatione volunt dictum quaſi patulum, id eſt, Pala ferrea, Græcè πυρολαβὶς, *Paelle a braſier.* Alij deflectunt παρὰ τὸ πατάνιον, & definiunt ἐππέταλόν τι λοπάδιον, quod etiam πατέλλιον nominatur, & per β βατταύιον. Inuenitur ſcriptum & βατέλλιον, *ampla patella.* Illa diminuta voce Plin. l. 33. c. 8. vſus eſt, vbi de bonitate argenti exploranda præcipit, *Batillis ferreis candentibus ramento impoſito, quod candidum permaneat, probatur. Mettant de la raclure ou limaille d'argẽt ſur une paelle ou placq̃ de fer chaud, s'il demeure blanc, il eſt bon & fin.*

Prunaq̃

Prunaque &c.] Seruius in lib. 2. Aeneid. sic definit prunam, vt, quamdiu ardet, a perurēdo dicatur, quum autem exstincta fuerit, carbo nominetur. Idem dicit lib. 11. ad vers.

Cultores multâ premimus vestigia prunâ.

Culinam, &c.] Nonius e Varrone vult culinam ab eo dici, quòd ibi colebant ignem, & sacrabant.

Mamurrarum.] Familia Mamurrarum Romæ fuit, quæ originem duxerat ab hac vrbe Formiis, ex qua fuit Mamurra eques Romanus, & præfectus Fabrorum C. Cæsaris in Gallia, vt Plinius refert lib. 36. cap. 6. cuius loci hæc est Gallica interpretatio, *Touchant nos Romains, Cornelius Nepos dit, que Mamurra de Formia, ville du roiaume de Naples, homme d'armes Romain, colonnel iadis des pionniers & ingeniaires qui sut voient le camp de Cæsar en Fronce.*

Sinuessa.] Hoc oppidum e lib. Strab. 1. situm est in Sentino sinu Campaniæ, vnde nomē inuenit, cui balneæ calidæ sunt proximæ. Sinope olim dicebatur.

Iucundo &c.] De vi huius vocis dictum fuit Epodis primis: *nil ego cōtulerim, &c.* Mich. Hospitalius Frāciæ Cancellarius imitatus est hoc argumentum & hanc Phrasin epistol. 1. lib. 1. epist. ad Musas Romanas de Bellaio Cardinali iu Galliam reuocando.

At Tiberim (quamuis Aegyptia pondera iactet)
Non ego contulerim Sequana &c.

Campano ponti.] Hic pons distabat a Capua decimum tertium lapidem: quæ vox si a pendendo, vt quidam putant, deflectitur, non longè recedit ab etymo vocis Græcæ γέφυρα, quasi ἡ ἐφ' ὕδατος γῆ πεπυσμένη, *sit terra super aquam fita*: alii dicunt παρὰ τὸ γλῦ φυρᾶσθαι, *a subacta terra*: a quo quidem etymo non multùm abludit ratio suoticii pontis, nisi genere solùm materiæ. Fit enim e trabibus sublicis, vel potiùs auctore Ios. Scaligero, subliquis: sub quibus decurrunt aquæ fluminis liquentes,

Et parochi.] Hæc vox πάροχος, (de qua in Grammaticis Sat. 4. παρὰ τὸ παρέχειν, τοῦτ' ἐστι, παρέχειν, a præbendo & suppeditando dicta) significat eum, qui lege Iuliâ magistratib⁹ Reip. caussâ peregrè proficiscentibus omnia necessaria suppeditabat: quæ vno nomine vocabantur παροχὴ: quod Agellius vertit præbenda lib. 15. cap. 4. quorum redemtio sordida videbatur, vt ostendit citatus locus de Ventidio Basso. Ab his præbendis vt Cicero abstinuerit in prouinciam proficiscens, lege epistolas 10. & 21. lib. 5. ad Atticum. Quando autem πάροχος deflectitur ἀπὸ τῦ παροχεῖσθαι, quod est vehi assidentem lateri alterius, valet tum τὸν παράνυμφον, ἢ νυμφαγωγὸν, coniugum conciliatorem & auspicem, qui vel genere, vel amicitiâ illis coniunctus erat, cui plurimum deferebatur in Græcia, vbi, vt scribit Pausanias, in nuptiali curru tres tantùm sedebant sponsa quidem media, & a lateribus ipsius sponsus & Parochus. Hoc quidem ab hoc loco est alienum, sed accipe appositum distinguendæ vocis ambiguæ gratiâ.

Hinc muli Capuæ.] Videtur hîc vel Ellipsis esse participij, profecti, vt sit sensus: Muli ab hac villula profecti tempestiuè deponūt onera sua Capuæ, vel verbum *ponunt* habere vim mot⁹ de loco. Præterea, *tempore* sumendum est ἐπιῤῥήματικῶς, vt solet, *tempori*, quomodo Plut. in Asinar. sumit & geminat cū *opportunè*, vt *tempore opportuneq; attulisti.*

Capuæ.] Cic. Phil. 12. Capuam vocat alteram Romam, & mirum in modum laudat in oratione contra Rullum, vt in Gram. 16. Epodōn annotauimus, quam dicit Capyn Assaraci filium & Anchisæ patrem condidisse Aen. 10. ad hunc versum.

Et Capys, hinc nomen Campanæ ducitur vrbi.

Vbi tamen Seru. scribit Liuium a campestribus locis eam denominasse & Tuscos construxisse: *idem Historicus eandem sic notat, inde Capuam,* (Annibal.) *flexit iter, luxuriantē longa felicitate, atq; indulgētia fortunæ*: quòd *Capys* linguâ Tuscul. significat falconem (fortassè a capiendo, vt omne genus accipitrum dici videtur) cuius augurio viso Campania est nominata. De qua vide Plin. l. 5. Pro, muli ponunt clitellas, Græci dicunt, λαποσάττονται ἡμίονοι, *Muli exonerantur.* Ex hoc loco cognosce, lector, errorem Grammaticorum, qui primam syllabam in *Clitellas* corripuerint, quam hîc, vt in epist. 13. lib. 1. cernis produci; sed pro *eo cormitum ego*, Cicero dicit epist. 26. l. 9. ad Papir Pætum, priusquam *me conferam dormitum.*

Nam pilâ.] Hieronymus Mercurial. lib. 5. cap. 2. Gymnasticæ hunc locum explicat de pila trigonali, id est, parua, cuius missione ac remissione valdè oculi in omnem partem frequenter ac celeriter dimouentur præter alia corporis membra: ideoque Poeta suæ lippitudini optimè consuluit, nec minus prudenter Virgil. debilitati stomachi sui & cruditati, quum vterque ab illo ludo se subduxit, ac quieti dedit his affectibus saluberrimæ. Ludus autem pilæ, quòd omnes corporis partes æqualiter exerceat, vsitatissimus fuit antiquis Principibus, quod ex vltima Ep. Platonis constat ad Dionysium iuniorem Siciliæ Tyrannum, vbi iubet collusores pilæ cum Tyranno saluere, καὶ τὸν συσφαιριστὰς ἀσπάζομαι ὑπὲρ ἐμοῦ, *dic tuis collusoribus pilæ meis verbis salutem*: sed eò cuiuis accedendum est, vt salubris exercitatio sit corpore bene purgato & intemperantiæ cautione, sicut in cæteris rebus, de quo lege Galenum lib. de sanitate tuenda. Pilæ, sicut alearum, & tesserarum inuentum Græci tribuunt genti Lydorum: sed de pila lege Herodotum lib. 1.

Lippus.] Quid lippus sit, & quo modo Græcè dicatur, vide Gramm. Sat. 3. Crudi dicuntur Græcè δυσπεπτοῦντες καὶ ἀπεπεῖς, quæ vox hic sumi videtur σνεργητικῶς, pro his, qui cibos non conficiunt quomodo sumitur epist. 6. lib. 1. *crudi tumidique lauemur.* Illud autem Iuuenalis Satyrâ. 1. *pauonem portas crudum* παβυτικῶς, p cibo minimè cocto, nec in chylum laudabilem conuerso. Ferunt hos Poetas, Virgilium & Horatium fuisse Cæsari Augusto adeò familiares, vt inter eos aliquando inuentus sit sedens a Mæcenate, cui, quid agerent, interroganti, respondit Augustus subridens, sedeo hîc, inquit, vt vides, inter lacrymas & suspiria, notans lippitudinem Horatii, & cruditatem Virgiliani stomachi, quę cogebat eum identidem suspirare: Sic eum habuisse corpus constitutum scribit Donatus in ipsius vita, *corpore* ait, *& staturâ fuit grandi, aquilino colore, facie rusticanâ, valetudine variâ. Nam plerumque ab stomacho & faucibus ac dolore capitis laborabat, sanguinem etiam sæpius eiecit, cibi vinique minimi.* Ex eo tamen, quod Seneca scribit epistola 55. se dubitare, quo nomine Græco appellet morbum, e quo laborabat, & ἀδθμὰ putabatur. 1. spirandi difficultas, cognoscitur facile idem Latine & apte dici posse suspirium, quomodo diximus paulò antè Augustum nominasse. Itaque Virgilius putaretur potius laborasse pulmonibus, quàm stomacho, aut sententiâ Donati vtroque simul morbo: de quo iam præmonitum fuit ode 15. lib. 1. ad verba sublimi anhelitu. Sed de cruditate vide Grammatica 8. Epodōn.

Claudi.] Pro, Claudij cauponas per Apocopen:

collocat villam Cocceij Neruæ sic supra, tabernas Cocceij oppidi, vt his illud immineat.

Oſci.] Plinius lib. 3. cap. 5. collocat Oſcos in Campania, ſicut Tarracinos, vltra Circeios montes: atque quamuis gens Oſcorum Campanorum fuerit totius Italiæ libidinoſiſſima, & flagitioſiſſima, vt *obſcœnum* inde deflecti poſſet: verior tamen mihi videtur notatio Varronis illud a ſcena deriuantis: in qua turpiſſima quæque proponi & reprehendi ſoleant, vt dictum eſt in Grammatic. Sat. 1.

Domina exſtat.] Adhuc Sarmenti domina ſuperſtes eſt, vnde ſignificat Sarmentum non ita pridem manumiſſum fuiſſe & libertum factum. Operæpretium hîc fuerit adoleſcentes cognoſcere conſilium Agell. l. 6. c. 11. ex oratione. Q. Metelli Numidici, maledictis non eſſe cum aliis certandum: ſic enim ille: *cum inquinatiſſimis hominibus non eſſe conuicio decertandum, neque in maledictis aduerſus impudentes & improbos velitandum: quia tantiſper ſimilis & compar eorum fias, dum paria & conſimilia dicas atque audias.*

Quo patre natus, &c.] Hæc præpoſitionis ellipſis eſt ferè perpetua Poetis, vt prænotatum fuit in Oden. 1. lib. 1. & in 5. l. 4. quamuis mox eam expreſſurus ſit, *ab his maioribus orti.*

Et ipſe.] Meſſius reſpondet ſe vulnus accipere a Sarmento.

Turparit.] Iam hoc verbo vſus eſt Od. 13. l. 4. *Te quia fuga turpant & capitis niues.* vnde repetes quid hoc verbum differat a dedecorare, pro vtroque videtur Agell. lib. 12. cap. 1. *vſurpaſſe deuenuſtare, tanquam pulcritudinis ſibi inſignia deuenuſtet.*

At illi.] Verba ſunt Poetæ iocos Sarmenti explicantis.

Campanum in morbum.] Hic videntur Campani notari lue Neapolitanâ, non admodum diſſimili Elephantiaſi, quali dixit Od. 37. l. 1. Eunuchos Cleopatræ contaminatos: ſed multò turpioris exempli eſt in epigramma 70. Auſonij ſubſcriptum picturæ Criſpæ mulieris impudicæ, quæ apud Nolanos Campaniæ populos dicitur omnes Veneres in vno corpore exercuiſſe, & moli ſolita per vtramque cauernam. Ita Lamprid. narrat Heliogabalum exceptare ſolitum libidinem per omnia corporis caua: ſed de Campanis iam plura, quàm integritas morum requirit. Alij tamen maluntad mentis impuritatem & arrogantiam referre.

Saltare Cyclopa.] Id eſt, more Cyclopum. Simili ſyntaxi Suetonius dicit in Nerone cap. 14. *ſub exitium quidem vitæ palàm vouerat, ſi ſibi incolumis ſtatus permanſiſſet, proditurum ſe partâ victoriâ, ludis etiam hydraulam & choraulam & vtriculatium, ac nouiſſimo die hiſtrionem ſaltaturum*, hoc eſt, geſtu, motu & ſermone imitaturum: vnde Cyclopea dicuntur Scenici ludi, vbi Polyphemus inducebatur ſaltans præpoſterè, inconditè & monſtrosè, id eſt, vno verbo, extra numerum & decorum, quod Heſychius dicit ῥιχνῶδαι, τῶτ' ἐστι, ἀτάκτως, ἀισχρῶς, *turpiter & impudenter moueri*: quod Virg. enunciat Georg. 1 v. 350. dare motus incompoſitos, tametſi Virg. 4. Georg. facit Cyclopas cudere fulmina Iouis numerosè & modulatè:

Illi inter ſeſe magnâ vi brachia tollunt
In numerum.

De hac voce & illius ratione vide Gramm. Od. 4. lib. 1.

Donaſſet iam.] De huiuſmodi donarijs poſt liberationem vel periculi, vel alicuius laboris lege Grammatica in 5. Od. l. 1. & quæ dicentur in Epiſt. l. 1. De ſeruis ſtigmatiis & catenatis ſic Martial.

Has cum gemina compede dedicat catenas
Saturne tibi Zoilus annulos priores.

Scriba quòd eſſet.] Hæc ideò dicuntur, quod ſerui manumiſſi, id eſt, liberti, qui, vt modo dictum fuit munus ſcribæ pretio emebant, non omnino erât immunes ab omni opera patronis ſuis debita, neq; conditione ſeruili plenè ſoluti.

Vna farris.] Ex Dionyſio Halicarn. diſcimus far fuiſſe apud veteres notionem communem omniũ frugũ, & ex eo dici, quòd illud terra ferat vel faciat: hinc farinã. Farris autem libra quantum frumenti contineat, vix exactè ſciri poteſt. Quidam putant illud demenſum, quod Domini ſingulis Calendis menſium ſuis ſeruis in ſingulos menſes appendebant, & admetiebantur: inde nominari Græcè & Latinè σιτόμετρον, quaſi menſuram frumenti. Quod ſi ita eſt, victus menſtruus dici debet, non diurnus: atque quum audimus veteribus in more poſitum fuiſſe, vt vnoquoque menſe ſingulis ſeruis modios frumenti quaternos appenderent, & vnum modium continere chœnicas octonas, quæ quater adhibitæ 32. chœnicas efficiunt, vna chœnix ſingulis diebus cederet, & ad finem menſis duæ ſupereſſent, quibus Terentianus Geta Actus. 1. Scen. 1. Phorm. dicitur miſerè parſiſſe, ſuum defraudans genium. Χοῖνιξ autem eſt menſura duorum ſextariorum, vel quattuor cotylarum. Vt autem huius libræ farris magis oſtendatur quantitas, profertur conſuetudo veterum Romanorum, quæ in victum diurnum cuique non plus ſelibrâ tribuebat: quantum lex 12. Tabul. & decemuiralis debitoribus vinctis aſſignabat, vt licet perſpicere e cap. 2. lib. 20. apud Agell. *Si volet, ſcilicet debitor vinctus, ſuo viuito: ni ſuo viuit, qui eum vinctum habebit, libram farris ſemis*, id eſt, dimidium libræ *indies dato.*

Produximus cœnam.] Sic Orator loquitur in Catone maiore, *conuiuium ad multam noctem, quàm maximè poſſumus, vario ſermone producimus.* Et ipſemet Poeta ad Piſon. dicit per ſimplex, *cœnam ducere.* Hoc non propriè interpretaremur per verbum *protruſimus*, quo vtitur Cicero Epiſt. 26. lib. 10. *Comitia, quantum reip. arbitramur conducere, in Ianuarium menſem protrudi?* quia prorogatio comitiorum habet neſcio quid neceſſarium & laborioſum: contrà, cœnæ quid hilare ac iucundum.

Prorſus iucundè.] Hoc dicitur Græcè σὺ περαλαίῳ εἰπὼν, μᾶλλον ἐκεῖνο τὸ δεῖπνον παρετείναμεν: ita Ia. Douza videtur mihi rectè coniectaſſe diſtinguendum poſt *prorſus*, & explicandum per notam cuiuſdam complexionis, *ad extremum, in ſumma, vt paucis complectar.*

Tendimus hinc.] Sic Cicero ad Att. lib. 16. *dubito. an Venuſiam tendam, ibique te exſpectem*, id eſt, pergam. Sed 1. Aeneid. *Tendimus in Latium.* Plin. lib. 3. cap. 11. Beneuentum facit oppidum Samnitum in Italia, quod Strabo ſic Græcum facit, Βενεβέντον, & Stephanus Βενέβεντος, nomen a bono omine impoſitum, quum anteà Maleuentũ a malo diceretur, & a Diomede conditum. Ratio autem, cur huius votis penultima δίχως pronuncietur, modò per υ dipthongum, modò per βῦτα petatur ex Apologetico Huralthoſpitaliorum pro veteri ac germana linguæ Græcæ pronunciatione.

Dum verſat.] Puto hoc ſignificare, dum torret & aſſat, Græcè ὀπτᾷ. *Pendant qu'il fait roſtir les griues eſtãt fort officieux, mais non aſſez auiſé.*

Turdos.] Notatur hoſpes hac macrorum turdorum appoſitione officioſus quidem, ſed minimè cautus. Huius autem auis tria ponuntur genera Ariſtot. lib. 9. De natur. animal. tum à Plin. l. 10. c. 29. & 53. de præſtantia ſapo-

tiâ ſaporis, qui percipitur ex ipſius eſu: quorum generum primum ab Ariſtotele dicitur ἐξοβόρον, & ab Athenæo ἐξοφάγον. 1. quod viſco ſoleat veſci, vnde prouerbium natum eſt, *Turdus ipſe ſibi malum cacat*: quia viſco ſolent aues capi: quod Plinius locis citatis ſcribit non prouenire, niſi maturatum in ſtomacho ac redditum per aluum auſum, maximè palumbium & turdorum Seruius in verſus ſextæ Aeneidos deſcribẽtes pa. columbarum huius rei meminit,

Quale ſolet ſyluis brumali frigore viſcum
Fronde virere nouâ, quod non ſua ſeminat arbos.

Bene, ait hic interpres, *addidit poeta, brumali. Tunc enim maturum eſt, & auri imitatur colorem*: Idem ex Plinio etiam profert illud viſcum *de ſimo Turdelarum naſci in certis arboribus.* Vnde Plautus, *ipſa ſibi auis mortem creat*: vbi cenſeo legendum *cacat*, vt Græcum præſe fert, κίχλαι χέζει ἀυτῇ κακόν, in eos vſurpari ſolitum, qui ſibi per imprudentiam ſunt exitio: dicentur autem plura de Turdo, ſi Deus voluerit, in epiſt. 15. lib. 1. notandum hic, quod veteres Gloſſæ in Perſij Satyram 6. mouent, Perſium abuſiuè dixiſſe. *Nec tenuem ſolers turdarum noſſe ſaliuam* id eſt, ſaporem. Sic Poeta Ep. 15. lib. 1. *Nil melius turdo.* De quo etiam ſic fecit Martial. Epig. l. 13. 92.

Inter aues turdus, ſi quis me iudice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

item l. 2.

Subdola tenduntur craſſis modò retia turdis.

a Græcis dicitur κίχλαι.

Torret Atabulus.] Hic ventus peſtilenti flatu calidiſſimus Apuliam afficit, & illius regionis proprius dicitur a Plin. lib. 17. cap. 24. *quadam temporum cauſſa, aut locorum non propriè dicuntur morbi, quoniam protinus necãt, ſicut tabes quũ inuaſit arborem, aut vredo: vel flatus alicuius regionis proprius. vt eſt in Apulia Atabulus, in Euboea Olympias*, & ab Agel. eiuſdem indigena: de ventis quorundam locorum proprijs ſic Plin. lib. 2. cap. 27. *Sunt etiam quidam peculiares quibuſq; Gentibus venti, non vltra certum procedentes tractum, vt Athenienſibus Scirõn, ab Argeſte paulùm deflexo, reliquæ Gracia ignotus, alicubi: elatior idem Olympias vocatur.* Grammatici notant Atabulum dici πάρα τλὺ ἄτλῳ βαλεῖν. i. *a dando malo & damno*: annumeratur hic ventus a Seneca l. 5. c. 17. Natural. Quæſt. his, *qui ſunt quorundã locorum proprij: qui non tranſmittunt, ſed in proximũ ferunt. Non eſt illis a latere vniuerſi mundi impetus. Atabulus Apuliam infeſtat: Calabriam Iapyx: Athenas Scirõn. Pamphiliam Cataegũ: Galliam, præcipuè Narbonenſem, Circius: cui ædificia quaſſanti, incolæ tamen gratias agũt, tanquam ſalubritatem cœli ſui debeant ei*, & ab hac peculiari vi ac dominatu eundem nominant *Maiſtrot*, quaſi magiſtratum illic gereret. *Diuus certè Auguſtus templum illi, quum in Gallia moraretur. & vouit & fecit. Infinitum eſt, ſi velim ſingulos perſequi. Nulla enim propemodum regio eſt, quæ non habeat aliquem flatum ex ſe naſcentem & circa ſe cadentem.*

Incipit oſtentare. &c.] Hoc Græcè dicitur, ἄρχεται ἐπιδείκνυσθαί μοι ἀναφαίνειν τὰ γνώριμα ὄρεα. Gall. L'Apolle cõmence de là a me deſcouurir les montagnes, que ie congnois bien: ἃ τῶν αὐτῆς ὀρέων ἀνατέλλειν ἐξέπεσαι, vertices montium ipſius apparere mihi incipiunt.

Erepsêmus.] Syncope eſt pro erepſiſſemus, id eſt, vix tranſiiſſemus, Poetis admodum vſitata in omni verborum coniugatione. *Erepo* autem eſt lentè & extra curſum progrediendo vado, Græcè ἀνέρπω. De ſimplici verbo vtriuſque lege Grammat. in Sat. 1.

Triuici villa.] Triuicum oppidum collocatur in finibus Campaniæ.

Camino lacrymoſo.] Quidam intelligunt hîc Caminum caruiſſe tubis ad fumum foràs emittendum: ſunt tamen, qui emiſſoria habeãt, nec propterea deſinũt perfumare cubiculũ. Caminus autẽ eſt vox originis Græcæ, ad cuius rationem genere muliebri ſolet vſurpari, vt apocalypſeos cap. 9. καὶ ἀνέβη καπνὸς ἐκ τοῦ φρέατος, ὡς καπνὸς καμίνου καιομένης ἡ μεγάλης. 1. & *aſcendit fumus putei, vt fumus fornacis ardentis & magnæ.* ἐτυμολογεῖται δὲ παρὰ τὸ ὑπομένειν καιομένην. i. *notatione autem declaratur ex eo, quòd ardorem ſuſtineat.*

Ramos vllos.] Humida & virida ligna.

Exſpecto.] Nonius interpretatur maneo & obſeruo, & Sipontinus Antiſtes deducit ab exſpicio, quaſi diligenter aſpicio, in illo Ter. And. Act. 1. Sc. 1. *exſpecto quid velis*, id eſt, obſeruo, ſed hîc pro maneo & operior, quod Græcè dicas, μενῶ μοι ἐγὼ κἀκεῖνος τὸ κέρσιον ψαύειν μέχρι μεσουντίου.

Somnus.] Id eſt, quòd libido mea intendebat vigilando, ſomnus id aufert quidem, ſed diurna cogitatio & appetitio dormiẽdo redit, & rem viſam & cupitam ſomniando repræſentat, quę concitat ἐξωνειρωγμόν. De huiuſmodi ſomnio Pamphili ſic loquitur Charinus in Andr. Act. 5. Sc. 6.

-----Num ille ſomniat ea, quæ vigilans voluit?

Idem quoque illud Poetæ.

Omnia, quæ ſenſu voluuntur vota diurno,
Hæc eadem noctu reddit amica quies.

vnde nata paroemia de iuuene apud Ariſtoph. οὐ περ, ἐνυπνιάζεται καὶ καθεύδων ἱππικὴν, id eſt, *ſomniat etiam dormiens equeſtre ſtudium.* Hic præclaram parentum rem ſtudio equorum alendorum ſtrinxerat. Ita ferè omnibus contingit, vt quæ inter diu verſata ſunt animo, noctu ſomnientur.

Quatuor hinc rapimur.] Hoc verbo ſignificatur celeritas & feſtinatio itineris.

Quod non eſt.] Quod oppidulum non mihi licet in Epicum carmen includere, nec proprio nomine deſignare: illud quidam nominant Equotutium, alij Eutractitium, ideoque περιφραστικῶς deſcribitur. Meminit huius oppidi, Cic. lib. 6. ad Attic. initio Epiſt. 1. *accepi literas, quas ſcribis Lentuli pueris & Equotutico, & Brundiſio datas*: conditum fuit a Diomede vt Seru. ſcribit in Aeneid. 8. 47.

Venit viliſſima rerum aqua.] Ellipſis eſt hîc meo iudicio τῆ quanquam, vt ſenſus ſit: Equoturii venditur aqua, quanquam nullo ſit in pretio alibi: neque me a hac ſententia lectio *dulcior* deducet, tum vi argumenti in eam inductum, tum loco Euthydemi Platonici a Lambino citati in eadem retentum, τὸ δ' ὕδωρ σπανιώτατον, *aqua cuiuis parabilis ac nihili.*

Canuſî.] pro Canuſij: Canuſium autem, ſicut Agyrippa, duæ fuerunt vrbes a mari non admodum remotæ, vt Strab. lib. 6. ſcribit. Horum verborum ſyntaxis eſt huiuſmodi: panis Canuſii eſt lapidoſus, quem locum, id eſt, quod Apuliæ oppidũ fortis Diomedes olim condidit, vt Agyrippã, vbi non plus eſt aquæ, quàm Equotutij propter vnicum fonticulum, quem vnâ ſitulâ facilè poſſis exhaurire: vnde prouerbium de ſumma aquæ penuria.

Inde Rubos.] Rubi, Ruborum, oppidum eſt Campaniæ, vel a copia ruborum, vel a colore dictum: vnde vimina rubea ſuppeditabantur texendis ſiſcellis, vt e primo Georgicorum cognoſcitur ſub medium libri.

Nunc facilis Rubeâ texatur fiscina virgâ.

Vbi Seruius citat hunc locum, dicens Rubeam virgam abundare circa Rubos Italiæ oppidum. Posset tamen a rubo deduci, qui & flexibilis est, & inter vitilia connumeratur.

Posttera.] Aetate priscorum Latinorum vox *tempestas* in vsu fuit pro tempore, & modò pro secundo, vt hîc pro posteriori, sicut Epist. 2. lib. 2. ad Q. fratrem: *Velim quàm primùm bonâ & certâ tempestate conscendas*: sic libro 14. ad Terentiam, *nautæ noluerunt prætermittere tempestatem*, id est, commodam nauigandi tempestatem. Contrà Lucret. dicit lib. 4. *turbidam tempestatem*: nemo autem veterum sæpiùs Sallustio vtitur hac voce pro tempore.

Bari.] Per apocopen pro Barij a Barium, quod est oppidum Apuliæ, & alluitur mari, vnde dicitur piscosum. *Gnatia* vel *Egnatia* est oppidum Salentinum, de quo Strabo quoque lib. 6. Regio Salentinorum, quæ terra *de Bari* dicitur, finitima Apuliæ est: illic est promontorium Iapygium, de quo sic Sallust. *Omnis Italia coacta in angustias, scinditur in duo promontoria Pachinum & Salentinum.*

Lymphis iratis.] Has dicit iratas, quia illic nō fundunt aquas potabiles & salubres.

Limine sacro.] In ipso templi vestibulo & aditu primo.

Iudæus apella.] Quidam communiter sumunt *apella* pro eo populo, cui fœderis nomine summa cutis glandis in mentula circumcisa est, Græcè ἀκροβυστία, & ἀκρόβυστος, παρὰ τὸ πλὴν τῆς πέους ἄκραν βέβυσθαι, *a tecta penis summitate*, id est, præputio. Quidam putant τὸ ἀκροβυστία corruptum esse ex ἀκροποσθία: alij vtramque vocē autumant idem significare, sed etymo solum inter se differre: illum à pellicula glandem penis virilis integente, ac præsertim eius extremum, quo tegitur vrinę meatus, hanc ab explendo animalis desiderio dici, πόσθη γὰρ λέγεται, οἷον πόθη πλησμονῆς τῆς: Porrò qui ita circumcisus est dicitur αὐτεψωλημένος ἢ καὶ λιποδόρμος, περιτετμημένος ψωλὸς παρὰ τὸ ψᾶν, τὸ κόπτειν, aliquid tamen amplius significans, quàm verpus curtus apella aut recutitus, quum pro eo accipitur, ἅτινος τὸ αἰδοῖον εἰς τέλος ἀποπολυπῆται, *cuius pudendum vel a calce ad caput vsq; euulsum est.* Quidam tamen τὸν verpum malunt definire eum, cui glans potiùs est tentigine, quàm incisione denudata, atque inde hæc vox inclinamentum habet suum. Alij propriè ac meliùs sumunt *Apella*, quo nomine libertus Fab. Galli dict⁹ est l. 7. Epist. 25. ad Fam. Meminit etiam alius cuiusdam D. Paulus Epist. ad Rom. cap. 18. ἀπάσασθε Ἀπελλῆν, qui vnus creditur esse e Iudæis Romæ habitantib. Huc accedit insolens & ridicula cōiunctio vocis a Græca particula τῆς, & a *pellis* Latina: quicquid sit, ego existimo hîc religionem, cultum & ceremonias totius gentis Hebrææ, καὶ τὴν σύντελεστέραν γνῶσιν, καὶ πλεονοξίαν αὐτῆς, ratam & certam de Deo fidem ab Ethnico Poeta contumeliosè derideri, cuius sacrificia flammâ cælitùs delapsâ legimus passim in Prophetis absumpta fuisse: quod licet cognoscere ex hoc Petronij Epigramm. cuius initium est:

Iudæus licet & porcinum numen adoret,
Et cæli summos aduocet Auricolas, &c.

Idem e Iuuenali,

Nil præter nubes & cæli numen adorant.

Ad hos quidem potest aggregari L. Ann. Seneca, cui fuerunt ceremoniæ Hebræorum simili ludibrio, eaq; in primis quæ sabbathis tot accenderet lampades.

Tristes Dij essent.] Id est, solliciti ac laborioſi, si res humanas curarent, ideoq; minimè beati: in hac etiam fuit hæresi Virg. l. 4. Aen.

Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Sollicitat.

Vbi loquitur Epicuricè, vt l. 6.

Desine fata Deûm flecti sperare precando.

quò addit Seruius, quæ semel Dij decreuerunt, & loquutus est secundùm Epicureos, qui dicunt,

Nec bene pro meritis capitur, nec tangitur irâ.

& paullò post Stoicè, ἀλλὰ μὴν ἀποφητικῶς, quum dicit, *Spero equidem mediis* (vndis te pœnas daturum) *si quid pia numina possunt*: qualem disciplinæ varietatem in hoc Poeta sæpè notauimus. Qui autem affinxit Dijs huiusmodi non-curantiam rerum humanarum primus, Athenis exustus est, vt refert Seru. e lib. Ciceronis de natur. Deor. vbi vide opinionem Epicuri. Palinodia autem huius peruersæ opinionis videtur Ode 34. lib. 1. cani, quam tu, lector, vt nostras in ipsam notas, reuisere poteris: vnde disces e Pindaro precibus piorum virorum magnas virtutes a Dijs impetratas & requiem ex occupationibus laboriosis quæsitam: quò lubet nunc addere Abrahamum a Deo impetraturum Sodomitis veniam, si decem iusti inter ipsos fuissent. Mosis precibus populo peccanti Deus fuit conciliatus: eodem quoq; inter pugnas orante Israelitæ superiores hostibus fiebant: precibus quoque Diui Pauli 275. homines e naufragio seruati sunt act. ap. cap. 27. ad extremum accedat eodem D. Iacobi testimonium exemplo Eliæ illustratum ὁμοιοπαθὴς ἡμῖν, ijsdem rebus obnoxij, quibus nos sumus: vbi scribitur, πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη. *i. multum enim valet deprecatio iusti efficax.* Valet igitur hæc Epicureorum impia opinio de non-curātia Dei Opt. Max. Hæc autem vox, lector, tibi fortasse videbitur vsus perari, at plerisq; alijs hîc duriusculè a nobis vsurpata p Græca, ἀμέλεια: sed ego, quia Ciceronem video per illam interpretatum Græcam epist. 8. l. 2. ad Q. fratrem, minimè veritus sum, eâ vti: alibi orator etiam τὸ ἀσώματον expressit per, non corpus, quasi per ὑφὴν, id est per subunionem, vt apud Terentiū more vnius dictionis p nunciatur Heri semperlenitas: qualia Græcis vsitatiora sunt ἀεθλαστής, ἀεπένητος, ἀειναῦται, ἀειθεὸς, & alia infinita, sempergerminans, sempermotus, sempernautæ, semperolens, ἀειπάθεια, semperdurans affectio.

Brundisium.] De Brundisio lege Plin. l. 33 c. 11. quam vrbem & portum Calabriæ Græci primùm dixerunt πανυπίαν: vnde πανυήεντα ὄρεα, montes piceis arboribus consiti: & πανυήτιοι, populi Brundusij, Græcè βροντεῖοι, deinde μεσάπιαν. Ratio autem nominis a figura capitis ceruini, quod μεσάπιοι sic nominant propter multos vno ore portus: vnde ab hoc Geographo vocatur σύλιμενον βροντήσιον ἢ ἄπλυτον, *optimè portuosum & tranquillum*: quod Tacit. videtur imit. lib. 3. Annal. vertisse, *Brundusium nauiganti celerrimum fidissimūq; appulsu erat.* Prætereà tota via Appia Româ ad Brundusium 360. milliaria continet, vt Strabo scribit lib. 6. Hæc autem vrbs hodie dicitur *Brindes.*

Explicatio Rhetorica.

DVbito hîc, vtrùm propriè sumam hanc vocem *Ariciam*, & verbum *accepit*, quomodo Terent. loquitur Heaut. Act. 2. Sc. 3. *Dij boni quid turbæ! ades nostras vix capient, scio*: quomodo etiam ipsemet Poeta l. 2. Sat. 3. *Cepit te vacuum villula*, pro *continebunt* & *continuit*: an metonymicōs *incolæ & habitatores Ariciæ hospitio modico me acceperunt*: sed angustiæ hospitij faciunt, vt mihi propriè sumendum videatur, quæ parùm ciues hospites decerent, vel ipsum Mæcenatem, si tam frugalem profectionis sumtum faceret.

b Sumptum est ab hostibus iniuriam facientibus, quibus denunciatur bellum, pro, *sustineo inediam inuitus*, sic Cic. voluptatibus indecere bellum.

c Duplex est polyptoton, ac prætereà quidam accessus ad prosopopœiam conuiciantium

d Sic loquitur Terent. Act. 4. Sc. 1. Ver. 16. And. *Ingeram mala multa*: id est, iaculabor in eum probra multa, eundemque maledictis multis onerabo: vbi Donatus annotauit: *quasi tela, ita se dicit ingesturum mala.* Vnde apparet sumptum a præliantibus & mutuis telis sese petentibus.

e Verba sunt puerorum ad nautam de admouenda certo littoris loco naue, ac de non pluribus in eam recipiendis.

f Hæc quoque verba fortasis sunt dominorum, qui pueros suos præmiserant.

g Συμπλοκὴ est, eiusdem soni similitudo in principijs & clausulis, quæ prætereà Græcorum ἰσόκωλα facit.

h Aptissima est metaphora ad immoderatum potionis vsum indicandum, & sumpta a quadrupedib⁹, quæ inter largos aquæ haustus demergunt labra, & propè dixerim totam tanquam promuscidem in flumen patulis naribus efflantes, quo modo Virg. 1. Aen. sub finem describit Bitium egregium potorem:

--- ille impiger hausit
Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.

i Hoc quidem epitheton propriè videtur eum significare, cui plurimum sit cerebri: sed in hac significandi ratione non reperitur: vnde non satis perspicio analogiam tropi, qui hîc latet. Nam si statuero, metaphoram esse ad hominem facilis iracundiæ indicandum; constat ex Physica, illum, qui cerebro abundat, irâ non facilè accendi. Tu videris, Lector, fortasis hîc me acutiùs. Satis mihi est tibi leuiter rem demonstrasse.

k Nota est metaphora a fabris lignarijs, qui asperrima quæq; solent complanare, pro, *cædit, percutit, & verberat*: quo tropi genere Galli vtuntur in comminationibus: *Ie te doberai bien, pour, ie te battrai bien.*

l Sumptum quoque a serpentibus, pro, lentè & tardè progredimur.

m Metaphora est a marmorarijs, qui iuncturarum æquationem, vel, vt Græci loquuntur, τὴν ὁμαλότητα καὶ ἀνωμαλίαν σωμάτων, *lauitatem continuam & asperitatem corporum* vnguibus probant, vt Grammat. notant in 2. Georg.

--- nec seciùs omnis in vnguem
Arboribus positis secto via limite quadret.

Vbi Poeta quincuncialem ordinem videtur significare, quo in figuram X literæ quinæ arbores recto versu continuantur. Hoc autem tropo vtuntur, qui perfectionem alicuius rei volunt examinare & indicare.

n Metonymia est subiecti pro cæna, quæ illic paratur: ni malis referre ad morem Principum & diuitum, qui curant sua esculenta & poculenta, quocunque proficiscuntur, a suis promis & coquis circumgestanda.

o Synecdoche est partis, pro *homines*: quo tropi genere Cic. lib. 14. Epist. fam. Epist. 14. appellat Terentiam & filiam animas ad indicium amoris singularis: *Vos meæ carissimæ animæ, quàm sæpissimè ad me scribite*: qui tropus, vt cæteri, cùm in multis vocibus alijs, tum in hac peculiaris linguæ Hebraicæ: Act. 2. Καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ, ὡς εἰς τρισχίλιαι, *& addita sunt illâ die animæ circiter ter millenæ*, id est, tria circiter hominum millia, & 1. Pet. cap. 3. εἰς ἣν ὀλίγαι, τοῦτ' ἔστιν ὀκτὼ ψυχαὶ διεσώθησαν διὰ ὕδατος *in qua* arca Noei *paucæ animæ*, id est, *octo homines seruati sunt in aqua.*

p Sumptum est a corpore ad animum, vt puritas, integritas, candor horum hominum significaretur. Sententia est: Plotius, Varius & Virgilius tales nobis occurrunt homines, quales non tulit terra, quibus magis sim obligatus.

q Metaphora a corporibus arctis ad bonos animi affectus, qui debentur bene de nobis merentibus.

r Exclamatio est admirantis magnitudinem lætitiæ, quam ex aduentu talium virorum percepit.

s Vide num hoc μετωνυμικῶς sumendum sit, pro, farcinas & onera. Ita certè perplexè loquor, vt Seruius in hunc versum Georg. 1.

Sæpè oleo tardi costas agitator asselli,
Vilibus aut onerat pomis.

aut reuerà, inquit ille, *costas*, id est, *dorsum, aut clitellas Virgilius dixit, vt Horatius: Hinc malè, &c.* citans hunc locũ. Quod equidem dum accuratiùs vel potiùs ῥητορικωτέρως exquiro, in *muli* altera est metonymia, pro mulionibus farcinas exonerantibus, ἀντὶ τῶν ὀνηλάτων τὰς γόμους ἀποφορτιζομένων.

t Apostrophe est ad Musam, quam, vt rem magnam aggressurus, & parùm ingenio suo in re tanta confidens, poscit opem. Ita Seruius in hæc: *Musa mihi.* 1. Aeneid. ex Horatio ad Pisones docet, non esse inuocandum, nisi quippiam supra humanas vires requirimus. Hinc Horatius:

Nec Deus interfit, nisi dignus vindice nodus
Inciderit.

In *Musa* autem synecdoche generis est pro Calliope, vt Donatus notat ibidem: quòd illa præsit Heroicis.

u *Osci sunt clarum genus Messij*, dicitur εἰρωνικῶς: quia Osci fuerunt populi obscurissimi & maximè ignominiosi.

x Apparatus est prosopopœiæ, vbi Sarmentus scurra inducitur per dialogismũ cum Messio Osco prior loquens.

x Exclamatio est Sarmenti comminationem Messij deridentis.

z Metaphorâ est a bestijs mutilatis, quibus exsecta sunt cornua, vel naturâ nõ adnata. 1. Sic Cæsar. 6 Com. de bell. Gall. *Sunt item quæ appellantur Alces: harum est consimilis capris figura, & varietas pelliũ, magnitudine paullò antecedunt, mutilæq; sunt cornibus.* Item Colum. l. 7 c. 3. *Non est melior mutilus aries.* At quoniam hic tropus ducitur e categoria similium, vt aliâs monuimus, cicatrix Messij in fronte habebat aliquid simile bestiæ mutilatæ: quam vocem deflectunt Grammatici a *mutus*, quod valet truncatus & comminutus.

aa In hac metaphora est facetia, vbi Messius Cicerrhus comparatur cum aprisetosis: quum pro piloso & hirsuto vocat eum setosum. Est autem seta pilus rigidior & crassior, vnde grex suum dicitur pecus setigerum.

bb Hîc agnosco eum metonymiæ modum, qui ponit causam pro effecto. i. inuentore pro inuento: quod est hîc genus saltationis a Polyphemo vel inuentæ, vel saltatæ: quo tropi genere dicitur Πυλάδης ὀρχεῖσθαι Διόνυσον ἀντὶ τῶν τὴν Διονυσιακὴν ὄρχησιν μιμεῖσθαι, pro, *Bacchicã saltationẽ imitari.* l. 1. Epig. Græc. περ. ια. Simili tropo vtitur Suet. in Ner. Claud. c. 54. *quomodo ex voto Nero saltaturus esset histrionem Virgilij Turnum.* Prætereà est in *Cyclopa* synecdoche generis pro specie Polyphemi

cc Allegoria est e metaphoris a personis scenicis, quæ se comparare solent conuenienter rei, quam volunt repræsentare. Itaq; quum facies sit Messio sæua, trux & deformis, & cicatricosa, statura quoque corporis procera, nil erat opus laruâ & cothurnis ad similitudinem huius saltationis & personæ decenter referendam.

dd Hic par refert Sarmento ſcurræ proximis deinceps quinque verſibus, in quorum fine clauditur dialogiſmus narratione iucunditatis inde captæ.

ee Duo hîc ſunt modi metonymiæ: prior eſt adiuncti pro domo hoſpitis, qualis eſt 2. Aen. *proximus ardet Vcalegon*: alter eſt cauſſæ, id eſt, inuentoris pro igne a Vulcano inuento.

ff Sumptum eſt a canibus linguâ & molli tactu catulos linguentibus. Eodem tropo vſus eſt Virgil. 3. Aen. in deſcriptione Aetnæ calidum exhalantis hyperbolicῶs.

Attollitq́, globos flammarum, & ſidera lambit.

gg Synecdoche totius pro ipſis opſonijs, quæ coquebantur.

hh Synecdoche eſt certi ac definiti pro infinito & incerto: *quivis poſſet videre famelicos conuiuas rapere ex incendio, quæ ad cœnam parabantur*: idem ſerui præſtabant metu heri.

ii Similis eſt tropus ſuperiori, *tria repimus*.

kk Metonymia eſt effecti pro exprimente lacrymas & prouocante.

ll Metonymia eſt ſubiecti pro igne adiũcto & vrente: propriè enim caminus eſt fornax, vt in illo Virg. 3. Aen. *ruptis flammam exſpirare caminis*. Hac quidem ſimiliter immutatâ voce vtitur hic ipſe Sat. 3. l. 2. ſub fin.

Adde poemata nunc: hoc eſt, oleum adde camino.

id eſt, reſtingue ignem oleo. Eſt autem ὁ λὰι ὁ κάμινος vox Græca, quæ modò, vt Latina facta, propriè ſumitur pro fornace, cuius exempla paſſim reperias, modò tropicῶs, vt apud Chryſoſt. lib de ſacerdotio: λὰι τλὺ σιδηρᾶν τῆς χηρείας ὴν ἄφυγον κάμινον *atque ferreum viduitatis ardorem non effugit*: & recta eſt translatio: nam dicitur ἀπὸ τῆ καύματος, *a calore*.

mm Metonymia eſt cauſſæ pro amore & libidine, cui ſomnus aufert, quod intendebat, & expetebat.

nn Eſt hîc quædam ſynecdoche generis pro induſio, ἡ αὐτὶ τῆ εὐδοτάτης χιτωνίσκης.

oo Synecdoche eſt generis pro Canuſio oppido.

pp Synecdoche hîc eſt altera, ſed totius pro die poſtera.

qq Metonymia eſt ſubiecti pro miraculo ignis, quod illic fit, ac præterea metaphora in *dedit*: quia tribuitur motus & ſenſus rei inanimæ.

rr Conceſsio eſt γελοίαστος.

ſſ Synecdochica eſt periphraſis ipſius cæli & metaphorica.

tt Metonymia eſt ſubiecti pro ſcriptionis & profectionis fine, id eſt: *Ego Brundiſii finem feci pergendi aliò & canendi ſeu ſcribendi plura.*

SATYRA SEXTA.

Nobilitatem hominis non generis ſplendore, nec titulis auorum, ſed honeſtate morum, virtute & αὐτάρκεια metiendam eſſe.

NOn quia, Mæcenas, Lydorum quicquid Ethruſcos
Incoluit fines, 2. nemo generoſior eſt te:
Nec quod auus tibi maternus fuit, atq́, paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitârunt:
Vt plerîq́, ſolent, a naſo ſuſpendis adunco
Ignotos, vt me libertino patre natum:
3. Quem referre negas, quali ſit quisq́, parente
Natus, dum ingenuus. 4. Perſuades hoc tibi verè,
Ante poteſtatem Tullî atq́, ignobile regnum,
b *Multos ſæpè viros nullis maioribus ortos,*
Et vixiſſe probos, amplis & honoribus auctos:
Contrà Lætinum Valerî genus, vnde Superbus
Tarquinius regno pulſus fuit, vnius aſsis
Non vnquam pretio pluris licuiſſe, notante
Iudice, quem nôſti, populo: 5. qui ſtultus c *honores*
Sæpè dat indignis: & famæ ſeruit ineptus:
Qui ſtupet in titulis & imaginibus: 6. quid oportet
Nos facere a vulgo longè lateq́, remotos?
7. d *Namq́, eſto: populus Lætino mallet honorem,*
Quàm Decio mandare e *nouo: cenſorq́, moueret*
f *Appius, ingenuo ſi non eſſem patre natus:*
Vel meritò, quoniam in propria non g *pelle quieſſem.*
Sed fulgente trahit conſtrictos h *gloria curru*
Non minùs ignotos generoſis. 8. Quò tibi, Tulli,
Sumere depoſitum i *clauum, fieriq́, Tribunum,*
Inuidia accreuit? priuato quæ minor eſſet.
9. Nam vt quisq́, inſanus nigris medium impedijt
crus
k *Pellibus, & latum demiſit pectore clauum:*
Audit continuò, l *quis homo hic eſt? quo patre natus?*
Vt ſi qui ægrotet, quo morbo Barrhus, haberi
Et cupiat formoſus: eat, quacunq́, puellis
Inijciat curam quærendi ſingula: quali
Sit facie, ſurâ quali, pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, ciues, Vrbem ſibi curæ,
Imperium fore, & Italiam & m *delubra Deorum:*
Quo patre ſit natus, num ignotâ matre inhoneſtus,
Omnes mortales curare, & quærere cogit.
10. n *Tûne* o *Syri, o Damæ, aut* o *Dionyſî filius audes*
Deijcere e ſaxo ciues? aut tradere Cadmo?
11. At Nouius collega p *gradu poſt me ſedet vno.*
Namque eſt ille pater quod erat meus. 12. Hoc tibi q *Paullus*
Et q *Meſſala videris. 13. At hic, ſi plauſtra ducenta,*
Concurrantq́, foro tria funera, magna ſonabit,
Cornua quod, vincatq́, tubas: ſaltem tenet hoc nos.
14. r *Nunc ad me redeo libertino patre natum:*
Quem ſ *rodunt omnes libertino patre natum.*
Nunc quia, Mæcenas, tibi ſum conuictor, vt olim,
Quòd mihi parêret legio Romana Tribuno.
Diſsimile hoc illi eſt: quia non vt forſan honorem
Iure mihi inuideat quiuis, ita te quoq́, amicum:
15, Præſertim cautum dignos aſſumere, prauâ
Ambitione procul: felicem dicere non hoc
Me poſſum caſu, quòd te ſortitus amicum.
Nulla etenim mihi te fors obtulit. Optimus olim
Virgilius, poſt hunc Varius dixêre, quid eſſem.
16. Vt veni coràm, ſingultim pauca loquutus
(t *Infans namque pudor prohibebat plura profari)*

Non

Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo:
Sed, quod eram, narro. Respondes (vt tuus est mos)
Paucа: ab eo: reuocas nono post mense, iubesq;
Esse in amicorum numero. 17. Magnum hoc ego duco,
Quòd placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre præclaro, sed vitâ & pectore puro.
18. Atqui si vitijs mediocribus, ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta: velut si
Egregio inspersos reprehendas corpore nævos:
u *Si neq; auaritiam, neq; sordes ac mala* x *lustra*
Obijciet verè quisquam mihi: 19. purus & insons
(Vt me collaudem) si viuo & carus amicis;
Caussa fuit pater his, 20. qui macro pauper agello
Noluit in Flauî y *ludum me mittere magni:*
Quò pueri z *magnis e Centurionibus orti*
Lævo aa *suspensi loculos, tabulamq;* bb *lacerto,*
Ibant octonis referentes Idibus cc *æra.*
Sed puerum est ausus Romam portare docendum
Artes, quas doceat quiuis Eques, atq; Senator
Semet prognates: 21. vestem seruosq; sequentes
In magno vt populo si quis vidisset, auita
Ex re præberi sumtus mihi crederet illos.
22. Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
Circum doctores aderat. Quid multa? pudicum
(Qui primus virtutis honos) seruauit ab omni
Non solùm facto, verùm opprobrio quoq; turpi.
23. Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco paruas, aut, vt fuit ipse, dd *coactor*
Mercedes sequerer: neq; ego essem questus. Ob hoc nũc
Laus illi debetur & a me gratia maior.
24. Nil me pœniteat sanum patris huius: eoq;
Non, vt magna dolo factum negat esse suo pars,
Quòd non ingenuos habeat clarosq; parentes,
Sic me defendam: longè mea discrepat istis
Et ee *vox & ratio. 25. Nam si natura iuberet*
A certis annis ff *æuum remeare peractum,*
Atque alios legere ad fastum quoscunq; parentes,
Optaret sibi quisq;: meis contentus, honestos
Fascibus & sellis nollem mihi sumere: 26. demens
Iudicio vulgi, sanus fortasse tuo: quòd
Nollem onus haud vnquam solitus portare molestum.
27. Nam mihi continuò maior quærenda foret res,
Atq; salutandi plures: ducendus & vnus,
Et comes alter, vti ne solus, rúsve peregré-
ve Exirem: plures calones, atq; caballi
Pascendi: ducenda petorrita. Nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel, si libet vsq; Tarentum.
Mantica cui lumbos onere vlceret, atq; eques armos.
28. Obijciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tulli,
Quum Tiburte viâ Prætorem quinq; sequuntur
Te pueri, lasanum portantes, Oenophorumq;.
Hoc ego commodius quàm tu, gg *præclarè Senator,*
Multis atq; alijs viuo. 29. Quacunq; libido est,
Incedo solus: percontor, quanti olus ac far:
Fallacem hh *Circum, vespertinus q; pererro*
Sæpè forum: assisto diuinis: inde domum me
Ad porri & ciceris refero, lachanisq; catinum.
Cœna ministratur pueris tribus & ii *lapis albus*
Pocula cum cyatho duo sustinet: assat echinus,
Vilis cum patera guttus, Campana supellex.
Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quòd cras
Surgendum sit manè: obeundus kk *Marsya, qui se*
Vultum ferre negat Nouiorum posse minoris.
Ad quartam iaceo: post hanc vagor: aut ego lecto,
Aut scripto, quod me tacitum iuuet, vngor oliuo:
Non quo fraudatis immundus Naca lucernis.
Ast vbi me fessum sol acrior ire lauatum
Admonuit, fugio rabiosi tempora ll *signi.*
31. Prænsus non auidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domesticus otior. 32. Hæc est
Vita solutorum miserâ ambitione, grauiq;.
His me consolor, victurus suauiùs, ac si
mm *Quæstor auus, pater atq; meus, patruusq; fuisset.*

Analysis Dialectica.

HOc theticum est ad hæc verba: *Qui turpi secernis honestum*, &c. vbi vtile proponitur exemplar veræ nobilitatis, cuius idæam & effigiem statuit in Mæcenate, qui etiamsi clarus natalibus, fundis, imaginibus, titulis, curribº, calceis & reliquis insignibus ornatus esset; virtus tamen ipsum veriùs his omnibus nobilitaret: idem affirmat Ouidius Epist. ad Pisonem:

Nam quid imaginibus, quid auitis fulta triumphis
Atria, quid pleni numeroso Consule fasti
Profuerint, si vita labat? perit omnis in illo
Gentis honos, cuius laus est in origine sola.

Idem quoq; Iuuenalis Sat. 8.

Tota licet veteres exornent vndiq; cera
Atria, nobilitas sola est, atq; vnica virtus.

Itaque non patricij solùm Romæ nobiles, sed plebeij etiam homines, qui singulari aliquâ excellerent virtute, appellabantur: atque adeò illic nemo honoribus excludebatur, qui sic ornatus perspiciebatur, quæ profectò omnia videntur e Dictye Euripidis sumpta. Sic enim ille:

Εις δ' εὐγενείαν ὀλίγ' ἔχω φράσαι καλά.
Ὁ μὲν γὰρ ἐσθλὸς εὐγενὴς ἐμοίγ' ἀνὴρ.
Ὃ δ' ὐ δίκαιος, κἂν ἀμείνονος πατρὸς
Ζυνὸς πεφύκῃ, δυσγενὴς εἶναι δοκεῖ.

Pauca quidem de nobilitate possum honestè dicere. Vir enim bonus mihi nobilis videtur. Sed qui non est iustus, quamuis patre præstantiori natus, quàm ipse Iupiter, sit, ignobilis mihi videtur. Quod autem Mæcenas definire soleat virum nobilem non imaginibus maiorum, quibus nonnulli arroganter elati despiciunt humiles & obscuros, sed *p*rijs ipsius virtutibus, vt Od. 17. l. 3. dictum, docet Poeta dissimilium collatione: *non, vt plerique, solent obscuro & humili loco natos contemnere & irridere, sic me libertino patre natum despicit Mæcenas, ac superbè illudit.*

2. Antapodosis diuersis approbatur, quorum prior pars enunciatur primùm minoribus: *Mæcenas omnibus Lydis, qui in Etruriam migrârunt, præluceat generis splendore:* deinde procreantibus caussis: *Mæcenas ex illustribus & fumosis imperatoribus ortus est: neq; tamen inde tantum sibi spiritus sumit, vt de vera nobilitatis origine sentiat aliter atq; Stoici Philosophi, qui illam verè dicunt a virtute sola ortum habere:* quæ fuit Athenodori sententia, quam Cicero nouus homo libenter, vt hîc Horatius, probauit: contrà, in politicis Aristoteles eam in claritate maiorum ponit: Stoici sententiam suam mordicus tuentur. Itaq;

inter cæteros Sen. l. 1. c. 9 de Clem. vbi Augustus inducitur sic consilio Liuiæ vxoris Cinnam alloquens, *Cedo si spes tuas solus impedio, Paulus ne te, & Fab. Max. & Cossi, & Seruilij ferent, tantumq; agmen nobilium, non inania nomina præferentium, sed eorũ, qui imaginib suis decori sunt?*

1. Idem confirmat diuino Mæcenatis summi ac sapientissimi viri iudicio ac testimonio: *Qui nullam soleat aut patriæ aut parentis rationem habere in æstimatione nobilitatis, dum modò quis præ se ferat probitatem, & morum ingenuitatẽ*, id est virtutis doctrinæq; rationẽ. Hac iudicij veritate monemur, ne in æstimanda re aliqua oculos conuertamus ad putamina, sed ad ipsos nucleos. Idem prorsus fuit iudicium Menandri:

Ὡς αὐ δὴ γεγονὼς ἢ τῇ φύσει πρὸς τ' ἀγαθὰ
Κἂν Αἰθιοπὴ μήτηρ ἐστὶν εὐγενὴς.

Qui naturâ probè est affectus ad bona, etiamsi matre natus sit Aethiope, nobilis est.

4. Approbatio est iudicij a Mæcenate rectè vereque facti ex aduersis exemplis: *Seruius Tullius rex sextus Romanorum e matre serua natus regiam potestatem nactus est. Permulti quoq; ignobiles nullâ generis commendatione vitam honestè degerunt: summis amplissimisq; honoribus Reipub. ornati sunt: contrà, Læuinus illustri & claro genere natus, a gubernaculo Reip. tum Iuppiter repulsus est & a populo contẽtus quòd a grauitate contestataq; patris virtute degenerasset*: in qua qui natalium splendori non respondet, eò illustrior est ipsius nequitia, & quis nobilem eum prædicauerit e sententia Iuuenalis, qui

Indignus genere, & præclaro nomine tantùm
Insignis miserum est aliorum incumbere famæ!

Quàm autem minimi Læuinus ille factus sit, paribus demonstratur: *non pluris æstimatus est a populo, quàm quicque minimum.*

5. Contentio de generis Læuini dilatatur loco disparatorum, siue repugnantium: *Populus qui splendore generis capi solet, & ei plus tribuere, quàm virtuti, hunc nobilissimum repudiauit.* Ornamenta enim magistratuum in virtute & industria posita lucent: sed in Antonio lustris & popinis dedito Cicero dicit Philipp. 13. obscurari.

6. Rursus hoc populi iudicium declaratur loco minorum, vt illud Męcenatis superius magis illustretur: *Si populus semper ferè perturbationibus animi affectus, rectè tamen ac verè de vi & natura nobilitatis sensit, quid Philosophi, constantiâ, grauitate & sapientiâ egregiè ornati, de eadẽ statuere debeant? nobilitatem nihil aliud esse, nisi cognitam virtutem: quæ propria sit viri, non generis.*

7. Hîc Satyricè & facetè in ambitiosos ignobiles sermonem grauem conuertit e loco diuersorum, *quãuis ipse populus leuis contrà sentiat, ac modò dictum est, seuerusq; sit censor, qui aliquando in senatum allegit homines generis libertini ac viles, malitq; deligere ad magistratum virum nobilem, aut certè ingenui filium & liberti nepotem*, cuiusmodi fuit Poeta, *quàm ignobilem: perinde tamen obscurus, atq; clarus, cupiditate honoris ducitur*: prior huius diuersitatis pars confirmatur collatione maiorum: posterior autem enunciatur alterâ parium, *quòd ignoti iuxtà, atq; nobiles generosi, appetant honores.*

8. Ex adiuncta inuidia, eaque saltem minori docet, *quid ignobilẽ, vbi summos amplissimosq; honores adeptus est, maneat, quantamque inuidiæ molem cogatur sustinere*, quæ ipsi leuior fuisset, si priuatus & sua sorte contentus vixisset.

9. Ratio inquirendi in hominem ignotum, vbi magistratum accepit, collatione similium explicatur: *Quemadmodum Barrus homo mulierosus, immodicoq; studio formæ & cultus elegantioris deditus, quacunq; faciat iter, inuitat puellas nihil alioqui de ipso cogitantes, vt oculis lustrent singulas ipsius partes, & metiantur: ita homo ignobilis & nimis ambitiosus in honoribus petendis & impetrandis facit, vt omnes in ipsum oculos conijciant, & in ipsius ingenium, mores vitam & genus inquirant.*

10. Apodosis augetur loco disparatorum: *Hic homo ignotus est seruilis conditionis & infimæ: non igitur debuit habere tribunitiam potestatem Romæ ciues damnãdi, de saxo Tarpeio deijciendi, securi percutiendos carnifici tradendi.*

11. Diluit homo ignobilis obscuritatem sui generis minorum collatione: *quòd si Nouius collega ipsius in hoc magistratu toleratur, quum uno gradu generis sit ipso inferior, tantò magis ipse tolerandus est.*

12. Populus obijcit arrogantiam rursus ignobili ambitioso e parium collatione: *quòd si vno gradu generis præstet Nouio, existimet se Paulo & Messalæ, summo loco natis, æquandum.*

13. Idem populus reponit ex eodem argumenti genere, *Tu, o ambitiose, Nouio quidem antecellis vno generis gradu: at ille tibi vocis bonitate & dicendi facultate: quâ delectamur & illius obscuritatem facilius toleramus*: Non quidem dicit: *Nouius te vincit vocalitate*, sed: *quæq; maximè sonora & vocalia superat, vel ipsum Stentorem*, quod est maius. Ita exaggeratur apodosis parium. Ita Poeta facetè mordet populum Rom. & ambitiosos: illum; quòd huiusmodi hominibus deferat honores: hos; quòd imprudenter vnius vocalitatis & eloquentiæ garrulæ nomine dignos se muneribus publicis iudicent.

14. Adhuc eleuauit in genere inanem nobilitatis aestimationem, quo facilius humilitatem & ignobilitatem patris sui virtute commendaret: nunc ostendit duas res sibi contigisse, quæ ipsi conflarunt inuidiam; militarem olim tribunatum, & hodie familiarem, quotidianumque cum Mæcenate conuictum: quorũ quidem alterum dissimilitudine docet reprehendẽdi, iure sibi inuideri posse, alterum minimè posse. Argumentum autem sic clariùs enunciari solet: Quemadmodum fortassis quiuis potest mihi iure tribunitiam potestatem inuidere: non ita me carpere potest iure, quòd sim Mæcenati ὁμοδίαιτος familiaris & quotidianus conuictor.

15. Antapodosis approbatur ex efficiente primum per se, quòd in familiaritatem Mæcenatis maturo ipsius consilio & iudicio de moribus suis & virtute facto intrârit, in quam cadere non debet inuidia. Deinde remotione fortuitæ caussæ, quæ multa sæpè mandat indignis, & confirmatione adiuuantium Virgilij & Vari, qui testimonium virtutis Horatianæ quærenti Mæcenati attulerunt, sed nullum rogatum ambitiosè interposuerunt.

16. Eódem spectat hîc locus aduersorum: Mæcenati dixi apertè me ex humili loco & obscuro natum: nec falsò mihi genus clarum, & illustre arrogani. Hæc autem oppositio amplificatur primum ex adiuncta Poetæ timiditate & verecundia, quæ custos habetur & est omnis virtutis, ex paucitate verborũ, quæ more principum, Mæcenas addidit narrationi, ac postremò reuocatione mei post nouem menses: vnde tollitur omnis suspicio amicitiæ ambitiosè petitæ, sed consilio & iudicio Mæcenatis & Poetæ virtute conciliatæ: quod vtrique summæ ducitur laudi.

17. E superiori sermone conficit, quod initiò positũ est: *rectè & sapienter à Mæcenate nobilẽ definiri, non generis splendore & imaginibus maiorum: sed virtute, innocentiâ vitæ, & animi integritate, tam propriâ, quàm paternâ*, quod ipse deputat in bono omnium maximo: quippe qui hoc vero definitionis genere videat irrisores obscuritatis suæ conuictos & refutatos.

18. Ad

18. Ad ſoluendum obiectum vtitur loco diuerſorum: *Etſi*, inquit, *non planè a vitijs & delictu ſum liber, purus & integer; ijs tamen ſolùm teneor, quæ nemini noceant*: quod declarat ſimilibus: *Illa mediocria naturæ meæ vitia & pauca ſic reprehendenda ſunt; vt leues quidam naui in corpore venuſto.*

19. Hæc pertinent ad obſcuritatem patris illuſtrandam ſumpta e loco cauſſarum efficientium: *quòd ego ſanus ab illis vitijs, quæ pernicie ferunt & mediocribus, quibus ignoſcas, teneor; id totum educationi & inſtitutioni paternæ fero acceptum.*

20. Augetur talis cauſſa loco diuerſorum: *Non curauit meus pater ſordidis artibus & quæſtuoſis me inſtituendum: quibus ſolent pueri aliquot e claris parentibus orti, inſtitui: ſed Romæ liberalibus & honeſtis inſtituendum, quarum ſtudijs liberi Senatorum & Equitum formantur.* Hinc perſpicitur ſumma in patre Horatij prudentia, qui, quanquam ſciret, eſſe parentum, τοῖς τέκνοις θησαυρίζειν theſauros congerere liberis; e definitione tamen τῦ πλέτυ, quem ſic Chilon Lacedæmonius definiuit comparatè: πλέτος λιανικὰς μᾶλλον, ἢ μακροπαχθείας ἐστὶν ὑπηρέτης diuitiæ ſunt magis adminiſtræ vitæ, quàm honeſti, προῆκεν τὸν υἱὸν παιδεύσει αὐτὴ τῦ πλέτε: poſthabuit diuitias inſtitutioni filij. Pater Pomponij Attici commendatione paternæ inſtitutionis ſic laudatur a Cor. Nepote: *qui, prout ipſe amabat literas, omnibus doctrinis, quibus pueri is ætas imperiri debet, filium erudiuit.* In cæteris autem longè diſſimilis fuit conditio vtriuſque. Non diſſimilem fuiſſe curam patri ſuo, Cic. ſcribit inſtitutionis ſuæ, in exordio, Dialogi de Amicitia. *Ego autem a Patre ita eram deductus ad Scæuolam, ſumpta virili toga, vt quo ad poſſem & liceret, à ſenis latere nunquam diſcederem, itaq; multa ab eo prudenter diſputata, multa etiam breuiter & commodè dicta, memoriæ mandabam, ſtudebamq; eius prudentia doctior.*

21. Eadem cauſſa dilatatur acceſſione huiuſmodi ſumptus, veſtitus & comitatus, *vt, qui vidiſſet puerum Horatium tali ornatu & comitatu ſtipatum, illum exiſtimaſſet non ex auo liberto prognatum, ſed ex aliquo nobili diuite.*

22. Pergit patris ſui ſtudium & diligentiam in ſe formando explicare ex adiunctis & factis: quę poſteriora maiorum collatione augentur: *Pater non ſolùm ſeruauit me pudicum & ab omni turpitudine intactum; ſed etiam ab omni ſuſpitione impudicitiæ longè remotum.*

23. Altera eſt maiorum comparatio eódem ſpectãs: *Non potuiſſet non laudari pater meus, ſi vel præconis artem vel coactiones argentarias, quas ipſe exercuerat, factitaſſem: nunc, quum me liberalibus diſciplinis tradidit, more nobilium, præterrationem & modulum facultatum ſuarum & oranis inſtituendum; multò illi maior a me & laus & gratia debetur.* Hic Horatius veriſsimè exprimit officium patris, qui, quum propter tenuitatem rei ac doctrinæ inopiam non poſſet filio eſſe & pater & pædagogus ſimul; utrumq; tamen munus exſequi ſtudebat, nec ſine principum exemplo. Cyrus enim lib. 8. vbi ſuos liberos ſatis videbatur edocuiſſe, quales inter ſe deberẽt eſſe, remittebat illos πρὸς τὸ μανθάνειν παρὰ τ παραγεγονημένων. αὐτὴ γὰρ ἡ τροφὴ παιδαγωγία. Huc pertinet, quod de Ariſtippo legimus, à quo cum quidam quæſiuiſſet, quid boni filio ſuo allatura eſſet eruditio: Si nihil aliud, inquit ille, hoc certè quod in Theatro lapis in lapide nõ ſedebit. Idem ipſe alteri, qui cum ſibi nimiam mercedem pro filij inſtitutione poſci videret, reſponderat, iſta pecunia ſeruum mihi emere poſſem. Tu verò, inquit, etiam hoc amplius, ſi enim vnum emeris duos habebis. Dionyſ. Halicarnaſ. narrat, Patrem Iſocratis Theodorum fuiſſe vnum ex mediocribus Athen. ciuibus, cui famuli erant fabri tibiarum, & ex illarum cõfectione ac quæſtu ſe & familiam ſuſtentaſſe: honeſtè tamen filium Iſocratem educandum, & à pueritia inſtituendum curaſſe, nihiloq́ue deterius, quam quiſquam Athenienſium ſuis liberis idem ſoleret præſtare. Hæc profectò pietas Horatij filij in patrem pudefacit multos Chriſtianorum liberos.

24. Quòd nunquam ortus ſui conditio parùm ſibi cara & beata futura ſit, declarat loco diſſimilitudinis: *Nunquam, quemadmodum permulti culpam ignobilitatis ſuæ conferunt in obſcuros parentes; ſic meam accuſatione patris mei defendam, longè aliter atq; illi educatus & inſtitutus.* Idẽ paribus dilatare poteſt, non minus animo grato genus meum, Mæcenati recenſere poſſum, quam Glaucus ſuum Diomedi apud Homerum potuit. *Hippolochus*, air ibid. *qui ternis Bellerophontis liberis ſupererat, me genuit & huc ad bellum Troianum dimiſit, multis verbis iubens, vt ſemper ad optima niterer, & inter cateros exſtarem eminentiſſimus, ne alioquin genus meum dedecorarem, degenerarem q; à maioribus, quos conſtat ex omnibus, qui vel in Ephyra vel in Lycia fuerunt, longè fuiſſe eminentiſſimos.*

Τούτου τοι γενεῆς τε καὶ αἵματος εὔχομαι εἶναι.

Huius equidem generis & ſanguinis me glorior eſſe.

Vterque profectò & Glaucus & Horatius videtur ad hanc erga terrenos parentes pietatem inſtructus conſilio Menadri, qui palam profeſſus eſt, illos ortus noſtri, noſtræq; vitæ tanquam Deos eſſe. Θεοὶ μέγιστοι τοῖς φρονοῦσιν οἱ γονεῖς. *Parentes, ait ſapientibus Dymax mi.*

25. Eodem argumenti genere docet, ſe parentibus ſuis contentum maximè neq; ſibi delecturum alios clariores ad gloriam & oſtentationem, vt pleriq́, alij facerent, ſi liceret renaſci per naturam, &, quos mihi liberet, deligere parẽtes. Similem huic poſſem adhibere optionis conceſſiæ negationem, & recuſationem, qua vtitur Cato ſub fin. Diſl. de Senect. vt oſtẽdat ſuã moriendi cupiditatem, hac maiorũ collatione. *Equidẽ efferor ſtudio Patres veſtros, ô Lali & Scipio, quos colui & dilexi, videndi, neq; eos vero ſolum conuenire aueo, quos ipſe cognoui, ſed illos etiam de quibus audiui & legi, & ipſe conſcripſi*, quam cupiditatem auget duplici ſimilitudine, altera ſumptã à luſoribus præ, altera à curſoribus. *Quò*, id eſt, ad quos Patres, *me quidem profitiſcentem, haut ſanè quis facile retraxerit, neue tam quam pia retorſerit. Quod ſi quis Deus mihi largiatur, vt ex hac ætate reptare recam, & in cunis vagiam, valdè recuſem, nec verò velim quaſi decurſo ſpatio ac calle ad carceres reuocari.* Aliam quoq; ſimilem ad præcedentes habet Homerus Ιλιαδ. ι. qua Phœnix vtitur ad Achillem.

Ὡς οὐ ἐώσειτ' ἀπὸ σεῖο φίλου τέκος ἠθέλομοι
Λείπεσθαι οὐδ' εἰ μοι ὑπαὶ γλάφυ θεὸς αὐτὸς
Γῆρας ἀποσσύας, θήσειν νέον ἠβόωνα,
Οἷον ὅτε πρῶτον λίπεν Ἑλλάδα λιγυρόωνα.

Quare dilecte fili, abſte velim equidem
Deſeri, neq; ſi mihi Deus ipſe promitteret,
Senectutem abradem, efficturum me iuuenem pubeſcentẽ
Qualis eram cum primum reliqui Graciam formoſis mulieribus ornatam, &c.

26. Huiuſmodi Poetæ inſtitutum declaratur aduerſis: *Vulgus imperitum & ſpecioſis imaginib. maiorum captum inſimulare: me his parentibus contentum ſummæ dementiæ & vituperaret: tu verò Mæcenas, qui nullos vnquam magiſtratus geſſeris, & ordine Equeſtri ac loco contentus vixeris, nec prudentiæ huius nomine miris laudibus prædicares, qui onus meis humeris inſuetum non recepiſſem.*

27. Locus item eſt aduerſorum, tractatus tamen cõparatè: *Vt ſplendor generis aduerſarur obſcuritati: ſi quæ circumſtant vtrumq; ſibi aduerſari videntur. Illud magnas facultates, ſumptus, prenſationes, plures ſeruos, comites, equos, vehicula requirit: hoc, rem tenuem, perexiguum ſumptum, vnicum*

caudâ curtatâ mulum, nullum famulum, nullum vehiculum desiderat, quum peregrè proficiscendum est.

28. Hic status humilis & obscurus Poetæ dilatatur minorum comparatione: *quòd mille commoditatibus superet Senatorium*: cuius apodosis approbatur ex adiunctis. Hic enim, nisi magnificè nitescat vsquequaque, statim inelegans, sordidus & immundus habetur.

29. Protasis quoque illustratur accessione variarum commoditatum: *quòd humilis status vbiq; facilem viam, parabilem victum, facile ministerium, supellectilem, facilia deniq; omnia somnium, & ex eo expergiscendi & obeundi vadimonij, rursusq; cubandi, inambulandi, deinde post lectionem & scriptionem vngendi oleo longè alio, atq; est illud, quo Naca vngitur* (vbi est argumentum a dissimilibus) *liberam facultatem habeat.*

30. Huc accedit alia commoditas, *corpus lauandi, quũ Sirio torrentur omnia, & domi quiescendi.*

31. Rationem sui victus ostendit parium collatione: *quòd tantum prandeat, quantum satis sit ad exspectandam cœnam, sine latratu ieiuni stomachi & murmure intestinorum.*

32. Concludit Satyram minorum collatione: *se humili loco natum, honestis studijs septum, & sua sorte contentum nobilius ac iucundius victurum quolibet generoso & ambitioso*, vt nobilitas a Mæcenate fuerat definita. Itaque de Horatio idem statuamus, quod P. Ramus de Virgilio in ipsius vita, vt ipsi attigimus in vita Horatij a nobis initiò huius operis digesta: *Satis constat Virgilij genus patriâ obscurius & ignobilius fuisse, vt tantò magis miremur ignobilis & patriæ & generis tam nobilem partum exstitisse: & quas vulgus magnorum hominum & excellentium causas præcipuas putat, causas sæpè nullas esse: veramq; hominis nobilitatem vrtute cùm corporis, tum animi constare, a fortuna vel loci vel generis nihil admodum pendere.*

Enarratio Grammatica.

Lydorum.] Lydi fuerunt incolæ Lydiæ, quæ regio fuit minoris Asiæ, vbi olim Crœsus regnauit. Lydia autem nomen inuenit a Lydo filio regis Aryos & fratre Tyrrheni: e qua genealogia Ethrusci dicuntur originem duxisse: de quibus copiosè scribit Dion. Halic. l. 1. antiquitatum & de nominibus illorum: itẽ nonnihil Herodotus lib. 1. Præterea Lydi memorantur maximâ fuisse & expeditissimâ celeritate: vnde Pindarus παρὰ Λύδιον ἅμα πεῖσος ἰχνεύων· *Currum Lydium velocitate exaquare*, quod abijt in prouerbium in eos, vt est in Periegesi Dionys. & in scholijs Eustathij præcipuè, *οἱ σὺν ἡνιοχείᾳ ἀγῶνα, qui in aurigatione vincuntur*: memorantur quoque promti ad seditiones concitandas: ideoque Cyrus victo Crœso interdixit illis armorum vtu: vnde ad luxum cultus, vitæ, Veneris, Bacchi reliquarumq; deliciarum se traduxerunt: quibus remollescere illis animi cœperunt. Hinc factum est Λυδοπαθὴς, *mollis & voluptarius*, & Λυδίζειν, pro, *mollitiem illorum imitari.*

Quicquid Lydorum.] De hoc genere syntaxeos diximus in Grammaticis 5. Epodõn, quod hîc valet, quotquot vel quicunque Lydi regionem Ethruscorum incoluerunt, nullus eorum tibi præstat generis claritate. Hæc quidem comparatio, si quos fortè tum habuit Mæcenas patrueles in Lydia, videtur iniuriosa e ratione syntaxeos in Epod. 5. notata & sumpta ex interprete Terentij.

Generosior.] Hæc vox geminatur Paradoxo. 3. *cùm nobilis: lapsa est libido cum muliere ignota, dolor ad paucores pertinet, quàm si etiam petulans fuisset in aliqua generosa ac nobili virgine*: ita 2. de Repub. Platonis γενναῖος huic respondens geminatur cum ἁπλῶς, ἀνδρεῖα ἁπλῶς καὶ γενναῖον δοκεῖν, *virum simplicem & ingenuum videri.* Item cum θυμοειδὴς Herod. lib. 2. γενναῖος καὶ θυμοειδὴς, *generosus & animosus.*

Legionibus imperitârunt.] *Imperitare & seruire* Sat. 7. l. 2. *Tu mihi, qui imperitas alijs, seruis miser*: item *imperare & parêre* mutuâ se relatione afficiunt, quod posterius infrà vsurpatur, *quòd mihi pareret legio Romana Tribuno.* Recentiores autem Græci e Latino *legio* fecerunt τὸν λεγεῶνα, licet Etymol. deflectat παρὰ τὸ λέγειν, vt Latini Grammatici a delectu militum, ita docent legionem nominari, quâ sex millia & sexcentos & sexaginta sex milites Suidas scribit contineri: sed paullò aliter Varro lib. 4. de ling. Latina, & Veget. lib. 2. cap. 2. quos, si vis lege. De partibus autem legionis ita ex historijs statuere possumus, vt per ordinem ætatis singulas distinguamus. Itaque in legione prima ætas est Triariorum, altera principum, tertia hastatorum, vltima velitum, quæ, velitum demtâ, subdiuiduntur sigillatim in decem centurias: quibus singulis præficiebantur primarij centuriones. Singulæ autem centuriæ sic in triarijs vocabantur, primum pilum, secundum pilum, tertium pilum, ac deinceps ad decimum vsque pilum: in principibus, primus princeps, secundus princeps, vsq; ad decimum: in hastatis, primus hastatus, secũdus hastatus, ad decimum etiam vsq; duces prætereà ita quoq; appellabãtur, primi pili centurio, primi principis centurio, primi hastati centurio & ita vsque ad decimum: sed velites in has triginta centurias pro rata parte subdiuidebantur. Itaque quum legemus in historijs aliquem esse primi pili, vel primum principem vel primum hastatum, intelligamus eum esse primæ centuriæ triariorum, vel primæ centuriæ principum, vel primæ hastatorum. De legione & cohorte reuise, quæ dicta sunt in Oden 3. lib. 1. quò potest addi ex eodem Vegetij lib. antè citato proprium Romanarũ legionum signum fuisse aquilam, & in prima cuiusque legionis cohorte vexillum illud gestari solitum. Huic autem aquilæ positum erat modicum sacellum, vbi inerat effigies aquilæ vel argentea vel aurea. Id vexillum, vel eam capsulam hastæ impositam ex inferiori parte acutæ, quâ defigi posset in terram, gestabat is, qui vocabatur aquilifer, vt Dio refert lib. 40. Locus autem Ciceronis in prima Catilinaria indicat illam aquilam diuino cultu affici solitam, tanquam Deam; a qua quidem Catilina cum veneratione precabatur triumphos & honores Marij, qui eam habuerit in bello Cimbrico. Verba autem Ciceronis sunt, *a Manlio etiam aquilam illam argenteam, quam tibi ac tuis omnibus perniciosam esse confido & funestam futuram, cui domi tuæ sacrarium scelerum tuorum constitutum fuit, sciam esse præmissam. Tu, vt illâ deiutus carere non possis, quam venerari ad eadem proficiscens solebas: a cuius altaribus sæpè istam dextram impiam ad necem transtuliisti.* Liuius lib. 8. scribit in prima acie hastatos collocari, in secunda principes, qui & antepilani dicebantur & robur exercitus, quò illud Thrasonis in Eunuch. Act. 4. Scen. 7. *Tu hoste instrue: hic ego ero post principia: inde omnibus signum dabo*, & Suetonij in Othone capite 6. *Inter fausta acclamationes strictosq; gladios ad principia deuenit*, pertinet, in tertia denique acie triarios. Sed de ratione institutisque castrorum Romanorum lege Pollybium ἐν τῷ περὶ πολιτείας Ρωμαίων.

Vt plerique.] Qui hanc scribunt vocem per *e*, videntur ipsam deflectere ab obliquis comparatiui *plus*, *u* in *e* conuerso: Qui verò per *a*, a Græco πλήσης: Sed vtcunque libet sequaris scripturam, vis tamen eadem retinebitur significandi maiorem hominum partem in

auorum imaginibus nobilitatem collocantium: quæ significatus ratio potest facilè cognosci ex oppositis apud Salustium, *in diuisione orbis terræ plerique omnes in tertia parte Africam posuêre: pauci tantummodo Asiam & Europam.* Similis est oppositio. lib. 2. Epistol. 1. huius poetæ.

Si quædam nimis antiquè, si pleraquè durè,

ad hanc autem significandi exsuperãtiam apertius ex primendam accedit sæpè τὸ *Omnes.* Terent in And. act 1. Sc. 1.

Quod plerique, omnes faciunt adolescentuli.

Idem in Heaut. *dixi pleraquè omnia.* Agellius lib. 1. *versus ex Georgicis pleriquè omnes sic legunt*: hæc prætereà loquendi formula manauit PriscIano lib. 8. ab Atticis, qui sic dicunt, πλείονες ἢ πάντες τοῦτο λέγουσιν ἄνθρωποι.

Naso suspendis.] Pro hoc Persius Sat. 1. dicit nimis vncis naribus indulges, atque ad Galat. cap. 6. Græcè dicitur, μυκτηρίζειν, *subsannare*: μὴ πλανᾶσθε, θεὸς δὲ μυκτηρίζεται, *ne seducimini, Deus non irridetur.* Est autem propriè naso indicare se grauiter aliquid ferre & fastidire. μυκτὴρ γὰρ ὑβρίν πνεῖ καὶ περιφρόνησιν, *nasus enim contumeliam spirat & contemtionem*, quæ Quint. lib. 11. cap. 3. confirmat, *Derisus*, inquit, *contemtus & fastidium naribus significantur.*

Quum referre.] Id est, quum nihil interesse dicis in definienda nobilitate, e quib. natus sis parentib⁹, dum probus & ingenuus fueris. *Re* autem syllaba in hac verbi notione, pro vtile esse & prodesse, producitur, a nomine *res* variatum & iunctum.

Potestatem Tulli.] Apocope est pro, Tulli, & ellipsis *regiam in potestatem.* Fuit autẽm Seruius Tullius vt refert Liuius. 1. Decad. lib. 1. & Dionys. Halicar. lib. 4. ex Ocrisia adhuc serua natus, posteà gener Tarquinij Prisci, & hoc mortuo rex sextus Romanorum socru Tanaquili sic hortante: *Tuum est*, inquit, *Serui, si vir es, regnum: non eorum, qui alienis manibus pessimum facinus fecêre: erige te, Deosq; duces sequere, & qui sis, non vnde natus sis, reputa.*

Ingenuus.] Hoc epitheto εὐψυχία significatur, fortitudo & animi præstantia, quæ in seruis etiam reperitur, vt in Plauto seruilis sortis, in Terentio, & in aliis plerisque, quos lectio historiarum tibi facilè indicabit, qualem Pomponius Lætus scribit fuisse imperatorem Flau. Val. Iustinum Thracem sine imaginibus, sine tribu, vtroque parente ignobilem, in adolescentia subulcum, &c Itaque Cic. lib. 3. ad fam. Epist. 7. ad Appium Pulcrum e sententia Athenodori, qui fuit Suidæ Sandonis filius, Philosophus & Cæsaris Augusti præceptor, ostẽdit interesse inter εὐγένειαν, & nobilitatem, quia potest quis εὐγενὴς esse, id est, e claris parentibus natus, qui non sit nobilis. Contrà, potest aliquis esse nobilis, qui tamen non sit εὐγενὴς, id est, ex illustri familia ortus: vnde apparet nobilitatem non a maioribus accipi, sed a virtute summisque in Remp. meritis comparari, ex quo bene apud omnes audiuit, atque ijsdem summa cum laude spectatus fuit: quod est nobilem esse, quasi noscibilem diceres. Ad quam vocis rationem Cicero ad Hircium scribit nobilitatem nihil aliud esse, nisi cognitam virtutem: quam nec illa εὐγένεια, maiorum claritas, nec ipsamet propria εὐφυία μόνη, bona indoles sola cuiquam dare potest: oportet igitur nobilitatem æstimare solâ virtute: actionibusque honestis. Itaque ferunt meritò Themistoclem, vt est apud Ciceronem, Seryphio cuidam in iurgio respondisse, quum ille dixisset: *non eum suâ, sed patriæ gloriâ splendorem assecutum. Nec hercle*, inquit, *si ego Seryphius essem, ignobilis essem: nec si tu Atheniensis esses, clarus vnquam fuisses.* Huiusmodi magnitudinem animi requirens in filio mulier Lacæna hoc Græco epigrammate celebrata est l. 1. Epigram. c. εἰς ἀνδρίαν.

Μήτηρ ὑιὰ λιποῦσα μάχῃ μετὰ πότμον ἑταίρων
Ἑσταότων ὠδίνων μνῆσιν ἀνηκαμένη.
Καὶ γὰ γνήσιον αἷμα διακρίνει Λακεδαίμων
Ἀλκὴν μαρναμένων, ἢ γενέῃ βρίσεων.

Mater filium relicto prælio post necem sociorum occidit, dolores partus oblita. Quòd legitimos liberos secerneret ab illegitimis Lacedæmon fortitudine pugnantium, non natalibus infantium:

Ignobile regnum.] Id est, ab ignobili detentum: contrà iactat Helena Paridi regnum esse nobile, Epi. Helenæ Paridi apud Ouid.

Nec te Palladios, nec te Iunonis honores
Auditis Helenes proposuisse bonis.

Nullis maioribus.] Sic Græci vocant ὀτιλάχους ἀνθρώς, ἢ ὀλιγωνὺς, *homines contemtos & nihili & nullo quasi loco habitos* ὀλιγοὺς ὄντας, qui nusquam sint, nec vllo in pretio habeantur.

Læuinum Valeri genus.] Id est, progeniem. Hunc P. Valerium esse Liuius lib. 2. Decad. 1. scribit, quem post L. Tarquinium Consulatu motum L. Iunius Brutus comitiis centuriatis collegam creauit, quo adiutore reges eiecerat, cui posteà, quòd popularis esset, inditum est nomen Publicolæ, a cuius virtute sic Læuinus desciuit & contemtissim⁹ fuit filius, vt quidam volunt: vel ab illa familia ducit originem, quæ initiò nacta est hoc cognomen a sinistra & improba morum opinione.

Vnius assis.] De asse vide Gramm. Sat. 1.

Licuisse.] Repete a priori, vere persuades Læuinum nunquam æstimatum fuisse pluris vno asse. Est autem hoc verbum notionis passiuæ, vt l. 12. ad Attic. *Hortos Drusi, quanti licuisset scribis.*

Qui stultus.] De stultitia populi sic Isocrates ad Demonicum: Εὐλαβοῦ τὰς διαβολὰς πρὸς ψυχὰς ὧσιν. οἱ μὲν γὰ πολλοὶ τὴν μοῦ ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι. πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσιν. *Cauendæ sunt calumniæ, licet falsæ. Vulgus enim veritatem ignorat, & solùm ad famam respicit.* Ideoque Phocylides admonet:

Λάῳ μὴ πίσυνε πολύτροπός ἐστιν ὅμιλος:

Ne populo fidas, varium & mutabile vulgus est.

Imaginibus.] Polybius lib. 6. hac descriptione imaginem declarat, vt sit insignis alicui⁹ viri simulacrum, ore similitudinem artificiosè effictam, coloribus, pigmentisq; adumbratam referens: quod in parte domus insigniori & celebriori positũ, ligneo armario includebant. Plin. 35. interpretatur partem illam, atrium: vbi Seruius annotat veteres construxisse solitos culinam: vnde imagines maiorum etiam inclusæ fiebant longo interuallo fumosæ, quarum commendatione & hominum errore Piso dicitur obrepsisse ad honores, vt iam Od. 1. lib. 3. annotatum fuit ad verba: *sublime ritu moliar atrium?* in veriloquio τὸ *atrium* enucleando. Ellipsis est hîc maiorum, quorum imagines in atriis ædium ordine habebant Romani collocatas, & in funeribus gestabant, ad claritatem sui generis arguendam. De quo fuit Od. 17. l. 3. & Epo. 8.

Remotos.] Pro quo dicit Cicero: *longè multumq; vulgo præstantes.*

Namq; esto.] Concedatur, quod sequitur, populum anteponere nobilem ignobili.

Quam Decio.] Intelligit P. Decium prænomine Murem, qui primus e Deciis Consul suâ virtute & in Remp. fide cum Tito Manlio Torquato vt Liu.

1. Decad. l. 8. & Cic. lib. 1. de Diuin scribunt: *Decii sola virtute & in remp. fide nobilitati sunt fine vlla imaginum auitarum commendatione.* Idem scribit lib. 3. ad famil. Epist 13. *Insignia virtutis multi etiam fine virtute maiorum assecuti sunt: talium virorum tanta studia assequi sola virtus potest.* Vides hîc, lector, scriptores prophanos constituere auctores honorum modò populũ per ipsius suffragia, modò fortunam, modò humanam virtutem: sed audi veram eorum causſam el. 1. Sam. c. 2. vers. 30. *Honorãtes me honorabo. Contemtores autem mei leues fient:* quam populus quidẽ, sed fidelis, solam agnoscit Psal. 21. nec vllam illius partem sibi arrogat, sed vni Iehouę totum hoc tribuit, neque etiam ipse, neque Dauid se in huius societatem offerunt, epinicium de eo Iehouæ canentes.

Censorq; moueret.] Ellipsis est sic explenda: Appius Censor moueret me magistratu, vel potiùs ab eo petito me repelleret.

Vel merito.]*Vel*, non significat hic disiunctionem, sed coniunctionem sententiæ, pro, atq; iure me repelleret a magistratu, vt in illo Terentii in Hec. 1. 1. *vel hoc quis non credat, qui nouit se abs te esse ortum?* Appij Censoris meminit Cic. l. 3. ad fam. Ep. 13. ad App. *vale & in censura &c.* Meminit quoq; Suet. in Claudio c. 24. vbi appellatur generis sui proauctor, id est, princeps, & in libello de viris illustribus. *Appius Claudius Cæcus in Censura libertinos, quoque in senatum legit*, qualem lectionem Liu. l. 9. vocat *infamem & ignominiosam*, vt doctè Læu. Torrentius in Sueto. annotauit.

Quiessem.] Donat. in hæc verba prolog. And. *Dehinc vt quiescant, &c.* notat, *rectè*, inquit, *nam quiescere ille dicitur, qui est insolens, & inquietus, nec in vno statu se potest continere.*

Sed fulgente.] Id est, ignobiles similiter ac nobiles ambitione & triumphalis gloriæ studio constricti tenentur. Sic de ambitioso Poeta loquitur Epist. 1. l. 2.

Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru.

quem vocat aureum Epodis 9.

Quo tibi Tulli.]Hic Tullius ignobilis stante Pompeio senatoriam dignitatem assecutus est, sed illo mortuo eâdem orbatus est, Tribunus factus. De origine huius vocis repete memoriâ notas in Epod 4. Cæsare etiam cæsõ eandẽ recuperauit. Particulam *quò*, quidam interpretantur, in quem vsum, & quid profuit sumere &c. sed conjicio melius sic explicandum notâ interrogationis expunctâ post *tribunũ*, & repositâ post, *accreuit*. Quousque invidia tibi accreuit, o Tulli, quum es tribunus? & *tribunum* legendum non *Tribuno κατὰ τὴν ἀντίπτωσιν*. vel si malis legere, quò invidiæ sumta vestis senatoria & obtentus Tribunatus accreuit? Id est, quantam tibi conflauit inuidiam deposita & sumta vestis senatoria?

Nam vt quisq;.] Calcei quoque nigri, lunati, ad crus vsque medium producti senatorum erant. Pro *nigris pellibus* Iuuenal. dicit Sat. 7.

Felix & sapiens & nobilis & generosus
Appositam nigræ lunam subtexit alutæ.

Martialis quoque lib. 1. Epigr. 49 de locis Hispaniæ ad Liciam:

Vbi, *Lunata nusquam pellis, & nusquam togæ,*
Olidaq; vestes murice: id est, nullos videbis nobiles, togatos & purpuratos. Cur autem nobiles gestarent lunatos calceos, lege proble. 76. Quæst. Rom. apud Plutar. cuius tamen rationes longè posthabeo ei, quam Isidorus lib. 19. cap. 34. de calceamentis attulit: Patricios, ait calceos Romulus reperit quattuor corrigiarum, assutâque Lunâ: Iis soli Patricii vtebantur. Luna autem in eis non sideris formam (*μυσταγωγῶ* credo, quum est corniculata vel in cornua reflexa tertio die post ipsius synodon cum sole) sed notam centenarii numeri, C. literam huius numeri Latini primariam significabat, quòd initiò Patricii Senatores centum fuerint ex Romuli institutione. Qui autem hanc gestandi lunatos calceos consuetudinem fuisse Senatoribus Rom. scribunt, vt suprà Plutarchus, ad antiquitatem Originis Rom. indicandam ab Euándro & Arcadibus, qui se venditabant *προσελήνους*, id est, Lunâ antiquiores, sicut Eustathius in periegesin Dionys. vbi loquitur de Arcadib. & Apollo. Rhod. lib. 4. Argon. & Scholi. Aristoph. in Nubes, aliquid certè dicunt: sed rem non, vt Isidorus, acu attingunt Gallicè, *ilz ne touchent le poinct & ne rappent le but.*

Impedit crus.] Idest, vbi crus medium induxit pellibus nigris: ex hoc loco cognoscimus calceos Romanorum, non solum velasse pedes imos, sed tibia etiam crure tenus.

Clauum.] De lato clauo dictum est in Gram. Sat. 5.

Delubra.] Festus scribit hanc vocẽ dici a delibrando, id est, decorticando fuste, quem pro Deo venerabantur, quam Græci non dissimili etymo efferunt per *ξόανον τὸ ἐν ξύλῳ ἐξεσμενον ἢ λιθῳ εἰδωλον, simulacrum e ligni aut saxi sculptum*: quod potest confirmari ex hoc loco Seruij in Virg. Æneid. ad verba *delubra adẽat, &c.* sed *μετωνυμικῶς* pro sede & loco simulacrorum sumitur: Græcè *λαβίδρυμα ἢ ἱδρυμα θεῶν, fanum Deorum.* Paullò aliter Macrob. l. 3. c. 4. e Varrone l. 8. rer. diuinarum scribit delubrum esse locum, in quo Dei simulacrum dedicatum est, sicut locum, in quo figitur candela, appellari candelabrum. Alias præterea rationes affert Seruius in vers. Aeneid. 1.

At gemini lapsu delubra ad summa dracones. Delubrũ, ait, dicitur, quod vno tecto plura amplectitur nũina: quia vno tecto diluitur, vt Capitolium, in quo est Iupiter, Iuno & Minerua: alij dicunt delubrum esse locum ante templum, vbi aqua diluitur.

Inhonestus matre.]Hîc ambitiosus & ignobilis homo dicitur sic inhonestus, vt Chærea Terentianus appellat *Dorum Eunuchum hominem inhonestum, scilicet mulierem*, id est, fœdum & mollem, ait Donatus. De huiusmodi homine lege notas in 37. Odi l. 1. & Epod. 9.

Et cupiat.] Sententia clarior erit, si legis, *& cupiat haberi.* Hic autem Barrus muliebriter se comebat, & libidinosè viuebat: Ideoque in illum iactari meritò poterat distichon Ouidii:

Sint procul a nobis iuuenes, vt fœmina, comti,
Fine coli modico forma virilis amat.

Puellis injiciat.] Id est, curam afferat virginib. inquirendi in singulas ipsius partes. Eâdem phrasi prior vsus est Terent. 4. 5. 77. Adelph.

Itaque adeò magnã mihi iniecit suâ cõmoditate curam.
Ne fortè imprudens faciam, quod nolit, sciens, cauebo.

Verba sunt Aeschini de patris Mitionis facilitate in se. Huic opponitur abijcere curam. Cic. l. 9. Ep. ad Pætum. Ep. 20. *Nauis cumem nostram de Rep. curam, cogitationem de dicenda in Senatu sententia, cõmentationẽ causſarum abiecimus.* Hinc quoq; adimere curas. Terent. in Hecy.

Quantam obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie!
Quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!

Donat. Eunuch. Act. 2. Sc. 3. notat curã esse mentis, curationem Medicinæ, curaturam diligentiæ.

Tũne Syri.]Hi tres fuerunt serui. Inuehitur Persius in quendam Marcum Damasippum & animo & corpore seruũ Sat. 5. vnde sententia est: Tu quum e seruo natus sis, audes potestatem vitæ & necis Romæ habere in ciues?

Tradere

Tradere Cadmo?] Quidam putant hunc Cadmum fuisse lictorem & carnificem, alii legunt catinum, id est, cathenam: alij Camum, lorum & vinculum, & genus fræni, quod ori mancipiorum insertum erat, illis pœna, Græcè *λιμὸς φιμὸς*. Primum magis conuenit sententiæ, quia non agitur hîc de pœna seruorum sed ciuium Romanorum: ad quam valet plurimùm lectio Bathmo, id est, *ἀναβασμῷ*, vt Cruquius interpretatur, quo significantur gradus & scalæ Gemoniæ in Auentino, vnde damnati dabantur præcipites, sicut de saxo Tarpeio.

Namq, est ille.] Id est, Nouius est inferior me vno gradu, quùm libertus sit, qualis pater meus fuit, ego verò sim libertinus.

Hoc tibi.] *Hoc*, est ablatiuus caussæ significans, propter vnum gradum equiparas Paulum & Messalam eloquentiâ, patronos disertos, vel generis claritate, vt alij volunt. Messala Coruinus passim ab auctoribus celebratur. Quint. lib. 10. *At Messala nitidus & candidus, & quodammodo præ se ferens in dicendo nobilitatem suam.* Suetonius in Tiberio cap. 70. *In Oratione Latina secutus est Coruinum Messalam, quem senem adolescens obseruauerat.* Dio. lib. 49. Carolus Sigonius scribit hunc ducere originem ab illo Valerio, qui a coruo in prælio adiutus, Corui vel Coruini cognomen retulit. Is Bruti amicissimus fuit, & posteà opibus & gratiâ floruit apud Augustum. Prætereà quàm fuerit Messala oratorætatis suæ præstantissimus, cognosces ex Epistola Ciceronis ad Brutum 14. cuius initium est, *Messalam habes* &c. cuius de virtute quum iam velut incogitans, multa dixisset, cursum orationis sic inhibuit: *sed prouehor amore: non enim id propositum est huic Epistolæ Messalam vt laudem, præsertim ad Brutum, cui & virtus illius non minùs, quam mihi, nota est, &c.* Huius quoque libellus exstat de progenie Augusti, cuius tamen stylus mihi videtur nonnihil fidei de fama eloquentiæ derogare: vnde magna est suspicio illum ab alio conscriptum fuisse.

At hic.] Nouius tam claram edit vocem, vt quemlibet strepitum & sonitum superet. Sic Virg. Aeneid. 9. vsurpat adiectiuum neutrum pro aduerbio:

----- *cunctatur & amnis Rauca sonans.*

Vbi Seru. annotat: *licet antiquitas habuerit hic & hæc amnis, melius tamen est accipere, rauca sonans*, pro, raucè, *quàm rauca amnis.* Sic idem Aeneid 10. *Cometa sanguinei lugubre ardent*, pro lugubriter, ait Seruius, quæ syntaxis est planè Græca. Ita Homerus *Οἱ ῥ' μεγάλα στενάχοντες φοίτων*, *vehementer ingemiscentes incedebant*, pro *μεγάλως*. Item Iliad. *α*.

Τὴν σ' ἔτρεφον ἀνὰ τεῖσα,

quod Eustath. sic interpretatur: *ἀντὶ τοῦ ἀνῶς, τοῦτ' ἐστὶ λυσιτελῶς ἔτρεφον.* Verba autē sunt Thetidis ad filiū Achillem, *Quid te, postquam peperi, in malum alui.* Ibidē Scholiast. citat alteram antimeriam, *ἢ λαχὰ πολεμόν δε σωοισόμεθα, ἀντὶ τοῦ λαχῶς. Non honeste laudabiliterq; pugnam committemus.* Malo ita explicare & distinguere post sonabit, quàm construere cum *cornua*.

Si plostra.] Grammatici deflectunt hanc vocem a plaudendo, id est, sonitum manibus edendo, & strepitum pedibus faciendo: ideoque scribendum putant plaustrum, quod fuit vehiculum propriè matronarum ex historia Liuii 15. ab Vrbe: *honoremq; matronis ob eam magnificentiam habitum, vt plaustro ad sacra ludosq; carpentis festo, profestoq; traherentur.* De Carpentis sic Ouid. 1. Fast.

Nam priùs Ausonias matres Carpenta vehebant.
Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

Saltem.] Grammatici, ac præcipuè Donat. in Andr. Act. 3. Sc. 2. v. 14. *saltem accuratè incipias fallere*, & Act. 2. Sc. 2. Adelph. *Meum mihi reddat, saltem quanti emta est, Syre.* explicat per *τὸ ἔλαττον*, & addit, natum esse a captiuis *saltem*, qui nihil aliud prętet salutem a victore petant. Alij quoque tradunt similem eidem particulæ locum esse in desperata multarum rerum impetratione, quum solam petimus salutem: vnde fit contractè saltem. De qua particula idem sentit Seruius. in vers. Aen. 4.

Saltem si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam suboles.

annotans: *Hoc tantùm est a captiuis, quū quum tenerentur ab hostibus, dicebant sublatis omnibus, saltem concede. Hinc per synæresin natus est sermo, vt in contemtu rerum multarum perituri aliquid saltem dicant.* Sententia igitur est: *quum multa desiderentur in Nouio collega tuo ad perfectionem magistratus, nobis saltem vocis bonitate satisfacit.* De hac particula lege etiam 14. c. l. 12. apud Agell.

Tenet hoc nos.] Pronomen demonstrat summam & clarissimam Nouii vocem, quâ homines vehementer mouentur. Sic Terent. loquitur: *me grauiter tenet consuetudo.* Item Cic. *Summum me eorum studium tenet.*

Nunc ad me.] Qui volunt hîc demum Poetam incipere loqui, cuius erit sermo in principio, *Non quia Mecenas nemo generosior est te, nasq; suspendis adunco ignotos, vt me libertino patre natum?* nónne nostri Poetæ alij scribunt hæc verba non esse Horatii, *Namq, est ille, pater quod erat meus. Hoc tibi Paullus & Messala:* alii volunt esse transitionem a corrupto populi iudicio de honoribus indignè deferendis ad illud Mæcenatis incorruptum & integrum indicandum. Nullus horum rem ipsam attigit, quanquam alius alio propiùs accessit. In Rhetoricis monuimus ad verba, *quærere cœpit*, vsq; ad hunc locū esse prosopopœiam alicuius e populo colloquentis cum nouo homine Syri filio per dialogismum, quę prosopopœia hîc deponitur.

Libertino.] His nominibus Latinis, *Libertus ac libertinus* hæc Græca respondent *ἀπελεύθερος καὶ ἀπελευθερικὸς*, *ἢ ἐξελεύθερος καὶ ἐξελευθερικὸς*, qui sunt medij inter liberos & seruos ordinis, *οἱ μεταξὺ τῶν ἐλευθέρων καὶ τῶν ἀλλων.*

Mihi Tribuno.] De ratione vocis *Tribunus* & creatione lege notas Gramm. 4. Epod.

Quem rodunt.] De hoc verbo dictum est in Saty. 4. Gramm. & Rhetor.

Vt forsan.] Valet fortassis.

Præsertim cautum.] Similis Hellenismus fuit Ode. 12. l. 3. *catus iaculari ceruos.* & Ode. 10. l. 1. *callidum iocoso condere furto*, & Ode. 14. l. 3.

Tuq; testudo resonare septem Callida neruis.

pro quibus Cic dicit, *cautus in scribendo, & cautus in periculis.* Item, *callidus ad fraudem*, & Plautus *ad quæstum*: ad quem modū Mæcenas hîc dicitur cautus in assumendis amicis & deligendis. In *sortitus*, est ellipsis verbi, *sim*, Notandum est hîc principes Rom. nō solitos dedignari suos clientes & familiares, quum ab his vocabantur amici, vt hîc videmus & Epod. 1. *ibis Liburnis amice, &c.* iam vidimus.

Felicem dicere non hoc me possum.] *Τὸ hoc* non debet construi cum casu, sed per se *ἀκτιολογικῶς*, intelligi, & sumi sicut Sat. 1. huius,

Non tuus hoc capiet venter plus &c.

vbi valet, *ob id*, vel *idcirco*.

Singultim locut⁹.] *Διὰ τὴν ἰχνοφωνίαν διαλελυθὰς μικρὸν, interciso sermone parum locutus*, Gall. *ayant peu parlé & en paroles prononcees a demi.* Definit autem Arist. in sect. 1. quæst. 30. Probl. *ἰχνοφωνίαν, ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι ταχὺ συνάψαι τὴν ἑτέραν συλλαβὴν πρὸς τὴν ἑτέραν, ex eo, quod quis*

non possit citò alteram syllabam ad alteram annectere: vnde videtur deflecti παρὰ τὸ ἰσχεῖν τῇ φωνῇ, *quòd facultate loquendi impediatur*. Hesych. interpretatur ἰσχνόφωνος duobus modis, primùm, vt sit idem, quod λεπτόφωνος, *homo voce gracili*: deinde ἐπεχόμενος τὴν φωνὴν, cui vitio linguæ cursus vocis inhibetur: quæ linguæ hæsitantia & oris titubantia & vocis exilitas Quintiliano sæpè accidit præter impedimenta naturæ a metu & pudore, vt hæc nostro Poetæ. Ex his facillimè perspicis non ἰσχόφωνος, ἢ ἰσχοφωνία, sed ἰσχνόφωνος καὶ ἰσχνοφωνία scribendum. In promptu caussa est. Altera præter autoritatem, quòd ἰσχνὸς, vnde conflatur ἰσχνόφωνος, ab eadem origine, τῷ ἰσχεῖν deducatur,

Pudor prohibeat.] ἵνα γὰρ δέος, ἔνθα καὶ αἰδὼς. *vbi enim est timor, & ibidem pudor*: contra ἢ δ' ἄδεια ἀναισχυντίαν ἐνέτικεν. *securitas impudentiam parit*. vide de huiusmodi sententia Senec. epist. 11. ad Lucil.

Me Satureiano.] Seruius interpretans hunc vers. 2. Georg.

Salius & saturi petito longinqua Tarenti,
Saturi, id est, fœcundi, aut quòd est iuxta oppidum Saturum.

Tarentum enim & Saturum vicinæ sunt ciuitates Calabriæ, vbi hic locus citatur. Idem 4. Geor.

Milesia vellera Nymphæ
Carpebant hyali Saturo fucata colore.

Saturo, inquit, valet largo & abundanti, aut certè Tarentino, ab oppido Satureio, quod fuit vicinum Tarento: Caballus igitur Satureianus est equus Tarentinus, & in pascuis Apuliæ educatus, quæ creditur ferax nobilium equorum. Hesychius definit τὸν παχύλλην, ἐργάτην ἵππον: vnde intelligimus equum vilem: qualem etiam iudicam⁹ Caballum Latinum, vt e versu Epist. 18. lib. 1. apparet *olituris aget mercede caballum*, & Lucil. *succussator tetri tardique caballi.*

Turpi secernis. Id est, qui nôsti probè, quid virtus generi præstet. Fuit Sat. 3. antè similis rectio,

Nec natura potest iusto secernere iniquum.

Sed Cice. sæpiùs addit præpositionem, *secerni blandus amicus a vero potest, & voluptas a bono*, in Lælio, & 2. de fin. vt iam Od. 3. l. 3. dictum fuit.

Alioqui recta.] De hac particula repete, quod est annotatum Sat. 4. ad verba *aut alioqui famosus.*

Naeuos.] quos Græci vocant τὰς ὑπονοουμένας ὑπολήψεις, *maculas minimè probrosas.*

Egregio.] Sic Ouidius lib. 5. de Trist. Eleg. 14. loquitur.

Nullus in egregio corpore naeus erit.

Lustra.] Grammatici quidam inclinât hanc vocem a luto ad obscœnum & obscurum ferarum latibulum significandum. Alii tamen per antiphrasin, quòd illa loca parum lustrentur: atque ita Virg. accipere videtur 2. Georg.

Non absunt illis saltus ac lustra ferarum.

Mala autem lustra dicit, vt Epitheto maximè proprio ac natiuo, non distinctionis gratiâ, quasi reperiantur quæ bona sint: sed ἐνεργητικῶς, quod labem & perniciem ferant ijs, qui versari illic solent: Pro eodem dixit Satyrâ 2. huius *in olenti fornice stare.* De Lustris vide plura in Festo.

Pauper agello.] Alterâ syntaxi dicit Od. 35. l. 1. *Colonus turris pauper.* Item Ode. 30. l. 3. *aqua pauper Daunus.*

In Flaui.] Hic Flauius in Arithmeticis exercitatus, docebat iuuenes rationem numerandi.

Suspensi loculos.] Phrasis est Græca, quam Latini reddunt sexto absoluto, Pueri loculis ac tabulâ calculatoriâ (colebatur enim a Romanis in primis ars ratiocinandi) brachio sinistro suspensis ibant in ludum Flauii.

Lacerto.] Lacertus propriè dicitur μῦς, musculus, cuius corpus constituunt fibræ a neruis & ligamentis exortæ, & carne simplici intertextæ, vt Galenus scribit initio comment. in libel. de fracturis. Dicitur autem vtroque nomine, vel quòd speciem præbeat muris excoriati, ac potiùs musculi pisces, vel lacertæ serpentis: inde lacertosus homo pro musculoso & toroso ac robusto vsurpatur Hanc certè descriptionẽ sequitur Eustathius in vers. Ιλιαδ. π. paullò ante medium lib. Δρύψ' ἀπὸ μυώνων &c. μυὼν, ait scholiastes, συγκεῖται ἐκ νεύρων πολλῶν καὶ σωιγραμμένων σαρκῶν, *musculus constat e multis neruis ac intercepti carnibus.* Similis est Syntaxis in νιφετὸ. Aristophanis, ὥσπερ πατήρ σε διφθέραν ἐνημμένος, *vt pater tuus panulam pelliceam alligatus ac indutus.* Loculi autem erant, quibus gestabantur necessaria, calculi, tabulæ ceratæ, vel buxeæ. Abaculꝰ ad numerationem accommodatus, vel ad excipiendas debitorum summas & fœnus.

Referentes ara.] Quidam putant hoc intelligendum de didactro & Mineruali, quòd pueri numerabãt tali magistro singulis Idibus mensium. Alij de exercitio fœnoris, ac de vsuris & nominibus, quæ exigebantur Idibꝰ a debitoribus, vt Calendis nummi ponebantur: Ideoque credunt hunc Flauium etiam fuisse fœneratorem. Hic autem versus iterabitur Epist. 7. l. 1.

Semet prognatos.] Ellipsis est præpositionis, vt sit, ex seipso prognatos, id est, liberos suos, vel, vt quidam volunt ex vi præpositionis, pronepotes suos, quomodo Cicero 3. Tuscul. notat genus Thyestæ: *qualis enim tibi ille videtur Tantalo prognatus, Pelope natus, in magno*, id est, in celebri conuentu hominum.

Sumtus præberi.] Pro hoc Terent. in Adelph. dicit, *cur tu his rebus sumtus suggeres*, & Cic. 2. de Offic. *pecuniæ ratio sic collocanda, qua perpetuos sumtus suppeditet* Δαπανὰς ἀπαύστους ἀπαναῦται, ᾗ πορίσεται ὑμῖν, ὧν δεόμεθα.

Quid multa.] Ellipsis est, necesse est dicere de solicita patris custodia & diligentia.

Qui primus.] Prior & primus non semper dicuntur de numero & ordine, vt Don. & Seru. annotarunt, sed de laude & excellentia rei. Eunuch. Act. 1. Sc. 1. *nihil prius, neq; fortius*, expleatur collatio, *est, quàm negligere Thaidem reuocantem*, pro, nihil est melius & excellentius. Virgil.

Primos iuuenum tot miserit Orco.

Sallustius, *qua mortales ducunt prima.*

Vitio vertere.] Sic Cic. l. 7. ad famil. *ne sibi vitio verterent, quòd abesset a patria*: pro quo Terentius in prologo Andriæ, *nunc quam rem vitio dent, quæso, animum aduertite.* quomodo etiam Cicer. lib. 1. de Offic. non modo laudi, verùm etiam vitio dandum puto. Pro eodem dicitur 7. in Verr. *dare crimini, quòd acceperit pecuniam.*

Coactor.] Sic vocabatur, qui pecuniam Publicanorum colligebat, & vectigalia exigebat, quem Græci vocant εἰς πράκτορα ἢ λογισμολόγον, qui, *tributa legit*, ἢ ἐπιλογέα, ἢ φορολόγον, & *vectigalia exigit*: qui denique sunt Aristoteli de mundo τῶν προσόδων ταμίαι καὶ διώρων ἀποδεκτῆρες, & Budæꝰ more Gallico particularem receptorem: sed hæc vox vsurpatur a bonis auctoribus latinitatis pro latronum & lacrociniorum occultatore. Coactorum duo fuerũt genera: vnum eorum, quorum operâ publicani vtebantur ad suos certâ mercede reliquatores, vt loquuntur Iurisconsulti, persequendos: vel ipsi redimebant a publicanis reliquationes, vnde rem faciebant: alterum genus coactorum ministrabat argentariis, qui auctionibus præerant, & pretia rerum venditarum etiam mercede ab emtoribus repetebant: & hoc erat coactiones argentarias factitare: quale munus pater Horatij obijt: quale etiam Suetonius scribit

scribit Titum Flauium Petronium obijsse, in D. Vespasiano Augusto: qui, vt ait historicus, *municeps Reatinus, bello ciuili Pompeianarum partium Centurio, incertum sponte, an euocat⁹ profugit e Pharsalica acie domumq; se contulit: vbi deinde venia & missione impetrata, coactiones argentarias factitauit.* Hic e filio cognomine Sabino & nuru Vespasia Polla suscepit nepotes: quorum natu maior Sabinas ad præfecturam Vrbis, minor Vespasian⁹ ad principatum vsque processit. Ex his profectò debēt homines obscuro nati loco discere, obscuritatem generis nemini probo vertendā, nec sic nato dissimulandam: quorum prius præstitit Mæcenas: posterius Horatius & imperator Vaspasianus.

Nil me pœniteat.] Id est, non parum ego putem, vt Donatus explicat sæpè, dum sanæ mentis ero, natum esse me hoc patre. Gall. *ie me contenterai fort, durant, que ie serai homme de sain entendement, ou bien ien' estimerai pas peu de choje, d' auoir un tel pere.*

Eoq;.] Valet hæc particula, ideoque, vel, iccirco, vt modò monui.

Discrepat istis.] Orator ferè construit cum prępositione. Parad. 1. *ab opinione vulgari discrepat. Vox* est hîc sermo & verbum, vel διαλεκτικώτερον dicendo, axioma & enunciatum, quod Gall. sic pronunciares: *Et pour cela ie jens & parle bien aultrement de la condition de mon pere, que la pluspart des aultres enfans ne faict dusien.*

Nam si.] Hæc sic γραμματικῶς resoluo: si natura iuberet æuum paractū remeare a certis annis, id est, maiores nostros aut homines prisci seculi reuiuiscere: si etiam quisq; optaret legere sibi alios quoscunq; parentes ad tactum; ego contentus meis nolim sumere mihi (parentes) factib. & sellis honestos: hîc accipio τὸ optaret, pro optionē haberet eligendi, quos vellet, parentes: quomodo Don. scribit sumendū in Eun. Act. 5. Sc. 9. ad hæc verba, *Quo duis donum & præmium à me optato.* Totum, ait, militariter dicitur, & optatio, & optari, a militibus Gall. *ie te donne le chois a me demander, quelque don que tu voudras.* Cato in Dialogo de Senect. similem optionē adnibet: *quòd si quis Deꝰ mihi largiatur, vt ex hac ætate repuerascam, & in cunis vagiam, valde recusem.*

Aeuum.] Rationem huius vocis attigimus Od. 12. l. 1. ad vers. *crescit occulto æuo*, & pleniùs Epist. ad Pison. ad ver. *Semper in adiunctus, æuoq;, &c.*

Honestos fascibus.] Ornatos, insignes, cohonestatos dignitate Consulari, prætoriâ & ædilitate. Ex hoc loco apparet τὸ *honestum* non tantum referri ad genus, familiam & ad mores, sed addignitatem: atque ita Cic. Epist. 15. l. 2. ad Fam. *honestum* pro *existimatum* & *honoratum*, sumit, *Cæsarem honestum esse cupio*: Hîc quidam legunt, *onustos* propter onus sequens. Huiusmodi enim magistratus tanquam onus dicitur Varr. l. 4. de ling. Lat. geri: vnde honos deflectitur, & honestus, quasi oneratus, notatur. Cur autem fasces perferrentur olim, vide Plutarchum in quæst. Rom.

Sellis.] Intelligit sellas Curules ex ebore factas; quibus maiores magistratus vehebantur: sella autem dicitur Seruio in Aeneid 7, quasi seda, vt solium, quasi sedium, per antistichon.

Salutandi plures.] Ad ambitiosè captanda eorum suffragia, vt hic ipse loquitur Ep. 2. l. 2. & Ep. 6. l. 1.

Calones.] Calones qui & vnde dicantur, notatum est in Gramm. Sat. 2.

Petorrita.] Petorritū fuit olim vehiculū Belgicū, vt ait Varro. l. 14 rer. diuin. & vt docet Agell. l. 15. c. 30. vbi notatio vocis a velocitate rotarum irridetur.

Mantica.] Quæ Græcis est πήρα, & Latinis hæc etiam vsitata, Martialis lib. 14.

Me mendica ferat barbati prandia nudi,
Dormiat & tetrico cum cane, pera rogat.

Fit autem e corio & pelle, sicut πώγανος, saccus, vnde *pverbium* apud Catullum ad Varum 19. *Non videmꝰ mantica, quod in tergo est.* Horatij sententia potest dici Gallicè: *Ie pourrai aller voire iusques a Tarente, s'il me plaist, sur vn mulet baire, auquel la besace escorchera les flans, & le chevaucheur les espaules, comme il aduient aux montures des pauvres gens.* Videtur hoc sumtum ex Lucillio:

Mantica cantheri costas grauitate premebat,

Mirum, quàm illustrem reddat hunc locum Epist. Sen. 88. l. 13. vbi Lucil. hortatur suo & Cat. exemplo ad frugalitatem: *o quantum erat seculi decus, Imperatorē triumphalem, Censorium, &, quod super omnia hæc est, Catonem vno caballo esse contentū, ac ne toto quidem. Partē enim sarcinæ ab vtroq; latere dependentes occupant. Ita non omnibus obesis mannis & asturconib⁹ & tolutariis præferes vnicū illum equum ab ipso Catone destrictiūs?* integram Epist. ne te Lector pigeat legere, quod nemo certè facit sine fructu.

Quas tibi.] Rursus dente lacessit Tullium præter dignitatem Senatorium, vt anteà.

Tiburte viâ.] Puto hîc Tiburte positum ἐπιβάτως, pro Tiburtina via, quæ ducit Tibur: de quo quidem oppido dictum est in Gram. Od. 7. l. 1. & hic versus citatus.

Lasanum.] Hesychius interpretatur τὰ λάσανα, ὧν βάθρα καὶ ἀφοδεύτηρίων λίθοις, cloacas & sellas familiares, id est, loca & vasa ad onus ventris deponendum: & pueri, qui præficiuntur portandis talib⁹ sellis, Græcè dicuntur λασανοφόροι, vt poculis, οἰνοφόροι. Hæc autem duo vasa λάσανον καὶ οἰνόφορον, memorantur hîc ad crapulam hominis, immunditiam, sordidosque comites & familiæ turpitudinem indicandam.

Hoc ego.] Ablatiuus est caussæ, id est, ista libertas proficiscendi quólibet, nullo sumptu & apparatu facit, vt viuam commodiùs, quàm tu senator.

Fallacem Circum.] Circus vox est Latina, quam Græci recentiores vsurpârunt. Athenæus lib. 14. de L. Antio, μεταπεμψαμένος τὸς ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐπιφανεστάτους τεχνίτας, ἢ σκηνὴν κατεσκεύασε μεγίστην ἐν τῷ Κίρκῳ: accersitis è Græcia clarissimis quibusq; artificibus scenam cōstituit maximam in Circo, id est, in loco circulari & in orbem acto. *Modo enim Circi spectaculum Romæ fuerat*, ait Liuius: *illuc conuenichant sæpè rerum furtiuarum venditores, coniectores, astrologi, & somniorū interpretes ad fallacias, dolos & præstigias compositi.* Inde Augustꝰ ad cōmunionem sermonis & iucunditatem pueros symphoniacos, histriōes, triuiales ludios, & sæpissimè aretalogos, qui grata dicerent auditorib⁹ arcessi iubebat, vt scribit Suet. in ipsius vita c. 74. Tertull. dixit Circū dici a *Circe*, quòd prima ἐθύσατο Ἡλίῳ πατρὶ Κιρκήσια, *exhibuit Soli patri ludos Circenses*: De *Circo* vide 1. de Diuin. Cic. sub fin. & 2. de leg.

Vespertinus.] Quia vesperi liberior est inambulatio in foro minùs celebri ac frequenti.

Ad porri.] Porrum est herba Dioscor. l. 2. c. 179. Græcè dicta τὸ πράσον, cuiꝰ vires discе ex hoc auctore. Vox autem Latina notatur, quòd porrò eat, pasliml; serpat. De *Cicere* ibidē c. 146. quod Græcè dicit ἐρέβινθος. λάχανον minus est generale, quàm βοτάνη: illud enim tantùm ad esculenta pertinet, hæc ad omnes omnis generis herbas. Deflectitur autē παρὰ τὸ λαχαίνεσθαι τὴν γῆν ἐπὶ φυτεύσει αὐτῆ, *ab effodienda terra ipsius consitioni*, vt Latinum *olus* illi respondens, verbi notione ab alēdo: ex quo tenuiores prandium sibi apparabāt, & victū sumebant. Ex illo Græco ætate Augusti vsitatū erat vulgò Romæ verbum *Lachanizare*; ꝑ quo Imperator maluit vti *Betizare*, pro languere, vnde Catulli versus,

Languidior tenerâ cui pendens sicula betâ.

vide Suetonium in Octauio cap. 87. Alij codices habent, *Lagani*, quod mihi minùs probatur, quum cibus

sit non iuxtà parabilis, atque Lachanum, sicut ex definitione liquidò apparet. Hesyc. λάγανον εἶδος πλακουντίου, ὡς ἡ πυρῶδες ἀπὸ σεμιδάλεως οὐ ἐλαίῳ τηγανιζόμενον, laganum est genus placentulæ, vt torridum, è farina similaginis in oleo frixum: πλάνης ἣ λέγεται γενικῶς ἄρτος πλατὺς ἐν γάλακτος ἢ μέλιτος, placenta autem dicitur panis generatim latus e lacte & melle, eiusque sunt infinita genera: vnde constat laganum nõ esse σὐπόριστον. Dicitur autem ἀπὸ τὸ λάγαρον, a vacuitate vel a vacuando.

Et lapis albus.] Id est mensa marmorea & Delphica minimi pretij, in qua semper statuebantur paria poculorum pro numero conuiuarum, quorum singulis bina pocula ponebantur.

Astat Echinus.] Hoc nomen e Græco factum est. Ἐχῖνος δὲ ἐστὶ τὸ ζῷον ἀκανθόκοιρον, *Echinus est animal setis & spinis horrens,* cuius tam asperitatis, quàm formæ caussâ translatum est ad multa significanda, quæ a Grammaticis notantur: Ego autem dicam ex Hesychio & Polluce hunc Echinum significare τὴν λοπάδα ἢ σκεῦος μαγειρικὸν, καὶ χύτρας εἶδος, *vtnam & vas coquinarium & olla genus,* siue ex ære, siue ex terra, vel alia materia factum. Magna est tamen coniectura e supellectile Campana Echinum fuisse vel figulinum vel æneum propter bonitatem soli Campani & æris.

Guttus.] Guttus dicitur Græcè πρόχοον, quo guttatim vinum vel aqua funditur. Gall. *aiguire de biberon.*

Cras surgendum.] Id Græcè dici potest, αὔριον ἀναστατέον πρωΐ.

Marsya.] Fabulantur Poetæ Marsyam fuisse Phrygem tibicinem, qui cantando victus ab Apolline excoriatus est, vt constat e l. 6. Fast. & e. l. 1. Epigr. Græcorum c. ια. vbi scribitur per υ psilon. Huius statua in foro Romæ posita erat ad deterrendum iniquissimos quosq; litigatores: ad quam sistebant vadimonia, de quo hic Martialis pentameter creditur iactatus:

Ipse potest fieri Marsya causidicus.

Huius quoque statuæ meminit Seruius in hunc versum 1. Aeneid. *Legiferæ Cereri, Phœboque patrique Lyæo.* qui postremus ab interprete vrbibus aptæ libertatis Deus nominatur, vnde Marsyas ipsius minister est in ciuitatibus libertatis indicium. Meminit præterea eiusdem Seneca lib. 6. de beneficiis, quum scribit: *amissos gregatim adulteros, pererratam nocturnis commessationibus ciuitatem, forum ipsum, ac rostra, ex quibus patet legem de adulteriis tulerat, filiæ in stupra placuisse, quotidianum ad Marsyam concursum, quum ex adultera in quæstuariam versa ius omnis licentiæ sub gnato adultero peteret.* Meminit denique C. Iul. Solinus c. 43. *Marsyas Apameæ in Phrygia natꝰ est ac sepultus, de cuius nomine est fluuius Marsyas & fons Aulocrene index audacium in Deũ Apollinem tibiarum, & Musici certaminis cum eodem,* quod apertè docet Eustathius in versum Dionys. periegetis, πρὸς ᾧ Νότον Τέρμα καὶ Νωρικὴ ἄγχι ἐρυμνὰ, *ad austrũ Germa & Noricæ vrbes munita*: & ad hæc verba scholiorum: τινὲς δὲ ἱστοροῦσι καὶ ὅτι Νώρικον οἱ Φρύγες τὸν ἀσκὸν καλοῦσι τῇ σφετέρᾳ διαλέκτῳ. Καὶ ὅτι ὀπυνίκα Μάρσυας ἐκεῖνος ὁ μουσικὸς ἀπεδέρη τὸ σῶμα ὑπ' Ἀπόλλωνος, &c. *narrant quidam, Noricũ a Phrygibus vocari vtrem suâ linguâ & quòd Marsyas ille Musicus corpore quondam excoriatus sit ab Apolline:* cætera illic vide de ipsius pelle. Obeundus autem Marsya dicitur auctore Festo pro, adeundus, sicut *obeundem vadimonium* pro *adeundum,* vti monuimus Ode 20. l. 2. ad vers. *non ego dilecte Mæcenas, obibo.*

Qui se vultum.] Qui locus fori & rostrorum, vbi erat erecta statua Marsyæ, nõ poterat ferre vultum minoris fratrum Nouiorũ. Hi duo fratres Nouii fuerunt acerrimi fœneratores, & ex his natu minor impudẽtiæ & improbitatis eò deuenerat inter lites, vt dicasteriũ, & marmoreæ statuæ illum iam ferre nequirent. Suetonius meminit Nouii nigri Quæstoris in Iul. Cęsare, cuius de familia hi fratres fortasse fuerunt.

Ad quartam.] Martial. l. 4. Epig. ad Euphemũ destinatas diei horas certis negotiis exercitatiõibusq; Romæ ostendit fuisse, vt ipse legere p te, lector, potes.

Lecto aut scripto.] Prudenter hæc & doctè Ianꝰ Douza interpretat per casus auferendi absolutos, pro, vbi aliquid ego legi aut scripsi, vngor &c: quam animaduersionem coniecit ex insolentia horum frequentatiuorum, qualia interpretes alij omnes putarunt e simili participiorum aliorum vsu, ac præcipuè Turnebus l. 8. c. 8. Aduers. vbi formâ frequentandi scribit dici posse a supino *pectum* pecto, pectas, sicut Horatius dixit a *lego,* lecto, & a *scribo, scripto, as,*

Me tacitum.] Quoniam *tacitus* tam σὺν ἐργατικῶς quàm παθητικῶς accipi potest, dubium est vtri apponendum sit, reine lectæ aut scriptæ, quæ celanda & occultanda sit: an Poetæ, qui eandem celaturus, nec cuiquam indicaturus: sed non multũ interest, vtrilibet apponatur.

Quo Naca.] Sordes huius Nacæ facetè notantur, qui amurcâ & sordibus olei, ad lucernas tantum & ellychnia aptis, vngi se curabat. Non satis autẽ constat, qui fuerit hic Naca sordib. & flagitiis solum notus, & ita notatus e Pers. Sat. 3.

Non pudet ad morem discinctꝰ viuere Naca.

Hoc quidem cognomine fuit familia Romæ nobilis, vnde, vt euenit sæpè, potuit fortasse prodiisse hic sordidus, illiberalis & flagitiosus Naca. Quidam putant esse nomen fictum παρὰ τὴν νάκην, τὸ δέρμα σὺν τριχὸν, *a pelle villosa,* vt Suidas definit, ad sordes & luxum hominis arguendum, qui postquam peculium attritum luxu absumit, vnde discinctus nominatur, coactus est viuere immundè: itaq; videtur scribendum *Naca,* vt hoc etymum requirit.

Ire lauatum.] Hoc supino vsus est Sat. 3. huius libri, *Dum tu quadrante lauatum Rex ibis:* quod Seruius, vt licenter dictum, reprehendit, & pro eo dicit, ibis lautum, ad vers. 3. Georg. *Bruma gel.*

Signi rabiosi.] Intelligit Sirium, id est, caniculam, de qua sic Hom. Iliad. χ sub initium.

Λαμπρότατος μὲν ὁγ ἐστὶ, κακὸν δὲ τε σῆμα τέτυκται,
Καί τε φέρει πολλὸν πυρετὸν δειλοῖσι βροτοῖσι.
Splendidissima quidẽ est canicula, sed malum signum,
Multam febrim affert miseris hominibus.

Prandius non auidè.] Id est, tantum cibi & potionis in prandio sumo, quantum possit impedire, ne totum diem permaneam ieiunꝰ & inanis. Intelligi credo illum Augusti cibum pomeridianum, cuiꝰ Suet. in ipsius vita meminit c. 78. & ita Festus definit prandium, quod Romani modicè & parcè sumebant: cui idem historicus subijcit cænam: sed de statis sumendi cibi horis dicetur, Deo fauente, Sat. 4. l. 2. in Gram. Quod autem Seru. annotat in vers. Aen. 4.

Nunc eadem labente die conuiuia quærit.

quòd in vsu non essent prandia, refutatur auctoritate Cic. 5 Tusc. vbi scribit Platonẽ solitũ improbare vitam Italorum, quòd bis in die cibis se explerent: item Plauti & Ter. qui passim meminerũt prandiorũ: item Macrobij referentis in more positum Rom. pransitare patentibꝰ ianuis. Abderites ramẽ quidam apud Herodotum magnam se dicebat habere gratiã Xerxi, quòd non bis in die cibum caperet. *Durare diem inani ventre* est vice recti ante verbum *interpellet,* & sensꝰ est: tãtum cibi & potionis adhibeo in prandio, quantum valeam inanitatem stomachi sine murmure per vnum diem sustinere. Alioqui venter, vt acerbus creditor, instaret, ait Plinius.

Verbum

Verbum autem τὸ *durare* est tolerantiæ, conuenitque propriè, teste Donato in Adelph. Act. 4. Sc. 2. malis perferendis, *non Hercle hic quidem durare quisquam, si sic fit, potest.* & est vtrobiq; ἀμεταβάτως sumendum.

Domesticus otior.] Ἀντιμετάβασις, id est, positio vicaria nominis pro aduerbio, *domi otior.* τὸ enim *domi* tale habetur, vel domi agam otio sè, vel ibidem otia ducam. Otiandi verbum Cicer. lib. 3. de offic. opponit verbo negotiandi. *Canius eques Romanus, nec infacetus & satis literatus, quũ se Syracusas otiandi, non negotiandi caussâ contulisset, dictabat se hortulos aliquot emere velle.* Sicut Terent. in prologo Hecyræ, *otium & negotium: vt in otio esset potius, quàm in negotio. Domesticus quoq; otior,* dicitur Græcè, ἧσμαι ἐφέστιος, *desideo focarius*, pro quo Thucydides, *καθίσμαι ἐπὶ τλὼ ἑστίαν, desideo ad focum*, vel χολὼ ἄγω οἰκέως, ἀντὶτῦ, σὺν τῷ οἴκῳ χολάζω.

Rhetorica Explicatio.

METonymia est subiecti pro irrisione & contemtione huic corporis adiuncta particulæ dicata: valet igitur, *non irrides, nec contemnis obscuros homines.*

b Epanalepsis est eiusdem soni in principio & clausula, vt epistrophe in duob. incisis proximè sequentibus.

c Metonymia est adiuncti pro magistratibus, quibus deferri solet honor, sicut in Rhetoricis Odes 1. l. 1. notatum est. Similis est tropus in Titulis & imaginibus pro clarissimis & nobilissimis maioribus, amplissimisq; fortunis splendentibus.

d Concessio est & quædam ἐπανόρθωσις superioris sententiæ de populo.

e Metaphora est à rebus nunc primum apparentibus ad hominẽ ignotũ nullisq; maioribus clarum & notum: quo de genere est illud Cic. 7. Verr. *Videmus quanta sit inuidia, quantoq; in odio apud quosdam homines nobiles nouorum hominum virtus & industria.*

f Appius dicitur p synecdochẽ speciei p seuerissimo quoq; Censore, qualis fuit Appius ex historiis.

g Metaphora est, quæcunque illius originis fuerit ratio. Quidã enim putãt sumtũ à castris: idq; confirmari potest è 4. Acad. *vt non multum Imperatori sub pellibus otij relinquatur.* Item l. 5. Titi Liuii, *Militem Romanũ in opere ac labore pruinisq; obrutũ, sub pellibus durare, quibus tabernacula & rẽtoria militum obtegebantur.* Alii ab asino Cumano leonis pelle induto: alii à Cleone Athenienſi: alii à sutore quodam Athenienſi, qui repentè locupletatus iterum relapsus est in summam inopiam: de quo sic Martialis:

Lusisti. satis est: sed te, mihi crede, memento
Intra pelliculam cerdo tenere tuam. Lucianus ἀτρόπως in imaginibus sic enunciauit sententiam nostri Poetæ, ὃν ἔτι μενόντων ἐπὶ τ ἰσαρχόντων, *non jam manẽt in iis, quæ adsunt.* De his vide Chil. 1. Centu. 5. Metaphora, inquam, est in eos, qui suâ conditione minimè contenti maiora suis viribus aggrediuntur.

h Metonymia est adiuncti pro, cupidi gloriæ tam ignobiles, quàm nobiles trahuntur ambitione suâ, qualis est illa Saty. 3. l. 2. *Præterea ne vos titillet gloria,* pro *ne vos ambitione miserâ trahamini.* hæc n. perturbatio cauenda est, propterea quòd ipsius cupiditates eripiat animi libertatem. Tota autem sententia est allegorica à triumphantibus, qui vehuntur aureo curru, & captiuos trahunt constrictos: sic qui studio laudis tenentur, dicuntur illius cupiditate trahi, tanquam vincti. Similis est allegoria pro Archia Poeta: *trahimur omnes laudis studio, & optimus quisq; maximè gloria ducitur*: sentit igitur, nouos & ignobiles æquè incendi cupiditate gloriæ popularis: atque claros & nobiles homines.

i Metonymia est adiuncti signi, p ipso magistratu.

k Metonymia est altera, sed materiæ pro calceamentis coriaceis & tamen mollibus, & rursus hæc tanquam adiuncta senatoriæ dignitati.

l Polyptoton.

m Metonymia adiunctorum simulacrorum pro ipsorum locis, atque fanis, vbi statuuntur. sed notatio Varronis in Gram. facit modum eiusdem tropi contrarium.

n Perfecta prosopopœia per dialogismum, vbi quidam è populo fingitur ad inquirendum in nouum hominem & hic ad respondendum obiicienti.

o Allegoria est è multiplici synecdoche pro quibusque infimæ sortis parentibus.

p Allegoria quædam est è metaphoris à delectu sessionum, pro, inferior est me genere libertatis: ideoque minùs aptus ad honores, quàm ego.

q Altera similis allegoria pro nobilissimis quibusque.

r Deponitur prosopopœia, ac velut egressus ex historia sui antè incepta: *me libertino patre natum*, illam resumit. In *me* tamen est metonymia subiecti pro adiuncta de eo narratione.

s Notata iam fuit hæc metaphora.

t Metonymia est effecti pro efficiente infacundos, & elingues homines reddente: *qui fait perdre la parolle.* Infans enim propriè dicitur dicendi facultate laborans: vt Cic. pro Cluentio: *Tum verò ita sum perturbatus, vt omnia timerẽ: si nihil dixissem, ne infantissimae si multa in eiusmodi caussa dixissem, ne impudẽtissimus existimarer.*

u Anaphora est, licet eadem dictio non statim initio membri secundi repetatur; idem tamen sonus auditur.

x Metaphora est à latibulis ferarum, pro lupanaribus & prostibulis, in quibus Cicero criminatur Antonium, vt in popinis. ætatem consumsisse, Philip. 13. à quibus Poeta iactat se curaturâ patris longè abfuisse.

y Synecdoche est generis pro schola Arithmeticæ. Omnem autem scholam ludum dixêre Romani, vt ait Asconius, sed hîc designat λογιστήριον, *Scholam calculatoriam*, vel *ratiocinatoriam.*

z Polyptoton est vocis eiusdem variè cadentis.

aa Metonymia est effecti pro efficiente, qui suspendunt loculus sinistris brachiis euntes in lũdum: non autem, vt quidam putârunt, hypallage Grammatica; quæ est inuersa Syntaxis; vel, vt alii malunt, enallage passiui loco participii actiui.

bb Synecdoche partis pro toto brachio ab humeris ad manus vsque, διὰ τλὺ τῦ μυώδους πλατύσματος ἐξοχλὺ *propter excellentiam lati musculi*, collum & humeros ambientis: vnde brachia dependent arctissimè reuincta. Similis tropus notatus est Ode 4. l. 2. in *brachia.*

cc Metonymia est materiæ pro nummis inde cusis. Virg. in Tityro:

Non vnquam grauis ære domum mihi dextra redibat.

& rursus synecdoche pro quauis moneta & pecunia. Timæus scribit primò Romanos vsos fuisse ære rudi, & Ser. Tullium primum illud signasse notâ pecudis. Lege Plin. l. 18. c. 3. & l. 33. c. 3.

dd Synecdoche generis pro speciali collectore rei argentariæ.

ee Quum τὸ *vox* à Gram. definiatur quo quicque vocetur: vno autem nomine res quæque constare soleant; plenum fit, sumendum hîc esse συνεκδοχικῶς pro integro pronunciato, sententia & sermone, vt in

Epist.1. lib. 1. dicemus τὰ *sunt verba*, *sunt voces* esse sumenda.

ff Hic metonymiam agnoscimus pro hominibus ætatis præteritæ, qui si redirent in vitam, non alios mihi legerem parentes, more impiorum liberorum. Sic interpretamur illa, *O tempora!* & *aspera sæcula!* pro ciuibus illis temporis, & hominibus illius seculi Præturâ, & Aedilitate decoratis, & ornatis, quibus fasces virgarum præferebantur, ad leuium delictorum animaduersionem, vt securis ad grauia & capitalia præcidenda.

gg Ironia est, quum contrà fit intelligẽdus hic Tullius Præturâ indignissimus & obscurissimus.

hh Metonymia est subiecti & loci, pro hominibus illic fallaciis, dolis, præstigiis incautos ludentibus, quales tum erant interpretes somniorũ, haruspices, astrologi, coniectores Aegyptii, & cæteri id genus.

ii Metonymia est materiæ & synecdoche generis pro mensa marmorea Delphica.

kk Metonymia est primum subiecti pro statua Marsyæ illic erecta: deinde huius pro loco & tempore, vel potius die vadimonii, quo comparere oportebat in judicio, *il faut comparoistre au jour & lieu de l'assignation*, & hæc rursus pro iudice, qui non iuniorem Nouium potest ferre.

ll Synecdoche generis pro diebus canicularibus, vt vulgò dicitur. Hic *signum* κατὰ τὴν ἀνθρωπολογίαν συνεκδοχικῶς ponitur, quod, quia ex pluribus constat stellis, sumitur pro vna canicula.

mm Synecdoche est speciei pro ditissimo & potentissimo quóq;, qualis fuit Quæstor Romæ, & ferè vbique tam militaris, quàm vrbanus, qui fiebat, vt in prouincia curam pecuniæ publicæ gereret in vsus diuersos erogandæ. Hunc Galli vocant bellicum Thesaurarium, vt vrbanum, qui curat ærarium, & acceptum & expensum in tabulas refert.

SATYRA SEPTIMA.

Hîc lis inter Rupilium Prænestinum cognomento Regem & Græculum Persium orta, eiusq; caussa non tam descriptione explicatur, quam vtriusque scurræ natura & mores oratione exprimuntur.

Proscripti Regis Rupilî a *pus atque venenum*
b *Hybrida quo pacto sit Persius vltius opinor*
Omnibus & c *lippis notum & tonsoribus esse.*
2. Persius hic permagna negotia diues habebat
Clazomenis: etiam lites cum Rege molestas:
d *Durus homo, a tg; odio qui posset vincere Regem,*
Confidens tumidusque: adeò sermonis e *amari,*
f *Si sennas, Barros vt* g *equus præcurreret albis.*
3 Ad Regem redeo: postquam nihil inter vtrúmq;
Conuenit: 4. hoc etenim sunt omnes iure molesti,
Quo fortes, quibus aduersum bellum incidit. Inter
5. Hectora Priamidem, animosum atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, vt vltima diuideret mors:
Non aliam ob caussam, nisi quòd virtus in vtroq;
Summa fuit. 6 Duo si discordia vexat inertes,
Aut si disparibus bellum incidat, vt Diomedi
Cum Lycio Glauco, discedat pigrior, vltrò
Muneribus missis. 7 Bruto Prætore tenente
Ditem Asiam, Rupilî & Persî par pugnat, vti non
Compositus melius cum Bitho Bacchius. 8 In ius
Acres h *procurrunt, magnum spectaculum vterque.*
Persius exponit caussam: ridetur ab omni
Conventu: laudat Brutum, laudatque cohortem.
i *Solem Asiæ Brutum appellat: stellásq; salubres,*
Appellat comites, excepto Rege: Canem illum,
Inuisum agricolis sidus venisse ruebat,
k *Flumen vt hybernum fertur quo rara securis.*
9. Tum Prænestinus salso multúmq; fluenti
Expressa arbusto regerit conuicia, durus
Vindemiator & inuictus, cui sæpè viator
Cessisset magnâ compellans voce m *cucullum.*
10. At Græcus postquam est Italo perfusus n *aceto*
Persius, exclamat, per magnos O Brute Deos te
Oro, qui reges consuêris tollere, cur non
Hunc Regem iugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum est.

Analysis Dialectica.

VAldè equidem suspicor hoc litigium fictum & commentitium esse, vt est noster Poeta ad commiscendum ingeniosus, qui quum à Rupilio Prænestino ignobilitatis nomine in castris Bruti lacessitus fuisset, ad vltionem contumeliæ hanc Satyram instituit, commẽtus & nactus valentissimum & acerrimum militem subsidiarium, quem hîc cum Rupilio committit: atq; vt huius litis narratio extra omnem commenti suspicionem videretur esse, dicit initiò eam litẽ teri iam sermone spermologorum & loquacium hominum: quo genere argumenti extrinsecus assumti fides talis narrationis fit maior audituris & lecturis. Obiter tamen attingit peruersitatem ingenii Rupiliani, & linguæ petulantiam, vt caussam huius ortæ contentionis, atque adeò contentionem omnem esse pernicioſam, siue armis, siue verbis tractatam.

2. Quis hic sit Persius aduersarius, quidve possit, adiunctis & duplici minorum collatione demonstrat: quod diues negotiator: quòd homo litigiosus, peruicax, temerarius & arrogans sit: quod Rupilium odio & molestiâ: quòd maledicentissimos quosque maledictis & conuiciis superare possit.

3. Etsi agnoscere videtur à se perturbatam methodũ: quod Regem prius propositum non planè descripserit: tamen in hac velut correctione, vbi ostendit alterum alteri esse implacabilem, inducit Persium priùs agentem.

4. Quàm hi duo sint ἐχθροὶ ἀκατάλλακτοι καὶ ἀδιαλλάκτοι, *implacabiles*, & tanquam diceres irreconciliabiles, docet pa-

cet parium comparatione: quod homines molesti & maledici peruicaces; tantum sibi obstinati ad litigandum animi sumant, quantum fortissimi quique ad decertandum.

5. Apodosis approbatur speciali exemplo Hectoris & Achillis, inter quos discordia nata implacabilis fuit, nec, nisi morte alterius, dissolui & dissipari potuit. Caussa huius inflexibilis obstinationis dicitur summa in vtroq; animi magnitudo.

6 Eadem Rupilii & Persii voluntas in iracundia & inimicitia obstinatior & obfirmatior ex aduersis explicatur: quòd acerba dissensio & dissidium inter ignauos vel inter dispares natũ facilè miteſcit: quale fuit illud inter Diomedem & Lycium Glaucum, qui vt ignauior, manus & munera Diomedi fortiori dedit.

7 Videtur Poeta ex antecedentibus assumere: atqui hæc lis inter Rupilium & Persium orta est inter pares: cuius assumptionis approbatio est ad hæc verba, *vti non compositos &c.* è pariũ collatione quod horum alter cum altero æqualiter pariterq; litiget, atq; Bithus & Bacchius gladiatores inter se decertent.

8 Congressus ipsorum ex effectis declaratur, quòd ad litigandum certatim procurrant gratum hominibus spectaculum præbituri. Prior autem Persius caussam suam agit ex adiuncto risu & ex aduersis, quod Brutus eiusque comites sint Reipub. salubres: Rupilius pestifer. Hoc consequens similibus amplificatur, quòd, vt hybernus amnis magno & redundanti & rapido aquarum cursu defluit: sic maledica Persii oratio volubilis & feruida quasi torrens fertur, quum Rupilium nominat Sirium, stellam pernicioſam.

9 Rupilii actio constat etiam ex factis ipsius & minorum comparatione: quod regerendis in aduersarium conuiciis ipsi cederent exercitatissimi in maledicendo quiq; & contumeliosissimi.

10 Vbi Persius sentit contumeliosam & aculeatam Rupilii accusationem, tanquam illi impar congressu confugit ad implorandam fortioris opem, alludens ad L. Iuuium Brutum Tarquinii Romanorum regis septimi & postremi exterminatorem. Dũ verò Poeta facit hic Persium maledicendo inferiorẽ Rupilio Rege, hunc profectò insignem conviciatorẽ graviùs ulciscitur, & ingenium ac mores ipsius maculis nigrioribus aspergit.

Enarratio Grammatica.

Proscripti.]Proscribere, quum de persona dicitur, est damnata relegare & in exsulium pellere: vnde Cic. 3. Verr. *Cornelia proscriptum iuuare vetat.* Itaque hic Rupilius quum Præturam gereret, à Triumviris; Augusto, M. Antonio & M. Lepido iectus ad Brutum in Asiam confugit, ac sub eo militauit: vbi Horatium Tribunum militum nescio qua motus inuidiâ, iurgio & rixâ vexauit, obscuritatem generis illi exprobrans: vnde posteà aculeis styli Horatiani acriter punctus est. Fuit hic Rupilius fortassis de gente Marcia, cui cognomen erat *Rex.* sicut potest è Sallustio, Valerio, Suetonio, Plutarch. in vita Ciceronis & Epist. huius 14. lib. 1. ad Attic. intelligi.

Pus atque,] Pus videtur πύον à Græco flexum & hoc παρὰ τὸ πύθειν, à putrefaciendo, quod ideo à Medicis definitur τὸ σεσηπὸς αἷμα ἢ διεφθαρμένον ἢ σαπρὸν, *putrefactus sanguis, corruptus, putris,* præsertim in offensione corporis & carnis læsione, qui quo modo à sanie differt, vide Celsum lib. 5. cap. 26. vt de veneno Satyr. 2.

Hybrida.] Quamuis Grammatici hanc vocem inflectant Hybris, Hybridis; tamen Poeta in recto dicit πατρωνυμικῶς ἡ ὑποσειστικῶς. Quid autem Hybris sit, docet Plinius lib. 8. c. 53. loquens de canum admissura, venatici & gregarii. *Aequè facilis est admissura domestici & feri, qualiter natos antiqui Hybridas vocabant seu semiferos,* quos Græci vocant ἡμίθηρας, ἢ μιξόθηρας, ἢ διφυεῖς, qui sunt duplici natura, qualis dicitur fuisse Cecrops à Suida: quales etiam Centauri, quos ideo vocat Virgilius Bimembres, Ouidius semihomines, Lucanus semiferos, id est, semi equos. Hoc nomine Martialis lib. 8. cauillatur oppositum sibi ad cænam vocato fœtum apri & domesticæ suis, quasi conuiuator putaret eum ex imparibus parentibus natum, sic in Gallicum.

Innitas ad aprum: ponù mihi Gallice porcum.
Hybrida sum, si das, Gallice, verba mihi.

Hanc autem vocem Ios. Scaliger coniectat declinari ab Ibro, vel vbro, qui spurius erat apud Priscos, vnde Ibridæ vel vbridæ ὑποσειστικῶς scribendum esset, semispurii, non autem ἀπὸ τῆ ὕβρεις.

Tonsoribus.]Plutar. de Garrulitate sic de his scribit: ἐπισπὼς ἦ λάλον ἐστὶ τὸ τῶν κειρέων γένος, *Tonsorum genus est bene loquax,* quo modo *bene potum* dicimus pro valdè. Non minus loquaces sunt lippi, quibus propter imbecillitatem oculorum est plurimum otii à rebus gerendis: ideoq; rumoribus audiendis & dissipandis sese dedunt. De caussa lipporum vide Gramm. Sat. 3. l. 1. Aristophanes in Pluto, quum aliquid multo sermone diuulgatum vult significare, sic Blepsidemum inducit loquentem:

Τί αὖ οὖν τὸ πρᾶγμα ἔϊη, πόθεν καί τινι τρόπῳ,
Χρεμύλος πεπλήσθην' ἐξαπίνης ὃ τοσοῦτος;
Καί τοι λογος γ' ἦν νὴ τὸν Ἡρακλέα πολὺς
Ἐπὶ τοῖσι κειρέοισι τῶν παθημένων,
ὡς ἐξαπίνης ἀνὴρ γεγένηται πλούσιος,
Ἔστιν δὲ μοὶ τοῦτ' ἀυτὸ θαυμαστόν. Id est,

Quid hoc igitur rei est, vnde & quomodo Chremylus tam repen è diues factus est? Non id mihi persuadeo, vel non possum adduci, vt credam: licet hercle multo intolerabilius d silentium sermone differatur, eum repentè locupletatum fuisse: est autem hoc ipsum mihi valdè mirum.

Scholiastes Aristophanis hæc annotat: Διαβάλλει τοὺς Ἀθηναίους, ὡς διημερεύοντας ἐπὶ τῶν κειρέων ἀργῶς, καὶ ὃτι ἐν ἐκ τοῖς ἰατρείοις ποιουμένους τὰς συντυχίας. Κουρεῖα δὲ ἦσαν ἐργαστήρια, ἐν οἷς οἱ βάλλόμενοι κείρειν τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ πώγωνος ἀπίοντες ἐκείροντο ὁπότε ἐκβαίειν τὸ μέτρον. *Poeta accusat Athenienses, vt qui otiosè diem consumerent in tonstrinis, nec in medicinis* (quomodo loquitur Plautus de officina medici) *colloquia facerent. Sunt autem tonstrinæ officinæ* quæ vocantur ab Athenæo lib. 12. Ἰωνικῶς κορσωτήρια, ex eadem tamen origine, *in quibus, qui volebant capillos capitis ac barbæ tonsos, id in ipso discessus puncto,* vbi diutius illic commorati essent, quam deceret, *faciundum curabant.* Illuc quoque spermologi nullius rei, nisi rumorem mutuo colligendi, ac posteà differendi studio ducti, confluebant sed ad tonstrinas personæ tantum viliores conueniebant, vt ex antecedentibus iam cognitum est, & cognoscetur ex Epist. 7. ad Mæcenatem.

Conspexit, vt aiunt,
Adrasum quendam vacua tonsoris in vmbra,
Culcello proprio purgantem leniter vngues. quò potest addi Terentii illud Act. 1. Sc. 2. Phorm.

Tonstrina erat quadam: hic solebamus ferè plerumq; eam opperiri, dum inde iret domum. Interea dum sedemus, &c.

Hîc Donatus conuenienter scholiastæ tonstrinâ esse sedem otiosis aptam annotat. Ad tabernas autem librarias, personæ honestiores de literis inter se colloquendi gratiâ, sicut ex Aegel. lib. 5. c. 4. *Apud Sigillaria fortè in libraria ego & Iulius Paulus Poeta, vir memoriâ nostrâ doctissimus consederamus.* atq; præcipua loca, quò Romani solebant conuenire, Catullus in Camerium hæc commemorat: Campum minorem, Circum, Tabernas librarias, Templum Iouis Superi, Porticum Pompeii.

Negotia.] Hæc vox dicitur à priuatione otii, vt ἀσχολία Græcè, *occupatio* Ita Cic. l. 1. ad famil. Epist. 4. loquitur de Aulo Trebatio, *qui in prouincia Lentuli magna negotia & ampla & expedita habet.*

Clazomenis.] Hic Persius frequens negotiabatur Clazomenis. Gall. *auoit de grandes affaires & des procez d'importances en cette ville.* Sunt autem Clazomenæ ciuitas vna è duodecim Ioniæ, vt scribit Strabo lib. 14.

Durus.] Non desideratur hîc nota similitudinis vt quidam putant, nec in *consilens & tumidus.* Cic. pro M. Cælio coniungit *durus ac vehemens* pro, immitis, morosus ac difficilis: pro quibus Græci σκληρὸς, δυσμετάπλατος, ἀπαθὴς, ἀνελεὴς. *Confidens* definitur. 3. Tuscu. *qui fortis est idem est confidens*: quoniam confidens malâ consuetudine loquendi in vitio ponitur: vnde Donatus in Phor. 1. 2. *homo confidens* dicit positum pro improbo, audace ac temerario, vt confidentia pro improbitate & temeritate. Interdum contrà pro constanti & constantia.

Sisennas, Barrhos.] Hi duo fuerunt obtrectatores maledicentissimi & improbissimi: quorum Sisenna dicitur Milesias scripsisse, & Varrus Aemiliam violasse. Quidam Varros pronunciant, alii Varos, alii, vt est in litera.

Nihil inter vtr.] Dicitur phrasi æquè Latinâ, nihil alteri cum altero conuenit. Gall. *ils ne s' accordent entr' eux aucunement*, quo modo Terent. in Adel. *Hæc fratri mecum non conueniunt.*

Hoc etenim.] Ita Cic. 4. Verr. *Hoc iure sunt Siculi*, sed sine comparatione. Hæc autem Poetæ comparatio sic Gallicè redderetur: *les personnes obstinees s' attribuent autant d' autorite & puissance l'un contre l' autre, que font les vaillantes personnes en guerre declaree.* Hinc autem incipit ὑπερβατὴν παρένθεσιν vsque ad, *Bruto prætore* producta.

Hectora.] De hac implacabili inimicitia inter Hectorem & Achillem lege lib. Iliad. χ.

In capitalis.] Videtur hæc vox deflexa ex prisco substantiuo, capital pro capitis periculo. Plautus Mænech. *Nunquam ædepol fugiet, tametsi capitale fecerit.* Festus tamen dicit capital facinus & definit, quod capitis pœnâ luitur. Ideóque geminantur, *capitalis & pestifer reditus* 4. Philipp. *& repentina insimulatio criminis capitalis & inuidiosi.* 5. in Verrem: sic πεφαλικὸς ἔχθρα καὶ πεφαλικῶς πολάζεσθαι, *inimicitia capitalis & capitali affici* pœnâ, id est, θανατικῶς.

Vt Diomedi.] Eustathius in duos versus postremos Iliad. β. scribit, ὅτι ὥσπερ ἐν τῇ Σαρπηδόνι εἷς ὁ Λύκιος, δηλαδὴ, ὅτως καὶ ὁ Γλαῦκος, *vt Sarpedon non erant vnus è Lycia, sic nec Glaucus*: siquidem hic genere Corinthius erat. Cur autem Lycius dictus sit, facilè perspicitur ex ipsius genealogia, quæ describitur Iliad. ζ. simul & permutatio Glauci & Diomedis. Bellerophon, vt paucis dicatur, duxit vxorem Anticleam filiam Iobati Lyciæ regis, cuius regni factus est posteà heres, vnde Lycius dictus: ex ea vxore suscepit Hippolochum, cuius Glaucus fuit filius, & Lyciorum dux ad auxilium Troianorum missus: vbi prima coitio Diomedis & Glauci videtur Eustathio in alium vsum prouerbii abiisse, atque permutatio vtriusque. Sic n. ille: ὅτι πρὸς τὸν ἐξαίφνης ἐκ μὴ λοιδοροῦντός τινος θρασυνόμενον εἰς ἔριν κατὰ τῶν εἰνοά τι λοιδόντων, παλαῶς ἄν τις ἐρεῖ τὸ Διομήδους πρὸς Γλαῦκον, *quod rectè quis dixerit, Diomedes aduersus Glaucum, in eum qui repentè ad litem contra eos, qui videntur aliquid esse, incitatur ab eo, qui nullus videtur.* Vsus autem inæqualis permutationis inter Diomedem & Glaucum repetatur è primæ Chiliad. Cent. 2. Historiam quoque Bellerophon. qui fuit huius Glauci auus, vide in Gram. 7 Odes l. 3.

Duo si.] Hi casus duo & ambo sunt æquè in vsu, atque duos & ambos.

Discedat pigrior.] Quod Xenophon 7. Hellen. dicit ἀμαχεὶ παρέλθῃ *absq; pugna prætereat ignauior.* Et Herodotus βιβλ. α περὶ Κυρίλιον, ὅτιπερ ἀμαχητὶ ὁρέας αὖτὸς παρέλασαν. Gallicè *qui se retirent sans combattre.*

Ditem Asiam.] Ita Cic. celebrat Asiam in oratione pro leg. Manil. *Asia verò tam opima est & fertilis, vt & vbertate agrorum & varietate fructuum & magnitudine pastionis, & multitudine earum rerum, quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.* In *Rupili* & *Persi* est apocope pro, *Rupilii Persii.* Bithus & Bacchius fuerunt nobile par gladiatorum & arte & audaciâ, qui post multas inter se pugnas commissas mutuis vulneribus ceciderunt, ideoq; in prouerbium abierunt de æqualiter improbis. sic inter se contendentibus, vt neuter alteri cedere velit. Horum fit mentio apud Suetonium in Oct. Sic est hîc accipiendum *compositus* vt in illo Virgilii.

Sic paruis componere magna solebam, Græcè συμβάλλειν ἀλειπρυόνας εἰς μάχην, quod Hom. dicit initio Ιλιαδ. α. τίς τ' ἄρ σφῶε θεῶν ἔριδι ξυνέηκε μάχεσθαι. *Quisnam Deorum ipsos commisit contentioni inter se pugnantes*, id est Scholiastæ συνέβαλε, συνέμιξε, & in illo Quint. l. 2. ca. 17. *sæpè gladiatores sub eodem magistro eruditi inter se componuntur*, id est, committuntur inuicem pugnaturi. Gall. *iusser l'un contre l' autre* διὰ μονομαχίας, *seul a seul*, ita Cic. l. 2. Epist. 8. ad Cælium, *tu me hoc tibi mandasse existimas, vt mihi gladiatorum compositiones mitteres*, id est, scriberes, quod par gladiatorum esset inter se commissum ad certamen: ita deniq; Taciti, sed paullò aliter l. 5. *Accita est Epicharis & cum indice composita*, Gall. *confrontee auec l' accuseur*: Hæc Gallica interpretatio mirè videtur exprimere illud primæ Satyræ, frontibus aduersis componere. Quidam pro *procurrunt* legunt, *concurrunt.*

Excepto rege.] I. Rupilio Rege Prænestino, quem summè vituperat: dum illum appellat caniculam æstiferam, & vipeream.

Canem illum.] De quo lege Dial. & Gramm. Od. 17. lib. 1.

Ruebat.] Inani quadam conuiciorum profluentiâ vtebatur.

Rara securis. De hac voce fuit in Gram. Odes 2. l. 3. i. Quia rapidus amnis sua eluuie subruit & disturbat omnes littorum & vicinorum agrorum arbores, nunquam illuc calones & rustici ligna cæsum eunt.

Durus.] Propriè durus sumitur hîc, vt Georg. 4. *durus arator*, & 3. Epodis. *O dura messorum ilia!* id est, caloris & laboris patientissima.

Regerit conuicia.] E loco plantis consito emissa. Sic supplenda est præpositio ante *arbusto.* Est autem regerere aliquid ei, qui reprehendat, contra obiicere, vt Cassius Ciceroni Epist. 19. ad Fam. lib. 15. *pro quo tibi proximâ Epistolâ tot rusticos Stoicos regeram, vt Catiũ Athenis natum esse dicas*: Cicero notauerat Catiũ Epicureũ rusticitatis & insciticæ, vnde Cassius respondere coactus

ctus est,se obiecturum tot Stoicos indoctè & barbarè loquentes (quorum sectam Cicero probabat)vt Catius cum iis comparatus vrbanissimus & doctissimus esse videatur.Sic Plin.l.15.ca.15.loquitur, *insanas mensas fœminæ viris contra margaritas regerunt.* Sed de veriuerbio τὸ *conuicii* vide notas Gram. in Saty. 5. præced.quò potest accedere præter maledictum & probrum vis significandi aliquid illis leuius vt querelam & clamorem aliquantò tamen liberiorem : quo modo sumitur Epist.10.li.2.ad Q.fratr. *Epistolam hanc conuicio efflagitarũt codicilli tui.* Ibidem sequente, *Quum Appius consul Senatum infrequentem coegisset, tantum fuit frigus,vt populi conuicio coactus sit nos dimittere.*

Vindemiator.] Ratio metri postulat, vt hæc vox tetrasyllabῶs pronuncietur, quasi vindemator, cuius loco vtuntur Ouid.3.Fast.& Seneca de morte Claudii Cæsaris,vindemitor:intempestiua autem vitiũ cultura vertebatur olim,vt nunc etiam, vitio vinitorib. à viatoribus nomine cuculi,qui grauiorib.conuitiis vindemiatorum cogebantur citiùs viam suam conficere:de quo lege c.26.lib.18.apud Plinium & Erasmum Chil.4.Cent.6.

Rhetorica Explicatio.

METaphora est à corpore sanioso ad vitia ingenii,impuritatem,odium,improbitatem, peruersitatem indicandam.Non equidem possum meminisse ab alio Latinitatis auctore sic immutatũ.

b Sumtum est à semiferis,vt modò dictum est,ad hominem patre Romano & matre Græcâ vel cõtrà natum notandum:sic in Oct.ca.19.Suet.quendam vocat Hybridam è Partho & Romana ortum translatè, vt hic:sic quoq; Valerius Max.lib.8 cap.6.scribit Q.Varium propter ius ciuitatis Hybridam cognominatum ex patre Hispano & matre Veronensi natum: sic pueri è seruis hominibus & ciue muliere nati dicuntur Hybridæ à Martial.l.6.Epigr.in Cinnam cuius est initium :

Pater ex Merulla. deinde sub finem.
Iamq; Hybridarum grex tibi foret plenus.

E moribus autem & legibus Græcorum matrimonia pro incestis ac illegitimis habebantur, quæ cum peregrinis ac hospitibus contrahebantur : è qualib. nati dicebantur Græcâ contumeliâ μιξέλληνες, qui sunt altero parente Græci,altero Barbari, vt Romanâ Hybridæ,Gallicâ *Marranes* de his, qui creduntur prognati è Mauritanis:quale quid Turnus l.7.v.579. Aeneid conqueritur, quum cerneret molles Troianos misceri fortibus Latinis.

c Hîc est synecdoche geminæ speciei pro hominibus loquacissimis,spermologis,&,vt Plautus loquitur,famigeratorib.qui libentissimè verba funditant.

d Metaphora est à corpore ad vehementem ingenii pertinaciam & iracundiam notandam.

e A saporibus traductum est ad ingratos & asperos verborum sonos.

f Altera est synecdoche duplicis speciei pro contentiosissimis quibúsq; hominibus.

g Allegoria est à cursoribus,qui pernicitate talium equorum suos syndromos longè anteuertebant.Veteres enim præferebant equos albos reliquis, tum quòd viribus præstarent, tum quòd auspicia magis rata facere crederentur, ideóque triumphis adhibebantur. *Compositus*,&c.hoc est translatum à gladiatoribus,qui dicuntur inter se componi, quum producuntur depugnaturi in arenam, quomodo sumtum est lib.Cic.de opt.gen.orat.è li.4.Saty.Lucilii.

Cum Paciderano hic componitur.

Vbi Cicero Demosthenem comparat cum hoc gladiatore longè omnium optimo post homines natos: qualis fuit hic Græcus orator multò aliorum præstantissimus.Seneca in disput. de prouidentia cap. 2. scribit par gladiatorum Dei spectaculo dignum, *quum vir fortis cum fortuna componitur.* & cap.3. *Ignominiam iudicat Gladiator, cum inferiore componi: & scit eum sine gloria vinci,qui sine periculo vincitur.*

h Sumtum videtur à re militari, vbi strenuissimus & audacissimus quisque,signo dato, ex agmine procurrit in aciem , quale fuit meliùs fortasse dictum Satyrâ 1.lib.1. & lib.10.Aeneid.illic citato. *Agmina concurrunt,ducibus &c* : τὸ *procurrit* tamen ex vi iunctura celeritatem cursus & longitudinem magis præcipitem præ se videtur ferre, quem Galli suâ exprimunt linguâ , *Il se hastent de grande viteſſe, lequel des deux plaidera le premier sa cause deuant le iuge.* propriê autem vtitur hoc verbo Seneca lib. 1. cap. 4. de Clementia, quum loquitur de prompto populi obsequio in suum principem. *Sanguinem itaq; incolumitatem amant, quum pro vno homine duas legiones in aciem deducunt : quum in prima fronte procurrunt, & aduersa vulneribus pectora ferunt, ne imperatoris sui signa vertantur.*

i Metaphora est à splendidis cæli corporibus ad excellentiam Bruti & comitum indicandam, qualis est à Sirio in *Canem* ad exitium & perniciem hominum notandam. *Excepto, &c.* posset hîc statui metaphora è diuisione agrorum,vbi excepta & subsiciua solent vocari,quæ nemini sunt attributa & assignata. Itaque nullius sunt in dominio & censu, tanquam libera,nullique obnoxia:quod quidem verbum,tam in vituperium,vt hîc sumendum puto,pro re adiunctæ ratione,quàm in laudem,vt lib.3.cap.20. Senecæ de Beneficiis. *Errat, si quis existimat Seruitutem in totum hominem descendere. Pars melior eius excepta est, corpora obnoxia sunt & adscripta dominis : Mens quidem ipsa libera, quæ adeò libera & vaga est, vt ne ab hoc quidem carcere, cui inclusa est, teneri queat, quò minus impetu suo vtatur, & ingentia agat. & in infinitum comes cœlestibus exeat.*

k Synecdochica est periphrasis torrentis , quem Græci χείμαῤῥον καὶ χάραν ἄρων vocant.

l Quidam allegoriam è perpetuis metaphoris constituunt pro pectore amaro & conuiciis pleno: quod equidẽ planè nõ ausim improbare:attamẽ mihi propiùs verba consideranti videtur illa posse etiã ex parte sumi propriè,vt Prænestinus tanq rusticus vindemiator vel frondator vicissim iactet cõuicia & probra in viatores serã ipsius putationẽ vel culturã intempestiuam increpantes:iactet,inq;è loco vitibus,vel aliis plantis,vbi facit opus,consito:*salso* aũt & *fluenti* dici eodẽ tropi genere,quo Virg.4.Aen.dixit, *Dulcês reinquere terras.* & 2.Georg. *& ramos compescere fluentes,prorabusto amaro & luxuriantib. & vberiùs plantis crescentibus.*

m Metaphora est à natura huius auis ad pigritiam vinitoris exprimendam.

n Allegoria est e cõtinuatis metaph.à pungẽtib. liquorib.pro cõuiciis mordacibus , aculeatis salibus, verbis acerbis,& contumeliosis profuse vexatus.

o Apostrophe est ad Brutũ per exclamationẽ obtestantis,vbi,dum notat M.Brutũ Cæsaris interfectorẽ, alludit etiã ad L.Iunium Brutũ Tarquinii superbi expulsorẽ:de q, vide l.4.Dion.Halicarnassæi. Hoc autem genus loquendi *credu mihi* habet nescio quid ἐμφατικὸν,quale notat Don.in Adelph.Act.1.Sc.2.ver. 21.*non est flagitium,mihi crede,adolescentulum*, &c. quod imitatus Cicero sic Cælium exagitat *magna sunt, mihi crede:noli hæc contemnere.* hîc enim & auctoritas dicentis,& contemtus ostenditur audientis.

SATYRA OCTAVA.

Quid Priapus sit, & cui muneri ac officio præsit, hic explicatur, vt inde mulieres veneficæ exagitentur.

OLim truncus eram ficulnus, inutile lignum:
Quum faber incertus scamnum, faceretne Priapum:
Ma luit esse Deum: Deus inde ego, furum auiúmque
Maxima formido: nam fures dextra coercet,
Obscœnóq; ruber porrectus ab inguine palus;
Aſt importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa: vetátque nouis considere in hortis.
2. Huc priùs angustis eiecta cadauera cellis
b *Conseruus vili portanda locabat in arca.*
Hoc miseræ plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurræ, Nomentanóque nepoti.
3. Mille pedes in fronte, trecentos c *cippus in agrum*
Hic dabat: heredes monumentum ne sequeretur.
4. Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atq;
Aggere in aprico spatiari: quò modò triſtes
Albis informem spectabant ossibus agrum:
5. Quum mihi non tantum furesq; feræq; süetæ
Hunc vexare locum, curæ sunt atq; labori:
Quantum, carminibus quæ versant atq; venenis
Humanos animos: has nullo perdere possum,
Nec prohibere, modo, 6. simul ac vaga luna decorum
Protulit os, quin ossa legant, herbásq; nocentes.
Vidi egomet nigrâ succinctã vadere pallâ
Canidiam pedibus nudis, passóque capillo
Cum Sagana maiore e *vlulantem (pallor vtrasq;*
Fecerat horrendas aspectu) scalpere terram
Vnguibus, & pullam diuellere mordicus agnam
Cæperunt, cruor in fossam confusus: vt inde
Manes elicerent animas responsa daturas.
8. Lanea & effigies erat, altera cerea: maior
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, seruilibus, útque
Iam peritura, modis: Hecatem f *vocat altera, sæuam*
Altera Tisiphonem. Serpentes, atq; videres
Infernas errare g *canes: 9 Lunamq; rubentem,*
Ne foret his testis, post magna latere sepulcra.
10. h *Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis*
Coruorum: atq; in me veniat mictum atq; cacatum
Iulius & fragilis Pediatia, furq; Voranus.
11. i *Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes*
Vmbræ cum Sagana resonarent triste & acutum?
Vtq; lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris? & imagine cereâ
Largior arserit ignis? 12. & vt non testis inultus
Horruerim voces Furiarum & facta duarum?
Nam, dissoluta sonat quantum vesica, pepedi
Diffisâ nate k *ficus: at illæ currere in Vrbem.*
Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum
Excidere: atq; herbas, atq; incantata lacertis.
l *Vincula cum magno risúq; jocóque* m *videres.*

Analysis Dialectica.

POeta nullam potuisset introducere personam in Satyra Priapo conuenientiorem, qui partes ipsius sustineret in exagitandis mulieribus veneficis, aliisque flagitiosis obiter notandis. Hîc init Priapus definitione quadam è quatuor generib. incipium caussarum constanti se declarat (quò veriorem ipsius testimonium afferat Horatianæ narrationi auctoritatem) quarum efficiens est in fabro: materia in trunco ficulno, forma in Deo mentulâ rubente, velut fuste vel falce, vertice denique capitis inducto arûdine armato pro terriculo *Gal. pour un epouuantail*: finis denique est duplex, isque paullùm diuersus in furibus horto prohibendis, & infestis auibus fugandis. Breuiùs à Græcis definitur αὐτόξυλος ϖαὶ, vt alius αὐτόξυλον τέχνημα φαυλοργὸν χαρὸς *opificium ligneum manus imperitæ*, atque mentis insanioris, vt cap. 15. sapientiæ Salomonis dicitur de figulo, qui pessimè locans operam, vanum fingit Deum ex eodem luto, in quod ipse, nuper è terra natus, breui abiturus.

Ad definitionem augendam assumitur e subiecto argumentum, quòd in illo salubri horto constitutus fruatur eum posteà locum suo illustrat præterito vsu, id est sine diuerso: primùm, quòd illic olim cadauera seruorum & pauperum communiter humo condderentur: quibus adscribit non solùm exempli, sed reprehensionis etiam caussâ Pantolabum scurram, & Nomentanum nepotem.

3 Deinde quòd sepulcretum illud mille pedes in partem anteriorem pateret: in posteriorem trecentos: quæ certa circumscriptio fine approbatur, ne fortassis posteà hæredes illius, qui testamento reliquerat locum, sibi sepulcretum vindicarent.

4 Huius loci præsens vsus e topico aduersorum ostenditur, quod anteà locus triſtis & pestilens esset: nunc est amœnus & salubris.

5 Loci amœnitas declaratur minorum collatione: quod in eo defendendo à rapacitate furum & vastatione ferarum & auium non tantum operæ & curæ ponendum sit, quantum in conuenticulis nocturnis veneficarum impediendis, & cauendis sagarum mulierum magicis præstigiis & fascinationibus.

6 Difficultas propulsandi veneficas ab ingressione horti proponitur ex vi, id est, caussa violenta Lunæ vagantis, quæ plurimum valet ad Magiam.

7 Hoc quidem argumentum est ἄτεχνον & extrinsecus assumtum ad eiusdem difficultatis demonstrationem ex oculari testificatione, quæ longâ descriptione veneficarum constat, partim ex ipsarum adiunctis, partim ex effectis & fine, quòd in apparandis incantamentis & fascinis sint pullatæ: nudis pedibus &

bus & passis capillis incedant,& tanquam laruæ per noctem vlulent pallidæ.Deinde Diis inferis agnam nigram mactent:dentibus dilacerent:& diuulsam in terram defodiant:vt ab Inferis,qui sanguine,lacte & melle delectantur, manes & animas mortuorum excitent responsuras ipsis scisscitantibus rerum euenta.

8 Ad eandem descriptionem hæc bipartita imaginum distributio pertinet partim è materia, partim ex relatis & efficientia:quòd altera ex lana,altera ex cera facta esset:illa imperaret: hæc parêret: quarum imaginum euocatione Hecate manium & vmbrarum Domina & Tisiphone vna è Furiis,& canes internæ excitarentur ad explenda ipsarum vota.

9 Ad turpitudinem talis veneficii & incantamenti pertinet adiuncta Lunæ occultatio præ pudore.

10 Quia Priapus præsentit descriptionem suam parum fidei habituram apud homines, destitutus artificiali argumento,confugit ad inartificiale, dum se obstringit merdicâ mendacii pœnâ: sit odor naribus suauior: testatio sanè est testante digna.

11 Ad confirmatam obligatione pœnæ descriptionem redit,& effecta talium sacrorum Diis inferis factorum memorantur tanquam admirabilia & horrifera:primùm colloquia manium excitatorum acuta tristia & alterna cum Sagana venefica: deinde occultatio barbæ lupinæ,& dentis colubrini: incendium imaginis cereæ.

12 Posteà ingens tremor,& horror eũ inuasit, quem ipsius auctores non impunè tulerunt. Hæc autem perturbatio tractatur similium comparatione:vt veneficæ & Furiæ suis imaginibus & veneficis artibus me terrore & metu concitarunt: sic ego ingenti crepitu ventris reddito illas exanimaui metu,mutas & vix viuas reddidi.Apodosis illustratur paribus: Tantum,inquit,mihi crepuit venter:quantum vesica vẽto distenta & disposa sonat:vnde irrita fuerunt illarum incantamenta non sine magno id rescisscentium risu & ioco:Non est dissimile ridiculum Carionis in Pluto Aristophanis Act.3.Sc.2.

Enarratio Grammatica.

Ficulnus.] Initium huius Satyræ citatur à Lactantio l.2.c.4.de simulacris: quorum inuentionem lege c.14.v.15.Ita Priapus vocatur ligneus à Tibullio sub finem l.4.

Canisq; sæua, súsq; ligneo tibi
Lutosus adfricabit oblitum latus, vt hîc ficulnus, quod à ficu deflectitur,sic Græcè σύκινος, quod etiam ficulneus dicitur,quo modo Varro lib.3.c.16.vocat ficulnea ligna & Colum.l.5.c.11.ficulneas arbores,cõtrà quam nonnulli Grammatici putant,vt in primis Seru.in Aeneid.11.v.*Arbuteis texunt virgis & vimine querno*,annotat:sunt aliquæ duræ deriuationes : tamen eis vtimur cũ adiunctione alterius nominis,vt quernum vimen,colurnum veru,Horatius,truncus ficulnus,aprugnum callum,pro aprinum. Inutilitas autem huius ligni abiit in metaphoricum prouerbium ex ipsius infirmitate,vt Aristop.in Lysistrate dixerit, ὡς ἦν αὖ ἡμῖν συκίνη ἐφιππυρία, ἀντὶ τοῦ ἀσθενὴς, καὶ ἀνωφελὴς βοήθεια, *qui nobis fuit infirmum & inutile subsidium & adminiculum.*Ita Theocritus ἀνδρὰς συκίνους vocat homines ἀχρήστους, molles & laboris impatientes & inutiles εἰδ.10.inscripto ἐργάτινας. Ita Catullus dicit ligneam coniugem,pro exsuccam & aridam.

Incertus scannum.] Ellipsis est hîc alterius particulæ dubitantis,vt dicendum videretur,sicut illud Virgilii:

Iustitiane prius mirer, belline laborum.

Vel vt Teren.And.1.3.*Pamphilúmne adiutem, an auscultem seni*:ita Faber incertus erat,scannúmne, Priapúmne faceret.

Scannum.] Ita sine *m.*scribendum ratio nominis videtur postulare:nam Grammatici à scandendo dici volunt,& in his Isidorus:quòd altioribus lectis apponerentur ad faciliorem adscensum.

Priapum.] Quidam putant Priapum esse filium Dionysii & Naidis,vel Chionæ Nymphæ, vt dictum est in Gram.2.Epod.& de eius etymo:alii, vt Diodorus l.5.& scholiastes Apollonii,dicunt eum ex Venere & Baccho natum. Phornutus putat Priapum & Pana eundem esse. Cognominatus est Lapsacus ab insigni vrbe Hellesponti, & Hellespõtiacus, de quo vide plura in conuiuio Deorum lib. 6. Fast. ad hæc verba:

Conuocat & Satyros &c.

Vide prætereà de eodem Seru. in v.4. Georg.

Hellespontiaci seruet tutela Priapi.

Vbi citatur hic locus.Cognominatur quoq; à Græcis φαλλὸς καὶ ἰθύφαλλος,quasi diceres erectũ penem : quam vocem posteriorem Columella lib. 10. de cultu hortorum vsurpauit:

Sed truncum fortè dolatum
Arboris antiquæ numen venerare Ithyphalli.

Plutarchus libello de Isíde & Osíride tribuit inuentionem τοῦ φαλλοῦ Isidi,quæ cadauere Osiridis inuento dicitur ex omnibus ipsius membris solum penem desiderasse : quòd statim abiectus in mare ab ipsius cæde fuisset, & à piscibus Lepidoto siue squameo, Phagro & Oxyrincho voratus:quos eam ob rem Aegyptii præ aliis piscibus exsecrantur: in eiúsque locum curauit Isis Phallum,id est,veretrum, (vt id Valla vertit li.2. Herodoti) illi simile conficiendum & consecrandum:quo posteà Aegyptii in sacris vsi sunt quæ de ipsius nomine dicta sunt Phalophoria,in quibus imago penis gestabatur.De eodem lege Lactan. l.1.c.21.de Diis Barbarorum. Quod ad vocem attinet, Priapum deflecti παρὰ τὸ βεῖ, ἐπιτατικὸν mutato βῆτα in πῖ καὶ ἄπος, εος, τὸ μῆκος καὶ ὕψος, ἢ παρὰ τὸ ἔπος, έος, à longitudine mentulæ,ideóque scribitur bifariam, Πρίαπος καὶ Πρίεπος ab Arriano in Bithyniacis teste Eustathio: quanquam scio ab aliis aliter notari. Sed præstat silentium loquacitati in re præsertim tam obscœna & castis sensibus indigna. Dicam igitur cum Lactantio ibidem: *Non excutio tam deforme mysterium, nec Priapum denudo,ne quid appareat risu dignum:* necesse est alicuius maioris turpitudinis tegendę gratiâ hæc fuisse à Poetis ficta,quæ leges τὸ Λέοντος πλείω in Priapeis inter opuscula Virgilii.

Inde ego.]Hanc equidem particulam puto ad tempus referendam,vt valeat,iam inde ab expressa & efficta mei forma Deus habitus fui ad deterrendos fures & aues : cultus etiam fuit à Corinthiis Priapus orneus,& ipsius statua ornea vocata. Est quoque Epigramma Martialis lib.6.*Non sum de fragili dolatus vlmo*,&c.

Maxima formido.]Ellipsis est verbi,*fui.* Cicero definit lib.4. Tuscul. *formidinem esse metum permanentem,* (cuius vocis etymon peti potest ex his Festi verbis: *forcipes dicuntur,quod his forma,id est calida capiuntur*, & è loco Catonis de quodam *ædificio æstate frigido, hyeme formido*,id est calido:vnde apparet vsitata olim fuisse

hæc epitheta, *formus & formidus, a, um,* & hæc ἀπὸ τῆ ὀρμῆς, ab impetu & subdita commotione, vnde, vt à trepidatione, elicitur sæpè sudor) & Aristoteles, *metum* lib. 2 Rhet. ἔστω δὴ φόβος λύπη τις ἢ ταραχὴ ἐκ φαντασίας μέλλοντος κακοῦ ἢ φθαρτικῆ, ἢ λυπηροῦ. *Metus igitur sit dolor quidam aut perturbatio orta ex opinione imminentis mali, quod possit vel interitum nobis, vel molestiam afferre.* Sic antè Sat. 4. dixit de Sulcio & Caprio, *Magnus vtérq; timor latronibus.*

Obscenóque.] De hac voce vide Grammat. Sat. 2. sicut de inguine.

Nouis.] Respicit ad recentem hortorum instructionem ab Augusto, vel, vt quidam malunt, à Mæcenate factam.

Eiecta.] Id est, vilia & abiecta, contemta: contrà, cadauera liberorum & potentum magnifico funere efferebantur.

Cadauera.] Hæc vox habet inclinamentum à cadendo, quòd qui occiduntur, soleant cadere, vnde Vir. Aeneid. 1. *hostia cadit ante aras*, id est, interficitur & mactatur, & 3. Com. Cæs. de Bel. Ciuil. *Ad duorum millium numerum ex Pompeianis cecidisse reperiebamus, id est occisos & mortuos.* Eadem est vis significandi in Græco πίπτειν & inde inclinato πτῶμα, Herodi. li. 4. τὰ δὲ πτώματα φερόμενα μεθ' ὕβρεως πάσης ἔξω τῆς πόλεως πωλεόντα ἐρρίπτετο, *hæc cadauera per omnem contumeliam exportata extra vrbem eiiciebantur*, quæ hîc dicuntur eiecta, tanquam vi fluctuum marinorum littori appulsa facto naufragio: sic Seruius in Aeneid. 1. *si quibus eiectus syluis*, explicat, naufragus.

Cellis.] Cellam Grammatici à celando dellectunt, quòd ibi penus recondatur, & eodem, tanquam in carcerem, etiam serui olim coniicerentur, vt facilè perspicitur ex Amphitryone Plauti. 4. 4. Inde *cras è promtuaria cella deromar ad flagrum.*

Pantolabo.] Hi duo etiam carpuntur l. 2. Sat. 1.

—— Tristi lædere versu
Pantolabum scurram Nomentanúmq; nepotem.

Ille prænomine Manlius Pantolabus. Ex eo putat Acron dici, quòd, quicquid afferretur, acciperet, mutuæ pecuniæ. Hic Cassius Nomentanus nepos: ambo viles assentatores numerantur facetè in infima plebe.

Mille pedes.] Hoc distichon continet formam verborum, quibus testator vsus fuerat in certo loci spatio Reip. donando & heredibus suis detrahendo, vt esset commune populi sepulcretum & his literis notabatur. H. M. ex. T. N. Tran. vel potiùs verbis nostri Poetæ: de quo vide Leg. 3. siquis. ff. de sepulcr. viol. Hoc monumentum heredes ex testamento non sequitur. Cicero ad Cæsarem monumentum ita notat. *Sed ego, quæ monumenti ratio sit, nomine ipso admoneor: ad memoriam magis spectare debet posteritatis, quàm ad præsentis temporis gratiam, siue fuerit sepulcrum, siue statua, fanum, porticus, liber, historia, siue res huiusmodi.*

In fronte.] Significatur agri longitudo secus viam, vt in agrum latitudo eiusdem: quia ex lib. 2. c. 6. Ptolemæi in Geogr. maiori distantiæ longitudo tribuitur, vt minori latitudo.

Hic dabat.] Id est, hic cippus & lapis erectus in hoc agro ostendit tantum terræ dari humandis corporibus pauperum per has literas in eo incisas.

Nunc licet Esquiliis.] Hîc est duplex Ellipsis sic explenda: Nunc licet hominibus habitare in Esquiliis. Esquiliæ autem dictæ sunt locus, collis & vicus Romæ: quòd illi arx esset & excubiæ regis Tullii fierent, de quibus sic 1. Fast. Ouidius.

Adde quòd excubias, vbi rex Romanus agebat,
Qui nunc Esquilias nomine collis habet.

Illis Esquiliis postea horti Mæcenatis instructi sunt, & domus, vbi Augustus æger sæpè cubabat, vt refert Sueton. in ipsius vita cap. 72. Ad has Esquilias Puteoli sunt, vbi plebs infima & inops humabatur, dicti quòd ibi cadauera proiecta putescerent: vide apud Festum & Varronem & Strabonem lib. 5. alterum etymon, de quibus etiam fuit in Gramm. 5. Epodῶn.

Quò modò.] Hîc *quò* construitur cum *spectabant*, verbo motus vt dicitur, *huc specta*, & *quò spectas*? sententia igitur est: in quem aggerem coniectis oculis tristes Libitinarii vel alii etiam homines videbant modò agrum albescentem & squalescentem & horrescentem craniis & ossibus: sic Ode 10. dixit *hyemes informes*: notas ibi nostras reuise.

Feraq; suetæ.] Hîc non liquescit, v, vt in hoc Virgiliano:

Non insueta graues tentabunt pabula fœtus.

Quantum.] Ellipsis est horum: quantum mulieres veneficæ sunt mihi curæ: præterea in *tantum & quantum* sunt antimeriæ aduerbiorum pro nominibus, quibus quidem posterioribus Cicero vteretur in hac collatione pronuncianda, fures ac feræ non tantæ sunt mihi curæ & labori, quantæ sunt mulieres veneficæ.

Carminibus.] Pro incantamentis & Epodis, vt

Carmina vel cælo possunt deducere Lunam. 8. Eclog.

Vaga Luna.] Seruius in hunc versum lib. 1. Aen. sub finem.

Hic canit errantem Lunam, solisque labores:

Caussam dicit, cur Luna vagetur: *quia*, inquit, *obliquo incedit cursu, non recto, vt Sol: ne incidat in centrum terræ, & frequenter patiatur Eclipsin.*

Canidiam.] De hac venefica vide 5. Epod. & 12. 17. & Sat. 1. lib. 2.

Scalpere.] Terram scalpere videtur significare quibusdam satis propriè dictum: quòd scalptura ferè solam corporum superficiem attingat, quo modo dicit Iuuenalis Sat. 9.

Qui digito scalpunt vno caput.

Quod inter Græcos Plutar. in Pompeio expressit, ὅτις οὐὶ δακτύλῳ κνᾶται τὴν κεφαλήν, *qui vno digito scabit caput vel scalpit.* Vnde constat terram non altè effossam fuisse ab his veneficis. Atq; vt obiter hoc moneam, hæc Iuuenalis sententia dicta est in molles & effæminatos, qui, ne calamistratos & cincinnatos capillos disturbent, caput digitulo scalpere solent: quod probri loco in Pompeio notatum est ac vituperatum, vt ἐν πολιτικοῖς παραγγέλμασι refert Plutarchus, Ῥωμαῖον δὲ Μάγνον ἐλοιδόρουν οἱ ἐχθροὶ, παραφιλάξοντες ἑνὶ δακτύλῳ τὴν κεφαλὴν κνώμενον, *Pompeium magnum conuiciis afficiebant inimici, quòd illum obseruassent vno digito caput scalpsisse.* Ibi præcipit auctor eum à leuibus etiam vitiis vacuum esse debere, qui ad Reip. gubernaculam videtur aspirare. Eódem meâ sententiâ spectat Apophthegma Philippi apud Plutarchum: ἐν ἀποφθεγμ. Βασιλ. καὶ στρατ. Τῶν δὲ Ἀντιπάτρῳ φίλων τινὰ κατατάξας εἰς τὸν ἅπαντας. εἶτα τὸν κώμωνα βαπτόμενον ἀποδόμενος τὴν κεφαλὴν, ἀνέκυψεν εἰπών. τὸν ἄπιστον οὐ θρίξι, μὴ νομίσῃν ἀξιόπιστον οὐ πράγμασι. *Quum examicis Antipatri quendam in ordinem iudicum coopt asset: deinde eum intelligeret barbam & caput tingere solitum, monit magistratu, affirmans eum esse indignum, cui fides habeatur, qui malè fidus est suis capillis.*

Pullam.] Hunc colorem quidam putant esse, quem Græci dicunt λευκόφαιον ex albo & fusco mixtum, &

Mart.

Mart.lib.1.Bæticum,id est,Hispanum & subnigrum, hic enim ille:

Amator ille tristium lacernarum,
Et Bæticatus & Leucopheatus.

Diuellere.] Hic est dissoluere,quibus opponuntur 1.de Oratore,quę rem dissolutam diuulsámque conglutinaret & ratione quadam coniungeret.

Vt inde.] Incertum est ad vtrum referatur illud *inde*,ad cruórne, an ad fossam : sed argumentum à fine in Dialecticis notatum indicat satis, ad cruorem esse referendum, vt vis sacrorum magis appareat : sed ita videbitur τὸ *inde*, caussam notare : si verò pro ex fossa,tum dicetur ferè similiter Tibul.lib.1.Eclog.1. *Manes sepulcris elicit.*

Hecaten.]De hac etsi copiosiùs dictum est in Grammaticis Od.22.l.3.addam tamen è 6. Aen. vt potestas illius notior & illustrior sit:

Voce vocans Hecaten cælóque Erebóq; potentem.

Hecate,vel Proserpina,vel Triuia, credita est præses veneficiorum,ad quæ magno carmine deuocabatur & accedebat comitata canibus & serpentibus, id est, Furiis:vox *Hecate* deflectitur ἀπὸ ἑκατὸν *centum*, quòd Hecatombe,id est,centũ victimis placetur : vel quòd non sinat manes insepultorum transmitti per Acherontem in campos Elysios,nisi post errores centum annorum.

Tisiphonem.]Quæ hæc sit,& vnde dicta,vide Grammat.Odes 28.l.1.

Atq; videres.]Ἀναστροφὴ coniunctionis, pro videres serpentes errare,atq; infernas canes:vt lanea & effigies,pro effigies lanea erat, & altera cerea. Serpentum lapsus sanè sunt multiplices & erratici, vt canum errores varii.

Infernas canes.] Quidam putant hîc significari Cerberum:mihi verò magis videtur significari Furias & Eumenides,atq; Erinnyes,quas Virg.

Stygiáſq; canes in luce superna Desituam, Græci Κυνὰς στυγερὰς ἐπὶ λαιὸν, ἢ Κωκυτὸν vocãt, quarum crinibus implexi erant angues,vt 4.Georg.

Cærul. óſq; implexæ crinibus angues.

Lunámq;.] Turnebus animaduertit hunc locum posse intelligi vel de verecundante Luna, spectatis veneficarum factis, vel de ipsius defectu,in quo talis apparet,vt Ouid.l.2.Amorum Eleg.5.

Quale roſæ fulgent inter ſua lilia miſtæ
Aut vbi cantatis Luna laborat equis.

Post magna.] Quia veneficæ timebant oculos hominum indices,post sepulcra latebant.

Caput inquiner.] Id est,caput meum denudetur vmbellis,vt illud aues conspurcent.Ita enim οἱ μιλίσκοι, vmbellæ limatæ definiuntur à Schol. Aristoph. in *Auibus*: *οἱ μὲν μιλίσκοι καλοῦνται σπερμάτια τῶν ἀνθεμίδων, διὰ τὸ μὴ ἀποπατεῖν κατ' αὐτῶν τὰ ὄρνεα. Menisci vocantur integumenta ſtatuarum,ne capita ipſarum merdis auium inquinentur.* Helleniſmus autem est, pro caput mihi inquinetur merdis : quam vocem postremam quidam deflectunt παρὰ τὸ μέρος ἕλαρος: quòd pars sit cibi eiectitii, quali inquinamento coruorum sunt subiecta corpora pendula.

Mictum atq; cacatum.] Græcè,οὐρεῖν καὶ χέζειν.

Iulius & fragilis Pedatia.] Tempore nostri Poetæ hi tres fuerunt homines pessimi nominis,quorum Pedatius dicitur fuisse eques Romanus , quem mollis parentum educatio sic fregerat,vt cum amissa corporis & mentis castitate omnem etiam parentum hereditatem turpiter obligurierit.Itaque Poeta,vt præter illam fragilitatem turpiùs illum notaret, de nomine mulieris eum appellat Pedatiam , tanquam mollem & effæminatum. Voranus autem memoratur fuisse libertus Q.Luctatii Catuli homo furacissimus.

Alterna loquentes.]Idem per casum auferendi Virgilius enunciat 3.Eclog. *Alternis dicetis*:vbi facilè intelligitur *versibus* aut *verbis*. Idem quoque Græci pervnum verbum ἀμοιβόμεναι,vel per duo ἀμοιβαίως διαλεγόμεναι.

Resonarent triste.] Quod Græci dicunt, ἐξὺ καὶ γοερὸν αὐτιφθέγγοιντο ἄρ' ἢ αὐτηχοῖεν ἢ βοῶν ἄϋσιν, quas etiam Homerus vocat οὖλον καὶ λυπηρὸν πεπληγύιας. Sæpè notatus est hic Helleniſmus pro,mæstè loquerentur & acutè,quando nomina reperiuntur posita,velut vicaria aduerbiorũ : quæ Græcis est αὐτιμετάβασις quo modo dixit,*acutum cernere* Sat 3. Sic mulieres sunt ὀξύφωνοι, vt homines castrati,gracili & acutâ voce præditi.

Barbam.] Hunc locum protulit Philip Beroal. in annotat.in commenta.Seruii:*vtque lupi barbam*,ad refutandam illius opinionem , qui scripserit in Virg. Barbam numero singulari hominum, plurali quadrupedum dici:vide ibidem plura.

Colubræ.] Sæpius hæc vox effertur virili genere, coluber,quam muliebri,& creditur nomen inuenisse ab incolendis vmbris.

Imagine cereâ.] Quidam putant hunc versum esse Hypermetrum , sed satius est in dimensione illius contrahere in vnam duas syllabas posteriores.

Dissplosâ.] Disploderе est compressu manuum vel pedum strepitu sonitum edere,& vtre vel alio aliquo vase inflato & tenso,quo Lucret.vtitur lib. 6. describens rationem fulminis è nube grauiter erumpentis:quod Græcè posset dici ὄσον πλεῖστον νέφος πνεύματι ἀποψοφήσασα, μέγα πάνυ ἀποπέπορδε. Vox enim Græca,vt Latina, sonat pelliculam , in quam vel liquor vel ventus includitur,à quo posteriori Grammatici vesicam volunt dici,quasi vensicam.

Illa currere.] Ellipsis est verbi deliberatiui cœperunt,quæ est familiaris historicis & Poetis & maximè Sallustio.

Dentes.]Ex tam facili lapsu dentium intelligimus eos ascititios,non naturâ hærentes.

Calendrum.] Quidam hanc vocem putant significare, quod Græci dicunt τὸν κάλυπτρον muliebre tegmen capitis,quo vtitur Hom. Ὀδυσ. ε καὶ η.

— Κεφαλῇσὶ ἐπέθηκε καλύπτρην Ionicè,*capiti*
imposuit calendrum:

Et hoc παρὰ τὸ καλύπτειν, à tegendo dicitur. Alii verò putant significare τὰς τῶν κόμων προσθέσεις, ἢ κόμας προσθέτους, *comas appositicias*,quibus hodie vtuntur mulieres nimis impudicè,vt viri,comâ super frontem horridâ & arrectâ, quam Græci vocant κόμην ὑπὲρ τὸ μέτωπον ἀναρριπτούσαν:quod puto longè diuersum ab illo κομοτροφεῖν tributo Galliæ comatæ à Strabone. Huc pertinet,quod dictum est Ode 6.l.2.

Rhetorica Explicatio.

EFficta est hîc & inducta persona factitii Dei, quæ repræsentaret aculeos Poeticæ orationis in veneficas mulieres , aliósque homines impuros,qui se turpibus flagitiis insigniter nobilitarant. Neque verò in hac breuitate fictæ narrationis desunt Rhetoricæ eloquutionis ornamenta , vt licet ex consequentibus intelligere, ac primùm ex hoc loco:*Facerétne Priapum.* Est hîc ἀπορία & addubitatio, atque metonymia subiecti pro simulacro Priapi.Item in *Deum esse* pro imagine Dei. Præterea ex his *Deum*

esse & Deus manifestum est polyptoton in iteratione vocis eiusdem variè cadentis ac leuiter resonãtis. Nõ dissimilis est conformatio dictionis in *hunc, hoc, hic.*

b Synecd. est generis pro, Vespillo & Libitinarius, Sandapilarius, Pollinctor, νηποφόρος, νηκταγεώτης, νηποθάπτης, vel νηποκαύτης, *Vstor semirasus* Catullo: qui ex abiecto mancipiorum genere assumebantur ad cadauera eorum, qui ob inopiam non poterant efferri funebri pompâ, efferenda semiraso capite, vt qui ad aliud vile & operosum munus publicum, ad molendinas, & ad remos damnabantur. Talis est tropus in *vili arca*: pro sandapila, pheretro, loculo, Gal. *pauure seruil & biere*: quali Suet. narrat Domit. c. 17. in ipsius vita elatum: *cadauer eius populari sandapilâ per vespillones exportatum, Phyllis nutrix in suburbano suo vilâ Latinâ funerauit.*

c Metaph. in erecto terræ tumulo, cui tribuitur sensus & motus, pro quo propriè diceretur, Cippus cõtinet mille pedes & trecentos, vel totidem patet. In *protulit os, quin ossa* est παρανομασία, soni aliquantum assimilis in diuersa notione.

d Hæc narratio rei visæ, & sub aspectum velut eam subiiciens, videretur aliis Rhetoribus hypotyposis, sed mihi cur non videatur, dictum est in Gramm. Od. 9. lib. 1.

e Nota est translatio à lupis ad horrorem audientibus hæc excitandum.

f Tribuitur hîc quoq; inanimis sensus, & est quædam prosopopœiæ species.

g Synecdochica periphrasis Furiarum de quibus in Grammat.

h προπαλαμψις est diluentis obiectum per exclamationem obtestantis pronuncianda.

i Ironia est, vbi simulat se velle præterire, quod memorat maximè.

k Metonymia est materiæ pro imagine Priapi inde facta, tanquam diceretur, *Ego Priapus siculnus pepedi.*

l Altera quidem est synecdoche, sed generis pro liciis & fasciis, quibus in simili argumento propriè vsus est Virg. in Pharmac.

Terna tibi hæc primùm triplici diuersa colore
Licia circumdo.

Quæ in Ciri fila dicuntur:

Térque nouena ligat triplici diuersa colore
Fila.

Quæ fortasse non ineptè dixeris στρόφους, λέλεγε ὅτι τὰ λεπτὰ ταινίδια, *fasciolas & funiculos ad cirrhos* constringendos & crines nectendos, nisi malis ταινίδια, fasciolas significari, quibus turgentiores mammæ mulierum coercentur.

m Synecd. est speciei pro genere, quisq; videre posset & ridere veneficarum perturbatam fugam.

SATYRA NONA.

Quod odiosa garrulitas, circulatoriaque iactatio omnibus intoleranda sit.

IBam fortè viâ sacrâ, sicut meus est mos,
Nescio quid meditans a nugarum, & totus in illis:
Accurrit quidam notus mihi nomine tantùm,
Arreptâq; manu, quid agis, dulcissime, rerum?
3. Suauiter, vt nunc est, inquam, & cupio omnia, quæ vis.
Quum assectaretur, nunquid vis? occupo: at ille,
4. Noris nos, inquit, docti sumus 5. Hîc ego pluris
Hoc, inquam, mihi eris: miserè discedere quærens,
Ire modò ocyùs, interdum consistere: in aurem
Dicere, nescio quid, puero: 6. quum sudor ad imos
Manaret talos: o te Bollane b cerebri
Felicem! aiebam tacitus 7. Quum quidlibet ille
Garriret: vicos, Vrbem c laudaret: vt illi
Nil respondebam: miserè cupis, inquit, abire,
Iamdudum video: sed nil agis: vsque tenebo:
Persequar, hinc quò nunc iter est tibi? nil opus est te
Circumagi: quendam volo visere non tibi notum
Trans Tiberim longè cubat is prope Cæsaris hortos.
9. Nil habeo, quod agam, & non sum piger: vsque sequar te.
10. Demitto auriculas, vt d iniquæ mentis asellus,
Quum grauius dorso subiit onus 11. Incipit ille:
Si bene me noui, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies: nam e quis me scribere plures,
Aut citiùs possit versus? quis membra mouere
Mollius? inuideat quod & Hermogenes, ego c anto.
12. Interpellandi locus hic erat: Est tibi mater?
Cognati? queis te saluo est opus? haud mihi quisquam:
Omnes f composuit: 13. g Felices, nunc ego resto:
h Confice: namq; instat fatum mihi triste, Sabellæ
Quod i puero cecinit, k diuinâ motâ anus vrnâ:
Hunc neq; dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum l dolor, aut tussis, nec m tarda podagra,
Garrulus hunc quando consumet cúnque: loquaces,
Si sapiat, vitet: simul atq; adoleuerit ætas.
14. Ventum erat ad Vestæ, quartâ iam parte diei
Præteritâ: & casu tunc respondere vadato
Debebat: quod nî fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paullũ n hîc ades 15. o Interea: si
Aut valet p stare: aut noui ciuilia jura:
Et p opero, quò scis. 16. Dubius sum, quid faciam, inquit,
q Tene relinquã, an rem. Me, sodes, Non faciam, ille:
Et præcedere cœpit. Ego, vt contendere durum est
Cum r victore, sequor 17. Mæcenas quomodo tecum?
s Hinc repetit. Paucorum hominum & mentis bene sanæ.
Nemo t dexteriùs Fortunâ est vsus: haberes
Magnum adiutorem, posset qui ferre u secundas,
Hunc hominem velles si tradere: x dispeream, nî
Summôsses omnes 18. Non isto viuimus illic,
Quo tu rere, modo: y domus hac nec purior vlla est:
Nec magis his aliena malis. Nil mî officit vnquam,
Ditior hic, aut est quia doctior: z est locus vni
Cuiq; suus. 19. Magnũ narras, vix credibile. 20. Atquì
Sic habet. 21. aa Accendis, quare cupiam magis illi
Proximus esse. 22. Velis tantummodo: quæ tua virtus,
bb Expugnabis, & est, qui vinci possit, eoque

23. *Difficiles aditus primos habet. Haud mihi deêro:*
Muneribus seruos corrumpam, non hodie si
Exclusus fuero, desistam: tempora cc *quæram:*
Occurram in triuiis: deducam. Nil sine magno
Vita labore dedit mortalibus. 24. dd. *Hæc dum agit,*
ecce
Fuscus Aristius occurrit mihi carus, & illum
Qui pulcrè nosset. Consistimus: unde venis? &
Quò tendis? rogat, & respondet. Vellere cœpi,
Et prensare manu ee *lentissima brachia, nutans,*
Distorquens oculos: ut me eriperet. Malè ff *salsus*
Ridens dissimulare: meum gg *jecur urere bilis.*
Certè nescio quid secretò velle loqui te
Aiebas mecum. Memini bene: sed meliori
Tempore dicam: hodie hh *tricesima Sabbata. Vin' tu*
Curtis Iudæis ii *oppedere? Nulla mihi, inquam,*
Religio est. At mî: sum paullò infirmior, unus
Multorum ignosces: aliàs loquar. 25. *Hâncine Solem*
Tam kk *nigrum surrexe mihi? fugit improbus: ac me*
Sub ll *cultro linquit.* 26. *Casu venit obuius illi*
mm *Aduersarius: &, quò turpissime? usquâ*
Exclamat voce: &, licet antestari? Ego verò
Oppono auriculam. Rapit in nn *ius: clamor utrinq;:*
Vndiq; concursus: sic me seruauit oo *Apollo.*

Analysis Dialectica.

VErissimè Theognis docuit, scurrarum genus importunissimum & odiosissimum esse:

Κωτίλῳ ἀνθρώπῳ σιγᾶν χαλεπώτατον ἄχθος.
Φθεγγόμενος δ' ἀδηλῆς, οἵοισι παρῇ, μέλεται.
Ἐχθαίρουσι δὲ πάντες.
Grauissimum est onus homini garrulo filere:
Quum autem loquitur imperitus, socius graui est oneri,
Et eum oderunt omnes.

Quo vitio Fabius quidam dictus est Sat. 1. vehementer laborasse. & iisdem versibus à nobis illic notatus. Itaque non immeritò Poeta fecit hanc Satyram per elegantem, nec minus facetam in hoc genus hominum, sed quò facetius *τοὺς ἀλαζονοκωνοφλυάρους* roderet, quâ trinomini voce assentatores, futiles, & nugares intelligimus, finxit, *quendam huius ordinis ἀνώνυμον casu sibi viam sacram terenti occurrisse*: ad quam fictę personę inductionem accedit, *quòd se ad consuetudinem nugas meditandi aggreget modestia*, credo, *suosq; versus Satyros magis extenuandi gratiâ, quàm augendi*. Talis enim licentia & nemini parcens maledicendi acerbitas ad Satyram accommodatissima est, cuiusmodi cernitur maximè in Sat. 3. lib. 2.

2. Impudens hominis confidentia, de qua Diphilus Comicus dicitur hoc fecisse:

Οὐκ ἔστιν ἀναιδὲς ζῷον σὺθαρσέστερον, *Nullum est animal confidentius impudente*, è festinata subitaque aggressione & percontatione indicatur, quæ ad Categoriam effectorum referenda sunt.

3. Poeta magis grauatè, quàm iucundè respondet, quanquam id videtur suauitate quadam sermonis simulare, vt liquet è cõcisa similitudine, *sicut hæc tempora rerúmq; mearum status sinunt, ait, sic meæ sunt tacitæ meditationes*: deinde pollicetur illi *τλὺ ἀντοῦ ὁμόνοιαν*, ac vicissim quærit ex eo, *nunquid ipsius operâ egeat*.

4. Vanitas quoque hominis perspicitur maximè ex insolentissimo nomine, quod sibi arrogat: nec interea quicquam ad quæsitum respondet.

5. Nisi dixerimus Horatium dedisse hoc responsum *διὰ τῆς τινος προσποιητῆς ὁμονόιας*, necesse erit constituere illum talis in solẽtiæ approbatorem: quum è maiorum collatione dicat *eum sibi multò fore cariorem illâ doctrinâ*. attamen è factis ipsius consequentibus satis planum fit, summum fuisse ipsius studium liberandi ac explicandi sui ex huiusmodi hominis grauibus molestiis.

6. Angorem animi sui, quem ex importunitate huius hominis capiebat, dissimilitudine declarat: *miser sum*, inquit, *hac tolerantiâ molestiarum: Bollanus verò felix nihil huiusmodi patiendo vel dissimulando*. Existimo exemplum hoc non esse alienum ab illo Fabii lib. 5. c. 11. *Brutus occidit liberos proditionem molientes: Manlius virtutem filii morte multauit.*

7. Ex his priuantibus dissentaneis: *multa quidem cum Horatio loquor: hîc verò tacet, nihilque mihi respondet.* intelligit anonymus se tædio esse comiti suo: attamen, quæ ipsius erat impudens loquacitas & importunitas, neque loquendi, neq; sequendi finem se facturum dicit.

8. Poeta vrget disiunctionem è caussis, *anfractus viæ, flexuorumq; iter ad inuisendum quendam tibi ignotum & agrotum, & susceptus indè labor neutri profuturus te ab hoc comitatu debent abstrahere.*

9. Superior ratio refutatur ab anonymo ex adiuncta otii abundantia & corporis impigritate, quòd *multum sit illi otii à rebus gerendis, mihi aq; alacritas corporis ad quiduis conandum & vtq; Poetam comitandum.*

10. Hinc perspicitur, quàm verissima sit superior Theognidis sententia, vt Poeta fateatur *αὐτὸν παρανοεῖν τῇ τοῦ ἀνωνύμου ἀδολεσχίᾳ*, *se futilitate anonymi delirare*: quod enunciatur similitudine: *vt asinus invite fert onus sibi impositum: sic Horatius fractus & debilitatus corpore & sensu ægerrimè fert importunitatem huius hominis.*

11. Pergit anonymus iactare se de stabilitate amicitiæ, quam semel cum altero constituit, idque parium collatione: *permulti quidem certè facii Vicum & Varium amicos: tantidem me quoq; facies conciliatâ inter nos amicitiâ.* Hæc apodosis amplificatur aliis paribus: *quòd & copiosâ & celeri scriptione versuum & eleganti saltatione & cantu nemini cedat.*

12. Poeta existimat è dissimilibus cursum tantæ garrulitatis impediri posse interpellatione & interrogatione non importunâ: *non vt maritus*, inquit, *& cognatis: sic mihi opus est agilitate tui corporis, & sensuum integritate, ingeniiq; bonitate.* Antapodosis quidem non exprimitur, sed ex hac subiectione contradicentis protasews facile elicitur: *Tibi*, inquit, *o Horati possum nunc hanc meam operam nauare: quia nulli sunt iam mihi parentes & cognati, quibus officium præstari extremum.*

13. Iam Poeta querens ereptam sibi potestatem huius importunitatis effugiendæ, disputat secum ex aduersis *felices esse mortuos, & se superstitem miserũ*, quod argumẽto ab arte remoto confirmat. *Ita enim*, inquit, *Sabella nutrix sortilega prædixerat me a garrulo interiturum.* Tali argumento Achilles è castrensi Græcorum cõmotione propter necem Patrocli coniectauit sibi euenisse, quod mater ipsi quondam vaticinata fuerat, Iliad. σ. Hoc autem vaticinium enunciatur per rationem diuersorum sic *σὺθυμηματικῶς* conclusum: *Sabella prænouit me à puero non interiturum veneno, nec vi hostili, nec ferro, nec pleuritide, nec podagrâ, sed importunâ lo*

quacitate hominum: debeo igitur ego iudicii firmioris loquaces vitare.

14. Quod Poeta non potuit adhuc arte suâ obtinere, vt Anonymus se ab ipso secerneret, id fortunâ videbatur ipsi obtulisse. Productus est tamen sermo vtrinque, nec antè desiit haberi, quàm aduersarius obuiam venisset Anonymo, qui Poetam intereà rogat amanter, *vt se iuuet in defensione litis.*

15. Poeta respondet ex adiunctis, *se non satis valere curibus ad motum statarium diu in foro ferendum, ante tribunal Prætoris*, vbi sedere neque honestum erat, neque licebat: qui Medicis est *νόσησις τονικὴ* tanquam diceres, *motus tensiuus: atque prætereà distineri occupationibus, quas ille nouit.* Alii tamen hæc adiuncta referunt ad facultatem ingenii & patrocinii in Poeta desideratam, quâ solent amicorum caussæ in foro defendi.

16. Anonymum dubitantem, ab vtro secederet, ab Horatióne, an ab lite, rogat Horatius amicè, *vt se potius quàm vadimonium deserat.* Ille è contradicentibus non ipsum reliquit. Oportuit hunc garrulum intemperantissimæ fuisse linguæ, qui magno dispendio maluerit de perdenda caussa periclitari, quàm missas facere nugas. Itaque præire cœpit, & Horatius contentioni cedens ex adiuncta difficultate & molestia illum sequi coactus est.

17. Anonymus redit ad ingenium, id est, loquacitatem, *& qualem se præbeat erga Poetam Mæcenas*, percontatur. Poeta breuiter describit Mæcenatem ex adiunctis: *quod paucis hominibus hisque mentis sanæ & integræ cum ipso intercedat consuetudo*: sitque peracutus ingeniorum spectator, *καὶ πάντως ἀπολάπευτος*, & qui se nullis omnino blanditiis capi sinat: cui, vt homini fastidiosi iudicii, non quiduis facile placet. Talem se Dauid pollicitus est Deo fore, postquam ab eo rex fuit constitutus, quum Psalmo 101. canit nunquam se toleratutum domi suæ vllos assentatores, aut sycophantas, aut mendaces, aut superbos, aut fraudulentos aut impios: sed veraces, integros, iustos & pios se vnicè amaturum. Hinc Anonymus efficit è minoribus enthymematicῶς, *Poetam quouis fortunatiorem esse, qui in familiaritatem tam prudentis viri intrârit*: mihi non probatur explicatio eorum, qui putent hoc de Mæcenate intelligendum: quod hic dexterius suâ vteretur fortunâ apud Augustum quouis alio: quum hîc agatur de conditione domesticorum apud Mæcenatem, ad quam Anonymus affectat viam, non Mæcenas ad similem apud Cæsarem. Deinde rogat, *vt curet commendatione ipsum ad talem familiaritatem aggregandum*: idq; ex fine: *vt facilius posteà loco depellat eos, qui ipsi vel impedimento sint, vel qui plus valeant apud Mæcenatem gratiâ, quàm ipse, quod iam esset consequutus, si maturiùs ab eo illuc fuisset intromissus.*

18. Poeta reprimit rationem Anonymi primùm è dissimilibus, *quòd secus apud Mæcenatem viuatur, atque ipse putet*: deinde paribus, *quòd nulla sit domus magis vacua calumniis, inuidiâ, insidiis, obtrectationibus, clandestinisq; criminationibus, quàm domus Mæcenatis*: postremò amotione caussarum, *quòd illic nulla cuiusquam tantæ velopes, vel tanta doctrina possit gratiam illius exstinguere, quem semel Mæcenas in suam recepit.*

19. Anonymi dubitatio videtur niti quadam vi maiorum: *magnificentiùs loqueris de hac domo, quàm fides auditoris verba tua sequi possit.*

20. Poeta dubitationem tollit diuersis: *quanquam tibi hæc prædicatio incredibilis videtur, certum est tamen planeq; constat, eam esse veram.*

21. Anonymus tali commemoratione Poetæ captus, respondet è minoribus, *se maiori, quàm antè studio & cupiditate incensum esse in familiaritatem Mæcenatis veniendi.*

22. Poeta simulatione blandâ è caussis suadet Anonymo, *facilem esse viam eò perueniendi, vt, si ad summam ipsius virtutem aggregata fuerit voluntas, facilè superatura sit omnes difficultates*, idq; confirmat dissentaneis diuersis: *Etsi primâ fronte Mæcenas se difficilem præbet accessu, euinci tamen postulat prudenter instando.*

21. Anonymus in spem superandæ omnis difficultatis inductus à Poeta cœpit illam alere suis factis futuris, *quòd omne suum studium, operam, diligentiam, curam in id collaturus sit: muneribus ac donis seruos oppugnaturus: repulsis multis non cessurus: opportunitates omnes obseruaturus: obuiam sæpè Mæcenati in triuiis venturus: ac eum domum deducturus: omnem denique adeundi & conueniendi illius indignitatem & molestiam perlaturus sit.* Verùm si quis magnitudinem huius laboris reprehenderit, testimonio communis & omnium sermone tritæ sententiæ illam defendet. Hesiodus in operibus:

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι. — *Virtuti sudorem Dii immortales antepoſuerunt.* Idem Pindarus docet *πυθ. β. εἰ δέ τις ὄλβος οἱ ἀνθρώποισιν, ἄνευ πάματος οὐ φάνεται. si qua verò est inter homines felicitas, non citra laborem existit.* Idem Menander, *ἄλωτὰ δὲ γίγνετ' ἐπιμελείᾳ καὶ πόνῳ ἅπαντα, Cura & labore percipiuntur omnia.* Idem Epicharmus:

Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγαθὰ θεοί.
Laboribus Dii vendunt nobis omnia bona.

Celebratur hæc sententia scriptis & Græcorum & Latinorum depromta ex illo decreto diuino, quod prolatum est in genus humanum propter peccatum primorum parentum: *In sudore vultus tui vescêris pane tuo.*

24. Poeta ex interuentu Fusci Aristii, nobilis Grammatici & amici occasionem arripit defungendi suo garrulo, sed illa nondum satis idonea visa est ad effugium, licet multus sermo vltrò citróque habitus sit, maximâ simulatione & silentii obscuritate: vnde Fuscus incidit in hanc comparationem, vt se præter cæteros superstitiosum esse facetè & vrbanè & simulatè prædicaret. Ideóque, petitâ veniâ discedendi ad festum Iudæorum, reliquit Horatium nulli religioni deditum in discrimine priori.

25. Iam querela est Poetæ deplorantis casum suum ex caussis: *quòd illius auctores sint Sol infaustus, & superstitiosus ille amicus Fuscus, qui illum sic deseruerint nec liberârint.*

26. Ad extremnm conficit primùm è vera caussa, deinde è fortuita, id est, *opera Apollinis & insperato vadati occursu se tandem liberatum fuisse tædio huius impudentis, loquacis & importuni hominis, qui illius antestatione in ius raptus est*: quam quidem sontis comprehensionem clamor vtrinque & concursus hominum vndique consecutus est.

Enarratio Grammatica.

Iam fortè.] Videtur imitatio Phædriæ Eunuch. Act. 4. Sc. 2. initio, *Dum rus eo, cœpi egomet mecum inter vias, (ita fit, vbi quid in animo est molestiæ) aliam rem ex alia cogitare.*

Viâ sacrâ.] Posset hæc Satyra *περὶ τῆς ἀδολεσχίας de garrulitate* & arroganti impudentia hominum semidoctorum inscribi, vt libellus Plutarchi de eodem argumen-

argumento: quum huc inducatur homo immodicæ loquacitatis, & sibi quidem ipsi iucundæ, sed afferentis alijs plurimum satietatis & fastidij: vnde vox Græca dicitur flexa ab Etymologico & a Stobæo sermone 36. sic definita, singulariq́ue exemplo illustrata ex Theophrasti Notis: Η δὲ ἀδολεσχία, ἐστὶ μὲν λήρησις λόγων μακρῶν ἢ ἀποβλσύτων. Ο δὲ ἀδολέσχης τοιοῦτός ἐστιν, οἷος ὃν μὴ γινώσκει, τούτῳ παρακαθεζόμενος πλησίον, πρῶτον μὲν τὸ ἑαυτῦ γωναικὸς ἀτῶν ἐγκώμιον. εἶτα ὁ τὸ νυκτὸς εἶδεν σύνπνιον τοῦτο διηγήσασθαι. εἶθ' ὧν εἶχον ἐωὶ τῷ δείπνῳ τὰ διαθέσεις διεξελθεῖν· εἶτα δὴ προχωροῦντος τῦ πράγματος λέγειν, ὡς πολὺ πονηρότεροί εἰσιν οἱ νῦν ἄνθρωποι τ ἀρχαίων, ἢ ὡς ἄξιοι γενόνασιν οἱ πυρὸι ὲν τῇ ἀγορᾷ, ἢ ὡς πόλλοι ἐωιδημῶσι ξένοι, ἢ τὴν θάλατταν ἐν Διονυσίων πλῶϊμον εἶναι. διὰ δὲ ποιήσειεν ὁ Ζεὺς ὕδωρ, τὰ δὲ τῇ γῇ βελτίω ἐτέθαι διὰ ὁ ἀγρὸς εἰς νέωτα γεωργήσει ἢ ὡς χαλεπόν ἐστι τὸ ζῆν. ἢ ὡς Δάμιππος μυσηρίοις μεγίστην ἀδὰλα ἔφησε· διὰ πόσοι εἰσὶ νίονες τῇ Ωλείᾳ ἢ χθὲς ἤμεσα, διὰ τίς ἐστιν ἡμέρα σήμερον: διᾶν ὑπομονήν τὶς αὐτὸν μὴ ἀφίσασθαι. ἢ ὡς Ροσκιομῶνος μὲν τὰ μυσήρια, Ρυακιψιῶνος ἢ ἀποτύρια, Ροσειδεῶνος ἢ διᾶ ἀγρὸς Διονύσια. Παρασείσασθαι ἢ χρὴ τὸς τοιούτους τ ἀνθρώπων, ἢ διαφέρεσθαι ἀναλλάττεσθαι, ὅστις ἀπύρεσος βέλτιον εἶναι. ὄργον γὰ συναρπεῖσθαι τοῖς μήτε σχολὴν, μήτε ἀργολὴν διαγινώσκουσιν, i. *Importuna garrulitas est enarratio prolixæ & inconsideratæ orationis. Est autem garrulus huiusmodi, qui quum in hominem vel sibi minimè notũ incidérit, huic assidens primùm dicit laudes vxoris suæ: deinde quod per somnũ nocte viderit, enarrat: posteà singula cœnæ hesternæ fercula percurrit: atq; cõtinuatione rei memorat, quantò sint homines sui seculi priscis deteriores: quamq́; carissima sint in foro frumenta, quàm plurimi peregrini in vrbem confluant: mare sic a Bacchanalib. nauigabile. Item si Iupiter faceret pluuias, fructus terræ fore multò vberiores: agrum suum cultum iri anno proximè futuro: vitam hominum toleratu difficilem: præterea Dauippum in mysterijs ingentem facem statuisse: multas columnas in Odeio erexisse: se heri euomuisse: ad hæc, quis dies hic agitur? Et si quis sustinuerit illi faciles præbere aures, finem garriendi nunquam faciet. Huc accedet denunciatio Mysteriorum in mensem Iunium: Apaturiorum in Iulium: Bacchanaliorum in septembrem ruré. Ab huiusmodi autem hominibus manibus ad vtrumq́; latus agitatis, more currentis & in sublime se tollentis, oportet vnumquemq́; semoueri ac segregari, qui volet febri carere. Difficile enim est audientes afferre vires ineptè immoderateq́; loquentibus parere, qui otium a negotio minimè nõnunt dignoscere.* Ad hoc futilis orationis vitium pleniùs cognoscendum lege c.15.l.1. apud Agellium: qui scribit homines hoc genus a Græcis significantissimo vocabulo appellari λάλους: in quos illud quidem Sallustianum maximè cõuenit, *satis eloquentiæ, sapientiæ parum*, & multa huiusmodi scriptorũ testimonia, quæ licet ibidem legere cuiuis, quibus aggregari possunt hæc duo intermedia huius vitij, vnum ex Prometheo Æschyli,

Γλώσσῃ μαλακίᾳ ζημίᾳ προσγίνεται. i.
Linguæ futili & vanæ damnum adnascitur socium.

alterum ex Euripide,

Αχαλίνωτ στομάτων, αὐθάδειά τε ἀφροσύνης
Τὸ τέλος ἀυσυχία. i.
Effrænati oris & imprudentiæ omni lege solutæ
Finis est afflictio & miseria.

Verùm ad notitiam huius viæ, quæ occasionem dedit huic confabulationi, proponam tibi rationem illius e Festo: *sacram vidm quidam appellatam esse existimãt, quòd in ea fœdus ictum sit inter Romulum ac Tatium: quidam quòd eo tempore vrantur sacerdotes Idulium sacrorum conficiendorũ caussâ.* Iulia autem dicuntur sacra ab oue Iduli, quæ quotidibus Ioui immolabatur: vnde Ouidius:

Idibus alba Ioui grandior agna cadit.

Verùm de via sacra vide, quid dictum sit 4. Epod.

Meditans.] Græcè τὸς λήρους μελετῶν ἢ φλυαρῶν, ἀντὶ τοῦ ὄτι ὄθλον ἢ λῆρον ἢ ὄθρνος ἄξιον, *res nullius pretij & ponderis meditans*, id enim nugæ sonant quasi nihil agatur: sed alibi notauimus ex D. Hieronymo ab Hebraica voce flecti. In *quid nugarum & quid rerum* potest lector obseruare, quod Donatus in, *Quæso, quid hominis es?* &, *Quid ornati est?* in Eunucho notauit, *Scire nos conuenit*, ait, *quum recto casu profertur interrogatio*, non *esse contumeliosum, vt si dicas, Quis hic homo es? si autem in obliquo, contemtum significari, vt quid hoc est hominis? quid mulieris, quid ornati?*

Totus in illũ.] Etsi notata est hæc phrasis in Grammaticis Odes 3. l. 3. ad hæc verba, *Non omnis moriar*, addã tamen sic eam Græcè solitam pronunciari a Polybio, πρὸς τὸ παραβάλλεσθαι διὰ διανοιν ἅπασαν ὅλος ἢ πᾶς ἵν, *audaciâ omnino proiectâ periculum subeo totus, sicut*, ἵν δὲ ὅλος ἢ πᾶς πρὸς τὸ πολεμεῖαι, *omni studio & operâ incumbere in bellum gerendum.*

Accurrit.] Ellipsis videtur hîc subesse, ἢ *quum non* τοιοῦτον λείπει τὸ ποιῆσι τύτῳ πολλαχῦ σώνυβες, *aut quid tale deest huic Poetæ passim vsitati*: suspensi tempori infecto, *ibam*, vt sit perfecta sententia, ibam fortè viâ, quum accurrit quidam. Accurritur cõsultò, sed casu occurritur, &c.

Nomine.] Ab hoc tamen nomine sibi noto abstinet per totam eclogã, vt in explicatione Dialogismi coactus fuerim eum appellare anonymum, distinctionis gratiâ, quod eò feci libentius, quia mihi non satis probatur τὸ *Epagomenus* Pseudacronius, qui scripsit inconsideratè tale nomẽ fuisse hinc homini tam odiosè garrienti: quod si exposuisset, ὡς πρόσωπον ἐσαγόμενον, i. *vt personam sermoni futuro introductam*, non equidem improbassem. Nosse aliquem de nomine videtur quodã modo opponi τῷ nosse de facie, vt Cic. loquitur orat. in Pisonem, *quem tu ne de facie quidem nosti.* Gall. *le quel tu ne cognois pas mesme de veue.* nosse autem aliquem de nomine, valet pertenuem illius habere notitiam. Perfecta autem cognitio exprimitur per *benè & optimè nosse aliquem*, vt Satyr. 3. lib. sequentis, *Sed vnde tam benè me nõsti?* & totum nosse aliquem libr. 6 ad Famil. Epistol. 7. Cecinnæ & figuratè Persius, *te intus & in cute noui.*

Arreptâ.] Accommodatè dictum ad præcipitem hominis impudentiam & ingenium odiosum indicandum. Quamuis autem arripiendi verbo impetus capiendi significetur, ad eum tamen amplificandũ Cicero pro Roscio Comœdo addit aduerbia: *iam quo quiq́; est solertior & ingenioſior, hoc docet iracundiùs & laboriosiùs: quod enim ipse celeritate arripuit*, pro celeriter, *id quum tardè percipi videt, discruciatur.* Item de senectute, *Auidè literas arripuit.*

Quid agis.] Quidam Grammatici malè construunt *dulcissime rerum*, quum, *quid rerum agis, o dulcissime Horati*, dicendum sit. Iam, quid agis, intercedentis est oratio & importunè percontantis.

Suauiter.] Modestè & humaniter respõdeo, vel precor, vt quæ ipse optat, bene ac feliciter ipsi eueniant omnia. Alij tamen interpretantur, Quid rerum agis, pro, vt vales, vel quo in statu res sunt tuæ? respondetur, suauiter valeo, vt res præsentes ferunt. Gallicè interpreteris, *scelon le temps & les affaires*, vtri verò rectius, videris lector.

Vt nunc est.] Hoc genere sermonis indicatur præsens rerum status, tanquam diceret, quomodo res hodie se habent. Sic Cicero loquitur Epist. 9. lib. 4. *nõ habet, vt nunc quidem est, id vitij res*, & ita sæpè alijs in locis. Præterea hoc genus loquendi *cupio omnia quæ vsurpari solitum* Muretus ostendit, quum aliquid præter sententiam alteri euenit, cui optamus, ita esset, vt ipse

vellet: sed Poeta videtur illud accommodasse ad nudam & simplicem amicitiæ denunciationem.

Quum assectaretur.] Quia Horatius auersabatur societatem & comitatum huius assectatoris, occupauit præloqui, quod Romani veteres dicebant abituri, vt Cic. l. 5. Ad Attic. Epist. 2. *Quum me spectans e sua villa, nunquid vellem, rogasset.* Terent. Eun. Act. 2. Sc. 3. v. 49. *rogo, nunquid velit*: vbi Donatus dicit, *hoc est, significo me abire. Nam abituri, ne id durè facerent, nunquid vis, dicebant his, quibuscum constitissent.* Valet ergo, *rogo, nunquid velit,* id est, *dico, quod abeuntes solent.* Idem interpres in Hec. Act. 2. Scen. 2. ad finem, *sed nunquid vis? nam est quod me transire ad forum tam oportet: nunquid vis? verbum est, air, discedentis,* Gallicè, *c'est vne maniere de parler d'une personne, qui part d'auec vne aultre,* quem morem Galli etiam abituri ciuiliter retinuerunt, *vous plaist il me commander quelque chose? puis ie quelque chose pour vous?* vt Terentius quoque dicit Phor. 3. 3. *Nunquid est, quod operâ meâ vobis opus sit?*

Occupo.] Hîc videtur desiderari *percontari, vel interrogare,* quemadmodum Plautus loquitur in Pseudol. *Occupes prior adire,* vt Liuius lib. 1. *Tullius, occupat in agrũ Sabinum transire*: imitatione Græcorum φθαίνω μετὰν εἰς ἀγρὸν Σαβῖνον, pro, illum interrogatione anteuerto, ὁρῶν προφθάνω.

Noris nos, inquit, docti sumus.] Quidam hoc legunt sine interrogatione, quæ lectio videatur aliquam copulam requirere: noris nos, vt vel quòd docti sumus, vel aliam quæ præter has aptiùs hæc verba coniungat: tu videris. Alij legunt cum interrogatione, noris nos? Deinde ipsemet anonymus subijcit, docti sumus.

Hic ego.] Id est, tum ego Horatius respondi, propter doctrinã te pluris faciam. Ita sumitur *hic* pro tempore, vt in Andria Act. 2. Sc. 3 *Hîc reddes omnia, quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta vt sient,* sic τὸ ἔνθα est apud Græcos ἀλλάχυμον, τοῦτ' ἐστι, τὸ ἐνίοτε τοῦτ' τόπου, τοῦτ' χρόνου δηλωτικόν. Huius exemplo quidem est hic ver. Ιλιαδ. α. pro τότε:

Ενθ' ἄλλοι μὲν πάντες ἐπευφήμησαν Αχαιοὶ:
Tunc alij quidem omnes consenserunt Achiui.

Illius autem vers. sub fin. eiusdem lib.

Ως ὁ μὲν ἔνθα καθέζετ' ἐνὶ θρόνῳ:
Sed ipse illic resedit in solio.

Mihi erũ pluris.] Sic loquitur Cicero Parad. 6. *Si quod possideat, plurimi sit*: sic Ouidius in Epist. Penelopes, *non tanti Troia fuit.*

Miserè.] Aduerbium est hîc, vt inferius, ἐπιτατικὸν, ὂν ἐλεημονικὸν, *intentionis, non miserationis,* quo modo apud Terent. Act. 1. Scen. 1. Eunuchi:

Hæc verba vna me hercule falsa lacrymula,
Quam oculos terendo miserè vix vi expresserit,
Restinguet, id est, *vehementer terendo oculos.*

Sed apertiùs vis huius aduerbij notatur in eadem fabula Act. 3. Sc. 1. vers. 22. *illi inuidere miserè, verùm vnus tamen impensè,* vbi Donatus scribit, impensè & miserè idem significare. Quod autem quidam exponunt, ad miseriam vsque, id non etiam vacat nostrâ epitasi. Hoc Græci videntur reddere per ἀθλίως ἢ λυπῶς.

Discedere quærens.] Id est, contendens discedere. Familiaris est huic Poetæ syntaxis verbi *quæro* cum infinito, vt monui, sed aliò spectans, in Gramm. lib. 1. Od. 11. & lib. 3. Ode 27. quando significat contentionem & deliberationem, cuius ἐνεστηκὸς est, quod sequitur, *miserè cupio abire,* Gall. *tu as grãd' enuie de l'en aller.*

Ire modò.] Intellige, cœpi ire, Gall. *Ie me mis a chemiser tantost vestiment, tantost a m'arrester, tantost parler a mon lacquais a l'aureille.*

In aurem.] Vide εἰς ὃς ἢ πρὸς ὃς λέγειν, *In aurem dicere, & in eam aliquid arcani insusurrare* Chil. 1. Cent. 2. Huiusmodi ratio in aurem aliquid susurrãdi tribuitur Vlyssi in Aiace Sophoclis:

Τοιὰς δὲ λόγυς ψιθύρυς πλάττων
Εις ὠτα φέρει πᾶσιν Ὀδυσσεὺς
Καὶ σφόδρα πείθει.
Eiusmodi verba occulto lingua susurro
Fingens Vlysses auribus omnium ingerit,
Et suadet vehementer.

Quum sudor.] Sic Hom. Iliad. π. de Aiace:

Καλλὲ οἱ ἱδρὼς
Ῥαίνετον ἐκ μελέων πολὺς ὄρνυτον.
——*Ei sudor*
Multus vndiq; e membris defluebat,

Sed hoc interest inter sudorem Aiacis, qui violento motu erumperet, & illum Horatij, qui nullâ laboris antecessione excerneretur. Ideoque hic ὑπερφυὴς ἱδρὼς, Mador potius dicendus est ex animi ægritudine quàm ex corporis defatigatione profectus, vel est potiùs hyperbolica locutio.

O te Bollane.] E Taciti historia Grammatici asserũt, hunc Bollanũ adeò apertum & liberum hominẽ fuisse, vt nihil, quod ab alio animaduerteret, ineptè, turpiter & odiosè dictum & factum, potuerit vnquam obscurè ferre & dissimulare, quin continuo liberè carperet, & agentis linguâ & manũ obiurgatione citò cõpesceret: quod dum Poeta nõ potest nunc imitari, illũ cerebri felicem prædicat, non omnino eâ significandi ratione, quâ dicitur quidam Sat. 5. huius lib. cerebrosus, id est, ὀξύχολος. Ellipsis est dictionis regentis, vt loquuntur Grammatici, gratiâ vel caussâ cerebri boni: quod Græci dicunt, ὦ μακάρις τ' εὐπαιδίας, *o beate ob multitudinem honestæ prolis,* Aristoph. in vespis, vbi intelligitur εὐτυχεῖ. Idem ὦ μακάρις τ' ἀδρωστος, *ob eorum o beate.* Idem Plato in Phædone, εὐδαίμων γάρ μοι ὁ ἀνὴρ ἐφαίνετο τότε τρόπῳ τῷ τ' λόγων, *felix enim mihi ille vir videbatur propter istos mores & verba.* Quem Hellenismum Georg. Buchananus alter Horatius imitatus est in Psalm. 1. Dauidis versibus Latinis donato:

Felix ille animi, quem non de tramite recto &c.

imitatione Ouid. 5. Metamorph.

Felicesque vocat pariter studijq; locisq;: Quod Græcè dicitur, Μακαρίζω τῶν ἅμα ἀναστρεφόντων καὶ τόπων. Sed hîc nonnulli malè putant Bollanum esse nomen huius importuni hominis.

Aiebam tacitus.] Talis secreta cogitatio sic exprimitur, *mirari secum tacitus.* Epist. 7. lib. 1. & multò apertiùs Epist. 2. lib. 2. sub fin.

Quocirca mecum loquor hæc tacitusq; recordor.
Ως ἐφάμην ἀνέων, νοερχάζων, σιωπῇ.
Sic dicebam mecum tacitè & quietè.

Vicos, Vrbem.] Ellipsis est copulæ, Græcè ἀσυνδέτου: *Vicum* Varro scribit constare exædibus compluribus, vnde vicinia & vicini dicti sunt a via, quæ patet interiecta inter ordines ædificiorum. Vicos autem Romæ 40. fuisse memorant.

Vt illi.] Particula est temporis postquam, vt in illo Ciceronis 7. ad Atticum, *vt ab Vrbe discessi, nullum intermisi diem, quin ad te aliquid literarum darem.*

Nihil agu.] Id est, frustra conaris.

Vsque tenebo.] Hîc *vsque* est temporis, vt in Adel. 2. 2. 5. Sannio loquitur, *Ego vapulando, ille verberando vsq; ambo defessi sumus* vtrolibet referas, *vsq;*, semper significabit diu & multùm.

Persequar.] Pro hoc mox quarto ab hoc versu dicet, *vsq; sequar,* propriè vtrumq;, sed translatè alterum Epodis primis fuit notatum in Gramm. & Rhetoricis: in illis de vi propria verbi *tũ persequi.*

Hinc

Hinc quo.] Id est, quò hinc concedis, vt Chremes in Heaut. 3. 1. *Concede hinc domum.*

Circumagi.] Id est, nihil necesse est tam longos anfractus viarum a te confici. Nulla est in hoc verbo ἐμφλυσις. Idem geminatur a Suet. in Iul. Cæs. c. 70. *vnâ voce tam facilè eos circumegit & flexit.* Eodem Seneca vsus est 2. Controu. *Ad hæc noua & diuersa imperia subitò me circũagi posse putas.* Item Liu. l. 1. *Equos frænis circumagi.*

Cubat.] Hoc verbum absolutè positum significat ægrotare, vt Græcum κᾶσθαι, & more gladiatoris vulnerati decumbere, vt Sat 3. l. 2.

Mater ait pueri menses iam quinq; cubantis.

Hortos.] Suet. meminit horum hortorũ in Iul. Cæs. c. 83. & in Tiber. c. 72. Hortus autem inclinatur Isidoro ex eo, quòd inde semper aliquid oriatur, quum id semel quotannis alijs agris contingere soleat.

Auriculas.] Τὰ μὲν τ̃ τετραπόδων ζώων ὠτάρια παθημενύα σημαίνει ἡμῖν θυμὸν καταβεβλημενόν. ταῦτα δὲ ἐφανερωμένα, ἑαυτὸν ἀγαθόν τε καὶ πρᾶον· *auriculæ quidem animalium quadrupedum demissæ arguunt languidum & abiectum animum: sed hæ arrectæ eundem bonum & fortem*, qualem præsensionem curtæ hominum auriculæ minimè ostentant. Auricula autẽ, vt τὸ ὠτάριον, ὑποπορισμῶς vtrumq; declinatur, & est propriè pars auris inferior, Græcè τὸ λόβιον: superior περίγειον, aut ἀντιλόβιον. Plin. l. 11. c. 73. scribit iumenta & quadrupedia ferè omnia prodere suos affectus statu & motu caudarum & auricularum: quũ enim illas subrigunt, se ad auscultandum componũt: quum fessa sunt, easdem habent marcidas: quum pauent, nutantes: quum furunt, arrectas: quum ægrotant, resolutas: vni homini natura dedit immotas & frontem & oculos, testes habitus interioris: præterea Asellus Græcè dicitur ὀνάριον ἢ ὄνιονος.

Grauius dorso.] Hîc *dorsũ* pendet ex vi comparationis, quàm conueniat dorso asini. Item in *subijt* postrema extenditur διὰ τ̃ ἐπιμερίσμος, per cæsuram post tres pedes, quæ rarò contingit.

Non Viscum.] Ex amicis Poetæ fuerunt duo Visci, quorum sit mentio sub finem proximè sequentis Satyræ:

Et hæc vtinam Viscorum laudet vterq;.

Sed de Vario satis dictum est in Gram. Odes 6. lib. 1.

Quod & Hermog.] Successus prosperi virorum excellentium semper inuidiæ sunt subiecti: sed de M. Tig. Hermog repete, quæ dicta sunt Sat. 2. & 3. huius lib.

Interpellandi.] Gallicè, *c'estoit l'endroit, ou il falloit luy rompre son propos*, pro hoc Cæsar l. 1. & 3. de bell. Ciuili dicit interrumpere colloquia & mediam orationem, vt Græci διαπόπεμψ ἢ ἐγκόπεμψ τινά.

Composui.] Ita componendi verbum pro sepelire lib. Histor. 1. Tacit. *Pisonem Verania vxor ac frater Scribonianus composuêre.* Item Ouid. 4. Metamorph. de Piramo ac Thisbe.

Vt quos certus amor, quos hora nouissima iunxit
Componi tumulo non inuideatis eodem.

Idem lib. 8. & 9. *condere sepulcro, & toro componere mortuum.* Item Propert. lib. 2. *Tu mea compones ossa*, id est, in vrnam, vt mos fuit veterum: quòd Græcè lib. 1. Epigr. cap. 11. dicitur τέλλειν τεθνηκότας, & in Aiace Sopho. τὸν δὲ τὸν νεκρὸν χοροῖν μὴ συγκομίζειν, *istum mortuum manibus ne cõponas.* Scholiastes Aeschyli in ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας Tragœd. ponit tria similis iuncturæ verba ad rationem sepulturæ pertinentia, συγκομίζειν, ἐγκομίζειν, ἀνακομίζειν, vt συγκομιδὴ sit ἡ πρὸ τ̃ τάφου πᾶσα ἐπιμέλεια, ἐγκομιδὴ autem, ἡ πρὸς τὸν τάφον ἀπαγωγή, at ἀνακομιδή, ἡ ἐκ τάφου εἰς τάφον μετάθεσις. primum horum sonat omnem curam, quæ antecedit sepulturam: secundum elationem ad sepulcrum, tertium ac postremum e sepulcro in alterũ transpositionẽ: & omnia sunt a frugibus collectis, quæ propriè dicuntur συγκομίζεσθαι, *comportari*, vt Epist. 2. li. 1. loquitur Poeta, *benè vti rebus comportatis* translata.

Felices.] Quod Poeta dicit parentes Anonymi mortuos esse beatos, is tamen nusquam probat felicitatem & immortalitatem animorum custodiâ corporis solutorum, vti diximus Od. 11. l. 2. Illos igitur felices putat respectu molestiarum suarum, quas ipse cogitur animo capere maximas e loquacitate Anonymi: quibus mortui omnino videntur defuncti: qualem statum Poeta nunc optat sibi adesse dum indignatus tacitè iubet se ab eo interfici & necari.

Confice.] Donat. Eunuch. Act. 5. Sc. 4. v. 6. scribit hoc verbum propriè conuenire gladiatoribus, qui grauissimis vulneribus occubuerunt, vt Cic. in Catil. *gladiatori illi confecto & saucio.* Hanc phrasin Thucydides sæpè exprimit per verbum χρῆσθαι cum dandi casu & ὅ, τι, vt lib. 7. ἑαυτῷ μὲν χρῆσθαι ἐπέλευσεν ἐκεῖνόν τε καὶ Λακεδαιμονίους ὅ, τι βούλοιτο, *iussit illum & Lacedæmonios statuere de se, quod ipsis visum fuerit.* Ita victi & inferiores tradunt se victoribus & superioribus tractandos pro ipsorum arbitratu, Herodot. sub finem lib. 1. de filio Torayris id enunciat, διαχρήσασθαι ἑαυτὸν, *seipsum confecit* & mortem sibi conscisiit, hinc conficere aliquem cibo, vino, promulside: Gall. *creuer quelqu'un de manger & boire vin & hydromel.*

Instat fatum.] Priscianus e Platone dicit fatum idem esse, quòd voluntas & iussio nobis est: cuius definitionem pete a Cic. lib. de fato & lib. 1. de nat. Deor. & Ag. lib. 5. c. 2. id Græci vocant τὸ πεπρωμένον ἢ εἱμαρμένην: quorum alterum παρὰ τὸ πεπρῶσθαι concisum e πεπρατῶσθαι, i. προώρισθαι, *fato definitum & præfinitum*, alterum παρὰ τὸ εἵμαρται, i. *fatali quâdam partitione assignatum & fato decretum* a præterito εἵμαρμαι pro μέμαρμαι ad formam τ̃ ἔλλημμαι, pro λελημμαι.

Sabella.] Hæc nutrix Horatij fuit Sabina, cuiatem diximus fuisse Canidiam Epod 17. & Virgil. libro 8. matrem Pallantis Sabellam, & fuit perita dicẽdi fortes ex vrna & inde præsagiendi futura, vt interitum Poetæ a garrulitate: quales fortilegos Cic. 2. de Diuinat. scribit se non agnoscere, propterea ibidem Velleius Epicureus notatur, quòd πρόνοιαν Stoicorum cum anu faridica compararet: *Vestra*, inquit, id est, Epicurea dogmata, *solùm legitis: vestra amatis: ceteros causâ incognitâ condemnatis: veluti a te ipso hesterno die dictum est, anum fatidicam πρόνοιαν a Stoicis induci* id est, *prouidentiam*, quam Epicurei ducebant loco anilis fabulæ.

Nec laterum.] Quod vnâ voce dicitur Græcè πλευρῖτις, interdum geminâ πλευρῖτις νόσος, & Plinio lateralis dolor, & definitur, ἡ μὲν περὶ τὰς πλευρὰς νόσος, cuius deriuato πλευρῖτικὸς Plinius etiam vtitur, pleuriticus, pro eo, qui lateris dolore laborat, vt ποδάγρικος, podagricus: pro hoc Plautus, *podagrosus pes*: & Claudianus, podager. ἡ δὲ ποδάγρα videtur deflecti παρὰ τὸ πόδας ἄγειν, *a capiendis pedibus.* Iccirco primùm significat pedicam & tendiculam. 1. Pæd. Xenoph. δοκεῖν οἱ ἀγροῖκοι πλέγμασι καὶ ὀρύγμασι, ἐλάφους δὲ ποδάγραις καὶ ἀφετηρίαις, *circumuenire sues agrestes retibus & fossis, sed cervos pedicis & laqueis.* Eodem afficitur podagra epitheto apud Catullum sub finem de vxore: & præterea verbo vim ipsius exprimente:

Aut si quem meritò tarda podagra secat:

Hæc quidem minimè nęcat, sed secat, & doloribus vrit. Tussis est Græcis λαξ, ἠχὼ ἡ, quam humor frigidus vel acer decumbens in arteriam & pulmones debiles solet concitare.

Adoleuerit.] Hoc verbum coniungunt τὸ *ad*, & *oleo*,

id est.cresco,vnde adolescens & adultus & suboles,& indoles:ad quam originem alludit versus 4. Eclogæ:

Cara Deûm suboles,magnum Iouis incrementum.

Ex hac notione & coniunctione verbi sententia videtur eorum, qui adolescentiam extendunt ad plures annos,quàm ad triginta,& aliorum, qui illam inchoant ab anno 13. & vicesimo terminant, nonnihil declinare: quum in altero termino crescendi modus nondum desierit: in altero iam excesserit. Quòd autem adolescens dicatur de eo, qui plures, quàm 30. annos attigerit, argumento est, quod Cic. scribit ad M.Cœlium: *hominem*, inquit,*adolescentem non tam allicere volui, quàm alienare nolui*: vbi loquitur de C.Cœlio, qui iam Quæstor fuerat, & Quæstura non ante annum 31. lege annali gerebatur. Item quod in Orat scribit de Isocrate: qui modò adolescens, modo vir dignitatis gratiâ ibidem vocatur. Huc accedit, quod Cicero Philippicâ 3. adolescentes vocat Brutum & Cassium, quo anno Præturam gerebant id est anno ætatis quadragesimo, eundemque Brutum eodem anno adolescentem appellat Cornelius Nepos in Attici vita. *Adolesco autem* propriè de hominibus dicitur. Cic. de nat. Deor.*nisi in eo,qui natus sit*,id est,*nisi in eo, qui adoleuerit: nisi in eo,qui didicerit.*

Quandocunq;] Est hîc causalis coniunctio pro quoniam,non aduerbium temporis, quod τὸ *cunq;* potest absolutè & per se designare,vt sit sensus, quia hic garrulus enecabit loquacitate suâ Poetam quouis tempore,vitet illum, si sapiat, & ita nulla erit diacope hiue tmesis vt Veter.interpr.volunt: cui locus relinquetur, si pro aliquando vel olim sumatur: ita Micio sumit in Adelph. *Quando non curo tuum filium,ne cures meum.* Eodem hîc dicitur modo,quando garrulus homo tibi vnoquoque momento futurus est exitio ; ne cum eo quotidianâ consuetudine congrediaris.

Ad Vestæ.] Ellipsis est dictionis regentis, Poetis æquè vsitata, atq; Oratoribus in certis quibusdam substantiuis,ad Vestæ templum. Sic Cic. lib. 6. Epist. ad Att. *Quæ ad Opis apertè posita est*, supple,ædem.In Adel. *vbi ad Dianæ veneris*: quo in loco interpres annotat,veteres sic absolutè dicebant: Sallustius,*ad Iouis mandem nostræ*. Cic. *ad Telluris quidem etiam statuam tuam locaui.* Idem pro Cluentio,*sicut in statuis inauratis,quas posuit ad Iuturnæ,quibus subscripsit reges a se in gratiam reductos.* Idẽ Philip.6.*ante Castoris.* sic Plat 2.de Rep. *οὐ ᾅδου δίκην δώσουσιν.in domo Plutonis pœnas dabimus.* Sed de Vesta reuise notas in Gram. Odes 2.lib.1.& 4.lib.3.

Quartâ.]De generibus dierum & horarum alibi dictum est:sed si dies e 12.horis inæqualibus constet; significat tertiam diei horam iam præterijsse, pro quo verbo παθημερὸν vsurpauit.

Respondere.]Hoc verbũ videtur τὸ πρός τι significare, quum quod obiectum est,in aduersarium regeritur,vt facilè percipias ex hoc versu Virgil. *respondent omnia syluæ*,dum vocem eandem referunt.

Vadato.]Vadari est constituere alicui vadimonium acceptis vadibus & sponsoribus, vel diem iudicio cõstituere ex compacto. Differre autem vadimonium est prorogare diem,de quo litigantes conuenerant: vt in iudicio adesset Gal.*adiourner, ou assigner iour a quelqu'un en prenans respondant pour comparoir en iugement.*

Si me.] Licentia est in *me* correpto,quum naturâ sit longum, aut positio pedis pro pede per elisionem τῆς ε.

His ades.] i. Iuua me paullùm in hac caussa, vel in hoc iudicio interis. Gall.*Trouues vous a ce plaidoier pour m'aider vn peu.* Sic Archidemides in Eunucho Act.2. Scen.3. *Cras est mihi iudicium, rogo, vt diligenter nuncies patri,aduocatus mihi esse,vt meminerit.Non valeo stare*,Græci exprimunt,ἀ δύναμαι ἑδρᾶσθαι ἰσχύω.

Sodes.] Blandè postulantis est aduerbium,pro quo aliter dicitur,*quæso,rogo*,& Græcè δέομαι. Cicero tamen 3 de orat.scribit coniunctum esse pro,*si audes*. Hîc igitur Poeta petit ab Anonymo: relinque me potiùs, quam tuam caussam.

Vt durum est.] Τὸ *vt* vim habet ætiologiæ ὅτι, *quia*, χαλεπὸν ἢ δεινὸν τῷ πατίλῳ ἐρίζειν. i. graue ac molestum cum garrulo contendere.

Mæcenas quom.] Ellipsis est verbi (agit) vel similis, *quelle affection vous porte Mæcene?* q. Græcè dici posset, πρὸς δὲ σὲ διακεῖται πῶς; ἢ, ποῖόν τινα τόν σοι παρέχει σαυτὸν.

Paucorum hominum.] Hæc responsio Poetæ videtur facta ad repellendum postulatum, ne diutiùs instaret Anonymus:ex eo tamen conficit aliud, atque putârat Horatius. Sic Thraso Eunuch. Act. 3. Scen. 1. regem quendam describit,qui solùm ipsum conuiuam abducebat sibi & homo erat perpaucorum hominum:quod Donatus sic interpretat: *aut qui paucis vtitur,aut de paucis est.aut paucis placet,hoc est bonis & sapientibus, qui ferè pauci sunt*: quem locum in prouerbium parœmiographus vertit ad eos indicandos, qui suis quibusdã sunt moribus,ac difficiles se præstant ad cuiusuis hominis conuictum.Sic Cic.in fragmentis de fato loquitur sine specie prouerbij: *Acipenser iste paucorum hominum est.*

Adiutorem.] Grammatici tradunt adiutores dici in re bona,sed impulsores in mala.

Ferre secundas.]Ellipsis est,*partes*,quod expressit Ep. 18.ad Lollium l.1.*Vel partes nimiùm tractare secundas.*

Si tradere.] i.commendare,quî cum hoc ipsum geminatur, vt *laudo* Epist.9.l.1.

--- Vt tibi se laudare & tradere coner.

Sic Cic.lib.7. Epist. ad Trebat. sic te commendaui & tradidi,vt grauissimè diligentissimeque potui. Idem Epist.53.l.13. *Eum tibi penitus commendo atq; trado.* De his geminatis repete notas in dictam Epistolam, quod quidem Græci verbis συνιστάνει καὶ παρακλίθεσθαι solent exprimere ad commendationem & conciliationem studij ac fauoris.

Summôsses.]Syncope pro summouisses de statu, ordine & suo munere deduxisses. Ποιήσαιο ἂν ἐκστάσεις ἐμὰς ἀνακρέσεις ποιήσαιο.

Nil mihi.] Veteres mis & mî pro mei & mihi declinabant. Virg.6.Aen.

--- & mî genus ab Ioue summo.

Officit autem Grammatici vi iuncturæ significare dicunt,contrà facit,tanquam diceret Poeta: in ædibus Mæcenatis nemo est vel diues, vel doctus, qui meis commodis officit & obstat, vt Cicero loquitur pro Sext.Rosc.Ame.

Proximus esse.] Quid inter proximum & secundum interfit vide Grammatica Od.12.lib.1.

Quæ tua virtus.] Sic Cic. loquitur pro M.Cælio. *Genus orationis,facultatem,copiam sententiarum atq; verborũ, quæ vestra prudentia est,perspexistis.* Idem enunciatur ab eodem alterâ syntaxi in oratione pro P.Sylla, *quæ si de vno me cogitasset, quâ mollitiâ sum animi ac lenitate,nunquam mehercule illius lacrymis ac precibus restitissem.* Idem in orat. pro domo sua ad Pontifices,*qui si viueret,quâ seueritate fuit,tu profectò non viueres.* Hîc autem, virtus non moralis intelligenda est, habitus nempe animi rationi & naturæ consentaneus: sed ingenij subtilitas & dexteritas & solertia & alia quælibet facultas. Eadem phrasis effertur præpositione,*pro*,vt lib.11.Ep. 12. ad Brutum: *Non dubito autem, pro tua singulari prudentia,quin perspicies*,sic hoc loco *modò velis, facilè, quâ tu es virtute*:vel pro tua virtute expugnabis & obtinebis postulatum.

Vinci

Vinci posit.] Rectè *Douza* hîc legendum putat possit.

Tempora quæram.] Obseruatu est hîc dignum, non esse temerè desistendum ab re præsertim honestè incepta, etsi spe nos sæpè fallimur, nec illa nobis exanimi sententia succedit: in quo Anonymus imitatur Terentianum Charinum Andr. Act. 2. Scen. 2. *Ibo, etsi Hercle sæpè iam me spes hæc frustrata est,* & ibidem Act. 4. Sc. 1. D. *Deceptus sum, at non defatigatus.* CH. *scio.* D. *Hæc non succesit, alia aggrediemur via:* iuxta prouerbium Græcorum, *δευτέρων ἀμεινόνων, secundis melioribus.* Pro hoc Cicero dicit lib. 11. Epist. 16. ad Brutum: *Vt tempus obseruaret epistolæ tibi reddendæ,* & ibidem: *Satis scitè & commodè tempus ad te cepit adeundi.* Item sub init. orat. pro Sexto Roscio Amer. *Quum præsertim tam multi occupationem eius obseruent, tempusq; aucupentur,* Gall. *espient l' opportunite de le rencontrer bien a poinct & a bonne heure,* quomodo Terent. loquitur in Eun. Act. 2. Sc. 3. de virgine. *Illa sese interea commodùm huc aduorterat:* Et Plautus, *Si istac ibis, commodùm obuiam venies patri:* Item Cicero, *Commodùm ad te dederam literas de pluribus rebus.* Et hæc per antimeriam, commodè & opportunè.

Deducam.] Supple, domum vel aliò, quò volet ire: Græcè: *προπέμψω ἐκεῖνον οἴκαδε* honoris gratiâ.

Hæc dum agit.] Dum effutit talia verba.

Fuscus.] Hunc fuisse nobilem Grammaticum aiunt, cui cantata est Od. 22. lib. 1. & Epist. 10. lib. 1. Hæc autem verba vellere & prensare videntur habere quid *ὑστέρου*, quod lectio, *pressare,* tollet. Brachia autem tenuissima dicit, quòd suo pressu & vellicatione, vt pigerrima & tardissima membra, nihil commouentur. Hoc autem epitheton geminatum a Cicerone lib. 1. ad Att. Epist. 11. *Nihil ego illo impudentius, ajtutiæ, lentius noui,* & Suet. in Tiberio cap. 57. *Sæua ac lenta natura ne in puero quidem latuit:* & ipse Fusc⁹ sc, vt insulsum & inscium quid vellet, meis nutibus præstabat, & risu dissimulabat, & ego irascebar. In his duobus infinitis ellipsis est verbi deliberantis, cœpit, vel statuit.

Vnde venit.] Id est, Fuscus Aristius quæsiuit ex me, vnde venirem, & quò tenderem, & respondit vicissim, vnde veniret & quò tenderet.

Nutans.] Id est, sæpè dans signum vultu, oculis & compressione manus explicandi me.

Distorquens.] Terent. Eun. Act. 4. Sc. 4. paullò aliter accipit: *Illud vide, os vt sibi distorsit carnufex,* quò Donatus addidit: os autê dicimus illi distorquere, quem naturâ pulcrum deturpamus. Ita hæc oculorum distortio & deprauatio non caruit deformitate faciei: quod Græcè dicitur *τὸ πρόσωπον καταγριοῦσθαι.*

Schabbatha.] Vox est Syriaca a radice *scabbath,* quieuit vnde schabbathũ, cessatio, ac velut schola quędam Dei, non Platonis. E. 25. c. Leuit. cognoscitur schabbathum triplex, vnum dierum, alterum annorum, tertium hebdomadum, quæ schabbathina septenarij triplex ceremonia spectabat ad vacationem agrorum, ad restitutionem possessionum, quod postremum 49. annorum sequitur annus Iubilæus, qui est quinquagesimus: vt ibidem dicitur: *Iobel ipse annus quinquaginta annorum erit vobis, & reuertemini quisq; ad possessionem suam & ad familiam suam:* ideò non satis constat, quæ festa inciderent in trigesima schabbatha. Quidam putãt ex 30. schabbathis neomeniam intelligendam, quę incidit in diem 30. quoto anno mẽses Iudæorum terminabantur. Ad differentiam autem septimi cuiusque schabbathi veriùs explicabis more Græcorum trigesima schabbatha *διὰ τῆς τριακάδος, τῆς ἔνης λεγομένης νέας σελήνης τέλει ἐχάστου τοῦ μηνὸς ἡμέραν, per trigesimam mensis diem, quæ vt vetus & noua dies* ratione præcedentis & sequentis Lunæ erat. Nam Plut. in Galba pro eodem sumit Neomeniam & Calendas: ille tamen in Romaic. scribit, non conuenire Neomeniis Romaicis cum Græcanicis, putatque Neomeniam potiùs incidere in Nonas, quo tempore incipit Luna apparere, quæ calendis latet *εὐ συνόδῳ* cum Sole: vnde conijcit Calendas dici a *clam* vel a celando. Idem lib. *Συμπο* 4. falsò putat schabbatum a voce Bacchantium *Sabba* denominatum & festiuitates Iudæorum esse Bacchanalibus similes. Leuitas quoque quasi Lysios & Eunios de Bacchi nomine vocatos. Sueton. in Octau. meminit schabbathi cap. 76. e quadam Epist. Augusti ad Tiberium, *Ne Iudæus quidem, mi Tiberi, tam diligenter sabbathis ieiunium seruat, quàm ego hodie seruaui:* vnde schabbatharij dicuntur a Martiali, non quòd septimo quoque ieiunarent, vt Romani falsò putabant, sed quòd eum religiosè colerent. Stata enim apud Iudæos erant tempora ieiunijs, maximeque ante magnum Paschatis schabbatum, quo ieiunabant, atque nudis pedibus incedebant. Quòd si annus initium ducit a Septembri more Iudæorum, tricesima schabbatha, id est, triginta hebdomades ferè cadent in illud solemne Pascha.

Curtis Iudæis.] Dè his vide Grammatica Sat. 5.

At mi.] Exple, sed mihi est religio, Gall. *Quand a moi: ce sau grande conscience* more Epicuri.

Vnus multorum.] Id est solus præter multos religione obstrictus sum: neque ego puto sic explicandum, vt *εἷς τῶν πολλῶν,* vnum e vulgo, apud Demo. in Mediam. Ita enim Græci *τοὺς πολλοὺς* præposito articulo significant vulgus imperitum.

Religio.] Quid religio a superstitione discreper vide 2. de Nat. Deo. quorum neutri addictus fuit Poeta, id est, neque Deos timuit, neque veritus est. In *nulla est mihi religio.* hîc potest repeti, *oppedere,* & accipi pro non vereor repugnare Iudæis, vel a recta conscientia non discedo, quum ceremonias Iudæorum improbo: *δέλεαρ μοι συλλάβεια τῶν σαββάτων Ιουδαϊκῶν ἐστι,* vel *σὺν λαβέσθαι περὶ τούτων.* Huius autem vocis ratio duplex affertur, cur ita dicatur. Altera est Seruij in hunc versum 8. Aeneidos.

Iam tum religio pauidos terrebat agrestes.

Religio, inquit, est metus, ab eo, quòd mentem religet: quomodo sumitur Act. 2. Scen. 1. in Heaut. *Nam nihil esse mihi, religio est dicere,* id est, metuo dicere, nihil mihi esse. Idem interpres in versum 2. Aen. *Religione patrum &c.* scribit, timorẽ & religionem cõnexa esse, & hanc ab illo ortam confirmat hoc Statij versu:

Primus in orbe Deos fecit timor.

Altera eiusdem vocis notatio est lib. Cic. modò citato: *qui autem omnia, quæ ad cultum Deorum pertinerent, diligenter retractarent & tanquam relegerent, sunt dicti religiosi ex relegendo.* Hoc etymum Lactantius admodũ Christianè improbat lib. 4. cap. 28. &, Cicerone vellicato, hanc reponit eiusdem vocis rationem, *diximus,* ait ille, *nomen religionis a vinculo pietatis esse deductum: quòd hominem sibi Deus religauerit, & pietate constrixerit: quia seruire nos ei, vt Domino, & obsequi, vt patri, necesse est. Melius ergo id nomen est interpretatus Lucretius, vt paulò ante Seruius, quia dixit religionum se nodos exsoluere, alludens vterq; ad rectam vocis Etymologiam. Discrimen quoq; religionis atq; superstitionis non minus ineptum, quàm superius etymum, idem notatur. Quid enim,* ait, *mihi afferet caussa, cur precari pro salute filiorum semel religiosi, & idem decies facere superstitiosi esse hominis arbitretur? Si enim semel id facere optimum est, quanto magis sapius? Si horâ primâ: ergò & tota die. Si vnâ hostiâ placabilis, placabilior est vtique hostijs pluribus, quia multiplicata obsequia demerentur potius, quam offendunt. Non enim odiosi nobis videntur ij famuli, qui assiduè & frequenter ad obsequium fuerint, sed magis chari.*

Quare qui nouos sibi ritus assumebant, vt in Deorum vicem mortuos honorarent, quos ex hominibus in cœlum receptos putabant, hos superstitiosos vocabant, non eos, qui filios suos superstites optabant. Omnes enim idē etiam hodie optamus. Eos verò, qui publicos & antiquos Deos colerent, religiosos nominabant: vnde Virgilius lib 8. Æneidos.

Vana superstitio, veterumque ignara Deorum.

Sed quum veteres quoque Deos inueniamus eodem modo consecratos esse post obitum: superstitiosi ergo, qui multos ac falsos Deos colunt, nos autem religiosi, (vt pietate constricti) *qui vni Deo & vero supplicamus.*

Antestari.] Significatio huius verbi discenda est e more Romanorum antiquo, qui quum vt actores, manum inijcere volebant vadato, qui in iudicio ad diem dictum non comparuisset, capiebant vnum de præsentibus testem, tangentes eius auriculam & quærentes, *licéne antestari?* si ille respondisset, *licet*, tum manu iniectâ trahebatur vadatus ad Iudicem. Antestari Grammatici dicunt cōflari ex am, præpositione inseparabili, & testari, quasi circunte stari.

Explicatio Rhetorica.

TOta Satyra est in Dialogismo per importunā cōmunicationem cuiusdam cum Poeta: quem credibile est ab eo confictum fuisse, vt futilem & arrogantem hominum garruliratem reprehenderet, vt iam in Dialecticis monuimus. Atque vt ita credam facilè adducor nominis dissimulatione, quod alioqui notū ipsi erat: vnde auctor est sæpè coactus obscurè repetere *inquam* & *inquit*, *rogat*, & *respondet*: & horum intermissione colloquium obscurare.

a Hac voce puto versus Satyricos significari synecdochicōs ad risus & cachinnos verecūdè modestéque notandos. Ingenium enim Poetarum est ferè huiusmodi, vt inter viam semper quid simile secum altâ mente versent.

b Meton. est subiecti ad integram mentē, ingenium atq; intelligens iudicium significandum, quorum certè cerebrum sedes atq; domicilium esse creditur.

c Figura est λέξεως in similitudine soni ad vtramque clausulam incili Græcè Επιφροφή.

d Metaphora est ab homine ad bestiam pro ingenio asini iniquo & tardo ad herilem agitationem.

e Epanaphora est eiusdem vocis initiò sententiæ.

f Sumtum est a collectione & cōportatione frugum in horreum ad conditoria cadauerum indicanda, vt iam in Grammaticis fuit subnotatum.

g Exclamatio hîc mihi videtur admirantis felicitatem parentum mortuorum, qui importunitate huius hominis exsoluti sint.

h Permissio est tacita Poetæ, simulque metaphora a gladiatoribus, vt in Gramm. iam apparuit: quorum victus voce moribundà dicebat vincenti: *Confice*, Gallicè. *despeche moi*, vt hîc nunc Poeta garrulo. Hoc Demosthenes interpretari videtur: ἐμοὶ μὲν χρήσασθε ὅ, τι βούλεσθε· *de me statuite pro vestra libidine.* & Galli, *faite de moia vostre plaisir.*

i Synecdoche generis pro, quod mihi Horatio adhuc puero prædixit.

k Metonymia est effecti pro efficiēte prædictionem rei futuræ, quomodo Poeta Ode 27. lib. 3. Cornicem appellat *auem diuinam imbrium*, id est præsentientem imbres ac voce prædicentem.

l Synecdochica periphrasis pleuritidis.

m Metonymia est altera effecti pro efficiente tardos & lentos eos quorum illa contundit articulos.

n In *hic* est metonymia subiecti for pro adiuncta caussa, quæ illic agitur, & hîc, quæ illic diiudicatur, tanquam diceret, mihi fauē in hac caussa: non autem vt hoc Virgil. *huc ades, o formose puer*, pro, *accede.* Illud Græci efferunt verbo παρίστασθαι ἢ παραγίνεσθαί τινι pro βοηθεῖν ἐν δικαστηρίῳ, *opem ferre consulendo alicui in foro.*

o Exclamatio est sibi imprecantis & deprecantis a se talem præsentiam.

p Sumtum est a disciplina militari, vbi dicitur miles inter pugnam pulcerrimè stare, quum eum, quem ceperat, locum obtinet; sed quum litigatio sit genus concertationis.

q Ἀνακοίνωσις est, quâ deliberat cum Poeta de suis negotiis.

r Synecdoche est generis pro garrulo homine & pertinaci, qui vincit odio.

s Horatius, κατὰ τὴν ἀποσιώπησιν, nescio quâ animi commotione repetit concisè quæsitum Anonymi & suum responsum subijcit.

t Metaphora est ab auspiciis secundis pro faustiùs & feliciùs.

u Metaphora est ab actoribus fabularum, vbi varię partes imponuntur histrionib⁹, qui ob id dicuntur in Poetica Arist. πρωταγωνισταὶ, ἢ δευτεραγωνισταὶ, ἢ τριταγωνισταὶ, qui vel primas, vel secundas, vel tertias fabulę partes agit, sicut e.i. Verr. intelligi potest, *vt in actoribus Græcis fieri videm⁹, sæpè illum, qui est secundarum aut tertiarum partium, quum possit aliquando clariùs dicere, quàm ipse primarum, multum summittere, vt ipse princeps quàm maximè excellat.* Hic igitur Anonymus sic partitur Horatio, si velit ipsum tradere & commendare Mæcēati, quicquid est officij præstandum, illi ab vtroq; vt Horatio principem locum & auctoritatem apud Mæcenatē dat⁹ & cessurus sit, atq; in secundo ipse sit futurus.

x Exclamatio est sibi imprecantis ad solertiam iactatam comprobandam.

y Metonymia est subiecti. p, null⁹ est princeps neq; dominus, qui honestiùs & pur ùs & quietiùs domesticos & seruos moderetur ipso Mæcenate.

z Metaphora est a consessu deliberantium, pro, in domo Mæcenatis suum cuique est tributum munus ac officium, nec quicquam inuidiosè dicitur, nec perturbatè efficitur.

aa Metaphora satis quidem nota, vnde fluxit & vsitatior est propriâ significatiõe ad perturbationes animi exprimendas. Itaq; Anonymus dicit tali commemoratione Horatij, cupiditatem familiaritatis cū Mæcenate contrahendæ sibi auctam fuisse. Cumulatior fuit hic tropus Ep. 14. de Terent. Mæcenatis vxore:

Vretur ipse miser, quòd fit non pulcrior ignis
Accendit obsessam Ilion.

bb Sumtum est a castellorum munitionibus, quæ machinis bellicis oppugnatæ, tandem expugnantur & capiuntur: sic hōmes importunitate sæpè vincuntur.

cc Epistrophe est in similitudine eiusdem soni in clausulis sententiarum.

dd Apparatus ad prosopopœiam Fusci Aristij, quem inducit sic percontantem de itinere Poetæ.

ee Hoc videtur sumtum a tarditate corporum, quæ non facilè obsequuntur mouentibus, ad stupidos sensus & inertes notandos, quòd paulò aliter explicatum est in Grammaticis 15. Epod.

ff Metaphora est ab insipidis cibis pro homine parùm prudente & callido.

gg Notauim⁹ τὴν ἀνωμολογίαν διὰ ἀλληγορίας in Gram. Od. 13 l. 1. p cor meū incendi nâ & excadescere cœpit.

hh Synecdoche est generis pro certis quibusdam festis nondum mihi satis notis e tanta scriptorum dissensione.

ii Nota est metaphora vel ex illo Martialis:

Nil aliud video, quòd te credamus amicum,
Quàm quòd me coram pedere, Crispe, soles.

Hinc ad dissensionem & contentionem transfertur: sic a Græcis, vt a Latinis, Aristoph. *τῶν χειροξύχνων λαὶ τ πενιχς λαπωπορδεῖν, opificibus & paupertati oppedere*, id est, vtrumq; aspernari & respuere. in Plut. Act. 2 Sc. 6.

kk Metaphora est à colore luctuoso ad infortunium indicandum, quæ paulò secus in Rhetoricis Satyr. 4. præcedentis exposita est.

ll A victimis mox iugulandis sumptum est ad præsentissimum malum & periculum, in quo quis deseritur, notandum, de quo vide Chil. 2. Cent. 10.

mm Synecdochicῶς sumendum videtur pro speciali creditore: qui in iudicium Anonymum adducebat dissoluendi æris alieni caussâ.

nn Metonymia adiuncti, pro, rapit ad Tribunal. *εἰς τὸ πρυτήϊον ἢ δικαστήριον ἀφέλκει τὴ ἀφωτίδα*, quod est *ἐμφατικώτερον*, quàm adducit in iudicium.

oo Quidam hîc agnoscunt duplicem metonymiam, primùm subiecti pro adiuncta Dei statua: deinde pro foro iudiciali ab Augusto propter multitudinem causarum constructo: vbi erat Apollinis statua eburnea, litigantium perpetua, tanquam diceres auscultatrix: vnde Iurisperitus Apollo Satyr. 1 Iuuenalis vocatur. Eò igitur Bolanus tractus fuerat & abreptus in ius. Alij propriè sumunt religionis ergò pro ipso Deo seruatore, quia vt est dictum in Dialecticis Od 21. lib. 1. Apollo fuit Deus Auerruncus, depulsor malorum, vt est Iliad. v. vbi dicitur Hectorem liberasse e prælio cum Achille commisso ad hæc verba:

---- Τὸν δ' ἐξήρπαξεν Ἀπόλλων
Ῥεῖα μαλ' ὡς τε θεὸς ἐπάλυξε δὲ κῆρι πολλῇ.

Sic accipe, *illum, scilicet Hectorem, non Aeneam, eripuit Apollo, admodum facilè, vt Deus, & occultauit caligine multâ.* Non defuit tamen idem Deus Aeneæ pari salute Iliad. ε. vbi Apollo Diomedem & Achiuos eluserit effincto Æneæ idolo. Ad huiusmodi autem ἀλεξιπαθῶν quidam putant Horatium respexisse: vtram malis, propriámne an modificatam interpretationem, delige.

SATYRA DECIMA.

Hæc Satyra propugnare videtur aduersus Lucilii fautores pro quarta superiori: vbi nunc Horatius simulate scribit, illius Satyras a se cum exceptione & ratione improbatas fuisse. Præterea à iudicium doctorum, non vulgi, de scriptis cuiusq; exipectandum esse.

Nempe a incomposito dixi pede currere versus
b Lucili. Quis tam Lucili fautor ineptè est,
Vt non hoc fateatur? at idem, quod c sale multo
d Vrbem defricuit, e chartâ laudatur eâdem.
f Nec tamen hoc tribuens, dederim quoq; cætera: 3.
Et Laberî mimos, vt pulcra poemata, mirer. (nâ sic
4. Ergo non satis est risu g diducere rictum
Auditoris: & est quædam tamen hoc quoq; virtus.
Est breuitate opus: vt currat sententia: neu se
Impediat verbis lassas onerantibus aures.
Et sermone opus est modò tristi, sæpè iocoso,
Defendente vicem modò Rhetoris, atq; Poetæ,
Interdum vrbani, parcentis viribus, atq;
Extenuantis eas consultò. 5. ridiculum acri
Fortiùs, & melius magnas plerunq; h secat res.
6. Illi, scripta quibus Comœdia prisca viris est,
Hoc i stabant: hoc sunt imitandi: quos neq; k pulcer
Hermogenes vnquam legit, neq; l Simus iste,
Nil præter m Caluum & doctus cantare Catullum.
7. n At magnum fecit, quòd verbis Græca Latinis
Miscuit. o O seri studiorum, quine putetis
Difficile & mirum, Rhodio quod Pitholeonti
Contigit. 8. At p sermo lingua concinnus vtrâq;
Suauior: vt Chio q nota si commista Falerni est.
9. Quum versus r facias, s teipsum percontor: an &
Dura tibi peragenda rei sit caussa Petilli, (quum
Scilicet oblitus t patriæq; patrisq;: Latini,
Quum Pedius caussas exsudet Publicola, atq;
Coruinus, patrijs intermiscere petita
Verba foris malis, 10. Canusini more bilinguis?
11. Atq; ego quum Græcos facerem, natus u mare citra
Versiculos: x vetuit me tali voce Quirinus,
Post mediam noctem visus, quum somnia vera:
12. In syluam non ligna feras insanius, ac si
Magnas Græcorum malis implere cateruas.
13. Turgidus Alpinus y iugulat dũ Memnona, dumq;
Diffingit Rheni luteum caput: hæc ego ludo,
Quæ nec in z æde sonent certantia iudice Tarpâ,
Nec redeant iterum atq; iterũ spectata aa theatris.
14. Argutâ meretrice bb potes, Dauoq; Chremeta
cc Eludente senem, comis dd garrire libellos,
Vnus vtrorum, Fundani. Pollio regum
Facta canit ee pede ter percusso: forte ff epos acer,
Vt nemo, Varius gg ductu molle atq; facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure Camœnæ.
15. hh Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino,
Atq; quibusdam alijs, melius quod scribere possem,
ii Inuentore minor: neq; ego illi detrahere ausim
Hærentem capiti cum multa laude coronam.
16. kk At dixi fluere hunc lutulentum: sæpè ferentem
Plura quidem tollenda relinquẽdis. 17. ll Age, quæso,
Tu nihil in magno doctus reprendis mm Homero?
Nil comis Tragici mutat Lucilius Attî?
Non ridet versus mm Ennî grauitate minores,
Quum de se loquitur, non vt maiore reprensis?
Quid vetat, & nosmet Lucilî scripta legentes
Quærere, num illius, num rerum dura negarit
Versiculos natura magis factos, & nn euntes
Mollius? 18 oo At si quis pedibus quid claudere senis
Hoc tantùm contentus, amet scripsisse ducentos
Ante cibum versus, totidem cœnatus: Ethrusci
Quale fuit Cassi rapido pp feruentius amni
Ingenium: capsis, quem fama est esse, libriq;
Ambustum propriys: qq fuerit Lucilius, inquam,
Comis & vrbanus: fuerit limatior idem,
Quàm rr rudis, & Græcis intacti carminis auctor,
Quamq; Poetarum seniorum turba: 19 sed ille,
Si foret hoc nostrum fato dilatus in æuum,
Detereret sibi multa: recideret omne, quod vltra
Perfectum traheretur: & in versu faciendo
Sæpè ss caput scaberet, vnos & roderet vngues.

Sæpè tt *stylum vertas, iterum, quæ digna legi sint,*
Scripturus: 20. neq;, te vt miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego: nam satis est Equitem mihi plaudere, 21. vt audax,
Contemtis alijs explosa Arbuscula dixit.
22. Mén moueat uu *cimex Pätilius? aut crucier, quòd*
Vellicet absentem Demetrius, aut quòd ineptus
Fannius Hermogenis lædat conuiua Tigelli?
Plotius & Varius, Mæcenas, Virgiliusq;,
Valgius, & probet hæc Octauius optimus, atq;
Fuscus, & hæc vtinam Viscorum laudet vterq;.
Ambitione xx *relegatâ,* yy *te dicere possum,*
Pollio, te Messala tuo cum fratre, simulq;
Vos Bibuli & Serui: simul his te, candide Furni.
Complures alios, doctos ego quos, & amicos,
Prudens prætereo: quibus hæc, sint qualiacunq;,
zz *Arridere velim: dolituras si placeant spe*
Deteriùs nostrâ. 23. ** *Demetri, teq; Tigelli*
Discipulorum inter iubeo plorare cathedras.
24. tt *I puer atq; meo citus hæc subscribe libello.*

Analysis Dialectica.

HÆc Satyra, sicut quarta, est Apologetica, aduersus eos, qui dictarent Lucillium stylo nimis cẽsorio ab Horatio illic notatum: quod dum Poeta ἐιρωνικῶς eleuat, multa quoque aliorum vitia facetè notat: virtutes etiam quorundam obiter prædicat. Itaque hic sermo præcipuè videtur versari in ratione animaduersionis reddenda, certaq; quadam lege versibus definienda, quam sequi Satyricos oportet. Principium autem sermonis est hominis pathetici & concitati, qui suam de versibus Lucillij sententiam liberè dicit, & longè verissimam paribus confirmat: *quòd*, inquit, *illos inelegantes & inconditos dixi, idem quoque testantur ob omni perturbatione quiq; maximè vacui.* Huc potest Cicero e lib. 1. de finibus: *sunt Lucilij scripta leuiora, vt vrbanitas summa appareat, doctrina mediocris*, in testimonium vocari.

2. Seueritas styli censorij extenuatur aduersis: quæ tamen, ne Poeta discrepantia dixisse videatur, sic temperanda sunt: *Vituperaui equidem in Lucillio, quæ vituperatione videbantur digna, & probaui, quæ laudationem & approbationem merebantur, quale illud fuit iudicium eiusdem Lucillij, quum ipsemet dicitur apertè, grauiter & falsè vitia ciuium Romanorum coarguisse.* Videtur tamen Cic. in Ep. l. 16. ad Att. Epist. 11. Lucillius id obscurè fecisse, quum scribit ibi: *perstringam Antonium sine vlla contumelia Siccæ & Septimiæ: tantùm vt sciant παῖδες παίδων sine vallo Lucilliano*: quia hic Satyricus maledictis obscuris cives suos figebat, & tali inuolucro se, velut vallo, muniebat aduersus illorum querelas & actiones.

3. Amplificatur hæc sententiæ dissensio alteris paribus: *Si aqua in laude posuissem totam Lucilij poesim, in eadem mihi ponendi fuissent versus Laberij dicacissimi Mimographi.*

4. Ex genere aduersorum conficit Poeta: *Virtutem Satyræ, quam Lucilius non seruauit, partim cerni in salib. & facetijs risum mouentibus, partim in seuera vitiorum reprehensione: in breui item & libero cursu carminis*: quæ breuitas duplici fine illustratur: *ne cursus sententiæ copiâ verborum inhibeatur: nec aures spectantium multitudine illorum grauentur. Præterea eandem virtutem versari in sermone partim serio, partim iocoso*, id est, qui per vices, Poetæ delectationem & Oratoris affectionem imitetur, vrbanumq; referat, hoc est dissimulantem, qui multò minus, quàm possit, dicere conetur. Hæc tota præceptio videtur niti hac prouerbiali sententiâ. τῇ ἀγορᾷ χρῶ, *foro vtere*, id est, ad locum, tempus, & personam accõmoda scripturam tuam.

5. Ostendit e minoribus, *tristem & seueram animaduersionem minùs aliquantò valere ad mores hominum corrigendos, quàm lætam, facetam & iocosam*: quod quidẽ potest cõfirmari exemplis, ac primo cuiusdam Euclidis, qui commotus irâ in fratrem, facto eius sermone pacatus fuit: deinde Polemonis ira est quoq; fedata molli admonitione eius, cui grauiter succensuerat: animi denique Aeschinis & Aristippi conciliati sunt inter se iocosâ compellatione. Nam quum ex hoc quæreretur: vbi est amicitia vestra? Dormit, inquit, sed eam facilè exsuscitabo. Itaque accedens ad Aeschinem sic ait: videórne tibi omninò miser & insanabilis, vt ne moneri quidem abs te merear? Ita restinxit incensum Æschinis animum, & sibi arctiùs, quàm anteà, deuinxit. Hæc potes legere apud Plutar. in libello *περὶ τῆς ἀοργησίας, de ira reprimenda.*

6. Apodosis demonstratur exemplis & efficientib⁹: *quòd latis iocis & animaduersione facetâ veteres Comici vehementer laudati sint & probati: quâ laude approbationis Hermogenes & Demetrius Simius caruerunt*, talis caussæ amotione, *& quòd nec legissent, nec imitati essent illos veteres Comicos, contẽti inepta modulatione & imitatione L. Calui & Val. Catulli Elegiacorum.*

7. Extenuat laudem Lucillianæ orationis Latinæ; *quòd ea verbis Græcis sit intertexta*: cuius stultos admiratores inopiâ iudicij laborare docet parium collatione: *quòd iuxtà ridiculus sit Lucillius illâ permixtione vocum Græcarum & Latinarum: atq; Pitholeon Rhodius, qui Comica & Epigrammata tali texturâ effutierat.*

8. Eosdem admiratores, qui dicerent Lucillium cõcinniorem & comtiorem esse tali permistione vtriusque linguæ, refellit ironicâ similitudine. Nam ex eo, quòd dicit *verba Græca Latinis mista efficere suauiorem orationem, vt Chium dulce vinum permistum cum austero Falernò solet reddere suauiorem & gratiorem saporem*, intelligenda est hæc dissimilitudo: *non sic efficitur oratio elegantior & dulcior permistis vocibus Græcis cum Latinis, vt austerum Falernũ fit suauius permistione vini dulcis Chij.* Dum sic interpretor, facio, vt hæc verba: *At sermo linguâ concinnus vtraq; suauior*, sint admiratoris obijcientis: *ita verò*, scilicet, *vt Chio nota, &c.* Poetæ respondentis. Quòd si malis vtramque comparationis partem tribuere defensori Lucillianæ mixturæ; facies illum iniquum & ineptum æstimatorem rerum, quæ sint inter se dissimiles.

9. Vnus præter cæteros doctus hîc appellatur, vt laudator Lucillianæ compositionis, & ita comparatè interrogatur: *vtrùm, quum Poeta fis, si tibi caussa sacrilegi Petillij defendenda sit contra Pedium Publicolam & Messalam Coruinum accusatores, studiosissimos sermonis Latini, malis oblitus lingua patria intermiscere verba peregrina patrijs & Latinis, quàm his solis & puris vti?*

10. Protasis superiorum maiorum augetur similibus: *malis* inquam, *sic miscere Græca Latinis, vt Canusini vtriusq; lingua, Græca & Latina periti facere consueuerunt?*

11. Vtraq; comparatio soluitur testimonio diuino: *talis linguarum permistio vetatur a Romulo & Vrbis & sermonis auctore per somnum apparente.*

12. Testimonium paribus enunciatur: Non minùs, inquit,

inquit, *insanies, si versus Græcos faciendo putes te numerari in Græcis Poetis, & copiosissimam illorum poesin augeri tuâ, quàm si in densissimam syluam ligna inferres.* Ex superiorib⁹ possunt hæc præcipua in Lucillio vitia notari: *quòd sententiosè quidem dicat, sed sine modo & ordine, qua in quovis dicente videtur infantia Ciceroni: quòd nullam affectibus & sermonibus adhibeat varietatem: quòd Græca ineptè permisceat Latinis: quòd permultos ex tempore funditet versus: quòd denique spernat illos maturè castigare & expolire.*

13. Locus est e dissimilibus, vbi *Aulus Cornelius Alpinus* notatur ex *ambitiosa, inepta tamen & incondita fabulæ vel historiæ confectione, ac invenusta, illepidaq; Rheni descriptione.* Poeta verò versus suos videtur dissimili fine eleuare. *Ille quidem & alij suos versos scribunt, vt in apertum proferãtur: iudicio Matij Tarpæ supra alios versus concertantium probentur: deinde in templo Apollinis decantẽtur: deniq; in scenam sapiùs ascendant: ego verò dum hæc ludo tenuia, longè aliò spectare soleo.* Hic videtur desiderari ad sensum apertiorem, quod Satyr. 4. dixit:

Non recito cuiquam, nisi amicis, idq; coactus.
Non vbi vis corámue quibuslibet. In medio qui
Scripta foro recitent sunt multi.

14. Hac libertate iudicandi de vi ac facultate cuiusque Poetæ arguitur Horatius verè Satyricus. Fit autem hoc iudiciũ è dissentaneis: *Alpinus quidem malus & inuerecundus Poeta: Horatius tenuis & verecundus: Fundanus quoque optimus Comœdus: Pollio clarissimus Tragœdus: Varius Epicus acerrimus, & in hoc genere nemini cedens: Virgilius elegantissimus & politissimus* in Bucolicis & Georgicis, quod efficientibus declaratur: quia *vtrumque carmen est veluti a Musis ei dictatum & concessum*, quo tẽpore Aeneis nondum apparuerat. Hæc sublimis auctoritas caussarum videtur cum characteribus Bucolici carminis & Georgici pugnare. Nam illud tractatur humilis styli verbis, sententiis, comparationibus & figuris ab humilibus personis. Hoc verò ijsdem facultatibus, sed omnibus mediocris styli & characteris. Eam ob rem Musa sæpenumerò reuocatur a tractatione grauis materiæ, vt Ode. 7. lib. 3. ad vers. antepen. *Quò Musa tendis?* vbi consules nostras notas. Hæc autem Poetarum & poematum dissensio non videtur aberrare a proposito de Lucilio, & ipsi similis Poetis iudicio.

15. Iam suum de se Poeta iudicium sic temperat, *vt Varrone Atacino*, id est, Narbonensi; *& alijs quibusdam similis Lucilij se faciat superiorem scriptione Satyræ, inferiorem autem Lucillio.*

16. Hîc pars prior thetici, quod proposuimus, apertius explicatur e diuersis: *Horatium improbasse versus Lucilij cum exceptione: nam vt illos dixit viles, lutulentos & inelegantes, in illis tamẽ multa continere digna, quæ sumantur, & in vsum transferantur.*

17. Hæc licentia quiduis notandi illustratur parium collatione: *Quum tu, o laudator Satyræ Lucilianæ, tantum tibi sumis, vt aliquid in Homero reprehendere audeas, sicut Lucilius in L. Attio Tragico aliquid mutare, in Ennio versus minùs graues ridere: liceat etiam mihi in naturam Lucilij, & in vim argumenti, quod tractauit, inquirere, ac, quid vtrumq; discrepet, quidue legibus Satyræ congruat, diligenter examinare.* Hîc te moneo, Lector, non tibi fortassè defuturos, qui te doceant hunc locum esse a maioribus, quod est genus aliud comparati, & quod illis equidem concederem libenter, si Poetæ soli inter se conferrentur, i. si Homerus, Attius & Ennius tanquã maiores cum minoribus Lucillio & ipsius laudatore comparentur. Verum quum facta Lucilij & Horatij æqualiter considerentur, non est dubium, quin ad locum parium pertineant: verbi gratiâ: *Si licuit Lucillio reprehendere superioris ætatis Poetas: licuit etiam Horatio Lucillium notare.*

18. Inquisitionis ratio probabilior fit e diuersis: *licet detur præstantissimus quisq; Poeta, vel Lucillius, is tamen sibi ipse in vitam restituto esset huius inquisitionis & emendationis auctor.* Talis autem Poetæ præstantia declaratur primum similitudine, *vt ille, quem iubemus dari, simili sit ingenij celeritate, atque fuit Cassius Ethruscus*: deinde minorum collatione, *vt & se quodam modo, & antiquissimos quosq; huius classis Poetas longissimè superet.*

19. Hîc est consequens enunciati diuersi: *ille tamen emendaret sua scripta.*

20. Consilium est Poetæ de vitanda inconcinnę Satyræ reprehensione ex fine, *vt se quisq;, quasi reprehendens, sapè corrigat in ijs, quæ paucu doctioribus probanda sint*, quod maioribus declaratur: *quia iudicium nostrum*, vt Quinctilio⁹ monet in Epi. de Poet. sub fin. *pluris est quàm multitudinis imperitæ, quæ Lucillio inconsideratè applaudit.*

21. Idem confirmatur testimonio cuiusdam *Mimæ, quæ contenta a plebe satis esse sibi dicebat claris equitibus placuisse.*

22. Idem e paribus: *quod illa Mima fecit se facturũ dicit, vt cõtemtis quattuor ineptis obtrectatorib. apud se valuerit existimatio 14. eruditorum aut plurium his approbatorum.*

23. *Demetrium Simium & Hermogenem Tigellium* modulatores irridet ex aduersis & e subiecto, *vt illi lacerati inuidiâ Horatianæ scripturæ doctissimis & optimis viris probatæ, plorent in gynæcio, vbi totos dies studebant desidentes, nescio quâ voluptate cantilenarum mulieribus, non viris spectatis, placere.*

24. Latet hîc quædam huius sermonis commendatio: *quòd is dignus videatur, qui velut αὐτοχεδιάζει ex tempore & inconsultò habitus, aduersum Lucilij patronos præsentes, alijs tamen superioribus, quasi appendicula quædam, subscribatur.*

Enarratio Grammatica.

NEMPE.] Ad huius imitationem Persius Sat. 3. exorsus est:

Nempe hoc assiduè, iam clarum manè fenestras,
Intrat.

Ellipsis autem est quædam tacitæ interrogationis, vel simplicis enunciatiõis Poetæ irato admodum accommodata, & quæ potest facilè a quouis expleri: eam ob rem nihil necesse est illi⁹ loco præfigere hos octo versus fictos & commentitios, quanquam non desunt, qui illos tueantur vt fœtus Horatij naturales: quos vt tales agnoscam, est mihi præter aliorum interpretum argumenta impedimento significatio illa reditus in viam, quam nondum inierat Poeta: tantùm aberat, vt ab ea longiùs progressus fuisset. Nihil enim proposuerat, ad quod intermissum admonendus esset talis reditus.

Lucilli, quàm sis mendosus teste Catone
Defensore tuo peruincam, qui malè factos
Emendare parat versus: hoc Leuius, ille
Est quo uix melior: longè subtilior illo,
Qui multùm puer & loris & funibus vdis
Exornatus, vt esset, opem qui ferre Poetis
Antiquis posset contra fastidia nostra,
Grammaticorum equitum doctissimus, vt redeam illuc,
Nempe incomposito, &c.

Itaque fautoribus Lucilij Poeta nunc ἀπολογητικῶς respondet præcisè & affirmatè, hunc versus inconditos fudisse. vt Sat. 4. dixit, *quum flueret lutulentus*: atque hîc, *nempe*, accipiendum est affirmatè, vt Græcum ἦτοι, vel μενοῦνγε, *profectò*, vel *equidem, certè*, quod rectè Galli reddunt, *c'est mon vraiment, i'ai dict*, &c. dixi quod sequitur, versus incomposito pede currere: sic

Ouidius lib. 3. de trist. Eleg. 1. vocat elegias suas carmina clauda.

In composito pede.] Posset etiam hoc intelligi de inconditis versibus naturâ solum, non arte factis, quales Corydon Virgilianus dicitur iactasse. Sic Plinius lib. 8. de Elephantis Germani Cæsaris scribit, *qui motus quosdam inconditos edidere saltantium modo*: ibidem *blanditias inconditas*: quæ omnia Græci dicunt ἀνάρμοστα καὶ ἀσύντακτα, πλημμελῆ, ἀνόσμετα *sine harmonia, & contra modulationis normam, inconcinna*, vt iam expresserunt Dialectica.

Fautor inepte.] Aduerbia quædam cum substantiuis verbalibus originis caussâ construuntur, & cum aliis substantiuis speciem adiectiuorum referentibus, vt Virgil. dixit, *late rex*, & Plaut. in Asin. *tam homo ego sum, quàm tu*, id est, tam latè regnans, & tam humanus vel tam fortis: sed ibidem est clarior locus: *Quid tibi huc ad te receptio est meum virum*, pro, *quare recipis ad te virum meum*? pro quo Terentius Hec. Act. 5. Scen. 1. *Dicit meum receptes filium*: ita hoc loco, *tam ineptè fautor*, valet etiam, tam ineptè fauens. Eiusdem quoque originis caussâ verbalia substantiua regunt casus verborum suorum. Cic. l. 1. de legibus. *Iustitia est obtemperatio scriptis, legibus, institutisq; populorum*, id est, iustitia est obtemperare legibus: sic Agellius lib. 16. c. 19. *nobilis Arion cantator fidibus fuit*. Sic quoque Sallust. in Coniurat. *& neq; insidiatores consuli quicquã promovebant*. idem Sallustius: *qui tunc Romanis Imperator erat*. Sic Terent. Adel. Act. 4. Sc. 5. *Auctor harum rerum quis est?* pro Romanorum & harum rerum auctor.

Defricuit Vrbem.] Hoc redolet tritum hoc prouerbium Terent. in Phor. Act. 4. Sc. 4. *tetigit vlcus*. quum eius rei fit mentio, quæ nos vehementer vrat: cui non est dissimile illud Plutar. libel. de adulatione λεγφίς λόγοις πυκνὸν ἕλκος, id est, *arcani sermonis mouere vlcus*.

Laberî mimos.] De hoc Laberio Mimographo lege Agellium lib. 10. cap. 17. & lib. 17. c. 14. Cice. Epist. 11. lib. 7. *Non modò Laberium, sed etiam sodalem nostrum Valerium pertimesce: mira enim persona induci potest Britannici Iurecõsulti*, id est, Trebatij, qui noluerat in Britanniam cum Cæsare proficisci. Ideoque meritò ridendus videbatur a Mimis, tum quòd Iureconsultus in militiam vbi leges, vt inter arma, silent, tum quia metu prohibitus fuit traiectu freti Caletani, & ita videbatur ignarus iuris ciuilis & timidus miles. Macrobium item lib. 2. Satur. cap. 3. & 7. Præterea Suetonium in Cæsare: e quibus omnibus discimus hominis ingenium & mores, & præterea quod carminis genus fuerit Mimus: quanquam ex Aristotelis Poetica, quum hæc sit μίμησις, Poeta enim quiuis dici potest Mimus, imitator: sed hæc communis notio ad certam aliquam & specialem restricta fuit e Cicero. Epist. 16. lib. 9. ad Fam. & ad verba: *Nunc venio ad inuocationes tuas: quando tu secundũ Oenomaum Attij, non vt solebat olim, Atellanum, sed vt nunc fit, Mimum introduxisti*. Cognosci potest, vt Mimus sit fabula parùm modestè dicax, & ab vno solum agi solita, sine exodijs, sine tibicinis, sine cantu & corporis motu, nec in 5. Actus diuisa, vt reliquæ fabulæ. Atellanæ verò minùs dicaces erãt, & iocis modestioribus & elegantioribus & 5. Actibus temperatæ. Mimus autẽ vox est Græca pro histrione, vt antè dictum est 2. Sat. qui gestu dicta & facta imitatur, quę definiendi ratio ex vi similis verbi Gręci τοῦ μιμεῖσθαι sumta est, & a Diomede vsurpata: Mimus, inquit, est sermonis cuiuslibet motꝰ sine reuerentia, & factorũ cum lasciuia imitatio: hinc traducitur ad genus poematis aliquantò licentioris & obscœnioris, quàm fuit vetus Comœdia, vnde Ouid.

Scribere si fas est imitantes turpia mimos.

Cuiusmodi fabulæ scriptores fuerunt apud Græcos dicti Μιμογράφοι duo, Sophron & Xenarchus, & apud Latinos D. Laberius & Publius, quorum comparationem vide in loco Macrobij citato: vnde discces, D. Laberium equitum Rom. annos 60. natum, a C. Cæsare quingentis millibus inuitatum, vt prodiret in scenam acturus Mimos, quos scriptitârat: quod, vt probrosum & infame, in prologo testatus est se inuitum & a Cæsare coactum fecisse. Iulianus enim Iurisc. lib. Digest. 3. quum enumerat eos, qui notentur infamiâ, eos, qui artem ludicram factitant & pronunciant, inscenam prodeuntes, nominat: itaq; auctor lib. ad Herennium scribit Attium & Lucillium de iniuriis egisse in iudicio cum histrionibus: quòd hi nominatim illos in Scena appellassent, & hoc genus hominum haberetur sordidum & infame: a quo nominatim prædicari probro & dedecori vertitur: quæ caussa fuit, cur Terentius nusquam in prologis nominatim appelletur. Mimorum autem duo genera Plutarchꝰ in Sympos. 7. prob. 8.

Diducere rictum.] Est impellere lectores vel auditores ad immoderatã hilaritatem: quę os dilatet & dentes nudet, quo modo loquitur Iuuenal. Sat. 10.

Ipse ad conspectum cana diducere rictum
Suetus.

Quod Quintilianus scribit esse oranti vitiosum l. 2. c. 2. *ne immodicus hiatus rictum offendat.*

Vt currat.] Non dissimile huic consilium Augusti Cæsaris fuit ad Agrippinam neptim, vt refert Sueton. in ipsius vita c. 86. e quadam Epist Agrippinæ neptis ingenium collaudans, *sed opus est*, inquit, *dare te operam, ne molestè scribas aut loquaris*, id est, ne tua scriptura vel locutio magis verbosa & aspera, quam sententiosa & lenis, exhibeat molestiam lectorib. atq; auditoribus. Tacitus l. 4. Annal. testatur illam tum scribere commentarios de sua vita & casibus suorum.

Defendente.] Sic Propertius loquitur lib. 4. Ele. 12. *Fungere maternis vicibus pater*, id est, præsta & imple officium & partes matris tuere.

Consultò.] Id est Virgil. lib. 2. Æn. *Compositò rumpit vocem*, & Terentio in Phor. Act. 5. Scen. 1. *Compositò factum est*: vbi Donatus notat: sic veteres, nos *ex consulto*, Plautus *ex industria, de compacto*, loquebantur, & Senec. lib. 1. cap. 6. de Clement: *Peccauimus omnes, alij ex destinato, alij forte impulsi, alij aliena nequitia ablati &c.* Sueton in Iul. *Præmia non tantum destinato, sed ex occasione sumebat*, quæ certè omnia Galli interpretantur, *de faict. pensé, de propost, deliberé, tout expres*, Græci συμβουλευτικῶς, ἢ προνοητικῶς, ἢ ἐκ προαιρέσεως, ἐκ προνοίας.

Ridiculum.] Ita substantiua Terentius sumit Eun. Act. 3. Sc. 7. *Mihi sola ridiculo fuit, qua, quid timeret, sciebam* (hîc τὸ *sola* flexum est ἀρχαϊκῶς, more veterum, vt hoc obiter moneam) & numero multitudinis oratorio secundo. *Sæpè etiam sententiosè ridicula dicuntur.* Sic Græci τὸ γελοῖον διὰ τὰ γελοῖα, *res iocosa, & adrisum iendum aptæ.*

Secat.] Quod Græcè dicitur διαιρεῖται ἢ διαιρέσει, ἢ διαιρήσει, *dirimit, decidit & definit*, & si lites fuerint, eas componit: vt Epist. 16. l. 1. loquetur.

Quo multa magnaq; secantur iudice lites.

Scripta quibus.] Ellipsis est præpositionis, a quibus viris scripta est.

Hoc stabant.] Veteres Comici iocis, salibus & ridiculis, cum dente tamen iunctis, suam in Scena retinebant dignitatem & auctoritatem, dum his plus efficiebant, quàm si acribꝰ vsi fuissent. Hîc, τὸ *hoc* vtrumque est ab

est ablatius causſæ, probabid priſci Comici placebant, & ob idem probabantur, ideoque imitandi ſunt.

Simus iſte.] Nomen eſt a Simia deflexum per contemtum, vt a Varinio lib. 5. Epiſt. ad Fam. Ciceronem 10. vſurpatur, & lib. 7. Epiſt. 2 ad Marium, ſimiliolus dicitur Plancus Burſa ὑποπορφυρικῶς, vt Græcè πιθήκιον ἢ πιθηκίσκος, ad grauiorem deſpicientiam, quaſi homo eſſet ſemiſſis ac nihili. Hîc autem ſignificat Demetrium Lucillij imitatorẽ; qui Satyricè notatur deformitatis nomine: quòd macie ſupremâ, corporisque vieti exiguitate forma ipſi⁹ confecta erat, aut potiùs eundem notat peruerſâ imitatione priſcæ Comœdiæ. Simia enim a Græcis ἡ μιμώ, ὅς, id eſt, imitatrix hominum, vnde quidam putant Simiam quaſi mimiam vocari. Non ignoramus tamen eſſe proprius etymum ipſius, ſi παρὰ τὴν τῶν ῥινῶν σιμότητα, *a ſimis ac depreſſis naribus* dici putemus. Ea beſtia Græcè aliter ἐτυμολογεῖται πιθήξ, ἢ πίθηκος, παρὰ τὸ πείθεσθαι ὑφ' ἀνθρώπων, quòd facilè perſuadeatur ab hominibus: vnde Plutar. ὁ πίθηκος μιμεῖσθαι θ' ἁνθρώπων ἐπιχειρῶν ἁλίσκεται, συγκυνούμενος λιὰ συνοχώμενος, id eſt, *Simia tentans imitari hominẽ capitur, ſimul mœrens & ſaltans.*

Doctus cantare.] Sic loquitur Ode 6. lib. 2.

Cantabrum indoctum iuga ferre noſtra.

pro eo, qui nihil didicit, niſi cantilenas amatorias L. Calui & Valer. Catulli malè imitari cantando.

At magnum.] Pro hoc Martialis dicit l. 2.

Rem magnam præſtas, Zoile, ſi bonus es.

vbi ſubintelligas aliquid magnum præſtas vel memoras, vt Sat. præcedenti, *magnum narras*, id eſt, vix credibile.

O ſeri ſtudiorum.] Id eſt, parum docti ac periti: vix tamen alibi reperias hanc ſyntaxin apud Latinos,, pro qua videtur Iſocrates dicere, ὀψιμαθὴς τάτων, qui multâ iam ætate progreſſus hæc didicit: quomodo dicitur ὀψίνοος, *qui ſerò ſapit*: qui contrà maturè & a puero diſcunt, eos Græci vocant παιδομαθεῖς.

Quine putatis.] Grammatici, ac præter cæteros Priſcianus docet l. 16. hîc τὸ ne, vt Sat. 3. l. 2.

Clarus erit fortis, iuſtus, ſapiéne etiam.

eſſe confirmantis, aut certè enunciantis particulam, non dubitantis: ſed meo quidem iudicio eſt πλεονασμὸν, productionis gratiâ appoſitum. Sed in hoc Suetonii loco cap. 28. Iul. Cæſaris hæc ἔντασις nihil poteſt; *Quandóne plebi ſcito Pompeius illam poſteà abrogaſſet* Reſtat igitur, vt dicamus illam hîc vacare, quicquid Turnebus ſupplementi attulerit ad eam retinendam. Similis eſt in Epith. Catulli bis, vbi dicit: *quémne ipſa reliquit*, & *quíne fugit*. Pro vocabulum *qui* ante *putetis* eſt ætiologicum pro quod vel quia.

Pitholeonti.] In hunc locum rectè quadrat explanatio Donati in And. Act. 4. Sc. 2. vers. 13. *Hanc mihi expetiui, contigit, conueniunt mores.* Quod, ait interpres vix euenit, contigiſſe dicitur: talem euentum habet hæc permiſtio verborum Græcorum & Latinorum. Hũc autem Pitholeonta Cruquius, contra opinionem aliorum, interpretatur fuiſſe e viginti Demetriis, qui recenſentur a Laertio in vita Demetrii Phaleræi, Comicum Poetam & natione Rhodium: qui quòd abſentem vellicaret, ab hac indecenti & acerba imitatione, quaſi πίθηκος ἢ ὁ λέων, id eſt, ſimius & leo ſimul eſſet, notatus fuit. Quum autem huic Græco Demetrio domeſticus vitæ vſus & conſuetudo Romæ fuiſſet cum Latinis, inter verſus, quos faciebat Græcos, identidem multos conſuetudini Latinæ, more Lucillij, Græcos tradebat: nobilis tamen Poeta eſt habitus ex fide ac teſtimonio dictæ hiſtoriæ.

Vt Chio.] De hoc vino lege in nonis Epodis, ſicut de Falerno Od. 27, l. 1. & Ciceronem in Bruto de Thucydide loquentem.

Quum verſus facias.] Anaſtrophe eſt particulæ *an*, dubitandi & interrogandi, quæ primũ ſententiæ locum ſolet tenere, vt ordo debeat eſſe: Percontor te ipſum, an quum verſus facias, & quum dura cauſſa Petilij agenda. De Petillio fuit Sat. 4. huius lib. &c. Valet autem, quum verſus facias, quum tu ſis Poeta, an malis, &c.

Te ipſum percontor.] Alterâ ſyntaxi dicitur etiam in l. de claris Orat. *ex aliquo percontari, quanti aliquid vendat*, vt dictum eſt Sat. 2. huius libri.

Cauſſas exſudet.] Suſpicor hæc verba facetè contorta in cauſſidicos, qui vehementiſſimâ animi contentione ac virium e toto corpore ſudorem eliciant: cuiuſmodi oratoris ampli, vehementis & grandis exemplum habes initio l. 3. de Or. Licin. Craſſum.

Coruinus.] Intelligit Meſſalam, de quo dictum eſt priùs Sat. 6.

Petita foris.] Id eſt, aliunde, & ex aliena natione ſumta, quæ Ariſtoteles vocat in poetica γλῶτται, & interpretatur ὀνόματα ξενικὰ, id eſt, extera & peregrina vocabula: quod vitium Quintil. l. 8. c. de ornatu videtur ποικιλμὸν vocare, orationem e variis linguis miſtam.

Bilinguis.] Ennius & Lucilius primi Canuſinos. (qui & Brutates & Bruttaces, vel Bruttiates potiùs ſũt Feſto emendato, de quibus præterea vide Strabonem l. 6.) vocârunt bilingues, quòd Græcè & Latinè ſcirent ex diuturna cum Græcis habitatione in Sicilia: quæ poſteà dicta eſt magna Græcia: quos Græci dicunt διγλώσσους, qualis fuit Anacharſis Scytha cognitione linguæ Græcæ. Aliquando tamen bilinguis ad animi fallacias transfertur, vt Aen. 1.

Quippe locum timet ambiguum, Tyrioſq; bilingues.

quos Græci dicunt διχοθύμους.

Mare citra.] Altera eſt anaſtrophe, ſed præpoſitionis, Gallicè, *Né deçà la mer Tyrrhene en l' Apoville, non en Sicile la Grecque.*

Quum ſomnia.] De Homericis ac Virgilianis verorum & falſorum ſomniorum portis monuimus in Grammaticis Odes 27. lib. 3. ſed plura ſomniorum genera lege apud Artemidorum Daldianum, Macrobium, & Gaſparum Peucerum de diuinationum generibus. ὄνειρος autem Grammatici deflectunt παρὰ τὸ εἴρειν, quod eſt τὸ ἀληθὲς ἀγγέλειν, *à vero nunciando*, vel παρὰ τὸ ὀνεῖν, ἄλλον ὅτι ὠφελεῖν, *à iuuando*. Theocritus εἰδ. ιθ. σὺν ῥώπᾳ veritatem inſomnij conijcite primo gallicinio.

Νυκτὸς ὅτι τέλιτατον λάχος ἴσταται, ἐγγύθι δ' ἄως,

Quum tertia pars noctis erat, & aurora non procul aberat.

vide ibi reliqua. Idem ferè Tibullus l. 3. Eleg. 4.

Di meliora ferant, ne ſint inſomnia vera,
Quæ tulit extremâ proxima nocte quies.

Tùm enim vapores ex eſculentis & poculentis ſublati in cerebrum concocti ſunt, ideo ſenſus puriores & moderatiores, de quo vide Platonem l. 9. de Repub. & medicos.

Implere cateruas.] Pro hoc videtur dicere Virg. l. 12 Aen. *denſare cateruas*:

-----Vos vnanimi denſate cateruas.

Pro quibus e l. 2. c. 2 Vegetij Græci & Dardani phalangas habebant ſingulas 8. millibus armatorum conſtantes. Cateruæ autẽ Gallorum & Celtiberorũ compoſitæ erant 6. tantùm millibus armatorum. Præterea quid interſit inter Cateruam & turmam perſpicitur facilè ex Ep. 1. l. 2. huius Poetæ:

Dum fugiunt equitum turmæ, peditumq; cateruæ.

Non reperio in Græcis parem diſtinctionem τίφος λαὸς

ἴλη vel ἄλη, quum in Xen. τέλος τῶν ἱππέων: apud Herodotum etiã ἴλαι ἱππέων, equitum agmina dicantur. De variis copiarum militarium & ordinum appellationibus lege notas Euſtathij in verſus hunc ſequentes ιλιαδ. δ.

Ὡς ῥ' ὄγε ποιμαινέων ἐπεπωλεῖτο τέλεας ἀνδρῶν. 1.
Sic ille imperans luſtrabat ordines virorum.

Πρῶτος μὲν τέλεξ, ἐξ ἀνδρῶν πεντακοσίων μετὰ τὸς παλαίους. 2. ἴλαμὸς δὲ τάξις, ἐκ τεσσαράκοντα ἀνδρῶν. 3. φάλαγξ δὲ ἀπὸ ἑκατὸν μέχρι ἑκατόν. 4. Ῥύργος δὲ, ὡς τριακοσίων μέχρι ἑξήκοντα τάξις αὕτη τετραγωνοειδῶς πυκνομένη. μετὰ δ' ὀλίγα ὅτος περὶ τὸ λόχος ad vetſum,

Αἳ ἀνέρχομένῳ πυκινὸς λόχος ἦσαν ἄγοντες, 1.
Retrocedenti denſas inſidias ductus locauerunt.

5. μέχρι μέν τινες λόχον φασὶ τῶν ἐξ ἑκοσι τεσσάρων. Singulorum rationes lege ibidem.

Memnona.] Quamuis Heſiodus in Theogonia memoret Memnonem & Hemathionem filios fuiſſe Tithoni & auroræ: Strabo tamen lib. 15. ſcribit Aeſchylum vocare matrem Memnonis Ciſſiam, id eſt, Suſianam a Suſis a Tithono conditis. Seruius quoque in hũc locum l. 1. Aen.

Eburq́, acies, & nigri Memnonis arma:

ſcribit ſic: Tithonus Priami frater raptus ab aurora Memnonem, quem ex illa genuit, Troianis miſit auxilium, vbi *nigri* interpretatur *Aethiopis*: quia, inquit, ex Aethiopia. Cuius opinioni aſſentitur Pindar. Nemeor. ωδ. ς. ϛροφ. γ.

Ῥέτανται δ' ἐπί τε χθόνα, μέχρι διὰ θαλάσσας τηλόθεν ὄνομ' ἀυτῶν· μέχρι ἐς Αἰθιοπας
Μέμνονος ὑπ' ἀπροφάσαντος, ἐπάλτο. 1.
Itaq, volat ſuper terram & per
mare procul nomen eorum (Aeacidarum)
Quinetiam ad Aethiopas proſiluit,
Memnone non (illuc) *reuerſo* (ab Achille occiſo.)

Ex Suida tamen perſpicimus Memnonem Suſium, non Æthiopem fuiſſe, ſed Æthiopum ducem, quorum copias quũ Priamo patruo duceret auxilio, ab Achille interemtus eſt: de cuius nomine Aulus Cornelius Alpinus ſcripſit Tragœdiam, vel eiuſdem bella hexametris tam ineptis & inſcitis, vt Memnonem videatur alterâ cæde confeciſſe. De hoc tamen Alpino mihi videtur Cruquius accuratiùs aliis hæc obſeruaſſe ex antiquitate Blandinianarum annotationum, quę pro eo, quod alij annotârũt, *Horatius Viuallium quendam Poetam Gallum tangit*, aguoſcant Viualum, & inde ipſe coniecit pro hoc legendum eſſe riualem quendam: quo probroſo cognomine Horatiꝰ, neſcio quâ ſimultate commotus affecit C. Gallum, Virgilij familiarem, egregiumque Poetam, vt e Seruio in Silenum, & in 10. Eclog. huic inſcripta conſtat: vbi pro Alpino Iulienſis nominatur. De quo vide plura in Chronicis Euſeb. Vnde autem orta ſit ſimultas inter vtrumque, nondum planum eſt.

Qua inde.] i. quæ non audiantur in æde Apollinis, & illic dijudicẽtur a Metio Tarpa Palæmone cantu concertantium, & ſæpiùs proponantur theatris.

Iudice Tarpâ.] P. Metius aut Mæcius Tarpa Criticus fuit, & iudex acerrimus poematum, quæ a Mimis poſteà in Scena recitabantur, vt e 1. Epiſt. l. 7. ad fam. Marium perſpicuum eſt: *Nobis autem erant ea perpetienda, quæ ſcilicet P. Metius probauiſſet.* Ex hoc item Poeta ad Piſones,

----ſi quid tamen olim
Scripſerit in Metî deſcendat iudicis aures.

Arguta meretrice.] Ἀνάλυσις verborum eſt huiuſmodi: O Fundani Poeta Comice, tu vnus viuorum comis & facetus: vel per antimeriã ἐπιῤῥηματικῶς comiter & facetè pores effundere & ſcribere libellos, vbi callida meretrix adoleſcentes, & ſeruus perfidus ſenes eludet. *Garrire* autem libellos eâdem dicitur formâ, quâ carmen canere: quod videtur flexum a Græco γαῤῥύειν & γηρύειν, ſonare, loqui.

Pollio regum.] De C. Aſinio Pollione, & de ipſius viribus vide enarrationem Odes 1. l. 2. ſicut de Vario Gramm. Odes 6. l. 1. Hîc quoque Heinricus Stephanus meliùs videtur diſtinxiſſe, & accommodatiùs ad ſenſum ſic legiſſe per membra;

---- Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo: forte epos acer,
Vt nemo, Varius: ductu molle atq, facetum
Virgilio annuerant gaudentes rure Camœnæ.

Intelligit trimetros iambicos, quorum bini pedes ter coniunguntur, & ſingulorum poſterior eſt ferè iambus. Sex quidem ſunt ictus, vnde etiam ſenarii verſus dicuntur, ſed tres tantùm ſunt percuſſiones. Georgius Merula hunc locum citauit in l. 12. Martial Epigram. in Tuccam. In *molle ductu & facetum* videtur repetendum a ſuperiori τὸ ἔπος: quod Euſtathius in ἐπιγραφὴν Iliad. α, definit: ἔπος ὁ ἔμμετρος λόγος, διαλέγεται δὲ ἡ λέξις μάλιστα ἐπὶ τῶν ῥαψῳδούντων, id eſt, *Epos eſt ſermo metricus, & propriè conuenit hæc dictio carmina conſarcinantibus.* & hæc ῥαψῳδία Hexametris verſibus conſcripta definitur ἐμπεριοχὴ θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων, καὶ ἡρωϊκῶν πραγμάτων, *comprehenſio rerum diuinarum, humanarum & heroicarum*, qualis eſt Ilias & Odyſſea Homeri. Vnde videtur interdum ſumi, vt ῥῆσις, pro re & facto, vt quum Lucian. dicit, οὐδὲν πρὸς ἔπος ταῦτα, & Plato, τί πρὸς ἔπος, *hæc nihil ad rem & quid ad rem?* quemadmodum Ioſephus Scaliger exiſtimat τὸ *dictum* accipiendum notis in Ceiren ad verſum,

Quæritur ex omni verborum iniuria dicto.

Huc addit τὸ *res* vocabulum Latinum παρὰ τὸ ῥῆσις, διὰ τῆς ἀποκοπῆς παρήχθαι. deflecti. Hanc autem vocem ἔπος Grammatici Græci dici volunt παρὰ τὸ ταῖς φάσεσιν ἕπεσθαι ἀλλήλαις, *quòd ſententiæ in hoc carminis genere ſeſe mutuò faciliùs conſequantur*, vel, ὅτι τὰ ἐφεξῆς τοῖς πρώτοις ἕπεται, id eſt, *quòd ſequentia ſequantur prima*: quanquam ſpiritu nomen a verbo diſcrepare videatur. De hac vocis ratione Agell. lib. 18. cap. 9. etiam admonuit. Hac voce *Epos*, Cic. li. 3. Epiſt. vlt. ad Q. Fra. vſus eſt: *Quòd me hortaris, vt abſoluam, habeo abſolutum ſuaue, mihi quidem vti videtur, epos ad Cæſarem: ſed quæro ſupleteñ tabellarium, ne ei accidat; quod Erigonæ tuæ.* Vnde ſatis eſt perſpicuum, hac dictione opus hexametris verſibus confectum ſignificari, ſicut etiam ex Ariſtotele in arte poetica περὶ ἐποποιίας planum eſt. Vt autem hîc dicitur *forte epos*, ita *robuſtum epos* apud Perſium propter heroicam materiam eo explicari ſolitam.

Ductu molle atq, facetum.] Hunc locum Fab. Quint. lib. 6. cap. 3. aſſumit de riſu, & vim vocis *faceti* ex hoc confirmare videtur, quam ſcribit non tantùm circa ridicula conſiſtere. *Neque enim diceret Horatius facetum carminis genus naturâ conceſſum eſſe Virgilio: decoris hanc magis & exculiæ cuiuſdam elegantiæ appellationem puto*: quam vocis deſcriptionẽ Donatus ſic approbat: *facetus eſt, qui, quod vult, verbis efficit.* Verſatur tamen etiam in ſententiis atque rebus.

Annuerunt.] Διὰ τῆς συστολῆς pronunciandum eſt, aut legendum, annuerant, vel annuerint, aut denique ἐκ τετρασυλλαβίας ποιητέον τὴν τρισυλλαβίαν διὰ τῆς συνιζήσεως διὰ συνιφωνήσεως, vt Euſtathius docet faciendum in dimenſione primi verſus Iliados.

Hoc erat

Hoc erat.] Sententia est, vt aliquid etiã de me modestè prædicem, Carmen Satyricum scripsi melius, excepto Lucillio illius inuentore, quàm alij. Quum Poeta vocat Lucillium Satyræ inuentorẽ, non exiguam ipsi laudem tribuit: præsertim quũ inuentionis inceptio, huius perfectio comes fuerit. Ex his enim tribus plena existit laudatio, vt licet cognoscere ex hoc Terentij loco Eun. Act. 5. Sc. 9. v. 5. *o mearum voluptatum omnium inuentor, inceptor, perfector.* vbi Donatus notat primo sapientiam & prudentiam significari, audaciã & fortitudinem secundo, grauitatem & constantiam tertio. Syntaxis autem verborum est: Hoc erat, quod possem scribere meliùs Varrone Atacino frustrà experto, & alijs quibusdam. Cruquius putat ex Chronicis Eusebij, hunc esse P. Terentium Varronem cognominatum a vico, vel fluuio Galliæ Narbonensis *Atace*: tu videris, quàm rectè.

Sapè ferentem.] Ellipsis est discretiuarũ, quas sic explere possis: Etsi dixi Lucilliũ lutulétè & ineleganter scripsisse; attamẽ illũ protulisse plura, quæ sumenda & probanda magis sint, quàm reijcienda, non negârim. Hoc verbum, *tollere*, pro assumere vsurpatur lib. 2. ad Quintil. Fratrem, *Meâ factum est infusâ verecundiâ, vt te proficiscens non tollerem & assumerem.* Sic Epist. 7. l. 1.

——*At tu, quantum vis, tolle.* i. pirorum quantum vis sume.

Reprendis.] Vsitata est Poetis hæc syncope, pro reprehendis.

Nil comis.] Comis deflectit Varro libro 5. de ling. Lat. a voce Græca *κῶμος*, quæ significat *ἐορτὴν ἰωμαστικὴν, hilaritatem festi comissatorij.* Comis igitur est facetus & vrbanus.

Attî.] L. Attius fuit Tragicus Poeta.

Ennî.] Apocope est, pro Ennij.

Grauitate minores.] Videtur Ennius hîc reprehendi, de prætermisso decoro poematis.

Non vt maiore.] Id est, quum de se loquitur, non se dixit præstare alijs, qui iam sunt reprehensi.

Magis factos.] Id est, nihil impedit, quin liberè quærã caussam, cur poema Lucillij sit tam incompositum, sitne hoc ingenio ipsius vitio ducendum, an difficultati materiæ, quæ sæpiùs doceri mauult, quàm ornari. *Magis factos* valet, versus accuratiùs elaboratos & diligentiùs expolitos. Ita Græcè *ποιεῖν* absolutè p versus facere & carmina scribere vsurpauit Xenophon, *ὅτι ὁ Ὁμηρος ὁ σοφώτατος ποιητὴς ἐδύνατο περὶ πάντων ἀνθρωπίνων.* id est, carmina scripsit, & versus fecit de omnibus ferè humanis rebus.

At si quis pedib.] Meliùs sic leguntur hæc verba, & cõstruuntur: verũ adsit aliquis hac re tãtũ contentꝰ, sc. aliquid scribere versibus hexametris, *amet etiam ille aliquis scripsisse, &c.* Hic *aliquis* dicitur mox Lucillius.

Ethrusci.] Cassius Ethruscus Parmensis tot capsas & libros versuum scripsit, vt illi sufficerint sine ligno ad eum comburendum. Huius autem Poetæ fit mentio Ep. 4. ad Albium Tibullum, lib. 1.

Hæc ille.] Hæc discretiua *sed* est loco alterius *tamen*, vt ostendimus in Dialecticis, quæ, vt plurimũ substrui & cõiunctim & separatim solet: sed est hîc remotior a priori, propter interiectum multarum vocum, quem agnoscens Poeta præfatur: *fuerit*, inquam, *comes.*

Detereret.] Valet hîc, deleret & corrigeret, q, redundaret, si illi concessissent fata hac nostrâ ætate vixisse.

Sapè stylum.] Id est, sæpè quod tu scripseris emendes. Pro *vertere stylum* Petronius dicit, *sapè effodere verba stylo atroci*, id est, multas in scribendo lituras facere, ac tamdiu, dum rectè constituta sint omnia. De stylo plura dicentur Sat. 1. lib. sequentis.

Miretur.] Id est, neque tu cures, vt assentatiunculâ quadam auram popularem aucuperis, quod Oratorib. conuenit, sicut e Bruto Cicer. perspicitur.

Arbusculâ.] De arbuscula, quæ fuit & mima, & meretrix vide Sat. 2. huius lib. Item lib. 4. ad Attic. Ep. 15. & 3. Tusc. & in Eclog. 10. Seruium initio.

Fannius.] De hoc fuit Sat. 4. huius lib. *Beatus Fannius.*

Octauius.] Cæsarem Augustum non intelligit, sed Poetam quendam, bonitate, credo, boni carminis cõmendatum.

Relegatâ.] Id est, posito gratiæ studio, ac cupiditate fauoris depositâ.

Deteriùs spe.] Id est, si peius vobis placeam, quàm sperauimus.

Explicatio Rhetorica.

IN *pede incomposito* allegoria quędam est e continuatis metaphoris ab animantibus, quarum vt pedibus propriè tribuitur motus, vel celer vel tardus: sic vox in dictionibus & sententijs, modò celeriùs, modò tardiùs absoluitur: vnde ad versus & sententias Lucillij transfertur: quæ, quia inæquali & incondito motu feruntur, hîc meritò reprehenduntur. Similis est allegoria lib. 11. Martial. Epigram. in Chrestillum & clarior e diuersitate viæ. Illud vide.

b Hîc licet posterius *Lucilli*, nõ statim occupet initiũ sententiæ sequentis: non desinam tamen statuere hîc *ἀναδίπλωσιν*, reduplicationem eiusdem soni in clausula præcedentis, & principio sequentis sententiæ.

c Allegoria est altera à canibus mordaci sale cõspersis, ne illæ corrumpantur, & vt eâdem operâ iucundiori sapore commendentur. Huiusmodi fuerunt ioci, facetiæ, & vrbani sales Lucillianæ Satyræ, quibus amuralentis aspersit Lucillius, & derisit deprauatos ciuium Romanorum mores, & emendare voluit, ne illi perderentur: vnde Plinius Secundus Vespasiano scribens præfationem in historiam naturalem dicit: *Lucillius primus condidit styli nasum*, hoc est, poema sine nomine vitia hominum exagitans.

d In *Vrbem*, duplex tropus: prior est synecdoche generis pro Roma, posterior metonymia subiecti pro ciuibus Romanis: quem tropum Persius Sat. 1. est imitatus: *---secuit Lucillius vrbem, Te Lupe, &c.*

e Similis est metonymiæ modus, pro versibus commendatitijs in charta cerata scriptis.

f *Ἐπανόρθωσις* quædam est superioris laudationis per diminutionem.

g Sumptum est a canibus irritatis, qui distortis labris, & in rugas contractis dentes nudant.

h Metaphora est ab exciforijs instrumentis ad vim faceti sermonis indicandam, quum ille lites componit, dissoluit, finit: pro quo Suet. in Iul. c. 85. *distrahere controuersias interposito per Cæsarem iusiurando* dicit: vel quum aliquid eo decernitur, & sententijs concluditur. Similis est tropus Ep. 16. in, *lites secare.*

i Alia metaphora ab actoribus Comœdiarum, qui placebant talibus facetijs & salibus versuum, & faustas acclamationes & lætos plausus a spectatoribus consequebantur.

k Manifesta est *εἰρωνία* ex ipsius descriptione, Sat. 2.

l Metaphora est a bestia ad demonstrandum ineptũ imitatorem veterum Comicorum: qualis fuit M. Demetrius imitator Lucillianæ scripturæ.

m Metonymia Allegorica est caussæ, pro poematis Calui & Catulli, quæ sola nouit cantare iste Demetrius.

n *Προπαλαίωσις* est, vbi Poeta obiectum Demetrij præoccupat, nisi malis breuem esse prosopopœiam il-

lius Simij ſic opponentis magnam laudem permiſti Latino Helleniſmi.

o Ἀποστροφὴ eſt per exclamationem ad ὀψιμαθεῖς ſerò literas Græcas diſcentes.

p Altera eſt προκατάληψις, vel fictio, vt priùs.

q Metonymia eſt adiuncti pro ſeuero & auſtero vino Falerno, quod ſit ſuauius Chio commiſtum.

r Synecdoche eſt ſpeciei, pro, quum verſus quilibet faciat: quæro ex eo, &c. quod non puto poſſe referri ad certum Lucilliani poematis laudatorem, vt quidam referunt.

ſ Eſt ἀνακοίνωσις figura ſententiæ, deliberatio vnius cum altero.

t Eſt metonymia ſubiecti, pro, oblitus ſermonis Romani & paterni.

u Synecdoche eſt generis: ſunt enim alia multa citra mare loca, quum hîc Apuliæ fines tantùm ſignificentur, & citra mare Tyrrhenum intelligatur.

x Proſopopœia eſt Romuli non omninò perfecta, quia nulla eſt nota illius depoſitæ. Prærereà *Quirinus* per ſynecdochen generis hîc accipiẽdum eſt pro Romulo, qualis notata eſt in Rhetoricis Od. 3. l. 3. ad hæc verba *Hæc Quirinus &c.* Nam dicitur etiam de alijs, vt de Auguſto Cæſar. 3. Georg. *victorisq; arma Quirini*: vbi Seruius ſcribit non poſſe Romulum intelligi.

y Alleg. duplex, pro, dum Alpinus malè conformat & diſtinguit hiſtoriam Memnonis, & ſcaturiginem & originẽ Rheni fluminis malè coloratâ deſcriptione figuræ. Sic Od. 1. l. 1. dixit, *Nunc ad aquæ lene caput ſacræ*, pro principio cuiuſq; rei. Ita ſumitur Ep. 17. l. 1. *caput rerum hoc erat.* & Aen. 11. *O Latio caput horum & cauſſa malorum.* Vbi Seruius annotat eſſe antiquum tropum, & firmat auctoritate Terentij: *nam ſi hîc mali eſt quicquam, hem illic eſt huic rei caput.*

z Synecdoche eſt generis pro templo Apollinis Capitolini.

aa Metonymia eſt, pro, quæ ſpectetur a Principibus & populo in theatris.

bb Auertit ſermonem ad Fundanium Comicum Poetam.

cc Metaphora eſt, teſte Donato in Eunuchum, *Perijſti, eludet, vbi te victum ſenſerit*, a victoribus gladiatoribus, qui victis inſultabant. Similis eſt initio primæ Catilin. *quamdiu nos etiam furor iſte tuus eludet?*

dd Sumtum eſt ab auibus, quarum garritus eſt hilaris, iucundus & facetus, qualis fuit Comœdia Fundanij. Quo videntur pertinere λωμὸς καὶ λωμῳδεῖν, dicuntur etiam Poetæ λιλαδεῖν Κρόνου παῖδα, *decantare Saturni filium*, translatè ab aquis & ventis, apud Pind. ὀλυμπ. α.

ee Synecdoche eſt periphraſtica Tragœdiæ, pro verſibus illius iambicis trimetris: qualis eſt in *epos ductu molle atq; facetum*, pro carmine Buc. atq; Georg.

ff Synecdoche eſt generis pro heroico carmine.

gg Metaphora ab officinis metallicis, vbi metalla tundendo malleis, & cudendo εἰς ἐλάσματα, in laminas extenduntur. Propriè loquutus eſt Epiſt. 1. lib. 2.

——*Aut alius Lyſippo duceret æra.*

quod Græci dicunt, ἐλαύνει τῷ σφυρὶ χαλκεύς, *faber cudit clypeum.*

hh Pronomen eſt ἐπιδεικτικὸν per ſynecdochen generis ad ſpeciale Satyræ carmen indicandum.

ii Idem eſt tropus pro Lucillio Satyræ primo auctore.

kk Προκατάληψις eſt ἀλληγορικῶς enunciata ab amnibus turbidis pro eo: *aliquis mihi obijciet ſcripturam Lucilij, vt obſcœnam & inuenuſtam a me vocatam.*

ll Apoſtrophe eſt, cui communicatio altera eſt adiuncta.

mm Metonymia efficientis pro effectis carminibus, ab Homero, qualis eſt in *Ennij.*

nn Idem eſt tropus, ſed ſimplex, qui fuit ſuprà in *currere pede.*

oo Conceſsio eſt, quâ oſtendit neminem poſſe dari, in quo non reprehendas aliquid.

pp Sumtum eſt ab igne, pro ſubtilius, promptius, accelerius.

qq Exprimitur ſuperior conceſsio, & διὰ τῆς ἀναφορᾶς iteratur.

rr Synecdoche eſt periphraſtica Ennij Poetæ, qui primus fuit auctor Satyrici carminis rudis, quod σπουδογελοίως pronunciatur.

ſſ Allegoria eſt e metaphoris a corpore ad animi maiorem attentionem, pro qua Cic. in L. Piſonem dicit, *manu ſiniſtrâ perfricat caput*: & Aeſchines, τὴν περαλὴν κνίζειν. Nam qui in re aliqua totam mentem defigunt, ſæpè geſtus edunt indecentes per incogitantiam, quales hîc memorantur ſine vllo pruritu vel capitis, vel vnguium agi a Poetis acerrimâ & attentiſsimâ cogitatione poeſin meditantibus, vel alijs in rebus perplexè hærentibus.

tt Anaphora eſt, atq; adeò allegoria ab antiquo more ſcribendi in tabellis ceratis & pugillaribus: vbi quod malè fuiſſet exaratum acutiori parte ſtyli graphiarij, poſteà denſiori alterâ eiuſdem parte expungebatur & corrigebatur. Conſilium igitur Horatij eſt, vt quod quis ſcripſerit, tantiſper mutet & corrigat, dũ rectè conſtituatur. Similis eſt loquutio apud Cicer. in Ver. Act 4. *Timuit aliquando, & commotus vertit ſtylum in tabulis, vno: quo facto cauſſam omnem euertit ſuam.*

uu Metaphora eſt ab infecto fœdiſsimi odoris in ligno naſcente, vt ſcribit Ariſtot. hiſt. animal. lib. 5. c. 31. & Plin. lib. 19 cap. 4. ad fœtorem & obſcænam Pantilij maledicentiam notandam. Sic Ariſtoph. in nubibus Corinthios notauit iocosè, ἀλλ' οὐκέθ' οἵ μ' ἐξουνεγκεῖν οἱ πόροι, *verùm cimices*, Corinthij, *non permittunt me foràs pedem proferre.* Tres autem hæ interrogationes ſuſpendunt ſubiectionem negatam.

xx Puto ſumtum ab ijs, qui in exſulium eijciuntur, pro omni cupiditate honorũ & ambitione compreſſa & exſtincta.

yy Apoſtrophe ad quinque clariſsimos viros, quibus optat ſcripta ſua probari.

zz Ab homine, qui eſt τὸ ζῶον γελαστικὸν, translatum eſt ad inanimum, vt Od. 11. lib. 14. in *domus argento ridet*, p. grata eſſe ac placere. Qualem tropum etiam Chryſogonus Chriſti martyr vſurpauit, Græcè ſcribens epiſtolam conſolatoriam ad Anaſtaſiam mulierem, etiam martyrẽ, μετὰ χειμῶνα ἱλαρός σοι ἡ σύνδιος ἐπιγελάσει, *poſt tempeſtatem tibi hilare ac tranquillum tempus arridebit.* Quæ ſententia planè eſt allegorica tota, triſtitiæ ſemper lætitia eſt comes, & poſt mærorem voluptas.

** Altera eſt apoſtrophe ad ſuos aduerſarios, Demetrium & Hermogenem, qui impudicè & miſerè ſtudent tantùm fæminis probari.

†† Auertit poſtremò ſermonem ad puerum amanuenſem, vt hanc Satyram, vt appendicem in commentarios properè referat, atque tanquam clauſulam ſuperioribus adiungat. Vnde potes diſcere τὸ *puer* hîc σωνδοχικῶς ſumendum pro ſeruo amanuenſi, quem Græci dicunt τὸν ἐπὶ χαρτίου γραφέα.

(?)

Finis libri primi Satyrarum.

Q. HORATII FLACCI
SATYRARVM LIBER SECVNDVS.

SATYRA PRIMA.

Quòd a ſcribenda Satyra Poeta non poſſit animum auertere, & ad virtutes Auguſti verſibus extendendum traducere, quicquid ipſi inde ſit euenturum.

SVnt, quibus in Satyra videar nimis a *acer, & vltra*
Legem b *tendere* c *opus: ſine neruis altera, quicquid*
Compoſui, pars eſſe putat, ſimilesq́; meorum
Mille die verſus d *deduci poſſe:* e *Trebati.*
Quid faciam, præſcribe. Quieſcas. Ne faciam, inquis,
Omnino verſus? Aio, 2. f *Peream malè, ſi non*
Optimum erat: verùm nequeo dormire. 3. Ter vncti
Transnanto Tiberim, ſomno quibus eſt opus alto:
Irriguumq́; mero ſub noctem corpus habento:
4. Aut, ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
g *Cæſaris inuicti res dicere, multa laborum*
Præmia laturus. 5. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neq; enim quiuis h *horrentia pilis*
Agmina, nec fractâ pereuntes cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribat vulnera Parthi.
6. i *Attamẽ &* k *iuſtum poteras, & ſcribere* k *fortem:*
Scipiadam vt ſapiens Lucillius. 7. Haud mihi deero,
Quum res ipſa feret: niſi l *dextro tempore, Flaccî*
Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem:
Cui malè ſi m *palpere, recalcitrat vndiq; tutus.*
8. Quantò rectius hoc, quàm triſti lædere verſu
n *Pantolabum ſcurram, Nomentanumq́; nepotem:*
Quũ ſibi quisq́; timet, quanquã eſt intactus, & odit.
9. Quid faciam? ſaltat Milonius, vt ſemel icto
Acceſſit feruor capiti, numeruſq́; lucernis.
Caſtor gaudet equis, o ouo prognatus eodem
Pugnis: quot p *capitum viuunt, totidem ſtudiorum*
Millia: 10. me q *pedibus delectat claudere verba*
Lucillî ritu noſtrûm melioris vtroq́;:
11. Ille velut fidis arcana ſodalibus olim
Credebat libris, neq; ſi malè ceſſerat, vnquam
Decurrens aliò, neq; ſi benè: quo ſit, vt omnis
Votiuâ pateat veluti deſcripta tabellâ,
r *Vita ſenis: 12. ſequor hunc Lucanus, an Appulus, anceps:*
Nam Venuſinus arat finem ſub vtrumq́; colonus,
Miſſus ad hoc, pulſis (vetus eſt vt fama) Sabellis,
Quò ne per vacuum Romano ſ incurreret hoſtis:
Siue quod Appula gens, ſeu quòd t *Lucania bellum*
Incuteret violẽta. 13. Sed hic u *ſtylus haud petet vltrò*
Quenquam animantem: & me veluti cuſtodiet enſis
Vagina tectus: quem cur diſtringere coner
Tutus ab infeſtis latronibus? x *O pater & rex*
Iuppiter, vt pereat poſitum rubigine telum:
Nec quiſquam noceat cupido mihi pacis! at ille,
Qui me commôrit (melius non y tangere clamo)
Flebit, & z *inſignis totâ cantabitur* aa *Vrbe.*
14. Seruius iratus bb *leges minitatur & vrnam,*
Canidia Albutî, quibus eſt inimica, venenum:
Grande malum Turius, ſi quis ſe iudice certet:
15. Vt, quo quisq́; valet, ſuſpectos terreat, vtq́;
Imperet hoc natura potens, ſic cc *collige mecum:*
Dente lupus, cornu taurus petit. Vnde, niſi intus
Monſtratum? 16. Scæuæ viuacem dd *crede* ee *nepoti*
Matrem: nil faciet ſceleris ff *pia dextera (* gg *mirum:*
Vt neq; calce lupus quenquam: neq; dente petit bos)
Sed mala tollet anum vitiato mellè cicuta.
16. Ne longum faciam, ſeu me tranquilla ſenectus
Exſpectat: ſeu mors atris circumuolat alis:
Dives, inops, Romæ, ſeu fors ita iuſſerit, exſul,
Quiſquis erit vitæ, ſcribã, ii *color. 18. O* kk *puer, vt ſis*
Vitalis metuo, & maiorum ne quis amicus
ll *Frigore te feriat. 19. Quid, quũ eſt Lucillius auſus*
Primus in hunc operis componere carmina morem;
mm *Detrahere & pellẽ, nitidus quâ* nn *qq;q́ per ora*
Cederet, introrſum turpis, num Lælius, aut oo *qui*
Duxit ab oppreſſa meritum Carthagine nomen
Ingenio offenſi? aut læſo doluêre Metello?
Famoſisq́; lupo pp *cooperto verſibus? Atqui*
Primores populi arripuit, populumq́; tributim:
Scilicet vni æquus virtuti, atq; eius amicis.
20. Quin vbi ſe à vulgo & ſcena in ſecreta remôrant
qq *Virtus Scipiadæ & mitis ſapientia Lælî;*
Nugari cum illo, & diſcincti ludere, donec
Decoqueretur olus ſoliti: 21. Quicqd ſum ego, 22. quã-
Infra Lucillî cenſum ingeniumq́;, tamen me (uis
Cum magnis vixiſſe inuita fatebitur vſq;.
rr *Inuidia: &* ſſ *fragili quærens illidere dentem,*
Offendet ſolido: tt *niſi quid tu, docte Trebati,*
Diſſentis. Equidem nihil hinc diffindere poſſum:
23. Sed tamen, vt monitus caueas: 24. ne forte negotî

Incutiat tibi quid ſanctarum inſcitia legum.
25. Si mala condiderit in quem quis carmina, ius eſt,
Iudiciumq́ uu *Eſto, ſi quis mala: 26. ſed bona ſi quis*
Iudice condiderit, laudatur Cæſare: ſi quis
Opprobrijs dignum xx *latrauerit, integer ipſe;*
yy *Soluentur riſu tabulæ: tu miſſus abibis.*

Analyſis Dialectica.

HÆc Satyra eſt *συμβουλευτικὸς λόγος*, vbi Poeta conſilium capit cum Trebatio Iuriſconſulto, de vitanda maledicorum calumnia & de temperanda Satyræ ſcriptione, obliterandaq́; aſperitatis & nimiæ lenitatis fama, cuius nomine apud complures valdè laborabat, & fortaſsis apud hunc magis, quàm apud alium quenquam, quod callidè diſsimulat, nec minùs tamen obiter eum notat Poeta. Eſt autem initiò propoſitio e quadam diſtributione accuſationis, *quòd Poeta homines acriùs mordeat, quàm par ſit, fundatq́; verſus minimè naruoſos & elaboratos*: quod ſimilitudine illuſtrat apertè ſatis enunciatâ. Huic igitur morbo Trebatius facit medicinam ex efficiente fine qua non, quam ſtatuit in ceſſatione talis ſcripturæ, *vt Horatius omnino ab hac vacet.*

2. Etſi remedium Trebatij, vt maximè omnium ſingulare, videtur Poeta probare; *eo tamen* ipſe e diuerſis reſpondet *ſe vti non poſſe: quia iſtiuſmodi ceſſatio ipſi pareret inſomniam.* Et certè non mihi ſatis hîc videtur Horatius *φυσικῶς* loqui, quum quies operis, maximeq́; literarij animales ſpiritꝰ reficiat & recreet, & hi ſic redintegrati ſuauiorem & altiorem ſomnum inducant: ſenſus vinciant & conſtringant ad tempus: contrà ijdẽ ſtudio acriori diſsipati & exſtincti correlinquant languidius ad vitales ſpiritus gignendum: qui debilitati nequeunt animales creare & alere: vnde tandem cerebrum redditur ſiccum: quia ex Hippocrate *ἐκ ἀγρυπνίης καρηβαρίη ἢ παραφροσύνη· ob immoderatas vigilias contracto neruorum & mentis alienatio fiunt.* Quum enim cerebrum *ἀδιαλείπτως* intenditur, & cor varijs motibus afficitur, niſi reficiantur quiete, facilè areſcunt. Huc adde: *Quod caret alternâ requie, durabile non eſt.*

Hæc autem facile perſpiciuntur e definitione ſomni ab Ariſtotele ſumta lib. *περὶ ὕπνου καὶ ἐγρηγόρσεως.* *Ὕπνος ἐστὶν ἡ τοῦ αἰσθήσεως ἀπεργασία, ἢ οἷον δεσμός: ſomnus eſt immobilis conſtitutio & quaſi vinculum ſenſus: ἡ δὲ ἐγρήγορσις αὐτῆς λύσις ἢ ἀνεσις: Vigilia autem eiuſdem ſenſus eſt ſolutio atque remiſſio:* in qua definitione obſcurè latent eiuſdem ſomni cauſſæ: efficiens in calore ſpiritus vitalis: materia in vaporibus inde in cerebrum ſublatis, qui refrigerati delabuntur in partes ſubiectas & illas ſopiunt: forma in ſitu corporis quieti & in membrorum alterna vel proiectione vel contractione, pro iacentis conſtitutione: finis, vt cerebrum benignè irrigetur ad cõſeruationem & ſalutem animalis, vt Menander docet: *ὕπνος κέφαλε σώματος σωτηρία: ſomnus initur ad corpus cõſeruandum & tuendum.* Idem, *ὕπνος ἢ πᾶσιν ἐστὶν ὑγείας βίος, ſomnus eſt omnibus ſanitas vitæ.* Non tamen ignoramus alibi ſomnum & vigiliam ab Ariſtotele definiri affectiones eſſe circa cor principis ſenſus ſedem. Sed malo ſequi medicos Philoſophos. Ex quibus efficitur, vt ſomnus ex illa requie ſcripturæ exiſtat: contrà e ſcribentis contentione inſomnia, cuius certa comes eſt *ἀσυφία, ἡ τοῦ πάσων νόσων μήτηρ, cruditas mater omnium morborum:* ſi vacatio per ſe & ſimpliciter conſideretur: ſed ſi idem Poetæ accidit, quod grauidis mulieribꝰ, vt deſideratis cibis magis crucientur, quàm appoſitis & comeſtis, licet hi ſint inſalubres; dicemus Poetam ceſſantem fieri inſomnem ex vehementi illa voluntate ſcribendi de morum emendatione ob deſiderium & cupiditatem virtutis actuoſæ: quomodo Iuuenalis ſcribit ſe affici Satyr. 1. propter corruptæ ætatis mores:

Difficile eſt Satyram non ſcribere: nam quis iniqua
Tam patiens Vrbis, tam ferreus, vt teneat ſe?

Itaque talis Satyræ ſcriptio cuiuis Poetæ decori & ornamento futura eſt: atq; ſic Horatius videbitur tale ſui in Philoſophiam amoris documentum conſtituere, quale Plutarchus ſcribit eleganti comparatione in libello, *πῶς ἄν τις αἴσθοιτο ἑαυτὸν προκοπτόντος ἐν ἀρετῇ· quomodo quis noſſe poſsit, vt in virtute profecerit: ὃ γὰ δεῖ τοῖς λόγοις συμφαίνεσθαι παρόντας, ὥσπερ τοῖς μύροις, ἀπόσαντας ἢ μὴ ἥντειν, μηδὲ ἀχθέσθαι, ἀλλὰ πένῃ τινὶ καὶ λιτῇ πάθος ὁμοίον σὺ τοῖς ἀποσασσμοις πάσχοντας· ἔχεσθαι δ' προκοπτόντος ἀληθῶς, αὔτε γάμος, αὔτε πλοῦτος, αὔτε φιλία τις, αὔτε σρατεία προσετοῦσα ποιῆσαι χωρισμὸν· ὅσῳ γὰ πλέον ἔσι τὸ προσειλημμένον ἐν φιλοσοφίας, τοσούτῳ μᾶλλον ἐνόχλει τὸ ἀπολειπόμενον*: i. *Nõ eſt ſimilis capiendæ nobis præſentibus e literis voluptas, atq; ex vnguentis, vt quum inde nos receſſerimus, illas non amplius requiramus, nec receſſum ægrè feramus, ſed vt a ſtudio ſemoti teneamur tamẽ, velut fame quadã & ſiti, illarũ deſiderio, ac in illis verè proficiamus. ſiue nuptijs, ſiue diuitijs, ſiue aliquâ amicitiâ, ſiue expeditione militari nos inde abſtrahamur & auocemur: quantò enim vberiorem e literis Philoſophicis perceperimus fructum, tantò grauiori cruciabimus deſiderio relictarum.*

3. Affingitur ſermo Iuriſconſulto valdè accommodatus, qui remedia, tãquam leges ſanciat aduerſus inſomniam, ſomnum, quæ ſumuntur e calore exercitatione excitato, & humore potione aucto: vnde vapores tolluntur, & ſopor ducitur. Hoc autem conſilium oratione quidem eſt legislatoris Iuriſconſulti, ſed re ipsâ eſt Phyſici, qui iubet laborẽ cibis anteponendũ: quia calor natiuus, vbi exercitatione aucꝰ eſt, faciliùs cibos & pocula concoquit, & exhalãtes inde vapores in cerebrũ extollit. Sic Vlyſſes Odyſſ. ω. Laerti patri ſeni ſuadebat faciendum ad exemplum regis, qui

. . . ἐπεὶ λόσαιτο, φάγοιτε
Εὐδέμεναι μαλακῶς· ἢ γὰ λίπη ἐστὶ γόροντων.
Poſtquam lauit ſe in balneis & comedit,
Dormit ſuauiter: eſt enim hic mos ſenum.

ſed ex hoc verſu Odyſſ. δ.

Αλλ' ὅτε δὴ μιν ἐγὼν ἐλόσυρ ἢ χρίον ἔλαίῳ,
Sed vbi ipſum laui, & vnxi oleo.

lotio præcedit vnctionẽ, vt huius leuitas corrigat aſperitatẽ ab illa inductã cuti. Hęc concilient Phyſici e diſcrimine lotionis calidæ ac frigidæ: quod licet ita cõcludi & iudicari: *Quibus eſt opus alto ſomno, ij primùm benè corpus vngant, deinde exerceant, poſteà ſub noctem curent, vt is largioribus poculis humeſcat: Horatius illo eget, vt antè ipſemet dixit: exerceat igitur corpus, & poſteà mero irriget, nec obruat tamen.* Prudenter hîc quidem præſcriberetur, quantum cibi & potionis eſſet adhibendum, quibus vires hominis reficerentur, non opprimerentur: quia *οὐ παροινέα, in ebrietate* nullus eſt ferè ſomnus, niſi tumultuoſus. Et certè ebrio idem accidere ſolet, quod lucernis: quarum lumini ſi plus olei inſtilles, quàm opus ſit, lumen exſtinguas, non excites. Atque naturalis calor copiâ grauatus & ferè exſtinctus non poteſt agere in eſculenta & poculenta: ideoq́ue nec benignos & placidos in caput tranſmittere vapores, qui ſomnum concilient: quòd ſi qui ex eo exhalant, crudi ſunt, minimeq́ue concocti: vnde turbulenti & furiales ſomni, & nocturna inquies oriuntur. Itaque ſalubrius fuiſſet conſilium Plin. lib. 14. capite octauo, *papaueris candidi ſemen toſtum in ſecunda menſa cum melle apud antiquos edebatur ad ſomnum altiorem.*

4. Alce-

4. Alterum præscribitur remedium Horatio e subiecto & adiuncta mercede, *vt ille se conferat ad illam scripturam, qua res Augusti carmine celebret, fructumq; afferat prædicanti.*

5. Poeta modestè respondet, *se prælijs quidem Cæsaris describendis non defuturum animo libenti, sed sibi non adesse satis magnam & idoneam vim ingenij ad hoc munus dignè exsequendum:* Qui locus est e diuersis dissentaneis, quorum pars consequens declaratur triplici difficultate belli ac descriptionis.

6. *Quanquam* (inquit Trebatius ex eodem genere argumenti) *non possis dignis modis dicere Augusti bella: illius tamen virtutes carmine potes prædicare.* Hæc pars consequens illustratur similibus, *vt Lucillius ad immortalitatem summas Scipionis maioris virtutes versibus consecrauit, & Ennius prælia eiusdem: sic tu Cæsaris iustitiam, animiq; magnitudinem potes monimentis tuis ad omnem memoriam cõmendare, & alter Poeta illius prælia.*

7. Poeta videtur ita probare consilium Trebatij de commemorandis Cæsaris virtutibus, *vt id & opportunitate huius & commodo suo facturus sit, resq; postulauerit:* vbi facetè & vrbanè quosdam importunos illius temporis assentatores notat, & prudentiam iudiciumque Augusti ex effectis laudat: qui, dum venditores blanditiarum ad eum accedunt, illos aspernatur & respuit. Vide praxin Horatiani huius consilij Epist. 13. ad Vinnium Asellam, & Epist. 1. lib. 2. ad vers.

---quum tibi librum Sollicito damus aut fesso.

Permagni enim referre videtur, quo quidque fiat tempore: quum eandem effectionem temporis ratio possit vel illustrare, vel obscurare.

8. Hoc institutum Poetæ Trebatius commendat minorum collatione, *quòd hoc scribendi genus de virtutibus Augusti gloriâ videatur anteire Satyricæ compositioni, qua flagitiosos & sceleratos homines non sine inuidia reprehendit.* Ista autem comparatio diuersis confirmatur: *Quamuis vitiosum hominem scripto non tetigeru, is tamen, quia sibi male conscius est, quum alios similes sui videt a te notari, metuit te & odit.*

9. Non hîc petitur consilium, vt anteà, *Quid faciam, præscribe Trebati:* sed difficultas immutandæ voluntatis, quæ rationibus Iurisconsulti vrgebatur, collatione quatuor parium significatur, vel potiùs excusatur, tanquam diceret Poeta: *Ne tibi sit mirum, o Trebati, quòd tuũ consilium sequi non possim. Idem enim mihi vsu venit, quod primo cuiq; homini contingere solet, vt suâ trahatur libidine, suo studio teneatur: suâ deniq; voluptate capiatur,* vt dicebat Vlysses Eumœo Odyss. ξ.

Ἄλλος γὰρ τ' ἄλλοισιν ἀνὴρ ἐπιτέρπεται ὄργοις,
Alius enim alijs delectatur studijs.

Vt etiam Plin. Iunior Epist. 1. *Varia sunt hominum iudicia, varia voluntates:* vt præterea Persius:

Mille hominum species, & rerum discolor vsus,
Velle suum cuiq; est, nec voto viuitur vno.

10. Apodosis est superiorum parium: *Me æquè iuuat Satyra scriptura, ac sua quemq; voluptas,* quæ rursus approbatur similibus: *vt Lucillius oblectabat se Satyris scribendis, ita me hoc scriptura genere soleo delectare:* quorum protasis confirmatur minoribus, *quòd Poeta & Trebatius censu & generis claritate multò sint Lucillio inferiores.* Latet in hoc argumento abdita quædam simultas inter Trebatium & Horatium: quum hic cautè & Satyricè arrogantiam illius notet, nõ sibi parcens, nisi malis hoc referre ad iocum, quali dicitur Cicero vsus in Trebatium lib. 7. Epist. 10. ad famil. Trebat. *Sed tu in re militari multò es cautior, quàm in aduocationibus, qui neq; in Oceano natare volueris studiosissimus homo natandi, neq; spectare Essedarios:* vbi hic Iurisconsultus videtur notari insciatiâ suæ artis, qui consultoribus suis non bene cauisset, quorum fuerat aduocatus: ac præterea timiditate, qui noluerit cum Cæsare traiectum maris Caletani nauigatione conficere contra Britannos, neque impetum Essedariorum spectare: *sed iam satis iocati sumus,* subiecit Cicero.

11. Lucillius iam describitur similibus, *quòd ille, vt homines fidelibus amicis arcana sua credunt: sic quicquid ipsi, siue benè, siue malè contigisset, libris suis olim committebat, & ad eos, tanquam ad amicos confugiebat:* quæ apodosis augetur altero simili. *Non secus,* inquit, *vita Lucilly spectatur ex ipsius libris: atq; naufragia & pericula hominum e tabulis votiua templis affixa cognoscuntur.*

12. Poeta vicissim se ipsum describit, primùm ex simili: *Volo,* inquit, *ad mores illius viri me effingere & cõformare:* deinde e subiectis, *dubito, Lucanúsne, an Apulus sim: quia ego Venusinus inter Lucanum & Apulum interiaceo:* qui locus publico testimonio, fine, & efficiẽte circumscribitur. Non video satis cur Poeta huc patriam suam in dubitationem adducat: & certè id puto, vt nõnulli, alienum a proposito. Inter omnes enim constabat, Venusiam interiacere Lucaniæ & Apuliæ, nisi fortè per allegoriam dicas dubitationem ideò allatam, vt se facetè ostenderet anxiè dubitare de consilijs & remedijs Trebatij accipiendis, vel potiùs, vt se conferret cum illa Romana colonia Venusiam missa, quæ Lucanos & Apulos incurrentes in Romanos reprimeret, sed quiescentes non peteret: talem se Horatius promittit in suos inimicos & maledicos futurum. In hanc equidem alteram cogitationem inductus sum communicatione huius sermonis cum D. Antonio Senetone præside Metensi, & Regi a priuato consilio viro talis honoris gradu dignissimo, publico Metensis ciuitatis testimonio: quam certè rationem longè verisimam censeo: eaque vi manifestæ comparationis nullum relinqui locum digressionis: a qua non abhorret nota & testata Lucanæ gentis crudelitas: de qua sic Palinurus lib. 6. Aen. queritur apud Aeneam,

Nisi gens crudelis madida cum veste grauatum,
Prensantemq; vncu manibus capita aspera montis
Ferro inuasisset.

13. Hîc apodosis est enunciata per diuersa, quibus ostendit *se non omnino abijcere Trebatij consilia, sed ea certis conditionibus astringere, vt sibi liceat illos suis scriptis ladere, & vitam illorum flagitiosam infamiæ maculis aspergere, non, qui nihil ipsi nocuerint, sed qui ipsum quietum suis vllijs irritârint, & contumelijs lacesserint:* sed te, o Horati, ne quid tale admitteres, Plato in Critia tibi dissuasit, ἢ ἀδικεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἀδικεῖν αὐτὰ λιπεῖν, ἐπεὶ δεῖ γε δήπου κἀδικεῖν, illatam iniuriam non esse vindicãdam, *quum nemini quouis modo iniuria facienda sit:* sed contrà de inimicis benè merendum, vt Seneca post Socratem dixit rectè & pietati Christianæ congruenter vterq;: quanquam id tantùm amore quodam in salutem humanæ societatis consuluerunt & præstiterunt. Nam si constitutũ esset, vt peccata homines peccatis, & iniurias iniurijs vlciscerentur, quantũ incõmodorũ consequerentur? Hîc autem Poeta videtur alludere ad dictũ Diogenis, qui sese gloriabatur apud Antisthenem, ἑαυτὸν εἶναι τὴν τῶν λοιδόρων σάλπιγγα, *se tubam esse conuiciorũ,* aut potiùs imitari Sophistas, quorum erat proprium, si quis eos lacessisset, vlcisci, hoc versu Homeri vsurpato:

Εὐαγγέλλομαι αὐτὸς ἀμείνεσθαι, ὅτε τις πρότερος κακὰ εἴπῃσι.
Profiteor me vlturum, quicunque prior mihi molestus erit.

14. Paribus id præcedentium minarum & vindictarum sibi licere postulat Poeta, *quod Seruio inquisitori si-*

ce: quod Canidiæ veneficæ, quod C. Turio iudici venali, in vltiscendu inimicis & malcuolis, quibuscunq; modis id præstare illi possint.

15. Approbatio est parium ex efficiente, *quòd illa propulsatio iniuriæ cuiq; animanti ingenerata sit naturâ, & ab eadem sit quæq; ad vim repellendam accommodatè armata.*

16. Existimo commemorationem huius parricidij hîc ideò adhiberi, vt Poeta demonstret eum planè omnem humanitatem exuisse, qui non commoueatur tam impij sceleris immanitate: & quum audit filium parricidio inquinatum, manum non admoueat ad inurendam infamiæ notam auctori tantæ impietatis: qua in re nemo vnquam videbitur cuiquam nimis acer & acerbus Satyricus. Hoc videtur confirmare superiore Plutarchi comparatione de signo amoris Horatiani in philosophiam. Huius autem venefici & parricidæ Scævæ pectus fingitur diuersis: *quòd ille non manus quidem suas sanguine matris cruentabit, sed illam tollet veneno*: idque amplificatur similibus: *vt lupus neminem ladit calce, neminem bos dente: ita hic Scæua manu non ladit matrem*: quæ ratio ad priorem diuersorum partem pertinet: hæc verò ad posteriorem: *vt lupus laceraret prædam dentibus, vt bos petit cornibus, sic Scæua veneno necat.* Porphyrio in hunc locum profert e Cicerone pro Scauro simile argumentum, *Libertus patronum non occidit, sed duobus digitulis gulam obliſit.* Hoc ideò addidi, quòd legerim huiusmodi argumentum poni a Cicerone *ἐν τοῖς ἐντέχνοις*, id est, inter artificiosa & arguta, quæ dicuntur *παρὰ προσδοκίαν, prater exspectationem* risum mouere. Vide lib. 2. de Oratore, & Epist. 32. lib 7. de ridiculis.

17. Complures sunt nostri Poetæ persimiles, qui vbi obfirmârunt animum in re aliqua, vix illos, ac ne vix quidem, vllâ ratione inde dimoueas. Simulant quidem se consilia expetere & postulare: sed ea, quâuis non ingrato animo, tamen obstinatione quâdam opinionis præiudicatæ repudiant. Itaq; Poeta sic se obfirmat aduersus consilium Trebatij, *vt quicquid ipsi casurum sit, siue bonum, siue malum, non tamen ob id Satyrarum compositionem remissarius sit.* Talis autem obstinatio enunciatur multiplici oppositorum disiunctione.

18. Animus Poetæ tam obfirmatus conijcit Trebatium in metum mortis Horatio mox futuræ ex hoc genere scripturæ, *ὡς ἐξ αἰτίᾳ θανασιμῳ, tanquam e lethifera causſa.*

19. Poeta nunc e paribus conatur Trebatio metum adimere, in quo erat hic de ipsius animo tam obstinatè operam volenti dare scribendis Satyris: quorum protasis est ex aduersis & effectis: *Lucillius* ait, *quando turpitudinem & vitia intemperantium hominum, libidinosorum sicariorum, veneficorum Satyris suis acerbè insectatus est, nullus vir bonus, nullus ex ciuitatis proceribus virtute præditus offensus est imò verò plurimum oblectatus, nihilq; omnino huiusmodi accidit, sed pro iusta vitiorū castigatione magna procerum beneuolentia est adiuncta & familiaritas: quamuis pariter a qualiterq; summos & imos tractauerit. Itaq; tales mihi infensos non reddam vitiorum reprehensione, nihilq; est, quod tu mihi propter iustam vitiorum animaduersionem metuas, o Trebati.*

20. Superiorem rationem maioribus confirmat: *Illorum*, ait, *summorum Imperatorum non modò non offendit animos suis scriptis Lucillius, sed etiam se cum illis in secessu delectauit (quum ipsi se a conspectu populi & luce forensi animi relaxandi causſa remouissent) frugaliq; apparatu & cibis parabilibus vsus fuit.*

21. Apodosis est antecedentium parium, tribus verbis comprehensa, quorum protasin repeto, vt tota cõparatio clarior sit: *Lucillius placuit summis Imperatoribus, etiam vi acerrimâ scriptorum suorum, illorum familiaritate & conuictu frugali vsus est, & ita tutus fuit ab hostibus & insidijs: idem adhuc mihi contigit, & idem spero posthac futurum.*

22. Approbatio est *ἀποδόσεως* e diuersis, modestiæ causſâ: *Quanquam*, inquit, *inferior sum Lucillio & genere, & opibus, & ingenio: vixi tamen cum summis quibusq; ac primarijs viris ciuitatis: quod testimonio vel inuidorum potest probari*, qui videntur argui à Poeta alijs paribus: *vt si quã illi duram accusationem & obtrectationem ipsi instruxerint, non minùs durâ depulsione aciem intentionis Horatius retusurus sit.* Quæ tamen comminatio simulatè temperatur voluntate Trebatij, tanquam Horatianæ commotionis moderatrice.

23. Respondet Trebatius diuersis: *scilicet non dissentiat a Poeta in ratione propulsanda iniuriæ, tamen velle illum monere de cautione adhibenda in scribendis Satyris.*

24. Illa diuersa confirmantur fine: *ne quam Satyra ipsi molestiam exhibeat per inscitiam legum scripta.*

25. Vis legis videtur proponi ex aduersis: primùm *si quis mala carmina in aliquem scripserit, iure plectatur*: quam sibi legem malorum carminum indicit libenter Poeta: sed amphibolia vocis, *mala*, illum fallit. Putat enim hac significari carmina incondita & absurda, quum famosa & probrosa Trebatius intelligat: quibus alterius fama passim atteritur: ideoque in auctorem talium carminum actio instituitur, & pœna iure constituitur.

26. Pars deinde altera oppositionis subijcitur à Trebatio: *sed si quis vacuus ipse vitijs bona carmina fecerit, & flagitiosum scelleratumq; hominem dignis modis perstrinxerit, is laudabitur ab Augusto, & legum custodes ac ministri tali scripturâ delectabuntur.* Sic ferè leges nudè ac simpliciter proponuntur: vnde tamen facilè potest assumi: *Horatius fecit bona carmina, & vitijs caret: illum ergo decus manet*: contrà, *Idem fecit mala*, id est, famosa *carmina: manet igitur eum pœna.*

Enarratio Grammatica.

Sunt quibus.] De hoc genere loquendi vide Gramm. Od. 1. 1. Addam tamen illud Theocriti *eidyl. 7. ἦ γὰρ ἐγὼ καὶ Εὔκριτος ἤϊομεν ἐς κώμους*, id est, *tempus erat, quũ ego & Eucritus ibamus*, pro aliquando ibamus. Georg. 1. item 4. *Sunt, quibus cecidit custodia sorti*, pro quibusdam apibus cecidit custodia sorti: pro quo hîc dicitur: Quidam me iudicant nimis acrem animaduersorem, & diligentem vitiorum castigatorem. Alij contrà nimis remissum, & serum.

Vltra legem.] Id est vltrà modum mordacem esse sine vllo personarum discrimine, non habitâ illarum ratione & delectu.

Trebati.] E proœmio Topicorum, & 7 Epistol. ad Famil. perspicitur, idque maximè Epistol. 5. ad C. Cæsarem in Gallijs Imperatorem, quàm familiaris fuerit C. Trebatius Iurisconsultus Ciceroni, & huic nostri Poetæ, non tamen sine simultate. Verba autem Ciceronis de eo sunt huiusmodi: *Mitto igitur ad te Trebatium, atque ita mitto, vt initio meâ sponte, post autem inuitatu tuo mittendum duxerim. Hunc, mi Cæsar, sic velim omni tuâ comitate complectare, vt omnia, quæ per me possu adduci, vt in meos conferre velis, in vnum hunc conferas.* In eodem libro leges Epistolas iocis Ciceronis in Trebatium confertas de ipsius timiditate in bello, & de aduocationibus eiusdem. Et illa Horatij quæ faciunt Trebatium eodem generis gradu Lucillio inferiorem, atque Poetam. Nam vt ille iurisprudentiâ, sic hic poetices scientiâ præstitit & clarus fuit.

Non

Nonnulli huic trinominem appellationem attribuũt, C. Trebatium Testam, ac ipsum inserunt Epicis Poetis, inter quos est Alexander ab Alexandro l. 6. c. 22

Præscribe.] Id est, modum mihi constitue scribendę Satyræ, vel quid sit mihi faciendum in hac hominum querela, & qualis Satyricus esse debeam, indica & doce, vt ad tuum præscriptum, tanquam ad normam & formulam iuris, agam omnia: de quo verbali repete notas Rhetoricas Od. 15. l. 2. ab eadem origine alterum est verbale, *præscriptio*, quod præter vsum, quem iurisconsulti sequuntur, accipitur pro inscriptione actitulo in epist. 2. l. 5. ad famil. Q. Metel. *Iam illud senatusconsultum, quod eo die factum est, eâ præscriptione est, vt, dum ad vrbem adsistabit, officium meum in te obscurum esse nõ posit.* quomodo vsurpatur lib. 1. de officijs, *Ex quo fit, vt ager Arpinas Arpinatum dicatur, Tusculanus Tusculanorum*, similisque est priuatarum possessionum præscriptio, qualis est Græcis πρόσχαφη καὶ πρόσχαμμα.

Quiescas.] Hoc verbum nõ equidem existimo accipiendum hic, vt alterum Terentij in And. Act. 3. Sc. 4. v. 19. *corrigere mihi gnatum porrò enitere, & quiescas*, Gall. *reposez vous en sur moi & me laissez faire*, Latinè, *finas me istud facere*: quomodo sæpè vsurpatur absolutè: & certè pro hoc *quiescas*, quod est modi imperatiui Donato in locum citatum pro *quiesce*, aut deest *volo*, aut *faciro*, videtur sumi τὸ *tace*, in Eun. Act. 5. Sc. 1. *Hera mea tace, obsecro, salua sumus*: vbi interpres annotat, verbum non esse silentium indicentis, sed securam facientis, quod Aristoph. in νεφ. dicit ἀτρεμεῖ ἥ ἔχ' ἀτρέμα, ἥ ἔχε νυῶ ἥσυχος, ibidem. Σω. πῶς οὖν δυνήσῃ μανθάνειν. Στρεψ. ἀμέλει, παλῶς. id est, *quomodo igitur poteris discere? Strep. quietus fis.* pulcrè discere poteris. In Plut. τῦτ' ἔστι μόνε ἥσυχος, *conside, quiesce.* Sed videtur hîc sumendum, tanquam esset constructum cum infinito, quiescas scribere Satyras, vt Agel. loquitur l. 2. c. 28. *Sed Dei nomen cui seruare ferias oportebat, statuere & edicere quiescebãt* quod Græci dicerẽt ἡσύχασε ἥ περὶ τότε ἡσυχίαν ἄγε, ἥ ἐν τοιούτοις τῆς χαφῆς ἀνάπαυε, vt Plato epistol. 2. Νυῦ οὖν ὥσπερ ἡ ἐξ ἀρχῆς ἡγοῦ, ἕψομαι δὲ ἐγὼ, τιμώμενος μὲν ὑπὸ σῦ, τιμήσω σε. μὴ τιμώμενος δὲ, ἡσυχίαν ἕξω. id est, *num itaque velut initio res agatur, dux via mihi esto, ego siquidem sequar. Nam si abste cultus & obseruatus fuero, te quoque meritò colam & obseruabo: spretus autem & contemptus, conquiescam.* Ita verbum πάομαι per *quiesco* exponitur Latinè, vt hic locus ιλιαδ. ψ. παύσατο δὲ φλόξ per hunc Æneidos G. *Postquam collapsi cineres, & flãma quierunt.* i. *desiit ac cessauit.* Sic illud Cleanthis lib. 7. Diog. Laertij: παῦσαι, ἔφη, ἡ μὴ ψέγε. id est, *Quiesce, inquit, ne que vitupera.* Explico igitur hîc, abstineas prorsus à scribenda Satyrâ, vel illius compositione omnino supersedeas: quomodo ipse Poeta interpretari videtur, dum subiicit, *ne faciam versus satyricos præscribis?* Pro hoc enim Cicero sępè vtitur verbo quiescendi, vel vt Terentius loquitur, remitte iam deinceps omnino quenquam dente satyrico perstringere: quod tibi multò fuerit vtilius ac tutius, quàm vllum hominem per ora aliorum traducere & fabulã facere. Sed quid tam diu immoror in explanatione huius verbi, quum Poetæ responsio ipsum interpretetur, *ne faciam omnino versus?* Hæc autem breuitas respondendi, *quiescas & aio*, non caret sale dentato in seuerantatem iureconsulti.

Si non optimum erat.] Exple, omnino abstinere a vitiis hominum stylo Satyrico notandis.

Nequeo dormire.] Hoc eq idem putarem sic etiam intelligi posse, vt Poeta respondeat iureconsulto, se non nisi subseciuis horis, & quum est [illegible] aliquantum otii a grauioribus studijs & negotiis, ad fallendum tempus Satyras scribere: Sic Satyrâ 5. huius dicet,

Quam nequiêre proci recto depellere cursu.

aliter τὸ *nequeo* cum particula *quin* sequente sumitur. Terentius, in Hecy. Act. 3 Sc. 3. *nequeo, quin lacrymem, miser*, vbi Donatus supplet, *nequeo tenere me, quin, &c.* quale supplementũ syntaxis cum infinito nõ patitur.

Ter vncti.] Remedia insomniæ proponuntur conuenienter personæ præscribenti, ac si leges ferrentur. Ita Cic. 2. de leg. *Ad Diuos adeunto caste: pietatem adhibẽto: opes amouento*, è prisco veterum more leges pronunciat. Tales autem exercitationes, quæ in campo Martio fiebant olim, non solùm erant progymnasmata & præludia virtutis bellicæ & gloriæ aliquando futuræ, sed etiam cautiones & prouisiones valetudinis conseruandæ & tuendæ, vt constat ex Od. 8. l. 1. & 7. l. 2. & prima l. 4. Hîc *ter transnanto, non ter vncti*, videtur construendum. Transnare autem est vltrà natatu flumen transire, vel traijcere ter Tiberim. Videtur Poetæ Trebatius cauere, atque ἰατρικῶς consulere. Nam medici tradunt e natationibus, quę dulcib⁹ in aquis fiunt, fluviales sanis corporibus minùs nocere, & ad sanitatem inducendum valere: sed eas, quæ in paludibus, stagnis & lacub⁹, valdè pernicioſas esse: atq; vnctio adhibebatur natanturis contra frigus aquæ & torporẽ membrorum: quo remigium crurum & brachiorum agilius esset, vt luctaturis aduersus luxationes articulorum, fracturas membrorum antipalorumque apprehensiones.

Somno quibus.] Quod Græcè dicitur, οἵτινες τῦ βαθυτέρε ὕπνου τυγχάνουσι δεόμενοι, natent æstate & fluminibus abluantur. Hoc imitatus est Iuuenalis Satyra prima, quum suasit Syllæ, vt deponeret dictaturam, priuatus vt altum dormiret.

Irriguumq;.] Quod Græcè etiam dicitur τὸ σῶμα ὑπὸ πλῆν νικᾶ τῷ ἀκρατῷ ἐπορρέουντο, vel, τὸ σῶμα ὑπὸ πλῆν νικᾶ βεβρεγμένον ἀκρατῷ ποιοῦντο: sed ego existimo hîc τὸ μὲν οἰνῦσθαι, δὲ μεθύσκειν intelligendum. Nam e Solone apud Diogenem Laertium discimus οἰνωθῆναι δὲ τὸν σοφὸν φασιν, ἡ μεθυσθῆναι. vt alterum valeat bene potum esse, & alterum omnino ebrium ac vino sepultum esse. Eustathius tamen illud apud Homerum per hoc explicat, & Aristot. 7. Ethic.

Sub noctem.] Sic Cæsar lib. 1. de bello ciuili, *Pompeius sub noctem nauis soluit*: quem vtrumque locum malo interpretari circa noctem, vel paulò ante noctem, quàm noctu, pro Gallico, *Entre chien & loup, que dire de nuict.* Sed de vsu huius præpositionis lege Grammat. Satyr. 1. l. 1. ad hæc verba *Sub galli cantum.*

Si tantus amor,] Id est, si tantâ cupiditate & studio tanto scribendi ardes: res ab Augusto præclarè gestas versibus manda: quod tibi summæ laudi maximoque emolumento futurum est. Similem phrasin Virg. l. 2. Aen. per infinitum ἐλλιπῶς expressit,

Sed si tantus amor casus cognoscere nostros.

Cupidum, & c.] Hinc apparet studium Poetæ consilio Trebatij repugnantis: nam etiamsi defuissent ipsi vires ingenij, respondere tamen debuisset more Ausonij ad Theodosium:

Non habeo ingenium: Cæsar sed iusserit, habebo:
Cur me posse negem, posse quod ille putat?

Pater optime.] Hîc fortasis Poeta non tam respicit ad ætatem Trebatij, quàm ad Senatoriam dignitatem vt Od. 14. lib. 4.

Vires deficiunt.] Sic ὀνεργητικῶς vtitur Cic. 1. l. de Orat. *quum me deficere vires cœpissent.* Idẽ etiam ἐλλειπτικῶς in altera syntaxi 3. Verr, *Verebar, ne mihi vox viresq; deficerent.* Est autem hic praxis eius consilij, quod dat Pisonibus de re poetica, *Sumite materiam vestris, &c.*

Agmina.] Eadem est syntaxis verbi φέρουσιν, & significatio Iliados *n.* sub initium, quæ est hîc τῶ horreres,

——τῶν δὲ τέτυκτο σάκεα πυκνὰ,
Λαπίσι, καὶ κορύθεσσι, καὶ ἐγχείαις πεφρικυῖα.

Ordines autem horum sedebant densi, scutis & galeis & lanceis horrentes.

Hæc autem agmina Virg. Aen. 12. vocat pilata:

Procedit legio Ausonidum, pilataq; plenis
Agmina se fundunt portis.

De pilis vide Varronem & Vegetium libro secundo, quæ erant tela Romanis quinque pedum & semis, ferro triangulo acuta. Tu quoque ratione & etymon vocis, *agmen*, repete e Grammat. Od. 2. l. 3. ad hæc verba, *Rudis agminum.*

Neque enim.] Id est, tanta est difficultas rectè scribendi genus armaturæ, tanta etiá conflictus, stratagemata, prœlia, plagas & lapsus velut sub aspectum subijciendi, quantam non quiuis vnus e poetis, sed doctus, & intelligens historicus posset exsorbere.

Fractâ cuspide.] C. Marius prædicatur primus auctor huiusmodi telorum & iaculorum aduersus Cimbros: alij scribunt aduersus Santonas, quæ in hostem intorta frangebantur, ita vt vel in scuto, vel in corpore pars altera hgeretur, altera remaneret pendula maximo impedimẽto repugnaturis, vel exitio, vel certè vt nulli essent postea hostibus vsui. De quo lege Plutarchum in Mario. Quo autem tempore ac bello, & qui Galli fractâ cuspide perierint, & Parthi ex quo confossi deciderint, coniecturâ non est facilè consequi. Trebellius Pollio narrat quidem C. Marium e triginta Tyrannis vnum fuisse a milite quodam interfectum, qui inter aggressionẽ iactauerit, *Hic est gladius, quem tu ipse fecisti:* vnde constat Marium ante ipsius imperium fabrum fuisse ferrarium, ac interfectoris militis operâ vsum in officina fabrili: a quo locus prouerbio datus fuit, *suo sibi hunc iugulo gladio.* Itaque non est mirum, si auctor fuerit huiusmodi iaculorum, quæ hîc memorantur.

Scipiadam.] Rationem vocis *Scipio* affert Macrobius libro primo, capite sexto, sub fine ad illam Papyrij Prætextati firmandam, *Non aliter,* inquit, *dicti Scipiones, nisi quòd Cornelius, qui patrem luminibus carentem pro baculo regebat, Scipio cognominatus nomen ex cognomine posteris dedit.* Latini autem *Scipionem,* Græcum vocabulum vsu fecerunt suum. σκίπων enim Græcè dicitur *baculus,* quo senes & imbecilli homines inter ambulationem innituntur, παρὰ τὸ σκιμπτεῖν, quod etiam σκίμπτειν, *ab incumbendo & innitendo,* vnde ἀσκίπονες, qui viridi senectâ sine baculo incedunt: Hæc certè patronymici finis rarior pro Scipiaden. De Scipione, qui à deuicta Africa cognominatus est Africanus, lege historiâ Plut. & Liuij, & Virg. lib. 6. Aen. Sic de se scripsit modestè Ode 6. lib. 1.

Dum pudor, imbelliſq; lyræ Musa potens vetat.

Item Od. 3. lib. 3. *Quò Musa tendis? desine pervicax magna modis tenuare parvis.*

Haud mihi deero.] Cur non potiùs respondit Poeta, non deerit Cæsari inuicto mea cura & studium in tanto officio? equidem credo, vt carissimam ingenij libertatem retineret, & suis commodis præcipuè serviret.

Quum res ipsa feret.] Id est, quum materia & opportunitas meam industriam & scripturam requiret: quod tamen videtur exsequutus multis Odis & Epist. 1. l. 2. Ita ferè Latini vsurpant absolutè *ferre* cum his vocibus: natura, res, ætas, tempus & aliquot alijs, pro exigere, postulare, permittere, licere. Cic. pro Quinctio, *Vererer, ne grauioribus vtar verbis, quàm natura mea fert,* id est, quàm naturâ sum comparatus, vel quàm hæc postulat. Sic Terent. in And. Act. 5. Sc. 1. 13. *Incœpi, dum res tetulit: nunc autem non fert,* id est, dum licuit, nunc non licet per naturam.

Dextero tempore.] Id est, opportuno & commodo rebus agendis tempore, pro quo modò dixit, *quum res ipsa feret:* & Græci dicunt εὐκαιρίαν, & Cicero, tempus idoneum & opportunum ad aliquid tutò conficiendum.

Et attenta.] Hîc attentus valet ad res alias grauiores intentus. Alibi notat animi attentionem ad quid diligenter audiendum & iudicandum. Syntaxis autem verborum sic apertiùs resoluatur: Verba Flacci non ibunt per aurem Cæsariis attentam, nisi dextro, id est, opportuno tempore.

Cui si malè.] Id est, cui si malè palpum obtrudas, & supra modum blandiaris inepris tuis versibus, adeò circũspecto & acri est iudicio, vt nunquam illâ viâ illius, magnâ prudentiâ stipati, beneuolentiâ tibi colligas: imò verò in ipsius maleuolentiam incurras.

Palpere.] Palpari propriè est, quod Græci dicunt ψηλαφᾶν, *blande contrectare, & manu demulcere,* vt Xenophon accepit sub initium περὶ τῆς ἱππικῆς. καὶ ἅπτεσθαι δὲ χρὴ, ὧν ψηλαφωμένων ὁ ἵππος μάλιστα ἥδεται, id est, *contrectari oportet eas corporis partes, quarum contrectatione gaudet equus,* καὶ πόλλης θωπείας δεῖται καὶ ἥδεται, Id est, *equus etiam multis blandimentis eget & gaudet:* alioqui ἀντιλακτίζει τοῖς ποσὶ καὶ πλεονίζει, *pedibus recalcitrat & calce petit,* vel vno verbo, λακτίστης ἢ πλεονίστης, *est calcitro: vel calcitrosus.*

Pantolabum.] De vtroque lege Grammatica Sat. 8. lib. 1.

Saltat Milonius.] Hic scurra fuit vinolentiæ admodum deditus, cuius cerebrum simul atque potione meracioris vini perfusum erat, & oculi videbant lucernas geminari, accingebat se saltationi, quum neque pes, neque manus suum facerent satis officium, quod Gallicè sic exprimas: *depuis que le vin lui auoit dõné sur la corne, il ne demandoit qu' à danser & à baller.*

Icto capiti.] Tibullus Eleg. 2. l. 1. pro hoc dicit, *percussum tempora multo Baccho.* Ibi tamen legitur etiá *perfusum.* Illud Græci vno verbo efferunt οἰνοπλήγα ἢ οἰνόφλυγα, *vino ictum,* vel *eodem feruentem.* Hîc ergo in *icto,* intelligo vaporibus vini, tanquam telis percusso capiti.

Numerus.] Cur obiecta, quum simplicia sint, ebriis multiplicari videantur, lege Aristotelẽ problem. sect. 3. & lib. 4. Lucretii, & Cæl. Rhodiginum lib. 8. cap. 20. & libro decimo quinto capite trigesimo quarto: Galenum quoq; libro decimo de functione particularum, & Auicennam.

Castor gaudet.] De hoc & ipsius fratre Polluce dictum est in Grammat Od. 3. l. 1.

Me pedibus.] Id est, delector & præter cætera ducor compositione carminis Satyrici, more Lucilij. Hoc autem verbum *delectat,* Grammatici adscribunt impersonalibus: & e Saliustio simile huic exemplum afferunt: *In primisque me delectauit tantum studium bonorum in me exstitisse:* quod mihi certè nullâ ratione nixi facere illi videntur: quòd, cùm infinitum cum sua rectione possit fungi vice nominatiui: tum non secùs, atque in hoc Ciceronis loco, Epist. 10. lib. 4. ad Familiar. *Subuereor, ne te delectet tarda decessio:* tum certè personaliter vsurpetur semper ὑπερφυῶς καὶ παθητικῶς, vt exemplis passim occurrentibus comprobatur.

Melioris vtróque.] Genere & censu: quia fuisse avus vel auunculus Magni Pompeij existimatur: vnde

vnde constat τὸ *Melioris* epithetum ad claritatem generis & facultates Lucillij, non ad morum probitatem referendum, tametsi insectatur vitiosos: vnde fortassis fortior & acrior ad illorum castigationem videretur, vt, *Tydides melior patre* ad pugnas periculosas dictus fuit Od. 15. l. 1. ex Homero.

Velut fidis.] Quidam putant in hoc Lucilium imitatum fuisse Sapphonem, Alcæum & Anacreontem Lyricos, qui suis scriptis, tanquam amicis, vt consuessent. Alij huc referunt, vt Lucilius libris horũ Lyricorum vsus sit loco sodalium.

Decurrens aliò.] Aliò se conferens, id est, in adversis non aliunde solatium petebat, nisi a suis libris, nec alijs congratulationem rerum secundarum declarabat, nisi eisdem sodalibus libris.

Votiua.] De *tabula votiua* dictum est in Grammaticis Od. 5. l. 1. sicut de *Venusio* in Grãmatis Od. 28. eiusdem.

Vita senis.] Eusebius scribit, Lucilium obijsse annos quadraginta sex natum: quâ ætate senectus est viridis & matura: vnde Agel. lib. 10. cap. 28. scribit, homines infra 46. annos cognominari Iuniores, supra eosdem Seniores.

Anceps.] Hæc vox sonat, dubito, ac sum incertus, ἀμφιδοξέω: quod quidam putant sumtum ab armis vtrinque acutis, quæ dubitamus, vtrâ parte apprehendamus sine offensione, vt ratio illius præ se fert Festo.

Nam Venusinus, &c.] Satyricum poema nostri auctoris hinc cognominatum est, Satyrâ. 1. Iuuenalis, *Venusina Lucerna.*

Arat.] Verbum *arat*, absolutè ponitur: in quo tamen facilè intelligas, terram. Aliter 4. Epod. *Mena arat Falerni mille fundi iugera.*

Pulsis Sabellis.] Id est, expulsis Samnitibus sub dominatu Syllæ, vt diximus in Grammaticis Odes 6. l. 1.

Quò ne.] Valet hîc, *vt ne*: vt ne hostis incurreret Romano, pro quo Orator dicit incurrere in hostes, & in aciem, in loca, & in agros populi Romani.

Lucania.] Situm huius regionis sic Strabo lib. 6. describit: *Est verò Lucania inter Tyrrhenum, Siculúmque littus interiacens*: & paullò antè dicit, Lucanum duxisse genus a Samnitibus, & illorum Metropolin fuisse Petiliam: quæ tota plaga Italiæ infestissima olim fuit Romanis; eamque ob rem Poeta vocat illam violentam.

Bellum incuteret.] Pro quo etiam Cic. dicit, bellum faceret, concitaret, inferret.

Stylus.] Syntaxis verborum est huiusmodi: stylus, non nisi provocatus, petet quenquam: sed me defendet, velut ensis tectus vaginâ, quum arma gestentur defensionis, non offensionis caussâ, πρὸς ἀμυνὰν τῶν ἀδικούντων, ἢ πρὸς φόνον ἁβλαβῶν ἢ βλαβλῶν. Stylum autem malo per ypsilon scribere, quippe quod a Græco videatur ortum, στύλος, significante præter columnam χαρίδια *penicillum*, & χάριον, quo vtitur Ouid. Amor. l. 1, Eleg. 11.

Quid digitis opus est graphium lassare tenendo?

pro instrumento acuto parte alterâ, qua in cera vel pugillaribus scribitur (quæ a pungendo dicuntur, non a pugno, quia stylo tabellæ punguntur ad imprimendam literæ figuram) alterâ parte obtuso, quâ malè scriptum deletur: *quelle deuoit estre la touche, de lequelle lon escrit aux tablettes.* Successit autem stylus æneus in locum ossei, quo in codicillis, id est libris & corticibus arborum exarabatur initiò. Donatus in prologum Andriæ ad verba, *Dissimili oratione sunt factæ ac stylo*, discrimen orationis ac styli obseruauit, vt oratio ad res, id est, ad sententias, stylus ad verba propriè referatur. Quod autem addit, orationem esse & in cogitatione & in prolatu, & illam εὐθυμηματικὸν, hanc προφορικὸν λόγον dici. Adelph. Act. 1. Sc. 1 non possum probare. Nam & Diomedis notatio, quâ vocem, *rhetor oratio* bifariam affecit, opinioni Donati repugnat, siue ab etymo oris, siue ab ὁμόσαι *a consabulando* dicatur, vt Ode 31. lib. 1. notatum fuit. Donatus deceptus fuit ambiguitate vocis τῆς λόγος, quæ modò est mentis, modò est oris. id est, sermonis & loquutionis, sicut distinximus in præfatione huius operis.

Cur distringere.] Sic Od. l, 3. *districtus ensis, cui super impia cernice pendet.* Sic Orator, *Quid districtus tuus in acie Pharsalica gladius agebat?*

Vt pereat.] Exple ellipsin, O Iupiter precor te, vt ensis nigræ rubiginis morsu exedatur. Potest etiam explicari per optationem sine supplemento: Vtinam pereat telum! de qua voce vide Oden nonam libri quarti.

Qui me commôrit.] ὃς ἐμὲ παραζωλώσῃ λυὶ παροργήσῃ

Tangere, &c.] Id est, clarâ voce illi denuncio, meliùs cum ipso actum iri, si me non vexet contumeliis, & probris figat.

Insignis cantabitur.] Quod Græci dicũt etiam absolutè, Aristophanes in Pluto, πλαύσει λυὶ οἰμώξει, *flebit, nec impunè nocebit.* Feret cum lamentatione infortunium. Ita dignis modis ille celebrabitur Romæ, qui me provocauerit, vt fabula futurus sit populo, & vehementer eum pœniteat facti. Gallicè, *il sera bien remarqué & noté par toute la ville.* Epodi sexti non minùs sunt pleni tumidarum minarum, quas iactauit in Cassium Seuerum Poetam maledicentissimum, quàm hic locus. Tales sunt minæ Chremetis Act. 5. Sc. 1. Heaut.

——*egóne? si viuo, adeò exornatum dabo,*
Adeò depexum, vsq; vt dũ viuat, meminerit semper mei. Gallicè, *Ie l' accoustrerai & lepignerai si bien, qu'il lui souuiendra de moi, tant qu'il viura.*

Seruius.] Hic fuit acer inquisitor vel accusator. Cruquius contendit scribendum esse Ceruius: & e 7. Verr. Ciceronis P. Ceruium dicit iudicem reiectum. Fiet quoque mentio eiusdem Ceruij Vicini Sat. 6. sequenti.

Vrnam.] De vrna dictum est Od. 3. l. 2.

Canidia.] De Canidia dictum est Epodis tertijs, & quintis, & decimis septimis.

Albuti.] Ellipsis est vocis communis *filia*, vt v, 35. l. 6. Aen. *Deiphobe Glauci, fubandi*, inquit Seruius, *filia: & est proprium nomen Sibyllæ.*

Vt quo quisq;. Id est, quâ re, & quibus quisque artibus est instructus, ijs suos inimicos & simultatis nomine suspectos exanimat.

Vtq; imperet.] Hic *vt* posterius modum designat, sicut prius finem. Hæc autem videntur sumta ex poemate admonitionum Phocylidis:

Οπλον ἑπάστῳ νεῖμε θεὸς· φύσιν περόφοιτον
Ορνισι μὲν πολλὴν ταχύτητ', ἀλκὴν τελέσσι,
Ταύροις δ' αὐτοχύτοις περάτεσσιν, πυγμὰ μελίσσαις
Εμφυτον ἀλκαὶ ἔδωκε. λόγος δ' ἐρυμ' ἀνθρώποισι.
Armaturam cuiq; tribuit Deus: naturam aeriuagam
Auibus & quidem multam celeritatem: robur leonibus,
Taurus naturalia cornua: aculeos apibus pro tutamine dedit.
Ratio autem est propugnaculum hominum.

Hic tamen Poeta non a natura, sed a Deo ipso huius auctoritatis præsidis dari hominibus sanctius & veriùs sensit. Noster autem Horatius ignarus corruptæ originis humanæ contrà sic loquitur, ea quidem licere, quæ instinctu & impulsu naturæ fiant:

qualis instinctus, & maximè, qui ad vindictam & vitia impellit, Christianis damnandus & fugiendus est. Quomodo autem, inquit, natura sollicitet & impellat homines ad peccata peccatis, iniurias iniuriis, offensas offensis vindicandum, mecum ex his exemplis perpende & iudica.

Cornu petit.] *περαστικός ἐστιν ἢ περατίσει.* Sic Virg. loquitur in Palæmone de tauro:

Qui cornu petat, & pedibus qui spargat arenam.

Item Plinius lib. 8. cap. 45. sic tauros describit: *Tauris*, inquit, *in aspectu generositas, torua fronte, auribus setosis, cornibus in procinctu dimicationem poscentibus, sed tota comminatio in prioribus pedibus stat. Irâ glisscente alternos replicant, spargunt̃q; in altum arenam, & soli animantium eo stimulo ardescunt*: quem locum, vt opus reliquũ auctoris, Antonius Pinetus operâ & sumtu pij viri Cl. Sennetonis Lugdunensis Gallicum fecit: cuius hæc est interpretatio: *Les toreaux ont le regard, frer & braue, car ils regardẽt tousiours de trauers on les aureilles fort chargees depoilt, & les cornes en deuant tousiours disposées a combattre: quand ils menacent, ils se donnent a entendre par les pieds de deuant. Mais s'ils s'en flandauantage, ils trepiginent maintenant d'vng pied de deuant & maintenant de l'autre, & font voller lapoudre enlair, & sont seuls entre les animaux qui s'enflamme ten ceist: sorte.* Ex hac tamen interpretatione perspicio vtrîque correcta exemplaria defuisse: De lupo idem auctor eiusdem libri cap. 22. *in Italia creditur luporum visus esse noxius: vocemq; homini quem priores contemplentur, adimere ad præsens. Inertes hos paruosq; Africa & Aegyptus gignunt, asperos, truces q; frigidior plaga.* Potest item huc proferri locus Plutarchi e libello *περὶ τύχης*, vbi ostendit ex Empedocle naturâ plus bestijs, quàm hominibus fauisse: ideoque homines illarum robore abvsos aduersus alios in bello, Lucret. l. 5.

Vnde, nisi intus.] Id est, ab instinctu interiori naturæ monstratam: quod Græcè dicitur: *ἐὰν μὴ δύναμις φύσεως ἀμυντικὴ, ἢ περὶ τὰς ὑποτὰς ταύτας ἀφορμὰς, ὡς ἐπὶ τοὺς πολεμίους, nisi vis naturalis & ad iniuriam suspectorum propulsandam instructa incitaret illa animalia tanquam aduersus hostes.*

Scæua.] Hic Scæua parricida videtur conuenienter fortitus suo sceleri cognomen. E definitione Festi, scæua res dicitur mala, quasi sinistra, iuxta Græcum *σκαιὸν*, sinistrum.

Cicuta.] Hæc herba Græcè dicitur *κωνεῖον παρὰ τὸ κωνᾶσαι*, verbum priscum pro *στρέψαι*, *διὰ τὸν γινόμενον ἐκλιγμὸν διὰ τὸ πιεῖν, quia bibentibus inducit vertiginem & obstupefacit*: ideoque fit ex eo *τὸ πῶμα βλαβερὸν, θανάσιμον διὰ δυσκινησίαν, potio noxia, lethalis, perniciosa*, quæ refrigerat, atque adeò exstinguit calorem animalis, & hoc ferit frigore, vt noster Poeta loquitur, id est, enecat, & interficit: eam ob rem *κατάψυξις* etiam dicitur Dioscorid. lib. 4. cap. 77. præter alia eiusdem nomina ibidem commemorata: quæ quidem appellatio congruit cum descriptione huius auctoris: *ἔστι δὲ τὸ κώνειον τῶν φθαρτικῶν κατὰ ψύξιν ἀνυσῶν*. i. *Cicuta est de numero venenorum lethalium frigore tollens e medio ipsius potum*: de hac herba iam dictum fuit Epod. 3. Hoc tamẽ addam problema *vlt.* sectionis 7. ex Aristotele, quod ad intelligendam vim cicutæ plurimum valet, cuius est interpretatio, Cicuta quidẽ sensim frigiditate suâ exstinguit calorem, & indurat humorem: vinum autem caliditate suâ macerat vel marcidum & languescentem reddit naturalem calorem. Quemadmodum à nimio igne atq; sole ignis exiguus exstinguitur: sic intimus corporis calor à vini calore, *si nimius est, exstinguitur*: vnde credita est publica Athenienſium pœna. vt scribit Plin. l. 25. c. 13. *Cicuta quoq; venenum est, publicâ Athenienſium pœnâ inuisa: semen habet noxium, Semini & foliis refrigeratoria vis: quæ si enecat, incipiunt algere ab extremitatibus corporis. In vino pota, irremediabilis existimatur. Semine trito expressus succus, & sole densatus in pastillos, necat sanguinem exspuissando. Et ideo sic necatorum maculæ in corporibus apparent*: Eâ Socrates interijsse dicitur: de quo vide extremum Phædonis & Satyram 4. Persij.

——*Barbatum hoc crede magistrum*
Dicere, sorbitio tollit quem dira cicuta.

de qua sic etiam Seneca in disputatione de prouidentia cap. 3. *Malè tractatum Socratem indicas, quòd illam potionem publicè mixtam non aliter, quam medicamentum immortalitatis obduxit, & de morte disputauit vsque ad ipsam. Malè cum illo actum est, quòd gelatus sanguis est, ac paulatim frigore inducto venarum vigor constitit*, id est, pulsus arteriarum exstincto calore finem fecit motus atque vitæ.

Vitalis.] Puto hîc *vitalis* sumendum esse, vt apud Plin. l. 7. c. 5. *nunquam vitalis est homo ante septimum mensem.* Explico igitur, metuo, ne diu fruaris istius vitæ vsurâ, vno verbo Græco dicitur *ἀβίωτος*, vel duobus, *μὴ πολυχρόνιος, ἢ μακροβίους οὖς*. Grammatici autem obseruârunt *τὸ vt*, subiectum verbis metus, habere tacitam negationem, vt apud Terentium And. Act. 2. Sc. 4. ver. 22. *Dies mihi vt sit satis, vereor, ad agendum*, pro, vereor, vt dies non sit mihi satis ad agendum. Sic apud Cæsarem in Comment. *vt satis commodè supportari posset, timere dicebant*, pro, vt non satis: ita hoc loco, metuo, ne non diu in vita permaneas. Eiusmodi sunt Cic. phrases epist. 19. lib. 12. *non dubitabam, quin meas literas libenter lecturus esses: verebar, vt redderentur*: hic *τὸ vereor, vt*, præ se fert dubitationem. Suspicabatur enim fore, vt literæ non redderentur, quas reddi cupiebat. Item epist. 14. l. 14. *Sin homo amens diripiendam vrbem daturus est: vereor, vt Dolabella ipse satis vobis prodesse possit.* Cic. cupiebat suos Romæ tutò esse operâ Dolabellæ sub aduentu Cęsaris post vrbem a Pompeio & consulib⁹ relictam, sed incertus timebat, vtrũ eos, nec ne, Dolobella seruare posset: breuior est phrasis Tusc. 2. *veremur, vt naturæ patiatur*, pro, ne non possit, &, ne non patiatur.

Maiorum amicus.] Intelligit aliquem, qui valeat gratiâ apud diuites & potentes ab Horatio carmine notatos. *Τὸ amicus* dicitur ab animi æqualitate quasi animæquus, quum duo pari se diligunt affectione, quam Græcè dicas *ὁμοθυμίαν*. Hæc æqualitas animorũ iuxta etymologiã & syntesin vocis *amicus* potest firmari ex Aristotele l. 8. c. 5. adfinem de morib⁹ ad Nicomachum, *διὰ φιλοῦντες τὸν φίλον, τὸ αὐτοῖς ἀγαθὸν φιλοῦσιν· ὁ γὰρ ἀγαθὸς, φίλος γενόμενος, ἀγαθὸν γίνεται ᾧ φίλος. ἑκάτερος δὴ φιλεῖ τε τὸ αὐτῷ ἀγαθὸν, καὶ τὸ ἴσον ἀνταποδίδωσι τῇ βουλήσει, ἢ τῷ ἡδεῖ. λέγεται γὰ φίλοτης, ἢ ἰσότης, μάλιστα δὴ τῇ τῶν ἀγαθῶν ταύτα ὑπαρχει. Qui amicum amant, quod ipsis bonũ est, amant. Vir enim bonus factus amicus, illi est bono, cui amicus est. Vterque igitur & amat quod sibi bonum est, & par æqualeq; vicissim reddit iucundè ac libenter. Siquidẽ amicitia dicitur æqualitas. Itaq; hæc sunt amicorũ maximè.* Huc accedat, quod Plut. initio libel. *περὶ πολυφιλίας* scribit *τὸ ἑταῖρος* dici quasi, *τὸ ἕτερος*, tanquam alter idem, vt Lælius interpretatur dialogo de amicitia: quod est explicandum, vt illud 7. in in Verrem. *alter Verres luxuriâ & nequitia.* i. similis Verri talibus vitiis, vt Seruius explicat illud Æneid. 6. de amore Sichæi & Didonis:

——*coniux vbi pristinus illi*
Respondet curis, æquatq; Sichæus amorem.

Cederet.] Pro incederet palàm *ἀφανῶς*, vt illud Virgilij Eclog 9. *Omnia fert ætas animum quoque*, pro aufert.

Ducere nomen.] Sic Cicero in Acad. loquitur, nomen ducere

ducere ex aliqua re, verùm sæpius deportare cognomen sapientis Athenis, trahere & sumere.

Ingenio offensi.] Hîc ellipsis est sic supplenda, num hi duo Lælius & Scipio fuerunt offensi carmine Lucilli;

Lupo cooperto.] Id est, num illi duo doluerunt Metelli & Lupi Rutilii caussâ, quod eos viderent probrosis Lucillij versibus & ignominiosis læsos. Cicero 11. lib. de Nat. Deorum ponit hunc Lupum inter sacrilegos, impios & periuros. Hunc quoque Lupum & Mutium Albutium persequutus est Lucillius suis Satyris, vt memorat Persius Satyr. 1.

----Secuit Lucillius Vrbem,
Te Lupi, te Muti & genuinum fregit Iulis.

id est, Æneadis & Romulidis e castigatiõe Iani Douzæ: qua de re lege Cic, initiò l. 1. de finib. malorum & bonorum.

Primores] Id est, imò verò Lucillius suis scriptis, tam principes, quàm plebẽ vrbanam: tam summos, quàm infimos exagitauit & notauit. (Sic dicet Sat. 3. posteà, *Nomentanum arripe mecum*) & virtuti & ipsius studiosis solùm pepercit. Seruius in v. 309. Aeneidos 9. *Primorum manũ ad portam.* etymologiam *tõ primores* explicat, & Nonius sic appellat summas quasque res: Ideoque Plautus eosdem dicit *summates*: Græci τὰς ἀρίστους, vt Latini etiam *optimates.*

Arripuit.] Hîc valet maledictis vexauit & acerbè insectatus est.

Populumq́, tributim.] Ex hoc quidem loco multi intelligũt tot Satyras a Lucillio scriptas fuisse, quot tribus fuerant Romæ. Triginta quinque autem fuisse historici Græci & Latini narrant: sed quod Carisi⁹ numerat tres & quadraginta Satyrarũ libros, mendoso codici tribuendum est: quas tribus nominatim Alex. ab Alexãdro sic recenset: Romiliam seu Quirinalem, Titiam seu Titiensem, Suburranam, Palatinã, Esquilinam, Collinã, Claudiã, Lemoniã, Pontiã, Crustumiam, Scaptiã, Stellatinã, Sabatinã, Tormentinã, Armensem seu Narniensem, Polliam, Papyriam, Pupiniam, Pupillam, Metiam, Phalerinam, Ophentinam, Volsciniam, Terentinam, Fauciam, Mentinam, Galeriam, Pomtinam, Publiciam, Anthesin, Velinam, Anniensem, Æmyliam, Sergiam, Corneliam, Veturiam: sed possunt eiusdem tribus varia esse nomina, vnde plures, quam 35. putantur, sicut præsens catalog⁹ est 36. De populo in tribus diuiso lege 1. Liuii librũ. Hîc autem siue legas tributum, siue tributim, sensus manebit iam expressus, quem Galli rectè sic reddunt, *Ils' est, attaqué aussi bien aux grands, qu' aux petits, respectant seulement les vertueux.*

In secreta.] Id est in tecta, semotas domus partes & intra parietes.

Remôrant.] Syncope pro remouerant, & se subduxerant ab aspectu populi.

Discincti.] Hæc dicuntur per anomaliam generis & numeri & casus propter tropum, quem mox ostendemus in Rhetoricis. *Discincti* autem accipiendum est propriè, pro, comparati ad animi relaxationem exercitationemque corporis: vbi est ellipsis, pro discincti & soliti erant ludere.

Olus.] Qui fuerat olim apparatus & frugalis victus hominum tenuiorum, vt dictum est in Gramm. Sat. 6. sicut & de *lachano* voce Græca.

Fragili quærens.] Ellipsis est substantiui, *corpori*, id est, dum putant dente corpus fragile comminuere, incurrit in corpus solidum & durum.

Equidem possum.] Seruius *tò equidem* annotat semper valere, *ego quidem*, vt hîc & Sat. 5. sequente: sed *tò quidem* apud Persium cum personis tantùm secundis iungi: sed apud alios & Poetas & Oratores reperiri, *ille quidem*, vt *tu quidem.*

Negoti] Apocope est alterius i. Hîc *tò negotium* non simpliciter pro rebus, sed pro re difficili & molesta sumitur, idque præcipuè cum verbis facessere ac exhibere, vt hîc excutere. Cicero. in Verrem; *Quum audissent ei negotium facessitum*, & lib. 10. Epist. 10. *Quum est ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negotium facessit*: & alia passim id genus: pro quo Græci dicunt παρέχειν ἔργον, λυὰ πράγματα, vt μή τις ἀπειρία νόμων σοι παρέχῃ πράγματα.

Nil dessindere.] Videtur hoc verbum adsignificare alterum proximè antecedens, dissentire a te & propositum velut dispertire, vt tu partem vnam, ego alteram diutiùs tueamur, vt in Dialecticis interpretat⁹ sum, licet alij dicant esse verbum iuris pro differre disceptationem caussæ in alium diem, vel reijcere vel comperendinare, aliquot dies prodere, vt Terentius loquitur And. Act. 2. Sc. 1. Idem *proferre dies.*

Sanctarum legum.] Dicuntur leges sanctæ, quia hoc sanciunt, hoc volunt, hoc spectant, vt incolumis sit vita & coniunctio ciuium omnium, quod firmatur sanguine victimæ: vnde *tò sanctus* dicitur.

Condiderit.] Penthemimeris extendit hîc breuem syllabam.

Ius est.] Id est, licet in iudicium vocare talem maleficum. Meminit huius legis Suetonius in Octauio cap. 55. *Contra sparsos in curia famosos libellos. Cognoscendum est*, inquit, *posthac de iis, qui libellos & carmina ad infamiam cuiuspiam suo alienóue nomine edant: etiamsi prodirent in publicum ἀδεσποτως, dum tandem auctor agnosceretur.* Idem 12. tabulæ vetabant, ne quod condere carmen liceret ad alterius iniuriam, Tuscul. 4. Ideoque Terentius in prologis defensoriis suarum Comœdiarũ nunquam Læuinum aut Lycium senem suos aduersarios compellat nominatim, sed periphrasticῶς tantùm.

Sed bona si quis.] Perturbata est syntaxis, quam sic ordines: sed si quis condiderit bona carmina, laudatur Cæsare iudice.

Latrauerit.] Videtur etiam ἀφαιρετικῶς dictum pro *allatrauerit.*

Integer ipse.] Supple, vitæ integer, sceleris purus ac vitiis incontaminatus.

Explicatio Rhetorica.

TOta hæc Satyra versatur in dialogismo interrogantis Poetæ & respondentis Trebatij.

a Hoc sumtum est a sapore & gustu mordaci, vt propriè dicet 3. Sat. sequenti *acetum acre*, vt Græcũ *tò δριμὺ* pro aspero & vehementi, vt Cic. in Hortensio dicit, *aut Philippo breuius, aut Theopompo acrius.*

b Videtur allegoria e metaphoris a sagittarijs, qua scopo semper aberrantes, modò citra hunc, modò vltra emittunt sagittas, neruis prauè & nimium vel adductis vel remissis, aut vi lacertorũ nunc magis, nunc minùs ad rationem tractus intentâ. quos imitari a multis existimatur Poeta, quum in vitijs hominum notandis nunquam potest modum criminationis tenere, interdum declinans, quorundam iudicio ad ellipsin, interdum, aliorum opinione, ad hyperbolen. Non ineptè tamen quadraret allegoria, si diceretur petita a citharœdis, malè fides pulsantibus, vt in Ep. ad Pisones scribitur:

——& citharœdus
Ridetur, chordâ qui semper oberrat eâdem.

c Videtur ſumendum per ſynecdochen generis pro carmine Satyrico, modò nimis acri quibuſdam, modò nimis leni aliis. Quid verò, ſi propriè quis velit hoc, *vltra legem tendere opus*, intelligere de poeſi immodicè ac nimis ad criminationes extenſa & producta, & Poetam in illis nimium & immoderatũ eſſe? Malo equidem verba agnoſcere modificata, vt *fine neruis* translationem vel ex eo notam Eunu. Act. 2. Sc. 3. *Siue adeò digna res eſt, vbi tu neruos intendas tuos*, pro, ſine vi, energia, pondere & robore.

d Metaphora eſt a lanificis, qui dum tenuant lanam vel linum, in filum deducere dicũtur, quomodo ſumſit propriè Ouid. 4. Metam.

E quibus vna leui deduces pollice filum.

ſed Virgil. in Sileno tropicõs.

Cynthius admonuit deductum dicere carmen.

vbi Macrobius l. 6. ſcribit, *poſitum eleganter pro ſubtili & tenui carmine*: & Quintilianus lib. 8. cap. 6. dicit, *nihil poſſe inueniri ſignificantius hoc*, pro, *nullo ferè negotio effundere & extempore dictare*. Ideoque malè factos & illaboratos eſſe. Epiſt. tamen. 1. l. 2. dicet, *tenui deducta poemata filo*, pro, accuratè, cogitateque ſcriptis.

e Hæc Satyra hinc cognoſcitur eſſe dialogiſmus interrogantis Poetæ, & Trebatii reſpondentis per alternos ſermones, qualem Donatus in And. Act. 1. Sc. 1. verſ. 1. annotauit: *Quid igitur faciam?* Eſt, ait, dialogiſmus perditæ mentis (ſed hîc fictæ) poſt multam fruſtrà cogitationem *διὰ τῆς ἀποῤῥίας* alterũ interrogantis.

f Exclamatio eſt Poetæ ſibi imprecantis & obteſtantis: qualis fuit Epod. 12.

——Pereat malè, quæ te
Lesbia quærenti taurum monſtrauit inertem.

g Synecdoche generis pro Auguſto.

h Metonymia effecti, pro incutientia horrorem ſpectantibus.

i Epanorthoſis eſt Trebatii.

k Metonymia ſubiecti p iuſtitia & fortitudine Auguſti, quas virtutes facilè Horatius ſcribere poterat.

l Metaphora eſt ab auſpicibus, qui proſpera, commoda, læta & opportuna prædicebant fore e dextro auium volatu, & innoxium fulgur ex eadem parte vibratum, vt iam dictum eſt Sat. 9. lib. 1. Hic autem tropus videtur illud, quum res ipſa feret, explicare, de idoneo tempore ſcribendi laudes Cæſaris, vt Epiſt. 1. lib. 2. conſtat eſſe factum. Attamen augures quum auium volatum obſeruarent, Meridiem ſpectabant, & tum ad ſiniſtram habebant Orientem, quem verſus volantes aues faciebant ratum: vnde videtur hoc alivnde ſumtum. Audio tamen dextera omnia in bonis poni a Pythagoricis, vt læua pro malis.

m Allegoria eſt ab equiſonibus, qui equis applaudunt & blandiuntur popiſmis, vel cum labiorũ compreſſione ſibilant acutè: vel leni manus tractatione illos demulcent, quò faciliùs illos vel ephippio ſternãt: vel ori fræna inſerant: vel pedibus ſoleas inducant: vel denique in eos inſiliant: quod niſi dextrè fecerint, calcitrare ſolent ſternaces, quales ſolent eſſe maximè *ἵπποι θέρμοι καὶ ἀναπάβητοι τὸν ἐπιβάτην ἀποῤῥίπτοντες*, *equi feruentes & retentu difficiles & ſeſſorem deiicientes*: adverſus quales caſus ſolet prudens equiſo eſſe comparatus, quemadmodum Auguſtꝰ contra ineptias ſe laudantium. Hanc troporum continuationem malo inde ſumere, quàm aut a bobus contra ſtimulum calcitrantibns, aut a pullis equarum lacte ſatiatis: quamvis Aelianus l. 4. Variæ hiſt. ſcripſerit: *Ῥῶλος ὅταν πορευθῇ τῆς μητρὸς γάλακτος λακτίζει τὴν μητέρα.*

n Ego his duobus ſignificari cenſeo quoslibet ſcurras, paraſitos & homines perditos & diſſolutos per ſynecdochen ſpeciei pro genere: quod vt ita cenſeam adducor præcedentibus notis, quib. iam aſperſus eſt vterque a Poeta,

o Quidam putant ſumtum ab auibus, quæ ponunt oua & diuturno calefactu inde excludunt pullos, ad enixum & partum Ledæ indicandum: eſtque ſynecdochica periphraſis Pollucis: quem tamen Virg. fingit domitorem equorum, non pugilem l. 3. Georg.

Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis
Cyllarus.

De vtroque vide Gramm. Odes. 3. l. 1.

p Synecdoche membri p integro, & vnâ *ἐπιφώνημα*, pro quo Terentius propriè dicit: *quod homines, tot ſententiæ & ſtudia: ſuus cuique mos*. Ita *venter* vſurpatur a Lucillio in ſecundo, vt Donatus citauit in Phorm. Act. 5. Sc. 8.

Viuite luſcones, comedones, viuite ventres.

q Synecdochica eſt periphraſis verſuum Satyricorum: quia inciſis, membris & periodis numeroſis orationis ſolutæ ſua & certa etiam eſt pedum dimenſio & maximè in clauſulis talium ſententiarum.

r Similis tropus pro Lucillio ſene.

ſ Synecdoche finiti, & generis pro Apuli & Lucani facreent incurſionem in agros Romanorum.

t Metonymia eſt ſubiecti pro incolis Lucanis.

u Metaphora eſt, quâ datur ſenſus & motus rei inanimæ, quæ per ſe nec poteſt ferire, nec defendere, atque adeò metonymia inſtrumenti pro Satyra eo ſcripta, quæ niſi laceſſita, neminem lædet.

x Exclamatio eſt precantis & optantis exitium volenti lædere cæteros: & ſimul apoſtrophe ad Iouem: auerſus eſt enim ſermo a Trebatio ad hunc.

y Translatum eſt a corpore ad famam & exiſtimationem Poetæ inquinandam: qualis fuit tropus modò in *quanquam eſt intactus*: quo vſus eſt Terentius Act. 3. Sc. 1. v. 50. Eun. *Quo pacto Rhodium tetigerim in conuiuio*: quem ſic Donatus explicat: *luſerim* (p quo legendum puto, *laſerim*) *fatigauerim, commouerim: nam tangere cùm multa, tum etiam hoc ſignificat.*

z Ironia quædam eſt pro infami & ignominioſo: ſed aliter ſonat Od. 1. l. 3.

Aequâ lege neceſſitas
Sortitur inſignes & imos,

id eſt, claros & deiectos & obſcuros æqualiter, pariterque mors accipit.

aa Alia eſt ſynecdoche generis pro Roma.

bb In *leges & vrnam minitatur* eſt metonymia ſubiecti pro, Seruius minitatur maledicis ſcriptorib. pœnas legibus & ſortibus conſtitutas.

cc Metaphora eſt a corpore ad animum: quomodo Cicero dicit 3. de finibus: *atq; ita cõditione & ratione collegit*, id eſt, iudicauit. Propriè enim Virg. *Collige virgo roſas & carpe*. Sed hîc verbum eſt Dialecticum pro, bene ponderatâ vi argumentorum iudica mecum: quomodo loquetur Epiſt. 1. l. 1.

Hic error tamen, & leuis hæc inſania, quantas
Virtutes habeat, ſic collige.

eodem vſus eſt verbo Cicero epiſtola 2. lib. 5. ad famil. Q. Metellum, *poſtea verò quam profectus es, velim, recordere, quæ ego de te in ſenatu egerim: quæ in concione dixerim: quas ad te literas miſerim: quæ quum omnia collegeris, tu ipſe velim, iudices, ſatisne videatur hic omnibus rebus tuus aduentus, quum proximè Romam veniſti, mutuò reſpondiſſe*. Hîc videtur magis propriè ſumtum ex additione arithmetica pro ſupputaueris. Eſt quoque alius cuiuſdam modi hæc translatio epiſtolâ 10. lib. 3. ad famil. Appium pulc. *Etſi grauiter primo nuntio commotus ſum, quòd nihil tam præter opinionem meam accidere potuit: tamen vt me*

collegi,

collegi, cætera mihi facillima videbantur, &c. hic vides colligere & commoueri sibi aduersari & ad animum & rationem prius referri. Cicero Tusc. 4. enucleat immutationem prioris: vnde cognoscitur illa posterioris. *Colligere se nihil aliud est, nisi dissipatas animi partes rursum in suum locum cogere.* Itaque colligere se, valet idem, quod animum colligere & confirmare. Gallicè, *reuenir a soy & se resoudre apres auoer discouru parti, parlé auec emotion d'esprit.*

dd Permissio est quædam cum synecdoche, pro quiuis credat & committat Scæuæ matrem: quod Galli rectè enunciant: *quòn baille en garde pour voer à Scæua sa metre.*

ee Hunc tropum & eius rationem explicauimus Epod. 1. pro homine perdito & deplorato, quem Græci vocant ἄσωτον ἢ ἀνόλεθρον, ἄχρεων, μιαρόν.

ff Ironia est, quâ significatur eius impietas, qui clandestino & insidioso mortis genere interfecit parentem. Sic dicimus ridiculè hominem non esse tauri dentibus laceratum, quem scimus cornibus vncis illius euisceratum.

gg Idem tropus, quem quidam nomine τῆς ἀντιφράσεως notauit, quum nemo miretur quenquam ferro non vti ad necem, qui potest illam aliis modis alteri maturare: sed fortasse respicit hac ioculari simulatione ad veriloquium τῷ Scæua sic dicti, quòd læuâ manu vteretur, quum Græci dicunt σκαιὰν χεῖρα τλῆν ἐπὶ μητέρα ἐντείνεσθαι λιλαιμένην, cessante dexterâ.

hh Metaph. est ab auibus ad subitam & insperatam mortis festinationem indicandam: qualis est Od. 17. l. 2. *Volucris fati tardauit alas.*

ii A pictoribus nota est metaphora pro genere, conditione, forma & statu vitæ, quâ Tullius vtitur lib. 4. Epist. 85. ad Attic. *Amisimus colorem & speciem pristinam ciuitatis.* Sic *color imperii* dicitur Lucani lib. 9.

kk Synecdoche est generis pro Horatio adolescentulo.

ll Meton. est adiunctæ qualitatis pernicioſæ pro subiecta cicuta vel lurido aconito: id est, necet & tollat frigido aliquo veneno: Qui hîc constituunt μείωσιν, non attenderunt ad hunc tropum. Sed de Meiosi vel Liptote dictum est Ode 1. lib. 1. Simili tropo Persius Sat. 1. vsus est: *ne maiorum tibi fortè lumina frigescant.* Hic tamen tropus non semper ad necem refertur, sed ad alios etiam casus hac leuiores, Terentius in Eunucho, *nimirum hîc homines frigent.* Gallicè, *Il n'y font pasne leur profit.* Seneca epist. 122. *Recitabat Montanus Iulius carmen, tolerabilis poeta, & amicitiâ Tiberii notus & frigore*, id est, qui prius erat charus Cæsari, sed pòst contemtus & inuisus. Cic. 4. in Verrem, *Quum omnia iudicia frigerent admonitu istius.* His opponitur illud Æneidos primæ, *feruet opus*, quod Seruius interpretatur, *quum celebratur, contrà friget, quum cessat, dicimus*, citans locum Terentii superiorem. Illud autem *celebratur*, sonat, quũ homines operi instant, vt *friget*, quum idem remittunt.

mm Alleg. est à laniis & exstispicibus, qui ex detractis pellibus, tanquam inuolucris ac velamentis, euisceratisque animalibus perspiciebant, quid boni, quidue mali inesset hominis. Sic Lucillius mores hominum notabat, vt, qui extrinsecus apparebant probi & sinceri, lectis ipsius Satyris, perspicerentur scelerati & impuri.

nn Metonymia est subiecti in *quisq;* pro fama cuiusque, nitidâ specie probitatis ornati, emanaret & incederet per Vrbem in oculis & conspectu omnium ciuium.

oo Synecdochica est periphrasis P. Cor. Scipionis Aemiliani.

pp Ab integumentis translatum est ad animi statum & habitum. Sic Tullius 3. Verr. *Qui tantum tot, tantis, tam nefariis sceleribus coopertum sua sententia liberauit.* Sic cooperiri miseriis etiam dicitur.

qq Alleg. è continuata metonymia adiunctorum pro his subiectis, id est, vbi fortis Scipio & sapiens Lælius subduxerant se à vulgo & conuentu hominum intra parietes, solitierant nugari & discincti ludere cum Lucilio. Sic Buchananus loquutus est in metrica paraphrasi Psal. 18.

Hos ego, ceu versat Boreæ violentia nubem.

Idẽ 1. *Non coràm impietas mœstos attollere vultus:*
Nec miseræ audebit stultè se adiungere turbæ.

pro impii non audebunt. Est autem peruulgatum & omnium linguarum commune hoc tropici sermonis genus: reperitur quidem præcipuè apud poeticè scribẽtes, sed apud oratores paulò rarius: vulgus Grammaticorum illud vocat periphrasticum dicendi genus; quale dicunt etiam βίη ἡρακλέος ἢ Πριάμοιο βίη pro *Herculis* & *Priami.* Illic Dauid Rex & Propheta quum voluit nobis describere virum summè felicem, Hebraicè dixit. *Beati mundi sunt*: qui sese a vitiis purum & integrum seruat, præceptisq; legum diuinarum studiosè paret, & in earum meditatione dies noctesque consumit ad percipiendum, quid illis iubeatur faciendum, quid contrà prohibeatur: qd 70. interpretes Græcè reddiderunt & propriè, μακάριος ἀνήρ. In *scena* si quid est modificatum, puto synecdochen esse specialis nominis pro generali & quouis cœtu & loco frequenti.

rr Idem est tropus, sed simplex, pro, inuidi homines fatebuntur suis etiam ingratiis, cum summis viris mihi intercessisse familiaritatem & conuictum.

ss Alia est allegoria è continuatis metaphoris fortasse à canibus & aliis bestiis, quæ quum mollibus suis & aliis corporis partibus parant dentem illidere, durum ferrum vel lignum sæpiùs obiectum mordent. Ita inuidi, quum me maledictis lacerare & mordere studeant, grauiùs illos remordere soleo. Simili allegoriâ Græci talem casum efferunt: ξυρὸς εἰς ἀκόνλω ἐπεσε, *nouacula in cotem decidit*, & retusa est, quæ si in quid molle decidisset, hoc dissecuisset: sic qui vult alium offendere, sæpiùs ab eo offenditur.

tt Posset hoc etiam εἰρωνικῶς intelligi, vt rectè sentit Cruquius. Alii tamen ad modestiam Poetæ malunt referri.

uu Concessio est, vbi lex ista, tanquam argumentum aliquod condonatur & admittitur.

xx Nota est metaphora, pro, conuiciis & contumeliis vexauerit & lacerauerit hominem flagitiosum.

yy Metonymia est adiuncti, pro nomophylaces & iudices te libenter absoluent & abire sinent impunè.

SATYRA SECVNDA.

Quòd, quum frugalitas sit moderatrix luxus & sordium; quum etiam ad infinita incommoda singulare remedium, vtiliter expeti & coli debeat.

Qvæ virtus & quanta, a boni, sit viuere paruo,
(2. Nec meus hic sermo est: sed quem præcepit Ofellus
b *Rusticus*, c *abnormis*, *sapiens*, *crassáque* d *Minerua*)
3. Discite non inter lances mensáſq; nitentes,
e *Quum stupet insanis acies fulgoribus, & quum*
f *Accliuis fastis animus meliora recusat:*
4. Verum hîc impransi mecum disquirite. Cur hoc?
Dicam, si potero. 5. Male verum examinat omnis
Corruptus judex. 6. Leporem g *sectatus*, h *equóue*
Lassus ab indomito: vel si Romana fatigat
Militia assuetum i *Græcari: seu pila velox*
Molliter austerum studio fallente laborem:
k *Seu te discus agit; pete cadentem aera disco:*
Quum labor l *extuderit fastidia, siccus, inanis*
m *Sperne cibum vilem: nisi* n *Hymettia mella Falerno*
Ne biberis diluta: o foris est promus, & atrum
Defendens pisces p *hyemat mare. Cum sale panis*
q *Latrantem stomachum bene leniet: 7. vnde putas, aut*
Qui partum? non in caro nidore voluptas
Summa, sed in teipso est: tu pulmentaria quære
Sudando. 8. r *pinguem vitiis, albúmq; nec* s *ostrea,*
Nec scarus aut poterit peregrina iuuare Lagois.
9. Vix tamen eripiam, posito pauone, velis quin
Hoc potiùs, quàm gallinâ t *tergere palatum:*
Corruptus vanis rerum: quia væneat auro
Rara v *auis & pictâ pandat spectacula caudâ:*
Tanquam ad rem attineat quicquam: num vescerís istâ,
Quam laudas, x *plumâ: cocto num adest* y *honor idem?*
Carne tamen quamuis distat nihil, hac magis illâ,
Imparibus formis deceptum te patet: z. 10. Esto.
Vnde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet? ponte sne inter ja*ctatus, an* aa *amnis*
Ostia sub Tusci? 11. Laudas insane trilibrem
Mulum in singula quem minuas pulmenta necesse est.
Ducit te species, video. 12. quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos: quia scilicet illis
Maiorem natura modum dedit: his breue pondus.
13. bb *Ieiunus rarò stomachus vulgaria temnit.*
14. Porrectum in cc *magno magnum spectare catino*
Vellem, *ait Harpyiis* dd *gula digna rapacibus.* ee *At vos*
Præsentes Austri coquite horum opsonia. 15. ff *quamvis*
Putet aper, Rhombusq; recens, mala copia quando
Aegrum sollicitat stomachum: quum rapula plenus
Atque acidas mauult inulas. 16. Nec dum omnis gg *abacta*
hh *Pauperies epulis* ii *Regum: nam vilibus* kk *ouis,*
Nigrisque est oleis hodie locus: haud ita pridem
Galloni præconis erat acipensere mensa
Infamis. 17. Quid? tum rhombos minùs æquora alebant?
Tutus erat rhombus, tutóq; ciconia nido,
Donec vos auctor docuit ll *Prætorius. 18. Ergo*
Si quis nunc mergos suaues mm *edixerit assos,*
Parebit praui docilis Romana nn *iuuentus.*
19. Sordidus à tenui victu distabit, Ofello
Iudice: nam frustra oo *vitium vitaueris illud,*
Si te aliò prauum detorseris. 20. Audiemus,
Cui Canis ex verbo ductum cognomen adhæret,
Quinquennes oleas est, & syluestria corna:
Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum: &
Cuius odorem olei nequeas perferre, (21. licebit
Ille repotia, natales, aliósq; dierum
Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
pp *Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.*
22. Quali igitur victu sapiens vtetur? & horum
Vtrum imitabitur? 23. Hâc qq *vrget luxus, hâc cânis, ait:*
Mundus erit, qui non offendet sordibus, atq;
In neutram partem cultus miser. 14. Hic neque seruis,
Albutî senis exemplo, dum munia didit,
Sæuus erit nec sic, vt simplex Nœuius, vnctam
Conuiuis præbebit aquam rr *vitium hoc quoque magnum est*
25. Accipe nunc, victus tenuis quæ, quantaque secum
Afferat. Inprimis valeas bene. 26. Nam ss *variæres*
Vt noceant homini, credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit. 27. at tt *simul assis*
Miscueris elixa, simul conchylia turdis,
Dulcia se in bilem vertent, stomachóq; tumultum
Lenta feret pituita: vides, vt pallidus omnis
Cœnâ desurgat uu *dubiâ: quin corpus onustum*
Hesternis xx *vitiis animum quoque* yy *prægrauat vnâ*
Atq; affligit humo zz *diuinæ particulam auræ:*
28. Alter, vbi dicto citiùs curata sopori
Membra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam?
Siue diem festum rediens aduexerit annus:
Seu recreare volet tenuatum corpus vbiq;
Accedent anni & tractari mollius *a *ætas*
Imbecilla volet: 29. Tibi quidnam accedet ad istam,

Quam

Quam puer & validus præsumis mollitiem? seu
Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
30. *Rancidum* *b *aprum antiqui laudabant; non*
quia *c *nasus*
Illis nullus erat: sed, credo: hac mente, quod hospes
Tardiùs adueniens vitiatum commodiùs, quàm
Integrum edax dominus consumeret. 31. Hos *d *vti-*
nam inter
Heroas natum tellus me prima tulisset!
32. Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam? 35. *e *grandes rhombi, patinæ-*
que
Grande ferunt vnà cum damno dedecus: adde,
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustra mortis cupidum, quum deèrit egenti
Aes: laquei pretium. 34. *f *Iure, inquis, Trasius istis*
Iurgatur verbis: ego vectigalia magna,
Diuitiásq; habeo tribus amplas Regibus. 35. Ergo
Quod superat non est melius, quo insumere possis?
36. Cur eget indignus quicquam te diuite? quare
Templa ruunt antiqua Deûm? cur improbe caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris aceruo?
Vni nimirum tibi rectæ semper erunt res?
*g *O magnus posthac inimicis risus. 37. vterne*
Ad casus *h *dubios fidet sibi certius? hic, qui*
Pluribus assuêrit mentem corpúsq; superbum?
An, qui contentus paruo, metuensq; futuri
In pace, vt sapiens, aptârit idonea bello?
38. *i *Quò magis his credas: puer hunc ego paruus O-*
fellum
Integris opibus noui non latiùs vsum,
Quàm nunc accisis: videas metato in agello
Cum pecore & natis fortem mercede colonum,
39. *k *Non ego, narrantem, temerè edi luce profe-*
stâ
Quicquam præter olus fumosæ cum pede pernæ.
At, mihi seu longum post tempus venerat hospes,
Siue operum vacuo gratius conuiua per imbrem
Vicinus, benè erat, non piscibus Vrbe petitis,
Sed pullo atq; hædo: tum pensilis vua secundas
Et nux ornabat mensas cum duplice ficu.
40. Post hoc ludus erat cuppâ potare magistrâ:
Ac venerata Ceres, vt culmo surgeret alto,
*l *Explicuit vino contractæ* *m *seria frontis.*
41. Sæuiat, atq; nouos moueat Fortuna tumultus:
Quantum hinc imminuet? quàtò aut ego parciùs, aut
vos
O pueri, nituistis, vt huc nouus incola venit?
42. Nam propriè telluris herum natura neq; *n *illum,*
Nec me, nec quenquam statuit: nos expulit ille,
Illum aut nequities, aut vafri inscitia iuris,
Postremò expellet certè vivacior heres.
Nunc ager Vmbreni sub nomine, nuper Ofelli
Dictus, erit, nulli proprius: sed cedet in vsum
Nunc mihi, nunc alii: quocirca viuite *o *fortes,*
Fortiaque aduersis opponite pectora rebus.

Analysis Dialectica.

VIdetur mihi hæc Satyra sic bipartitò distribuenda, vt pars thetici prior ad hæc vsque verba:

Accipe nunc, victus tenuis quæ quantáque secum
Afferat,

producatur: vbi Poeta initiò partis prioris, quâ ostenditur frugalitas luxus & sordium moderatrix, totum hunc sermonem tribuit cuidam Ofello: sed quorsum hæc sermonis translatio spectet, non satis constat, nisi fortè eò, vt equidem credo, quòd nonnulli dicant maiorem ex hac persona orationi afferri auctoritatem, quæ Stoicæ sectæ studiosa fuerit, & se tam integris, quàm accisis rebus præstiterit semper frugalissimam & integerrimam: nihil tamen obstat, quòd illa describatur hîc ex adiunctis, rusticam quandam sapientiam atque impolitam præ se ferentibus: quum ex ipsius doctrina capi possit exemplum temperantiæ singularis. Differt autem hæc Satyra & argumenti genere & personarum conditione ab vltima huius libri. Hîc enim rusticus Ofellus luxuriosos studet ad vitam frugalem à luxu auocare: illic Nasidienus vrbanus sordidos & auaros sordibus abstrahere eódem: vnde facetiæ captantur & rusticæ & vrbanæ, seorsim tamen vtrínque.

2. Est hoc quidem argumentum ex efficiente, sed ad formam diuersorum tractatur: *Non sum*, inquit Poeta, *huius doctrinæ, quam nunc vobis tradere paro, auctor & magister: sed Ofellus est illius præceptor & doctor rusticus.*

3. Inuitat simulato bonitatis nomine ad hanc morum disciplinam homines luxu & mollitie diffluentes: quibus hoc datur initiò consilium, *vt si velint rectè vim & naturam rei examinare, obriè frugaliter & honestè viuant.* Ratio autem inuitationis est ex adiuncta intemperantibus hominibus deprauatione mentis & iudicii petita, quæ sic potest concludi & iudicari:

Omnis corrupti mente iudex verum à falso male diiudicat & distinguit: homo luxuriosus & voluptarius est mente corrupta: igitur luxui deditus & mollitiei, verum à falso male diiudicat & distinguit.

4. Illustratio est complexionis è diuersis: *non qui delicatè, molliter, luxuriosè & intemperanter vivit: sed qui sobriè, temperanter & honestè vitam parvo sustentat, is bene de vero iudicat, frugalitatis laude & fructu ornatus.*

5. Sententia est superioris propositionis.

6. Pars proximæ diuisionis posterior singulari exemplo cuiusdam labore vehementer fatigati explicatur: quod amplificatur distributione exercitationis è subiectis in quattuor genera: bina Romanis vsitata: *renationem & equitationem*: totidem Græcis: *pilam & discum*: quorum aliquo qui fuerit probè exercitatus, de quolibet cibo & potione optimè iudicabit: atque victum quamuis tenuem & vilem, quolibet sumptuoso, ex quisito & delicato existimabit suauiorem. Puto hoc consilium de ratione vitæ salubriter traducendæ sumtum è sexto epidemicôn Hippocratis, *ἄσκησις, ὑγιὴς, χωρὶς τροφῆς ἀσυνήθους πόνων, exercitatio proba & vitio carens, satietas ciborum, vitanda, labores impigrè adeundi*, quo potest addi illud Plutarchi lib. 5. συμπος. προβλ. cap. 10. vbi iudicat huiusmodi conuictores idoneos conciliandis hominum amicitiis, dum explicat hanc parœmiam, *φίλος περὶ ἄλας καὶ πύρινον, amicus*

sale & cymino tenus, τὸ ἔσχατον ὄψου συνηθεῖς, ὥστε καὶ πρὸς ἄλλα λιπανεῖν ἢ νύμινον, hoc est, *adeò familiares; vt etiam salem & cyminum emant pro omni opsonio*: vbi tamen quum sal dicitur *τῶν ἄλλων ὄψων ὄψον εἶναι καὶ ἥδυσμα. reliquorum opsoniorum esse opsonium & condimentum*, intelligendus sal, *ὥσπερ τὸ αἴτιον ἄνευ οὗ μή, tanquam caussa, sine qua non, reliqua opsonia vllum haberent saporem, ὃλ' ἁπλῶς: ὡς ἐν τοῖς ἠθικοῖς.*

7. Scrutatur Poeta ratione talis iudicii veritatem, quam tandem inuenit in subiectione veræ caussæ falsâ remotâ: quæ tamen tractatur more diuersorum. *Suauitas*, inquit, *ista, quam à labore statum, in primo quóque potu, & cibo fortè oblato, non quidem existit ex eorum lauta appositione, vel ex afflatu iucundi nidoris: sed ex ipso bene constituto & affecto ad suauiter vescendum. Itaque hinc illa petenda est, non è condimentis culinarum*: in quibus certè voluptariorum animus & mollium est totus.

8. Locut est ex aduersis: *Homo, qui bene, frugaliter, modestè & tenuiter viuit, semper est probè affectus ad primum quémq; cibum & potum: contrà, qui luxuriosè, intemperanter ac libidinosè vitam degit, cibos, quantumlibet lautos & exquisitos, fastidit.* Depromta videtur hæc sententia è ca. 27. prouerb. vers. 7 *Anima saturа calcat fauum: animæ verò famelicæ omne amarum dulce est*, id est, quisquis satur est, suauissimum quémque cibum spernit: famelicus contrà, quem hîc appellat inanem: *ὡς βλιμιῶν*, in quemlibet cibum vel amarum rapitur auidissimè. His similiter scribit Seneca de frugalitate veterum Epist. 95. contra luxuriam temporis sui, *Quid alios referam innumerabiles morbos, supplicia luxuriæ? Immunes erant ab istu malo, qui nondum se deliciis soluerent: qui sibi imperabant: sibi ministrabant: corpora opere ac vero labore durabant, aut cursu, defatigati, aut venatu, aut tellure versatâ: Excipiebat illos cibus, qui nisi esurientibus placere poterat. Itaq; nihil opus erat tam magnâ Medicorum supellectile, nec tot ferramentis aut pyxidibus. Simplex erat è simplici caussa valetudo: multos morbos multa fercula fecerunt.* Vide reliquum paræneseos ibidem.

9. Quia Poeta præsentit sibi rem esse *μετὰ τοῦ φιλόψου*, cum homine cupediæ amantissimo, dicit se vix infirmaturum aliâ ratione argumentum illius è loco maiorum, quo mordicus tuetur *carnem pauoniam gallinaria anteponendam*: efficientibus tamen id videtur tentare: *quòd ille istiusmodi iudicium faciat luxu ac delicijs solutus, magnitudine q; pretij, raritate cibi, pulcritudine plumæ, denique inæqualitate formæ maximè deceptus*: quæ quidem omnia, quæ stupet, ex adiunctis primùm, *quòd non sint edulia, neq; semper pulchra*, refutantur: deinde loco diuersorum: *quòd licet pauo & gallina nihil inter se carne differant; illum tamen, quàm hanc malit sibi apponi.* Iudicent, quibus non torpet, neq; ignauum est palatum, sed eruditum:

Ne gallina (malum) responset dura palato.

10. *Διὰ τῆς ἀποπλανήσεως ἢ ἀπορρίψεως* finit aduersarium asotum vagari Poeta, atque desistit ratione aliâ pugnare contra illius opinionem de præstantia carnis pauoniæ, quam illi concedit, quò facilius aliis argumentis persequendo posteà conuincat, *non tam subtile ipsius palatum esse, neque tam bene ipsi sapere, cuius subtilitate possit dignoscere, quâ Tiberij parte & loco lupus piscis captus sit.* Hoc tantùm in quæstione versatur sine vlla probatione.

11. Reprehenditur appetitus huius Asoti ex aduersis: *quòd ille res, quæ suapte sunt paruæ, desideret, similiter insano, magnas: quæ contrà suapte naturâ sunt magnæ, exoptet paruas*: prior oppositionis pars leui adiuncto confirmatur: *quòd mulus trilibris laudabili fit aspectu: non enim studio rei magnæ ideò ducimus oportet, qui à pòst in frustra sit illa secanda, vt eâ facilius fruamur: sed potius non est desideranda, quum natura ipsius minimè ferat, vt sit alia*: eadem declaratur adiunctâ delectatione formæ, quæ vitio ipsi asoto vertitur.

12. Eadem appetitio reprehenditur disparatis: *qui amat mulum bilibrem, nil est, quòd magnum lupum fastidiat.*

13. Arbitror superiorem illustrationem syllogisticæ complexionis ad hæc verba: *verùm hic impransi*: hîc repeti, & hunc esse sensum: *intemperans asotus ratiò ieiunus fastidit vulgares cibos; nec bene cibi suauitatem exam nat: sed homo sobrius & appetitum exspectans nunquam viles escas & plebeias fastidire solet, & de his optimè solet iudicare.*

14. Quia noster asotus videtur respondere ad obiectam magni muli sectionem: *sibi non tolli desiderium talis piscis labore etiam in infinitum secandi*: eam ob rem Poeta tali cupediæ diram Harpyiarum fœditatem, opsoniisque corruptionem, quæ aduersetur voluptati superiori, imprecatur.

15. Ille suam imprecationem, tanquam hîc minimè necessariam, sic reuocare iocosè videtur è loco diuersorum, vt impurissimum illum helluonem & spurcissimum vehementiùs perstringat: *Quamuis*, inquit, *Harpyiæ non contaminârint lautos asoti cibos, nec pestilentes Austri putefecerint, satis tamen stomacho ipsius crudutate laboranti putent iucundissimi quaque saporis carnes & pisces, qui adeò videntur illis inertes & insipidi, vt suauissimas iucundissimásque dapes posthabeat aliis cibis ingratissimi saporis: qualis est ceparum, allio rum & similium: quibus quidem extunditur, vt putat crudo stomacho fastidium, & appetentia excitatur: sed hanc præstaret arcessi vel inediâ, vel tenui ac moderatâ victus ratione.* Quamdiu enim cruditas & crapula ægrum stomachum sollicitant & malè habent; acria illa & calida magis homines incitant ad illum nouis cibis infarciendum, quàm ad vtrúmque morbum discutiendum & sanandum.

16. Inuidiam luxus exaggerat iocosè aduersis, quum ad ingluuiem tantam corrigendam viles pauperum cibi hodiè à diuitibus adhibeantur pinguibus mensis, *Fuit in priscis*, inquit, *regibus ac diuitib. singularis & admiranda frugalitas, cuius etiam nunc remanent vestigia in illorum mensis, quæ vilibus epulis instruuntur.*

Paucis autem antè diebus creata est in Vrbe luxuries, & in priuatorum Gallonii & Sempronii Rufi mensis, quas videmus pretiosis & conquisitis cibis exstructas.

17. Argumentatur ex veris efficientibus talis luxus per amotionem falsarum. *Ortum est enim*, ait, *illud malum è corruptis hominum moribus, non ex inopia parabilium & facilium ciborum.*

18. Illa corruptio morum paribus confirmatur, *quòd idem iuuenes ad prauum dociles putabunt sibi licere, quod luxuriosi homines Gallonius & Sempronius ausi sunt contra morem receptum & honestum inducere. Horum enim imitatione insulsâ luxuriosorum iuuenum gula non solùm cibos succi plenos; sed aridos etiam & exsuccos iam consectatur.*

19. Iam frugalitatis ratio præscribitur è disparatis, *vt auaritiâ & effusione vitatis mediocritatẽ sequamur*, quod Ofelli iudicio approbatur. *Hic quoq; tibi cautio adhibenda est, ne, dum luxuriosus noles videri, sordidus turpiter appareas, vel contrà. Itaque victu mediocri & mundo vtere inter præparcum & profusum, inter sordidum & immodicè lautum.*

20. Do-

20. Docuit anteà singularibus exemplis Gallonii & Sempronii in hyperbole mediocritatis peccatum fuisse: nunc docet Auidienum ab eadem deflexisse ad ellipsin, in maxima rerum abundantia, idque variis adiunctis & effectis: primùm, *quòd ex immunditia victus & sordibus cognomen Canis sortitus sit*: deinde *quòd oleis vetustate exsoletis & syluestribus cornis miserè vescatur*: posteà *quòd vappam & acidum vinum bibat*: *oleo taterrimi odoris caules vngat etiam celeberrimis quibúsque diebus: cætera vilium rerum largissimus.* Non dissimilis huic est, quem Syrus describit in Heau. Act. 3. Scen. 2. *Sed habet patrem quendam auidum, miserum, atque aridum.*

21. Locus est è diuersis: *Etsi celebrat dies festos, vtitur tamen in illorum celebratione sordido victu.*

22. Propositis duobus viuendi generibus vno sordidorum, altero luxuriosorum: quærit, *vtros, qui volet nomen sapientis mereri, debeat imitari: profusósne illos Gallonium & Sempronium, an hunc sordidum Auidienum.*

23. Quamuis ostendat summam esse difficultatem dissoluendæ quæstionis, definit tamen, vel potiùs describit primùm ex effectis, *eum nomine sapientis dignum fore, qui neutrò declinabit, id est, neq; ad luxum neque ad sordes deflectet.*

24. Deinde ex dissimilibus, *quòd nō, vt Albutius senex sæviturus in seruos, suas cuiq; ipsorum partes mandabit: nec vt Mæuius luxuriosus, ineptè & effusè subministraturus est aquam odoratam & vnguento perfusam, iuis conuiuis, in quo inest luxus minimè tolerandus.*

25. Altera est pars Satyræ de incommodis intemperantiæ & commodis frugalitatis, vbi mediocris & simplex victus dissimilibus factis cum luxurioso comparatur, *quòd ille quidem integritatem valetudinis sustentet: luxuriosus autem & multiplex eandem labefactet.*

26. Antapodosis enunciatur duplici experientiâ, quod est argumentum ab arte remotum: propriâ, *quæ est in recordatione voluptatis iam perceptæ è simplici victu*: alienâ: *quæ fit ex obseruatione alienæ turpitudinis & intemperantiæ.* Sic Anacharsis consulebat quærenti, *πῶς ἄν τις μὴ μεθύσκοιτο, quomodo quis non se poculis obrueret.* si obseruet, dicebat, quæ ebrii faciunt.

27. Eadem ex efficiente comprobatur, *quòd ex illo victu multiplici & vario dolores stomachi gignantur: exsanguis pallore ora inficiantur: corpus ad consueta munia reddatur ineptum: animus denig; grauetur ad munus suum pessimè affectus.*

28. Ad Protasin hæc efficientia victus mediocris spectat: quo qui vtitur, *postridie somno excitatur expeditior & vegetior ad opus: conuiuiis sodalium potest iucundiùs interesse: dies festos hilariùs agere: corpus extenuatum, & iam ætate ingrauescens meliùs recreare: extremum denique vitæ actum faciliùs sustinere.*

29. Antapodosis superior item augetur dissimilitudine alterâ: *Longè*, inquit, *aliter euenit luxuriosis, atq; huic temperato. Quum enim ille valetudine confligitabitur, aut grauis senectute premetur; non experietur similia nostri moderati commoda, nec reperiet cultum vitæ præterito molliorem & delicatiorem.*

30. Hæc commemoratio priscæ frugalitatis & continentiæ videtur adhibita, tanquam testimonium, ad commendationem victus tenuis & vituperationem sumtuosi. Illa autem sic primùm tractatur è loco diuersorum: *Etsi veteres illi rancidam aprugnam laudabant; emunctissimæ tamen erant naris*: deinde ex fine: *vt illa aprugna seruaretur hospiti tardiùs aduenienti, ab eo comederetur vel rancida vtiliùs, quàm ab edaci & gulosо domino recens & integra consumeretur*: quæ posterior enunciatio est è maiorum collatione.

31. Ad eiusdem commendationem spectat, *quòd* ex adiunctis *Poeta summè expetat & optet, ortum suum in ætatem primorum hominum & continentissimorum heroum incidisse: quæ potissimùm illorum continentiam in omni victu, corporis cultu, voluptatúmq; fuga imitari.*

32. Hactenus docuit, quid luxus damni soleat dare rei & valetudini tam animi, quàm corporis: nunc ostendit, quantum idem famæ & existimationi noceat: quæ quanti sit, minorum collatione declaratur, *quòd bonum nomen suauissimis cuiúsque cantus modis, elegantique & continuo poemati longè antecellat.*

33. Exponit ex effectis, quæ detrimenta luxus importet asoto & luxurioso: *dedecus, iacturam, tuorum & vicinorum iram, odium sui, inanem mortis cupiditatem, summam denique & extremam, ad assem vsque, rerum inopiam.*

34. Asotus sibi in luxu miserè blandiens sic è suis factis colligit: *Qui victum suum ac vitæ cultum modulo ac pede suarum fortunarum metitur, pertimescenda sunt ei incommoda memorata: at, ut ego tumtum facio huiusmodi in victum & cultum meæ, vt multum pòst mihi supersit. Non sunt igitur mihi istiusmodi detrimenta metuenda.*

35. Ex argumentatione asoti Ofellus conficit maiorum collatione, *id, quod ipsi superest è tantis opibus, insumendum meliorem & laudabilem rem fore insumendum, quàm in magnificas & sumtuosas conuiuia.*

36. Vsus iste amplificatur distributione è subiectis: *quòd illa facultas, quæ superat, honestè impendi possit in homines indignè & immeritò paupertate pressos, in ædes instaurandas, in parandam denique auiculam & amplificandam*: quæ cohortatio illustratur ad iunctis status præsentis ac diuitiarum inconstantiâ & mutabilitate: cuius comes erit posteà ingens risus inimicorum.

37. Quærit iam Poeta, *in illa Fortuna irrisore mutatione vter constantior & silentior futurus sit: contentúne vixit paruo qui parum, & ad meliores casus maturè se comparauit, an asotus, qui in omnium rerum abundantia & felicitate de rebus dubiis & honesta fama nihil cogitauit?* qui locus constat ex aduersis, quorum pars quidem posterior breui similitudine augetur.

38. Generalis quæstio & admonitio ad temperantiam & frugalitatem speciali exemplo Ofelli comprobatur, tanquam res à thesi ad hypothesin, vt dicitur, traduceretur: quod paribus tractatur: *siquidem ille nō lautiùs, nec largiùs, nec sumtuosiùs in summa rerum copia vixit, quàm in maxima earum tenuitate, postquam omnibus fortunis est eversus.* Ad eàndem hominis continentiam accedit *patientia paupertatis & tolerãtia rustici laboris, quem capit libenter in agro olim suo, sed nunc conducto ab Vmbreno Augusti milite.*

39. Poeta confirmat hanc frugalitatem testimonio ipsius Ofelli, quem facit sic de victu moderato prædicantem, quum res ipsius erant vel integræ vel accisæ. Narrat igitur è loco diuersorum materiam & formam victus familiaris, ac primùm dicit, *illum constare diebus profestis ex olere & fumosa perna: sed longo pòst reditu hospitis vel conuiuæ vicini pertinuam opere intermisso, ex pullo & hœdo, non ex pisibus Vrbe petitis: mensas item secundas ex vua pensili, nuce & ficubus duplicibus.*

40. Forma compotationis describitur ex eodem genere rationis: *quòd conuiua bibituri sint, non quantum*

arbiter conuiuii & magister solet præscribere & imperare: sed quantum sibi quisque potionis ipsi liberè præscribet: itáque nullus ebrietati relinquitur locus. Quòd si quis fortè in conuiuio peccasset, exhaurire calicem cogebatur, dedecoris tantùm, non arbitralis iudicationis aut inuitationis caussâ. Erat quoque paullò largior compotatio post factam Cereri libationem: cuius ratio è fine redditur, *quò segetes illâ precibus ac votis solicitatâ latiùs ac veriùs nascerentur.*

41. Hac prouocatione ostendit, *mediocrem vitæ statum & cultum ab omnibus Fortunæ telis & ictibus tutissimum esse*, atq; paribus docet *se perinde illâ nocente & fauente æquabilitatem vniuersæ vitæ seruasse.*

42. *Quòd de fortunis amissis non sibi dolentius sit deplorandum*, è caussis diuersè tractatis probat: *Nihil cuiquam natura proprium & priuatum statuit: sed occupatio prima, vis belli, vitiorum pernicies, interitus hominum, constituunt vnumquemque alicuius rei dominum, de qua postea ille deturbatur ab iisdem caussis. Itaque*, inquit Ofellus, *armemus iam nos animis fortibus ac paruo contentis maturè aduersus tantam rerum inconstantiam, varietatem & commutationẽ*, de qua dicitur Agamemnon sic diuinadmonitus,

Ουκ ἐπὶ πᾶσι σ' ἐφύτευσ' ἀγαθοῖς
Ἀγαμέμνον Ἀτρεΐδη·
δεῖ δέ σε χαίρειν ἢ λυπεῖσθαι.
Θνητὸς γὰρ ἔφυς. κἂν μὴ σὺ θέλῃς,
τῶν θεῶν ὅτῳ βούλομένῳ ἔσαι.

Non ad omnia te genuit bona,
O Agamemnon, Atreus.
Oportet te gaudii & tristitiæ consortem esse.
Mortalis enim natus es, vtque id nolis,
Dis tamen placitum, vt sic eueniat.)

Quod fiet si tempestiuè, frugaliter ac modestè vitam studuerimus traducere, vt fuit initiò propositum.

Enarratio Grammatica.

Boni.] Compellat hîc asotos & ad temperantiam sic inuitat, vt discant, quid & quantum valeat vita frugaliter & honestè acta ad animi tranquillitatem & facilitatem. Sic Cicero 1. de diuinatione loquitur, *Xenophon Socraticus, qui vir & quantus?* quâ duplici categoriæ coniunctione, θαυμαστὸν ὅσον ἀνῆκται, ἃ ποιοῦντι, τοῦτ' ἐστιν, ἃ τὸ τυχόν, quid mirandum, *non quidlibet*, significatur, essentiáq; rei exornatur maximè, quò etiam illud Odes 16. lib. 2. pertinet:

Viuitur paruo benè, cui paternum
Splendet in mensa tenui salinum.

Eôdem quoque Pythagoras nos inuitat:

Εἰθίζου δὲ δίαιταν ἔχειν καθάρσιον, ἄθρυπτον.

Insuescе eam victus rationem sequi, quæ pura, nitida, miniméque delicata sit.

Viuere autem paruo est virtus, dicitur Græcè, ἀρετή ἐστι βιοτεύειν λιτῶς καὶ ἀφελῶς, vel, vt Theognis, ζῆν ἀπὸ τῶν ὀλίγων, quod Satyr. 4. lib. 1. dixit, *parcè & frugaliter viuere*, vel per nomen: ἀρετή ἐστιν ἡ ἀφέλεια, ἢ τὸ λιτὸν, ἢ λιτότης ἢ εὐτέλεια, *moderatio & frugalitas*, ἢ ἀφελὴς ἢ δίαιτα ἢ λιτὴ νομίζεται ἀρετή, *ratio viuendi simplex ac tenuis existimatur virtus*: de qua Cicero libro tertio Tusculanarum.

Sermo est.] Hic sermo est ἐλεγκτικὸς καὶ λογικτικὸς, partim compositus ad arguendum, partim ad præcipiendum & docendum: quod locutionis genus sumtum est è Platonis Sympos. ἃ γὰρ ἐμὸς ὁ μῦθος, ἀλλὰ Φαίδρου τοῦδε, ὃν μέλλω λέγειν, *non enim est meus sermo, sed huius Phædri, quem ego habiturus sum.* Item à Plutarcho vsurpatum Symp. 8. καὶ δὴ καὶ ἐμὸς ὁ μῦθος, ἔφην, ἀλλ' ἀγνῶτες τὸν Ἄπιν ὅτως λοχεύσασθαί φασιν, *neq; meus est sermo, inquit, sed Aegyptii aiunt hunc Apin tali partu in lucem editum.* Denique ab Horatio è priori sumtum & huc accommodatum.

Abnormis sapiens.] Qui non similiter aliis nec exactè sapit ad normam aliorum Stoicorum, quorum disciplina fuit contrà opinionem vulgi instituta: in qua hæresi hunc Ofellum fuisse potiùs existimauerim quam contrà: quod etiam mecum sentire vetus interpres videtur: quum scribit eum aliquot Stoica dogmata è Græcis transtulisse in versus Latinos. Abnormis autem Græcè dici potest, ὁ μὴ φρονῶν πρὸς τὸν ἄλλων κανόνα καὶ γνώμονα, vt crassa Minerua, ἀμαθὴς καὶ παχὺς, ἢ παχεῖ μύσῃ, & significatur Ofellus magis moribus & vitæ integritate egisse Stoicum quam doctrinâ, ingenii eruditione, arte ac ratione.

Inter lances.] Obseruandum est hoc genus loquendi, vt monui Ode 6. lib. 3. *Inter vina*, meliùs dici Latinè, & inter lances & mensas, quàm per gerundia, inter epulandum & lautè cænandum, quod dici etiam solet inter cænam & super cænam.

Quum stupet.] I. quum acies oculorum perstringitur nitore vasorum & ciborum lautiorum odore, totiùsque conuiuii splendore hebescit, & animus in falsa inclinatur, quæ, neglectâ veritate, facilè approbat.

Acclinis.] Lectio recentiorum recta est, qualem interpres Plinii Gallicus sequutus est li. 8. c. 15. de Machli fera, *quam non cubantem, sed acclinem arbori in somno, eáq; incisa ad insidias capi scribit: elle ne se couche iam ais elle s'endort appuyée contre vng arbre, lequel encochè parauant tombe auec la beste ainsi finement prise.* Idem narratur l. 6. Comment. Cæsaris de bello Gallic. de Alcibus: *his sunt arbores pro cubilibus, ad eas se applicant atq; ita paulùm acclinata quietem capiunt*: sic legendus est hic versus. 855. l. 10. Aeneid.

— *Corpúsq; leuabat*
Arboris acclinis trunco:

Dicitur autem hîc acclinis falsis, quomodo Cicero loquitur libro primo Epistol. ad Quintum Fratrem Epistol. 2. niti veritate, vt libro primo de officiis, niti consilio, quod Græcè dicitur διάνοια παραπλινομένη ψεύδεσι.

Impransi mecum.] I. ἀνάριστοι ἢ ἄδειπνοι ὄντες, quum impransi vel incænati fueritis, in hanc mecum disquisitionem incumbite jeiuni.

Cur hoc.] Exple, disquirendum est jeiuno stomacho?

Malè examinat.] I. cibis & immodicâ potione repletus non perspicit, quid in quaque re verum, sincerúmue sit. Hi recti *tu sectatus, lassus, siccus, & inanis* exspectatione suspendunt verbum *sperne*, longè remotum. Videtur autem Poeta respicere ad hunc versum trochaicum, quem Plutarchus ex aliquo Poeta profert in libello, *quomodo quis cognoscat suos in virtute profectus*:

Πρὸς γάθμη πέτρον τίθεσθαι,
Οὐ μὴ πρὸς πέτρῳ γαθμήν.

Ad amussim oportet lapidem applicare, non autem ad lapidem ad amussim.

quo monemur, ne quid præposterè faciamus: quod non vitant, qui ad vitam morésque suos volunt leges accommodare: non autem vitam ad rationem legum conformare: sic qui volet rectè de esculentis ac poculentis iudicare, ad his fruendum accedat post laborem famelicus & sitiens, & tum primum

primum quémque cibum & potum etiam vulgarem maximè probabit, hócque contentus luxuriosum spernet: contrà illi eueniet, si inexercitatus, miniméque famelicus eodem acceſſerit.

Laſſus ab.] I. defeſſus ab equitatione dura succuſſantis equi & indomiti: ſic Plautus loquitur, defeſſus à gerunda aqua. Sæpius tamen laſſus & feſſus ponderе ſtudiorum, opere, curſu, viâ, ſtudio venâdi. Græcari eſt τὸ τοῖς γυμνασίοις ἐλλυίζειν, *more Græcorum exercitari.*

Aſſuetum Græcari.] Id eſt, qui ſolitus eſt exercitationibus & ludis Græcorum minùs laborioſis vti: ideóque quidam aſtruunt, *molliter*, verbo Græcari, & hîc ita ſumendum eſt. Præterea hoc verbale retinet ſyntaxin ſui verbi: quod à Poeta & Oratoribus conſtruitur cum infinito. Cicero 5. de Fin. *Demoſthenes aſſueſceret voce fremitum fluctus vincere*, & Virgil. 1. Georg.

— *votis iam aſſueſce vocari.*

Seu pila.] Hîc repetendum eſt verbum, *agit te*, id eſt ſiue tu flagras cupiditate ludendi pilâ, vel ſi te iuuat eâdem ludere vel diſco: deinde ellipſis τῶν *lude pilâ*. De ludo pilæ vide lib. 2. Galeni de ſanitate tuenda, vbi fiunt quatuor genera: pila magna, parua, inanis & corycos: totidem apud Latinos, follis, trigomalus paganicus, harpaſtum: de quibus lege Hier. Mercurial. lib. 2. gymnaſticæ. Sic Plato Epiſt. 15. ad Dionyſium Tyrannum, iubet ipſius colluſores in ludo pilæ ſaluere: τὸς συσφαιριστὰς ἀσπάζῃς ὑπὲρ ἐμοῦ. Quod autem dicitur hîc *pila velox*, videtur idem ſonare, quod *follis leuis*, qui conficitur ex aluta & flatu ſolo repletur: ſed à Propertio lib. 3. hæc velocitas pilæ refertur ad iactum:

Quum pila veloces fallit per brachia iactus.

Auſterum.] Hæc vox eſt originis Græcanicæ, vt docet Euſtathius ad finem Odyſſ. ε. illam declinans παρὰ τὸ αὔειν, ὅπερ κυρίως τὸ καίειν καὶ ξηραίνειν σημαίνει· quod ſignificat propriè *vrere & ſiccare*: vnde παράγωγον eſſet, αὐστὸς, & ex hoc τὸ αὐστηρὸν καὶ τὸ αὐσταλέον τὸ ξηρὸν καὶ αὐχμηρόν, *aridum & ſqualidum*: atque dicitur propriè de liquidis, vt οἶνος καὶ χυλὸς αὐστηρὸς, *vinum & ſapor auſterus.* Hic locus Gallicè redditur, *l'affection & deſir oſtant doulcement la grande peine & trauail ſans le ſentir*: transfertur tamen & ad perſonas & ad res ſeueras, aſperas & moleſtas, vt ad Piſones, *auſtera poemata.* Syntaxis autem, quæ τὸ *molliter* coniungit ὑπερβατικῶς cum verbo *Græcari*, non mihi probatur.

Studio fallente.] Cuius ludi & vincendi cupiditate, à more & voluptate, grauis labor, qui ex eo percipitur, omnino nõ ſentitur & fallitur ſuauiter, vel certè admodum minuitur.

Pete aera.] Hoc reſpondet ſuperiori, *lude pilâ*, modò ſuppleto: quod valet, lude diſco, vel diſcum iace in ſublime, qui vi emiſſus ſecat & diſcutit aerem, & quia hic leuis eſt, facilè cedit grauiori.

Quum labor extuderit.] Hoc etiam videtur depromtum è reſponſo cuiuſdam coqui, qui, quum Dionyſius Syracuſanus acceptus à Lacedæmoniis cænâ fuiſſet, nec cibis appoſitis ſe delectari dixiſſet, hoc tibi contigit, inquit ille, quia nec venatu, nec curſu famem & ſitim opſonâſti, quibus Lacedæmoniorum epulæ condiri ſolent. Hic coquus fuit inſtructus diſciplinâ Cyri, quæ lib. 8. Cyropæ. ſub initium ſic memoratur: καὶ ὅτε αὐτὸς ποτὲ περὶ ἱππῶσαι λέγειν ἤρξατο, ὅτ' ἵπποις ἀγυμνάστοις σῖτον ἐνέβαλε id eſt, *atque ipſe nunquam cænam ſumebat priùs, quam ſudaſſet: neq; equis nondum exercitatu pabulum porrigebat*, προνοῶν διὰ πόνων καὶ ἱδρῶτος τὰ σώματα γίγνεσθαι, *prouidens laboribus & ſudore corpora reddi ſolidiora & firmiora. Itaq; quum laborioſa exercitatio deduxerit & excuſſerit ſibi faſtidia ciborum.* Gall. *Quand le grand exercice' aura oſté le degouſtement & fait venir l'appetit, dedaigne pour voer, aiant grand faim, laviande vulgaire, & ne boiuent que duuin rude ſil ne' ſt addouci de miel exquis, ſi lon te dit, que le des pencier eſt aux champs, & quela, mer eſt en tempeſte & tour mente empeſchant le peſchage.* Promus autem Græcè dicitur ταμίας.

Hymettia.] De monte Hymetto vide Od. 18. libro ſecundo.

Mare hyemat.] Id eſt, tempeſtate iactatur, & agitatur. Hæc verba per inuerſionem ſyntaxeως etiam efferuntur, quæ ſic rectè & clarè enuncianda ſunt: *Mare atris procellis turbatum & agitatum defendit piſces à captura & piſcatum impedit. Itaq; ne exſpectes cibos appoſitis meliores.*

Mare atrum.] Plinius ſcribit non eſſe maris certum colorem: ſed pro ventorum qualitate mutari, & aut flauum eſſe, aut luculentum, aut atrum: vnde Virgil. initio l. 5. Æneid.

— *Fluctúſq; atros aquilone.*

ſed cauſſas huiuſmodi colorum non expreſſit, quæ poſſunt cognoſci è libro de coloribus Ariſt. vel Theophraſti: ἢ γὰρ ὅλως τὸ μὴ ὁρώμενον ἐστι τῇ φύσει μέλαν, ἢ ἀφ' ὧν μηδὲν ὅλως φέρεται φῶς πρὸς τὰς ὄψεις. τὸ γὰρ μὴ ὁρώμενον, ὅταν ὁ περιέχων τόπος ὁρᾶται, φαντασίαν ποιεῖ μέλανος. Φαίνεται δὲ πᾶν τὰ τοιαῦτα ἡμῖν ἅπαντα μέλανα· ἀφ' ὅσων γὰρ ἀφαὸν ἢ ὀλίγον ἀνακλᾶται τὸ φῶς. *Aut enim quod non cernitur, naturâ eſt nigrum. aut à quibus nullum prorſus ad oculos lumen refertur. Quod enim non videtur, quum locus ambiens videtur, præ ſe fert ſpeciem nigri. Apparent autem talia nobis omnia nigra, à quibus lumen rarum & exiguum reflectitur.* Ex his ſatis conſtat, Poetas non hîc loqui de verè atro colore, ſed apparente poſt ſublatum è ſuperficie aquę læuorem & planitiem vehementi ventorum agitatione: quæ conſequi ſolet aſperitas ſuperficiei perexigui luminis capax: de qua quidem aſperitate maris dictum eſt in Ode 5. l. 1.

Quod autem ſuprà legiſti, *fluctus atros* dicit à Virgilio, id Cicero contrà per *fluctus canos* pronuntiat: hic legendum eſt cana flumina, ſicut Pindarus olymp. εἰδ. α αὐτιστρ. 2. ἄγχι δ' ἐλθὼν πολίας οἶδσ ἐν ὄρφνᾳ, id eſt, *veniens autem prope canum mare ſolus in nocte*: vbi Scholiaſtæ reddũt huius coloris rationes, ἢ ἀντὶ τῆ γεραιᾶς νοεῖ, διὰ τὸ εἶναι προγενέστερον τὸ ὕδωρ τῶν ἄλλων στοιχείων, ὡς ἔφαμεν· ἢ ἀντὶ τῆ λευκῆς, λευκαίνεται γὰρ τῇ τῶν κυμάτων περιφορᾷ καὶ διυήσει, id eſt, *aut pro ſenili & antiquo intelligi: propterea quòd aqua natu creditur maior, quàm reliqua elementa, vt diximus, aut pro albo. Albeſcit enim circumactu fluctuum & undarum volubilitate.* Denique color maris apparet hic aut ille pro ratione venti aquas mouentis.

Cum ſale.] Prandia & cænæ hominum tenuiorum ſolent conſtare è ſolis pane & ſale, quod genus cibi apparati benè placat famelicum & iratum ventriculum, ubi videtur Poeta deſignare Naſturtium Perſarum opſonium, præter quod illi nihil adhibebant ad panem, ait Cic. Tuſcula. 5. & ſignificare, homini exercitato & famelico non minorem fore voluptatem in naſturtio illo, quo veſci Perſas eſſe ſolitos ſcribit Xenophon, quàm in Syracuſanis menſis, vt eſt 2. de Finibus. Eſt autem naſturtium, cuius loco hîc ponit Horatius ſalem, herba in quarto gradu calida & ſicca, de qua Plin. primùm lib. 19. cap. 8. *Naſturtium*, ait, *nomen accepit à narium tormento, ac inde vigoris ſignificatio*

id vocabulum prouerbio vsurpauit, veluti torporem excitantis. Deinde l. 20. c. 13. *Nasturtium Venerem inhibet: animum exacuit.* Item Dioscorides l. 2. cap. 144. vbi contrà, atque modò Plinius, scribit, *Nasturtio, vt Erucâ, Venerem exstimulari.* vide prouerbium, ἔστιε πάρδαμον, id est, *comede nasturtium*, in stupidos & socordes dici solitum: quam quidem herbam Varro etiam scribit sic nominatam, *quod nasum torqueat.* Paulò diuersa est ratio vocis Græcæ πάρδαμον sic dictæ, quia suo acri calore caput tentat & domat, quasi παρέδαμον: quod fit ex sympathia superioris orificii in stomacho cum cerebro: quod quidem orificium Græci vocant παρδίαν: vnde nonnulli malunt deflectere cardamum: proximam autem huic habent acrimoniæ facultatem σίνηπι ἢ νάπυ, ὡς λάχανα ὄντα δριμύτερα ἢ ὀργιλώτερα, *vt sunt hæc olera acriora & ad iram magis prouocantia*; atqui prius dicitur παρὰ τὸ σίνεσθαι τὸς ὤπας, τὸτ' ἐστι παρὰ τὸ βλάπτειν τὸς ὀφθαλμός, id est, *quòd oculos ladat*, de quo Columella fecit, *Séque lacessenti fœtum factura sinapis*, sicut cæpam dixit lacrymosam, vt epist. 12. notabitur.

Vnde putas.] Qua ex re & quomodo vim istam leniendi stomachum salso pani accessisse putas?

Non in caro.] Videtur hæc sententia è dictis & apophthegmatis Socratis depromta: quam Stobæus sermone 5. de temperantia citauit. Σωκράτης ἔλεγε, δεῖν τὰς ἡδονὰς μὴ παρ' ἄλλων, ἀλλὰ παρ' ἡμῶν θηρᾶσθαι· προδιατίθεσθαι δὲ τὸ σῶμα ὃν χρὴ τρόπον. *Socrates dicebat, voluptates non ab aliis captandas esse, sed à nobis ipsis: corpus autem priùs, vt decet, rectè constituendum & præparandum*: ὅτι ἐν πόνῳ τὰ μαλακὰ γίγνεται: *Quia è labore placida & mitia omnia gignuntur*, ait Xenophon.

Talem autem corporis constitutionem sic Annæus Seneca l. 7. c. 2. de beneficiis informat, *Illa est voluptas & homine & viro digna, non implere corpus, nec saginare, nec cupiditates irritare, quarum tutissima est quies: sed perturbatione carere, & eâ, quæ hominum inter se viuentium ambitus concutit, & eâ, quæ intolerabilia ex alto venit, vbi de Dijs famæ creditum est, vitijsq; illos nostris æstimauimus. Hanc voluptatem æqualem, intrepidam, nunquam sensuram sui tædium percipit hic, quem deformamus cum maximè: qui, vt ita dicam, diuini iuris atq; humani peritus, præsentibus gaudet, ex futuro non pendet.*

Tu pulmentaria.] Huc pertinent, quæ Tusculan. 5. dicuntur cibos condire: *Darius in fuga, quum aquam turbidam & cadaueribus inquinatam bibisset; negauit vnquam se bibisse iucundius: nunquam videlicet sitiens biberat: nec esuriens etiam Ptolemæus ederat, cui quum peregrinanti, comitibus non consecutis, cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est ipsi eo pane iucundius.* Socratem quoque ferunt, quum ad vesperam vsque contentiùs ambularet, quæsitúmque esset ex eo, quare id faceret; respondisse, se, quò meliùs cænaret, opsonare ambulando, non condiendo, famem, quam proponebat, vt optimum condimentum, contra luxum Athenienssium. Hæc certè depromta è capite vigesimo septimo Prouerbiorum versu septimo: *Anima saturata calcat fauum, & anima esuriens etiam amarum pro dulce sumet.* Sic certè Lacedæmonii epulas suas condiebant labore in venatu, sudore, cursu, & fame: Cuiusmodi institutum Plutarchus memorat in Laconicis institutis: *Quum*, inquit, *maximè commendaretur apud eos ius, quod dicebatur atrum, ita vt sine ijs carnem non requirerent, sed eam iumentibus concederent: eius gratiâ Dionysius Siciliæ tyrannus Laconicum emisse coquum fertur, atque vt nulli parcens summi tui ius illud pararet, imperasse: sed quum degustasset, ab eo ita abhorruisse, vt exspuerit. Tum verò coquum ei dixisse, corpore priùs exercitato, Laconicum in morem, & abluto in Eurota flumine, ô rex, istius iuris opsonio vescendum est.* Hæc sententia legitur etiam in vita Lycurgi, atque illa in prouerbium cessit, ἅπανθ' ὁ λιμὸς γλυκέα πλὴν αὐτῆς ποιεῖ, id est, *omnia fames suauia reddit præter se ipsam.* Vox autem *pulmentarium* deflectitur à pulte: quâ solâ nec alio cibo veteres Romani diutissimè vixerunt, & hanc ignorârunt Græci, sicut Romani polentam Græcorum: de quo Plinius lib. 18. cap. 3. *Pulte, non pane, longo tempore vixisse Romanos manifestum: quoniam inde & pulmentaria hodieq; dicuntur. Et hodie sacra prisca atq; natalium pulte frixilla conficiuntur: videturque tam puls ignota Græciæ fuisse, quàm Italiæ pollenta.* Sed ex Celso damnabantur olim pulmentaria, quę egerent alio pulmentario: ideóque Persius Sat. 3. videtur vsurpare pulmentaria vncta pro pinguioribus & lautioribus opsoniis:

Vncta cadunt laxis hinc pulmentaria labris.

Et Iuuenalis Sat. 7.

Veniet, qui pulmentaria condit.

Itaque puto hunc locum de huiusmodi pulmentariis, non de vilioribus intelligendum: quorum posteriorum helluo ille apud Plautum in Mostellaria iocosè appellatur pultiphagus voce semilatinâ.

Pinguem vitiis.] Ellipsis est coniunctionis æthiologicæ, *nam*, vel similis: vbi significatur homo otio, crapulâ & ingluuie languescens & pallescens & vt vno verbo dicam γαστρίμαργος ἢ μαλακὸς: quem optimus quisque cibus & potus nunquam solet iuuare.

Nec ostrea.] Hanc vocem per synæresin εἰς δυοσυλλαβίαν συστέλλειν δεῖ: cuius inclinamentum aperuimus Ode vigesimâ nonâ libri tertii, ac simul de hoc genere piscium testaceorum dictum est, sicut de Scaro, in Grammaticis secundorum Epodôn.

Lagoit.] Est Lagois quibusdam piscis similitudinem leporis terrestris referens: qui etiam Græcè λαγὸς ἢ λαγῶος θαλάσσιος, *lepus marinus* dicitur. Aliis verò est auis peregrina: quod vero est similius: leporis enim marini esus lethalis est, tantum abest, vt in deliciis esse possit Plinius libro nono, capite quadragesimo octauo: *Nec venena in mari cessant dira, vt in lepore: qui in Indico mari etiam tactu pestilens: vomitum dissolutionémq; stomachi protinus creat.*

Vix eripiam tamen.] Grammatici obseruant hoc verbum simpliciter & absolutè positum dici de periculis, qualia videntur subire dediti gulæ & crapulæ: sic Virg. 3. Aeneid.

Hos Helenus scopulos, hæc saxa horrenda canebat.
Eripite, o socii, pariterq; insurgite remis,

Neque solum simpliciter & absolutè positum hoc verbum habet locum in periculis notandis, sed denotat etiam pericula in plena & integra syntaxi, vt Donatus tradit act. 2. Sc. 2. Phorm. *atque ex crimine hoc Antiphonem eripiam, atque in me omnem iram deriuem senis.* Benè dixit, interpres ait, *eripiã ex crimine, quasi ex incendio: quo verbo vim significat doli pro eo, qui iam teneatur oppressus:* quæ significandi ratio firmatur ab eodem interprete testimonio Virgil. in fine lib. duodecimi Æneid.

— Tu ne hinc spoliis indute meorum
Eripiare mihi?

Quòd si non tibi probetur huiusmodi obseruatio, tu po-

tu potes sic illud construere: vix tamen eripiam teà consectatione cupediorum & infamis intemperantiæ, vel: vix deducam te de hac sententia & consilio, quo persuasus indulges luxui pudendo: quomodo loquitur Cicero, eripere se à miseria.

Tergere palatum.] Palatum tergere pauone, est suaui huius auis sapore palatum alio ingrato imbutum, velut labem, eluere & demulcere.

Corruptus.] Id est, qui iudiciũ habet vanitate rerum corruptum, & falsitate contaminatum. Sic Virgil. substantiuè vsurpauit vana Aeneidos 11.

Vt vidit fulgentem armis, ac vana tumentem.

quod Seruius interpretatur plenum *περιαλοξίας*, plurimum vanæ & falsæ de se opinionis habentem: qualem hic asotus habet de veris saporibus à vitiosa cupiditate, non naturali profectam. *Tò vanis autem rerum* ostendit Poetam magis gaudere rectione nominum, quàm conuenientiâ, sicut *fictis rerum*, & *amara curarum* Ode duodecimâ libri quarti & Satyrâ octauâ libri huius, vt ibi monuimus.

Rara auis.] Hoc est rerum omnium solemne, vt qui quid est rarissimum, ita est carissimum & videtur optimum corruptis palatis.

Et picta pandat.] Pauo Græce dicitur *τάως ω, καὶ ταῶς ταῶνος ταώνη, ης, παρὰ τὸ τὴν οὐρὰν τείνειν*, ab extendenda cauda. Columella eandem auem etiam appellat pauũ & pauam pro masculino & fœminino, vt Græcè & Hebraicè רננים *renanima* forti clamore & læto de pulcritudine plumarum, Iobi capite 39. 16. Præterea synecdochicῶs dicitur *ὄρνις Μηδική*, *auis Medica*: quam Agell. l. 7. c. 16. memorat è Varronis Satyr. *περὶ ἐδέσμ. Inter delicias cœnarum & ciborum ab ingluuie luxuriantis gulæ vesti gatam, præstantiorem quidem in Samo insula. Illam mensis apposuit Romæ primus Hortensius Orator in adipali cœna sacerdotii sui. Saginare primus instituit circa nouissimum piraticum bellum M. Ausidus Lurco, exeóque quæstu reditus sestertiũm sexagena millia habuit.* Gall. M. *Ausidus fut le premier, qui teint des pauons al' engres, ouil gaignoit par an soixante mille sesterces. Cela fut du temps de la derniere guerre contre les Corsaires.* Cic. 3. de finib. scribit, *caudam pauoni non propter eius vsum, sed ad quendam ornatum à natura donatum, cuius caudæ conchatæ gemmantes expandit colores aduerso maximè sole, quia sic fulgentiùs radiant*, vt Plin. refert l. 10. c. 20. De hoc etiam vide Athen. lib. 8. Aristot. Oppian. *ἐξ ουτικῶν*, de aucupiis, & Satyram secundam libri primi. Verbum autem, *pandere*, quod est aperire & patefacere, Gall. *ouurer, estendre, deploier*, Nonius tradit è Varrone dici, quasi panem dare, qui famelicis & ad fanum Cereris, his semper apertum, tanquam ad asylum, confugientibus, nunquam negabatur.

Ad rem.] Id est, ad carnis saporem, cibique gratiam.

Cocto num.] Nulla est hîc *ἀνθυπόφορα* per licentiam. Hæc autem interrogatio suspendit anthypophoram negatam, non editur, neq; remanet in pauone cocto ille gemmantis plumæ ornatus.

Carne tamen.] Hæc oratio videtur mihi sic apertiùs explicanda: *quamuis hæc pauonis caro nihilo præstet carni gallinæ, perspicuum tamen facis, te formâ illius & pulcritudine dissimilis coloris captum, quum illam malis, quàm hanc.* Itaque non est distinguendum post *nihil*, sed tantum post *illa*. Scio tamen non deesse, qui contrà sentiant & reiiciant hæc verba, *hæc magis illâ*, ad sequens *deceptum*. Sed ex vi argumenti nota est sententia, quamuis syntaxis verborum sit aliquantò implicatior, vtramuis in partem resoluas: ad meum autem sensum sic illam ordino: *Quamuis illa gallinæ caro non alia sit, atq; caro pauonis: manifestum est tamen te captum esse pulcritudine plumæ dissimilis alteri*, id est, vt breuiùs dicatur: *non carne harum auium, sed earundem variâ plumæ formâ moueris.* Quòd si construxeris, *nihil hac magis illâ* cum sequentibus, opus tibi erit his obscurioribus supplementis, quàm sunt nostra, sic: *Quamuis nihil distet carne inter has aues: patet tamen te magis deceptum esse imparibus formis, scilicet hac magis pauonis formâ, quàm illâ gallinæ*, tu tamen, Lector, vtram velis expositionem deliges, & ad vtramque, si potes, aggregabis meliorem. Ad hæc non dissimulabo, nec improbabo hanc Xylandri Augustani lectionem *διὰ τῆς μεταστροφῆς*.

Carne tamen, quamuis, distat nihil hac magis illa.

vnâ voce in duas solutâ.

Esto.] I. istud tibi do, vt sapiat tuo palato caro pauonia suauius quàm gallinaria.

Vnde datum.] Certè illa palati subtilitas, in secernendo & internoscendo lupo, qui captus est inter duos pontes Tiberis, ab eo, quem laneum vocant, qui circa eiusdem ostia, magis vitiosa est, quàm naturalis.

Pontésne.] Hi duo pontes priùs dicebantur Insula sacra, de qua lege Plutarc. in vita Valerii Publicolæ initiò. Præterea hiatus huius piscis, vt cæterorum, capti & extra suum elementum positi indicat, illum grauiter laborare & mox interiturum, præsertim quum Plin. l. 9. c. 11. scribat: *Quidam putant lupum esse piscem, quem Aristoteles vocat* l. 5. c. 9. Histor. anim. *λάβρακα*, deflexum *παρὰ τὸ λάβρως καὶ ἀθρόως τὸ θέλεαρ κατεσθίειν, διότι κέχηνεν αὐτῶ τὸ στόμα*, sicut Suidas docet: *quòd auidè & vniuersam escam deuoret, ideóque est ore hiulco, & patulo*: sed hic hiatus in mari est voracis piscis, & alter extra illud est laborantis & moribundi, vt Martialis libro decimo tertio de mulo fecit, quem viuum docet posse seruari, si in aqua marina aduehatur, vbi tandem languescit, nisi mari viuo restituatur:

Spirat in aduecto, sed iam piger, aquore mulus:
Languescit, viuum da mare, fortis erit.

Alii lambracen genus lupi censent esse, qui est Columellæ varius. Cæterùm mulus piscis Græcè dicitur *τήγλα ἢ τήγλη, παρὰ τὸ τοῖς πίνεσιν τῦ ὕτος*, quod etymon Aristoteles videtur confirmare libro modò citato, *ὁ γάβραξ καὶ ὁ τειχίας δὲ, καὶ τὰ πετραῖα δίς τίκτει, τήγλα ἡ μόνη τοῖς* quem locum Plin. l. 9. c. 51. sic interpretatur, *Piscium lupus & trichias bis anno parit, & saxatiles omnes, muli ter.* Huius item piscis gratiam lege apud eundem lib. 9. capite 17. & magnitudinem, quæ non exsuperat pondere binas libras, vnde Martialis:

Nolo mihi ponas rhombum, mulúmq; bilibrem.

Feneștella vult mulum dictum à colore molliorum calceorum, quos Festus vocat muleos è Catone. Præterea Plinius refert Asinium celerem olim emisse mulum sestertiis 8: quod pretium Macrobius tradit fuisse octo millium nummûm. Ac ne fabula putetur, Iuuenalis Saty. 4. similem luxuriam Crispini exagitat: qui seruilis ordinis adeò locupletatus fuerat, vt non dubitârit mulum sex millibus nummûm mercari, nostrâ æstimatione circiter centum quinquaginta aureis coronatis:

—— Mulum sex millibus emit
Aequantem sanè paribus sestertia libris.

Irridet hîc insanum emtorem Iuuenalis, quomodo nos Galli ludimus, *l' argent pese la marchandise*, non quòd mulus sex libris penderet. Scribit tamen Seneca l. 15. Ep. ad Lucil. *Mulum pondo quatuor librarum*

Tiberio imperatori donatum, qui delatus in macellum emtus est à Pub. Octauio quinque sestertiis. Sed hæc magnitudo rarissima, maximéque suspecta, & illa octoginta librarum apud Plinium in mari rubro inuenta longè prodigiosissima videtur.

Ducit te.] Id est, excitat te, commouet, afficit species magni muli, quam tamen spernis in magno lupo. Potest etiam explicari, delectat te, vt loquitur ipse Sat. 7. huius libri, *me dixerit ille duci ventre*, id est, delicatis cibis delectari.

Ieiunus.] Id est, qui rarò est ieiunus, sed ferè semper plenus, vulgaria contemnit: sed qui famem labore & inediâ solet opsonare, primum quémque cibum libentissimè arripit, nec vnquam vulgares cibos contemnit. Huius rei documento fuerunt Lysimachus rex Persarum & Darius sitibundi. Sunt quoque omni tempore plerique omnes cuiusuis ætatis & ordinis: qui rarò sitiunt & esuriunt, vt ferè saturi ac pleni, fastidiant optimos quosque cibos.

Temnit, &c.] Donat. in And. Act. 3. Sc. 2. v. 14:

O Daue, itáne contemnor abs te?

annotat: temnor autem Græcum est, id est, cædor & reiicior, τὸ τέμνομαι: nam veteres *temno* dicebant sine præpositione.

Porrectum.] Arbitror hîc ellipsin esse discretiuæ, sed vellé, quod sic Gallicè redditur, *mais*) *auroit grand ennie de voir un beau grand poisson estendu dedans vn grand plat, dit vn grand friand, qui merite bien que l'on lui vienne gaster & rauir ce qu'il a deuant lui.*

Harpyiis.] De Harpyiis sic Hesiod. in Theogon.

Ἡ δ' ὠκείαν τέκεν Ἶριν
Ἠνώμους θ' Ἁρπυίας, Ἀελλόπ', Ὠκυπετείν τε,
Electra celerem peperit Irin,
Pulcricomásq; Harpyias, Aellóq;, Ocypeténque.

His quidam addunt *Celeno*. Definiuntur autem ab Hesiodo Deæ quædam rapaces: sed ab Eustathio in hunc versum Odyss. α.

Νυῦν δέ μιν ἀπλείως Ἁρπυῖαι ἀνηρέψαντο,

Nunc ait Telemachus de Vlysse patre, *illum turpiter deuorârunt Harpyiæ.*

Μυθικῶς δὲ Ἁρπυῖαι θαυμόντά τινα πτερόεντα, *Harpyiæ secundùm fabulas sunt dæmonia quædam alata*: deinde subiicit: οἷα ἡ αὐθρώπους ἁρπάξει βιαίως. ὅθεν ἔτις ἀφανὴς ἐγένετο, Ἁρπυῖαι τὸν τοιοῦτον ἀνηρέπειν ἐλέγοντο. I. *& quæ possint etiam homines per vim abripere: vnde si quis obscurus esset, talem dicebantur Harpyiæ deuorare.* Quod Scholiastes paullò antè ἀλληγορικῶς interpretatus est: alatæ dicuntur propter illarum volatum, ventis & auibus parem, quem Hesiodus illis tribuit. Ratio autem vocis est παρὰ τὸ ἁρπεῖν, ἢ ἁρπάζειν. De quarum fœditate & ingluuie ita Virg. 3. Aeneid.

Triste hoc illis monstrum, nec sæuior vlla
Pestis, & ira Deum Stygiis sese extulit vndis.
Virginei volucrum vultus fœdissima ventris
Proluuies, vncæq; manus, & pallida semper
Ora fame.

Austri.] Hi venti ab humiditate vel putrefactione Græcis dicuntur νότοι, & hîc *præsentes* dicuntur, vt præsens remedium & venenum, pro, validi, & efficaces. De his notatum est in Gram. Od. 3. l. 3. quæ humiditas materia est corruptionis: vnde Od. 14. l. 2. dicit *Austrum nocentem per Autumnos.*

Mala copia, &c.] Δοκεῖ σημαίνειν τὴν πλυθώραν, *abundantiam humorum & repletionem videtur significare*, vt Medici loquuntur.

Rapula.] Deflexum est rapulum ἰωνοσεμνῶς, à *rapum*, quod est genus rapi, quod Plinius βαπίαν vocat l. 20. c. 4. & l. 4. c. 12. de quo vide etiam Dioscoridem l. 2. c. 124. περὶ γογγύλης, qui tribuit vim rapo muriâ condito, τῷ τὰς ὀρέξεις αὐξαλαμβάνειν; *excitandi appetentiam cruditate languidam.*

Acidus.] Innulas dicet posteà Sat. 8. amaras, qua de herba Plin. l. 19. c. 5. *breuior hîc est, sed torosior amariórq; innulâ*, quam quidam existimant esse Græcorum ἑλένιον, cuius radicem Dioscor. l. 1. c. 27. scribit præter cætera esse ἱποδερμικὸν, *subacrem.*

Abacta.] Id est, nondum tenuis ac durus pauperum victus è mensis diuitum exclusus erat.

Epulis Regum.] Pro his Virg. dicit l. 1. Aen. *Regales inter mensas.*

Acipensere.] De hoc pisce lege Plinium lib. 9. cap. 71. vnde intelliges acipenserem magno in pretio quondam fuisse, sed nullo in honore Plinii ætate: quod tamen Martialis ipsius æqualis, vt quidam volunt, falsum esse demonstrat hoc disticho, libro 13.

Ad Palatinas acipensera mittite mensas:
Ambrosias ornent munera rara dapes.

Vbi ab hoc Poeta vides luxum ætatis suæ obiurgari, & tacitè reprehendi, transferentis piscem tam pretiosum in priuatos vsus, quem mensæ Diuorum & Imperatorum requirerent: eámque ob rem dictus est ἱερὸς ἰχθὺς, *sacer piscis.* Sed de acipensere paucorum hominum lege Cic. de fato in fragmentis. Ad hæc de Græca huius piscis appellatione dubitatur: quam quidem Athenæus lib. 8. putat τὸν γαλεὸν, mustellam esse Romanum acipenserem: sed Appion Grammaticus apud Athenæum lib. 7. & Agell. lib. 7. cap. 16. videntur τὸν ἔλοπα, Ῥόδιον, similem facere Romano acipenseri: quanquam τὸ ἔλωψ est epithetum commune omnium piscium, vt constat ex Aspide Hesiodi:

— λοιοὶ δ' ἀναφυσιόωντες
Ἀλίρροοι δελφῖνες ἐθοίνων ἔλοπας ἰχθῦς.
— *Duo sursum flantes*
Splendidi delphines vorabant mutos pisces.

Cuius vocis rationem Plutarchus Sympos. lib. 8. problem. 8. reddidit: ἔλεγε δὲ τὰς ἐχεμυθίας τοῦτο γέρας εἶναι, τοὺς ἰχθῦς παλεῖν ἔλοπας, οἷον ἑλομονίους τὴν ὄπα κατειργομένους ἔχοντας, Id est, *dicebat taciturnitatis hoc præmium esse, pisces vocare mutos, quasi vinctam vocem & impeditam habentes.* Sed de acipensere, mulo, scaro & lupo piscibus lege caput 13. lib. 3. Saturnal. Macrobii, qui locus plurimùm valet ad cognitionem præsentis luxus.

Gallonî.] Lege Cicer. l. de Orat. & pro Quintio de hoc Gallonio præcone, & maximè 2. de Finib. vbi ita describitur:

O Publi, ô gurges Galloni, es homo miser, inquit,
Cænasti in vita nunquam bene, quum omnia in ista
Consumis squilla, atq; acipensere, cum Decumano.

Is hæc loquitur, qui in voluptate nihil ponens negat eum bene cænare, qui omnia ponat in voluptate, & tamen non negat, libenter vnquam cænasse Gallonium (mentiretur enim) sed bene.

Prætorius.] Intelligit & mordet Sempronium Rufum à petita Prætura turpiter ex clusum ac repulsum: quòd primus ciconias per luxum mensis apposuisset: eámque ob rem in eum nobile hoc epigramma iactatum est:

Ciconiarum Rufus iste conditor,
Hic est duobus elegantior Plancis.
Suffragiorum puncta non tulit septem,
Ciconiarum populus vltus est mortem.

Sed de Ciconiarum carne Plin. li. 10. c. 23. sic scribit:

Cornelius

Cornelius Nepos, qui D. Augusti principatu obiit, quum scriberet turdos paulò antè cœptos saginari, addidit ciconias magis placere, quàm grues, quum hæc nunc ales inter primas expetatur: illam ciconiam nemo velit attigisse. Quod certè parùm consentit cum gula nostri Sempronii. Hanc quidem Græci vocant πελαργὸν παρὰ τὸ πελὸν καὶ τὸ ἀργὸν: quòd pênas habeat partim nigras, partim albas: de qua vide etiam plura apud Aristotelem lib. 8. cap. 3. histor. anim.

Mergos.] Plinius lib. 11. cap. 37. ponit has aues inter insatiabilia animalium: quibus à ventre protinus recto intestino transeunt cibi: vnde colligimus earum maciem, quâ illæ satis per se torridæ, si flammis admoueantur, aridæ & ex succæ redduntur & insuaues. Itaque insipidum est iis palatum, qui per luxum tali cibo delectantur. Etymon autem mergis, licet ex sese satis notum sit, illud tamen è Varrone lib. 4. de ling. Latina addam, cum ipsius definitione coniunctum: *Auis est, quæ captans cibum aßidue immergitur in aquas*: ideóque cum hac Ino Leucothea comparatur, Odyss. ε.

Αὐτὴ δ' ἀψ' εἰς πόντον ἐλύσατο κυμαίνοντα,
Αἰθυίῃ εἰκυῖα.
Ipsa verò Ino rursus se immersit in pontũ fluctuantem,
Mergo similis.

Est præterea Arato & Virgilio 1. Georg. prænuncia venti, vt fulica, & anas, quum pennas rostro purgat.

Praui docilis.] Ita ferè Horatius construit, *docilis*, vt Od. 6. l. 4. *docilis modorum*: sed Cic. l. 7. ad Fam. Ep. 20. ad Trebatium. *O Medicum suauem, neque docilem ad hanc disciplinam!* & Plaut. in Bacchid. *nimis es tu ad istas res discipulus docilior.* Donat. in Andria, Act. 1. Sc. 1. vers. 48. — *lanâ ac telâ victum quæritans.* Ita distinguit cibum à victu. *Cibus est, qui etiam delicatu præbetur: victus in paruis aridisque alimoniis est constitutus.* Ideóque vt Poeta detereret notionem cibi, addidit suprà, *sperne cibum vilem.*

Si prauum.] Videtur *prauum*, pro *praue* positum per antimeriam, & affinitas vocum ab Horatio affectata; vt a Cic. l. 5. de Finib. *In motibus si peccetur distorsione & deprauatione quâdam, &c.* Tusc. l. item 4. *Ex quo prauitas membrorum, distorsio, deformitas.* Non dissimilis est affectatio Senecæ li. 1. de ira, c. 5. vbi censet castigationem necessariam esse: *quemadmodum quædam hastilia detorta, vt corrigamus, adurimus, & adactis cuneis, non vt frangamus, sed vt explicemus elidimus. sic ingenia vitio praua dolore corporis animique corrigimus.* Donatus in Act. 3. Sena. 3. sic prauum distinguit à malo, vt prauum sit, quod & ipsum lædit facientem: malum, quod alios tantùm.

Auidienus.] Hic Auidienus satis apertè describitur, quum ex ipsius moribus, ingenio & vita Canis cognominatus sit, quod illud ex vero sibi præ se ferre videtur.

Cognomen.] Hæc vox, *cognomen*, non est, vt malè quidam iudicant, cognationis, sed accessionis: cuiusmodi est attributum T. Pomponio, τὸ *Atticum*, propter exquisitam linguæ Græcæ scientiam: eámque ob rem Suetonius in Caligula 22. capite illud sum sit pro epitheto compluribus cognominibus assumtis: *Nam & pius, & castrorum filius, & pater exercituum: praterea optimus maximus Cæsar vocabatur.* Ita Cicero in præfatione Dialogi de Senectute. *Te Titum Pomponium Atticum, non hoc cognomen solùm Athenis deportasse; sed humanitatem & prudentiam intelligo.* Cæteri Grammatici tradiderunt huiusmodi ascititiam appellationem propriè dicendam *agnomen*: sed hoc contemto vsus sibi cognomen vindicauit, quod Galli interpretantur, *surnom*, & in iocis, *soubriquet*, Græci verò ἐπώνυμον ἢ φερώνυμον, quasi nomen ad proprium additum & allatum.

Quinquennes.] Sordes homini è quinquennibus oleis indicantur maximè: præsertim quum Dioscorides scribat libro primo, capite centesimo quadragesimo, ἔλαια δὲ μέλαινα καὶ πέπειρος σὺν ἰλιάφθορος, καὶ στόμαχος, *olea nigra & matura facilè corrumpitur. stomacho mala.* Non minores demonstrantur sordes ἐκ τῆς τῆς ἀγρίας κράπης, *è fructu cornu arboris*, qui Latinis est cornum, pro fluuiis, non nutritioni solùm aptum, & ferè comedi solitum ab inediâ pressis, cuiusmodi legimus lib. 3. Aeneid. sub finem feciisse Ithacensem Achæmenidem sic querentem:

Victum infelicem, baccas, lapidosáq; corna,
Dant rami, & vulsis pascunt radicibus herbæ.

Quod autem Horatius hîc dicit *syluestria*, & Virgilius *lapidosa*, Seruius explicat dura,

Est.] Id est, comedit, à verbo *edo, edis*, sicut *esse* pro *edere* vsitata sunt.

Mutatum.] Iam de hoc Auidieno dici potest, quod Demeas Terentianus dicit Actus quinti Scenâ quartâ de se,

Ego ille agrestis, tristis, parcus, sauus, truculentus, tenax.

Vinum autem mutatum intellige vappam, καὶ τὸν οἶνον τὸν τετραμμένον καὶ ἐξηγκότα τῆς ἑαυτῆς φύσεως, *quod degenerauerit a natiua ui*: & Græcè appellatur τροπίας ἢ ἐντροπίας οἶνος, Gallicè, *vin tourné*, ut doctè Henricus Stephanus explicauit. Martialis l. 12. Epig. 84. Tropin appellauit:

Fumosa feret ipse tropin de face lagena,
Frontis & humorem colliget vsq; tuæ,

Licebit, celebret.] Grammatici hoc interpretantur, quasi, τὸ *licebit* esset discretiua coniunctio pro *quamuis*. Ego verò existimo esse potiùs signum concessionis, pro, per mores ac instituta patriæ licebit, pro liceat illi, vt albâ veste tectus celebret festum, quantumlibet solemne, vappam bibet, Id est, sordidè illud agitabit. Suetonius Tranquillus in vita Tiberii capite trigesimo quarto tales sodalitates tam celebres, vocat cænas solemnes: quæ vel publicè, vel priuatim pro loci instituto communi lætitiâ celebrarentur. Ita Virgil. Aeneid. 6. vsurpat hanc particulam:

— licet ingens ianitor antro
Aeternùm latrans exsangues terreat vmbras
Nulla hîc insidiæ tales.

Repotia.] Quidam putant festa Repotiorum consuesse celebrari postridie nuptiarum in ædibus noui mariti, atque illic compotationem iterari, quæ Græcè dicitur ἐπαυλία, & ab Hesychio definitur ἡ δευτέρα τῶν γάμων ἡμέρα, σὺν ᾗ νομίζουσι δῶρα οἱ οἰκεῖοι τῷ γαμηθέντι καὶ τῇ νύμφῃ, *diem nuptiarum secundum, quo familiares sponso & sponsæ dona ferunt*: vnde quidem suspicantur pronunciandum *Reportia*. Alii definiunt τὴν ἐπαυλίαν, τὴν τρίτην τῶν γάμων ποδοτροφίαν ἢ ποδοστροφίαν, *tertiam ad nuptias reuersionem à cælibibus ac innuptis confectam*. Alii appellant ἐπίβλαν, τοῦτ' ἐστι, τὴν μεθέορτον ἡμέραν, id est, *diem quartum post festum*: quanquam Hesychius facit τὴν ἐπίβλαν, τὴν τετάρτην τῶν ἀναπαυόμων ἡμέραν, quæ fuit apud Athenienses solennitas fallaciarum in quadriduum producta. Turnebus lib 3. capite. 6. aduers. coniectat in Acrone legendum παιδοτρόφια, pro ποδοστρόφια. & fusiùs quid sint repotia, explicat, cuius hæc sunt verba: *Repotia inter-*

pretantur Grammaticorum tribules, ſeptimũ à nuptiis diem, quo iterum epulabantur alii ſecundum, quo virgo in mulie-brem habitum componebatur. Sed crediderim etiam repotia celebrari ſolita liberis natis, & quum maritis noua quotannis propè ſuboles naſcatur, vt rendùanda ſit epulatio, idcirco ea conuiuia repotia appellata. Ea, niſi me fallit augurium, dicere voluit Acro Grammaticus in ſecundam Satyram libri ſecundi Horatii παιδοτρόφια Græcè, velut ſublatis liberis & ſuſceptis, & parentibus eos alere decernentibus. Nam in Græcorum poteſtate erat liberos exponere nec alere. Huius coniecturæ rationem apud eundem & Lambinum vide. Huc videtur pertinere, quod Donatus in Phormione Actus primi, Scenâ primâ ad verba, — *Et, credo, munus hoc corraditur*, annotat, ac velut diem repotiorum definit, *mirè*, ait, *heri quidem fuerunt nuptiæ, ſed adhuc munus corraditur*, quia in nuptiis etiam ſeptimus dies inſtaurationem voti habet, vt in funere nonus dies, quo Parentalia concluduntur. Illo credendum eſt, ſcilicet ſeptimo die ſummam exſtitiſſe liberalitatem iſtius Auidieni in nubentes, qui tam ſordidè reliquos dies feſtos exigat & profanet, quos nonnulli volunt γενικὰς nomine Repotiorum intelligi. Hæc autem Auſonius Epiſtolâ decimâ tertiâ ad Paulum appellat *ſacra repotia patrum.*

Natales celeb.] Græci hoc efferunt per τὰ γενέσια ὅσοις σὺν αὐτοῖς ἄγειν ἐορτάζειν.

Alios dierum.] Hellenica eſt partitio, pro, alios dies.

Cornu ipſe.] Id eſt, è capſula olearia è cornu facta, & duas libras continente, vel, vt alii dicunt, ſextarium.

Caulibus.] Id eſt, braſſicis: vtrúmque enim Cicero affinitatis cauſsâ coniunxit libro ſecundo de natura Deorum: *vites à caulibus braſſicisq;, ſi propè ſati ſunt, vt à peſtifero & nocentibus refugere dicuntur.* Idem ſcribit Plinius l. 20. c. 24. *Odit & caulem vitis & omne olus.* Quid autem propriè ſit caulis, licet è Theophraſti libro primo, capite ſecundo de hiſtor. plant diſcere, vbi plantæ partes ſic definit: ἐστὶ δὲ ῥίζα μὲν ἃ οὐ τροφὴ ἐπάγεται. παῦλος δὲ ἃς ὁ φέρεται. καῦλον δὲ λέγω τὸ ὑπὲρ γῆς περιὸς, ὑφ' ὃν ὁ ἐπὶ τῶν δένδρων καλεῖται στέλεχος. *Radix quidem eſt id, quo alimentum elicitur. caulis verò, in quod illud nutrimentum fertur. Caulem autem appello id, quod ſuper terram naſcitur ſimplex, & alter dicitur Latinè ſcapus & thyrſus. In arboribus autem ſtipes, truncus.* Itaq; caulis conuenit omnibus herbis, cui adnaſcuntur ramuſculi, folia, ſiliquæ, fructus. Braſſica autem dicitur Feſto à præſecando, ſed alii à Græco deriuant mutatione tenuis in mediam πρασικὴ, *braſſica*, & à viriditate nomen habet. Hæc Græcis eſt πράμβη concisè à προαμβλύω, παρὰ τὸ τὰς κόρας βλάπτειν ἢ ἀμβλύειν, *ab acie pupillari oculorum lædendo & hebetanda*: cuius ſunt multa genera, partim à forma, partim è colore ſumta. De quibus vide Plinium lib. 17. c. 24.

Hac vrget.] Non admodum eſt diſſimilis huic παροιμίᾳ, ἔμπροσθεν πρημνὸς, ὄπιθεν λύκοι, *eſt à fronte præcipitium, à tergo Lupi*, dici ſolita in eos, quibus vtrinque aliquod immineret malum. Hîc autem Poeta videtur alludere ad Rutilium Lupum & Auidienum, vt in Rhetoricis dicetur.

Mundus erit.] Interpretes multùm variant in ſyntaxi huius periodi ſubducenda. Quidam enim ex antecedente repetunt: Victus erit mundus, qui non offendet ſordibus, & immodicâ parſimoniâ, neutrámque in partem cultus erit miſer, & ita cultus erit ſubſtantiuum gignendi caſus. Alii ſubintelligunt, homo eſt mundus, atque neutram in partem eſt miſerè cultus. Vbi per antimeriam ex adiectiuo fit aduerbium, & è ſubſtantiuo adiectiuum. Alii denique ſine repetitione talibúſque ſupplementis, & permutatione videntur juxta mecum interpretari: Cultus erit mundus, qui non offendet ſordibus, atque neutram in partem erit miſer: vel apertiùs: ratio viuendi erit recta & moderata, quæ non peccabit immoderatâ parſimoniâ, nec in alteram partem erit luxu miſera. Ita loquitur Cicero ſecundo de Officiis. *Vis fortunæ eſt magna in vtrámque partem.* Et ibidem, *Hæc tamen ſine hominum operis ac ſtudiis neutram in partem effici poſſunt.*

Hic neq; ſeruis.] I. hic ſapiens ita viuens non ſæuiet in ſeruos, dum ſuum cuiq; negotium dabit: qualem imperii ſæuitiem Albutius Canidiæ veneficæ pater ſordidiſſimus & tenaciſſimus ſolebat in ſuos exercere: neq; contrà, vt Mænius, de quo in Gram. Sat. 1. l. 1. dictum eſt, aquam vnguento mixtam abluendis conuiuarum manibus, & in balneis corporibus ineptè & luxuriosè ſubminiſtrabit, propter quas ineptias & luxum hîc ſimplex vocatur. De hoc genere luxus lege Plutarchum in vita Cæſaris, cui appoſitus eſt aſparagus vnguento vice olei imbutus: ſed hic luxus multò eſt intolerabilior, qui reprehenditur à Poeta.

Didit munia.] Eâdem coniunctionis formâ fit *dido*, pro diſtribuo, ab inſeparabili *di* & *do*, quâ *diduco*. Præterea dicuntur hîc munia de priuatis officiis, non de publicis tantùm muneribus.

Victus.] Donatus in Heaut. Act. 3. Scen. 1. ad verſum, *Poſt illa cœpit victum vulgò quærere*, ita diſtinguit cibum à victu, vt ille ſit, qui delicatis præbetur, qualem Gallonius & Sempronius ſunt conſectati: hic autem in paruis aridiſque alimoniis conſtituatur, qualem conqueſtus eſt Ithacenſis Archemenides libro tertio Aeneidos citatus paulò antè.

Quæ quántaq;, &c.] Iteratur demonſtratio frugalis vitæ, vt initiò ſermonis.

In primis valeas.] Διωνυμικῶς eſt hoc explicandum, pro poteris valere, vel eſt ellipſis coniunctionis, *vt*, omnibus vſitata.

Nam variæ.] Periodum ſic explica: Nam tu memor illius eſcæ, quæ ſimplex ſederit, credas, vt (id eſt, quomodo) res variæ & varii cibi noceant homini.

Tibi ſederit.] I. tibi grata fuerit, ἅπερ τῷ σὶ θυμῷ ἥδιστε, vt loquitur Homerus, τῶτ' ἐστὶν ἅρεσται τῷ σὶ θυμαχῷ. Nõ mihi tamen diſplicet hæc interpretatio vetus: quam tu ſimplicem ſine condimentis facilè digeſſeris in ſingulas corporis partes: quod quidam putant ſumtum ab infantibus: ſed quàm rectè tu, Lector, videris. Hoc Galli ſic exprimunt, *laquelle ſimple viande s'eſt ſi bien paſſée en ton corps auec la concoction.* Illud autem Aeneid. 5. *Si prio ſedet Aeneæ*, poteſt explicari, vt illud Martialis, *Adeóne penitus ſedit hic tibi morbus*, id eſt, firmus & fixus eſt tibi.

Simul.] I. ſtatim, vbi, & poſtquam, quum primùm comederis immodicè aſſa & elixa, piſces & carnes vnà, viribus naturæ oppreſſis, quantitate & varietate incides in bilioſos & pituitoſos dolores & fœdum oris putorem & pallorem.

Elixa, &c.] Hæc vox deflectitur à lix, licis, fæm. quę eſt Plinio l. 26. c. 27. e Varrone, *cinis foci, aut aquæ cineri immiſtæ*: quod poſterius magis probârim propter τὸ *liquor inde flexum.*

In bilem.] Bilis eſt humor corporis calidus & ſiccus, vt

cus, vt pituita, frigidus & humidus, quorum genera discee libro tertio de morbis acutis apud Galenum & Celsum, partim e calore & colore, partim e substantia sumta,

Pituita.] Aetius putat, pituitam dici quòd vitam petat: cui quidem etymo consentit illud Platonis de natura, siue in Timæo, φλεγμα δὲ ὀξὺ καὶ ἁλμυρὸν πηγὴ παύτων νοσημάτων, ὅσα γίγνεται καταῤῥοικά. διὰ δὲ τὸς τόπος, εἰς οὕς ῥεῖ παντολάπως ὄντας, παντοῖα νοσήματα ἔλαφεν. Id est, *caterùm pituita acida & salsa omnium agrotationum, quæ e distillatione nascuntur, est principium & fons: sed quum in plurima loca delabitur, omnis generis agrotatiões adducit,* quarum declinatio sic a Scythis dicitur præcaueri & prouideri l. 4. Herod. *Libyum, qui pastorales sunt, pleriq; hoc faciunt, an omnes, non queo pro certo dicere: vbi filij ipsorum quadrimi effecti sunt, venas verticis illorum lanâ succidâ inurunt: nonnulli venas temporum, eam videlicet ob caussam, ne vllo vnquã tempore phlegma defluens e capite officiat: eaq; de re se aiunt esse optima valetudine: & sunt reuerà Lybies inter omnes, quos nos nouimꝰ, homines saluberrimo corpore. Incertum mihi an ob hãc caussam, certè optimâ valetudine sunt:* cuius firmitate idem historicus hos anteponit Aegyptiis l. 2. *Sunt alioqui Aegyptij omnium hominum secundum Libyas maximè salubri corpore, aeris, vt mihi videtur, beneficio, qui nunquam immutatur: ex cuius mutationibus præcipuè existunt in hominibus morbi.* Quintilianus tamen talem notationem irridet. Quidam prætereà Grammatici monent pituitam τειουλλάβως per synæresin pronunciandam, vt Epist. 1. l. 1

Præcipuè sanus, nisi quum pituita molesta est.

Alij affirmant e Macri Poetæ libello de viribus herbarum, duas primas corripi, & penultimam extendi,

Cum mulso bibitum pituitæ noxia soluit.

Contrà, priores se tuentur auctoritate Catulli in Hendecasyllabo ad Curium, vbi prima producitur:

A te iudor abest, abest saluia,
Macusq; & mala pituita nasi.

Iidem Persij Sat. 2. trisyllabiam defendunt,

Somnia pituitâ, qui purgatissima mittunt.

Quorum sententia melior est, quia Macri versum possumus etiam dimetiri per synæresin. Quod attinet ad Græcum etymon φλέγμα, Grammatici tradunt flexum παρα τὸ φλέγειν κατὰ τλὺ ἀντίφρασιν, ὅτι μὴ φλέγει διὰ ἐγκαίει, *quod minimè vrat & incendat.* Sed aliis vocatur nominibus Græcis, βλέννα, μύξα, κόρυζα, præsertim quum ἐκ ῥινῶν ῥέει, *e naribus fluit*: vnde μυκτὴρ pro naso & naribus. Ex priori flectitur βλεννὸς, idem sonans, quod βλεννώδης, pro homine non solùm mucoso & sordido, sed pro tardo etiam, ignauo, stulto: vis siquidem pituitæ reddit facultates cerebri stupidas & ingenium pingue & hebes. Grammatici ferunt Plautum vsurpasse τὸ *Blennius* pro tali homine, sed nondum inueni. De stomacho repete, quod est annotatum in Od. 6. l. 1.

Cæna dubia.] Quæ delicatis, lautis, & conquisitis dapibus est magnificè instructa: vnde omnis conuiua crapulâ grauatus desurgit pallidus. Huiusmodi cænam parasitus videtur interpretari Act. 2. Sc. 2. Phorm. Getæ roganti, quid esset istud verbi cænam dubiam apponi, *vbi*, inquit, *tu dubites, quid sumas potissimum in tanta ferculorum varietate*: qualis fuit Pontificialis cæna, vt dictum fuit Ode 14. lib. 2. Alij tamen referunt huiusmodi dubitationem ad pericula, quòd tam magnifici & sumtuosi apparatus minimè careant suspicione veneni. Alij rursus ad crapulam & ingluuiem, quæ sæpiùs adigunt conuiuas εἰς τὰς ἀφοδὸς ἢ εἰς τλὺ ἔμετον, *ad secessus & vomitionem*, comite pallore.

Corpus onustum.] Quod Græcè dixeris, οἰνοβαρὲς σῶμα καὶ βεβαρημένον ὀψοφαγίᾳ: sed theorema est physicum ex temperantia corporis animum effici temperatum, & contrà. Si quidem ex intemperantia gignuntur salsæ & acidæ pituitæ, indidem amari & bilioси humores, ἐκ τῆς σήψεως, qui, quum inclusi tenentur, & intus errantes & obuoluti non leuantur exhalatione, varios & graues corpori morbos, mentis ægritudinem, varia difficultatis & tristitiæ genera varia quoq; timiditatis & audaciæ, ac denique obliuionem, & ad discendum tarditatem inducunt: de quibꝰ incommodis vide plura apud Platonem in Timæo.

Particulam auræ.] Horatius agit hîc Stoicum & Pythagoricum, & intelligit partem animi, quæ est Ciceroni 1. de Diuin. mens particeps rationis & intelligentiæ. *quem animũ*, vt idem dicit, *totum a natura Deorum hausturn & delibatum habemꝰ: & huius regnum menti a natura tributum est: quod luxu & intemperantiâ turpiter & miserè evertitur, & mens, quæ cælestis est, velut e cælo altaq; contemplatione deturbata humi prosternitur*: vnde *nischmah hayim, spiritum vitæ*, Genes. 2. versu 7 *a cælis* Moses dicit. Sed de etymo animæ tam Græco quàm Hebræo vide Gramm. in Oden. 12. l. 4. Eam ob rem Seneca philosophaturo hanc corporis curaturam præscribit Epist. 8. *Tantum indulgeas corpori, quantum bonæ valetudini satis sit. Durius tractandum est, ne animo malè pareat: cibus famem sedet: potio sitim exstinguat: vestis arceat frigus: domus munimentum sit aduersus impetus corporis.* Hanc autem simplicis auræ particulam Virgilius appellat ætherium sensum, atque auræ simplicis ignem, quem sic apibus tribuit l. 4. Georg.

Esse apibus partem diuinæ mentis & haustus
Aetherios dixêre.

Idem 6. Aeneidos,

Donec longa dies perfecto temporis orbe,
Concretam exemit labem, purumq; reliquit
Aetherium sensum, atque auræ simplicis ignem.

Alter vbi.] Noster moderatus & sobrius vbi se tenuî cænâ citò refecit, ac somno recreauit, postridie surgit manè valentior & promtior ad opus, aliquandoq; poterit, velut παρεργῶς, aliud agens, nó tanquam ad principem actionem, ad cænam lautiùs instructam redire, quum res & tempus anni ferent. Alia exemplaria legunt *soporem membra leuat*: sed malo *dedit* per præteritum, vt breuitas cænæ & somni, & ex ijs celeritas desurgẽdi magis appareat. Talis est prouerbialis sententia celeritatis Andr. Act. 2. Sc. 3. sed in æqualitate festinationis,

——*dictum ac factum, inuenerit aliquam caussam quam ob rem, &c.* Græcè, ἅμα ἔπος, ἅμα ἔργον.

Accedet.] Accedendi verbo significatur, incrementum non posse afferri deliciis consuetis Asoti nostri, si qua aliquando necessitas & tempus flagitârit, quum ægroti & ingraueſcentis ætatis homines, quicquid vsitati cibi appositum fuerit, fastidire soleant: nec alius cuiusquam nouitas potest excogitari, cuius nouâ dulcedine capiantur.

Præsumis.] Id est, tempestiuè sumis mollitiem, & robustus validusque dedisce delicatiori vitæ ante occasionem & ætatem talis cultus egentem. Gallicè. *Tu prens deuant qu'il soit temps trop tonaise.* Grauis infamiæ loco habebatur Spartæ, si quis videretur corpore nimis obeso propter iactatum fenarium, παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν ὑ τίκτει νόον *subtile pectus venter obesus non parit*: mentis enim acies luxu hebescere solet. Plutarchus in apophthegmatis regum & ducũ memorat quendam Memmium Tribunum militum tali mollitie a Scipione Iuniore notatum, quum huic occurrissent illius iumenta

gemmatis poculis ex opere Tericlis onuſta: *Quamdiu*, inquit, *fueris adeò ſumptuoſus & delicatus? mihi, patriæq; te adtriginta dies, tibi ipſi per totam vitam reddidiſti inutilem.* Eadem vis eſt in verbo *præcipere*, Eclogâ tertiâ, *ſi lac præceperit æſtus.* Quo etiam vtitur Cic. Philip 13. *Præcipio gaudia ſuppliciorum veſtrorum*, Gall. *Ie me res iouis de vos peines & tourmens, deuant qu'ils vous ſoient aduenus.* Eadem vis eſt verbi Græci προσλαμβάνειν in hoc verſu Menãdri

Βελτίὼ ἀνδρὸς πρᾶγμα τὸ προσλάμβανε,
Conſilium antepone cuiuis negotio.

Antiqui laudabant.] Ad hanc veterum frugalitatem pertinet locus Suetonij in Tiberio, capite trigeſimo quarto: *Et vt parſimoniam publicam exemplo quoque iuuaret, ſolemnibus ipſe canis pridiana ſapè ac ſemeſa apposuit, dimidiatum aprũ affirmans omnia eadem habere, quæ totũ.* Huc ſpectat quod de teneris carnibus dicetur Satyrâ quartâ ſequente. Plinius quoque libro octauo ſcribit Seruillium Rullum patrem illius Rulli, qui Cicerone Conſule leges Agrarias promulgauit, primum apposuiſſe integrum aprum menſæ: contra quem luxum exclamat Iuuenalis Sat. 1.

-- ſed quis ferat iſtas
Luxuriæ ſordes? quanta eſt gula, quæ ſibi totos
Ponit apros!

Sed credo, &c.] Donatus Adelph. Act 1. Scen. 2. verſ. *Credo, iam omnium tædebat*, addimus, inquit, ad ea, quæ apud nos parùm certa ſunt, aut *credo*, aut *puto*: vt hîc ſumendum videtur: ſed interdum *ἐφωνικῶς*, vt Eclogâ 3. Virg.

Tum credo, quum me arbuſtum videre Myconi.

Hac mente.] Ita loquitur Sat. 1. lib. 1.

-- hac mente laborem
Seſe ferre---

Ita quoque Cicero libro primo de Orat. *Ego autem hac eum mente fuiſſe defenderem*, pro voluntate & ſtudio, quod Gallicè redditur, *Mais ie croi qu'il eſtoit a ceſte intention & fin*: & illud Ciceronis, *Quand a moi i'oſerai bien maintenir qu'il auoit ceſte intention.*

Vitiatum.] Hoc verbum eſt διασαφητικὸν illius ſuperioris, *rancidum*. Vitium enim communiter attinet ad quamlibet corruptionem ſiue animi, ſiue corporis, ſiue alîus rei: ideoque hæc geminantur in oratione pro Seſtio: *Comitiorum & concionum ſgnifi ationes nonnunquam vitiatæ & corruptæ dicuntur.* Rancor igitur eſt Græcis ὁ σὴψὼς, qui definitur ὑγρότης σεσηπυίας, ἢ πῆξις σαρκὸς, id eſt, *ſitus & putris humor, vel tabifica carnis corruptio.* Sed hic rancor etiam σὴψις poteſt dici: quamuis hæc vox Græca, vt & Latina putredo, ad aliud, atque ad carnem transferatur: vt ad rubiginem, æruginem in metallis, ad cariem in lignis.

Heroas.] De his lege Od. 12. l. 1.

Tellus prima.] Hoc videtur intelligendum de primatu originis, quem Heſiodi Theogonia ſic docet:

Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος. i.
Primò quidem omnium Chaos fuit: at deinde tellus lato pectore prædita.

Das aliquid famæ.] Dare aliquid famæ, eſt habere aliquam boni nominis rationem, & integræ exiſtimationi aliquantum conſulere, quam ſapiens Salomon docet omnibus diuitijs anteferendam, capite vigeſimo ſecundo Prouerbiorum, ac ſimiliter enunciat noſtro Poetæ, *Nomen bonum magis eſt eligendum, quàm diuitiæ multæ, & quàm argentum, & quàm aurum, magis eſt eligenda gratia bona*, id eſt, fauor ac beneuolentia hominũ, quæ perpetuò comes eſt boni nominis ac famæ: vnde hic ſenarius Græcus emanauit.

Καλὸς ἀκούειν μᾶλλον, ἢ πλουτεῖν θέλε.
Malis honeſtè audire, quàm diteſcere.

Grandes rhombi.] De hoc genere piſcis dictum eſt in Gramm. 2 Epod.

Patinaq;.] Patina dicitur, quia patula eſt, ampla, & lata: vnde Perſius, vt hic, grandes patinas vocauit, quomodo anteà dicit magno catino porrectum: ſic Græci definiunt λεκάνιν, ἀγγεῖον πλατυφερές, πλάτυ, ἐκπετάλον, id eſt, *vas eſcarium latum & extentum.* Ad Latinam huius vocis, *patinæ*, rationem poteſt accedere Græca, tanquam verior, vt cadat a πατάνη, quæ ponitur inter culinaria vaſa, ſicut *patella* reſpondet Græco πατελλάνιον.

Iratum patruum.] In cuius tutelam traditus es, cui nõ minùs quàm patri eſt obſequendum: quia eſt πατράδελφος *frater patris*, dictus, vt placet Feſto, a Græco φρήτωρ, ἢ φρήτωρ, quòd ſit ferè alter.

Quum deerit.] Hoc Gallicè redditur, *quand tu n'auras pas ſeulement vaillant vne corde pour te pendre*: quod dici poteſt aliter Latinè, quum res ad vilem aſſem, vel, vt loquitur Terentius Phormionis 4. 4. 5. *quum res ad reſtim redibit planiſſimè.* Sed de aſſe vide Grammat. Satyr. 1. lib. 1.

Thraſius.] Hic Thraſius fuit quidam decoctor & profuſus nepos: quem equidem conijcio ab effrænata & impudenti audacia ad pecuniam dilapidandam nominatum, & tam acri obiurgatione dignum maximè: cui cenſus multò eſt maior quotidianis ſumptibus, atque adeò tantus, qui ſufficiat trium regum impenſis in res ipſorum agendis.

Iurgatur, &c.] Rectè dixit *iure iurgetur.* Nam Varronis *iurgare* ab iure dictum videtur, *quum quis iure litigaret, a quo obiurgatus is, qui facit id iniuſtè*: alij Grammatici e coniunctione vocum *iure* & *agere* declinant, tanquam diceret *iuragium*, vt alibi notaui: ſed Aſotus ait non ita caſtigandum, vt *iurgare* ſit agere de iure & cõtendere. Sed Nonius Marcell. e lib. 4. de Rep. diſtinguere videtur iurgium a lite, *ſi iurgant*, inquit, *benevolorum concertatio, non lis inimicorum, iurgium dicitur*, ex eodem libro, *iurgare igitur lex putat inter ſe vicinos, non litigare.* Varro ibidem exiſtimat, rem in controuerſia poſitam propriè dici litem: qui quamuis præcipiat, *obiurgare* dici de iurgio iniuſto, hîc tamen *iurgatur* paſſiuum pro *obiurgatur*, accipiendum eſt. Pro *iurgare* Donatus docet Terentium dicere in Andr. Act. Sc. 4. *commutare verba cum aliquo*: & in Phorm. *commutare verba inter aliquos*, & interpretatur altercari, habere iurgium, & iurgare: de quo vide Agellium, libro decimo ſeptimo, capite ſecundo.

Vectigalia.] Vectigal noræ eſt originis iam inde vſque pendi ſolitum, quum ruſtici fructus primùm, merces deinde & res aliæ externis e regionibus conueherentur in vrbes: ſed hîc intelligitur priuatus cenſus atque prouentus, quem priuati e ſuis fundis ac prædijs important in ſuas ædes ruſticas vel vrbanas. Eadem ratio eſt vocum Græcarum φόρος ἢ ἐνφόρεον.

Quod ſuperat.] Eleganter hoc verbum abſolutè vſurpatur pro ſuperabundat & ſupereſt, & ita Cicero loquitur de Finibus. *De eo quod ipſi ſuperat, alijs gratificari volunt.*

Non eſt melius.] Id eſt, non eſt res vtilior, in quam tu inſumas melius tantum opulentiæ reliquæ, quàm in ſumptuoſas cænas & conuiuia minimè neceſſaria?

Eget indignus.] Qui indignè & immeritò incidit in paupertatem, immeritaque premitur egeſtate. Hunc verſum Seruius citat & interpretatur in hunc locum Aeneidos 6. *nec partem poſcere iuris, &c.* Indignus

gnus scilicet paupertate. Vbi docet dignis esse largiendum e lib. Cic. de legibus.

Quare templa.] De neglecta templorum instauratione & contemto Deorum cultu grauiter Romanos iam punitos, ac rursus punitum iri monet Od. 6. lib. 3. donec templa refecerint, e quorum ornamentis Ptolemæus Philadelphus a Theocrito mirificè celebratur Idyl. 13.

Vni nimirum.] Tu Tolus inter homines constanti & immutabili fortunâ fruêris? tibíne soli omnia semper benè & commodè cedent?

Assuêrit.] Hîc συνήρτισεν sumitur, quod rarissimum est, pro assuefecerit, & contractè pro assueuerit.

Aptârit.] Id est, qui ad omnes dubios vitæ casus res necessarias præparârit, quum sibi rectè videbatur esse. Vt sapiens hæc sententia Sophoclis in Philoct. valdè est a Latinis celebrata.

Χρὴ δ' ἐπίσης ὄντα πανάτων, τὰ δείν' ὁρᾶν
Χ' ὅταν τις εὖ ᾖ, πλωτικῶτατ' ἢ βίον
Σκοπεῖν μάλιστα μὴ διαφθαρεὶς λάθῃ.
Ei, qui nullis in malis versatur, prospicienda mala sunt futura: & quum ali, quis vitâ fruitur quietâ, tũ ipsi est prouidendũ, ne incautè opprimatur.

quod Terent. in Phorm. Act. 2. Scen. 1. sic expressit, *Quamobrem omnes, quum secunda res sunt maximè, tùm maximè meditari secum oportet, quo pacto aduersam aerumnam ferant:* quem quidem locum Cicero 3. Tuscul. scribit a Terentio commodè de philosophia sumptum, & nos indidem a nostro Poeta. Sic Seneca Epist. 71. ad Lucil. *vis aduersus hoc corpus liber esse? tanquam migraturus habita: propone tibi quandoq; hoc contubernio carendum, fortior erit ad necessitatem exeundi.*

Acciſis.] Id est, vehementer imminutis & afflictis rebus, vel vocabulo magis oppositio, integris rebus omnino consumtis & perditis. Seruius in hunc vers. Aeneid. 7. *accisis coget dapibus cõsumere mensas.* interpretatur, vndiq; consumtis, additq;, & hoc est apud nos τὸ ac, quod apud Græcos τὸ ἀμφί: hinc est, *An sancti valles*, vndique sancti. Sic Suet. in Tib. c. 34. *mercedes Scenicorũ recidere.* & in Calig. 44. *Commoda emeritæ militiæ recidere.* Gall. *retrancher les profitz.*

Fortem mercede.] Ofellus ab Augusto proscriptus fuerat: quia partes Bruti & Cassij secutus esset. Sed posteà partem pristinæ possessionis aliquam mercede conduxit ab Vmbreno Augusti milite, donatione ipsius & assignatione herede: quam partem sic fortiter tum colebat Ofellus, vt perpetuam vitæ, tenuiter priùs actæ rebus integris, rationem videres nihil immutatam in ijsdem perditis. Agri diuisi & assignati centuriæ & formæ solebant metis ac limitibus circumscribi & concludi, quod metari dicebatur: sicut Turnebus doctè annotauit: vnde metato videtur opponi immenso agro: atque melior lectio, *lautius*, quàm *latiùs*.

Non ego.] Repete ex antecedente *noui*, vel, videas Ofellum narrantem hæc, *non ego edi tempore, &c.*

Cum pede perna.] Perna deflectitur à voce Græca πέρνα, quæ sonat externum ossis tibialis, & hîc, *cum pede pernæ* valet coxam suillam, quæ communi Græcis & Latinis vocabulo dicitur πέτασων, ονος. petasum & petasunculum apud Mart. & Iuuenal.

Operum vacuo.] Id est, quum hospes longo pòst tempore inuisit me, quo solent gratiores venire, vel vicinꝰ aliquis cõuiua etiam me adit immunem & vacuũ ab opere, propter impedimenta vel pluuiæ, vel propter aliam cæli inclementiam. Notanda est hæc Poetica syntaxis, hospes venerat mihi, pro oratoria, ad me: deinde vacuo operum est altera syntaxis rarissima, pro vacuo ab operibus, vel sine præpositione, quæ posterior est longè vsitatissima.

Benè erat.] Sic loquutus est Ode 16. libr. 3. *benè est, cui Deus obtulit parcâ, quod satis est, manu*, id est, benè viuit & optimè cum eo agitur: vt hîc: satis mihi videbatur magnificum conuiuium facili & parabili cibo tenuiter instructum.

Nux.] Nux arbor dicitur a nocendo, quòd ipsius vmbra vel stillicidium vicinis plãtis officiat, vt Græcum λιάρυον ἐπὶ λιφαλλαγές, *caput grauet*, vt scribit Plin. l. 15. c. 22. Pinus contrà prosit.

Ornabat mensas.] Quod quidam annotant in hunc locum, in mensis secundis non cibis, sed poculis tantùm indulgeri, Athenæus refutat lib. 14. vt dictum est in Gram. Od. 5. l. 4.

Duplicem ficu.] Quum ficus multiplex sit, σύκων γὰρ ἡ μὲν μέλαινα Theophrasto lib. 1 de hist. plant. ἡ δὲ πιτυρία, ἡ δὲ ἀγεία, ficus est alia nigra, alia marica, alia syluestris: Dioscorides lib. 1. cap. 184. alia est marica, de qua Plinius l. 15. c. 18. vbi numerantur viginti nouem genera ficuum: cuius varia etiam genera vide apud Macrobiũ lib. 3. cap. 20. vbi biferæ meminit: sicut Columella biferæ & triferæ l. 5. c. 15. Dio narrat Liuiam in suspicionem veniſſe, quasi infecisset ficus, quibus Augustus oblectabatur, quum videret reconciliatum ei Agrippam nepotem. De hoc genere puto hîc intelligendum: quum, inquam, hæc planta videatur tam multiplex & varia, vix potest quisquam ſtuere de quibus hîc agatur: tantùm admonere possum edulia & efficaria intelligenda esse hæc duo genera ex vinetis bellarijs, nisi malis locum intelligere de ficubus conditis amplioris formæ, quemadmodum Seruius interpretatur vers. 3. Georg.

At duplex agitur per lũbos ſpina, i. *lata*. & alterũ. 1 Georg.
Binæ aures, duplici aptantur dentale ad ortho, id est, *lato.*

aut re verâ verumq; duplex, ait Interpres, vt Gallicè dicitur de obesis & crassis, *qui ont double menton, au lieu de dire, ils sont rebondu, Gras & en bon poinct.*

Post hoc.] Sensus duplex elicitur e duplici lectione: e communi, *culpâ* significatur, si quis e conuiuis inter epulas quid peccasset, in eum inquiri solitum iocosè post cibos & animaduersâ & notatâ ipsius culpâ, eum cogi ad exhauriendum calicem arbitrio sodalitatis, & hac solâ lege & conditione comportatio erat coacta. Quidam tamen explicant hîc *culpâ magistrâ*, ebrietate præside, quæ initiò proponebatur vitanda: in quam si quis fortè pòst incidisset, a sodalitate puniebatur. Quòd si legeris *cuppâ*, sensus erit nullum fuisse arbitrum & magistrum conuiuij, qui præscriberet bibendi modum, nec cogeret præter ipsam cuppam & calicem, in quo nulla erat vis cogendi, nisi ludus ille obseruati peccati interueniret: quæ lectio videtur melior, vt nixa veterum consuetudine, qui, sicut refert è Seneca Turnebus, pòst prandium aut cænam bibere vulgò solebant.

Venerata.] Παθητικῶς sumendum est pro culta: sic venerandus apud Ciceron. 2. Oratione pro lege Agr. *Non eos in Deorum immortalium numero venerandos a nobis & colendos putatis?* ita Sibylla venerata dicitur cursus dare secundos lib. 3. Aeneid. vers. 46. veteres enim venero, as, & aduenero, quasi veniam oro dixerunt. Huiusmodi autem veneratio pòst epulas fiebat libatione in honorem alicuius Deastri & cum imitatione sodalium, paterâ manu acceptâ

Explicuit.] Id est, festa Cerealia inuitârunt nos ad Genium exhilarandum, ad frontem exporrigendam & explicandam, quæ contracta fuerat grauium & seriarum rerum curatione. Pro *explicare frontem* sic ipse

dicit Epist. 18. lib 1. *deme supercilio nubem*. & Terent. in Adelph. Act. 5. Sc. 4. *exporrigere frontem*: sic vsurpauit Sat. 1. l. 1. *seria* substantiuè:

Sed tamen amoto quæramus seria ludo.

Parciùs nituistis.] Id est, minùs honestè & mundè tractati estis, postquam Vmbrenus factus est successor meus ab Augusto & dominus meorum bonorum.

Aut nequities.] Inertia & luxus & intemperantia & & ignoratio callidi iuris, quam possemus iuris imprudentiam, vt iuris prudentiam, dicere.

Vafer.] Vt Grammatici tradunt, dicitur quasi valde Afer, propter insitam genti Africanæ calliditatem, igitur dicitur solùm de personis.

Nam propria.] Hanc quidem Stoicorum sententiam Cicero paradoxo 4. vsurpauit in P. Clodium: *nihil neque meum est, neque cuiusquã, quod auferri, quod eripi, quod amitti potest.* Eandem quoque Valerius Maximus scribit Biantem re ac verbis confirmasse: *Bias*, ait, *quum patriam eius Priennem hostes invasissent, omnibus, quos modò fautia belli incolumes abire passa fuerat, pretiosarum rerum pondere onustis fugientibus, interrogatus, quid ita nihil ex bonis suis secum ferret? ego, inquit, verò bona mecum porto. Pectore enim illa gestabat, non humeris, non oculis visenda, sed æstimanda animo: quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium, nec Deorum manibus labefactari queunt: & vt manentibus præsto sunt: ita fugentes non deserunt.* De vi autem vocis *proprius* dicetur Satyrâ 6. sequente, si Deus voluerit. Ad hanc autem inconstantiam & temeritatem Fortunæ possum è Dyscolo Menandri proferre hanc medicam cohortationem.

Τί αὖ φθονοίης, ὦ πάτερ, τούτῳ τινί;
Αὐτὴ γὰρ ἄλλῳ τυχὸν αὐαξίῳ τινὶ
Γαρελομένη σε ταῦτα προδήσει πάλιν,
Διόπερ ἐγὼ σέ φημι δεῖν ὅσου χρόνου
Εἶ πύριος, χρῆσθαί σε γενναίως, πάτερ,
Αὐτὸν ἐπιπρέπειν πᾶσιν, εὐπόρους ποιεῖν,
Ὡς αὖ λιῶν πλείστους διὰ σαυτοῦ.
Τοῦτο γὰρ ἀθανάτου, κἂν ποτε πταίσας τύχῃς,
Ἐκεῖθεν ἔσται ταυτὸ τοῦτ' ὀφλὶ πάλιν.

Cur hæc, pater, bona cuiquam inuides?
Ipsa enim Fortuna indignissimo cuiq; fortè oblato
Tibi detracta omnia rursus addicet.
Quare tibi suadeo, vt tu tantisper, dũ horũ es dominus,
Hu vtaris ingenuè ad omnes iuuandos & locupletandos
Quàm plurimos, quoad fieri per te poterit.
Hoc enim est bonũ æternum & sempiternũ: quòd si quando
In calamitates incideris, ab illis tibi par referetur.

Nunc alÿ.] Hæc systole pugnat cum regulis Grammaticorum, qui docent casum dandi vocis *alius* producere mediam, ait Xylander: sed qui sint isti Grammatici nondum noui: qui autem dixerunt alĭus in casu gignendi, noui plurimos.

Explicatio Rhetorica.

LVxuriosos, vt iam dixi, aggreditur alieno nomine per ironiam, ex qua intelligendi sunt omnes ἀσωτοι, id est, homines luxuriosi ac dissoluti, quos hîc studet ad temperantiam & frugalitatem reuocare, qui sensus mihi probatur magis, quàm si ad homines iam moderatos referatur, aut *bonis* legatur.

b Translatum est ab ingenijs rusticorum nullâ eruditione, nec humanitate cultis & politis. Propriè enim rusticus est, qui rure viuit: vnde Virg. 2. Georg. *acrem rusticum* appellat, & hic ipse Epist. 13. lib. 1.

Fasciculum portes librorum, vt rusticus agnum.

Simili tropo Stoici dicuntur rustici Epist. 19. lib. 15. ad Fam.

c Idem tropus ab imperitis fabris, qui non rectè norunt opus suum ad normam & regulam dirigere, nec ad artis præscriptionem lineam ducere.

d Metonymia est caussæ pro eruditione & literis, quarum auctor creditur Pallas. Vides, Lector, vt sæpè monui, e tropis ferè omnia depromi adagia, nec horum artem esse separatam.

e Allegoria est è continuatis metaphoris a corpore ad animum, cuius mens & iudicium luxuriâ splendidarum epularum vitiatur & corrumpitur, & acies illius perstringitur, ne possit rectè vti ratione: ideoque dicit insanos fulgores per metonymiam effecti pro efficiente conuiuas insanire: quod ita malo explicare, quàm *magnis*, quanquam scio Ciceronem dicere *insanas substructiones* & Virg. *fluctus insanos.*

f Alia est metaphora ab aurificum statera, quâ cuiusque ponderis momentum æstimatur & ponderatur, iustúmne sit an iniquum.

g Metaphora satis nota pro venatione.

h Metonymia pro equitatione.

i Modificatum est hoc verbum per similitudinem, siue illud accipias de leuioribus Græcorum ludis, siue de largioribus eorũdem poculis: attamen hîc de prioribus satis constat intelligendum.

k Apostrophe quædam est ab omnibus luxuriosis ad vnum singularem: ac præterea datur hîc motus & tensus rei inanimatæ per metaphoram, pro, si studio disci & illius iactu duceris & delectaris. Est insuper in *seu* anaphora.

l Non hoc etiam caret suâ translatione a fabris ferrariis, qui multis tuditum & incudis ictibus duritiem, crassitiemq; metallorum ducunt in laminas & quaslibet formas: vnde difficultas fastidij discutiendi perspicitur.

m Ironia, eaq; iocosa ad demõstrandum auidissimè primum quemq; cibum, etiam vilissimum, arripi ab homine fame rico & fatigato.

n In, *mille diuito Falerno*, nónulli putant hypallagen esse pro Falernum Hymettio melle dilutum: ego verò nihil in notione verborum immutatum, neque conformatum in sententia, vt monui in Gram. Od. 1. l. 1. video: sed est inuersa tantùm syntaxis vocum, pro, ne biberis Falernum (vinum austerum) nisi dulcescat dilutum melle Hymettio.

o In *foris est* obliqua est prosopopœia cuiusdem ancillæ vel serui sic loquentis.

p Metaphora etiam est ab ea parte anni, quâ mare magis est procellosum & vehementioribus vndis ac fluctibus agitatur: cuius quidem vocis tropo Ausonius vtitur in suo carmine ad Theodosium, *insanũ quam vis hyemet mare*, pro, grauiter irascatur, ventis agitetur & turbetur, cœloq; misceatur: quod Græcè dicitur πόντος χειμαίνει, ἢ μεγάλῳ πνεύματι χειμαίνεται τὸ πέλαγος ἢ χειμάζεται. Hyems quoque sic τροπικῶς accipi debet in hoc 2. Aeneid loco:

Sæpè illos aspera ponti
Intercludit hyems.

id est, tempestas & vis ventorum intercludit iter: Quem quidem locum, ne de tempore hyberno interpretemur, facit annotatio Donati ibidem, *Non consilium facto, sed euentus voluntati defuit*: temporis enim hyberni inclementiæ longè prospicere potuissent, sed oriturę tempestati consulere nequissent. Alioqui propriè est Hybernare, in statione rigidum illud qui consumere, vt loquutus est Epist. decima tempus septima libri primi. *Mercator hyemat in vndis mediis*, & Cic. pro Fonteio, *Pompeius hyemauit in Gallia*: quod est Græcis διαχειμάζειν.

q Sumtum

q Sumtum est a canibus, quorum latratibus similiter intestina murmurant ieiunitate & inediâ.

r Synecdochica est Periphrasis hominis crudi, qui se cibis & poculentis ingurgitare solet, vnde Nonius pinguem interpretatur impeditum atque ineptum.

s In *ostrea, Scarus & lagoüs*, quædam est allegoria ex synecdochis continuatis pro piscibus exquisitis, auibusque delicatis.

t Sumtum est ab eluentibus sordes corporum, quibus similes sunt interdum humores, dentibus, gingivis, linguæ & palato, tanquam diceres, infarti, quos suauis alicuius cibi succus & sapor eluere solet.

u Synecdoche est periphrastica generis pro pauone.

x Similis est tropus pro, ad saporem cibi & ad gustum valeat pluma picta.

y Video hoc ductum ab hominibus ad bestias & res inanimas, vt hîc ad pulcritudinem & decus versicolorum plumarum in pauone.

z Concessio est, quâ remittit & concedit asoto præstantiam carnis pauoniæ.

aa Synecdoche est periphrastica Tiberis fluminis.

bb Est hîc quædam epiphonematica repetitio illius, *Verùm hic impransi &c:*

cc In *Magno, Magnum*, manifestum est polyptoton.

dd Synecdoche est membri pro helluone, qui meretur direptionẽ aut certè inquinamentum cænę suæ.

ee Apostrophe est ad pestilentes ventos & nocentes, vt dapes huius helluonis putrefaciant cui adiuncta est ironia in *coquite* pro corrumpite & putrefacite: quum nulla μαγειρικὴ διδασκαλία, *ars culinaria* posßit ei satisfacere, nisi malis explicare, vt paruus Scholiastes Homeri versum Calchantis ιλιαδ. α.

Ειπερ γὰρ τε χόλον γε λιὰι αὐτῆμαρ κατακρέψη. *quamuis enim iram etiam eodem die decoxerit*, id est, κατέχῃ λιὰι νύκτα δαπανήσῃ, *detinuerit & absumserit*: vbi etiam illi annotat esse metaphoram a cibis, qui diu detinetur in ventre, propter concoctionem, quæ illic fit.

ff Epanorthosis est superioris precationis correctio.

gg Metaphora ab animatis, vt canibus, furibus, auibus ad inanima: vt Plaut⁹ dicit abigere lassitudinem. pro, reges & diuites nondum delierant frugali & moderatâ vti mensâ.

hh Metonymia est subiecti pro rebus vilis pretij: quia paupertatis perpetuò est comes tenuissimus & vilissimus victus.

ii Synecdoche speciei pro quibusque splendidissimè & regio more viuentibus.

kk In *ouu* & *oleu* synecdoche est pro vilissimo cibo, qualis anteà fuit in *ostrea*.

ll Synecdoche est generis pro Sempronio Rufo.

mm Sumtum a formis Rerump. vbi sunt magistratus, qui decretis & edictis aliquid sanciunt, quod sit vel faciendum vel vitandum: quasi in Opsonophagia sint Præturæ ac præfecturæ cibariæ.

nn Metonymia est adiuncti pro iuuenibus.

oo Polyptoton est, quia cadit vtrumque ex eadem origine, vt citauimus in Gramm. Sat. 3. l. 1. e Cicerone: *In quo non magna laus est vitare vitium.* Non ignoro tamen præter hanc dictionis figuram posse agnosci etiam tropum, quem Donatus in prologum Hecyræ initiò sic annotauit: *Nouum interuenit vitium & calamitas. Translatio est ab augurio: vitium est, si tonet tantùm: vitium & calamitas, si tonet & grandinet simul & etiam fulminet*: quo modo dicit vitio creari Consules, quũ malum editur omen, & fabulam vitio agi, quum non spectata est: calamitate, quum non est cognita.

pp Synecdoche generis pro brassica. vt constat è definitione caulis in postremis Grammaticis adhibita.

qq Allegoria est ex omnibus translatis, quâ via lubrica & periculosi modi tenendi significatur, ne vel ad luxum, vel ad sordes relabaris.

rr Synecdoche generis pro luxu.

ss Idem tropus pro magna ciborum varietate & condimentorum: quam priùs malam copiam vocavit.

tt Anaphora est.

uu Metonymia est effecti pro efficiente conuiuas dubios & incertos, quid primum vel sumant vel expetant.

xx Synecdoche est generis pro helluatione, crapula & ingluuie hesterna.

yy In *prægrauat* & *affligit humo* metaphorica & simul synecdochica periphrasis est morbi ἐξοινοφλυγίας διὰ τῆς ἄλλης ἀκολασίας, quâ corpus & animus grauatur.

zz Periphrasis itidem est synecdochica τῆς διανοίας, mentis & iudicij & reliquarum animi facultatum.

**a* Eadem periphrasis senectutis.

**b* Senecdoche integri pro aprugna, id est, syluestri carne suilla, de qua fuit Od. 13 l. 3.

**c* Metonymia est subiecti pro adiuncta facultate ornandi & fagocitate; quâ valebant antiqui: qualis fuit tropus in *suspensus natio* Sat. 6. lib. 1. sed aliud adiunctum.

**d* Exclamatio est optantis auream primorum hominum ætatem vitæ suæ restitutam.

**e* Polyptoton est.

**f* Procatalepsis est obiecti, cum breui cuiusdam asoti prosopopœia, quæ statim deponitur ad hæc verba: *Ergo quod superat &c:*

**g* Exclamatio est prospicientis miserum huius luxurioſi statum futurum.

**h* Hæc dicuntur συνεδλοχικῶς pro rebus aduersis & secundis, quæ vtroque tempore hominibus accidunt.

*i** Accessus est ad prosopopœiam alteram.

**k* Iam Ofellus reliquum habet Satyræ sermonem, vbi ad hæc verba, *O pueri*, auertit sermonem ad ministros, ac dialogismum cum illis instituit, quem antecedit permissio ad illudendam Fortunæ temeritatem. Ne quis tamen hîc putaret propter hæc verba initiò posita:

Nec meus hic sermo est, sed quem præcepit Ofellus:

nullam hîc esse nouam prosopopœiam, placuit admonere, hanc de temperantia & mediocritate doctrinam vitâ quidem & moribus Ofelli expressam: sed scripto a Poeta mandatam: qui hunc sub finem sermonis facit sic loquentem.

**l* Metaphora est, qualis fuit Od. 29. l. 3 *sollicitam explicuêre frontem*: quomodo sumitur interdum τὸ διεκπλῶσαι eiusdem notionis apud Græcos, quod proprie sonat dissolutionem & apertionem eius, quod erat priùs complicatum & clausum.

**m* Synecdoche generis pro abegit omnes curas & molestias, & pristinas calamitates nobis oblitione deleuit Ceres rogata.

**n* Synecdoche est altera generis pro Vmbreno successore Ofelli, qui mox nominatim appellabitur.

**o* Polyptoton ex eadem origine cadens dictio.

SATYRA TERTIA.

Theticum Stoicum, *omnes stultos insanire*, agitatur hîc a Iunio Damasippo, qui è mercatore factus fuerat Stoicus, operâ Stertinii Philosophi, cuius personâ videtur Horatius vti & ad facetè illudendam Stoicorum sui temporis arrogantem de sapientia persuasionem, & ad omnes omnino homines insaniæ conuincendos & condemnandos.

Sic rarò scribis, vt toto non quater anno
Membranam poscas, scriptorum quæq; retexēs,
Iratus tibi, quòd vini, somniq; benignus,
Nil dignum b *sermone canas. Quid fiet? 2. ab ipsis*
Saturnalibus huc fugisti. 3. Sobrius ergo
Dic aliquid dignum promissis: incipe: nil est:
4. Culpantur frustra calami: immeritusq; c *laborat*
Iratis natus paries Dis atq; Poetis.
Atqui vultus erat multa & præclara minantis,
5. Si vacuum tepido cepisset villula tecto.
6. Quorsum d *pertinuit* e *stipare Platona Menandro?*
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
7. f *Inuidiam placare paras, virtute relictâ?*
Contemnêre miser: vitanda est improbe g *Siren*
Desidia: aut quicquid vitâ meliore parâsti,
Ponendum æquo animo. 8. h *Dîte, Damasippe, Deæq;*
Verum ob consilium donent tonsore! Sed vnde
Tam benè me nôsti? Postquam omnis res mea i *Ianum*
Ad medium k *fracta est, aliena negotia curo,*
Excussus propriis: 9. olim nam quærere amabam,
Quo vafer ille pedes lauisset Sisyphus l *ære:*
Quid sculptum infabrè: quid fusum durius esset.
Callidus huic signo ponebam m *millia centum:*
Hortos, egregiasq; domos, mercarier vnus
Cum lucro nôram: vnde frequentia Mercuriale
Imposuêre mihi cognomen n *compita. 10. Noui,*
Et o *morbi miror purgatum te illius. 11. Atqui*
Emouit veterem mirè nouus, vt solet, in cor
Traiecto lateris miseri capitisq; dolore:
Vt lethargicus hic quum sit p *pugil, & Medicũ urget.*
12. Dũ ne quid simile huic; esto, vt libet. O bone, ne te
Frustrere: 13. Insanis & tu, stultiq; propè omnes,
Si quid Stertinius veri crepat: vnde ego mira
Descripsi docilis præcepta hæc, tempore, quo me
Solatus iussit r *sapientem* s *pascere barbam:*
Atq; a Fabricio non tristem ponte reuerti.
Nam malè re gestâ quum vellem mittere operto
Me capite in t *flumen,* u *dexter stetit, & caue, faxis*
Te quicquam indignũ: pudor, inquit, te malus urget
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primùm nam inquirã, quid sit furere: hoc si erit in te
Solo; nil verbi: pereas quin fortiter, addam.
14. Quem x *mala stultitia, & quæcunq; insciti a veri*
Cæcum agit; insanum Chrysippi y *porticus &* z *grex*
Autumat: 15. aa *hæc populos, hæc magnos* bb *formula Reges,*
Excepto sapiente, tenet. 16. Nunc accipe, quare
Desipiant omnes, æquè ac tu: qui tibi nomen
Insani posuêre. 17. Velut syluis, vbi passim
cc *Palantes error certo de tramite pellit:*
Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit: vnus vtriq;
Error: sed varijs illudit partibus: hoc te
Crede modo insanum: nihilo vt sapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. 18. Est genus vnum
Stultitiæ nihilum metuenda timentis: dd *vt ignes,*
Vt rupes, fluuiosq; in campo obstare queratur.
Alterum & huic varium & nihilo sapientius, ignes
Per medios, fluuiosq; ruentis. Clamet amica,
Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, vxor:
ee *Hîc fossa est ingens: hîc rupes maxima: serua:*
Non magis audierit, quàm Fusius ebrius olim,
Quum ff *Ilionam edormit Cattenis* gg *mille ducẽtis,*
Mater te appello, clamantibus. 19. Hæc ego vulgum
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo:
Integer est mentis Damasippi creditor? hh *Esto:*
Accipe, quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam:
Tũne insanus eris, si acceperis: an magis excors
Reiectâ prædâ, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem a Nerio: non est satis: adde Cicutæ
ii *Nodosi tabulas* kk *centum: mille adde catenas:*
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula ll *Proteus.*
Quum rapies mm *in tus malis ridentem alienis;*
Fiet aper: modò auis: modò saxũ, &, quũ volet, arbor.
20. Si malè rem gerere insani est: contrà, benè, sani.
Putidius multò nn *cerebrum est, mihi crede, Perilli,*
Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis.
21. oo *Audire atq; togam iubeo componere,* pp *quisquis*
Ambitione malâ, aut argenti pallet amore: (*quis*
Quisquis luxuriâ, tristiue superstitione,
Aut alio mentis morbo calet: huc propius me,
Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite.
Danda est hellebori multò pars maxima auaris:
Nescio, an qq *Anticyram ratio illis destinet omnem.*
Heredes Staberî summam incidêre sepulcro.
Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atq; epulum arbitrio Arrî:
Frumenti, quantum metit rr *Africa: siue ego prauè,*
Seu rectè, hoc volui: ne sis ss *patruus mihi. Credo,*
Hoc Staberî prudentem animum voluisse. Quid ergo
tt *Sensit, quum summam patrimonî insculpere saxo*
Heredes voluit? Quoad vixit; credidit ingens
Pauperiem vitium, & cauit nihil acriùs: vt si
Fortè minùs locuples vno quadrante periret,
Ipse videretur sibi nequior. Omnis enim res,
Virtus, fama, decus, diuinaq; humanaq; pulcris
Diuitijs parent: quas qui uu *construxerit, ille*
Clarus erit, fortis, iustus, sapiens etiam & rex,
Et quicquid volet. Hoc veluti virtute paratum,
Speranit magna laudi fore. 22. Quid simile isti
Græcus Aristippus? qui seruos proijcere xx *aurum*
In media iussit Libya, quia tardiùs irent

Propter

Propter onus segnes. Vter est insanior horum?
Nil agit exemplum litem quod lite resoluit.
23. Si quis emat citharas: emtas comportet in vnum,
Nec studio citharæ, nec Musæ deditus vlli:
Si scalpra & formas non-sutor: nautica vela
Auersus mercaturis, delirus & amens
Vndique dicatur meritò. Quid discrepat istis,
Qui nummos aurumq; recondit, nescius vti
Compositis, metuensq; velut contingere sacrum?
24. yy Si quis ad ingentẽ frumenti semper aceruum
Porrectus vigilet cum longo fuste: neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum:
Ac potiùs foliis parcus vescatur amaris:
Si positis intus Chij veterisq; Falerni
Mille cadis; zz nihil est, ter centum millibus, acre
Potet acetum: age, si & stramentis incubet, vnde
Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum ac tinearum epulæ, putrescat in arca:
Nimirum insanus paucis videatur, eò quòd
Maxima pars hominum *a morbo iactatur eodem.
25. Filius, aut etiam libertus vt ebibat heres,
*b Dis inimice senex custodis, ne tibi desit?
Quantulum enim summæ curtabit quisq; dierum,
Vngere si *c caules oleo meliore, caputque
Cœperis impexâ fœdum porrigine? 26 Quare,
Si quiduis satis est, periuras, surripis, aufers
Vndique? tún' sanus? 27. Populum si cædere saxis
Incipias seruósue tuos, quos ære parâris,
Insanum te omnes pueri clamentq; puellæ.
Quum laqueo vxorem interimis, matremq; veneno,
Incolumi *d capite es? quid enim? 28. neque tu hoc
*e facis Argis,
Nec *f ferro, vt demens genetricem occidit Orestes.
29. An tu reris eum occisâ insaniisse parente?
Ac non antè malis dementem actum Furius, quàm
In matris iugulo *f ferrum tepefecit acutum?
Quin, ex quo est habitus malè-tutæ mentis Orestes,
Nil sanè fecit, quod tu reprendere possis.
Non Pyladem ferro violare, ausúsue sororem
Electram: tantùm maledicit vtriq;, vocando
Hanc Furiam, hunc aliud, iussit quod splendida bilis.
30. Pauper Opimius argenti positi intus & auri,
Qui Veientanum festis potare diebus
Campanâ solitus trullâ, vappamq; profestis:
Quondam lethargo grandi est oppressus; vt heres
Iam circum loculos & claues lætus, *g ouánsque
Curreret: hunc Medicus multùm celer, atq; fidelis
Excitat hoc pacto: mensam poni iubet, atque
*h Effundi saccos nummorum: accedere plures
Ad numerandũ hominem sic erigit: *i addit & illud:
Ni tua custodis, auidus iam hoc auferet heres.
Mén viuo? Vt viuas igitur, vigila: hoc age, qd vis?
Deficient inopem *k venæ te, ni cibus, atque
Ingens accedat stomacho *l fultura ruenti.
Quid cessas? agedum, sume hoc ptisanarium oryzæ.
Quanti emtæ? paruo. Quanti ergo? octo assibus.
*m Eheu!
Quid refert, morbo, an furtis, pereámne rapinis?
31. n Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. 32. Quid
auarus?
Stultus & insanus. 33. Quid si quis non sit auarus,
Continuò sanus? Minimè. Cur Stoicei Dicam.
34. Non est cardiacus (*o Craterum dixisse putato)
Hic æger: rectè est igitur? surgétq; negabit:
Quòd latus aut renes *p morbo tententur acuto.
35. Non est periurus, neq; sordidus: *q immolet æquis
Hic porcum Laribus: verùm ambitiosus & audax;
Nauiget *r Anticyram. Quid enim differt bara-
thróne
Dones, quicquid habes, an nunquam vtare paratis?
36. *s Ceruius Oppidius Canusî duo prædia diues,
Antiquo censu, natis dixisse duobus
Fertur: & hæc moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: Postquam *t te talos, Aule, nuces q;
Ferre sinu laxo, donare & ludere vidi:
Te, Tiberi, numerare, cauis abscondere tristem:
Extimui, ne vos ageret vesania discors:
Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
Quare per diuos oratus vterq; Penates,
Tu caue, ne minuas: tu ne maius facias id,
Quod satis esse putat pater & natura coercet.
Prætereà ne vos *u titillet gloria, iure-
iurando obstringam ambo: vter Aedilis, fuerítue
Vestrûm Prætor: is intestabilis & *x sacer estò,
In cicere atque *y faba, bona tu, perdasq; lupinis,
37. Latus vt in Circo spatiere, aut æneus vt *z stes,
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?
Scilicet vt plausus, quos fert Agrippa, feras tu
Astuta ingenuum vulpes imitate leonem?
38. a* Ne quis humasse velit Aiacẽ Atrida vetas cur?
Rex sum. Nil vltra quæro Plebeius. Aequam
Rem imperito, ac si cui videor non-iustus inulto
Dicere, quæ sentit, permitto. Maxime Regum
b* Dî tibi dent captæ classem deducere Troiâ!
Ergo consulere & mox respondere licebit?
Consule. 38. Cur Aiax heros ab Achille secundus
Putrescit, toties seruatis clarus Achiuis?
Gaudeat vt populus c* Priami Priamusq; inhũato,
Per quem tot iuuenes patrio caruêre sepulcro?
40. Mille ouium insanus morti dedit, inclytum V-
lyssem
Et Menelaum vna mecum se occidere clamans.
41. Tu quũ pro vitula statuis dulcẽ Aulide d* natam
Ante aras, spargisq; molâ caput, improbe, salsâ,
Rectũ animi seruas? 42. Quorsum? 43. Insanus quid
enim Aiax
Fecit, quum strauit e* ferro pecus? abstinuit vim
f* Vxore & nato, mala multa precatus Atridis:
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violauit Vlyssem.
44. Verùm ego, vt hærentes aduerso littore naues
Eriperem, prudens placaui g* sanguine Diuos.
Nempe tuo, furiose. Meo, sed non furiosus.
45. Qui species alias veris, scelerisq; tumultu
Permistas capiet, commotus habebitur: atque
Stultitiâ ne erret, nihilum distabit, an irâ.
46. Aiax immeritos dum occidit desipit, agnos?
Quum prudens scelus ob titulos admittis inanes
Stas animo: & purum est vitio tibi, quum h* tumi-
dum est cor?
47. Si quis lectîcâ nitidam gestare amet agnam:

Huic veſtem, vt i* *natæ paret ancillas, paret aurum:*
Puppam aut pupillam appellet, fortiq́ marito
Deſtinet vxorem: interdicto huic omne adimat ius
Prætor: & ad ſanos abeat tutela propinquos.
Quid? ſi quis natam pro muta deuouet agna,
Integer eſt animi? 48. Ne dixeris. 49. Ergo vbi praua
Stultitia; hîc eſt ſumma inſania: qui ſceleratus;
Et furioſus erit: quem cepit k* *vitrea fama;*
Hunc l* *circumtonuit gaudens Bellona cruentis.*
50. Nunc age, m* *luxuriam & Nomentanum arripe mecum.*
Vincit enim ſtultos ratio inſanire n* *nepotes.*
Hic, ſimul accepit patrimonî o* *mille talenta,*
Edicit, piſcator vti, pomarius, auceps,
Vnguentarius, ac Tuſci p* *turba impia vici,*
Cum ſcurris fartor, cum Velabro omne macellum,
Manè domum veniant. Quid tum? venêre frequentes.
Verba facit leno: q* *quicquid mihi, quicquid & horum*
Cuiq́ domi eſt, id crede tuum: vel nunc pete, vel cras.
Accipe, quid contrà iuuenis reſponderit æquus.
In niue Lucana dormis ocreatus: vt aprum
Cænem ego tu piſces hyberno ex æquore verris:
Segnis ego indignus qui tantum poſſideam: aufer:
Sume q* *tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,*
Vnde vxor media currit de nocte vocata.
51. Filius Aeſopi detractam ex aure Metellæ
(Scilicet vt decies ſolidum exſorberet) aceto
Diluit inſignem baccam: quî ſanior, ac ſi
Illud idem in rapidum flumen iacerétue cloacam?
52. Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum
Nequitiâ & nugis, prauorum & amore gemellum,
Luſcinias ſoliti impenſo prandere coemtas.
Quorſum abeant ſani? r* *cretâ an carbone notandi?*
53. Aedificare caſas, ploſtello adiungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa,
Si quem delectet barbatum; inſania vexet.
Si puerilius his, ratio eſſe euincet, amare:
Nec quicquã differre, vtrúmne in puluere trimus
Quale prius ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores; 54. quæro, faciásne, quod olim
Mutatus s* *Polemon; ponas inſignia morbi,*
Faſciolas, cubital, focalia: potus vt ille
Dicitur ex collo furtim t* *carpſiſſe coronas:*
Poſtquam eſt impranſi correptus voce u* *magiſtri?*
55. Porrigis irato puero quum poma; recuſat:
Sume, x* *Catelle: negat: ſi non des; optat: amator*
Excluſus qui diſtat, agit vbi ſecum, eat an non,
Quòrediturus erat non arceſſitus: & hæret
Inuiſis foribus, nec nunc y* *quum me vocet vltrò,*
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Excluſit: reuocat: redeam? non, ſi obſecret 56. Ecce
Seruus non paulò ſapientior: y* *ô here, quæres*
Nec modum habet, neq́ conſilium, ratione modoq́
Tractari non vult: in amore hæc ſunt mala: bellum,
Pax rurſum: hæc ſi quis tempeſtatis propè ritu
Mobilia & z* *cæcâ fluitantia ſorte, laboret*
Reddere certa ſibi nihilo plus †a *explicet: ac ſi*
Inſanire paret certâ ratione modoq́.
Quid? 57. quum Picenis excerpens ſemina pomis,
Gaudes, ſi cameram percuſſi fortè, penes †b *te es?*
Quid? quum balbæ feris annoſo verba palato;
Aedificante caſas, quî ſanior? †c *adde cruorem*
Stultitiæ, atq́ ignem gladio ſcrutare. Modò, inquam,
Hellade percuſſâ Marius quum præcipitat ſe,
†d *Cerritus fuit:* †e *an commotæ crimine mentis*
Abſolues hominem, & ſceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
58. Libertinus erat, qui circum compita ſiccus
Lautis manè ſenex manibus currebat, & vnum
Quiddam magnum addens, †f *vnum me ſurpite morti:*
Dîs etenim facilè eſt, orabat: ſanus vtriſq́
Auribus atq́ oculis: mentem, niſi litigioſus (gus
Exciperet dominus, quũ venderet. Hoc quoq́ †g *vul-*
Chryſippus ponit fœcunda in †g *gente Meneni.*
59. †h *Iuppiter, ingentes qui das adimisq́ dolores,*
(Mater ait pueri menſes iam quinq́ cubantis)
Frigida ſi puerum quartana reliquerit; illo
Manè †i *die, quo tu indicis ieiunia, nudus*
In Tiberî ſtabit. Caſus Medicusúe leuârit
Aegrum ex præcipiti; mater delira necabit
In gelida fixum ripa, febrimq́ reducet.
Quóne malo mentem concuſſa? timore Deorum.
60. †k *Hæc mihi Stertinius ſapientum octauus amico*
†l *Arma dedit, poſt hac ne compellarer inultus.*
Dixerit inſanum qui me, totidem audiet: atq́
Reſpicere ignoto diſcet pendentia tergo.
61. †m *Stoice poſt damnum, ſic vendas omnia pluris:*
Quam me ſtultitiam (quoniam non eſt genus vnum)
Inſanire putas? ego nam videor mihi ſanus.
Quid? caput abſciſſum demens quum portat Agaue
Nati infelicis; ſibi tum furioſa videtur?
62. Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atq́ etiam inſanum: tantùm hoc ediſſere, quo me
Aegrotare putes animi vitio. 63. Accipe, †n *primùm*
Aedificas, hoc eſt, longos imitaris, ab imo
Ad ſummum totus moduli bipedalis: & idem
Corpore maiorem rides Turbonis in armis
Spiritum & inceſſum: quî ridiculus minùs illo?
An quodcunq́ facit Mæcenas, te quoq́ verum eſt,
Tantò diſſimilem, & tantò certare minorem?
Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis
Vnus, vbi effugit, matri denarrat, vt ingens
†o *Bellua cognatos eliſerit: illa rogare,*
Quantáne? num tantùm, ſe inflans, ſic magna fuiſſet?
Maior dimidio. Num tantò? quàm magis atq́
Se magis inflaret; non, ſi te ruperis, inquit,
Par eris. 64. Hæc a te non multùm abludit imago.
65. Adde poemata nunc (hoc eſt †p *oleum adde camino)*
Quæ ſi quis ſanus fecit, ſanus facis & tu?
†q *Non dico horrendam rabiem: iam deſino cultum*
Maiorum cenſu. (teneas, Damaſippe, tuis te)
†r *Mille puellarum, puerorum mille* †ſ *furores.*
66. †t *O maior tandem parcas inſane minori.*

Analyſis

Analysis Dialectica.

QVò minùs amari sales Poetæ quibusdam e Stoicis æqualibus viderentur, ipse summâ quidem, vt solet, arte, sed non sine maxima impudentia sibi non indulsit, quum statim initiò sermonis sic consultò fingit a Damasippo Cœcione facetijs linguæ turpiter aspergi. Imò verò quum inducit ipsum in fine seueriùs ac liberiùs, quàm verecundum hominem deceret, perstringentem ipsius violentiam, ignauiam, impudicitiam, ac libidinem. Quid autem est hoc aliud, nisi se tali vitiorum commemoratione turpiter ac miserè magis ac magis contaminare? quid, nisi vitam hominis turpissimi ac fœdissimi omnibus posteris testatam peruulgatamque relinquere? Neque potest hæc turpis commemoratio habere satis iustam excusationem liberalium iocorũ in seueritatem Stoicorum, aliorumque vitia cum proprio dedecore notanda, nisi exemplo Demosthenis velimus Poetam tueri, qui in reprehensionibus plerumque se quoque complectebatur, vt interpres ipsius in primam Olynthiacam annotauit: *τὸ ἐναχθὲς βυλόμενος φεύγειν λέει ἑαυτὸν ἁμίξε τῷ ἐγκλήματι* &c. *inuidiam volens vitare, seipsum accusauit.* Sunt autem huius sermonis duo capita: *vituperatio desidiæ Horatianæ, multaq; sordium & innumerabilium vitiorum, & luxus accusatio*: vnde tandem tu concludas in vtroque summam esse insaniam. Vituperationis summa sic *ὑποθετικῶς* iudicatur: *Vbi Horatius se receperit in suam villam sub tepidum tectum, vacuus ab interpellatoribus, Vrbuq; incommodis solutus; multa præclarè ac libenter scribet: illic totum iam annum his rebus vacuus commoratur: cur igitur tandẽ aliquando non aliquid iactatu promissu dignum scribat?* Huius argumentationis ratio, vt facilè perspicis, est e subiecto & adiuncta impedimentorum vacuitate.

2. Assumptio est in quatuor primis versibus confirmata efficientibus intermissę scriptionis, *vino & somno immodicis in villa*: vtriusque enim intemperantia est mater indiligentiæ, ac præterea innumerabilium vitiorum, sicut Xenophon docet in Oeconomico.

3. Complexio est e priuantibus approbata: *vinolentus nihil potes scribere: tu igitur ἀοίνως sobrius & vigil aliquid scribe.*

4. Eadem illustratur amotione efficientium, quæ videbantur impedimento fuisse iam institutæ scriptioni.

5. Propositio est superioris syllogismi: qui videtur postulare aliam enunciatorum interpunctionem, atq; illa est nostrorum exemplarium.

6. Hæc eódem spectant, vbi Damasippus vrget ridiculè desidiam hominis ex neglecto instituti fine: *quòd summa fuerit imprudentia tantos eum adiutores studiorum secum tus asportasse, neq; vllam in illis operam posuisse.* Similis incõstantia notatur in Iccio Od. 29. l. 1. ad hæc verba, *Quis neget arduis &c.* ad finem vsque producta.

7. Adhibentur quoque ex aduersis similibus & adiunctis argumenta ad euellendam Poetæ opinionem, qui putaret omnem inuidiam, quâ maximâ propter Satyras flagrabat, facilè extinctum iri, si studio virtutis posito, se dederet inutilissimo ac desidiosissimo otio: *Quia*, inquit, *hoc summa consequetur Poeta contemtio, maximaq; boni nominis iactura*: ex quo & breui similitudine efficit, *desidiam fugiendam, velut improbam Sirenem*, quæ semper magna fuit vitiorum illecebra, magnum cupiditatum lenocinium, atque tandem pernicies semper comes meretriciæ delectationis, vt damnum segnitiei. Itaque vsurpetur illud Ciceronis contra tam pernicioſam Poetæ opinionem e prima Catilinaria, *verendum certè mihi non erat, nequid, hoc parricidâ ciuium interfecto, inuidia mihi in posteritatem redundaret. Quod si ea maximè impenderet, tamen hoc animo semper fui, ut inuidiam virtute partam, gloriam, non inuidiam putarem.*

8. Gratia recti consilij a Poeta facetè refertur barbato magistro & causſa quæritur primæ inter ipsos notitiæ. *Ex eo*, ait Damasippus, *studuit te nosse, quum ego omnibus fortunis euersus tantum otij nactus sum, vt iam inde in vitam & mores aliorum inquirere cœperim.*

9. Hæc alienæ vitæ inquisitio declaratur primùm distributione subiectarum mercium, in quarum æstimatione, emtione & venditione & fœnoratione olim versatus fuerat Damasippus: vnde sibi cognomen inuenit Mercuriale: quæ quidem appellatio aduentitia est e loco adiunctorum.

10. Poeta è diuersis affirmat vrbanè, *sibi perspectam & cognitam pristinam illius negotiationem, tanquam morbum gratissimum: sed se mirari, quemadmodum huius maculas eluere potuerit.*

11. Ratio sanatæ deprauationis pristinæ similibus declaratur: *vt nouus morbus succedit veteri, eumq; sæpiùs expellere solet: sic hac inquisitio vitæ alienæ successit sordidæ negotiationi, & eam expulit.*

12. Refellitur prior similitudo Damasippi dissimilitudine: *liceat*, inquit Poeta, *sibi per me, vt e lethargico fias phreneticus, modò ne tu mihi, vt solet phreneticus Medico, infligas vulnera, pugnúq; me cædas pellásue*: vnde Poeta facetè irridet Stoicam inquisitionem, dum illam facit morbum molestijs mercaturæ & arte fœnoratoriâ grauiorem, vt Damasippus, quum hanc artem exerceret, lethargo, morbo tolerabili & innoxio, laborârit: quum autem philosophiam Stoicam coleret, phrenitide, furiosâ & perniciosâ ægrotatione, correptus fuerit.

13. Quia visus est Poeta discrimen statuere inter lethargicum & phreneticum, Stoicus inde arripuit occasionem docendi paradoxum sectæ suæ, *omnes stultos insanire*, vt ex eo peccatorum æqualitatem induceret, quod testimonio & doctrinâ Stertinij Stoici diu deinceps loquuturi explicatur: atque hic philosophus effectis describitur: primùm *quòd Damasippum ad philosophiam cohortatus sit: eundem a præcipitio & consciscenda morte auocârit: pudore vitioso leuârit, appositu multorum exemplo*, quæ sic possunt iudicari: *si solus factâ fortunarum tuarum iacturâ fureres; non tibi præcipitium, vel aliud mortis genus dissuaderem: Atqui omnes in hanc insaniæ societatẽ se offerunt, ne se pudore, vt tu, conficiunt, propter iacturam suorum bonorum: Dissuadeo igitur tibi vitæ desperationem ob amissionem illorum.* Enimuero, dure Stertini, saluâ tuis supercilijs seueritate, non est cuiquam misero & afflicto consulenda ista vitæ desperatio vel in ista solitudine versanti. Est enim animi perpusilli, non posse res aduersas fortiter & constanter ferre, atque est multò animi minoris illarum caussâ manus sibi afferre cruentas.

14. Hæc via & ratio docendi methodica, est vnica ac perspicua, quæ a definitione rei proficiscitur & per ipsius partes progreditur: sed philosophus paullò id secus facere hîc videtur, atque proposuerat. Nam inquirere instituerat, *quid esset furere*, id est, quid esset furor & animi perturbatio: atqui definit nunc non affectionem ipsam, sed hominem ita

affectum : *cuius mens ratione, tranquillitate & constantiâ vacua est*: ac prætereà confundit hæc verba, *stultitia, insania, furor*, more suæ disciplinæ, quæ docet *aquè in vitio esse stultum atq; insanum: aquè hunc ac furiosum*: verum Tullius sic melius 3. Tusc. hæc alia ab alijs distinguit: *quia*, inquit, *insania, cui accessit stultitia, latiùs patet, & hæc furor*: itaque videtur ille definitione stultitiam declarare, *quæ sit inconstantia sanitate mentis aliquantùm vacans: & insaniam, quæ sit inconstantia maior, & ab illius sanitate paullò remotior: vtraq; tamen possit officia media præstare, communemq; vitæ cultũ & vsitatum tueri: furor autem est vitium mentis adeò omnia: vnde duodecim tabulæ vetârunt furiosum esse dominum rerũ suarum: non autem insanum.* Ex his certè tam definitione, quàm distinctione satis constat nobis, insanum esse, atque stultum, differre inter se: aliud quoque esse τὸ furere, atque insanire, sicut Græca τὰ παφανοεῖν, παφαφρονοεῖν, λυτᾶν, παφαπαίειν, λυφᾶν, παφαπλῆγα εἶναι, μαίνεσθαι, τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον ἔχεται, *desipere, delirare, rabie ferri, aberrare, mente captum esse, furere vehementius ac remissius* adsignificant: aliud deinde furiosum, atq; insanum: quod duo genera τῆ ἀνοίας confirmant in Timæo Platonis: quorum alterũ μανίαν vocatur, quæ παφὰ τὸ μανὸν ἐτυμολογεῖται, *quòd partes animi adeò solutas & fluxas efficiat, vt illæ colligi nequeant ad rectè iudicandum*: alterum ἀμαθίαν, inepta stultitia: Sed de varijs stultitiæ generibus lege Aristotelem in Probl. Encyclijs & Cor. Celsum l. 3. de medicina: quæ tamen omnia seueritas Stoicæ scholæ nõ vult admittere contra legum sanctitatem & Medicorum placita & aliorum Philosophorum sententias. Admittet quidẽ posteà, & hæc insaniæ genera agnoscet: sed ad vnum & eundem errorem illa revocabit. Hæ autem verborum rationes & notationes, aptiùs mihi visæ sunt Dialecticis adscribendæ ad constituendam ipsorum definitionem & distinctionem.

15. Locus est è diuersis: *solus sapiens est iudicio huius paradoxi absolutus: sed omnes omnino reliqui homines stultitiâ insaniunt & illius iudicio constricti tenentur.*

16. Iam aggreditur theticũ, *omnes stultos insanire*, argumẽtis explicare: ac primùm id efficit paribus: *iuxta insaniunt, qui te dicunt insanum: atq; tu, qui rebus planè adflictis te perditum præcipitio ibas, nisi obstetissem*: protasis παφὰ λόγως etiam hîc enũciatur: quia spectatores huiusmodi desperationis, qui illam damnabant, videbãtur quidem sanæ mentis esse, & tales habebãtur: verùm quia casum Damasippi, quem miserari oportebat, ludibrio habebant, eo illi erant risu dignissimi. Quid autem hîc ego dixi, casum alterius commiseratione dignum apud Stoicos? præsertim quum misericordiam hi sic definiant, *vt ea sit ægritudo animi ob alienarum miseriarum spectem: aut tristitia ex alienis malis concepta, quæ accidere immerentibus credit: atque hunc affectum in virum sapientem minimè cadere putant, ne in suis quidem calamitatibus.* Itaque Seneca lib. 2. cap 5. de clementia scribit sectam Stoicorum malè audiisse apud imperitos iam inde vsque ab ipsius ætatæ, tanquam nimis duram & immisericordem. *Obijciebatur enim illi, quòd negaret ignoscere*: quod obiectum idem auctor diluit sexto pòst capite ibidem, *nõ miserebitur quidem sapiens Stoicus, sed succurret alieno lacrymis, non accedet: dabit manum naufrago, exsuli hospitium, egenti stipem, non hanc contumeliosam: quâ pars maior horum, qui se misericordes videri volunt, abijcit & fastidit, quos adiuuat, contingique ab his timet: sed vt homo homini ex communi dabit: donabit lacrymis maternis filium & cathenas solui iubebit, & ludo eximet, & cadaver noxium sepeliet. At ista faciet tranquillâ mente, vultu suo.* Ita perbellè hic Stoicus videtur eleuare duritiem sectæ suæ, vt præsentem affectum ausit appellare, *vitium animorum nimis miseria fauentium*, quod D. Augustinus lib. 9. de ciuitate obseruauit, *Stoicorum*, ait, *est misericordiam solere culpare*: qua in hæresi Ciceronem fuisse testatur Tusculana tertia, *Si sapiens in ægritudinem cadere posset, posset & in misericordiam, posset & in inuidentiam*: a qua tamen animaduertimus eundem desciuisse ad Peripateticos in orat. pro Ligario, vt de hoc affectu Cæsarem in primis laudaret, *nulla de tuis virtutibus plurimis nec gratior, nec admirabilior misericordiâ est.* & in orat. pro Rosc. Am. *Prædia mea tu possides: ego alienâ misericordiâ viuo.* Hîc autem, dico, in Seneca potest obseruari discrimẽ miserationis & misericordiæ, vt illa in eo versetur, quum quis tangitur & angitur damno & sorte alterius miserâ, quod est animi pusilli ac minuti: Hæc verò, quum animus alicuius inclinatur ad alterum inopiâ doloreque leuandum.

17. Confirmantur illa paria similibus: *quòd vt duo viatores, quorum vnus in syluis ad sinistram, alter ad dextram deflexit, æquè aberrant a recta via: sic tu notus homo mentis insanæ: & is, qui te talem nominauit & irrisit, æquè insanit*: In vtrâque huius similitudinis parte paria sunt etiam inclusa: qualia subijciuntur ad hæc verba: *Nihilo vt sapientior.*

18. Quædam est hîc distributio insaniæ pòst eius definitionem, cuius duo genera proponuntur e subiectis, quanquam ex adiunctis proposita essent, estque primum insani genus, *quod ibi timet, vbi non est opus, & in loco tuto & aperto putat esse pericula, quæ ibi nulla sunt*: alterum contrà *insanè ruit in vitæ discrimina, quæ præsentissima sunt, neque tamen commonefacientes parentes vel amicos, vel omnes propinquos ad rauim vsque conclamantes, vt ab illo citò declinet, audit*: quod posterius illustratur parium collatione: *iuxtà hic insanus obsurduit ad clamores præmonentium, ac Fusius ille tragicus actor, dum personam Hecubæ sustinet, vino & somno sepultus obsurduit ad inclamationem Catieni agentis partes Polydori sepulturam a matre postulantis, idemq; mater te appello, vniuerso acclamante theatro*, vbi facetè notatur Futius, qui, quum inter scenam simulare tantùm debuisset somnum, oppressus est sopore arctissimo maximeque temulento.

19. Docet similitudine, omnes cõprehendi & concludi hoc insaniæ genere, quod singularibus exemplis illustrat, & ad Stoicam illius dementiæ æqualitatem semper reuocat omnia: quorum enunciata è categoria relatorum petita sunt, pariter tamen tractata: *iuxtà statuarum emtor vano studio motus insanit, atque venditor lucro ductus, quum mercator non sit soluendo: aquè prætereà debitor atque creditor: tam denique obæratus insanit, quàm fœnorator: neque verò hi, venditor, creditor & fœnorator eâ dementiâ soluũtur, quòd emtores, debitores, & obæratos, multis syngraphis, cautionibus multis, ac iuris laqueis constrictos tenent*: vt è diuersis comprobatur: *etsi tu omnes tabulas, cautiones, formulas, præscriptiones & nexus habueris, quibus putas, ô creditor, tibi prudenter cauisse: debitor tamen tuus fugax debitum non dissoluet, neque mutuum reddet*, quod simili demõstratur: *quia variis ille modis tergiversabitur, & more Protei, sese in varios transformabit habitus, & ita eludet omnes tuas tabulas & cautiones.* Huiusmodi τὸ κατεχρέων are alieno pressum Græci vocant χειμάλου τὸν τὰς αὐτὸ δανειστὰς διὰ χρόνου ἐξαπατῶντα. *qui suos creditores blandè fraudat.*

20. Hoc fœneratoris damnum, tam prudenter pecuniæ suæ cauentis, declaratur minorum collatione: *Si Damasippus habitus est insanus, quòd rem malè gessisset pòst statuas benè emtas: quantò Nerius fœnorator habendus est amentior,*

amentior, qui suos nummos crediderit homini acolasto & prodigo nunquã illos dissoluturo? Hîc maioris insaniæ docet esse creditores, quàm debitores. Malo autem hîc agnoscere minora: quia Nerius est in quæstione, ad quam firmandam minor Damasippi insania profertur.

21. Stertinius omnes mentis morbo laborantes præparat, & maximè ambitiosos, auaros, luxuriosos, superstitiosos ad remedium ægritudinis accipiendum: vbi non eo explicat ordine res, quo propositæ fuerãt. Nam ab auaris initium ducit, qui fuerant loco secundo nominati & his e loco maiorum præscribit fortius medicamentum: quia visa est ipsi auaritia cæteris vitiis difficilior sanatu, vt e Catilina Sallustij cognosci potest: *auaritia pecuniæ studium habet, quam nemo sapiens concupiuit: ea quasi venenis, malis imbuta, corpus, animumq; virilem effœminat: semper infinita & insatiabilis est, neq; copiâ, neq; inopiâ minuitur*: quem qusdem locum vide lib. 3. cap. 1. apud Agellium explicatum. Quod autem auaritia sit pathos αὐιάτως ἔχον, ex his apparet, quia primum variis semper implicata sit criminibus: deinde quum Homerus & Euripides dixerint, ille Ιλιαδ. v. sub finem,

Παύτων μὲν πόρος ἐστὶ κὴ ὕπνυ, κὴ φιλότητος,
Μολπῆς τ' ἐρατεινῆς, λιὰ κἀμύμονος ὀρχηθμοῖο. i.
Omnium rerum esse satietatem, & somni & amoris,
Et cantus suauis, inculpataq; saltationis.

Euripides idem, πόρος δὲ παύτων:

quò illud Theognidis accedit per quandam exceptionem & correctionẽ ad insatiabilem auarorum cupiditatem notandam & vituperandam, cuius sitis nunquam expletur, nec exstinguitur, tale ipsius est pentametrum Elegiaci,

Ρλὶν πλύτυ, παντὸς χρήματος ἐστὶ πόρος. i.
Præterquam diuitiarum, cuiusq; rei est satietas.

Itaque difficultas sanationis declaratur exemplo Staberij descripti multis factis, quę tamen possunt partim ad luxum intempestiuum, partim ad sordes, partim ad ambitionem, partim denique ad superstitionem referri. Hinc delabitur ad laudationem diuitiarum, quam tractat sub persona Staberij, ex efficientibus, *quòd illa sint causſa solæ & absoluta quidvis consequendi: virtutem, famam, decus, sapientiam, summam denig; dominationem*: vnde Aristoteles scribit in his summum bonum & felicitatem a plerisque collocari lib. 1. Ethic.

22. Dissimilibus factis priorum Aristippus Philosophus describitur: *quia Staberius ille nihil non posthabebat pecuniæ & diuitijs, nec aceruum illarum misero metu imminuendi attingebat vel famelicus: hic verò illas aspernabatur, & in mare velut impedimenta proyciebat*. vnde quidem conficit, *vtrúmque in vitio fuisse, & valdè desipuisse*: sed hoc posterius exemplum ἧχ' ἰκανῶς τῦ πρότερυ ἀποδεικτικόν ἐστι, *non satis prius arguere videtur*, vter horum insanior fuerit,

23. Reponit alia exempla βεβαιοτέρας πειθανότητος, *probationis firmioris*, quæ similiter enunciantur, quorum protasis est triplex: *vt emtor organorum Musicorum, sutoriorum & nauticorum instrumentorum, nullius Musicæ, nec sutrinæ, nec nauticæ artis peritus, nec studiosus, iure dicitur delirus & amens*: apodosis sequitur simplex: *sic auarus ingenti auri & argenti copiâ nescius vti desipit ac insanit*: Hęc redditio illustratur alterâ breui similitudine auri cum re sacra: quam vt superstitiosi metuunt contingere: sic auari aurum suum intactum seruant & illud diminuere verentur.

24. Pergit in medicina eidem ægroto facienda ex diuersis, sic σὺνθυματικῶς iudicandis: *Auarus ferè octogenarius non audet quicquam de ingenti fumenti aceruo: neque de multo dolio optimi vini, neque de villosis & mollibus stragulis sumere in fame, in siti, in frigore: se mauult vesci sylvestribus herbis, acetum potare, & stramentis miserè incubare, & illa omnia relinquere curculionibus infestanda, acore vitianda, & blattu ac tineis corrodenda: ille ergo sanorum iudicio insanire videtur maximè.*

25. Vrgetur ægrotus duplici fine tam molestæ custodiæ, quâ studet illum liberare, adhibito victu paullò meliori, & cultu mundiori: quo nulla fiat de tanto bonorum aceruo diminutio.

26. Arguitur insania hominis e disparatis: *qui quouis victu & cultu viuit contentus, & rem suam facit maiorem periurio, furto & alijs artibus iniquis, profectò est insanæ mentis.*

27. Idem morbus declaratur collatione minorum: *si quis populum aut seruos carè emtos cadit palàm lapidibus, ab omnibus inclamatur insanus: Ergò tu multo magis diceris insanire, qui dotis nomine vxori clàm laqueo animam interclusseris: matrem veneno pecuniæ perfruendæ causſâ iustuleris.*

28. Parricidæ excusatio est ex dissimilitudine: *Nõ, vt Orestes Clytemnestram matrem suam Argis ferro necauit: sic ego meam occidi matrem*: vnde vult ille conficere, *se minùs insanire, quàm Orestem.*

29. Excusationis argumentum refellitur comparatione dissimilium causſarum: *Orestes iustâ & naturali causſâ doloris de morte patris commotus, ac Furiis agitatus apertè matrem necauit, nec quenquam post notum ipsius furorem ferro violauit: Electram sororem, & amicum Pyladem grauioribus tantũ verbus affecit: tu verò non ab alio quoquam, nisi a te ipso, concitatus, ex insidijs dolog; malo primùm te materno parricidio turpiter siti explendæ cupiditatis obstrinxisti: deinde periurio, furto, aliisque nefarijs sceleribus præcedens scelus cumulasti: vnde quis te non iuxtà, imo verò magis, quàm Orestem insanire iudicet?* Huc adde, quod cum Orestes sibi adiunxerit socios ad mortem Patris vindicandam, non fuerit alienatus mente. Ita enim inducitur alloquens suum Pædagogum in Electra Sophoclis.

ὥσπερ γὰρ ἵππος σὺγγενὴς, π' ἐν ἢ γέρων
ἐν τοῖς δεινοῖς θυμὸν ὃν ἀπώλεσαν.
Αλλ' ὀρθὸν ὄς ἐστησιν. ὡσαύτως σὺ πρώτοις ἔπη.
Generosus vt equus, consenuerit iam licet,
Animum tamen nunquam in periculis abijcit,
Sed auribus rectis stat: itidem tu quoque
Et incitas me, & cum primus ades.

Hic tamen Stoicus occultat, quoad fieri potest, hanc peccatorum inæqualitatem.

30. Insania auari, in omni rerum abundantia inopis, demonstratur exemplo cuiusdã Opimij, qui primùm ex adiunctis describitur, *sordido victu, graui veterno, facetâ sanatione, Medici fidelitate*: deinde insanâ parium collatione, qui tanti faceret paulum pecuniæ insumi in ptisanarium oryzæ sanitatis recuperandę gratiâ, quanti morbo se oppressum exstingui.

31. Quidam faciunt Poetam hîc loquẽtem cum Damasippo: quod dum fit, prosopopœia Damasippi & Stertinij iam inde vsq; institutа *Caue faxis &c.* male interciditur, quæ melius cõtinuanda videtur. Itaque Damasippus iam satis edoctus de sordidorum insania quærit, *in quo sanitas mentis reperiatur*: cui Stertinius satisfacit illius descriptione ex aduersis: *sanus est*, inquit, *qui non est stultus*, vel, *sanitas est, quæ non est stultitia*. Huic simile est illud Epist. 1. lib 1. Sapientia, quæ est mentis sanitas, est stultitiâ caruisse. Quanquam autem Aristoteles docet 3. Rhet. cap. secundo & decimo sept.

πεφάλληλα τὰ ἐναντία μᾶλιγα φαίνεσθαι, illa tamen περιχαφὴν ἐκ τῶν ἐναντίων ἀφαιρήσεως, non satis illustrat vim & naturam rei dubiæ, dum non quid illa sit, sed quid nó sit, demonstrat. Ideoque Lactantius hanc descriptionem, *bonum est, quod non est malum*: ineptam iudicauit: vt dicetur, Deo huic instituto fauente, in Epist. 1. lib. 1. Illustrior autem erit hac accessione descriptio: *sanus est, qui non est stultus auari more*, id est, *qui non se, vt hic, in summa cibi & potionis copia, inediâ & siti finit perire.*

32. Rursus quærit Damasippus e doctore suo Stertinio, *quid auarus sit: hic*, inquit, *est stultus & insanus*: vnde constituitur hæc syllogismi propositio: *omnes auari sunt stulti & insani.*

33. Quia discipulus dubitabat, *an quis posset ex auaritia fuga protinus fieri sanus*: vnde etiam assumi potest, *atqui ego non sum auarus*, & concludi: *non sum igitur insanus*; Doctor ἐν τούτῳ ἐνομίνῳ fallaciam subesse monet, *& in animam ex alijs causis, atq; ex auaritia, sæpè nasci*, ac præterea nihil concludi ex assumptione negata in prima figura Aristotelis.

34. Hic Stoicus ostendit inconsequentiam assumtionis similium comparatione, ex auctoritate Crateri Medici: *vt is, qui non laborat imbecillitate stomachi, non cõtinuò rectè valet: ita qui non est auarus, non idcirco statim sanus erit*: quod ex alijs causis confirmat, *quia ille potest, sicut Craterus censet, vel pleuritide, vel nephritide morbo extiosis tactari, quemadmodum hic ex alijs vitijs insanire.*

35. Tollit discipulus aliquot vitia, vt inde conficiat, *non omnes insanire*: sed doctor ex efficientibus tanti boni respondet, *esse homini tam bene affecto, vnde Laribus Dijs gratias agat, & ab ijsdem victimâ simul petat, vt, si ab hoc insaniæ genere liber est, a reliquis ipsum conseruet*: ambitiosis autem & temerarijs Medicinam phreneticis similem præscribit: quod paribus illustratur: quia *æquali vitio laborat & æquè insanit, qui summâ ambitione & pecuniarũ effusione contendit honores & magistratus a populo: atq; auarus, qui nunquam rebus partis vtitur.*

36. Quod anteà definire non poterat ex veris caussis, nunc exemplo singulari demonstrat: quæsitum enim fuerat, *Quisnam igitur sanus?* ad quod respondet Stoicus Stertinius: *Ser. Oppidius fuit talu, qualem quaris*: cuius sapientiam & mentis sanitatem proponit ex efficientibus testamenti, partim præuisâ effusione filij Auli: partim Tiberij cupiditate: item ex varijs ipsius adiunctis factisque insignibus & consilijs ad libet os, quæ, quum ex litera satis facilè perspiciantur, nõ aliâ ratione videntur enuncianda.

37. Triplici fine ac simili reprehendit *effusionem pecuniarum patrimonyq; venditionem futuram, quam illi liberi parabant, vt lictores præirent aperientes ipsis viam per turbam: vt etiam statua ijsdem erigeretur: vt denique ad eundem dignitatis & auctoritatis gradum, ad quem M. Agrippa Vipsanius gener Cæsaris, & ab eo secundus, peruenirent, imitati calliditatem vulpis.*

38. Insania Aiacis a Stoico comparatur appositissimè ad vanitatem popularis auræ arguendam cum illa Agamemnonis sub nominibus cuiusdam Plebeij & eiusdem Agamemnonis, & 37. versibus continetur ad hæc verba, *Nunc age luxuriam*. Ac primùm percontanti Plebeio, *cur cadauer Aiacis sit ἄθαπτον inhumatum*, λιὰ ὡς ἀπήλαυτον σῶμα προβάλοιτο, & vt corpus neglectũ & insepultum proijciatur: Rex ex efficientibus speciem testimonij publici referentibus respondet, *id esse prohibitum auctoritate regiâ & iure: quòd si quis aliter sentiat, id liberè & impune palam dicat.* Hac permissione exprimitur imago boni regis & principis non tyranni: quò magis exemplum perueniat ad aures & oculos Augusti. Cui non est dissimile, cuius meminerũt historiæ, narrantes Philippum, varia multiplicique variarum litium auditione defatigatum atque è tribunali foras iam egressum, respondisse paupertinæ vetulæ, quæ ab ipse efflagitarat, expeditam suę causlæ tractationem, nullum mihi est otium tuam dirimendi controuersiam, tum illa liberè collegit, ne velis igitur Rex esse; Philippus tali libertate anus, ac probri pudore commotus, redijt ad tribunal, vbi resedit, donec causlam mulieris, atque lites alias secuisset.

39. Plebeius datâ sibi veniâ consulendi, ex adiunctis & efficientibus tentat conficere, *Aiacem honore sepultura decorandum esse: quòd partes virtutis bellicæ in castris Græcorum habuerit secundas: quòd multorum seruator sæpè in prælijs fuerit: quòd denique testimonio Troianorum, negatâ ipsi sepulturâ fortitudo ipsius, cæde infinitorum iuuenum Troianorum, prædicanda sit.*

40. Causlam insepulti Aiacis Rex subijcit ex ipsius factis: *quia*, inquit, *per insaniam infinitas oues perdidit: palàm mihi, Menelao & Vlyssi sæpè mortem est minatus, eamq; si potuisset, procul dubio nobis intulisset.*

41. Minoribus demonstrat Plebeius, *Aiacem minùs Rege insaniisse, quum hic immolare Iphigeniam filiam suam Dianæ pararet.*

42. Percontatur Rex, *quorsum spectet illa ratio*, id est, *ad quod insaniæ genus indicandum: virùm ad luxuriosum, an ad auarum, an ad ambitiosum, ãn denique ad superstitiosum.*

43. Hîc non satis sit quæstioni, sed Plebeius eleuat diuersis, quod fuerat a Rege obiectum Aiaci: *hic*, inquit, *quem tu insanum vocas, nihil admisit tantùm cæde ouiũ, vt sepulturâ debeat carere. Est enim ab omni impio scelere & aliare nefaria vacuus & purus: vobis Atridis dira tantùm precatus est, ustâ commotus irâ propter iniquitatem vestri iudicij de armis Achillis: sed nec vxorem, nec filium, nec fratrem vllo malo affecit.*

44. Rex auertit ex fine a se obiectam sibi insaniam: *quòd non alienatâ mente, sed religionis ergò prudens voluerit immolare filiam vt tali victimâ Diana placaretur, liberaq; & tuta omnibus Græcis postea esset nauigatio*: quod argumentum a fine sic Lucretius enunciat initio lib. 1.

Exitus vt classi felix faustúmq; daretur.

Eheu! ecquid scelerum omni tempore & vbiq; specie & inuolucro iustitiæ & religionis, id est, specie bonæ intentionis non editum est!

45. Conuincit Plebeius Regem inhumanitatis & amentiæ ex definitione furiosi, vel potiùs ex ipsius descriptione: *cuius animus specie religionis & iustitiæ mendacio capitur pro veritate, is est insanus. Rex falsâ religionis & iustitiæ specie captus, scelus cum hac perturbatione coniunxit: Ille igitur est insanus.* Hæc complexio habet prosyllogismum e paribus: *quòd iuxta per stultitiam, atq; per iram peccetur: atqui per hanc Aiax, Rex per illam peccauit: æqualiter igitur peccatum est vtriq;.*

46. Alter est prosyllogismus posterioris complexionis e maioribus & fine: *Aiax quidem sapiùs vi coactus*, id est, *iniquo iudicio circumuentus desipuit, dum oues iugulauit innocentes pro Græcis principibus: at tu longè insanior fuisti, qui prudens manus sanguine tuæ filiæ contaminãris, vt tibi inde vanam gloriam colligeres, ac de hostibus postea triumphum ageres.* Hîc autem agnosco potiùs maiorum cõparationem, quàm minorum: quia Aiax est in quæstione, tanquam minoris insaniæ: ad quam comprobandam Regis furor adhibetur, vt res maior.

47. Hîc contrà furor Regis versatur in quæstione, quæ minoribus approbatur: *si quis tam vesano amore in ouem teneram capitur, vt illam, velut filiam, quocunq; ferit, secum lectica gestet: vestibus, torque & armillis aureis exornet: ancillas ei paret, suas delicias faciat: destinet genero: ius administrandi res suas illi admittur, & ad propinquos sana mentis ho-*

tis homines transfertur, vt illas rectè procurent: tantò magis insanit, qui filiam loco victimæ ἀλόγου, mutæ, destinat aræ.

48. Videtur Rex negare Plebeij rationem, vel certè illum monere, *ne quid præterea grauius in se dicat.*

49. Ex antecedentibus efficit Plebeius, per incrementa insaniæ, *eum insanire, qui prauè stultus fuerit: furere autem, qui sceleratus: de statu deniq; mentis deturbari, qui ambitiosus.* Ambitio tamen videtur vitium accedere propiùs ad virtutem, quàm auaritia, vt facilè cognoscas e bello Iugurthino Sallustij de Sulla, *neq; interim, quod praua ambitio solet, Consulis, aut cuiusq; boni famam lædere: tantummodo neq; consilio, neq; manu alium priorem pati, plerosq; anteuenire: quibus rebus & artibus breui Mario militibusq; carissimus factus.*

50. Ad insaniam luxuriosorum transitio est, qui fuerant tertio loco propositi. Inter primos autem Romæ auctores luxus Liuius scribit libro vigesimo septimo, Marcellum fuisse & libro trigesimo nono, exercitum Asiaticum, qui Antiocho deuicto inuexit in Vrbem luxuriam peregrinam: cuius tamen semina, quæ tum conspiciebantur, vix putabantur in tantum processura modum: Sed Lucullus tandem illa perduxit ad summum: vnde ab illo Nicolao apud Athen. lib. 6. πρῶτος ὁ τρυφῆς εἰσηγήσης Ρωμαίοις, *vocatur primus auctor deliciarum apud Romanos.* Sallustius tamen originẽ talis luxus tribuit exercitui Sullæ, qui in Asia primum insueuit amare, potare, signa, tabulas pictas, vasa cælata mirari, ea priuatim ac publicè rapere: qua de causa Valerio valdè commendatur Lycurgus, qui suos *prohibuerit* ingressu Asiæ. Insaniam igitur luxuriosorum exemplis, ac primùm Nomentani decoctoris, demonstrat, factisque describit, quorum pondere certò sperat effectum iri, *vt omnes stulti habeantur insani.* Hic igitur Nomentanus nepos domum statim conuocat omnes cuiuscunque generis cupediarios, deliciarumq; ac libidinum ministros, vbi amplissimam adijsset hereditatem: tum illi mandato protinus obsequuti ad horam constituram adsunt: Leno, vt diserti simus, nomine aliorum verba facit: nihil non officij & bonorum, quę ipsis suppeterent, quisque polliceatur: iuuenis contrà luxuriosus illis largè & effusè pecuniam dilargitur: Lenoni quidẽ triplo plus alijs: ὅτι πρυθύμως προχωγήσει τῷ αὐτῷ ἄλοχον, *quod promtus esset perductor & prostitutor vxoris,* vel de media nocte vocatę, & pro ratione gratioris maiorisque officij inter eos partitur.

51. Hoc alterum huius insaniæ exemplum collatione parium declaratur: *quòd Æsopus histrio iuxtà insanierit in exsorbenda aceto liquefacta multi pretij margarita: ac si in rapidum flumen vel cloacam illam protecisset.*

52. Eodem luxus genere bini liberi L. Arrij notandi sunt, *qui luscinias aues suauissimi cantus carissimè coemptas solent prandere.*

53. Ad insanos quoq; aggregandi sunt, qui iam ætate graues dant operam puerilibus ludis & amoribus: in hoc tamen maior est amentia, quàm in illis: sed barbati cuiusdam ploratus de meretricis amore, collatus cum operis pueri trimi, habet æqualem amentiam.

54. Stertinius Stoicus per similitudinem quærit e Damasippo discipulo, vel ex alio luxurioso, *vtrùm intemperantem vitam & libidinosam ita hoc sermone mutaturus sit in contrariam, vt ille Polemo adolescens Atheniensis, antè omni luxui ac deliciis deditus, fertur mutasse oratione Xenocratis habita de continentia & temperantia, cuius vi ex asoto factus est sobrius & modestus Philosophus.*

55. Paribus declaratur amentia amatorum: *iratus puer porrecta poma recusat, idem negata optat: id pariter æquali-terq; facit amator: Nam quum arcessitur ab amica, non ad eam solet adire: quum verò excluditur, eò cupit redire.*

56. Parmenonis serui qui sit sapientiâ superior suo dominò, est consilium Phædriæ datum, atque venustè hîc expressum ex Act. 1. Sc. 1. Eun. *vt herus sese, quanti possit, redimat a molestijs amoris.* Hæc autem suasio sic concluditur & iudicatur: *Quod est consilij expers, non potest consilio regi: amor est consilij expers: consilio igitur regi non potest.* Propositio est ad hæc verba *Quæ res nec modũ &c.* αὐτόθιτος. Assumptio quoque ad hæc, *in amore hæc &c.* adiunctis illustrata. Complexio denique continetur hîc, *Si quis tempestatis &c.* similibus & paribus per prosyllogismos amplificata: *vt in tempestate res sunt fluitantes & incertæ, sic in amore omnia sunt incerta. Item si coneris prudenter casus amoris administrare, nihilò plus agas, quàm si cum tua prudentia insanire videare.* Quia, vt Senarius hic falsò tributus Senecæ alicui verissimus, habet,

Amare & sapere vix Deo conceditur.

Ideoque Plautus in Persa,

Nam cum leone, & cum excetra, cum ceruo, cum apro
Aetolico, cum auibus Stymphalicis, cum Antæo
Deluctari maluerim, quàm cum amore.

Idem de affectu eodem,

Qui in amore præcipitauit, peius perit, quam si saxo saliat.

57. Dementia item amatoris declaratur ex insanis ipsius factis ac paribus: *quòd iuxtà insaniat, atq; puer, qui domunculas ex frustulis lignorum & testarum construere solet.* Eadem amplificatur accessione cædis quam exemplo Marij exaggerat, *qui stultitiam amoris cumulauit scelere & cruore suæ amicæ, præcipitioq; fui* — quæ crimina Stertinius Stoicus indignatur affinitate verborum eleuari, nec æqualiter castigari.

58. Ad superstitiosos Stoicus descendit, quos insanis adscribit testimonio Chrysippi, idq; cõfirmat exẽplo cuiusdam Libertini, *qui senex sobrius, purgatus, valens corpore, manè a Dijs supplex contendebat immortalitatẽ, adductus facilis impetrationis opinione.* Hoc certè vorum arguit summam hominis insaniam, qui rem, ne Dijs quidẽ concessam, optat, vt ex Iliad. 1 constat de Sarpedone, quem Iupiter non potuit in pugna á morte vindicare.

59. Idem altero exemplo approbatur insanæ cuiusdam matris, *quæ filium ex febre quartana confirmatum, vt se voto exsolueret, quo se obstrinxerat Ioui pro ipsius valetudine, postea in exsoluendo voto reductâ febri per frigus aquæ necauit insaniâ superstitionis.*

60. Damasippus consilium præceptoris sui cõmendatione sapientiæ excipit, atque fine paribusque confirmat, *illud eò datum sibi esse, vt sartus tectusq; esset ab inuidoso insaniæ nomine, qualicunq; illa fuerit: secus, tantundem audiet, qui malè dixerit.*

61. Poeta dum irridet Damasippum, *quòd tanti sapere videatur*, id est, factâ rerum suarum iacturâ, tantoque accepto malo, sapientiam tandem consequutus sit, irridetur ipse: & quum se mentis sanæ iudicaret esse, ex simili arguitur insanus, vt Agaue mater manibus caput Penthei filij sui abscissum a se circumferebat.

62. Poeta respondet e maioribus, *se non modò stultum esse, sed etiam insanum; nescire tamen, quibus insanus socius adscribendus sit, & quo animi vitio ægrotet præcipuè.*

63. Rursus arguitur ex similibus: primùm, *quòd quum in summa rei familiaris tenuitate, generisq; obscuritate sit, opulentos atque nobiles velit imitari magnificè ædificando:* deinde paribus: *quòd dum studet Mæcenatem æquiparare sumptuosis ædibus, & Turbonem gladiatorem ma-*

gnitudine ſpiritus & inceſſus grauitate, non minùs inſaniat, quàm rana mater dum nixu magno inflationis voluit vitulo ſe æquare. Hæc autem apodoſis poſterior eſt ad hæc verba: *Hæc ate non multum &c.*

64. Pullus ranæ oſtendit e maioribus, *matrem longè diſparem vitulo.*

65. E maioribus etiam inſania Poetæ comprobatur: *Non ridiculâ illâ æmulatione ſolùm inſanus eſt Horatius: ſed verſibus etiam ſcribendis atq; legendis furere videtur & inſanire: atq; etiam vultu cultuq; corporis, cenſu & fortunis maiore, non ad valetudinem, ſed ad voluptatem vtitur.* Poſtremò aggregantur ad præcedentia Poetæ vitia, inſatiabilis libido, fœdiſsimaque pæderaſtia: quorum exprobrationes non videtur admodum grauatè ferre, vt æquiores habeat eos, quos grauiùs notat. Hæc autem ſunt ſex vitia quibus, velut teſtimonijs, a Damaſippo conuictus inſaniæ tenetur Poeta: *Luxu in ædibus conſtruendis, arrogantiâ in amicitijs, dedecore in inceſſu, nitore in cultu, furore in ingenio, rabie in ira, turpitudine in libidinibus.*

66. Poeta non ſine Satyrico ſale eâdem operâ imponit finem & Satyræ & ſilentium maledicentiæ Damaſippo Coccioni maiorum collatione: *vt quum ipſe magis alijs inſaniat facilè ignoſcat ipſi minus inſanienti.* Ita ſe voluit e pertinacia Stoica expedire potiùs, quàm contra omnem æquitatis rationem longiùs altercari cum pertinacibus ingenijs.

Enarratio Grammatica.

Sic raro.] Particula *ſic*, in hoc loquendi genere videtur mihi epitattica: quod ſilentio præteritum eſt a Grammaticis, & valet *vſq; adeò ſcribis raro*, vt non quater poſcas toto anno membranam, in qua ſcripto mandes ſæpiùs antè deleta in palimpſeſto & tabula cerata. Gallic *Pour mettre autant tes brouillards*: Quemadmodum Cicero 2. de Orat. vſurpat, *ſæpè intelleximus Craſſum Græcè ſic loqui, nullam vt noſſe aliam linguam videretur.* Quomodo etiam Græci dicunt, atque in primis Homer ὀλυσσ. ν. δολέ τί ἔτω νάννμός ἐσι, nec adeò eſt ignobilis deinde Iſocrates in Paneg. τίς ἔτω ῥᾳθυμός ἐστιν, ὃς τις ἂν βουληθείη quis adeò eſt ignauus, qui nolet?

Membranam.] Poſt chartas Plinius libro decimo tertio capite vndecimo, ſcribit e Varrone membranas fuiſſe Pergami repertas: quas certè ex etymo conſtat fuiſſe concinnatas ex animalium pellibus: ſed videtur membrana paulò aliter hîc accipienda, atque in Epiſt. ad Piſon.

Membranis intus poſitis delere licebit,
Quod non ederis.

Nam in hac Satyra chartam notat puram, minimeque lituris maculatam: illic verò ſignificat chartam deletitiam, cui ſit aliquid iterum pingendo illinendum. De vtroque genere vide finem Grammat. Sat. quarto libro primo.

Scriptorum quæq; retexens.] Pro, dum retexis & irritum facis, quod priùs ſcripſeras: Gallicè *defaiſant & changeant tout ce, qu'il auoit eſcritan parauant*: quod Cicero videtur 4. in Ver. dicere, *planè exſtinguere, quæ anteà cruſimus.* Nemini quidem videtur vitio vertenda ſcribendi & in lucem verſus edendi mora, quam frequentes lituræ ac emendationes ſapientibus afferre ſolent: in quo equidem memoriam Poetæ requiro, qui talem ſcriptionis atque editionis moram & tarditatem iudicio Piſonum in Epiſtola de Poetica præſcripſerit.

——*Vos, ô*
Pompilius ſanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies, & multa litura coercuit, atq;
Præfectum decies non caſtigauit ad vnguem.

notus eſt quoque Græcorum hic verſiculus:

Πρόωτέταχ πολλοῖς ἐγὼ ὠκέα λαιπάν.
Celeritas præceps multis eſt cauſſa malorum.

Quò ſpectat etiam illud Catoni attributum, *ſat citò, ſi ſat bene.*

Benignus.] Hoc epithetum ex vi ipſius veriuerbij ſonat, qui bonum apportat alteri, vt Dij dicuntur benigni, quòd hominibus benefaciant: tellus benigna, quòd iiſdem fructus afferat, & ita ferè ſumendum *εὐφρόνιμος* videtur: Hîc verò quum Poeta dicitur benignus vini & ſomni: id eſt, deditus vtriq;, vbi eſt illa, tanquam diceres, *εὐέργητος*, vt alterum vino & ſomno ſepeliat? nuſquam certè apparet. Itaque videtur hæc actio nō in alterum tranſire, ſed in eo ipſo largè ſumtum remanere. quam Galli ſic reddunt, *bien beuuant & bien dormant.* Vix autem vſquam alibi hanc ſyntaxin reperias. Valet autem idem, atq; illud vſitatius, largus vtriusque, id eſt, indulgens vino & ſomno largè & liberaliter: quo notatur quædam intemperantia: quamuis Cic. l. 5. de Finib. & 1. de Offic. ſubijciat benignitatem & liberalitatem iuſtitiæ, quas docet eſſe eaſdem.

Dignum ſermone.] Poteſt hic Helleniſmus ἄξιον λόγου explicari, maximè memorabile: vel, vt loquitur Plinius, dictu & memoratu dignum: vel denique, vt Cicero loquitur, quod in aſsidua cōmemoratione multis poſsit eſſe.

Quid fiet?] Nonnulli, vt locus eſſet huic quæſtioni, quid fiet? putârunt initiò, *ſi rarò ſcribis*, legendum: ſed non ſatis animaduerterunt huic lectioni parùm conuenire, quod ſequitur, *vt non poſcas*, quod certè videretur ita mutandum: *Si rarò ſcribis & non poſcis quater &c.* Atq; ob hanc lectionem leuiter interpungendum eſſe *canas*, ante, *quid fiet?* quomodo ſententia ſuſpenſa ſolet ὑποστίζεσθαι. Itaq; mihi probatur magis, vt *ſic rarò*, legatur, & in *quid fiet?* ellipſis expleatur, quid te tam pigro ad ſcribendum iſtâq; deſidiâ & inſtituto fiet? Gall. *que deuiendras tu par telle negligence, nonchalance & facon de viure?*

Saturnalibus.] Magna pars Grammaticorum & Hiſtoricorum ſcribunt, Saturnalia celebrari olim 14. Kalend. Ianuarij in recordationem priſcæ libertatis ſub imperio Saturni: vbi domini non ſolùm ſeruis ſuis ſplendidas epulas apparabant, ſed ipſis etiam diſcumbentibus miniſtrabant, omnemque impunè loquendi quicquid vellent, licentiam dabant, vt *ἀδείως* ederent & biberent iucundè, ſecurè & apparatè. De ijs vide Macrob. lib. 1. cap. 10. & Athenæum lib. 14. Heſychius autem ſcribit Romæ τὰ Κρόνια conſueſſe agitari menſe hecatombœone: quod ſi ita eſt, licet non ſatis conſtet, cui e noſtris menſibus hecatombœon reſpondeat, dictus olim Κρονίων, quum alij hunc Aprili, alij Maio, alij Auguſto reſpondere putent: ex his tamen varijs opinionibus perſpicimus, Saturnalia non incedere in Brumam. Præterea dies Saturnaliorum plures erant, quas Græci Κρονιάδας ἡμέρας dicebant: vti Cicero videtur innuere lib. 13. Epiſt. 50. ad Atticum, vbi ſecunda & tertia Saturnalia memorat. *Fugere autem a Saturnalibus*, eſt feſtinanter ab illis ſeſe ſubducere, & eſt ſyntaxis illi Terentianæ ſimilis Hecyræ Act. 1. Scen. 2.

——*Siquando ad eam acceſſerat*
Confabulatum, fugere e conſpectu illico.

Pro quo etiam Cicero dicit, conſpectum fugere, & Cæſar, *defugiunt aditum eorum & ſermonem*, niſi malis

τὸ, ab

τὸ, *ab ipsis Saturnalibus* esse temporis designationem, pro, iam inde a tempore Saturnaliorum, & absolutè sumere τὸ, *fugisti.*

Dic aliquid dignum promissis.] Hoc idem valet, quod illud Chæreæ ad Parmenonem in Eun. Act. 2. Sc. 3 *fac sis nunc promissa appareant*, & illud etiam Plauti in Asinaria: *oculata sunt manus nostra, credunt, quod vident.*

Nil est.] Id est, nullæ sunt festiuitates, nullæ etiam istic sodalitates, nulla denique impedimenta, quibus caret, vt scribit Plutarchus, talis secessus, ἀλλ' ὄρημία σοφίας ἔσα γυμνάσιον ἠθοποιίας ἀγαθῆ. ἢ πλάττει ἢ μετατυθμίζει τ ἄνδρων τὰς ψυχάς. *Quum solitudo sit sapientiæ exercitatio ad mores formandos apta & recta doceat animos virorum.* Itaque nihil est, de quo possis conqueri: vnde iniustè calamos & ceratum parietem accusas, & ridiculè, ne dicam insanè, culpam desidiæ tuæ nunc in ea videris transferre.

Iratis Dis.] Quæ contrà atque facta, vel dicta, vel sperata sunt, eueniunt, Dijs iratis putantur eueniisse: sic Sat. 5. lib. 1. est loquutus:

Gnatia lymphis
Iratis exstructa.

Sed euenta votis hominũ respondentia, placatis Diis: qualis credebatur aduentus Aeneæ lib. 4. Aeneid.

Dis equidem auspicibus reor & Iunone secundâ
Huc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.

Hi quidem certè sunt diuinæ prouidentiæ hominibus innati quidã igniculi & semina religionis: quorũ passim exstant testimonia in scriptoribus profanis, vt, alijs omissis, in Theognide:

Οὐδεὶς, Κύρν' ἄτης ἢ πέρδεος ἄτιος αὐτὸς,
Ἀλλὰ Θεοὶ τύτων δωτόρες ἀμφοτέρων.

Et paulò pòst:

Οὐδεὶς ἀνθρώπων ὄτ' ὄλβιος, ὅτε πονίηρος,
Οὔτε λιχνὸς νοσφὶν δαίμονος, ὅτ' ἀγαθός.
Nemo, ô Cyrne, est sibi ipsi auctor damni & lucri,
Sed Dij sunt vtriusq; datores.
Nemo est neq; beatus, neq; miser,
Neq; malus, neq; bonus sine numine.

Sed quoniam tales igniculi prauis opinionibus exstinguuntur, & aliæ notiones Dei in animis hominũ diuinitùs informatæ peruersitate naturæ delentur, dico ex D. Paulo ἀῤῥήτους εἶναι ἀναπολογήτους. Præterea quum e rebus conditis æterna Dei potentia & diuinitas intelligi ab illis possit, nihilque temerè hominibus accidere, aut fortuitò fieri constet, cur ille non vnicè ab illis diligatur, obseruetur & colatur? Ad hæc, cur, quũ sit non modò Architectus vniuersitatis, sed etiam rector, gubernator, illiusque moderator, illi non sese committant? in ipsius tutelam & fidem, precibusque suam salutem illi commendent?

Natus paries.] Id est, omine sinistro factus & cerâ illitus est paries: in quo nocturnæ & memorabiles cogitationes graphijs inscriberentur. Homines enim studiosi scribendi habebant tum ad latus sui cubilis ceratum parietem, sic ad inscriptionem comparatum, vt parietes atriorum olim illinebantur ad imagines maiorum, ad series & genealogias nobilium exprimendas: quod sic Iuuenalis irridet. Sat. 8.

Tota licet veteres exornent vndiq; cera
Atria, nobilitas sola est atq; vnica virtus.

Vultus erat.] Id est, tuo vultu, qui est tacitus sermo mentis, iactabas te in secessu multa & præclara conscripturum & editurum. Talem propriarum virtutũ prædicatorem Græci solent αὐτεπαίνου nominare: quod dum non præstas, intelligimus ingenium tuum simulationis inuolucro tectum, & nos imperitos metoposcopos fatemur esse. Vultus autem à voluntatis significatione videtur nomen inuenisse, ideoque veteres scripsisse voltus, & Græcè dici posse πρόσωπον ex descriptione Agellij lib. 13. cap. 28. vbi illi tribuit os, genas & oculos: de quo vide Aristotelem c. 8. lib. de historia animalium ad verba, τὸ ὑπὸ τὸ μετάφρενον ὀνομάζεται πρόσωπον ἐπὶ μόνῳ τ ἄλλων ζώων ἀνθρώπῳ. ἰχθύος γὰ καὶ βόος ὐ λέγεται πρόσωπον, id est, *quod verò caluariæ subiectum est, πρόσωπον dicitur de solo aliorum animalium homine. Piscis enim & bouis non dicitur πρόσωπον.* Vide quoque Ciceronem libro primo de legibus, vbi rectè oculos & vultum describit, quum ita dicit. *Nam oculi nimis arguti, quemadmodum affecti simus, loquuntur, & is, qui appellatur vultus, in nullo animante esse præter hominem potest, indicat mores: cuius vim Græci norunt, nomen non habent.* Quod autem in solo sit homine vultus e definitione Platonis perspicuum est: quia voluntas, ex qua ille nominatur, Græcis est βούλησις, ἥτις ἐστὶν ἔφεσις μετὰ τ λόγου ὀρθοῦ. i. est desiderium cum recta ratione, quæ solius est hominis. Idem prior Philosophus l. 3. c. 1. de partibus animalium, quum de cæteris dixisset partib⁹, subiecit. τ ἀνθρώπων δὲ μεταλλάττει τὸ μεταξὺ τ λεφαλῆς καὶ τῆς αὐχένος πρόσωπον ἀπὸ τ πράξεως αὐτῆς ὀνομασθὲν, ὡς ἔοικε διὰ γὰ τὸ μόνον ὀρθὸν εἶναι τ ζώων μόνον πρόσωπον ὄντως, διὰ τὴν φωνὴν τὸ πρόσω διαπεφυκέναι. i. *hominum verò quod inter caput & collum est, πρόσωπον dicitur ab actione ipsa nominatum, vt videtur. Quòd enim solus ex animantibus homo erectus est, solus longe prospicit, & antè vocem emittit.* Galenus lib. quidẽ 3. de vsu partium docet hominem solum erectum esse, sed finem illum cæli contemplandi causa fabricatum: *opinari autem ait, ob id recte hominem stare, vt ad cælum promptè respiciat, & dicere possit, respicio aduersus olympum fronte intrepidâ, hominũ est, qui nũquam viderũt piscẽ οὐρανοσκόπον*, i. *cæli contemplatorem. Hic namq; vel inuitus cælum semper aspicit. Homo autem nisi collum reflexerit retrorsum, cælum nũquam viderit, hoc verò reflectere non soli huic animali inest, sed nihilominùs & asinis, vt omittam aues longum collum habentes, quibus non solũ facilè est sursum, si voluerint, aspicere, sed quoquè versum etiam circumferre prompte oculos. Quod verò ne Platonem quidem, i. locum Platonis in Timæo, intellexerint, id non est sursum aspicere, quum quis supinum se ipsum reclinauerit oscitans, sed quando, nî fallor, mente naturam rerum considerat*: illud sit admodum negligenter. Sic Galenus Platonis sententiam interpretatur, vel potius, meo quidẽ iudicio, impiè cauillatur, ait P. Ramus prælectionibus in l. 1. de leg. Cic. Nec enim Plato obscurè loquitur, quum de oculorum sensu, non de mente illic loquatur, & quum cælum sit vndiq; non solum illud perpetuo videtur a nobis, non solum quum collo resupino caput reflectimus. Quamobrem Galeni cauillatio valeat. Cicero potius etiam locis alijs audiat, *hominem quasi contemplatorem cæli, ac deorum ipsorum cultorem factũ.* i. Tusc. *Natura homines humo excitatos, celsos, erectos constituit, vt Deorũ cognitionem, cælum intuentes, capere possent. Sunt enim ex terra homines, non vt incolæ & habitatores, sed quasi spectatores supernarũ rerum, atq; cælestiũ, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animalium pertinet.* lib. 1. de natura Deorum. Idem autem Agellius faciem totius corporis conformatione circumscribit. In hoc tamen versu lib. 1. Metamorph.

Vnus erat toto natura vultus in orbe,
Quem dixere chaos.

videtur exprimere faciem & statum illius indigestæ molis: habes, lector, quemadmodũ vox Latina *vultus* & Græca πρόσωπον de solo dicantur homine, vt προσομιλῶ ἐπὶ τ ἄλλων τ ζώων ἀλόγων, ὥσπερ ἐπὶ τ ὀρνίθων ῥύγχος καὶ ῥάμφος. i. *Sicut protome de alijs animantibus ratione carentib. vt rostrum de auibus.* Verbo quoq; *minari* indicatur quædam venditatio & ostentatio promissorum, valetque

magnificè promittere & iactare. Seruius in hunc vers. Aeneid.2.

Si patrios vnquam remeassem victor ad Argos;
Promisi ultorem.

Promisi, inquit, per contrarium, id est, minatus sum: minamur mala: promittimus bona: contrà Horatius, *atqui vultus erat multa, &c.* de bonis intelligit: quomodo Graeci etiam vsurpant: τὸ ἀπειλεῖν ἢ ἀπειλή pro αὐχεῖν ἢ αὐχὴ ἢ λαύχημα, gloriari & iactare, vt Iliad. θ.

Ὡς ποθ' ἀπειλήσει, τότε μοι χαίοι ὑρεῖα χθών.
Si quando gloriabitur, tunc mihi dehiscat lata terra.

Consule ibi Eustathium. Minari verò Grammatici deflectunt ab eminendo, quomodo sumitur Aen.1.

---Geminiq; minantur
In cælum scopuli.

id est, eminentissimâ elatione cælũ attingere videntur. Est certè hoc verbum appositissimũ ad hyperbolẽ sublimis ac ventosæ pollicitationis indicãdam: qualem auctores notârunt. Terent. Phor. Act 1. Sc. 2. *is senẽ pr epistolas pallexit modò non montes auri pollicens.* Sallustius in Catil. *Maria montesq; polliceri cœpit.* Persius: *Ecquid opus Cratero magnos promittere montes?* Sententiam nostri Poetæ Galli sic reddunt, *tu monstrois par ta mine, que t'a ferois merueille de crire estant retiré en ta maison des champs*, huiusmodi ostentatorẽ caprarius apud Theocritum Idyll. hic detestatur:

Ὡς μοὶ ἢ τεὴ, ὦρ μέγ' ἀπέχθεται, ὄφις ὄρσυνη
Ἰσον ὄρσυς λωρυφᾶ τελέσαι δόμον Ὠρομέδοντος.
Quanto prosequor odio fabrum, qui domum quærit
Altitudine parẽ vertici montis Oromedontis cõstruere.

Si vacuum.] Grammatici notant particulam, si, hic non esse hypotheticam, ac potiùs συνημμένην, connexam, vt monui in Od.3.l.1 sed chronicam: ego verò ex Boëtio confirmare possum hoc enunciatum, quum homo sit animal est, perinde esse hypotheticum, atq; hoc: *si homo est, animal est*: similiter hoc, *quum Cic. sit orator; est quoq; dicendi peritus*: atq; hoc, *si Cic. sit orator; est quoq; dicendi peritus.* Ad hunc modum, quanquam hoc enunciatum, *si villula me vacuum exceperit tepido lecto; polliceor me multa & præclara scripturum*, per relationem temporis sic explicetur: quum villula me ceperit &c. non desinet tamen esse hypotheticum & cõnexum enunciatũ: cuiusmodi est hic locus Ep. ad Mæcenatem:

Quòd si bruma niues Albanis illinet agris;
Ad mare descendet Vates tuus, & sibi parcet.

vbi, *quòd si* valet, quòd quum, & vnde vna potes, sicut ex hoc loco, discere, nostrum Poetam frigoris impatientem fuisse. Citantur enim alij loci, vt e 20. Od. lib. 3. rumpat & serpens iter institutum, si terruit &c. & e Phormione Terentij. non, si redisset pater, ei veniam daret, pro, quum vel postquam redijsset.

Vacuũ.] Hic ellipsis est, vel operum, vt sub finẽ præcedentis modò dixit, vel negotijs vacuum, vt 4. de Finib. Cicero, id est, ab omni molestia liberum, negotijsq; solutum: sic τὸ vacuus ad personam relatum ponitur pro otioso apud Terent. in And. Act. 4. Sc. 2. *ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas*, & Ciceronem in Bruto, *itaq; hũc elegimus diem, quum te sciremus esse vacuũ.* Quidam etiam τὸ vacuum putant sine casu significare perturbatione animi solutum, vt irâ, inuidiâ, misericordiâ, vel ægritudine aliâ. Cic. 2. in Verrẽ, animo cœpi multò magis vacuo ac soluto nihil aliud, nisi de iudicijs agere & cogitare, Ouid. l. 2. de Tristibus,

Aut si, quod malleni, vacuus fortasse fuisset.

Quorsum.] Quid profuit libros Platonis Socratici Philosophi, non Comici Poetæ, vt quidam volunt (non tamen video, cur nequeat hîc intelligi Comicus, cuius a Plutarcho versus aliquot citantur οἱ παραγγέλματι πολίτικοις, & a Platone nominatim appellatur) & Menandri in sarcinam constrinxisse? quid libros etiã Eupolis & Archilochi secum cum illis rus ex Vrbe cõportasse, si non vsurus eras illorum operâ & lectione? Hæc quæstio postulat αὐθυποφορὰν negatam. Stipandi autem verbum Seruius deflectit a stupa, quæ etiam stipa dicitur in hunc locum 1. Aen. *Quum liquentia mella stipant*, id est, densant. Hæc quoq; librorum dissimiliũ sarcina eâ mente videtur collecta Horatio, vt in scribendo lenitatem Eupolis & acerbitatem Archilochi, grauitate Platonis & moratâ Menandri facilitate mitigaret ac temperaret, dum vtrumque studij genus & Philosophicum & Poeticum coleret. Suidas scribit, Menandrum Athenien sem fuisse & nouæ Comœdiæ scriptorem ad 80. fabulas: de quo lege Quintilianum lib. 10. cap. 1. & Propertium lib. 3. Eleg. 19. ad Cynthiam in simili consilio studij:

Illic (Athenis) vel studijs animum emendare Platonis
Incipiam, aut horto, docte Epicure, tuis:
Persequar aut studium linguæ, Demosthenis arma,
Librorumq; tuos, docte Menandre, sales.

Sed morata huius Poetę iucunditas, cùm ex imitatione Terentiana, tum ex hoc versu Ouid. 2. de Tristibus facilè perspicitur:

Fabula iucundi nulla est sine amore Menandri.

Quæ causa fuit, cur C. Cæsar non dubitarit appellare Terentium, vel vt dimidiatum Menandrum, & puri sermonis amatorem: quod non ipsemet Terentius diffitetur in prologo Andriæ, vbi affirmat se Andriam ex Menandri Perinthia transtulisse, & pro suis vsum fuisse.

Si quid ad gratiam Poetæ potest accedere ex Etymo, ab hoc videtur nomen habere ductum, quòd impetum viri in se irruentis possit excipere & fortiter sustinere. Huc addam vtroque fine Menander & Menandrus flecti ex antè citatis locis & ex hoc alio Nasonis:

Dum fallax seruus, durus pater, improba lena,
Vixerit & meretrix blanda, Menandrus erit.

De Archilocho satis dictum est Epod. 6. vt de Eupoli Sat. 4. lib. 1.

Inuidiam.] Hic affectus definitur 2. Rhet. Aristoteles, λύπη τις ἐπὶ συμφορᾷ φαινομένῃ τῶν εἰρημένων ἀγαθῶν ἐπὶ τοὺς ὁμοίους, & a Cicerone ferè similiter 3. Tuscul. inuidentia (hanc enim vocem mauult quàm inuidia, quòd hoc vocabulum anceps esset) est ægritudo ex alterius rebus secundis: cui Aristoteles addit, inter similes: quod congruit versui Hesiodi:

Καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.
Mendicus mendico, cantor cantori inuidet.

Hic autem dolor rebus contrarijs sedari & leniri videtur: vt qui virtutis nomine sibi conflauit aliquorum inuidiam, studio vitij hanc facilè dissoluit: quĩ honorum causâ putat eâdem se conflagrare, horum abdicatione omnem citò inuidiam extinguit: sed hæc commutatio est viri modesti: illa verò hominis improbi atque infamis. Verum de hoc affectu vide Plutarchi librum de inuidia, vnde disces hoc interesse inter inuidiam & odium: quòd posterius iustè existat in malos: prius iniustè in bonos & fortunatos, & odio opponitur amor: vis quoque odij sæpè ad vnum contrahi solet: sed inuidiæ semper funditur ad plures, & huic gratia videtur aduersari. Præterea inuidia in solos homines cadit: non item in bestias: odium communiter attinet ad vtrumque, quomodo hic locus intelligendus est. Potest etiam obseruari differentia vtriusque e subiectis, vt qui inertissimo desidiosissimoque otio se dedit,

dedit, sine tamen cuiusquam offensione, conflat sibi inuidiam & contentionem solertium & gnauorum sine odio, ideoq; inuidia creditur dicta, quod non eos libenter videamus, qui rebus animos suos adiungunt nulli bono probãdis: sed odium existit ex accepta iniuria nobis aut amicis nostris facta. De eodem affectu exstat etiam liber Basilij viri doctissimi & sanctissimi, qui scribit, inuidum solo etiam aspectu more Basilisci nocere: cui fascinationi putabatur olim resistere sputum in sinum ter deiectum. Hoc se didicisse affirmat Damœtas personam Polyphemi sustinens ab anu quadam Cotaride Idyl. 5. apud Theocritum. Sed huius perturbationis præsentissimam medicinam οὐ νυθέτησοῖς Φωνυλίδης habes.

Μὴ φθονέης ἀγαθῶρ ἑταίροις, μὴ μῶμορ ἀνάψης.
Αφθονοι ἀρανίδαι ἢ σὺ ἀλλήλοις τελέθοσιρ,
Οὐ φθονέει μιήνη πολὺ πρέσσοσιρ ἠλίς ἀύγας.
Ne inuideas socijs bona, ne tibi appendas probrum:
Cælicolæ inter se viuunt sine inuidia.
Luna non inuidet radijs solis ipsâ clarioribus.

Improba Siren.] Περὶ τῦ μέλυς Σειρήνων, de lenocinio Sirenæi cantus lege Odyss. μ. vers. 39. ἢ περὶ τῦ ἐπιμυθίε τ̃ Σειρήνωρ ζ. de finibus Ciceronis, & Eustathium in locum citatum Homeri & ἀπορ. β. Xenophontis, & Athenæum lib. 1. Grammatici putant hoc ductum esse nomen παρὰ τὴν σειρὰν, quòd Sirenes suauitate cantus, velut catenâ, prætereuntes irretitos & constrictos tenerent. Plutarchus in Symposiacis. Ibidem Eustath. scribit apud Aristotelem ζῴφιόρ τι εἶναι τόμορ, animalculum quoddam insectum, εἶναι τ̃ Σειρήνα ἀφωνοτάτως ἅτε λελύμενορ, ὅτι δὲ λιὰ σημείωσίν τινα φωνὴν ὁ τοιῦτος ἔχει σειρὴν, genere virili Sirenem sic vocari, quòd talis Siren ederet vocem articulatam. Ibidem tres paruas insulas Campaniæ maritimæ propinquas & petrosas dici Sirenas. Deniq; Sirenes etiam astra vocantur παρὰ τὸ σειρᾶν, ὅ ἐστιν ἀστράπτειν, ἢ λάμπειν, a coruscando & fulgendo. Ferũt illas fuisse filias Acheloi fluminis, & Terpsichores vel Calliopes Musæ, partim virgines, partim volucres, vnde a Virgil. Aen. 5. sub finem vocantur:

Iamq; adeò scopulos Sirenum aduecta subibat.

Vbi vide Seruium. Dicuntur incoluisse insulam Anthemussam in ora littoris Ethrusci, & quatuor nominantur, Aglaopheme, Thelxiepea, Leucosia, Ligeia: Sed recentiores, ait ibidem Eustathius, tres tantum, inter quas Lycophron numerat Parthenopen, Ligeiã & Leucosiam. Euripides autem in Helena illas facit terræ filias. Apollonius lib. 4. Argon. legatur de Sirenum ortu, qui etiam scribit Argonautas euitasse voces Sirenum Orpheo citharam pulsante. Sed de certamine Musico Sirenum & Musarum lege Eustathiũ in versu 201. Iliad. α.

Καί μιν φωνήσας ἔπεα πτερόεντα προσηύδα.

Et Ausonium Idyl. 4. vbi tres solùm etiam Sirenes dicuntur certasse cantu cum Musis: quo victæ Sirenes impatientiâ doloris alas ab humeris suis remouerunt atque abiecerunt, ac sese in mare præcipites dederũt: vnde a pennarum amissione oppido nomen Aptera, remansit.

Desidia.] Hoc nomen, vt deses, deflectitur ex ea verbi notione τ̃ desidere, quæ valet animo esse remisso & otioso, quomodo Suetonius vsurpauit in Iul. Cæs. c. 4. *Ne desidere in discrimine sociorum videretur.*

Ponendum.] Id est Græcè, ἀπολειπτέον ἢ ἀποβλητέον: relinquendum & abijciendum. Simplex autem verbum *pono* & tota ipsius συνυγία reperitur aliquando pro *compono & placo*, vt Ode 3. l. 1. ostendimus ad hunc locum, *Quo non arbiter Adriæ Maior tollere seu ponere vult freta.* Interdum pro depono Sat. 5. lib. 1.

Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.

Et sæpissimè ita vsurpatur à Cicerone in his, ponere libros, coronam, dolorem, inuidiam, odium, metum & similia. Hîc autem interpretor, perdẽdum tibi erit, quicquid priùs honestis actionibus collegeras bonæ famæ & existimationis hac turpi mutatione.

Di te, Damasippe.] Veteres Philosophi μεπροπώγονες erant σύτριχοι ἢ σύπωγονες, criniti ac barbati, barbamq; alebant ad seueriorem auctoritatem. Ideoque Horatius facetè irridet Damasippum, qui e mercatore repente factus fuerat Philosophus, atque illi videtur optare tonsuram talis sapientiæ, vt ex insano fieret sanus. Nomen autem Damasippus dictum videtur a domitione equorum.

Ianum.] Ianus intelligitur hîc vicus Romæ ad Basilicam Pauli Æmilij in foro Rom. quam Plinius ponit inter admirabilia Vrbis opera: qui vicus diuisus erat in summum, medium & imum: vbi duæ fuerunt statuæ Iani, vna in summo, altera in imo: de quo vide Ciceronem sub finem lib. 2. de Off. & Philipp. 6. & Liuium sub finem l. 41. & annotationem in Sat. 2. l. 1. & 6. huius sequentem. Illuc fœneratores, trapezitæ, mercatores conuenire bant, ibique totum diem consistebant, emendo, vendendo, fœnori pecuniam dando, accipiendo, ac sæpè iniquissimo fœnore versuram faciendo: vnde tandem res multorum ad extremum redibat assem: sicut contigit huic Damasippo: cuius Cicero meminit l. 7. Epist. 23. ad Famil. M. Fabium Gallum: *Si Damasippus in sententia non manebit, aliquem Pseudodamasippum, vel eum luctuosum, reperiemus.* Fab. Gallus statuas quasdam & signa pluris emerat Ciceroni, quam merx æstimabatur. Itaque emtor scripserat, vt verisimile est, quia se in delecta & pretio mercis agnoscebat peccasse, Damasippum facile illa signa emturum, si displicerent Ciceroni. Itaque omnibus bonis spoliatus, nec domi quicquam habens, quod ageret, res alienas procurabat.

Aliena curo.] Qualem Græci πολυπράγμονα, λιὰ πεῖτερ γορ ἢ βαλανέα ἢ σύνημοτόρορ, ἀλλοτριοπραγοῦντα, curiosum *aliena negotia*: quia hoc genus hominum otiosam ferè degit vitam, resque alienas magis, quàm suas curare solet: cuius generis sunt tonsores, homines curiosi & garruli: quos docet Poeta Epist. 18. fugiendos. *Percontatorem fugito: nam garrulus idem est*, id est curiositas & garrulitas vitia sunt germana. Latini in deterius vocant curiosum, multis se rebus implicantem, quas nihil ipsius videtur interesse, vt cognoscat: qualis etiam πολυπραγμοσύνη reprehenditur in Chremete a Menedemo Heauton. Act. 1. Sc. 1. Chremete, tantúmne est ab re tua otij tibi, aliena vt cures, eaque, nihil quæ ad te attinent? itaque Plato lib. 4. de Rep. sapienter monebat, τὰ αὐτῦ πράττειρ, ἢ μὴ πολυπραγμονεῖρ δικαιοσύνην εἶναι, *iustitiam esse* ac virtutem *res suas agere, nec alienas curare.* Huiusmodi curatio alienorum & maximè vitiorum, & contra propriorum noncurantia hîc in Stoicis irridetur. Idque meritò iuxta prouerbium Siculum, Μωρότερος εἰ Μορύχε, *stultior es Morycho, qui domi sicum emisit, desidet foris extra domum*: quales apud Plutarchũ Lamiæ, & apud Martialem *Ollus*: quales quoq; Seneca lib. de tranquil. c. 12. sic coarguit: *in circumcidenda est concursatio, qualis est magnæ parti hominum, domos & theatra & fora perterrantium, alienu se negotijs offerunt, semper aliquid agentibus similes. Horum si aliquem exeuntem domo interrogaueris: Quò tu? quid cogitas? respondebit tibi: non mehercule scio: sed aliquos videbo aliquid agam sine proposito vagantur, quærentes negotia: nec quæ destinauerunt, agunt, sed in quæ incurrunt. Inconsultus illis vanusq; cursus est: qualis formicis per arbusta repentibus, quæ in summum cacumen, deinde in*

imum inanes aguntur. His pleriq; similem vitam agunt, quorũ non immeritò quis inquietam inertiam dixerit.

Excussus.] Hoc vsurpauit Cicero de Arusp. resp. P. Clodium alloquens, additoque altero verbo cognatæ notionis explicauit, *Te iudices dimiserunt excussum & exhaustum.* Hic intelligendus est ablatiuus, opibus vel pecunijs, quibus illorum iudicium Clodius oppugnârat, & ita absolutus & vacuus abierat, attamen iudicio aliorum omnium condemnatus manserat. Sic dicitur excuti patriâ & cubili pro excludi, exterminari & eijci, Gali. *estre chassé du pais & du lie.* Pro *excussus propriis*, Cicero videtur dicere pro Flacco, euersus suis fortunis & 1. in Verrem, euertere aliquem omnibus fortunis, pro spoliare omnibus bonis, vel exuere, vel denique, vt Catul. in Iul. Cæsarem, *lancinare paterna bona.*

Amabam.] De hac Græca syntaxi dictũ est in Gram. Odes 3. lib. 2. pro solebam, & meus erat mos, vt hic ipse loquitur.

Vafer Sisyphus.] De Sisypho quoquè & ipsius calliditate ac veriuerbio repete, quæ annotata sunt in Grammat. Odes 14. lib. 2. Damasippus autem significat se olim præter cætera singulare mercatorẽ & æstimatorẽ fuisse vasorum ex ære Corinthiaco factorum, signorũ affabrè sculptorum, politeque fusorum, statuarum eleganter factarum: ædium denique & hortorum: ac præterea solitum vnicuique operi prudenter iustum statuere pretium, ac pluris posteà rursus alijs illa omnia diuendere. Huic loco aduersatur quod Virgil. lib 6. Aeneid. vers. 846. canit:

Excudent alij spirantia mollius æra.

Vnde censeo alterum ad imperitiam, & alterum ad peritiam artis fabrilis referendum.

Mercuriale.] Videtur legendum Mercuriali, quum idem efferat ferè Virgil. in dandi casu, *cui nunc cognomen Iulo.* item *cui Romulo cognomen erat.* Mercurialis autem Græcè dicitur Ἑρμαινὸς quòd Mercurius creditus sit πλουτοδότης & præses lucri, vnde in prouerbium abijt *lucrὸς Ἑρμῆς*, quum rei fortè repertæ, vel ἄλλης τῆς εὐτυχήματος, volumus participes fieri emolumenti. De Mercurio vide plura in Gram. Od. 10. lib. 1. & in Sticho Plauti ad verba: Neptuno grates habeo e tempestatibus, simul Mercurio.

Compita.] Ratio huius vocis discenda est e Seruio in hunc vers. 2. Georg.

Præmiaq; ingentes pagos & compita circum
Thesida posuêre.

Compita, inquit, appellantur ab eo, quòd multæ viæ in ea confluant, quasi diceres, coitinera, siue μιξόδια, siue τρίοδος, siue τετραοδία fuerit. Ad hanc compitorum notationem pertinet, quod fecit Ouid. 1. Fastorum.

Ora vides Hecates in tres vergentia partes,
Seruet vt in multas compita secta vias.

Paulò tamen aliter Varro lib. 5. de ling. Latin. vbi viæ competunt, id est, conueniunt, tum in compitis sacrificatur.

Purgatum.] Rarissima est hæc Syntaxis, & meo iudicio Hellenismum sapit: ita enim videtur Herodotus l. 5. loquutus, λαβὼν κρεῖσσα πονηρῶν ἀνθρώπων, *improbis hominibus purgata.* Latini autem sæpiùs dicunt purgari morbo, bile, vitio & similibus. Hîc autem Poeta valdè dicit sibi esse mirum, quemadmodũ Damasippus cupiditatem τῆς ἀκρηνοσφαλείης compresserit & restinxerit.

Emouit.] Id est, πολυπραγμοσύνη καὶ πόρισμία τὴν φιλονοσφελείαν ἐκ τῆς γνώμης ἐξέβαλε, *curiositas multa & superuacanea, pectore extrusit & eiecit lucri cupiditatem.*

Trajecto.] Pleuritis aliquando pus suum effundit in stomachum, sicut cephalalgia sæpè peccantem humorem eódem detrudit, & ab vtroque æger stomachus solicitatur: vnde interdum purulenti aliquid extussitur & exscreatur.

Vt Lethargicus hic.] Τὸ *hic* infinitè sumitur, pro quo Græci ponũt τὶς, vel potius, ὁ λέληθε, aliquis lethargicus. Festus, vt quidam falsò putant, descriptione declarat lethargicum, qui graui somno premitur: sed meliùs e caussis definitur, qui frigidâ & humidâ cerebri intemperie laborat, proueniente ex pituita sic constituta: cuius intemperiei comites sunt febris lenta, obliuio, macor & inexpugnabilis dormiendi necessitas Cornel. Celsus lib. 3. c. 20. Deflectitur autem ἀπὸ τῆς λιθαργύρου (qui Latinè dicitur veternus funestus, Epist. 8. & veternosus) & hoc ἀπὸ τῆς λήθης, ab obliuione.

In cor.] Catachresis est pro stomacho & ventriculo vt docuimus in Gram. Odes 6. l. 1.

Insanis.] Quod Græci dicũt, εἰ μὴν ἔξω φρενῶν μαίνεσθε καὶ ἄφρονι, ἤγουν εἰ νόσῳ βεβλαμμένος ἐώλεις. Gignitur autem phrenitis propriè dicta ex inflammatione cerebri & meningum, cuius comes est febris acuta & mentis perturbatio, frequens corporis agitatio & inquies, vt quod dicitur ab Euripide de alijs ægrotantibus in Oreste, Δυσάρεστον οἱ νοσοῦντες ἀνοίας ὕπο, *præiudicij ac cõsilij inopia ægris nihil placet & offensioni sunt ipsis omnia*: de phreneticis dicendum videtur maximè.

Si quid Stertinius.] Huius mentio fit Epist. 12. lib. 1. & apud Festum in voce, *orea*, videtur appellari Stertinius, qui Stoicus fuit & versibus contra Empedoclis principia etiam versibus scripta disputauit. Est l. 29. c. 1. Plinij secundi quidam medicus eiusdem cognominis, sed prænominis diuersi Q. Stertinius.

Veri.] Id est, si verum est paradoxum, quod hic L. Stertinius assiduè habet in ore.

Descripsi.] Ita Cicero loquitur lib. 13. Epist. 21. ad Att. *Balbus a te quintum de finibus librum descripsit*, Gall. *Balbus a copié sur ton exemplaire le cinquiesme liure des Fins: ainsi moi qui apprens aisement, i'ai copié de l'exemplaire de L. Stertinius ces beaux & merueilleux enseignements.* Hæc Stertinianæ doctrinæ prædicatio magnã habet διονησιοφίαν. hoc autem aduerbium, *vnde*, est loco nominis, a quo.

Pascere.] Satis omnibus constat, vel ex vno versiculo Persij Sat. 4. Philosophos promissam barbam & capillis longiorem solitos gestare, sapientiæ argumentum & insigne:

Rem populi tractas? barbatum hoc crede magistrum
Dicere, sorbitio tollit quem dira cicuta.

Vbi Poeta inducit Socratem Alcibiadi grauiter succensentem, quòd iuuenis & flagitiosus, imperitusque vellet Remp. Athenensium regere, quæ, vt omnis publica administratio, virum prudentiâ, morum integritate, longo rerum vsu & experientiâ, ac denique pacis & belli artibus clariorem præstantioremque cæteris requirat. Hoc autem caute & Satyricè Persius illic instituit, vt Domitium Neronem ostenderet minimè idoneum populi rectorem & pastorem esse, qui nihil vnquam studio percepisset, audijsset, didicisset. Iuuenalis ob id Sat. 4. docet liberos molli educatione, indulgentiâ & prauis parentum moribus perdi, vt vix, ac ne vix quidem, inde ad meliorem frugem possint reuocari:

Barbatos licet admoueas mille inde magistros.

In quos tamen ridiculum illud iactatum est, ἐν πώγωνος σοφοὶ, *sapientes barba tenus*, τοῦτ' ἔστιν ἐπιπολαίως, *in superficiem*: propterea quod pogonophoria non semper indicat philosophiam: vt hæc parœmia e lib. 1. Epigr. Græc. cap. εἰς ἀρετὴν docet:

πολλοὶ τοι νεφρηποφόροι, παῦροι δὲ τε Βάκχοι.
Multi quidem gestant ferulam, sed pauci sunt Bacchi.

sicut

sicut hoc alterum:

Ει τὸ τρέφειν πώγωνα δοκεῖ σοφίαν περιποιεῖν,
Καὶ τράγος σὺν πώγωνι σύμβολός ἐστι Πλάτωνι.
Si nutrire barbam videtur sapientiam tribuere,
Hircus etiam benè barbatus & ornatus poterit esse alter Plato.

Similiter: *ὁ ἐν τρίβωνος φιλόσοφος, dicitur Philosophus veste lacerâ tenus.* Non equidem puto esse ab hoc proposito alienum, si quod Agellius scribit lib. 9. cap. 2. ad hæc addidero: *ad Herodem*, inquit, *Atticum, consularem virum, ingenioq; amœno & Græcâ facundiâ celebrem adijt, nobis præsentibus, palliatus quispiam & crinitus, barbâq; propè ad pubem vsque porrectâ, ac petit ex sibi dari, εἰς ἑρτὸς emendos scilicet. Tum Herodes interrogat, quisnam esset. Atque ille vultu, sonituq; vocis obiurgatorio Philosophum sese esse dicit, & mirari quoque addit, cur quærendum putasset, quod videret: video, inquit Herodes, barbam & pallium, philosophum non video, &c.* reliqua ibidem lege. Scio equidem prolixam barbam indicio olim fuisse etiam luctus & mæroris, vt liquet ex 4. Verr. & oratione de lege Agr. e Suetonio in Augusto, & Titi Liui. l. 2. 6. & 27. Item e Plutarcho in Catone Vticensi: sed hæc parum attinent ad locum præsentem, quum philosophi, ac præsertim Stoici, suum sapientem ab huiusmodi perturbationibus semper omninò vindicârint.

Fabricio.] id est, prohibuit, ne me deijcerem in Tiberim de Ponte à Fabricio Cõsule sic nominato, tanto rerum mearum naufragio facto: quarum intolerabili dolore in propinquo iam eram, vt inde me præcipitem miser darem, nisi Stertinius me solatus opportunè fuisset.

Capite operto.] Quærunt nonnulli, quid causſæ sit, cur homines mortem sibi consciscentes, vel aliunde illam ἄφυκτον impendere sibi præsentientes, quibusdam involucris caput operiant. Id quidam tribuunt pudori, alij breuiori dolori, ac minori commotioni: alij naturæ prouisioni, quæ scit in capite, tanquam in summa arce, sedem animi principem esse locatam (atque in primis eum relucere in oculis, ideoque hos diligenter obiectu manuũ ab iniuria defendimus, vt rem omnium cariſſimã, vt Andromache apud Euripidem vocet filium, *ὀφθαλμὸν βίου*, & nos dicamur in oculis eos gestare, quos vnicè amamus) ideoque illam cupit partem sartam tectamque habere. Ita ferunt voluisse Anaxagoram mori. Ita quoq; Cęsarem & Pompeiũ necatos *ἐπικαλυφθέντας*. Ita Suet. narrat Neronem Claud. in ipsius vita c. 48. de fuga eiusdem ex Vrbe, *vt erat nudo pede atq; tunicatus, pœnulam obsoleti coloris superinduit, adopertoq; capite & ante faciem obtenso sudario equum inscendit quattuor solis comitantibus &c.* quale quid Petronius prosopopœiâ cuiusdam Gytonis memorat, *præligemus vestibus capita, & nos in profundum mergamus.* ita denique innumerabiles Dei martyres vetères & alij, quorum recens est memoria: sed aliò hi spectabant, vt discusso animi terrore mentem semper fixam in Deo & Iesu Christo tęnerent.

Dexter.] *Ἐπιδέξιος*, id est, commodè, opportunè & feliciter mihi adfuit: sic Persius Sat. 3. vocat senionem dextrum. i. punctum in talis, qui lucrum afferebat ei, qui illum iecerat. Quidam hoc referunt ad dextrã corporis partem, quâ iamiam lapsurum Stertinius apprehendit: alii *τροπικῶς* accipiunt, quomodo dictũ est Sat. 9. l. 1. & 1. l. 2. pro felici casu, vel opportuno tempore: sic loquitur Virg. 8. Aen. de Hercule ad vers.

Et nos & tua dexter adi pede sacra secundo.

quod Seruius interpretatur per, *propitius.*

Caue faxis.] Ita Terentius Heaut. *Caue, faxis, non est æquum, pater*: vbi est perpetua Ellipsis, ne, sicut in hoc ad Att. l. 13. *caue, facias*, & in Lælio, *caue, Catoni anteponas*: sic hoc loco, vide, ne quid committas, quod te vehementer dedeceat. Notandum præterea in, *caue*, vltimam corripi, tanquam illud flecteretur a cauo, vis, sicut in versu Epist. 13. l. 1. *vade, vale, caue, ne titubes, mandataq; frangas*: vbi lege notas in phrasin *caue, ne tibubes* contra Grammaticos, qui eam, vt hanc interpretationem *caue, ne faxis*, reprehendunt.

Pudor malus.] De pudore vitioso lege libellum Plutarchi inscriptum *περὶ ἀνοσωπίας*, quum quis dolore accepti mali nõ potest intueri eos, quos deceret, nec conspectum aliorum sustinere: vnde desperatâ meliorum exspectatiõe sæpiùs ir se perditum *Κατάφειαν* autem est in hoc genere pudoris: sed tantùm videtur adsignificare demissionem vultus affecti dolore. Huiusmodi verecundiam tam pernicioſam ita Epist. 16. lib. 1. vocauit.

Stultorum incurata pudor malus vlcera celat.

Vterque pudor & vtilis & vitiosus hoc versu Iliad. ω. continetur, vbi Apollo comparat Achillem cum leone immiti:

——*Οὐδ' οἱ αἰδὼς*
Γίνεται, ἥτ' ἄνδρας μέγα σίνεται, ἠδ' ὀνίνησι.
Neque ipsi Achilli
Est pudor, qui vel multùm ladit vel iuuat homines.

Hunc quoque versum vsurpat Hesiodus in operibus, & Plutarchus in lib. *περὶ ἀνοσωπίας.*

Qui vereare.] Quoties *qui* est ætiologicum, gaudet temporibus secundis.

Primùm nam.] Hîc *nam*, sicut *pereas quin*, dicuntur *κατὰ τὴν ἀναγροφήν*. Postulat enim conuenientia ordinis, vt vtraque particula antecedat, & ita dicatur: nam primùm, & quin pereas.

Nil verbi.] Pro quo alibi dicit, *verbum non amplius addam*, de vita longiùs ducenda in tanta rerum tuarum amissione.

Quem stultitia.] Id est, quem stultitia occæcat, & cui mentis aciem perstringit, est insanus.

Chrysippi.] De Chrysippo lege lib. 7. Laertij: vnde, licet Cic. l. 4. Acad. quæst. scribat, illum fulcire porticum Stoicorum, discęs tamen fuisse discipulum Zenonis vel Cleantis, & nõ auctorem scholæ Stoicæ, sed conseruatorem tantùm.

Autumat.] Rationem huius verbi pete ab Agellio l. 15. c. 3. Valet autem, censet & iudicat, vel auctor est & suasor.

Formula.] Desideratur hîc *legis & decreti*, ex quo intelligas hoc Stoicum Theticum & paradoxum, *omnes stultos insanire*, communiter ad omnes, præterquam ad sapientem, attinere.

Velut syluis.] Pro, quemadmodum in syluis ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit, vterque aberrans a recta: sic te credas insanire.

Passim palantes.] Palari est sparsim vagari, nec vllam tenere certam viam, quod Grammatici deflexum putant a castrensibus palis, qui subinde transferuntur, sicut castra etiam identidem mutant & mouentur. Fortassis etiam metatheti quadam *παρὰ τὸ πλανᾶν λιὰ πλάσεως*, vagari, quasi *πλανῶντες ἢ πλάσοντες* vocentur.

Tramite.] Quid propriè trames sit, videtur Liuius l. ab Vrbe 2. subindicare: inde in Latinam viam transuersis tramitibus transgressus est. Item Cic. 13. Philip. Egressus est non viis, sed tramitibus paludatus: quos Græci dicũt *ἀτραπὸς ἢ ἀτραπίτας*, id est, diuerticula, calles & itinera compendiaria, semitasq; à via plaustrorum remotas.

Varius illudit.] Quum deflectitur primùm a recto, parua videtur erratio, sed quò longiùs duo illi via-

tores progrediuntur, eò plures ac inexplicabiles diuersi consequuntur errores.

Caudam trahat.] Id est, derideatur ipse appensâ ipsius tergo vulpis caudâ, vel dicteriis, vel ridiculâ re aliâ, vnde risus omnium & acclamatio puerorum moueatur per vicos, vt sæpè Lutetiæ accidit, vbi sic caudatis acclamatur, *Au renard.* Antinous queritur Odyss. β. talem a Telemacho Vlyssis filio Græcis ignominiæ notam inuri:

Εθέλεις δὲ κὲ μῶμον ἀνάψω.
Sed vis nos probro afficere.

quod sic Eustathius interpretatur: *ἀσχημόνειν τινὰ ὁ μῶμος ἐπείνῳ ἀνάπτων* dedecorare aliquem appendendo ei momum, *τοῦτ' ἐστὶ τὸν ψόγον διὰ τοῦ μέμφειν*, sicut Hesychius explicat. Ideoque Phocylides monet, *μὴ μῶμον ἀνάψῃς*, vt iam monuimus: pro quo Plato dicit in Apologetico, *τοῦν τῇ πόλει ἀσχημόνην περιάπτειν*, *maculam ciuitati inurere*, vel eidem ignominiam imponere. Turnebus tamen interpretatur trahere caudam, superbire & iactare se. Contrà Cruquius mauult caudæ contractione ignauiam, metum & inertiam notari. Ego verò primam malo sequi sententiam, & explico, trahat caudam, ut derisor aliquid etiam ipse habeat, quo æquè derideri possit. Libet annotare discrimen, quod Donatus statuit inter *ridere* & *deridere* Adelph. Act. 5. Sc. 4. sub finem: ridet, qui simpliciter ridet: deridet, qui cum alterius irrisione & contemtu ridet.

Est genus.] Maniæ & insaniæ genera vide in Phædro Platonis & Ἀπομν. Xenophontis.

Per medios.] Id est, præcipitanter ferri in extrema pericula: sic loquutus est Od. 3. l. 1. *Gens humana ruit per vetitum nefas*, & Virg. 4. Aeneid. de Anna perterrita morte sororis Didonis:

Per medios ruit ac morientem nomine clamat.

Id aliquando pronunciatur aliis præpositionibus, vt Virg. 3. Georg. *in Furias & ignem ruere*: item, *ad interitum ruere*, Cic. pro Marcello. Minor autem vis est in verbo *ferre*, vt est 1. Aeneid.

Talis erat Dido, talem se læta ferebat
Per medios: instans operi.

Serua.] Absolute verbum ponitur, pro, caue, ne progrediaris, quemadmodum loquitur Plautus in Amphit. *Quid si ego illum tractim tangam, vt dormiat? Si seruaueris.* Gall. *Gardez vous en bien*, pro quo Græci, *φυλάττου παραβαίνειν ἢ τοῦτο ποιεῖν*, Gall. *Donnez vous garde de passer outre, ou de faire cela.*

Quàm Fusius.] Tragœdiæ fuit actor, qui, quum personam Hecubæ leuiter dormientis aliquando susceperat in agenda Tragœdia, quam Latinus quidam Poeta, ad imitationem Hecubæ Euripideę scripserat, tam arctè & otiosè dormiuit, vt a Catienno personam Polydori sustinente non potuerit exsuscitari, nec a cunctis spectantibus conclamatione Catiennum adiuuantibus. Hic autem Catiennus agebat Polydorum Priami filium, & a Leuiro suo Polymnestore & Thraciæ rege interfectum: cuius manes ore Catienni inclamabant Ilionam sororem & homicidæ vxorem, sed auribus Fusij ipsam agentis non sunt exauditi. Quidam putant Ilionam, quæ fuit Virgilio sub finem 1. Aeneid.

Præterea sceptrum, Ilione, quod gesserat olim
Maxima natarum Priami.

& vxor Polymnestoris, sumendam esse pro Hecuba e quæstionibus Acad. Ciceronis: sed tamen manes Polydori poterant etiam clamare Ilionam sororem querentes apud eam de crudelitate mariti. Præterea edormire sumitur *ἐπεξηγητικῶς*, vt in illo Ciceronis 2. Philip. *edormi crapulam & exhala.* Valet igitur hîc: Fusius vinolentus fingit Ilionam dormientem, quum huius personam sustinet.

Ego vulgum.] Altero genere & fine dicit Od. 35. l. 1. at vulgus infidum retrocedit, sicut Virg. Aen. 1. *fauit ignobile vulgus*, quod priori est multò vsitatius.

Insanire.] Syntaxis verborum est huiusmodi: Ego docebo cunctum vulgũ insanire errorem simile huic errori. Hoc modo Seneca loquitur, *insanire hilarem insaniam*, vt cursum currere, & vitam viuere. Sic enim absoluta casus cognatos sibi facilè ascisciunt.

Integer mentis.] Sicut mox, *incolumi capite es* & *integer animi* valent hoc Græcum *ἀτίφρων*, quod Hesychius interpretatur, *ὑγιὴς τὴν φρένα, σώφρων, σώφρων*, *qui est sanæ mentis & incolumis iudicij ac intelligentiæ*, eadem vox definitur a Platone lib. 7. de rep. *ἀτιφρὼν ἐστιν, οὗτινος ἡ ψυχὴ ὅλη ἀνάπηρος*, id est qui non est vitiatus sed est mente perfectâ, omnibusque numeris absolutâ.

Nunquã reddas &c.] Seneca l. 6. c. 5. de beneficiis hoc verbũ sic notat, *quũ dicimus, beneficiũ illi reddidi, nõ hoc dicimus, illud nos, quod acceperamus, reddidisse, sed aliud pro illo. Reddere enim est rem pro re dare. Quid ni? quũ omnis solutio nõ idem reddat, sed tantundẽ. Nam & pecuniam dicimur reddidisse, quamuis aureos numerauerimus pro argenteis: quamvũ nummi non interuenerint, sed delegatione & verbis perfecta fit solutio.* Hæc autem obseruatio subtilior, quàm verior mihi & quibusdam alijs videtur: qualis visa est Ciceroni illa fidei notatio lib. 1. de offic.: *fidem ex eo dictam, quia fiat quod dictum est*: quæ profectò eò magis suspecta nobis debet, quòd ipsi Ciceroni durior visa sit, vt a Stoicis studiosè exquirentibus, vnde verba ducta sint, profecta. Non minus est frigida illa Iurisconsultorum, testamentum dici, quòd sit testatio mentis. Item mutuum, quòd fiat ex meo tuum. delegare autem, cuius inclinamento Seneca vtitur, is dicitur, qui pro se alium debitorem volenti creditori substituit, vt verbis significatur perfecta solutio.

Excors,] Vt Horatius geminat hîc, insanus & excors, sic Cic. pro domo sua, excors & demẽs, quæ vno verbo dicuntur *ἄφρονες*. Congruentiùs quidem vocis Latinę *ἀφρῳ* responderet: sed est parum vsitatum, & ex more veterum excors dicitur, qui cor sapientiæ sedem esse putant. Vnde Iusc. 1. *Quid porrò ipse animus, si aut vbi, aut vnde magna dissensio est: aliis cor ipsum animus videtur, ex quo excordes, vecordes, concordesq; dicuntur.*

Mercurius.] De Mercurio dictum est in Gram. Od. 10. l. 1. & l. 6. c. 15. Diodori, vbi definitur præter alia, inventor mercaturæ & quæstus auctor, quem nũc æquus & fauens dicitur offerre, vnde *τὸ ἐρμαῖον*, *i.* insperato quæstu & lucro inopinato ponit, & Gall. *bonne rencontre & bonne auenture*, vocatur. Præda verò a Varrone deflectitur a verbo pariendi, id est, acquirẽdi, quasi manu parta sit: & Agellius scribit l. 13. c. 23. proprie significare corpora rerũ, vt iumentorũ, mancipiorũ manu capta: qualem prędã Græci vocant *λείαν αἰχμάλωτον* captiuam prędam: sicut exuuias vrbiũ direptarũ *τὰ λάφυρα*. Prædam autẽ reiecta valet, si recusâris prædam tibi oblatam.

Scribe decem] Supple, a Nerio te accepisse, id est, tu debitor per syngraphã testificare, te certã pecuniæ summam debere Nerio fœneratori, cuius fit mentio Satyrâ 2. Persij.

——*Nerio iam tertia conditur vxor.*
Hunc referunt morte coniugum suarũ locupletatum fuisse. Dos enim a ciue Romano data, nõ patrio dicta nomine, si repudium non intercesserit, post mortem vxoris ad maritũ pertinet: hoc autem referunt glossæ veteres, eum postea factũ notissimum fœneratorem.

Adde Cicutæ.] Cicuta Perillius fuit etiam fœnerator valdè consultus in pecuniis locandis. Adde igitur tu,

o argentarie,

ò argentarie, tabulas & syngraphas centum vel mille, quibus debitorem obliges: hic tamen nihil tibi exsolvet. Hîc vides supplendam inter centum & mille disiunctiuam. Grauis est Senecæ quærela l. 3. c. 15. de beneficijs contra creditores ætatis illius, *vtinam quidem persuadere possemus, vt pecunias, creditas tantum a volentibus acciperent! vtinam nulla stipulatio emtorem venditori obligaret! nec pacta, conuentaq; impressis signis custodirentur! fides illa potius seruaret, & æquum colens animus. Sed necessaria optimis præstulerunt, & cogere fidem, quàm spectare malunt: adhibentur ab vtraq; parte testes. Ille per tabulas plurium nomina interpositis pararijs facit, ille nõ est contentus interrogatione, nisi rem manu suâ tenuit. O turpem humano generi fraudis ac nequitiæ publicæ confessionem! aniculis nostris plus, quàm animis creditur. In quid isti viri ornati adhibiti sunt? In quid imprimũt signa? nempe ne ille neget accepisse se, quod accepit.*

Proteus.] De Protei mutabilitate dicetur 1. Epist. lib. 1. sed fuit alter Proteus vates & pastor, cuius meminimus in Gramm. Odes. 2. l. 1. an hic vnus & idem fuerit cum priori, tu videris.

Effugiet vincula &c.] Donatus interpretatur hoc verbum per, *in totum fugere*, poniq; scribit pro *vitare*, sed Cic. 3 in *Verrem* affinitate quadam significandi coniũgit vtrumque. *In quibus non dubito, quin offensionem negligentiæ vitare atque effugere non possim.*

Quum rapies.] Sic loquutus est Sat. 9. l. 1. vbi formula rapiendi aliquem in ius explicata est ad hæc verba, *licet antestari, &c.* Liber etiam hîc te, lector, admonere de altera lectione, quam Xylander ac editio Plantini. an. 1576. secuti sunt:

Quum rapies in iura malis ridentem alienis.

Dion. tamen Lambinus, admonitus, vt ipse fatetur, a Simeone Bolsio Lemouico e vetusto exemplari mavult legere *in ius mâlu*, ex interpretatione Homerica. Ego autem non planè vulg. improbârim, vt dolis ac impostoris huiusmodi hominum valdè accommodatam & versiculo παροιμιώδει iambico:

Γελῶς ἄπαιρος δεινὸν οὐ βροτοῖς πακόν.
Intempestiuus risus est hominibus graue malum.

Quam etiam agnoscere videtur diligentissimus φιλέλλην Germanus Vallens Guellius in hunc vers. 430. lib. 1. Aen. *iura mag stratusq; legunt*, vbi τὸ *iura* interpretatur δικαστήρια ἢ δικαιωτήρια, *auditoria & loca iuris dicendi*, hunc que Horat. locum citat, sic & Horatius *in iura rapere* dixit. Eodem quoque tropi genere tuetur se lectio *in ius* præter Homericam imitationem ex annotatione Donati in Phorm. Act. 5. Scen. 9. ad verba, *in ius ambula. Ius*, ait, *pro loco est.* Ibidem, *in ius eamus*, id est, ad Prætoris sellam.

Malis alienis.] Hoc dicitur ad imitationem Homeri sub finem Odyss. v. quem quidem locum tabulæ in scholia Eustathij mihi indicârunt:

Ὡς φατο Τηλέμαχος· μνησῆσι δὲ Παλλὰς Ἀθήνη
Ἄσβεστον γέλον ὦρσε, παρέπλαγξεν δὲ νόημα
Οἶδ' ἄδην γναθμοῖσι γελοίων ἀλλοτρίοισιν.
Sic fatus est Telemachus: procul autem Pallas
Ingentem risum mouit, & sanos mentis sensus auertit.
Illi iam mala ridebant alienis.

Eustathius in postremum versum hæc annotat. ἰστέον δὲ, ὅτι γναθμοῖς γελᾶν ἀλλοτρίοις λέγεσθαι παροιμιακῶς. τὸν γὰρ τοῖς ἐφ' οἷς μὴ ἄξιον γελῶντας ἐνθυμεῖσθαι ἢ ἀμηχανίας τινος, ξενοῦς φασιν γελᾶν παρεικῆς. ὥσπερ καὶ τοὺς πρὸς βίαν ἐδίοντας ἀλλοτρίοις ἐδίειν γναθμοῖς. ὡς τῶν οἰκείων δῆθεν ὀνουμένων. καὶ ἔστιν ὁ τοιοῦτος γέλως ἑτερός τις παρὰ τὸν Σαρδόνιον. *Sciendum est verò, malis ridere alienis videri iam nunc more prouerbij dictum. Nam eos, qui non ex animo, vel qui mentis inopiâ rident, ob quæ non decet, dicimus peregrinis ridere genis, vt eos, qui comedunt inuiti & coacti, alienis comedere maxillis, propriis quasi cessantibus, atq; huiusmodi risus est alter quidam Sardonius risus*, id est, fictus & simulatus. In litera Scholiastæ puto desiderari negationẽ, ὃν ante ἐν θυμῷ. Prolixior est Scholiastes in expositione huius sententiæ. Itaque, qui plura his requiret, locum adeat. Talis autem risus explicatur apertiùs Iliad. o. sub principium ad hæc verba:

Ἦ ῥα γελάσσε
Χείλεσιν, οὐδὲ μέτωπον ἐπ' ὀφρῦσι πυκνήσιν
Ἰαύθη.
——*Iuno risit*
Tantùm labijs, neque tamen frons nigris supercilijs
Venusta, quasi diffusa erat hilaritate.

Huc accedãt huiusmodi scholia Eustathij. Τὸ γὰρ γελάσαι χείλεσι μόνοις καὶ μὴ χανδὸν ἢ πᾶσι τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ μηδὲ ὥστε μειδιάσαι, παφασύραι δὲ μόνον αὐτὰ κατὰ τὰς σεσηρότας τοῦ Σαρδώνιον ὑποδηλοῖ γέλωτα, τὸν μεθ' ἡμοῦ καρδίας βαρυνομένης ὑπ' ἄχθηταί τις, ἤτοι ὀχλεῖ, ὃς δὴ γέλως, ἢ οὐ Ὁδυσσείᾳ δηλοῦται. ἐρμηνεύων δὲ ποιητὴς τί ἐστι τὸ, ἦ ῥα γελάσσε χείλεσιν, ἐπάγει, οὐδὲ μέτωπον ἐπ' ὀφρῦσι πυκνήσιν ἰαύθη. ἤγουν διεχέθη, ἐθερμαύθη καθ' ἡδονὴν οὐ χάλκῳ ἰσχνεται πυρὶ θερμαινόμενον. Id est, *Nam ridere solu labris nec hiatu oris, vel totâ facie, neq; quasi placidè ridere, sed labia solùm distorquere more canum rigentium, subindicat Sardoniũ risum, qui mouetur e morsu cordis grauiter affecti, quibus ira citur vel indignatur aliquis. Quum autem Poeta interpretatur quid sit labijs ridere, addit, neq; frons exporrecta est latitiâ*, id est, *diffusa, feruefacta: sicut aqua in aheno calefacta igne.* Sed de risus Sardonii origine & vsu ipsi⁹ lege Erasmum in Chiliadibus.

Perilli.] Hic Cicuta Perillius fœnorator fuit, qui magis desipit, credens suam pecuniam homini, qui non sit soluendo, quàm Damasippus.

Dictantis.] Dictare est credentis, qui dictat accipienti vel argentario scribẽdo formulam obligationis: ideoque sumitur pro dare & credere, & rescribere pro reddere, soluere & renumerare: quomodo sumitur Phorm. Terentianæ Actus. 5. Sc. 8. *atque illud mihi argentum iube rursum rescribi Phormio*, vt interpretatur Donatus, & sic Aeneid. 7. ad hæc verba.

Et tua Dardaniis transcribi sceptra colonis.

vbi Seruius citat vtrumque hunc locum & Horatij & Terentij & τὸ *transcribi* interpretatur, tradi. Obligatio enim scripturâ olim fiebat, & nominibus dicebatur fieri: de quo vide Iustin. in Institutionib. & Budæum in Pand. & Hotoman. in 3. Verr. item Donat. in locum Terentij modò citatũ de scriptura mensæ, & Cic. Epist. postr. lib. 4. ad Attic. *hæc pactio non verbis*, id est, non stipulatione ac testibus præsentibus, *sed nominibus & præscriptionibus quum esse facta diceretur, prolata est a Memmio.*

Audire atque.] Hysterologia quædam est: decora enim togæ compositio audientiam debet præcedere: ex quo dicendum videretur, ego diu disputaturus iubeo vnumquemque vestrũ togam componere decenter, atque ita benè instructum venire auditum. De toga autem dictum est in Gramm. 4. Epod.

Superstitione.] Videtur Cicero 1. de nat. Deorum ita definire ac distinguere religionem ac superstitionem: *horum*, inquit, *sententia omnium, non modo superstitionem tollunt, in qua inest timor inanis Deorum, sed etiam religionem, quæ Deorum pio cultu continetur*: cuiusmodi discrimen etiam statuit lib. 2. de nat. Deorum, vbi notat superstitionem a superstite ductum habere nomen: sed contra Ciceronem Lactantius lib. 4. cap. 29. disputat: & Seruius aliter atque horum vterque sentit in hunc vers. 8. Aeneid.

Vana superstitio, veterumq; ignara Deorum.

Superstitio, inquit, *est timor superfluus & delirus, aut ab ani-*

culis dicta, quæ multis superstites per ætatem delirant & stultæ sunt: aut secundùm Lucretium superstitio est superstantium rerum, id est, cælestium & diuinarum, quæ super nos stant, inanis & superfluus timor! vnde ἐπιφωνηματικῶς ille canit:

Tantum religio potuit suadere malorum!

Pendet autem hæc definitio & nititur hac lege: *separatim nemo habessit Deos: néue nouos siue aduenas, nisi publicè ascitos priuatim colunto.* Hanc Græci ἐθελοθρησκείαν vocat cultum sponte susceptum: cuius vocis rationem possumus repetere ex ipso Plutarcho in Alexandri vita sub initium, vbi docet τὸ θρησκεύειν deflexum esse παρὰ τοὺς θεάνας: quos notat immodicè studiosos esse ceremoniarum in cultu Deorum, ac maximè mulieres Samothraciæ, & inter has Olympiâ Alexandri matrem: qui cultus aliter Græcis vocatur δεισιδαιμονία, quomodo est inscriptus libellus Plutarchi de eodem argumento. Valet autem hæc dictio, metum Dæmonum superstitiosum, quo adacti credunt esse Deos: ideoque D. Paulus in Act. Apost Athenienses vocat δεισιδαιμονεστέρους. περὶ δὲ τῆς θρησκείας καθαρᾶς καὶ ἀμιάντου lege cap. 1. epist. D. Iacobi sub finem: vnde discès τὰ θρησκεία καὶ θρῆσκος interdum sumi pro religione & religioso: Interdum pro superstitione & superstitioso.

Propius me adite.] Ex annotatione Donati in vers. Act. 3. Sc. 3. Andr. *aliquot me adiêre*, hoc verbo significatur accessus quidam arduus ac difficilis, qualis est aditus cum importuna interpellatione.

Hellebori.] Vox Græca est ἑλλέβορος, & dẽsanda est ex etymo παρὰ τὸ ἑλεῖν τῇ βορᾷ, quòd comestus necet, vel cibum corporis eripiat, quod adsignificare videtur ἐμπίθετος vox Hippocratis ἐν τῷ περὶ τῶν γυναικείων ἐκτόμου, ἤγουν ἐκβόλιος, quòd fœtus mortuos eijciat ex vtero. De hoc lege Dioscoridem lib. 4. cap. 150. & 151. Theophrastum lib. 9. Hist. Plant. cap. 11. Plinium lib. 35. c. 5. Agellium lib. 17. c. 15. Hinc ἑλλεβορίσαι, purgare helleboro melancholicos, quo vtitur Demosthenes pro corona, τί σαυτὸν οὐκ ἐλλεβορίσει ἐπὶ τούτοις, *quid non te his purgas helleboro?* Hæc planta nascitur feliciſsimè Anticyræ, quæ est Straboni lib. 9. ciuitas Locrorum ad sinum Maliacum & Oetam montem sita. Illic hellebo- rum seu Veratrum vrbanum vulgant & optimè prępa- rant. Veratri autem ratio est aduentitia, vt a verando ducta, verbo vatum proprio, qui se iactant tenere scientiam prædicendi vera, ac præsertim futura: quod quia multis experimẽtis compertum est genus esse insaniæ, tales veratores & veratrices dederunt hoc nomen remedio hellebori, vt hic posteà vocaretur veratrum ad huiusmodi vates insaniâ purgandum. Quocirca frequentius Anticyram advenæ confluunt purgationis & curationis gratiâ, quorum aliquot memi- nit Plinius ibidem. Alij tamen dicunt Anticyram esse insulam in Propontide. Alij denique & oppidum & insulam esse ex Hellenio confirmant. Meminit Anticyræ Plutarchus lib. περὶ ἀοργησίας, *de ira reprimenda* sub finem. λαὶ τλὺ μανίαν αὐτὴ κατ' αὐτλὺ ἡ Ἀντίκυρα θεραπεύει, μιχθεῖσα δὲ ὀργῇ τραγῳδίας ποιεῖ καὶ μύθους, id est, *atque insaniam ipsa per se Anticyra, id est, helleborus nascens in Anticyra, sanat: sed illa iræ mixta Tragœdias excitat & materiã fabularum faciendarum suppeditat.* Hîc interpres Latinus admodum imperitè reddit αὐτίκυρα, *æquè potens*, quasi vox esset coniuncta. sed interpres Gallicus fideliſsimè. Abusus est Caligula prouerbio, vt refert Suetonius in ipsius vita c. 29. *Prætorium virum ex secessu Anticyræ, quam valetudinis caussâ petierat, propagari sibi commeatum sapiùs desiderantem, quum mandasset interimi, adiecit necessariam sanguinis missionem, cui tam diu non profuisset helleborus.* Obserua, legi vtrôque genere.

Nescio an.] Sic Terentius legit dubitanter affirmando Adelph. 4. 5. 33. *Haud scio, an illam nunc miserè amat*, pro credo illum fortassis perditè amare ipsam: sic hoc loco existimo hoc genus morbi sanari fortassis maximâ hellebori copiâ. In hoc genere sermonis, *nescio an vel haud scio, an.* magna creditur elegantia inesse, imò maior, quàm si per aduerbium dubitandi sententia exprimeretur: multò maxima hellebori pars danda est avaris, imò fortassis curatio totã requirit Anticyram, id est: omnia Medicorum remedia. Sic loquitur Cicero Epist. 15. lib. 9. *Est id quidem magnum, atque haud scio, an maximum.* Idem lib. 2. de Orat. *magnum quoddam opus est, atque haud scio, an maximum*: hoc quidem certè dicitur elegantiùs, quàm, magnum quoddam opus est, & fortassè maximum. Dicit autem hoc loco auaritiam tam altas agere radices in mẽte hominum, vt morbi talis ratio videatur requirere, quicquid est hellebori in Anticyra ad illius depulsionem.

Summam.] Intellige iussi sunt incidere summam opum & bonorum, quam Staberius moriens testamento relictam mandauerat incidendam sepulcro: quod si non fecissent liberi, pecuniam illam, quam a testatore accepissent, ille iusserat insumendam in ludos populo sumtuosiſsimè exhibendos, & in regalia, & magnifica conuiuia & largitiones, idque ad nutum & arbitrium Arrii hominis luxuriosi & sumtuosi.

Frumenti.] Ellipsis est τῶ &, repetentis superiora, vt sit, & heredes damnati erant testamento tantum dare frumenti populo, quantum metit Africa. Est autem frumentum Seruio, γενικῶς quicquid aristam emittit in lib. 1. Georgicõn, & a fructu nominatur, de quo lege Plinij l. 18. c. 7. in distributione frugum.

Africa] De fertilitate Africani agri dictum est in Gramm. Odes. 1. lib. 1. Vbi tamen monui talem esse certis in locis & maximè Hesperiis, & nũc idem confirmare possum testimonio Herodoti sub finem Melpomenes: *neque verò videtur mihi bonitas Libyca terra cum bonitate Asiæ atque Europæ comparanda, præter vnam Cinypem, quæ tellus fluuio cognominis est. Hæc autem optima cuique telluri par est prouentu fructus Cerealis, nec quicquam omnino simile est reliquæ Libyæ.* Huc addo ex Eustathio in periegesin Dionys. loquente de Sicilia sic: ἄλλος δέ τις λόγος, Λιβυπόν τι χωρίον πάμφορον, *solum quoddam omnium ferax in Lybia.*

Siue ego.] Hoc vult testator: quum ego sim dominus rerum mearum, licet mihi, vt animo libitum fuerit, de his statuere. Nam potestas & auctoritas iussionis & voluntatis solet esse testatori. Quamobrem nihil loci relinquitur reprehensioni temeritatis: a qua quidem vt longissimè absim, facit hæc diffidens posteris heredibus cautio.

Patruus.] Græci vocant patruum πατράδελφον ἢ πατροπατίγυητον. Innuit igitur: ne imperium in me exerceas, nec me regere cures: patruus enim loco patris esse videbatur liberis fratris sui. Aristoteles quoq; docet, filios esse quasdam velut partes genitorum suorum, ideoque ab his illorum vitia minimè peruideri, & si fortè parentes animaduertant, ad ea tamen, vt ad sua, conniuent. Itaq; peccata liberorum tradũt patruis castiganda: qui, quoniam paternâ storge carẽt, seueriùs obiurgant & puniunt: vnde Cic. pro Cælio: *Qui in reliqua vita mitiùs esset, & in hac suauitate hũanitatis, quâ prolapsè iam delectantur homines, versari perinde ac soleret, fuit in hac caussa pertristis quidam patruus, censor, magister*: sicut iam antè Ode 12. lib. 3. dictum est.

Quid ergo sensit?] Id est, quò Staberius spectabat in condendo testamento?

Quoad vixit] Id est, quãdiu in vita fuit. Hîc autẽ, *quoad*, in dimẽsione versus est monosyllabum per crasin.

Pauperiem

Pauperiem] Quòd nunc pauperiem vocat vitium, id Od. 29. lib. 3. dixerat, *magnum pauperies opprobrium*, Ita Iuuenalis Sat. 3. infelicem paupertatem appellat:

Nil habet infelix paupertas durius in se,
Quàm quod ridiculos homines facit.

Verùm perversè sic iudicatur de paupertate, quum illa nec vitiosa, nec probrosa soleat esse apud bonos & prudentes, qui eam hominibus dari a Deo nôrint, tam sacris, quàm e profanis scriptoribus. 1. Samuelis cap. 2. *Iehouah pauperem facit & ditat, deprimit & extollit.* Item Salomon prouerb. 17.

Qui subsannat pauperem, probrù affi cit factorem ipsius:

Causam autem paupertatis & opulentiæ, nobilitatis & obscuritatis, scientiæ & ignorantiæ, pfani scriptores tam Græci, quàm Latini suo Cacodæmoni Ioui similibusque Deastris impiâ cæcitate tribuerunt: ac primùm Homerus Ὀδυσ. ξ. sub initium inducit Eumæum subulcum sic Vlyssem hospitio excipientem:

Ξεῖν' ὅ μοι θέμις ἐστ', οὐδ' εἰ κακίων σέθεν ἔλθοι,
Ξεῖνον ἀτιμῆσαι. πρὸς γὰρ Διός εἰσιν ἅπαντες
Ξεῖνοί τε, πτωχοί τε. i.
Hospes, non mihi fas est, neque si te deterior veniret,
Hospitem aspernari. Sunt enim ab Ioue omnes
Et hospites & pauperes.

Deinde Hesiodus in operibus & diebus paupertatem scribit esse donum Deorum: ideoque nemini obijciendam probri loco, sed miserandam potiùs ac iuuandam. Idem Theognis in sententiis Elegiacis: idem Demosthenes in oratione pro corona: idem denique innumerabiles alij: vnde videntur mihi Nabatæi insanijsse, qui huiusmodi decretum Dei voluerunt impedire damnis ac pœnis in eos constitutis, qui rem familiarem minuissent: contrà præmia & honores eis proposita, qui eam feciissent auctiorem: vnde fiebat, vt Nabatæ illi populi essent ὀλιγόδηλοι, καὶ διανοούμενοι τὸ πλέον ὑπὸ συγγενῶν, καί εἰσιν' αὐτοδιαίτονοι καὶ ἀντιδιαίτονοι, *vt perpauci essent (inter ipsos) serui, & ipsis administrarent vt plurimum cognati atque ipsi sibi ac vicissim seruirent.* Hæc Eustathius in hunc versum Dionys. periegetæus.

Ἀφνειοὶ ναίουσιν ἐπωνυμίην Ναβαταῖοι. i.
Diuites habitant cognomento Nabathæi.

Nihil acrius.] In id vnum omni ratione totôque animo incũbebant, ne quum moreretur, sibi deesse videretur quarta pars assis ad immanes suarum opum cumulos, quos in vita possidebat: quod si fortè accidisset, homo haberet luxuriosus ac perditus, nepos & iners: nequam enim dicitur, quod non est quicquam: vel nihili faciendum, & ex 1. Fastorũ dicitur de libidine.

Nequitia est, quæ te non finit esse senem.

cui opponitur homo frugi.

Diuitijs parent.] De vi divitiarum sic Theognis:

Ὡς πλοῦτος πλειστὸν πᾶσιν ἔχει δύναμιν.
E diuitijs quàm plurimum potestatis accidit hominibus.

nam, vt Sophocles ait:

Τὰ χρήματ' ἀνθρώποισιν εὑρίσκει φίλους.
Αὐτὸς γ' τίμας' εἶτα τῆς ὑπερτάτης
Τυραννίδος ἵησιν ἁγνιᾶν ἕδραν.
Ἐπεὶ τὰ δ' ἀλλὰ ἐχθρὸς, οὐδὲ φύεται
Πρὸς χρήμαθ'. οἵτε φῦντες ἀφρονοῦσι φυγεῖν.
Pecunia hominibus conciliant amicos:
Deinde honores, postea ad summa Tyrannidis
Proximam sedem perueniunt. Postremò nullus
Fit inimicus pecuniam habentibus,
Et qui fiunt, negant se odisse.

Quis qui construxerit.] Sic loquutus Sat. 1. l. 1. *Quid habet pulcri constructus acerus?* Sic quoque Cic. Phil. 2. *Acerum nummorum construunt apud eum*, id est, congerunt ac cumulant.

Hoc veluti.] Prænomen *hoc*, non demonstrat diuitias, sed quemlibet horũ titulorum ex illis tanquã e virtute profectum, ideoq; apud ignorantes laudabilem.

Græcus Aristippus,] Non possum mihi persuadere hũc Aristippum esse eundem, qui memoratur ab Horatio lib. 1. Epist. 18.

Si pranderet olus patienter, Regibus vti
Nollet Aristippus: si sciret Regibus vti
Fastidiret olus, qui me notat.

Quamuis autem vterq; hic locus Poetæ conueniat historiæ Laertij l. 2. vnde & Philargyrus, & voluptarius patronusque diuitiarum fuisse perhibetur Aristippus: idemq; dicitur partem pecuniæ iussisse seruũ in mare deijcere, quam acceperat a quodam Rege Mauritaniæ: videtur tamen mihi philargyrus & voluptarius a diuitiarum cõtemtore longè dispari: vnde conijcio non vnum & eundem fuisse Aristippum, sed duos.

Proijcere aurum.] Est Græcis χρυσὸν προΐεσθαι καὶ χρήματα διασπορπίζειν, ἀποῤῥίπτειν, *rem dissipare & abijcere.*

Vter horum] Staberiusne, qui construit aceruos nummorũ? an Aristipp⁹, qui illos proijcit, magis insanit?

Nil agit exemplum.] Id est, argumentum, quod non arguit, nec rei dubiæ creat notitiam, sed affert alteram dubitationem, vanum est & inutile. Τὸ γὰρ ἀφανὲς ἐκ τοῦ φανεροῦ τεκμηρίου ἔξεστι δηλοῦν διάγνωσιν, *notitiam enim rei ignotæ facillimè aperit nota.*

Emat citharas.] Cithara est vox Græca idem valens, quod altera φόρμιγξ, instrumentum musicum ad formam Δ factum 24. chordarum, vt Magadis 20. de quibus & alijs sic Athenæus lib. 12. μάγαδις ὄργανον ἐστιν ὀξύτατον ἁρμονίαν καὶ διαφερόντως βαρβίτου, id est, *instrumentum ex eo genere, quod nervis intenditur.* Dicitur autem *cithara* παρὰ τὸ νευρὰν ἢ πανδοῦραν ἐρώτας *a concitandis, vel occultandis amoribus, quasi* κρύβουσα.

Scalpra] Scalprum vel scalper commune quidem est instrumentum multorum opificum, sed hîc intelligitur τὸ ἐργαλεῖον τοῦ σκυτοτομεῖν, instrumentum incidendi coria ad calceos concinnandos, quod aliter Græci dicunt σμίλιον καὶ περιτομέα, incisorium scalprum.

Auersus mercatura] Ellipsis est præpositionis, quam Orat. semper exprimunt, vt Cic. pro Archia. *Auersus a Musis*, & Cæs. 2. de bello ciuili, *Milites a prælio auersi ad studium audiendi & cognoscendi feruntur*, qui tres Græcè dicuntur μισέμπορος, ἀπόμουσος, φυγόμαχος, alienus a negotiatione, abhorrens a Musis, pugnæ fugitans.

Delirus.] Gramatici flectunt hanc vocem a lira: quid autem hęc sit, quid eriã porca, disce a Columella. l. 2. c. 4. & a Varr. l. 2. c. 10. Vt autem Poeta coniungit hic *delirus & amens*, sic Cic. l. 1. de nat. Deor. hęc verba: *Iupiter paullò ante sumpos viros deperire, deinde eosdem ętes esse iubebas.*

Discrepat istis.] De hac sypta xi dictum est in Gram. Sat. 6. lib. 1. valet autem hic, quã re differat auarus, dum partis rebus & congestis non vtitur, ab his, qui comparatis instrumentis vti nequeunt, nec didicerunt: tales iubet Isocrates ad Demonicum contemni λυπεῖσθαι τοὺς περὶ τὸν πλοῦτον σπουδάζοντας, χρῆσθαι δὲ μὴ δυναμένους. παράπλησιον γάρ ἐστι τοῦτο πάσχειν, ὥσπερ εἴ τις ἵππον κτήσαιτο καλὸν, μηδὲν ἐπιστάμενος ἱππεύειν ἢ ἐπιστάμενος. *Iis true diuitijs nimis deditos, atq; partis nescientes vti. Idem enim huiusmodi hominibus accidit, ac si quis gentrosum equum compararet, nec equitare prorsus sciret.*

Contingere sacrum.] Videtur hoc posse p *attingere* ꝓprièdeclarari ex interpretatione Donati in Eun. Act. 4. Sc. 4. v. 2. *Atqui si illam digito attigerit vno*, item in Adelph. Act. 2. Sc. 1. vers. 23. *Tetigine tui quidquam. Aesch. attigisses.* exiguum est attingere, inquit, & minꝰ quàm tangere, quod Græci dicunt ἐφάπτεσθαι ἀκροθιγῶς καὶ ἐπιστιγμῇ, quasi superficiem rei alicuius solùm tangere.

Granum.] Hoc aduerbium, *illinc*, significans motum de loco non videtur satis appositum huic verbo, *contingere*, ideoq; videtur in *granum* desiderari τὸ *captum* vel sumtum illinc, id est, de illo ingenti aceruo.

Chij.] De vino Chio dictum fuit in Ep. 9. sicut de Falerno Od. 27. l. 1. & de cadis Od. 14. l. 3.

Extrema.] Extrema versuum non propriè faciunt tmesin sine interuentu alicuius tertii, quæ tamen fit interdum in simplicibus verbis: ideoq; non est mirum, si in coniunctis accidat, vt Priscianus citans hunc locum annotauit: quomodo Plinius dicit, *pedes vndecenos*, pro centum vno deficiente. Ita *vnde*, præpositum numeris tollit vnum ex ipsis, vt vndeviginti, vndetriginta &c. pro 19. & 29. sed in vndecim, addit vnum, quasi vnum & decem.

Blattarum.] De his vermibus sic fecit Martial. l. 14. scrinium alloquens:

Constrictos nisi das mihi libellos,
Admittam tineas, trucesq; blattas.

De his ac de generibus horum vide Plin. l. 29. c. 6. vt de tineis l. 11. c. 35. Hæ dicuntur Græcè σῆτες, παρὸς ὅτι τὸ πόλιον σὺ τοῖς ἱματίοις ἀχλύει, *quibus polium, herba, resistit in vestibus*, sicut Theophrastus scribit l. 1. c. 16. Tinea verò definitur vermiculus e situ ac putredine creatus. Prætereà blattæ vocantur σίλφαι & ratio vocis Latinæ παρὰ τὸ βλάπτειν a lædendo & infestando videtur petita.

Aut etiam libertus.] Hic e seruo fit liber, & manumissus, quia operâ, fide, taciturnitate & beneuolentiâ hero satisfecit, qui, si fortè posteà ingratus & beneficij immemor deprehenderetur, libertus reuocabatur olim in seruitutem: sicut Suetonius narrat in Claudio: *ingratos*, inquit, *& de quibus patroni quererentur, in seruitutem reuocabit.*

Curtabit.] Vix, credo, alibi reperias hoc verbum pro imminuet: quod videtur posse reddi Græcè κολούσει, ex illo Odys. θ.

Ος τις ξεινοδόκῳ ἐριδα προσέρηται ἀέθλων
Δήμῳ ἀλλοδάπῳ ἐοτ' αὐτοῦ πάντα κολύσει.
Qui hospiti contentionem pugnæ offert
Apud exteros præsertim, omnes suas res imminuit.

Fadum porrigine.] Hunc morbum Græci dicunt τὴν λειψίασιν, de quo lege Cor. Celsum l. 6. c. 2. & vox Latina dici videtur ex eo, quòd facilè per superficiem cutis & radices capillorum sese in longitudinem porrigat & fundat: ita λέπις, quòd veluti cortex & squama cuti detrahatur. Videtur autem hic morbus contagiosus Iuuenali Sat. 2.

Dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures: sicut grex totus in agris
Vnius scabie cadit & porrigine porci.

Idem morbus vocatur etiam πιτυρίασις ἀπὸ τῆς πιτύρου, a furfure.

Aere parâris.] Pro, emeris nummis, aut, vt loquitur Terentius in Eunuch. Act. 4. Sc. 4. malè conciliâris pro, magno emeris: nam omnis, ait ibi Donatus, conuentio, conciliatio nominatur.

Quum ex quo.] Valdè vsitata est in hoc provocabulo ellipsis substantiui tempore, vt in Græcis ἐξ οὗ ἢ ἐξ ὅσου, ἢ χρόνου χρόνου, *ex quo vel ex quanto tempore*, vt Scholiastes illud Homeri sub initium Ιλιαδ α. interpretatur, Ἐξ ὃ δὴ τὰ πρῶτα διαστήτην ἐρίσαντε. i. *Ex quo certè primùm dissederunt litigantes*, pro, ἀφ' οὗ δὴ χρόνου. sic 2. Aen.

Impius ex quo Tydides. Cicero extulit plenè Philip. 1. initio, *nec a republica deijciebam oculos, ex eo die, quo in eadem Telluris conuocati sumus.* Planè quoque Demosthenes Philip. 4. οὔπω ἔτη ἐστὶν ἑπτά, ἀφ' ὃ τὸ μὲν πλεῖν κατέλυνα, *nondũ anni sunt septem, ex quo ego desii nauigare*: sed hoc posterius per anomaliam numeri. Refertur tamen aliquandò ad aliquod præcedens dictum vel factum, vt in Lælio, *ex quo fit, vt animosior etiam senectus fit, quàm adolescentia & fortior.*

Electram.] Electra fuit filia, vt Orestes filius, Agamemnonis & Clytemnestræ, cuius nomine inscribitur tragœdia Sophoclis, vt altera Euripidis nomine Orestis, e qua posteriori videntur hæc sumta, *tantum maledicit*, &c. sic enim Orestes Electram alloquitur.

Μέθες μὶ ὅσα τῶν ἐμῶν Ερινύων
Μέσον μ' ὀχμάζεις, ὡς βάλῃς εἰς τάρταρον.
Missum me facias, quæ, quũ sis vna mearum Furiarum,
Per medium me constrictum tenes ac premis, vt detrudas in tartarum.

Plato in Cratylo veriloquium τῆ Orestis ita docet: ὁ Ορέστης κινδυνεύει ὀρθῶς ἔχειν, εἴτε τις τύχη ἔθετο αὐτῷ τὸ ὄνομα, εἴτε καὶ ποιητής τις, τὸ διερμῶδες τῆς φύσεως, καὶ τὸ ἄγριον αὐτῆ, καὶ τὸ ὀρεινὸν ἐνδεικνύμενος τῷ ὀνόματι. *videtur Orestes rectè nominari, siue casus aliquis imposuerit ipsi hoc nomen: sive Poeta quis, arguens feritatem, agrestemq; & montanam naturæ immanitatem.*

Splendida bilis.] Χολὴν μέλαιναν non improbo hîc intelligendam esse, quæ gignatur e sanguine supra modum torrido & vsto, & splendeat & malignè mordeat, vt humi effusa ebullire videatur: de qua lege Galẽum lib. 2. de causiis Symptomatum & in Aphorismo 23. l. 4. Persius Sat. 5. videtur dicere masculam bilem, quæ vix est placabilis:

Quid tibi vis? calido sub pectore mascula bilis
Intumuit, quam non exstrinxerit vna cicuta.

Quali se dicit affectum Geta Act. 3. Sc. 2. Adel. *Vix sum compos animi, ita ardeo iracũdiâ: nihil est, quod malim, quàm illam totam familiam dari mihi obuiam, vt iram hanc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc est recens. Satis mihi id habeam supplicii, dum illos vlciscar modò.* Vide apud eundem reliqua.

Pauper Opimius.] Fingitur hæc Opimij persona in summa copia (vnde poterat se facilè opimare) inopis ad mores auarorum apertiùs arguendos: qualis Græcè vocatur πανόβιος διὰ τρυγόβιος, qualem quoque Caussidicus quidam Romæ celebratus circumloquebat, quem significabat parcè ac duriter viuere, id est, furfureum panem esitare, vinumque eructum & fœtidum potare: *hic, inquit, Eques Romanus apludam edit & floces bibit*, vide Agellium lib. 11. cap. 7. Poeta ferè hanc syntaxin seruat. vt Sat. 1. lib. 1. dicit bonorum pauperrimus.

Qui Veientanum.] Ellipsis est substantiui, vinum. Deflectitur autem a Veientes, qui fuerunt populi Veiorũ vrbis in Ethruria: vbi vineta ferebant vilissimum vinum, de quo Columella lib. 4. *Veientana vua non ita rubent, vt Aminea, a quo colore rubellana appellantur, eademque Fescennina, quòd plus, quàm cætera habeant facũ*, vnde Martialis:

Sed Veientani vehitur fax crassa Rubelli.

Ita dicti a genere vitium, quas Plinius dicit appellari rubellas materiâ rubente.

Solitus trullâ.] Ὑποθιγγικῶς a Trua flectitur, & hæc a terendo, quasi terua. Varro tamen a traijciendo, quòd aqua vel alius liquor per eam traijciatur. Hîc præter alias significationes est ποτήριον, vas potorium.

Vappam.] De hac voce lege Grãmatica Sat. 2. l. 1.

Loculos.] Qui Græcè dicuntur βαλλάντια ἢ ὑποθιγγικῶς, βαλλαντίδια: quo nomine facci & facculi etiam vocantur. Intelligit autem crumenas & marsupia per loculos, qui sæpiùs numero multitudinis vsurpantur, vt a Martiali. lib. 14.

Non nisi de flaua loculos implere moneta
Non decet.

Ouans.] Id est, lætans, exsultans: quam quidem vocem Festus docet ab eo clamore flecti, quem edunt redeuntes è pugna milites victores geminatâ, o, literâ: quod non est dissimile huic acclamationi ἰὼ θρίαμβε: alii malunt dici ob ouibus, quæ à triumphantibus in Capitolio mactabantur. Seruius in vers. Aeneid. 10.

Ille sedens victor flammas despectat ouantes.

annotat Virgilium καταχρηστικῶς, οὐ κυρίως, tribuisse flammis affectum ouandi. Idem scribit apertiùs in vers. Aeneid. 4.

Quid tum? sola fugâ nautas comitabor ouantes,

abusiuè, inquit, ouantes pro lætantes: sed propriè ouatio est minor triumphus. Qui ouatur, & vno equo vtitur, & à plebeiis vel equitibus Rom. deducitur ad Capitolium, & de ouibus, vnde nominatur ouatio, sacrificabatur: sed triumphans albis equis vtitur quattuor & senatu præeunte de tauro sacrificat.

Medicus fidelis.] Pro hoc dicendum esset, Medicus fidus è Donato in Hecyræ Act. 1. Sce. 1. quomodo hîc ipse Poeta loquetur Epist. 8 *fidis offendar amicis*, è differentia vtriusq; epitheti ab eo illic notata.

Saccos.] Hæc vox flexa videtur παρὰ τὸ σάττειν, quod sacco imponatur onus: vnde etiam oriuntur σάκτας ἢ σάκτης pro eodem: alii putant ab Hebræa sumtam *sac*, quam nos Galli similiter pariterque exprimimus, *sac* quo Genesis capite 42. versu 35. *besacco*, id est, in sacco suo, supple, erant loculi pecuniæ. Hæc autem vox vna est è compluribus aliis, quæ obseruantur communes multarum linguarum.

Sic erigit.] Idem dicit, quod priùs: sic hunc Medicus excitat, id est, commemoratione pecuniæ mox surripiendæ ab herede, nisi citò exsurgeret & erigeret se.

Men' viuo.] Repete à superiori, heréne meos nummos auferret, dum viuam, & his indigeam?

Vt viuas igitur.] Quidam legunt pro *igitur*, *agitur*, id est, nostra omnium cura in hoc est tota, vt valeas.

Hoc age.] I. attende animum ad ea, quæ, vt viuas, præscribo tibi sumenda. Sic Teren. Act. 1. Sc. 2. *Hoccine agis?* & audis & aduertis animum? hoc attentionis erat signum, quod à præcone dabatur assistentibus rei sacræ & diuinæ, his verbis Græcis πρόσεχε τοῖς ἱεροῖς νοῦν, *attende ad res sacras animum*, aut ad verbum, τοῦτο πράττε, sicut è Plutarcho in vita Coriolani perspicitur, vt illi omni aliâ cogitatione & actione vacui, solùm ad id, quod ageretur, animos attenderent. Familiaris est nostro Poetæ hæc attentionis formula, quam reperies præter cætera in Epistola 2. 6. & 18. *Hoc agere*, Donat. in Adelph. Act. 2. Sc. 2. scribit dici solitum, de eo qui instat negotio suo.

Quid vis.] Lethargici Opimii verba sunt, qui è veterno aliquantùm exsuscitatus quærit à Medico, quid sibi faciendum, non vt valetudinem, sed vt suos nummos curet & tueatur.

Deficient.] Hoc verbum cum quarto casu est μεταβατικὸν ἢ σύνταγμα, pro relinquere & deserere, vt Cic. 7. in Verr. *non me deficit dolor*, & 1. de Orat. *deficiunt me vires.*

Fultura.] Vt vires corporis sustentantur cibo, & potione moderatâ fulciuntur: sic eædem vtriúsque penuriâ & inediâ franguntur & debilitantur.

Ptisanarium.] Hæc quidem diminutio vocis Latina est à ptisana: sed hoc primigenium fluxit è Græco πτισσάνη ἢ πτισάνη, quod nihil huiusmodi diminutionis Græcè gignit, nisi prius τὸ η finale Δωρικῶς mutetur in α, vnde diminutio facilè nascetur in άριον more τῶν γλυκέριον καὶ ὀξάριον, ἀ γλυκέρα καὶ ὀξέα, & conflatur ἀπὸ τοῦ πτίσσειν καὶ τοῦ ἀνέμου tundere & pinsere hordeum acere suo & glumâ mundatum: quamuis πτισάνη definiatur χύμος ἡμιβρὺς ἀφλοίου, cremor & succus hordei decorticati & pisti: fit tamen ex aliis frugibus, atque ex hordeo: eámque ob rem à Græcis πτισάνη πυρίνη χονδροπτισσάνη, ἢ ἐκ ζειᾶς, ἢ ὀρύζης πτισάνη, id est, ptisana triticea, alicacea, vel ptissana ex zea, vel ex oryza: quod hîc enunciatur ptisanarium orycæ: de quo vide Plinium libro 18. capite septimo, & Dioscoridem lib. secundo cap. 117.

Octo assibus.] De asse dictum est Sa. 1, l. 1. Ex hac autem perturbatione & exanimatione, in quam Opimius veternosus & auarus incidit, audito pretio minimæ monetæ, quo ptisanarium constaret, perspicis, quàm miser sit auarus, qui eodem loco & numero habeat sumtum vnius octussis, quo grauem morbum, vel exitialem ipsius finem.

Rapinis.] Donatus in Adelph. Act 3. Scen. 3. ad vers. *vnà in raptione*, hæc verbalia sic distinguit, vt raptio ad personam referatur: rapina ad rem: raptus ad stuprum.

Cardiacus.] De hoc affectu habes in Gramm. Ode 6. lib. 1. ad quod hæc accedant ex Homero ipsiusq; interprete in hunc versum ιλιαδ. π.

Αλλ' ἔβαλ' ἔνθ' ἄρα τε φρένες ἔχαται ἀμφ' ἀλινὸν πῦρ. i.

Sed vulnerauit (Patroclus Sarpedontem) *vbi præcordia concluſa sunt circa solidum cor.*

Id est, diaphragma circa cardiam, hoc est cor: quod dicit Homerus, ait Scholiastes, propter densitatem & neruositatem huius visceris. Idem autem sonat τὸ πῆρ ἢ τὸ ἦτορ hoc παρὰτὸ ἄειν, τὸ πνέειν, *a spirando*, illud παρὰ τὸ πῆαι, τὸ θερμαίνειν, id est, *à calefaciendo; quæ corporis particula maximè ad viuendum opportuna, immò præcipua est, atque opinione quorundam* τὸ παρδίαν *deriuatur per modum inuersionis, tanquam diceretur* πῆρ διὰ. i. *per cor*, ὥσπερ φασὶ τὸ, θάρσει πέφυγας τὸν ἐμὸν ἱπεσίον διὰ, ἀντὶ τοῦ διαπέφυγας τὸν ἐμὸν ἱπεσίον, id est, *quemadmodum hunc locum pronuntiant, magnarum confidentia meam detrectasti supplicationem pro verbo coniuncto &c.* præterea quum hîc dicitur τὸ πῆρ ἢ ἦτορ βάλλεσθαι, intellige locum circa cor, qui est in nobis, velut regia quædam animi familiam regentis. Inde Corn. Celsus appellat cardiacum morbum, & hominem quoque ex eo laborantem, cardiacum: quo Seneca vtitur epist. 15. vbi præscribit rationem exercendi salubriter corporis: non tamen ita, vt labor spiritum exhauriat, inhabilemque intentioni ac studiis acrioribus reddat: atque adeò cogat siccato gutture in eius locum quo effluxit, multum alterius cibi ac potionis ingeri. Nam, ait ille, bibere & sudare vita cardiaci est, ausim etiam adscribere, athletæ pro complexu epistolæ. Ego verò τὸ παρδία αντὶ τοῦ παρδλία μεταβέσει τοῦ ρ dici puto cum Etymologico ἀπὸ τοῦ παραλαίνεσθαι τὸ πινέεσθαι. παρδία γὰρ ἀεὶ πινεῖται, i. *cor enim semper mouetur cum tremore.*

Craterum.] Crateri nomine duo viri celebres atq; illustres fuere: alter Medicus tempore Augusti summâ auctoritate: de quo Persius Sat. 3.

Ecquid opus Cratero magnos promittere montes?

Cicero item lib. 12. ad Atticum Epist. 13. *Commouet me Attica, etsi assentior Cratero*: quæ sententia iteratur Epist. 14. sequenti, *de Attica doleo, credo tamen Cratero, qui Piliam augi vetat.* Alter Craterus fuit Macedo dux

Alexandri magni, de quo Plut. in Apohthegmatis & Suidas. Hic autem locus satis de Medico apertè intelligitur.

Rectè est.] Id est, benè valet, quod tamen negabit Craterus medicus.

Latus.] Diximus in Grammaticis Sat. 9. lib. 1. quid esset dolor lateris, quid verò nephritis, id est, morbus renum sit, petendum à Medicis, & quomodo sanetur, vel potius aliquantum leuetur, discendum à Celso lib. 14. cap. 10. ac præterea è definitionibus medicis Gorrhæi & ex Aretæo περὶ ὀξέων καὶ χρονίων παθῶν.

Immolet æquis laribus.] Lares deflecti putant Grammatici modo à Lara ipsorum matre, quæ & Mana dicitur & Mania παρὰ τὸ μαίνεσθαι, ab insaniendo vel παρὰ τὸ μανὸν, a raritate & laxitate mentis, vt paulò ante dictum est in Dialecticis huius Satyr. vel παρὰ τὸ μονοῦσθαι, à solitudinis studio: quales perturbationes mentem illuc agitant, eámque ob rem veteres porcum immolabant Maniæ Larium matri & ipsis Laribus ad sanationem talium perturbationum, vt constat è lib. 2 Varronis de Analogia & è Menæchmis Plauti. Priùs autem huiusmodi sacra fiebant humanâ victimâ: sed posteà in ferinas & brutas & primitias frugum mutata: de quo vide Macrobium lib. 2. cap. 7. Præterea Apuleius Dæmones modò vocat Lares, modò Genios, dicítque hos à veteribus habitos, tanquam interpretes & salutigerulos, qui concepta à nobis vota deferrent ad Deos & illinc ad nos diuina munera, veluti μεσῖται quidam & pararii, referrent.

Laribus.] Repetendum tibi est, quod in Rhetor. Odes 12. l. 1. annotauimus de Laribus, & cum his coniungendum.

Ambitiosus.] Hic purget etiam se & cerebrum helleboro, vt sanæ mentis fiat.

Barathro.] Obiter dictum est de hac voce in Gram. Sat. 2. l. 1. quò nunc potest accedere descriptio Scholiastæ in Pluto Aristophanis:

Οὐκοῦν ὑπόλοιπόν σοι τὸ βάραθρον γίγνεται.

Restat igitur tibi, vt detrudaris in barathrum.

Εἰ δὲ τὸ βάραθρον χάσμα τι φρατῶδες καὶ σποτεινὸν, εἰς ὃ τοὺς πανούργους ἔβαλον, ἔχον ὀγκινοὺς, τοὺς μὲν ἄνω, τοὺς δὲ κάτω, πάντας ἢ τὰ ἐπεῖ βαλλόμενα ἀφανῆ ποιῆσαι, id est, *Barathrum est hiatus quidam puteanus & obscurus, in quem Athenienses deiiciebant malefico, habens suprà infráque vncos & illu deiecta fiunt occulta, inuisáque omnia.* Alio nomine dicitur Græcè ἡ φάραγξ, αγγος, quo vtitur Thucydides l. 2 ἐς φάραγγας ἐσβάλλεσθαι, *detrudi in hiatum & fauces terræ*, in præcipitium. Attici præterea pro Barathrum pronunciant Berethrum ad idem significandum, ἄπλονστι, τὸ βέθος καὶ τὸν μυχὸν, profundum quendam recessum & abditissimum penetrale. Itaque barathro dare aliquid, est hîc luxu vel aliâ libidine vitiosa illud perdere, profundere, prodigere: quale fuit illud antè dictum de seruis Aristippi, qui iussu heri proiecerunt aurum in media Libya.

Canusi.] Apocope est pro Canusii, de quo oppido vide Gram. Sat. 5. l. 1.

Prædia diues.] Non mihi displicet hypostigme post *diues*, vt syntaxis verborum sit: Ceruius Opimius dues fertur diuisisse Canusii duobus natis prædia, censu antiquo, quemadmodum loquitur Terentius, *homo antiquâ virtute ac fide.* Ita enim indubitata possessio, firmitas & bonitas prædiorum declaratur, quæ præcipuè cernitur in agris, fundis, syluis, vinetis, pratis, arbustis, piscinis, vinariis, fauiariis, gregibus & armentis: vnde domino præstatur, quicquid est necessariùm ad vitæ humanæ cultum: ideóq; Varro ab hoc verbo prædium ductum putat. Quid autem sit, vide Ode 15. l. 2. Potest etiam *tò censu* referri ad diues, vt antè dixit Sat. 2. l. 1.

Dines agris, diues positis in fœnore nummis.

Diuisse.] Habet similem syllabæ reiectionem superiori in *surrexe*, pro *diuisisse* & *surrexisse*.

Postquam te vidi.] Id est, postquam perspexi & cognoui indolem tuam, *o Aule*, procliuem ad talos & aleas, id est, ad rem patriam dilapidandam & profundendam: item, *o Tiberi*, vbi tuum ingenium mihi prænunciauit te ad rem aliquando nimis attentum fore; moneo te, Aule, ne patria obligurias bona, & luxu diminuas: te quoque, o Tiberi, ne illa facias maiora, & auctiora ἀιχρονηρολίᾳ, & turpis lucri studio. In *donare*, supple, nuces, vt in *ludere*, talis, in *numerare & abscondere* nuces: tu Aule, Nomentanum profusum vita: tu, Tiberi, fuge Cicutam auarum & fœneratorem.

Vter Aedilis.] Optimum est patris consilium ad rem paternam tuendam, ne liberi ambitione summâ contendant à populo magistratus inferiores, Ædilitatem & Præturam, in quibus impetrandis & gerendis maximâ erat opus largitione ad captanda illius suffragia, & ad studiis eiusdem obsequendum: propterea quòd quum aliquis inde semel tulisset repulsam, vix ad maiores aspirare poterat.

Huiusmodi autem honores ordinatim petebantur in repu. quo nunc ordine nominantur, *Quæstura, Tribunatus pleb. Aedilitas, Prætura, Consulatus, Censura.* Interuallũ petitionis erat annum inter Quæsturam est Tribunatum pleb. Itemque inter hunc & Ædilitatem, qui tres magistratus dicebantur inferiores. Prætura petebatur post Ædilitatem, post Præturam Consulatus interiecto vtrobique biennio: Sed post Consulatum nullus erat annus censuræ certo definitus. Hi tres magistratus vltimi vocabantur superiores.

Itaque Floralibus ludis, qui 4. Cal. Maii celebrabantur, summa largitio missilium, cicerum, fabarum lupinorum, aliorúmque leguminum: præterea leporum, caprearum, & aliorum huiusmodi populo fiebât à petentibus honores: & à gerentibus magistratus. De Flora lege Plin. l. 18. c. 29. & de imagine ipsius à Praxitele expressa eundem l. 18. c. 5. Augustin. l. 4. c. 8. de ciuitate: Lactantium lib. 1. cap. 20. Ouid. l. 5. Fastorum: Arnobium lib. 8. Persius verò sub finem Sat. 5. imitatus est hunc locum Horatii contra ambitiosos:

—— Vigila, & cicer ingere largè
Rixanti populo, nostra vt Floralia possint
Aprici meminisse senes ——

Sed vtrique magistratui, & Præturæ, & Aedilitati, quantum effusi sumtus suggerendum esset, discere ex illo epigrammate Martialis lib. 10. in Proculeiam, quæ diuortium cum marito facere parabat, propterea quòd hic Præturam consequutus, deberet populo celebrationem ludorum Megalensium: quibus exhibendis ingenti pecuniâ opus erat, quam vxor de suo prospiciebat suppeditatum iri, propter rem mariti tenuissimam. Sic igitur Martialis:

Mense nouo Iani veterem, Proculeia, maritum
Deseris, atq; iubes res sibi habere suas.
Quid, rogo? quid factum est? subiti quæ causa doloris?
Nil mihi respondes? dicam ego: Prætor erat.

Constatura

Constatura fuit Megalensis purpura centum
Millibus, vt minimùm munera parca dares.
Et populare sacrum bis millia dena tulisset:
Disidium non est hoc, Proculeia, lucrum est.

Hîc Martialis Floralia vocat popularia: quia festis illis populo nihil non turpitudinis admittere licebat, imitanti mores nobilis illius scorti Floræ, quos intelligas ex auctoribus priùs citatis.

Intestabilis.] Definitur intestabilis, cui ob crimen famosum non licebat dicere testimonium alteri, nec testamentum condere: nec quisquam vicissim ipsi iure tenetur dicere: sed honesto ciui Romano quisque debebat testimonium dicere, si denunciatum esset. Ita Taci. l. 25. geminat intestabilis & consceleratus. Ita quoq; Plautus in Bacch. *Ego sum malus, ego sum sacer, sceleslus*: qui possent dici Græcè, ἀδιάβετος, ἐπαράσιμος, βδέλυρος, vel, vt loquitur Aeschines in Ctesiphontem, ἐξάγιστος, καὶ ἐπάρατος, acvelut ἀνάθημα & μιάστωρ.

Sacer esto.] Formula imprecationis est, quam Seruius scribit se legisse in Satyr. Pet. Arbitri, vt dicetur in Rhetoricis, & sacerrimum illum Massilienssium ritum exponit, vt Ian. Douza in præcidaneis in P. Arbit. Qui Diis sacri dicebantur, idcirco impunè interficiebantur, quod illorum animæ diis deberi putabant.

Latus spatiêre.] Id est, incedas laxè & latè, nullâ pressus turbâ, quam lictores magistratui summouent. Hunc autem Hellenismum nominis pro aduerbio quidam vocant σύγχυσιν, mixturam verborum: quam equidem puto magis locum habere in colis & periodis hyperbaticis, quàm in positione vnius partis pro altera, nisi velis ad hanc confusionem aggregare, quod quidam existimant de Circo, non de persona hanc latitudinem intelligi: alii tamen hîc legunt *latus*.

Aeneus vt stes.] Quod Græci dicunt ἵνα χαλκῆς ἑστᾶτα, quemadmodum Aristoteles loquitur lib. 3 Rhet. ἄξιος στυβλῶσαι χαλκῆς, *dignus cui statua erigatur*. Sic verbum *standi* absolutè vsurpatur è Corydone in Melibœo:

Si proprium hoc fuerit: leui de marmore tota
Puniceo stabis suras euincta cothurno.

id est, si me Poetam feceris similem Codro; erigetur Dianæ statua marmorea.

Quos fecit Agrippa. &c.] Dictum est Ode 6. lib. 1. de Agrippa, & ex Plinio ratio nominis reddita, quam refert etiam apertiùs Solinus capite quarto. *Contra naturam est*, ait, *in pedes procedere nascentes: quapropter, velut ægrè parti, appellantur Agrippæ. Ita editi minùs prosperè viuunt, & de vita æuo breuiori decedunt. Denique in vno M. Agrippa felicitatis exemplum est, nec tamen vsque eò inoffensæ, vt non plura aduersa pertulerit, quàm secunda: Nam & miserâ pedum valetudine, & aperto coniugis adulterio, & aliquot infelicitatis notis retrouersi ortus omen luit.*

Vulpes.] Arbitrantur nonnulli hoc ex Apologo quodam Aesopi depromtum: vbi vulpes à nobilioribus feris contemta, fingitur pellem leonis induisse: vt illæ hoc terrifico cultu desinerent posteà ipsam ludibrio habere, sed vereri. Alii referunt ad asinum Cumanum, qui apologus eódem, quò prior, spectat, communi tamen epimythio explicatur de his, qui volunt alii videri & haberi, atque naturâ sunt comparati: volunt etiam in pretio esse non propter se, sed propter purpuram, résque alias extrinsecùs assumtas per summam insaniam, maximúmque rei familiaris detrimentum. Et certè bona pars parœmiarum peti ferè solet è Categoria comparatorum & eloquutione troporum, vt hæc obiter moneantur.

Atrida.] Doricus est casus vocandi, vt Menalca, Nephelegeta. Hic locus eleuat notas Seruii, quamuis ab eo citetur in ver. Aen. 3.

Coniugio Anchisæ Veneris dignate superbo.
Anchisa, inquit, *Græcus est vocatiuus. Nam si Latinus, breuis esset*: Cur autem in Anchisa longus, & in Atrida breuis? Quia, inquit, Atrides & Scythes Latinam recipiunt declinationem, & mittunt nominatiuum ipsum in a. Atrida & Scytha, æ: & cur ab Anchises non inclinatur etiam Anchisa, æ, & quantitas seruatur? Sanè vtrobique eadem debet esse ratio, illúdque τὸ a, haberi anceps potest, de quo lege cap. 12. Grammat. Rami.

Rex sum.] Emphatica responsio est, quasi rex Agamemnon νημέρτης esset, iustèq; ac rectè faceret, quicquid ipsi pro omni ratione voluntas & libido subministrarent.

Dî tibi.] Plebeius imitatur orationem Chrysæ Iliad. α. sub principium, vbi sic loquitur:

Ἀτρεῖδαί τε καὶ ἄλλοι ἐυκνήμιδες Ἀχαιοί,
Ὑμῖν μὲν θεοὶ δοῖεν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες
Ἐκπέρσαι Πριάμοιο πόλιν εὖ δ' οἴκαδ' ἱκέσθαι.

Vos Atridæ, vósq; alii Græciæ Principes,
Vobis dent Dii supern euertere Troiam,
Et vestram domum redire voti compotes.

Hoc tamen interest, quòd Chryses vel blandiendo Græcis, malè suis popularibus Troianis precatur: vel id verè & ex animo facit iusto dolore commotus de amissa puella, quæ bello capta non fuisset, ni Paris Helenam rapuisset. Plebeius autem vult tantùm beneuolentiam regis conciliare, & sibi potestatem dari aliquid ex eo percontandi consilii caussâ, ὧν τινων ἀρχὴν ἔγνω, τὸν ἐπαινον εἶναι, *quæ quidem cognouerat laudatione Principum se facilè consequuturum esse.*

Vltrà quaro.] Maulut hîc Cruquius legere, *quære tu Plebeius* è veteri cod. per ectasin hepthemimericam, qualis fuit Satyr. 9. lib. 1. in, *quum grautus dorso subit onus*, atque putat, τὸ *Plebeius* esse proprium nomen serui vel liberti Agamemnonis. Hanc quoque lectionem Cranterus probat, vt minimè reiiciendam. Quod autem non prorsus omnino recipiatur, facit interdicta Plebeio accuratior inquisitio per verba *nil vl rà quære*, quæ ἀντιφατικόν τι habent cum his proximè sequentibus, *dicere permitto*. Hac autem personarum fictione Poeta inhumanitatem quorundam, iudiciíque peruersitatem notat: quali dicitur Tiberius grauiter offensus apud Suetonium in ipsius vita, c. 61 *Obiectum est* inquit, *Poetæ cuidam quòd in Tragœdia Agamemnonem, id est, Romanum imperantem Tiberium probris lacessisset: obiectum & Historico, quòd Brutum, Cassiumq; vltimos Romanorum dixisset: animaduersum statim in auctores, scriptáq; abolita: quamuis probarentur aliquot annos, etiam Augusto audiente, recitata.*

Ab Achille.] De fortitudine Aiacis Telamonii lege Iliad. β. & Sophoclem in Aiace flagellifero, & Pindarum *circ. f.* Nemeorum. Ex Sophocle disces ipsum Aiacem reddidisse rationem sui nominis, & quum illic exclamasset αἴ, αἴ, subiecisse: Quis vnquam putasset fore, vt nomen meum conuenientem malis meis significationem complecteretur? est enim nũc mihi, vnde clamare cum lamentatione debeam ter & quater, αἰαῖσιν.

Putrescit.] Quidam malunt hîc legere, *putescit*, quia magis conueniat cadaueribus inhumatis & proiectis, quàm illud: quamuis Homerus Iliad. λ. de cadauere Diomedis sic loquatur:

— ὁ δὲ βʼ αἵματι γαῖαν ἐρεύθων
Γύεται, οἰωνοὶ δ᾽ περὶ πλέες, ἠὲ γυναῖκες.
Ille verò sanguine terram inficiens
Putrescit, & plures aues, quàm mulieres, circumstabant.

Hoc autem vtrúmque tam Græcum quàm Latinum verbum aptiùs sepultis cadaueribus tribui videtur: nisi talis lectio accusaret Homerum acyrologiæ.

Gaudeas.] Altera est interpretatio versus Homerici Iliad. α.

Ὦ πόποι ἦ μέγα πένθος Ἀχαιΐδι γαῖαν ἱκάνει!
Ἦτορ γηθήσαι Πρίαμος, Πριάμοιό τε παῖδες,
Ἄλλοι τε Τρῶες μέγα κέν κεχαροίατο θυμῷ,
Εἰ σφῶιν τάδε πευσόμενα πυθοίατο μαχεσαμένοιϊν;
Eheu quàm magnus luctus Achiuam terram incessit!
Contrà, quam â Priamus afficietur lætitiâ, ipsiúsque liberi,
Alíq; Troiani quanto exsultabunt gaudio,
Si audierint vos inter vos intestinis discordiis laborare?

Hæc est oratio Nestoris Agamemnonem & Achillem conciliare conantis. Semper enim habitum est summæ prudentiæ, nihil committere, quod inimicis futurum sit voluptati, amicis verò dolori: quod Theognis queritur sibi aliter euenisse:

Οἵ μοι, ἐγὼ δειλὸς καὶ δὴ κατάχαρμα μὲν ἐχθροῖς
Τοῖς δὲ φίλοισι πόνος γέλα πᾶσιν γενόμην.
Hei mihi miser ego fui lætitia inimicis,
Et amicis tristitia propter meam calamitatem.

Mille ouium.] Mille sumitur hic substantiuè, pro, mille oues: valétq; Græcum χιλιὰς, atq; vt dicitur μία χιλιὰς, sic vnum mille. Sic in plurali χιλιάδες & millia: de quo vide Agell. l. 1. c. 16. Macro. l. 1. Saturnal. c. 5. His autem similia dicuntur à Menelao in Aiace Sophoclis.

Insanus.] Ad hanc insaniam Aiax adactus fuit dolore iudicii, quo Græci adiudicârunt Achillis arma Vlyssi, magis ipsius eloquentiâ capti, quàm æquitate rei & veritate ducti, vt Pindarus scribit Nem. εἰδ. α.

Inclytum.] Hæc vox flexione quidem Græca est, sed coniunctione & casu Latina. κλυτὸς enim παρὰ τὸ κλύειν, ab audiendo deducitur, vt sit, cuius fama audiatur: vnde κλυτὸν ὄνομα Vlyssis valet celebre: quod aliter Græci dicunt ἐξάκουστον, ἐπίδοξον, καὶ ἐπίκλυτον, *celebre, clarum, & illustre.*

Menelaum, &c.] Etymũ Agamemnonis habes Ode 4. lib. 4. è Platone. Illud autem Menelai idem mihi videtur, quod Demosthenis, à populi robore & præsidio.

Pro vitula, &c.] Seru. in Eclog. 3. ad vers. *Experiamur: ego hanc vitulam, &c.* annotat, vitulam à viridiore ætate dictam, sicut virginem.

Aulide.] Fabulam vide in Iphigenia Euripidis, quomodo tempestate detenti in Aulide Græci fuerint coacti immolare Iphigeniam Dianæ: quod Clytemnestra in Electra Sophoclis profert in excusationẽ cædis à se factæ in Agamemnon. De quo lege l. 1. Lucretii, & 3. de Offic. de falsa religione Agamemnonis. Quid autem sit Aulis, potest sciri è l. 9. Strab. qui dicit Aulidem esse lapidosam Eubœæ oram: vbi est portus nauium 50. capax, cui congruenter scribit Scholiastes Apollonii 4. Argon. ἡ Αὐλὶς πόλις Βοιωτίας κατ᾽ ἀντιπὺ τῆς Εὐβοίας κειμένη, *Aulis est vrbs Bœotiæ è regione Euboææ sita.* In quo portu detenta est classis Græcorum, & vt ibi Seruius annotat in hunc versum 4. Aeneid.

Non ego cum Danaũ Troianam exscindere gentem,
Aulide iurauí.

coniurârunt Græci se non antè reuersuros, quàm Troia caperetur. Ellipsin autem τῆ *in Aulide*, expleuit, vel pro datiuo, *Aulidi* positum scripsit. Præterea legendus est Seruius de hac immolatione in hunc versum Aenei. secundo.

Sanguine placâsti ventos & virgine cæsâ.

Quod tibi, lector, volo nunc subscribere, veritus, ne fortassis copia commentarii tibi desit: *huius autem rei fabula talis est: Quum Græci ad Aulidem venissent, Agamemnon Dianæ ceruum occidit iguarus. Vnde irata dea flatus ventorum remouit. Quamobrem quum non nauigare possent, & pestilentiam sustinerent: oracula consulta dixerunt Agamemnonio sanguine Dianam esse placandam. Ergo quum ab Vlysse per nuptiarum simulationem adducta Iphigenia eò esset, vt immolaretur, numinis miseratione sublata est, ceruáque supposita, & translata in Tauricam regionem regi Thoanti tradita est*, &c. Cicero lib. 3. de officiis vt modo dictum fuit, profert hanc fabulam in exemplum de non standa semper promissis. *Quid? Agamemnon quum deuouisset Dianæ, quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno, immolauit Iphigeniam, quâ nihil erat eo quidem natum pulchrius. Promissum potius non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit. Ergo & promissa non facienda nonnunquam.* Quàm autem grauiter tulerit Deus immolationem Israeliticorum liberorum ad idolum Moloch, quod quidam interpretantur simulacrum Saturni, lege Psalmum 106. ac de tàm tetro facinore quantum idem sumserit supplicii, l. 2. Regum c. 22. & 23.

Spargis.] Sic Virgilius in Pharmaceut. loquitur,

Sparge molam, & fragiles incende bitumine lauros.

Mola autem definitur à Festo *far tostum & sale conspersum*, quòd eo molito aspergantur hostiæ: sed, pro, sale consperſam, Poeta dicit *molâ salsâ* imitatus Plautum in Amphitryone: *Prodigiali Ioui aut molâ salsâ hodie, aut ture masculo comprecatum oportuit.* Molæ videtur respondere, quod Theocritus dicit εἰδυλ. β.

Ἀλφιτα τὸ πρῶτον πυρὶ τάχεται· ἀλλ᾽ ἐπίπασσε
Θέστυλι δειλαίᾳ ----
Mola quidem primùm igne frigitur in suffitum.
Sed insperge, o Thestyli misera.

Quanquam scio τὸ ἄλφιτον definiri farinam hordeaceam ἐκ τῶν κριθῶν, vt ἄλσυρον ἐκ τῶν πυρῶν, farinam triticeam: tamen eo distinguitur ἄλφιτον, quòd torreatur: ὠμήλυσις δὲ, quòd ex crudo hordeo fiat. Spargendi autem molâ ratio pertinet ad ritum. Nam mola sic præparata è farre tosto, sale & ture, imponebatur capiti victimæ, quæ tum macta credebatur, & immolata: deinde vinum vel mustum eidem affundebatur, priùs ab auspice degustatum, & à circumstantibus leuiter delibatum: qui ritus dicebatur libatio: posteà exstispicium fiebat: epulæ celebrabantur: chori agitabantut, & pedibus complodebatur.

Rectum animi.] Familiaris est huic & aliis Poetis *rectum* vsurpare substantiuè pro virtute, vt curuum & prauum pro vitio, vt anteà Sat. 1. l. 1.

Quos vltrà citráq; nequit consistere rectum.

& Epist. 2. l. 2. *curuo dignoscere rectum*: quod Græci dicunt τὸν τῆς διανοίας ὀρθότητα: vel huic Latino conuenientiùs τὸ τοῦτο ὀρθόν. Sed ἐτυμώτερον, id est, verius interpretemur primum è lib. 1. Cic. de officiis. *perfectum autem officium, rectum, opinor, vocemus, quod* Græci κατόρθωμα;

τόρθωμα: deinde è lib.2.de finibus, *Quæ autem nos aut recta, aut rectè facta dicimus, si placet, illi vocant κατορθώματα omnes numeros virtutis continent.* Cæterum est profectò valde vsitatum omnibus tam Philosophis, Oratoribus, quàm Poetis in rebus singulis & artibus perfectissimum quidq; diligentissimè ac laboriosissimè inuestigare: cuius tamen labor videtur frustra suscipi, præsertim quum talis perfectionis quædam solũ idea & forma mente possit comprehendi & cogitari, non autem illius exemplar vsquam reperiri. In quo enim homines τῦ κατορθώματος i. perfecti officii exemplum inuenias? Sic vnde posset erui, ab hominibus sanctis, i. per Spiritum S. regeneratis ac renouatis esset petendum. At Prophetæ & Apostoli testantur omnes omnium omninò hominũ iustitias pannis immundis ac pollutis esse persimiles, tantumq; illas abesse à perfectione recti operis Christiani debent credere, vt nisi Christus Dominus noster κατορθώματα ἐκεῖνα, pro nobis præstitisset, solusq; legi diuinę plenè perfectéque satisfecisset, quæ præcepta de perfectis officiis tradidit, actum de vniuersi generis humani æterna salute procul dubio fuisset.

Abstinuit vim.] Cic. dicit cum præpositione, abstinere mentes, oculos, & manus ab alienis, li. de Orat. Item, *Vix à se manum abstinuit*, id est, ferè sibi mortem conscisuit.

Vt hærentes.] I. vt soluerent classem è portu Aulidis, vbi vis tempestatis & aduersi venti velut illum affixerant, & agere stationem cogebant, nec vela nos dare in altum sinebant.

Nempe tuo.] Hic, *nempe* est ἐπίρρημα διασαφητικὸν valens, ἤγουν, scilicet: quomodo Terent. And. Act. 1. Sc. 1. *Nempe vt curentur rectè*, id est, vis breuiter monere me, vt diligenter coquam, quæ apud forum modò emisti: quibus aduerbiis declarationis rarò vtitur Cicero.

Alias veris.] Ellipsis est præpositionis, quam explet Orator, *nec quicquam aliud à libertate communi quæsisse exitus declarat*: in quibusdam tamen codicibus desideratur hîc præpositio. Valet autem *alias*, diuersas & discrepantes à veris & à scelere tumultuoso. Xylander tamen contendit, *alias veris*, esse imitationem Græcæ syntaxeos, quâ dicitur ἕτερος αὐτῦ, *qui à se ipso dissidet*: ideóq; lectionem, *alias veris*, retinet. Quò possum afferre è Menone Platonis, ἄλλο ἐπιστήμης, *diuersum à scientia*. Item ex Ethicis Arist. φίλος ἕτερος τῦ κόλακος, *amicus ab adulatore discrepat.*

Nihilum distabit.] I. erratum stulti & irati peccatum nihil inter se distant, & diuersa sunt, vt Cic. loquitur 1. de Orat.

Scelus admisis, &c.] Sic Terent. loquitur Eunuch. Act. 5. Sc. 2. — *quid ego tantum sceleris admisi?* vbi est Donato ἀνῆκτος, quòd *τὸ admittere* plus sit quàm facere, vt in Adelph. Act. 3. Sc. 3. etiam annotatur: *Hæccine flagitia facere te? hæc te admittere indigna genere nostro?* sed Act. 4. Sc. 6. Eunuch. --- *quod tu cauere possis, stultum admittere est.* idem interpres explicat, nunc *τὸ admittere*, pati fieri significat.

Stas animo.] Hoc est, ésne mentis sanæ, vel, ésne apud te? &, vt dixit modo, *rectum animi seruas?* hæc tamen phrasis paulò aliter sumitur à Cic. l. 5. ad Att. Epist. 18. *Stamus animis, & quia consiliis, vt videmur, bonis vtimur, speramus etiam manu*: pro, non desponemus animos, & speramus, nos fore superiores viribus.

Purum vitio.] Aliâ syntaxi dixit Ode 22. l. 1. *sceleris q; purus.*

Gestare amet.] I. libenter gestet secum: de quo dictum est in Gram. Od. 5. l. 2.

Tumidum, &c.] I. variis perturbationibus affectum & agitatum.

Puppam.] Veteres dicebant puppam & pupillam, pussam & pusillam, pro puellam & puellulam. Hîc Iosephus Scaliger mauult veterem lectionem asserere, *putam & putillam*, quæ deflectit eruditè παρὰ τὸν πόδιον καὶ τὸ πόδιον, τῦτ' ἐστιν χοίρου ἢ χοιρίου διὰ ὑποκορισμάτων, quibus nutrices vtuntur in alumnis blandè appellandis, quomodo dicitur Augustus Horatium appellasse putissimum penem & homuncionem lepidissimũ, vt apparet ex vita Poetæ præfixa his commentariis è Suetonio.

Destinet vxorem.] I. despondeat viro forti vxorem, quod Græcè dicitur προεκδίδωμι. Certè qui hoc facit, tradi meretur, vt furiosus, in tutelam propinquorum sanorum.

Forti marito &c.] Pro hoc Donatus in Act. 4. Sc. 1. Hecyræ dicit, *virum satis firmum*, quum Philippus sic loquitur de Pamphilo cum Myrrhina muliere,

Nam si is posset ab ea sese derepente auellere,
Qui cum tot consuesset annos: non eum hominem ducerem,
Nec virum satis firmum gnatæ

Notæ Donati in versum postremũ sunt, *quem res Venereæ non mouerent. Nam firmum etiam hoc possumus intelligere, validum in officio coitus*, vt hic locus Horatii citatur: qualem Canidia conqueritur Horatium fuisse in se Epodis. 12. vbi dicitur *iuuenis minimè firmus & taurus iners.*

Bellona.] Bellona dicitur ad insaniam adigere, quæ definitur à Græcis πολεμικὴ θεὰ, maximéq; ab Eustathio in hunc versum Iliad. ε.

Οὐτ' ἄρ' Ἀθηναίη, τε πολίπορθος Ἐνυώ.
Nec, Minerua, nec, vrbiperda Bellona.

Ἡ δ' Ἐνυὼ ἀκαμάντου τις πλάσται μαχαμὸν ἀπὸ σύω, vel σύνω, τὸ φονεύω. *Enyo fingitur dæmonium quoddam bellicosum, à perimendo dictum*, ἀφ' οὗ καὶ ὁ σύναλιος παράγεται, à quo deducitur hoc epithetum, modò Dionysio, modò cuidam alii dæmoni tributum, vt placet Scholiastæ Sophoclis in Aiacem. Præterea quidam putant Bellonam fuisse matrem Martis, alii sororem, alii aliud. E lib. autem sexto Fastorũ Ouidii cognoscimus ædem Bellonæ sitam fuisse iuxta Circum maximum extra vrbem, & ab Appio Pulchro consecratam,

Hæc sacrata die Tusco Bellona duello
Dicitur, & Latio prospera semper adest.
Appius est auctor. Pyrrho qui pace negatâ
Multum animo vidit: lumine captus erat. &c.

Per *hac die* significatur dies Iunii quartus, vel Romaico calculo pridie Nonas eiusdem mensis: in illo Circo primum senatusconsultum legimus apud Liuium l. 6. Decadis 3. conditum: quum Marcellus victor reuersus ex Syracusis triumphum rebus abs se præclarè gestis postulauit, C. Calphurnio prætore senatum habente. Solemne autem erat & imperatores triumphum petituros & legatos exterarum gentium vrbis ingressu tantisper prohiberi, dum ibidem senatus fuisset: de quo lege Liuium l. 10. Decadis tertiæ, vt de ipsa Dea l. 2. de natura Deorum & Lactantium l. 1.

Gaudens cruentis.] Quod Græcè dicas, φιλαίματον, καὶ αἱμοχαρῆ, ἢ αἱματοχαρῆ, *Martem sauum, sanguinarium.*

Nomentanum.] De hoc dictum est Satyr. 8. lib. 1. & 1. lib. 2. sicut de *nepote* Epod. 1. & Satyra secunda huius libri.

Arripe mecum.] Nempe luxuriosum ad quæstionem & reprehensionem, & exerce, & exagita: quomodo loquutus est Sat. 1. huius; *primores populi arripuit.*

Vincit ratio.] I. arguit & obtinet, vt Sat. 3. l. 1. *Nec ratio vincet.*

Hic simul.] I. postquam quidam nepos & luxuriosus (ita τὸ *hic* videtur ἀορίστως sumendum, non ad Nomentanum referendum) adiit patrimonium mille talentorum: quæ si Attica erant, sex centis aureorum nostrorum millibus respondebant è Budæi supputatione. Hanc autem vocem Græci, à qua fluit Latina, scribunt per *a* in penultima, siue lancem & trutinam, siue pondus auri & argenti lanci impositum notet, vt Theocritus Idyl. *a*.

Μή μοι χρυσέα τάλαντα
Εἴη ἐχειν ——
Nec mihi auri talenta habere liceat.

De cuius notione dictum est Satyrâ tertiâ libri primi.

Pomarius.] Græcè dicitur μηλοπώλης, Gall. *fructier*, vt vnguentarius, μυροπώλης: quales effœminatorum hominum artifices Lacedæmonii ex vrbe sua expulerunt, vt refert Sen. l. 4. natur. quæst. atq; præterea reliquos voluptatum ministros. Cic. sub fin. l. 1. de Offic censet improbandos, cetarios, lanios, coquos, fartores, piscatores, vnguentarios, saltatores, totúmque ludum talarium, præsertim si lucri & quæstus caussa luditur.

Tusci vici.] Hic vicus Romæ, quem posteà dixerunt Turarium, nomen Tuscum ex eo habuit inditum, quòd, quum pars rusticorum ab Arricinis cæsa, post factam cum Romanis pacem, perfugisset Romã & eam benignè exceptam caritas huius vrbis tenuisset, hic locus vrbanæ habitationis appellatus sit vicus Tuscus, vbi tempore Poetæ celeberrimi quotidie conuentus mangonum, barathronum, lenonum, mendicorum, lurcorum, insidiatorum, sicariorum, reliquorúmque perditorum ac profligatorum hominum agebantur, de quo vico lege Liu. l. 2. & Varron. l. 4. de lingua Latina.

Cum scurris.] Ad Grammaticam huius vocis notationem valdè est appositum epithetum *vagus*, & ad eiusdem descriptionem totus ille locus Poetæ Epist. 15.

Menius vt rebus maternis atq; paternis
Fortiter absumtis, vrbanus cœpit haberi,
Scurra vagus, non qui certum præsepe teneret,
Quælibet in quemuis opprobria fingere sæuus.

Hinc perspicitur scurræ esse, non solum adulando iocari, sed graues etiam contumelias intorquere in alios. Hic Græcis est βωμολόχος καὶ βιόλογος, qui victum dicteriis aucupatur: quasi assecla mensarum alienarum: quali contumeliâ Cicero Sallustium notauit. Potest autem hæc vox vel à verbo Græco συγκύρειν deflecti, quòd scurra semper ditissimo cuique studeat occurrere: vel à verbo Latino *sequi*, vel à secando: quod videtur ex eo probabilius, quia Cic. lib. 1. de natura Deorum scribit, esse verbum Latinum, cuius veriverbium ab ipsius Latinis parentibus petendum est. Locus ille Ciceronis est: *Zeno quidem non eos solùm, qui tum erant, Apollodorum, Syllum, cæterósque figebat maledicto sed Socratem ipsum parentem Philosophiæ, Latino verbo vtens, scurram Atticum fuisse dicebat*: & Græcè dicitur ἀρακίστης, vt ἀρακίσειν, *scurrari*, à ἀράσσειν, ab acie oculorum intenta. Aliquando etiam κοπρίας, à stercoratione, καὶ γελωτοποιός. De quo vide Ios. Scaligerũ in castigationibus Pompeii Festi: vbi emendatur hic locus Suetonii in Claudio: *Interdum ferulâ, flagróue velut per ludum excitabatur à copriis*, id est scurris: quo in loco Beroaldus & Turnebus perstringuntur.

Velabro.] Hic fuit locus olim palustris inter Auentinum & reliquos Romæ colliculos, ideóque ab his tanquam velis traiiciebatur. Varro tamen libro quarto de lingua Latina paulò aliter videtur sentire, quum scribit, in illo interpositu interiectúque paludis sacrum quendam lucum & sacellum Larium, quod Velabrum dicebatur, tum fuisse: vnde qui ratibus auehebantur, ad imam nouam viam quadrantem soluebant: ideóq; à vehendo nomen habuit ille locus.

Macellum.] Hæc vox videtur Plutarcho §4. quæstione oriunda à Græca μαγειρεῖον propter affinitatem literarum, g, & c, vel a Macello quodam latrone, cuius morte multati bonis emtus est locus, & vendundis carnibus destinatus. Eodem quoque libro Varro scribit à Lacedæmoniis μακελλῶτας vocata fuisse loca, quò homines, quicquid vellent vendere, importarent: vnde & forum inuenit nomen, siue boarium, siue olitorium, siue piscatorium, siue cupediarium fuerit. Isidorus tamen flectit à mactando pecora, quæ posteà mercantibus venundantur: quod magis videtur probandum. Hac quidem voce vtitur D. Paulus ad Corinthios, capite decimo, Epistolâ primâ, πᾶν τὸ ἐν τῷ μακέλλῳ πωλούμενον ἐσθίετε μηδὲν ἀνακρίνοντες διὰ τὴν συνείδησιν.

Accipe.] Verbum est audientiæ & attentionis, quale fuit Sat. 2. huius lib. & est 2. Aeneid. *Accipe nunc Danaûm insidias*, id est, cognosce: & Cicero lib. 1. ad Lent. *Quæ gerentur, accipies ex Pollione*, id est, intelliges.

Respondent.] I. responsum dederit facile & placidum.

In uiue.] Alloquitur Asotus venatorem, qui fortassis vnâ voce dici posset Græcè, χιονοκοιτῆς ἐν λουπανίᾳ quomodo Theocritum dixisse monuimus in Gram. Odes 1. l. 1. ἀθεμιστοκοιτέω, *sub dio cubare*. De Lucania lege Gram. Sat. 1. huius libri.

Ocreatus, &c.] Græcè dicitur πνημιδοφόρος. Ocrea autem est Festo παρὰ τὴν ὀκρίν, ab inæquali asperitate saxi. Sed Varroni ab appositione talis calceamenti ad crus.

Vt aprum.] De quo vide Oden. 13. l. 3.

Tu pisces.] Sermo est Asoti ad piscatorem, vbi dicitur piscatus suscipi hyeme difficilè ac periculosè. Quidam hîc legunt *vellis* pro verris, vnde verriculum.

Segnis.] Festus ἐτυμολογεῖ τὴν δὲ λέξιν, quòd sit sine nixu & igne: & Donatus in Andr. Terent. *nihil loci segnitiæ neq; socordiæ*, illud ad agendum, & hoc ad considerandum refert. Priori respondent notione, *ignauus & remissus*, & his opponuntur *agilis & gnauus*, ex Epist. 18. l. 1.

Oderunt agilem gnauúmq; remissi.

Sume decies.] Alloquitur Lenonem: vbi hanc ellipsin nonnulli sic explent: sume decies centena sestertiûm vel nummûm millia: de qua summa consule Budæum de asse, è cuius supputatione summam subduximus talem Satyr. 3. l. 1. ad hunc locum.

—— *decies centena dedisses, nummûm vel sestertiûm*, id est, 25000. aureorum Gallicorum.

Vnde vxor.] I. ob quam summam & triplam mercedem, vel cuius rei caussâ. *Vxor media currit de nocte vocata.* Quamquam autem notæ fuerunt in oden 14. li. 2. de voce *vxor* ex commentariis Donati, nunc tamen ad horum confirmationem similes Seruii Honorati in vers. Æneidos 4. proferam,

Præterea fuit in tectis de marmore templum

Coniu-

Coniugis antiqui: mitto quod honore colebat,
Velleribus niueis, & festâ fronde reuinctum.

Moris, ait ille, fuerat, vt nubentes puellæ simul vt venissent ad limen mariti, postes, antequam ingrederentur, ornarent laneis vittis, vnde ait, *velleribus niueis*, & oleo vngerét, vnde vxores dictæ sunt, quasi vnxores: peractâ vnctione, noua nupta limen ianuæ transiliebat, quia religioni habebatur, si in transgrediendo limen contigisset: quod memorat Plutarchus in Quæstio. Romaic, quæst. 29. docens, quemadmodum sponsæ non licuerit tangere limen domus, sed eam sublatam à pronubis transportari: cuius moris tres possunt principes proferri rationes, vel quòd in prima raptione mulieres non vltrò domos intrauerunt, sed illuc vi sunt illatæ: vel quòd velint ipsæ videri, non volentes, sed inuitæ eodem ingredi, vbi sint virginitatem amissuræ: vel quòd hoc signum sit, eas non debere inde exire & domum relinquere, nisi eiiciantur, sicut vi fuerant eò introductæ: vnde perspicit lector, quod cecinit poeta de Augusto Cæsare ode 5. l. 4. non carere suspitione assentationis, nisi ab vrbe tum abfuerit Augustus, quum hoc scriptum fuit: huius enim præsentia dicitur illic impedimento flagitiosis fuisse, ne stupra committere, ne leges violare, iuraque peruertere, nullum denique facinus indignum admittere auderent,

Nullis, ait, *polluitur casta domus stupris:*
Mos & lex maculosum edomuit nefas.

Filius Aesopi.] Hunc filium Plin. lib. 9. cap. 25. appellat Clodium histrionem, patrémque ipsius Tragœdum: vbi etiam notantur ipsius nepotini ac immensi sumtus & Cleopatræ. His addidit Cælius Rhodiginus lib. 15. c. 3. de aduentitia & hypodictica cœna, Caligulam Imperatorem è Suetonio in ipsius vita.

Exsorberet.] Vno hausto illa decies centena sestertium millia *solidum exsorbere*, id est, baccam illam, aut si vis, vnionem margaritam aceto dilutam exsorberet integram, nec comminutam, nec in puluerem redactam, quæ tanti esset pretii.

Qui sanior.] Pro, quomodo est magis sanus, quàm is, qui illam baccam in flumen deiecisset, aut in cloacam?

Par nobile.] I. hi duo fratres & luxu & studio rerum malarum erant pares ac vulgò talis noti.

Nequitiâ & nugis.] Vox *nugæ* fit coniunctione a *non* & *ago*, quòd nugantes nihil agant. Videtur tamen D. Hieronymo dici ab Hebræo *noguehh* in *niphal*, vt alibi fuit annotatum.

Gemellum.] Hoc epithetum est similitudinis, de quo Epist. 10. ad verba, *penè gemelli.*

Lusciniæ.] Hîc per synæresin duæ postremæ vocales contrahuntur: quo certè nihil opus erit, si vocem deflectas à *cano*, quæ à lugubrè canendo nomen videtur inuenisse: vnde Virg. lib. 4. Georg. Philomela dicitur mœrens, quum canit, Τηρεὺς μ' ἐβιάζετο, *Tereus me violauit*, vel quòd ante lucem canat, Græcè, φιλομέλη, ἡ ἀηδὼν, à *desiderio canendi*, Τηρεὺς γλώσσας, quibus verbis suas fundit de Tereo querelas. Huius autem & Prognes fabula est Odes 12. lib. 4. à nobis copiosè narrata, & hoc Epig. Martial. lib. 14. comprehensa.

Flet Philomela nefas inceſti Tereos, & quæ
Muta puella fuit, garrula fertur auis.

Τὸ δὲ ἀηδὼν Eustathius initio Iliad. α sic notat, quum distinguit τὸ σύνεσιν καὶ τὸ λέγειν ab ἀείδειν· ἔρνες ὡδινός τινας λέγομεν, ἢ ἀηδὼν ἐν τῷ ἀείδειν παρετυμολογεῖται τροπῇ Αἰολικῇ τοῦ ει εἰς η. *quasdam aues dicimus natas ad canendum, vt philomela nominatu. à canendo, Aeolicâ mutatione diphthongi ει in η.*]

Impenso.] Probatur mihi altera lectio, quæ habet *immenso*, in quo intelligas *pretio.*

Quorsum.] I. quid fiet de sanis? bonisne an malis adscribendi erunt? Huius ludi puerilis Tibullus meminit Eleg. 1. l. 2.

Turbaq; vernarum saturi bona signa coloni
Ludet, & ex virgis exstruet ante casas.

Ludere par.] Huic ludo assimilis est alter, *micare digitis*, quum horum partim plurium, partim paucorum extensione vel contractione diuinatur, quid bonæ, quidue malæ sortis cecideri: de quibus lege Erasmum. Præterea ad equitandi rationem pertinet, quod Plutarch. scribit, Agesilaum, quòd impensissimè liberos suos diligeret, domi in arundine cum puerulis ludi gratiâ equitasse, conspectúmque à quodam amicorum monuisse, ne cuiquam hoc diceret, priusquam ipse quoq; pater esset factus, ex Apotheg. Lacon.

Puerilius.] Repete, si quem delectet barbatum amare, ratio euincet hoc esse puerilius, i. ineptius ac stultius illis superioribus.

Trimus,] Idem valet, quod triennis & Græcum τριέτης, *natus tres annos.*

Polemon.] Hic Atheniensis adolescens vitam libidinosè ac intemperanter agebat: sed audito Xenocrate Philosopho Academico ex acolasto & asoto factus est frugalissimus & temperantissimus: de quo lege Laert. l. 4. & Val. Max. l. 6. ca. 11. dicam tamen ex Acrone correcto Canteri operâ, *Xenocratem fuisse continentissimum, de quo Laïs meretrix sponsionem fecerat, se solicitaturam cum ad concubitus. Nocte ergo quâdam terrorem illa finxit & confugit ad eum, & quasi necessitate eũ eo mansit. Ille verò immotus iacuit: pòst dum soluere sponsionem cogeretur, respondit, Ego de homine, non de statua, illam feci.*

Ponas insig.] I. depones indicia insaniæ tuæ, quæ sunt ornamenta hominum delicatorum & molliusculorũ παραγναθίδια, *fasciolæ*, ταινίαι, ἀναδέσματα, *redimicula*, ἰπαγωνίαι, *puluini cubitales* & serta è multis plantis decerpta, variisq; floribus intexta.

Focalia.] Hæc vox à faucibus, non à fouendo deflectitur, vt quantitas primæ syllabæ subindicat: quamuis notio & descriptio focalium aptè conueniat posteriori, quum focale sit inuolucrum colli aduersus iniuriam inclementis cæli loco cuiusdam fomenti: quod valetudinis tantùm caussâ Quintilianus permittit Oratorib. l. 11. ca. 3. de pronunciatione: de quo sic fecit, Martialis l. 11.

Sic recitaturus dedero tibi fortè libellum,
Hoc focale tuas asserat auriculas.

οὗτος μὲν ὁ κόσμος λέγεται πυρίως ἐπὶ τῷ περιδεραίου τῶν γυναικῶν. *Hic quidem ornatus propriè dicitur de muliebri mulierum,* sed tribuitur hîc viris, ὡς γυναικισμοῦ, propter mollitiem, luxuriosámque vitam.

Dicitur carp.] I. dicitur clàm dilaceraſſe pudore coronas, quas sibi variis floribus, violis ac frondibus nexas potaturus capiti imposuerat: vel expone, si vis, *carpsisse*, detraxisse collo integumenta.

Exclusus.] Hîc nihil differt à puero porrecta recusante, & negata reposcente, i. iuxtà cum puero huiusmodi desipit amator.

Non paulò sap.] Id est, Parmeno multò sapientior quàm herus ipsius, qui quòd παραμένει τῷ αὐτὸ δεσπότῃ, id est, *adhæret domino suo*, sic vocatur, & osor me-

retricum,& in his Thaidis,quæ videtur quibusdam dicta παρὰ τὸν ταῶνα,*a pauone*, ostentatore caudæ suæ, vel παρὰ τὴν λαμπάδα,*a face*,quòd incendat amatores,qui ad eam accedunt:vnde Terentius de illa dixit, *accede ad hunc ignem,& calescès plus satò.* Hæc phrasis est verè Ciceroniana.Nam quum Cic. vult aliquid manifestò magnum exprimere,vtitur hoc genere loquendi, vt Epist. 1. lib. 7. ad famil. *Nè tu haud paulò plus, quàm quisquam nostrum, delectationis habuisti.* & in Orat. *haud paulò melior scriptor Plato.* Item Ep. 20. lib. 6. ad eundem, *Alexander Imperator haud paulò melior, quàm aut tu, aut ego.*

In amore.] Charinus apud Plautum in Mercatore multò plura his accidere scribit amori, vt sequitur:

Nam amorem hæc cuncta vitia sectari solent,
Cura, ægritudo, nimiáq; elegantia, &c.

quæ satis ostendunt illud Plauti in Curculione parum conducere,*bonum est pauxillùm amare, sanè: insane non est bonum*:sed quum amor sit ægritudo animi, nemo potest pauxillùm & sanè amare. Huc accedit, quod idem dicit in Cistellaria, *occipere amare amarum est*:quod si est ita, amarissimum erit & miserrimum istic durare,& è sententia Alcesimarchi adolescentis apud eundem, *amorem esse carnificinam*, & furorem, quum appetitur tantùm corpus: sed quum sumitur alterius iuuandi caussâ propter aliquam virtutis opinionem,honestissima res est,vt aliàs docui è Platone.De quibus lege Tuscul.l:4.& August.l. 19. de ciu. Dei.

Reddere certa.] Meliùs sic distinguitur post *sibi*, quàm ante ipsum.

Picenis.] De Piceno & Picentibus lege Strab. lib.5. Hæc autem Italiæ regio dicitur hodie Marcia Aconitana:vnde Picena poma, quo modo Lutetiæ *Persica Corbellana.*

Camera.]Hæc vox Græca est, & dicitur ἡ καμάρα, variéque sumitur.Interdum enim pro fornice & testudine tecti laqueati,quam Grammatici deflectunt παρὰ τὸ κάμνειν τῷ βάρει,quòd pondere curetur &laboret.Interdum valet ὄχημα κατάστεγον, *vehiculum contectum.* Aliquando etiam dicitur, baltheus militarisq; zona:item pars capitis iuxta meatum auris propter similitudinem fornicis, quò facilius soni recipiantur,magisq; intus audiantur.Latini,vt Nonius &Festus,dehniunt cameram tectum curuatâ formâ contextum.

Percûsti.] Syncope est pro percussisti. Ex seminibus,granis & lapillis pomorum in cameram amatæ puellæ emissis,coniicit summam dementiam amatoris,qui putat animum illius fore gratiorem, si iactus talium seminum attigerit laquear ipsius tecti. Sic æstate iaciuntur calculi cerasorum,dum madent, & compressu primorum digitorum lubrico facilè euolant.

Penes te es?]Sæpius dicitur *apud se esse*, pro esse animo præsenti & sano.

Balba feris.]Syntaxis est hypallagica,pro, feris palatum annosum balbis verbis:id est,tu blandiris insanè amicæ,qui sis istâ ætate:aliàs tamen hîc legitur, *serùs verba*, pro feris.

Adde cruor &c.] Modus est imperandi, pro connexo,si ad ignem amatoris addatur cædes, insania erit immedicabilis.

Ignem gladio.] Allusio est ad Pythagoricum symbolum,πῦρ σιδήρῳ μὴ σκαλεύειν,*ignem gladio ne fodito.* id est,ne prouoces satis iam irritatum, de quo lege Erasmum Chil.1.Cent.1. Τὸ δὲ *gladius*, Varro de ling. Latina lib.4. scribit dici à clade, quod cudatur ad cladem hostium,& hoc παρὰ τὸ κλάσειν, *à frangendo & amputando*, mutatione τοῦ κ in γ: vnde appareret error Isidori, qui gladium à diuidenda gula dictum putârit.

Marius.] Hic amoris insaniâ impulsus est ἐς τὴν μιαιφονίαν, ideóque ex amatore factus est βροτολοιγὸς καὶ μιαιφόνος.Helladem enim amicâ interemit. Quod autem hîc tribuitur insano amori, Plutarchus πρὸς τὸν ἡγεμόνα ἀπαίδευτον tribuit vitiositati principis ac potentis,cuius malitia celerem nacta cursum,ex potestate quemuis affectum in actũ protrudit, ad iram, ad cædem,ad amorem,ad fraudationem, ad proscriptionem.

Quum præcipitat.] Est hîc temporis Enallage, pro præcipitaret.

Cerritus.] Ratio primigenii τῆς *Cereris*, videtur postulare *Cereritus*,vnde fit concisè *Cerritus*, furore Cereris correptus,tanquam ἀνεμπεφόλιπτος,quo Plaut.in Amph. *Tu certè es aut laruatus, aut cerritus*, sed pro eo Augustus dicitur vsus Vacerrosus, vecors & insanus,à vacerra, stipite, cui alligantur equi. Sueto.in Oct.cap.87. Postremò quantus sit furor amoris, discès è lib.4.Tusc.vti iam suprà dictum fuit. Vbi ex omnibus animi perturbationibus nulla dicitur hac vehementior,& remedium talis insaniæ lib. 4. Lucretii.

Sed fugitare decet simulacra & pabula amoris
Absterrere sibi, atq; alio conuertere mentem.

Absolues crimine.]Hoc Græcè dixeris, ἀπολάξας νόσου τῆς παραφρωσύνης τὸν ἄνθρωπον καὶ ἑαυτὸν κρινεῖς τῆ μανίᾳ i.dices more vulgi,Marium,qui amicam suam occidit,sceleratum quidem esse,non autem insanum nec mente abalienatum:sed falleris,quia sceleratus est omnis insanus.

Libertinus.] Qui fuerit Libertinus, non satis constat inter Grammaticos. Quidam putant ex historia Cor.Taciti lib.1. fuisse aliquem è sodalibus Augustalibus,qui additi fuerãt nouis ceremoniis,quæ Laribus in compitis fiebant à sacerdotibus è genere Libertinorum. Alii verò suspicantur hunc Libertinum fuisse de famulitio Mæcenatis, vel diuitis alicuius Romani nimis addictum Stoicæ sectæ: ideóq; Poetã oblectari salibus aspergendis dicteriisq; in huiusmodi superstitiosum Stoicũ iaciendis. Alii ex historia Dionysii Halicarnas.l.4. afferunt non solùm seruos, sed etiam ingenuos ac libertinos olim ministros fuisse sacrorum compitalium, quorum obsequio sacrificium Laribus sperabant multò gratius fore,dum vicatim cursitarent ieiuni,sicci ac sobrii ad tale ministerium.

Compita.] De hac voce dictum est paulò antè: sed de compitalibus lege Macrob.& Suetonium in Aug. cap. 31.

Lautũ manè.] Hæc manuum ablutio est ceremonia longè antiquissima, vt patet ex operibus & diebus Hesiodi:vbi præcipitur sacrum Ioui manè lautis manibus faciendum:quòd Dii preces & vota illotorum auersarentur:cui ceremoniæ & aliis similibus Stoicos valdè deditos irridet Poeta.

Vnum quiddam.]Poeta derisit ieiunia, purgationem, reliquúmq; Libertini officium circa operationem: nunc eiusdem stultam precationem cauillatur: qui peteret à Diis,vt se reliquis hominibus superstitem facerent,i. Diis parem.Pro *rem quidẽ certò magnã* quidam legunt *vnum,quid tam magnum? addẽs vnum me, &c.* & sic interpretantur.Libertinus petebat precibus à Diis vnum,quod erat,donate me vnum,i.solum,immortali-

mortalitate. deinde per exclamationem, quid est tam magnum, quam immortalitatem à Diis impetrare! Alii sic interpungunt: Quid? résne est tam magna fieri immortalem à Diis, qui omnia possint & curent? Alii malunt hanc lectionem, & ita exponunt: Libertinus addens ad superiores ceremonias vnum quid, id est, aliquid tam magnum orabat, vnum, inquam, surpite me morti, id est, eximite me à morte, pro surripite, & hoc modo posterius *vnum* referunt ad quid. Alii denique intelligunt hanc liberationem de seruitutis duritia, quam appellant mortem, & *morte* non *morti* legunt, ac libertinum sumi καταχρηστικῶς pro seruo putant: quò spectare videtur illud sequens, quum *venerat*: quod tamen posus explicare: si vendere illum vellet dominus, quod dum herus faciebat, vitia mancipii debebat indicare emtori, secus redhibebatur mancipium pretio reddito, vt scribit Cic. de Offic. 3. Itaque si dominus huius superstitiosi vellet venundare talem hominem, affirmare quidem posset illum corpore sanum, sed mente ægrotum; secus, litigiosus habebatur. Verum quomodocúnque legeris, senties Poetam agere merum Epicureum, qui opinionem Stoicorum de immortalitate animæ & Deorum prouidentia irridet. De hoc autem more donandi homines immortalitate lege Herodot. l. 4. vbi Getæ ea de re appellantur ἀθανατίζοντες, & apud Arrianum ἀπαθανατίζοντες: qui talem mortem retulerunt ex apotheosi cuiusdam Zamolxis discipuli Pythagoræ, qui olim fuit habitus Deus post suum & huius Philosophi reditum ex Aegypto.

Chrysippum.] De hoc Philosopho iam bis dictum est Sat. 3 l. 1. & initio huius.

Meneni.] Familia Meneniorum Romæ fuit amplissima, ex qua exstitit Romæ Consul quidam Menenius mentis parùm integræ, vt scribit Dionysius Halic. lib. 9. indidem exstitit alter mentis non sanioris tempore nostri Poetæ: vnde credita est illa familia stultorum & insanorum fæcundissima: quò pertinere videtur ratio nominis, siue à meniis, id est, ineptiis, siue ἀπὸ τῆς μενοινῆς, ab impetu mentis.

Iupiter.] Sic Teren. loquitur in Heaut. Act. 3. Sc. 1. *Dies adimit aegritudinem hominibus*: sed hîc tribuitur tempori doloris ademtio, iuxta illud Sophoclis in Aiace: χρόνος σύμαχος θεός. i. *tempus est Deus facilis.* Idem dicit Euripides in Alceste, χρόνος μαλάξει σε, i. *tempus leniet tuum dolorem.* Eam autem Philosophi Ethnici habuerunt de Diis opinionem, vt monuerint, sicut alibi citauimus:

Θεοῖς ἔυχε, οἷς ἐστι μέγα κράτος: ὅτι ἄτερ Θεῶν
Γίγνεται ἀνθρώποις, ὅτ' ἀγαθ' ὅτε κακά.

Deos precare: quib. est magna potestas: nihil sine Diis est hominibus, neq; bonum neq; malum.

Itaque hæc mater sic edocta, & filii morbum & eiusdem incolumitatem initiò tulit Ioui acceptam, quod Poeta illudit, dum id videtur dubitanter tribuere, vel Fortunæ, vel Medico: attamen in soluendo voto, quo se obstrinxerat illa superstitiosè, crudeliter & insanè se gessit. Febris autem à feruore, vt Græcè πύρετος ab igne deflectitur, quòd sit Hesychio καῦμα ἢ φλογισμός, qui pro sua substantia, motu, & materia, vnde accenditur, varias sortitur differentias. In verborum autem syntaxi est quædam hysterologia. Nam ordo postularet: delira mater, quum statuerit filium è morbo (quem vocat præcipitem i. præmaturum, vel ruentem in mortem) confirmatum & in gelida ripa stantem, reducet febrim, vt frigidæ aquæ & ipsum sic necabit.

Quo tu.] Significat vel diem Iouis, quo Coss. & Prætores indicebant ieiunia illius nomine: vel 20. Cal. Ian. feriis Iouis dicatum: In *praecipiti*, desideratur morbo, nempe intempestiuo & præmaturo, qui hominem corripit in ipso vitæ ingressu. In *concussa mente*, est Hellenismus, τὴν πεπληγῖαν, vel, vt Euripides in Oreste, μαινομένης φρενὶ, sine hellenismo, *mente furiata*, sicut timor Deorum est interpretatio vocis δεισιδαιμονία, de qua fuit antè.

Quo ne malo.] Τὸ *ne* est πάρελκον, superuacaneum & productionis caussâ tantum appensum, quale est in sequenti, *Quantáne.*

Haec mihi.] Damasippus concludit disputationem Stertinii: quam ita laudat, vt ad septem Græcorum sapientes, Cleobolum Lyndium, Chilonem Lacedæmonium, Solonem Salaminium, Pittacum Mitylenæum, Taletem Milesium, Biantem Prienensem, Periandrum Corinthium honorificè aggregat.

Compellare.] Hæc compellatio intelligitur probrosa & contumeliosa, vt Cic. Epist. ad Fam. li. 22. ad Cornif. quotidianas meas compellationes non tulit i. obiurgationes. Sic absolutè sumitur compellare pro accusare & obiurgare: sed cum adiunctis pro, alloqui, vt blandè, magnificè, multo honore, vocibus notis compellare & simile, &c.

Dixerit.] Desideratur hîc aliqua inferendi coniunctio, *itaq;* vel *ergo.*

Totidem audiet.] Hoc sumtum est ex Iliad. ε. vb Æneas sic respondet Achilli:

---- Μή μ' ἐπέεσσιν νηπύτιον ὡς
Ἔλπεο λαβρίξεσθαι, ἐπεὶ σάφα οἶδα καὶ αὐτὸς
Ἧ μὲν ἀτρεκέως, ἠδ' ἄκουσα μυθήσασθαι.

Noli me, vt puellum, verbis compellare, nec spera perterritum me. Noui enim planè & contumelias & appositè dicta reponere.

Deinde addit:

Ὁπποῖον καὶ εἶπας ἔπος, τοῖον καὶ ἐπακούσαις
Qualia dixeris, talia audies.

Eadem sententia repetitur ab Hesiodo in operibus. deinde à Sophocle, postremo ab Euripide, vnde à Latinis translata est, sicut poteris è Prouerbio, *qui, quae vult, dicit, quae non vult, audiet*, facilè perspicere.

Totidem.] Intellige totidem contumelias & conuitia audiet. Est autem totidem ἄπτωτον καὶ πλησιαστικὸν totidem annos, totidem verbis.

Atq; respicere.] Hoc verbum, vt ab ipso declinatum *respectare* est, quod Græci dicunt ἐντροπαλίζειν, καὶ συνεχῶς ἑαυτὸν ἀναστρέφειν, *subinde se reflectere & retrò conuertere*, aliter, ὀπίσω βλέπειν, retrò aspicere, sicut Iliad 6. dicitur:

Οὐδ' οἷος ὁρᾷ πρόσω καὶ ὀπίσω.

Solus enim hic a fronte & tergo videt:

de prudente, qui præterita & futura, more Iani prospicit: inde transfertur per commiserationem Ode 2. lib. 1.

Siue neglectum genus & nepotes
Respicis auctor.

quod apertiùs dicit Terentius in And. Act. 5. Scen. 6. — *Age me in tuis secundis rebus respice*, & Donatus interpretatur, sunt, qui felicitate elati, ne respicere quidem velint amicos. Et respicere est propriè retrò aspicere, id est, quem præcedis felicitate, non obliuiscaris. Quod Persius in simili sententia dicit, in se descendere, sumtum à descendentibus in fodinas vel cellas, pro vitam & mores suos examinare, excutere & castigare:

Vt nemo in ſeſe tentet deſcendere, nemo:
Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo.

Eadem ſententia eſt apud Tibullum, quod ductum eſt ex Apologo Aeſopi Phrygii, qui affinxit hominibus nimiùm ſui amantibus duas manticas anteriorem & poſteriorem: in anteriori quidem alia vitia ſemper ob oculos poſita erant: in poſteriori propria prorſus ab iiſdem remota, vt diligenter aliena notarent, ſed in propriis conniuerent: ad quorum animaduerſionem & obſeruationẽ Damaſippus coget, vt dicit, irriſores ſui oculos conuertere. Sic diuinus vates Pſal. 49. v. 21. inducit Deum cum impio & improbo ſic loquentem: *Ταῦτα ἐποίησας καὶ ἐσίγησα ὑπέλαβες ἀνομίαν, ὅτι ἔσομαι σοὶ ὅμοιος. ἐλέγξω σε καὶ παραστήσω κατὰ πρόσωπόν σου τὰς ἁμαρτίας σου. haec feciſti & ſilui. Ideo exiſtimaſti iniquè me tui ſimilem fore: ergo contrà arguam te & proponam tibi antè oculos vitia tua.*

Stoice.] Valdè probo diſtinctionem poſt *damnum*, vt acrior ſit facetia in ſapientiam tanti comparatam & Prouerbio iactatam, ab Heſiodóque in operibus ſumtam, *πάθῳ δέ τε νήπιος ἔγνω. ſtultus accepto malo ſapit.* Prætereà in *ſic vendas* ellipſis eſt explenda: ſic vendas omnia præcepta, quæ didiciſti à Stertinio, vt tu emiſti, eáque pluris, quàm emeris. Vbi aperta eſt irriſio. Pauci enim vel potiùs nulli reperiantur mercatores, qui tantidem velint emere moroſitatem, arrogantiam, ſeueritatem, aliorum contemtionem, reliquáſque Stoicæ & rigidæ ſapientiæ comites perturbationes, quanti ipſe mercatus fuerat. Non eſt item improbanda lectio altera, quæ agnoſcit, *ſi vendas*, pro, ſi Damaſippus fortunis ſuis euerſis ad medium Ianum adeptus eſt tantum Stoicæ ſapientiæ, vt illam vendat cariùs, quàm alii, facilè poterit virtute tam probæ mercis perſpicere, quo genere dementiæ Horatius laboret. Non eſt quoque improbanda lectio, *quam me* ſtultitiam inſanire putas?

Agaue.] Scholiaſtes Pindari in *εἰλ. β.* Olymp. adſcribit Agauen filiabus Cadmi quartam ad verſum, *ζώει μὲν ὀλυμπίοις*, &c. *viuit (Semele) inter caleſtes, &c.* quæ numerantur hoc ordine: *Ἰνὼ, Σεμέλη, Αὐτονόη, Ἀγαυή.* Hanc autẽ Euſtathius *ἐτυμολογεῖ παρὰ τὸ ἄγαν ἄνειμι διὰτὸς θαλασσίους ἤχους· notat à valde clamando propter ſonos maris.* Hæc dicitur 3. Metamorph. filia Cadmi & Hermiones & vxor Chionis Thebani, vnde procreatus eſt Pentheus, qui dilaceratus eſt à matre, materteriſque Mænadibus Autonoe & Ino propter contemtionem Bacchanaliorum cæterorúmque ſacrorum nefandorum, à quibus alios deterrebat: ideóque à Perſio Sat. 1. vitulus ſuperbus, & à Catullo diuerſus iuuencus, ab aliis denique aper cognominatur: quarum belluarum ſpecie fingitur poeticè interfectus: de quo Theocricus Idyl. duodecimo, & copiosè in Bacchis Eurip. & 3. lib. Apollodori.

Liceat concedi.] I. cedere veritati, quaſi ab ea victus eſſem.

Bipedalis.] Poeta fortaſsè reſpicit parabolicẽs ad Nanum Auguſti, cuius Sueton. meminit in ipſius vitaça. 43. nil ſanè præterquàm adoleſcentem Itium: (ſic enim legendum docui 29. Ode lib. 1. de familia Itia Rom.) honeſtè natum exhibuit, tantùm vt oſtenderet, quod erat bipedali minor, librarum ſeptemdecim ac vocis immenſæ. Syntaxis autem verborum eſt, tu, ô Horati, quum ſis ſtaturâ duorum pedum, vis proceros imitari. Fuit enim reuera corpore puſillo. Vide prouerbium: *de bipedali modulo.*

Turbonis.] Veriſimile eſt hunc Turbonem fuiſſe Pygmæum & homuncionem, qui ſe gloriabatur ridiculè valentiſſimum, maximéq; animoſum. In, *qui ridiculus* exple, *es.*

Facit Mæc.] Hoc non ſolùm ad conſtructionem ædium, ſed ad hortorum inſtructionem & ad reliqua illius dicta & facta, cultúmq; vitæ ac victum puto referendum, quæ omnia Horatius imitari ſtultè inſanéque conabatur.

Verum eſt.] I. decet, par eſt, æquum eſt, ſicut Græcè *ἂν ἐστι ἀληθὲς*, pro *ὃ πρέπει, ὃ δίκαιον.* Subiiciatur huic negatè: non te decet inferiorem & fortunis & honoribus certare magnificentiâ ſplendoréque cultus cum potentioribus. *Pullus* eſt communis notio cuiuſuis fœtus animalium.

Dinarrat.] Id eſt, diligenter, accuratè ſtudioséque narrat. Hoc ſumtum eſt ex Apologis Æſopi: refert, inquam, quomodo ingens taurus eliſerit & oppreſſerit fratres, Gall. *les auoit eſcachè*, qui dicuntur hîc per acyrologiam quandam cognati, *συγγενεῖς*: eodem vtitur verbo Maro lib. 8. Æneid. in narratione laborum Herculeorum,

— *vt prima nouercæ*
Monſtra manu geminoſq; premens eliſerit angues.

quod Seruius interpretatur, angues præuocauit. Plautus etiam dicit *oculum* elidere, pro excludere & effodere; Gall. *faire ſortir hors*, ſic elidere ignem è ſilice.

Illa rogare.] Mater ranunculorum cœpit percontari, quàm magnus eſſet ille taurus, cuius rei notitiam vt haberet, diſtendebat ſeſe vaſtiſſimis flatibus: ſed priùs ſe præ flatu dirupturam, quàm æquare magnitudine belluam intellexit.

Abludit imago.] I. non eſt diſſimilis & abſona tuis moribus. Gal. *ne ſe rapporte pas mal a tes façons de faire.* Idem quoq; Græcè, *οὐ πολὺ ἀπέοικε σῇ ἄυλῃ ὁμοίωσις.* Imago eſt ab imitando, vt huic reſpondens Græcum *μίμημα μιμεῖσθαι*, quod cum his geminatur, *εἴδωλον, ἀπεικονίσματα*, ſimulacra, Gal. *reſamblances.* Definitur autem *εἴδωλον, ὅτι ἐστὶν ὁμοίωμά τινος σώματος*, i. *vt ſit cuiuſdam corporis ſimilitudo. παρὰ τὸ εἴδω, τὸ ὁμοιῶ*, i. repræſento. Prætereà *abludere* eſt verbum diſſimilitudinis & differentiæ, vt *alludere* eſt ſimilitudinis cuiuſdam & conuenientiæ, vt apparet ex hoc Cic. loco ſub finem 1. de Orat. vbi Antonius docet, eloquentiam non requirere ſcientiam iuris: quia Sergius Galba ignarus iuris de iure ipſo meliùs reſpondit cuidam ruſtico, quam P. Craſſus iuris peritiſſimus. Verba Ciceronis ſunt: *Galba autem alludens variè & copiosè multas ſimilitudines afferebat, multáque pro æquitate contra ius dicebat.*

Quæ ſi quis.] I. ſi quis vnquam Poeta ſanæ mentis fuit, Horatius huiuſmodi eſt. Quum hæc ſententia ſimpliciter pronunciatur, facilè ex ea efficitur, nullum vnquam Poetam ſanũ fuiſſe, adeò nec Horatium: quam ſi figuratè pronuncies, quæ ſi quis ſanus facit & ſanus facies tu? inconſequentia demonſtratur: vt, ſi Homerus fuerit ſanus Poeta, continuò talis futurus ſit Horatius.

Cultum maiorem.] Repete à ſuperiori *non dico*, aut propius verbum, iam deſino exprobrare tibi cultum cenſu maiorem. Sic enim malo legere, quàm *iam deſine*, ſine parentheſi per ſimilem ſyntaxin huic *deſino artem & bellum*, pro miſſum facio. Ita locus non erit Horatio fruſtra bis imperandi, vt de vitiis ipſius ſilentium agat Damaſippus.

Teneas Damaſippe.] Hæc phraſis clariùs percipereturſic pronunciata: teneas tibi tua vitia, id eſt, habeas

habeas tibi, nec aliis affingas: sic Sat. 4. dixit: *vitiis teneor mediocribus.* Hæc videntur ad arrogantiam Stoicam minuendam pertinere, quasi diceret, inquire in tua vitia, lib. abundas, non in aliena, quæ turpe est vitiosum reprehendere, & idem audire, quod Sat. 3. lib. 1.

—— denique, te ipsum
Concute, num tibi quid vitiorum inseuerit olim
Natura.

Quò etiam spectat illud Persii Sat. 1. *ne te quæsiueris extra*, & 4. Sat. eiusdem, *tecum habita.*

Mille puellarum.] Damasippus reponit, non dico, nec obiicio, o Horati, mille tibi meretrices, totidem pueros concubinos.

Explicatio Rhetorica.

SAtyra est in dialogismo cuiusdam Iunii Damasippi cum Poeta, qui facto fortunarum suarum naufragio, contulerat se ad studium Stoicæ Philosophiæ, *qui vaut autant presques à dire, qu'on dit en François, Apres auoir fait banqueroute, il se fit moine.* Atque ex huiusmodi personæ inductione Horatius facetè irridet illam sectam, specie perfectæ sapientiæ nimis insolentem, ac reliquos homines stultos & insanos existimantem. Primæ autem partes sermonis dantur huic nouo Stoico, τῷ νέῳ στοιχίσοντι, qui primùm grauiter insimulat Poetam desidiæ, quòd tam diu nihil operis vacuus in summo otio rure confecisset: sed quod vno die texuisset in altero posteà, Penelopes more, retexeret: vnde à textoribus videtur hoc verbum translatum. Illa enim laudabili fallaciâ, vt est Odyss. β. telam, quam interdiu texuerat, noctu retexebat, procos fallendi gratiâ: vnde intelligimus Poetam, quæcúnque struxerat verba, posteà destruxisse. Eodem tropo vtitur Cic. 2. Philip. *retexere orationem.* Eodem quoque Græci dum dicunt, τὸν ἱστὸν ἀναλύειν καὶ τὰ γενόμενα, quæ iam facta sunt reddere infecta. Simili tropo vtitur Pindarus πυθ. Δ στροφ. 3. vbi inducit Iasonem sic cum Pelia loquentem,

Ἀλλ' ἐμὲ χρὴ καί σε θεμισσαμένους
ὀργὰς, ὑφαίνειν λοιπὸν ὅλβον.
Sed decet te meq; semotâ irâ, vel
Iustè, diiudicatis moribus contexere (quasi dissolutam) *in posterum felicitatem*, id est,

efficere posthac nos beatos conciliatâ internos pace & concordiâ, quæ res dissitas & animos abalienatos coniungit.

b Nihil me arbitror alienum ab interpretatione facturum, si hanc vocem explicauero per synecdochen generis, pro honesta & celebri fama, præclarâque nominis prædicatione.

c Metaph. est ab animatis, quæ sola affectib. solent commoueri, in quibus labor ponitur, sicut è Tusculanis facilè perspicitur: sed hîc intelligitur paries laborare paullò aliter, atq; dum ventrem & vitium facit, ruinámq; minatur. Valet igitur, *paries ceratus falsò accusatur & culpatur.*

d Duplex est hîc alleg. vna è perpetuis metonymiis opificum pro operibus ipsorum, id est, libris ab his Poetis & Philosophis conscriptis.

Simili allegoriâ Michael Hospitalius Frác. Canc. epist. l. 2. incepta, *ibis, amice, &c.* ad Sancelotum Carolum Episc. Rhegiensem, vsus est:

At tibi ne desit librorum magna bonorum
Copia, neue domi, dulcis solatia vitæ,
Mœonidem, Flaccum, doctumue relinque Maronem,
Magna tibi veniet bello seu pace voluptas:
Magnum, crede mihi, capies solamen ab illis.

Cuius allegoriæ duo primi versus fuerunt interpretes, & fructus per hanc propositus ostenditur exemplis trium præstantium virorum primo, Regis Macedonum, id est, Alexandri, vt iam dictum fuit Satyrâ, 1. lib. 1. ad sectionem 23. Dialect. & dicetur epist. 2. lib. 1. in sectione, prima ad finem: deinde Bruti, postremo Catonis Vticensis.

Hoc tropi genus Plutar. in Iside sub fin. prudenter obseruauit: εἶτα ὥσπερ ἡμεῖς τὸν ὠνούμενον βιβλία Πλάτωνος, ὠνεῖσθαί φαμεν Πλάτωνα, καὶ Μένανδρον τὸν ὑποκρινεσθαι τὰ Μενάνδρου ποιήματα ὑποτιθέμενον ἅτως ἐκεῖνοι τὰ τῶν Θεῶν ἄδωρα καὶ ποιήματα παλεῖν ἠξίουν. *&c. Deinde quemadmodum nos dicimus eum, qui vendit libros Platonis, vendere Platonem, & eum repræsentare Menandrum, qui Comœdias Menandri sub aspectus hominum subiicit: sic illi nominibus Deorum pro donis & operibus ipsorum vti non perpercerunt:* vt ibidem priùs dixerat Bacchum, Cererem, Vulcanum, pro vino, frugibus & igne, &, vt annotatum est in his commentariis, sub alio metonymiæ modo, Iupiter pro aere, Neptunus pro mari, & infinita huiusmodi.

e Altera est allegoria è metaph. à comitatu principum, qui semper incedunt magnâ stipante satellitum cateruâ cincti. Est igitur stipare Platonem Menandro, hunc illi adiungere, tanquam comitem & studii administrum.

f Metonymia est adiuncti, pro conaris inuidentes tibi conciliare, & beneuolentiam illorum posito virtutis studio comparare.

g Satis est nota metaphora, quæ notat segnitiem esse escam irritamentúmq; vitiorum & pernicioſum fomitem malorum.

h Exclamatio optantis vnà cum ironia: tantum enim abest à laudatione & approbatione consilii, vt illud irrideat: quanquam promissam consulentis Neosophi barbam vellicet; de eo tamen gratias ipsi referre videtur, quum eidem vicissim tonsuram barbæ, id est, sanationem stultitiæ precatur.

i Non dubitabo hîc statuere meton. subiecti pro negotiatione & mercatura facienda, imprudenter illic & infeliciter à Damasippo facta.

k Videtur sumtum à corporibus, quæ cum fragore rumpuntur. Quidam tamen malunt à naufragis littoribus ac scopulis, quibus illisæ naues diffringuntur. Sic loquitur Plautus in Sticho: *dum parasitus mihi fratriq; fuisti, rem confregimus*, id est, consumsimus & dilapidauimus bona nostra. Ita sæpiùs vsurpatur translatè, opes, dignitatem, imperium, diem & consilia frangere. Cic. lib. 4. ad Att. Epist. 1. hoc verbum ἐπεξηγητικῶς cum aliis coniungit: *Res autem familiaris quemadmodum fracta, dissipata, direpta sit, non ignoras.*

l Meton. est materiæ pro præstantissimo quóque vase ex ipsa facto: cuius antè emtione & venditione valdè oblectabatur.

m Synecdoche est finiti, pro, noueram pretium statuere iustum cuilibet merci, & inscribere quanti illa esset: & ex illa æstimatione rem pulcrè facere meam.

n Meton. est subiecti, pro, alii mercatores propter hanc negotiandi peritiam de nomine Mercurii me cognominârunt.

o Alleg. est è continuis metaphoris ab ægrotatione corporis ad morbos animi indicandos: quam

instituit Poeta, & eam tribus versibus persequitur Damasippus.

p Nota est metaphora à certantibus vi brachiorum ad notandam phrenetici agitationem & inquietem.

q Apparatus perfectæ prosopopœiæ, vsque ad verba *Cane faxis*: quæ longo dialogismo ducta, tandem deponetur ad hunc versum: *Hæc mihi Stertinius.*

r Metonymia effecti pro efficiente modo quodam & indicante sapientiam gestantis. Eodem ferè modo Iuuenalis Sat. 10. dicit *grauem barbam*, & Epigramma iambicum Antipatri lib. 1. cap. 1. σεμνὰν ὑπήναν.

s Nota est metaph. pro alere & gestare promissam barbam.

t Synecdoche generis pro *in Tiberim.*

u Potest hoc propriè vel translatè sumi.

x Synecdochica periphrasis furoris, de quo sic Æschylus: ἡ δὲ μωρία μάλιστ' ἀδελφὴ τῆς πονηρίας. *Stultitia est cum malitia coniuncta maximè.*

y Est hîc primùm synecdoche generis pro Stoa Stoicorum schola: deinde metonymia subiecti pro Stoicis omnibus Philosophis, qui docebant Athenis ἐν στόᾳ, ἢ περὶ στόᾳ: quod posterius significat totam porticum: prius verò tantum ipsius partem & latus.

z Sumtum est à pecoribus ad cœtum & societatem Stoicorum reliquorúmque hominum indicandam: quomodo vsurpatur à Terentio Eunu. Act. 5. Sc. 9. sub finem. *Vnum etiam hoc vos oro; vt me in vestrum gregem recipiatis.*

aa Anaphora est in principio incisorum.

bb Metaphora est à regula iudiciali Prætoria, quâ singulis sceleribus sua constituta erant supplicia more Romanorum, vt Seruius annotat in hunc versum 6. Æn.

— *ne quære doceri,*
Quam pœnam, aut qua forma viros fortunáue mersit.

Hinc, inquam, verbum translatum est ad præcepta institutáque Philosophorum.

cc Ex huius verbi etymo & notione in Grammaticis explicatis intelliges, vnde sit hæc translatio.

dd Anaphora est.

ee Altera prosopopœia multorum monitorum, sed breuiter comprehensa, vno quidem versu ad accessum, & altero ad ipsam inductionem, vbi est altera anaphora.

ff Meton. est subiecti pro persona Ilionæ & tanquam imagine alteri adiuncta & imposita.

gg Duplex synecd. est speciei pro infinitis acclamatoribus, quæ ex hac geminatione posset dici allegoria, qualis est hæc:

Qui Curios simulant & Bacchanalia viuunt:

pro quibuslibet temperatis & qualibet intemperantia.

hh Conceditur sanitas credentis pecuniam Damasippo, vt magis eum posteà desipere ostendat.

ii Quædam est hîc alleg. à captiuis, qui solent, ne è custodiis euadant, aheneis nodis, validisque vinculis constringi, & ex illa cautione scrupulosa dicitur fœnorator Cicuta Perillius nodosus: quòd suos debitores syngraphis & tabellis obligatoriis obstringat. Quidam suspicantur hoc epitheto aliquem arthriticum notari.

kk *Ex centum* & *mille* definitis cautionibus intelliguntur innumerabiles & infinitæ per synecdochen.

ll Alleg. est è continuis metaphoris à mutabili natura Protei ad notandam debitoris tergiuersationẽ, qui omnes nouit vias & strophas subdolè & astutè ludificandi suum creditorem & creditâ pecuniâ fraudandi.

mm In *iura* vel in *ius*, vtraque lectio manifestam habet è notis Grammaticis metonymiam adiuncti pro subiecto Prætorio & foro iudiciali.

nn Similis est tropus, quo significatur iudicium Cicutæ Perillii fœnoratoris multò vitiosius esse, id est, magis desipere, qui credat pecuniam Damasippo nunquam rescripturo ac reddituro.

oo Symploce est duplex similis soni repetitio initiò & clausulis vtriúsq; & incisi & membri.

pp Anaphora.

qq Metonymia est subiecti pro remediis omnibus, quæ Anticyra suppeditat phreneticis & insanis ad morbi sanationem: qualis tropus est in verbis Plutarchi suprà in Grammaticis: quem propriè reddidit interpres Gallic. *l'Hellebore qui croist en Anticire.* Nonnulli putant in *nescio an*, esse liptotem: quòd sic minus ipsis dici videatur, quàm intelligendum sit. Ego similiter existimo hac dubitatione grauiorem vim morbi notari, quàm assertione approbari, vt in Grammaticis explicatum est: figuram tamen non esse, nisi velint illi agnoscere hîc τὴν ἀποφητικήν τινα ἐπανόρθωσιν.

rr Si Poeta dixisset: *Quantum frumenti vel frugum profert vel edit Africa*, propriè loquutus fuisset: sed tropus magis refert Poeticam phrasin, quum ex metonymia subiecti soli significantur illius incolæ, qui inde percipiunt vberrimas fructuosissimásque segetes.

ss Rectè hîc statuitur synecdoche speciei pro genere, vt ex patruo intelligendus sit quilibet reprehensor, censor & acerrimus castigator.

tt Metaphora est à corpore ad animum, cuius dubiâ & formidolosâ opinione Staberius prouidit & præsensit in posterum se turpiter moriturum, si pauper interiret, quod vt deuitaret, iussit testamento heredes suos insculpere summam patrimonii in columna, quæ olim super busto & tumbo erigebatur, καὶ τὸ ἐπίθημα Græcè dicebatur: propterea quod nomen demortui, fortunæ, résque gestæ ab eo illic inscribebantur ad memoriam posterorum.

uu Metaph. est ab architectis, qui lapides lapidibus imponentes & congerentes domos construunt: ita homines auari solent aceruos auri & argenti cumulare aliis diuitiarum aceruis.

xx Meton. caussæ materialis pro nummis aureis inde cusis.

yy Hoc connexi enunciati antecedens per anaphoram suspenditur versibus nouem, priusquam consequens, τὸ *insanum paucis videatur*, ipsi reddatur.

zz Epanorthosis sententiæ figura, quâ dictum antecedens reuocatur, cuius valdè pœnituit doctorem Stoicum, vt sordes auari non admodum exprimentis, quasi diceret, parum est, quod dixi, mille cadis: ideóque loco illius significantius reponitur enunciatum.

**a* Metaphora est à corpore ad perturbationem animi, pro, plerique omnes eâdem habendi sitî cruciantur, eorúmque pectus feruet auaritiâ. Itaque sic affecti non existimant hunc auarum insanire.

*b Apostrophe est. Conuertitur enim sermo a Damasippo ad innominatum senem auarum.

*c De propria & immutata huius vocis notione dictum est in Gramm. & Rhetor. Satyræ proximè antecedentis.

*d Idem est tropus, quem notauimus in Rhet. Sat. 9. lib. 1. ad verba: *felicem cerebri*, pro esne apud te, esne mentis compos? vt hîc antè *tún' sanus?* qualis quoque fuit paullò antè in *putidius cerebrum*.

*e Procatalepsis est extenuandæ cædis.

*f Metonymia est materiæ pro gladio ex eo facto.

*g Sumtum est a lætitia victorum, de qua vide Plutarchum in vita Marcelli, vt iam monuimus in Gram. Odes 2. lib. 1.

*h Meraphora quoque est a liquoribus, qualis est illa ad Brutum, *timore quodam perculsa ciuitas tota ad te se cum coniugibus & liberis effundebat.*

*i Præparatio est ad breuem Medici & Lethargici prosopopœiam: vbi est dialogismus vtriusque.

*k Metonymia est subiecti pro triplici facultate hominis; animali, vitali & naturali: quę vt cibo & potione reficiunt & sustentantur: sic inediâ necantur: quod in Grammaticis dictum est aliis verbis.

*l Allegoria est ab architectis, qui ædes ruinam minantes & mox lapsuras suffulciunt adminiculis.

*m Exclamatio est auari lethargici dolentis, simúlque indignantis Medico de sumtu valetudinis curandæ suggerendo.

*n *Quid, quis, qui*, variè cadentia faciunt polyptoton: simulque deponitur prosopopœia Medici & lethargici, & transitus fit ad aliud insaniæ genus: quod sermone Damasippi & Stertinij explicatur.

*o Arbitror hoc synecdochicῶς intelligendum, pro peritissimo quoque viro perspiciendi habitus humani.

*p Varie transfertur hoc epithetum a gladiis ad omnes ferè sensus, & ad celeritatem & vehementiam quamlibet indicandam.

*q In verbis *immolet* & *nauiget* permissio est, quã equidem potiùs agnosco quàm τλὺν ἐρώτησιν παθητικήν.

*r Similis est tropus, atque paulò antè notatus fuit, pro, quærat remedia ad insaniæ suæ curationem.

*s Accessus est ad aliam prosopopœiam patris integra mente, qui moriens præscribit binis liberis grauissimum sanctissimumq; consilium: quo quidem illi nixi poterunt facilè bene beateque viuere: vbi versus 19. consumuntur, & inde ad ambitiosos descendit.

*t *Te talos, te Tiberi.* Epanaphora est initiò membrorum, & simul in *tu, te, tu* polyptoton.

*u Metaphora est a corpore ad animum, quia vt corpori sensus pruritu quodam iucundè concitantur: sic animi gloriæ cupiditate blandè commouentur. Sic Græci τὰ γαργαλίζειν λιὰ ὑπονιζειν vsurpant: τῶτα γαργαλίζει τὸν ἄνθρωπον, λιὰ δόξης τινὸς ἢ δυνάμεως ἡλοτυπίᾳ ὑπονιζόμενος. id est, *hæc hominem titillant, & gloriæ cuiusdam & potentiæ cupiditate titillatus & concitatus.* Illud autem Ciceronis in Catone maiore, *at non est voluptatum tanta, quasi titillatio in senibus*, Gaza interpretatus est Græcè, ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἡδονῶν τοσοῦτος οἷον γάργαλος οὐ τοῖς γέρουσιν.

*x Translatum est e more Gallorum, vt scribit Seruius in hunc vers. Aeneid. 3. *Auri sacra fames.* quem tu consules. Posset etiam dici sumtum ex anathematis furtiuis, quæ qui abstulit, reus sacrilegii & sceleratus habetur.

*y Synecdoche est speciei pro largitione ad voluntates populi redimendas.

*z Metonymia est subiecti, quod quidem est in recto *tu* intellecto ante *stes*, pro adiuncta statua, quæ tali largitori ærea solet erigi, & in *nudus* est anaphora.

a* Alia est prosopopœia cuiusdam Plebeij & Agamemnonis sine apparatu per dialogismum: vbi notantur ambitiosi, atq; initiò Aiax & Atrida per synecdochen generum pro Aiace Telamonio & Agamemnone nominantur. Est hîc Epanorthosis, quâ vox illa tyrannica, *Rex sum*, illis temporibus, sic volo, sic iubeo stat pro ratione omni voluntas, corrigitur, atque pro illa reponitur moderatior, data cuiuis veniâ liberè dicendi, quid aliter de iussione regis sentiret.

b* Exclamatio est Plebeij optantis & bene precantis Agamemnoni pro potestate liberè percontandi, cur Aiacis cadauer esset ἀνηδιστον insepultum, sibi facta vnde Plebeius putârat se repulsum initiò arroganti responsione, *Rex sum*: ideoque finem quærendi fecerat.

c* Polyptoton est.

d* Synecdoche generis pro Iphigenia mactata.

e* Metonymia est materiæ pro gladio & ense inde facto.

f* In *vxore* & *nato* duplex est synecdoche generis pro Tecmessa & Eurisace.

g* Alia est synecdoche, sed partis pro immolatione integræ filiæ.

h* Sumtum est a corpore præhumido vel flatulento ad animum effectibus occupatum. Deinde cor metonymicῶς subiecti pro adiuncto illic animo & perturbationibus agitato. Similis tropus erit Epist. 1. lib. 1. *Laudis amore tumes?* Posset etiam hoc sumi ab vtribus, qui inflati, valdè turgent, & quum nihil præter aerem intus insit, aliquid tamen magni momenti clausum videntur continere. Tale quid sibi præ se ferunt, qui magnos sibi spiritus sumunt ex titulis inanibus, stulta de se ipsis opinione, falsaque, nescio cuius, virtutis persuasione inescati. Quum autem diligentiùs expendo verba, *tumidum est cor?* agnosco ea interpretari versum Aesch. in Trag. Prometh. ἐάν τις οὖ παιρῷγε μαλθάσσῃ πέσερ ἢ μὴ σφριγῶντα θυμὸν ἰχνοίνῃ βίᾳ. id est, *si quis cor tempestiuè emolliat nec vi turgentem animum exsenuet emactando.* Habes hos versus Tuscul. 3. factos a Cicerone Latinos. Comperio autem verbum σφριγάω Græcum, dici de tumore & distentione mammarũ ex abundantia lactis, vnde dicũtur ὄθλα σφριγῶντα. i. *vbera turgentia.* Itaque tropus inde sumtus videri potest.

i* Ἐπανόδος, est, & in *appellet* & *destinet* est epistrophe.

k* Metaphora est a fragili materia ad inconstantiam leuitatemque popularis auræ & fortunæ indicandam.

l* Alia est metaphora a tonitru, quo tacti homines sæpiùs animo stare non possunt: qualis ambitio facit sui cupidos, id est, insanos.

m* Metonymia est adiuncti pro luxuriosis, quos Stertinius Damasippo vult arguere insaniæ, & grauiter exagitare. Sed obserua per hunc tropũ generi speciem subijci, velut in exemplum, vt sit sententia: *Arripe luxuriosos ac inprimis Nomentanum.*

n* Sæpè notata est hæc synecdoche speciei pro quibuslibet luxuriosis & decoctoribus, vt Epodis primis: sed cur ex hac specie homines nequam & dissoluti vocentur nepotes, non satis aperte illic explicatũ fuit. Itaq; dicam pueros euadere tales, vbi pater ipsorum e vita excessit, atq; ijdem in tutelam aui venerunt. Tum enim auus siue mollio patre ipsis indulgeat, siue durio eosdem ac seuerius tractet, metu paterno solutos, facilè propter infirmitatem virium ætatisq; imbecillitatem ab illis contemnitur ac despicitur.

o* Similis est tropus pro luculento & magno patrimonio, vel pro offertissima hereditate, vt Plautus loquitur.

p* Synecdochica est periphrasis hominum perditorum, qui sunt in Grammaticis nominatim expressi.

q* Anaphora est: qualis est sexto deinceps versu in *tibi*.

r* Metonymia est adiunctorum pro hominibus, vbi quæritur, qui boni, quique mali censendi sint: nam ex Pythagora color candidus ad naturam boni, vt ater ad naturam mali pertinet: valet igitur tropus, approbandine, an damnandi? de quo fuit Ode 16. lib. 1.

s* Synecdoche alia est speciei, pro ex homine nequam, improbo & intemperante, fiésne bonus & modestus?

t* Metaphora est a lanificis vel florilegis, vt alibi notatum est.

u* Synecdoche est generis pro Xenocrate Philosopho: qualis fuit Ode sextâ libri tertij in *nauis magister*.

x* Apostrophe est ad puerum, & vnà metaphora a catulis canum, vnde Catellus ὑποκοριστικῶς dicitur appositè ad pueros blanditijs capiendos.

y* Prosopopœia est amatoris πρὸς ἀνοίαν secum deliberantis, sicut in *o here*, altera est serui prosopopœia hero consilium dantis: sicut in *seruus* est synecdoche generis pro Parmenone, qualis in *here* pro Phædria, ex qua vtráque constituitur allegoria.

z* Metonymia est effecti pro efficiente homines cæcos & incertos: quò pertinet vox *fluitantia*, translata à dubijs fluctibus. Ita Lælius enucleat in dialogo de amicitia *τὸ caca, non enim solum ipsa fortuna cæca est, sed eos etiam plerumq; efficit cæcos, quos complexa est, &c.*

†a Similis est tropus ei, qui fuit Ode 5. lib. 3. *Sic pugnat extricata densis cerua plagis.* Sensus ergo est: *nihilo plus se exsoluat, extricet ac liberet curis ac molestijs amoris,* quàm si velit amare, simul & sapere. Simili sententia & tropo vtitur Cicero Philip. 2. Duas tamen res magnas præsertim non modò agere vno tempore, sed ne cogitando quidem explicare quisquam potest.

†b Synecdoche est integri, pro, *esne sana mentis & incolumi capite?* quod Galli exprimunt: *Es tu tous iours en cervelle.*

†c In his, *adde cruorem stultitiæ*, & *ignem scrutare gladio*, allegoria est e metaphoris a bello, vbi ferè malo leui solet accedere graue, vt cædes stupro & rapto: ita vesano amoris incendio homicidium sæpè additur.

†d Metaphora est a sacerdotibus Cereris, quos Dea solebat dementiâ deprauare.

†e Procatalepsis est vulgaris iudicij: vbi intelligenda est anthypophora.

†f Breuis est prosopopœia Stoici sobrij.

†g Synecdoche generis pro superstitiosis: sicut in *gente Meneni*: sed speciei pro genere stultorum.

†h Alia est prosopopœia matris filium Ioui commendantis.

†i Periphrasis est synecdochica pro X. Calendar. Ianuar.

†k Depositio est prosopopœiæ Stertinianæ, quæ perfecta fuit.

†l Nota est metaphora pro documentis & consilijs, quibus Damasippus nixus, facilè propulsabit obiectũ sibi insaniæ cognomen.

†m Iam Poeta compellat ironicâ allegoriâ Damasippum per synecdochen generis sumtâ a vulgaribus mercibus, ad doctrinæ Stoicæ contemtionem.

†n Alia est allegoria a perpetuis metaphoris a corpore ad animum, vel ab imperito architecto, qui extra modum sumptu & magnificentiâ prodire videtur in ædificando, vel curam abijcere angustiæ vel laxitatis maioris, quàm par sit: quod certè Poetam posse imitari nec rei tenuitas, nec personæ dignitas terunt. Itaque hoc referendum est ad hominum arrogantiam, magnosque spiritus arguendos, qui tenues potentiorum mores nõ sine dedecore & insaniæ nota conantur imitari. Hanc autem troporum continuationem videntur Turbonis fastus, ac ranæ matris inflatio indicare.

†o In *bellua* est synecdoche generis pro tauro, vt in *cognatos* pro ranunculis e matre rana natis.

†p Alia est allegoria e metaphoris, quòd quum aliquis studet oleo restinguere incendium, magis auget: ita fit insania Horatij maior, quum ad stultam potentiorum æmulationem accedit Poeticus furor.

†q Parecbasis vel παράλειψις est ironica, quâ fingit se præterire silentio velle, quod exprobrat maximè, dũ illum notat extra modũ cultui & victui indulgere: vnde datur magna significatio non adesse conitantiam.

†r Epanodos est, vbi eiusdem vocis sonus initiò ac medio auditur, atque ibidem ironica præteritio iteratur: non dico fœditatem tuæ libidinis, quam tamen patefacit maximè.

†s Periphrasis est synecdochica intemperantium amorum.

†t Exclamatio est Poetæ non ferentis diutiùs polypragmonicam Damasippi inquisitionem, quâ illius mores diligentiùs excutiebat, penitiusque, quàm otiosum esse volebat, perscrutabatur.

SATYRA QVARTA.

Poeta inducit quendam Catium Epicureum insignem voluptariæ vitæ artificem secum περὶ τῆς ὀψοποιητικῆς, de arte popinali disputantem, cuius laudem affectaret ipsius secta.

Vnde, & quò Catius? Non est mihi tempus, aucti
Ponere b *signa nouis præceptis: qualia vincant*
c *Pythagoran, Anytiq; reum, doctumq; Platona.*
2. Peccatum fateor, quum te sic tempore d *læuo*
Interpellârim: sed des veniam bonus, oro.
Quòd si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox,
Siue est naturæ hoc, siue artis, e *mirus vtrôq;.*
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem:
Vt poteres f *tenues tenui sermone peractas.*
3. Ede hominis nomẽ: simul an Romanus, an hospes.
ipsa memor præcepta canam: celabitur g *auctor.*
4. Longa quibus h *facies ouis erit: illa memento,*
Vt succi melioris, & vt magis alba rotundis
Ponere: nam q; marem cohibent calloſa vitellam.
5. Caule Suburbano, qui siccis crevit in agris,
Dulcior. Irriguo nihil est elutius horto.
6. Si vespertinus subitò te oppresserit hospes,
Ne gallina malum i *resſonet dura palato,*

Doctus

Doctus eris viuam misto mersare Falerno.
Hoc teneram faciet. 7. Pratensibus optima fungis
Natura est: aliis malè creditur. 8. Ille salubres
Aestates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante grauem quæ legerit arbore k solem.
9. Ausidius forti miscebat mella Falerno,
l Mendosè: quoniam vacuis committere venis
Nil, nisi lene, decet: leni præcordia mulso
Proluëris melius. Si dura morabitur aluus;
10. Mitulus, & viles pellent obstantia conchæ:
Et lapathi breuis herba, sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes implent conchylia lunæ.
11. Sed non omne mare est generosæ fertile testæ.
Murice Baiano melior Lucrina Peloris:
Ostrea Circæis, Miseno oriuntur Echini:
Pectinibus patulis, iactat se molle Tarentum.
12. Nec sibi cœnarum quiuis temerè arroget m artem
Non priùs exactâ tenui ratione saporum.
Nec satis est carâ pisces n auerrere o mensâ,
Ignarum quibus est ius aptius, & quibus assis
Languidus in cubitum iam se conuiua reponet.
13. Vmber & ilignâ nutritus glande rotundas
Curuet aper lances carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus est, vluis & arundine pinguis.
14. Vinea summittit capreas non semper edules.
15. Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos.
16. Piscibus atq; auibus quæ natura & foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæsita palatum.
17. Sunt, quorum ingenium nouæ tantùm p crustulæ
promit.
Nequaquam satis in re vna consumere curam:
Vt si quis solùm hoc, malàne sint vina, laboret:
Quali perfundat pisces securus oliuo;
18. Massica si cælo supponas vina sereno;
Nocturnâ, si quid crassi est, tenuabitur aurâ:
Et decedet odor neruis inimicus: at illa
Integrum perdunt q lino vitiata saporem.
19. Surrentina vafer qui miscet fœce Falerna
Vina, columbino linum bene colligit ouo:
Quatinus ima petit, voluens aliena vitellus.
20. Tostis marcentem squillis & recreabis, & Afrâ
Potorem cochleâ. Nam lactuca innatat acri
Post vinum stomacho: pernâ magis ac magis hillis
Flagitat in morsus refici: 21. qui in omnia malit,
Quæcunq; immundis feruent allata popinis.
22. Est operæpretium duplicis pernoscere iuris
Naturam: simplex e dulci constat oliuo:
Quod pingui miscere mero, muriâq; decebit,
Non alia, quàm quâ Byzantia putruit orca.
Hoc vbi confusum sectis inferbuit herbis,
Corycioq; croco sparsum sternit; insuper addes,
Pressa Venafrenæ quod bacca remittit oliuæ
23. Picenis cedunt pomis Tyburtia succo.
Nam facie & præstant. 24. Vennuculæ conuenit ollis
Rectiùs Albanam fumo duraueris vuam.
25. Hanc ego cum malis, ego fœcem primus & alec
Primus & inuentar piper album cum sale nigro
Incretum puris circum posuisse catillis.
26. Immane est vitium, dare millia terna macello,
Angustoq; vagos pisces vrgere catino.
27. Magna mouent animo fastidia, seu puer vnctis
Tractauit calicem manibus, dum u furta ligurrit,
Sue grauis veteri cratera limus adhæsit.
28. Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus
Consistit sumtus? neglectis flagitium ingens.
Ten x lapides varios lutulentâ r dere y palmâ,
Et Tyrias dare circum illota toralia vestes,
Oblitum: 29. quantò curam sumtumq; minorem
Hæc habeant, tantò reprendi iustius illis,
Quæ, nisi diuitibus, nequeunt consistere mensis.
30. z Docte Cati, per amicitiam Diuosq; rogatus,
Ducere me auditum, perges quocunq; memento.
**a Nam quæuis referas memori mihi pectore cuncta;*
Non tamen interpres tantundem iuueris: adde
Vultum habitumq; hominis, quem tu vidisse beatus
*Non magni *b pendis: quia contigit: at mihi cura*
*Non mediocris inest, 31. *c fontes vt adire remotos,*
Atq; haurire queam vitæ præcepta beatæ.

Analysis Dialectica.

VT superiori Satyrâ Stoicos irrisit Poeta, qui se medicos solertes animorum & perturbationũ profiterentur: ita hîc ἀπὸ τοῦ ἐναντίου, *non minùs facetè & ridiculè* Epicureos, ipsorumque ambitionem & sordes notat, nomine cuiusdam M. Catij Epicurei, qui se mirificè versatum *ἐν τῇ μαγειρικῇ διαλεκτικῇ, in arte culinaria* prædicaret, ἀλαζονικὸν γάρ ἐστι πᾶν τὸ τῶν μαγείρων φῦλον· *est enim coquorum genus arrogans*, plura promittens, quàm possit præstare, vt Hegesander dicit apud Athenæum lib. 7. cap. 14. quod dum alijs probare studet in cibis vilibus parandis, congruenter suæ sectæ facit: quæ hoc axiomate se tueatur, ὁ τῆς φύσεως πλοῦτος οὐκ ἄπειρός ἐστι καὶ εὐπόριστός ἐστι, *diuitiæ naturæ sunt definitæ, facilesq; paratu.* Idem paulò generaliùs enunciatur, τὸ μὲν φυσικὸν πᾶν εὐπόριστόν ἐστι, τὸδε δὲ κενὸν ἀνεύρετον· *quicquid natura requirit, parabile est, & ad manum: quod autem inanis cupiditas sectatur, difficile est paratu* de quo vide Epist. 2. lib. 1. ad hæc verba *certum voto pete finem.* Genera autem opsoniorum, quæ hîc memorantur ad triginta, possunt quidem tribui aut in *carnes & pisces*, aut in *herbas & fructus arborum*, nullo tamen ordine hîc rectè seruato, quo magis appareant ineptiæ huius coqui. Fingit autem Poeta, *ex improuiso se in hunc Epicureum incidisse, a quo percontatur rationem profectionis, festinatiq; reditus, ad quam ipsi reddendam nihil sibi esse otij respondet in acerrima & attentissima cogitatione versanti.* Narrat ei tamen, nescio quâ iactantiâ & fastu, *se vehementer expetere noua quædam & inaudita artis culinariæ præcepta scripto mandare*: quæ tanti facit ex minorum collatione: *vt Pythagoræ, Socratis & Platonis documenta longè ipsis cedere videantur*, argumento sanè huic sectæ valdè accommodato, quæ in voluptate censeat summum hominis bonum esse positum. Hæc autem doctrina videtur sumpta e cœna Nasidieni, quam Fundanius Satyr. 8. huius libri describit.

2. Ex ea responsione cognoscit Poeta cursum Catianæ cogitationis importunitate suæ interpellationis fuisse impeditum, ideoque illius peccati veniam petit, atq; illud eleuare facetè ridiculeq; videtur commendatione præstantis naturæ & artis: in qua quidem vtraque docet illum mirificè excellere: eamque ob rem perfacilè futurum, vt si quid fortè excidat

ex animo, in memoriam reuocaturus sit. Hoc autem enunciatur collatione parium, tanquam diceretur: *Quum bonitate ingenij non minùs sis praditus, quàm artis subsidio instructus, non tibi futura est difficilis auditorum recordatio*: quam certè laudem Catius agnoscit, in eandemque repetitionem se incumbere fatetur.

3. Proponitur quæstio de nomine & patria doctoris: à quo acceperat illa culinaria præcepta, sed respondetur e diuersis, *memoriter illa quidem recitatum iri, nomine tamen auctoris suppresso.*

4. Inirium repetitionis ducitur *a natura oui*, quæ primùm declaratur e forma, deinde minoribus, postremò efficientibus, *quòd ouа mensæ apponenda sint, quæ sint oblongâ figurâ: quia bonitate succi præstant rotundis, & ex sese mares excludunt.*

5. II. opsonium est *brassica*, quæ ex subiecto probatur, *quum in solo sicco nata sit*: deinde minoribus, *quia ei postponuntur hortensis & suburbana, vt quæ nimis irrigata & eluta nihil penè naturalis soli retineat.*

6. III. opsonium est *gallina*, cuius apparatus fit e forma coctionis & fine: *vt igitur eius carnes teneriores sint insperato hospiti tuo, faciliusq; mandantur, vino aquâ diluto maceranda sunt viuæ.*

7. IV. est *fungorum*, qui ex aduersis subiectis declarantur: *quòd ex pratis sumti sint optimi, aliunde verò allatis malè tutum est vesci.*

8. V. est *mororum* ex effectis, *quòd illa manè decerpta, & antè cœna appositа salubritatem corporibus astate afferant.*

9. VI. est *mulsi*, quod e distributione triplici materiæ declaratur, prima ex *melle* & *vino austero* reprehenditur ex effectis: *quòd ieiunas venas obstruat, alvum sistat: potus verò mulsi ex melle & leni vino salubrius sit, præsertim sumtus ieiuno stomacho: sed quod tenuibus paratur ex aqua pura & melle temperatum*, quod Græci *μελίκρατον* vocant, *non improbatur.*

10. Sequentia quatuor opsonia describuntur ex efficientia *molliendæ & soluendæ alui*, *vino præsertim Coo conditа.* Sed loco primi poema Q. Sereni Samonici medicinale habet in præcepto de ventre molliendo:

Quodq; satis melius verbis dicemus Horati,
Mugilis, & viles pellent obstantia concha.

11. Distinctio est *testaceorum* e subiectis comparatè tractatis, *vt murex Lucrinus anteponitur Baiano: ostrea item Lucrina præferuntur ijs, quæ capiuntur in Circeo mari*: deinde *echini in Miseno: pectines in Tarentino præstant etiam alijs.*

12. Noster Catius, vt præcepta culinariæ iam tradita & sequentia magni & acuti ingenij esse ostentaret, instructorem conuiuij describit *experitiâ internoscendi* primùm *genera saporum alia ab alijs*: deinde *languentem conuiuæ appetentiam iucundo cibi apparatu, naturaq; ipsius conuenientе excitandi.*

13. Memorat deinceps aliquot ferinæ genera e subiectis & aduersis: ac primùm *sylvestrem aprugnam, qualis capitur in Vmbria optima est: palustris, qualis est in agro Laurenti, mala.* Quàm autem rectè, viderint Itali Physici.

14. Præceptum de *capreis* diuersè enunciatur, si hoc modo perficias: *Illæ bestiæ, quamdiu pampini vigent in vinetis, & illis vescuntur, vtiles quidem sunt ad esum: sed alio tempore minimè sunt tales.* Idem Galenus in 4. de victus rat. in morbis acut. comment. & 3. de aliment. facult. quod est admiratione magis dignum, scribit autumni tempore carnes vulpium, quam diu vuis vescuntur, gratissimas esse, & ob id a venatoribus Græcis tum etiam capi solitas.

15. Hic delectus *leporina* non placet hodie subtilibus palatis, sed lumbus leporis, quem nos Galli *rable* vocamus, in pretio est.

16. Vide quantum sibi hic glorioſus coquus sumat spiritus ex hac culinaria: *dum se primum deligendi delicatos cibos auctorem & apparandi artificem iactat: vt reliquis superioris ætatis Catillonibus, liguritoribus, popinonibus palatum præ suo planè obstupuerit.* Constat hoc enunciatum e genere efficientium, vbi tamen quædam latet vis collationis.

17. Exemplo singulari Catius reprehendit quosdam opsonatores: quod enthymematicῶς & contractè sic potest iudicari: *Nullus condiendi cibos peritus in vno illorum genere solùm versatur, vt qui novit tantùm pisces bono vino & oleo perfundere.*

18. Aliud traditur præceptum *de ratione crassum & asperum vinum extenuandi* ex aduersis: *qui sub dio noctes & dies aliquot vinum crassum & neruis infectum relinquit; illud extenuat & corpori reddit salubre: qui contrà illud per linteum exprimit & transfundit, vel alio modo; illius vires frangit ac debilitat.* Quàm autem rectè hic conuiuij exstructor, sublatâ & abrogatâ lege *τῦ σανπίζειν οἶνον*, quâ veteres vtebantur, suam sanciat, *οἶνον πῶλαι ἢ οἰνόπλαι πέινωσι.*

19. Aliud est præceptum, *quo præscribitur ratio medicandi vino turbido ac debili* ex efficientibus. *Id autem fiet, si commiscueris facem vini austeri & robusti cum Surrentino vino tenui: deinde si vitellum ouі columbini infuderis & bacillo diligenter agitaueris. Vis enim illius vitelli detrudet, quicquid est fæculentum in fundum dolij, atq; ita vinum & liquidius & melius fiet tali commixtione.* Apertè Poeta superbiam huius coqui illudit, quum experientiâ quotidianâ œnopolarum comperiatur, id fieri ex aliquot albuminibus ouorum in dolium iniectis, virgâque confusis & agitatis.

20. De roborando potoris stomacho & cibos fastidiente iam suprà institutũ hæc ad verba, *& quibus assis*, &c. sed nunc resumtum enunciare *προκαταλαμβανῶς* videt ex aduersis: *stomacho nimiâ potione & crapulâ grauato: orexis edendi & bibendi facilè de integro excitatur squillis & & cochleis Africanis, pernâ, intestinisq; assis & fartis* quæ potius sunt *φαρμακα ἀπροόπαλα*, *crapulam, ebrietatẽq;, argentia, quàm alimenta. Contrà lactucis idem stomachus obtunditur & debilitatur: quia hæ post immodicam vini potionem & dapes ventriculo innatant, nec subsistere possunt ad concoctionis facilitatem*: vnde cruditas, mille morborum mater, existit.

21. Approbatio est præcepti e maiorum collatione: *quòd stomachus sic languens & nauseans ad cibos magis recreetur malis immundè paratis, quàm bonis & lautè instructis.*

22. Redit ad *conditionem iuris*, quam attigerat etiam antè ad hunc locum, *quibus est ius aptius, &c.* & nunc explicat distributione è causis: *quòd vnum sit simplex ex oleo solo: alterum compositum ex vino, muriâ, herbis, croco & oleo Venafreno.*

23. Hoc genus edulij, quod alieno loco instituitur ad irritandam gulam, non ad ornatum mensæ secundæ, declaratur primùm alternâ cõparatione imparium: *quòd poma Tyburtia bonitate saporis cedant Picenis: atq; hæc vicissim ab illis conformatione &*, tanquam diceres, pulcrâ facturâ *superentur.*

24. Discrimen *racemi Venusini & Albani* eodem comparationis genere pronunciatur, quo poma antè: *vua*, inquit, *Venusina melius conseruatur in ollis testaceis condita. Vua autem Albana melius appenditur in tigillis adium, & fumo induratur: ita diutius vua passa permanet.*

25. *Κοσμολογίαι* nostri coqui arguitur maximè hac insolenti prædicatione: *quum ille sibi attribuit inuentionem condiendi Albanam vuam cum alijs Picenis, & face, piperẽq; album purgatum per incerniculum cum nigro sale.* Deinde quoque arrogat *inuentionem apponendi singulis conuiuis*

tale

tale conditum: hoc autem est depromptum e topico efficientium per se.

26. Commendatio est superioris inuenti & conditionis e disparatis: *quòd tantus sumtus sit valdè inutilis, appositioq; maiorum ferculorum in angustis catinis inepta, quum paruo languens appetentia excitari, & tales missus vasis decentibus circumponi possent.* Et certè hoc præceptum frugalitatis est vtilissimum longeque verissimum, licet ad ostentationem superioris inuēti videatur comparatum.

27. Postremum est præceptum *de immunditia fœtoréque supellectilis accuratè vitando, quibus afferuntur magna stomachis conuiuarum fastidia*: sed quæ caussâ remotâ facilè cauebuntur, *si minister manibus vnctis ac immundis calices, vel lutulenta vasa ijsdem lautis non tractet.*

28. Facilitas seruandæ munditiei in triclinio & supellectile demonstratur adiunctâ sumtus dignitate, & ex eodem loco etiam turpitudo declaratur, *si solum triclinij vario marmore distinctum lutulentis scopis verruur, si purpureæ quoq; vestes inuolucris tororum illotu imponuntur.*

29. Talis negligentiæ reprehensio enunciatur comparatè, *quod hæc sit tantò iustior, quantò cura horum & sumtus minor videatur.* Confirmatur autem æquitas reprehensionis e dissentaneis, *quòd hæc non possit cadere in tenues, sed in diuites, qui summâ curâ maximoq; sumtu sibi parant omnia.*

30. Ad extremum Poeta rogat Catium facetosâ vrbanitate, *vt se deducat ad ipsius magistrum, qui fuit*, vt quidam suspicantur, *Nasidienus*: cuius postulati ratio prior est e diuersis: *Licet mihi memores fideliter, quæ tu acceperis a tuo magistro; ego tamen non multùm proficio istâ commemoratione.* Altera est ex adiuncta *viuæ vocis virtute actionisq; dignitate, quæ negligitur iam spectata, sed magni fit ac desideratur nondum conspecta.* Id ferè est ingenium hominum, vt præsentia parui pendant, absentia summè desiderent.

31. Idem postulatum postremò declaratur ex fine, *quòd tantoperè cupiat audire talem magistrum, vt ex eo diuina benè viuendi præcepta haurire possit.*

Enarratio Grammatica.

Vnde & quò.] Vsitata est occurrentibus huiusmodi percontatio, sed tamen in principio Protagoræ aditus quæritur prior, deinde reditus: *ὦ φίλε Φαῖδρε, ποῖ δὴ καὶ πόθεν; ô amice Phædre, quò tandem & vnde?* nempe tendis & venis, vel inuersè ad interrogationem nostri Poetæ, vndè Catius venit, & quò se hinc agit? Horum verborum ellipsis arguit vtriusque festinationem & rogantis & rogati, vt ex altera ellipsi perspicitur, tibi respondendi non est mihi tempus, nec vacat audire te, nedum tibi respondere.

Catius.] Huius Catij Insubris Epicurei fit mentio lib. 15. ad Fam. Catium. Ab hoc etiam Catio Insubre, vel more Græcanico, Insubro (Græcè enim Straboni dicuntur *Ἰνσυβροι*) Virgilius creditur habuisse gustum doctrinæ Epicureæ, sicut a Scirone Mediolani: quod solum fuit natale illi Catio Insubri.

Aucnti ponere.] *Οὗτος δὲ Κάτιος ἤδη πολλάκις ἐνεδείξατο πολλὴν ἐπιστήμην τῶν πεμμάτων, ἐμπειρίαν τε ὀψοποιικὴν πρὸς τὴν σώματος εὐεξίαν*, ideoque dicitur libros quatuor scripsisse de rebus Physicis, atque de summo bono. Itaque *auenti ponere* valet, qui aueo & cupio mandare scripto & literis consignare nouam doctrinam & artem præceptis institutisque Pythagoræ, Socratis, & Platonis longè antecellentem. Verùm de Pythagora Samio lege lib. 8. Diogenis Laertij & de Socrate lib. eiusdem 2. & Apologiam Xenophontis contra ipsius accusatores Anytum & Melitum. Postremò de Platone eiusdem Diogenis l. 3. vel potiùs opera ipsius, & Seruium in Aeneid. 6. vers.

Musæum ante omnes: medium nam plurima turba
Hunc habet, atq; humeris exstantem suspicit altis.

Hîc annotat interpres, Platonem ab humerorum latitudine dictum. Athleta enim fuit, qui post omnium victoriam se Philosophiæ dedit.

Tempore læuo.] Læuum tempus dicitur intempestiuum, inopportunum & incommodum.

Des veniam bonis.] Est antimeria, pro benignè ignoscas, vel pro tua bonitate & facilitate.

Si intercideris.] Pro hoc Cicero dicit, si quid tibi exciderit 2. de leg. vt alij, excidit mihi nomen illius, vel beneficium, & Virgilius labi ex pectore, pro obliuisci. Notandum hîc est præterea, *nunc* de præterito dici, pro *modò*, vt *mox* de futuro.

Siue hoc.] Quidam putant pronomine *hoc*, recordationem & ipsius doctrinę demonstrari, & memoriam illius, siue naturalem, siue artificialem significari: alij verò scientiam rerum naturalium vel popinalis artis præceptionem indicari.

Mirus vtrò ij.] Hic ablatiuus est caussæ, pro, non solùm mihi propter excellentem tuam naturam, sed etiam propter peritiam rerum videris mirabilis.

Quin id.] Hæc particula, *quin*, ferè habet in affirmatione sibi annexa, *pol & hercle* apud Plautum: *hercle, quin tu recte dicis*, item, *pol, quin certa res est.*

Erat curæ.] Nempe mihi Catio. Hoc autem Græci efferūt *τοῦτο μοι ἐπιμελὲς ἦν, ἢ ἐπεποιήμην ἐπιμέλειαν τοῦτο*, *curabam, hoc agebam, vel in hoc ipsum certe curâ & cogitatione totus incumbebā*, quomodo præcepta retinerem animo omnia subtiliter & acutè priùs a doctore disputata.

Vtpote res.] *Διαλεκτικῶς ἢ ἑρμηνευτικῶς* intelligenda est hæc vox, vt sit, curabam id, quo pacto cuncta tenerem, id est, res subtilis difficilisque perceptionis ac comprehensionis, quæ oratione tenui & exigua fuerant priùs explicatæ. Eiusdem facultatis sunt hæ voces Græcè, *ἤγουν, ἤτοι, ἄλλως ὅτι*, pro, id est, nempe, nimirum, quibus rarò vtitur Cicero, & sæpiùs in affirmatione aut caussæ redditione, vt 2. ad Attic. Epist. 39 *Ea nos non pertimescamus, vtpote qui nihil contemnere solemus*, id est, quia, vel propterea quod. Similis fuit admonitio de *nempe* Satyra proximâ.

Ede nomen.] id est, profer in medium nomen doctoris & patriæ, vel appella vtrumque nominatim. Edere autem nomen interdum Liuio est imponere nomen, quod videtur hîc reticeri propter odium, quo secta Epicurea vbiq; flagrabat.

Longa quibus.] Non conuenit inter auctores, vtra oui forma, oblongáne, an rotunda præstet saporis gratiâ succiq; facultate ad mares excludendos. Hæc autem de re Aristotelis sententia est lib. 6. de hist. animal. *ἐστὶ δὲ τὰ μὲν μακρὰ ἧττον ὀξέα τῶν ὠῶν θηλέα. Τὰ δὲ στρογγύλα ἧττον πιεμφέρειαν ἔχοντα πρὸς τὸ ὀξὺ ἄρρενα. Ex ouis quidem, quæ sunt longa & acuta, fœmellæ excluduntur, sed ex rotundis & orbiculatis ad partem acui solitam masculi.* Plinius contra citans hunc locum l. 10. c. 52. *Quæ oblonga sunt ouorum, gratioris saporis ὀνχυμώτερα ὡς putat Horatius Flaccus: fœminam edunt, quæ rotundiora gignuntur, reliqua marem.* Cum auctore benè conuenit Colum. l. 9. c. 5 *Quam volet quis quã plurimos mares excludat, longissima quæq; & acutissima ouã subijciet; & rursus, quum fœminas, quàm rotundissima.* Quidam putant *callosa*, de putamine oui duro, quod Græcè dicitur *ἐλυθρὸν ἢ ἔλυφος* intelligi debere, vt Poeta consentiat cum Aristotele: alij interpretantur de albumine oui, quod Græci dicunt *τὸ λευκὸν*, quod facile ob-

ducit callum coquendo, vt vitellus τὸ ὠχρὸν τῦ ὠοῦ ἢ τὸ ξανθὸν ὠοῦ, *a colore flauo vel aureo.* Hîc equidem existimo potiùs ornithotrophis & auiarijs quàm Philosophis & alijs scriptoribus fidem habendam esse, qui longo huius rei vsu & experientiâ confirment, hanc vim excludendi vel marem vel fœminam pendere e seminis conditione, non e figura quum pro certo constet, hanc naturâ esse rotundam ex ipso vitello: albumen verò esse magis ductile in ipso enixu, ideoque mutari in aliam ἐξ εὐλοιᾶς τῆς ὠοτοκίας ἢ ἀυρέας ἢ σφιγθείσης, *e genere pariendi ouum vel laxo vel stricto* pro habitu gallinæ, situ, & facilitate pariendi. *Callosa cohibent marem vitellum*, Acron interpretatur, fortem & durum vitellum ova rotunda constringunt, vt quæ sint longis duriora.

Caule Suburbano.] Merus est Poetæ mycterismus in hunc Epicureum tam insulsa docentem: quò enim brassica in ficcioribus agris nascitur, eò magis nidorulenta & nitrosa solet esse. Itaque insuauior est palato: de quo monent Columel. lib. 11. cap. 3. & Palladius: Eamque ob rem in solo pingui & irriguo serendam, vt dulcior sit.

Elutius.] Id est brassica suburbana sit, ex opinione huius imperiti olitoris, nimiâ irrigatione & ablutione insipidior. Est autem eluere lauando aliquid purgare & dissoluere.

Vespertinus.] De hoc Hellenismo dictum est copiosè Ode 2. l. 1. & Epod. 16.

Subitò oppresserit.] Pro subitò Cic. adnectere solet τὰ ἀπροσδόκητα, *improuisè & improuisò*, incautos, oscitantes, imprudentes, nec cogitantes, nec opinantes opprimere. Terent. interdum sine his, vt Adel. Act 4. Sc. 1. *Et illud vos nullâ aliâ causâ tam malè vdi, nisi quia propè est: quod si abesset longiùs, priùs nox oppressisset illic, quam huc reuerti posset iterum.* Valet igitur τὸ si oppresserit, si tibi ex improuiso & insperatò superuenerit hospes. In his tamen nulla verbi vis significatur, sed in hoc lib. 2. de diuinat. Ciceronis significatio vehementior & acerbior ostenditur, *quomodo terrâ oppressus potuit viuere.*

Mersare Faler.] Id est macerare vino austero aquâ diluto, vt tenerior ac mollior fiat, quomodo salsamenta macerantur aquâ.

Responset.] Antimeria est pro malè respondet, id est, resistat, & difficilè mandatur & comminuatur duritiâ resistente. Hîc fortassis τὸ *malum* non incommodè interpreteris per parenthesin & interiectionem indignationis: quomodo Donatus explicat in Eunuch. Act. 4. Sc. 7. v. 10. qui, malum! hij? & in Phor. Act. 4. Sc. 5. v. 11. *Quid tua, malum, interest?* itaque locus nostri Poetæ potest Gallicè reddi. *Tu feras bien aduertis de lui atiendrir & mortifier vne poulle toute viue dedans vn gros & fort vin meslé, de peur, qu'a la malencontre elle ne resiste aux dents en la machant.* Sed super hoc Hippocrates diuinus videtur cupiditatem tenerarum carnium hominibus reprimere lib. 2. de Diæta: vbi teneritudinem carniũ existimat esse gradum ad putredinem: quæ quamuis dentibus mansu faciliores & gratiores videantur, & Galenus dicat τὸ ἧττον σύνθετόν τῦ προσφάτου, *repositum concoctu facilius, quàm quod est recens iugulatum*, malus tamen inde succus in venas receptus est auctor prauarum affectionum. Locus autẽ est ad hæc verba: Τὰ πρόσφατα παντὸς ἰσχὺν πλείονα παρέχεται τ' ἄλλων· διὰ τὸ δὲ, ὅτι ἔγγιον τῦ ζῶντός ἐστι· τὰ δὲ ἑωλα ἤδη σαπρὰ διαχωρέει μᾶλλον τ' προσφάτων, διότι ἔγγιον τ' σαπιδόνος ἐστί· id est, *Plus roboris afferunt corporibus omnia recentia, quam alia: quia propiùs absunt a viuente. Pridiana verò & vieta facilius egeruntur, quàm recentia: propterea quòd ad putredinem accedunt propiùs.* Τὰ δὲ πρὸ μίαν ἡμέραν ἢ δύο τιθέμενα μᾶλλον τὸ σφαγιάσαι καὶ τὸ ξῶον, ἑωλα καλέεται· *carnes vnum aut alterũ diem seruate post animal iugulatũ dicuntur hesternæ & pridianæ.*

Fungis.] Ἐπιστομίζει πάλιν τ' Ἐπικούρειον, qui, quòd præferat fungum pratensem aliis, id est, syluestribus, mirum se præstat fungum: id est, saruum & insipidum. Solum enim prati est vliginosum, frigidum, quod nihil potest nisi subnigrum & graueolens exsudare. Itaque fungi pratenses sunt de genere τῶν μυκήτων φλεγματικῶν. Qui verò nascuntur in montibus inter iuniperos, præstant alijs, & sunt ἀβλαβέστατοι καὶ βρώσιμοι, innoxij & edules: de quibus lege Ruellium lib. 3. c. 114. Dioscor. lib. 4. c. 83. Galenum de facultat. aliment. l. 2. c. 69. Plinium l. 22. c. 23. quicquid tamen hi dicant, malo assentiri Nicandro in Alexi. qui scribit μύκητας ἢ μύκησι σύμμικτα λυκὸν χθονὸς· *fungos esse malum terræ fermentum.* Apud tamen veteres fungi bene conditi inter epulas exquisitas numerabantur, de quibus Cic. Epist. 15. lib. 9. *Quum verò præfectus aberit, ad fungos me tuos conferam.* Idem Epist. 25. lib. 7. ad verba: *Lex sumtuaria.*

Moris.] Simili superioribus insulsitate (a qua tamen eum liberabit interpretatio τῦ *prandia* per antecœnam, initium cœnæ siue primum missum, vt mox dicetur: quod videtur innuere τὸ πρόσω, vnde τὸ *prandium* creditur deflecti, sicut ex Eustathio patefiet pòst.) Catius notatur, quum inducitur præcipiens de prandio moris claudendo, quum axioma sit Catholicum in arte sanitatis tuendæ ἐνφθαρτα πάντα in ieiunis stomachis subijcienda cibis alijs, & protinus intumescere, nisi ingeras cibum alium: de quo lege Plin. l. 23. c. 7. Galen. lib. de alimento boni & mali succi. Καρωτὸν δὲ τὸ μορέας λυπηρὸν τὸ ἰσχνὸν ἐνφθορὸς, ἰσχνοστόμαχος· *aluum subducit, si maturus fuerit satis, corruptu facilè, stomachum debilitat*, nisi paulò ante cæteros cibos sumatur, moxque deambuletur. Dioscor. l. 1. c. 181. Præterea τὸ *morum* a Græco inclinant, μαῦρον, quod est Hesychio & Suidę τὸ ἀμαυρὸν, obscurum & nigrum per aphæresin τῦ α, qui fructus ab alijs meliùs ἄβρωτον ἢ συκάμινον, vt pro arbore, *morea* ἢ συκάμινος, quàm μόρος dicitur, estq; Theophrasto τὸ ἀλογώτερον φρόνιμον, quòd tardissimè germinet ad euitãdam aeris inclementiam, & per antiphrasin districho videtur dici ab Alciato:

Serior at morus nunquam nisi frigore lapso
Germinat: & sapiens nomine stulta gerit.

Quidam τὸ *finiet prandia moris*, interpretantur nullis alijs cibis vesci æstate in prandio, nisi moris nigris: qd interpretationis genus non equidem sequi velim, & qui huius auctores fuerunt, non legerunt l. 3. Iusti Lipsij antiq. lectio. vbi pererudite, meo iudicio, interpretatur τὸ *prandia* per antecœnam & promulsidem: facit enim ibidem tres cœnæ partes, id est, missus: *quorum primum antiqui dixerunt antecœnam siue gustationem, siue gustum: secundum, in quo præcipui & lautissimi cibi, cœnam: tertium, in quo bellaria, mensam pomorum, siue mensas secundas*: deinde subijcit: *Catium voluisse initio cœnæ ponenda mora esse*, sed tunc non erit locus ironiæ in rectè præcipiendo: moribus tamen Gallorum mora non solent apponi mensis vespertinis. Cibi autem, qui statis diei horis olim sumebantur, Græcis nominibus ex Eustathio statim initiò Odyss. sic possunt distingui. τὸ πρωϊνὸν ἐμβρωμα ἰκμαλέστατα ἀκροδίσμος, διὰ τὸ οὐ δυνάττω βρέχειν ἢ προσιέσθαι ψωμούς: *matutinus cibus vocatur teniacula: non enim buccea in vinum puriter intingebantur & admittebantur.* Solet etiam dici διανηστισμὸς vt sequens cibus, ἄριστον, *prandium*, δειλανὸν ἢ μεσημβρινὸν βρῶμα, *merenda*: deinde δεῖπνον, *cœna*: postremo δόρπον, *comessatio* a cœna: vide rationem singulorum ibidem. Τὸ δὲ prandiũ Plutarchus deflectit a πρόσω, *paulò antè*, sed Isidorus ex eo, quod ad edendum sit paratum.

Ausidius.]

Aufidius.] Quamuis hydromeliti & œnomeliti sua cuique sit laus, suaque vtilitas, tamen dum Catius anteponit dulcem aquam mulso, non potest non videri gloriosus ostentator & ridiculus de œnomelite, quòd hîc fit minoris. Talis est prædicatio apud Plinium lib. 22. cap. 24. *Mulsum ex vetere vino vtilissimum, facillimèque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex austero factum non implet stomachum, neque ex decocto melle, &c.*

Mulso.] Id est, vinum melle conditum concorporatur, nec implet stomachum, appetendi reuocat auiditatem cibi, aluum mollit, corpora auget: quæ sumta sunt e lib. 5. cap. 16. Dioscor. οἰνομέλι διαφέρει τὸ ἐκ τῦ παλαιοῦ οἴνου καὶ αὐστηροῦ καὶ μέλιτος καλοῦ γινόμενον. reliqua lege ibidem, *præstat mulsum e vetere vino austero & bono melle confectum.* Commendatur tamen mulsum e Massico & melle Attico hoc Martial. distichо:

Tam bene rara suo miscentur Cinnama nardo:
Massica Thesæis tam bene vina fauis.

Pertinet ad hunc locum quæstio quarta cap. 12. lib. 7. Saturnal. Macrob. *Cur, Disari, ita mel & vinum diuersis ætatibus habentur optima? mel, quod recentissimum: vinum quod vetustissimum? vnde est illud prouerbium, quo vtuntur gulones. Mulsum, quod probè temperes, miscendum esse nouo Hymettio & Falerno vetulo. Propterea, ille inquit, quia inter se sunt ingenio diuersa. Vini enim natura humida est, mellis arida. Nam quæ vdanda sunt corporis, vino fouentur: quæ siccanda, melle detergentur. Igitur longinquitate temporis de vtroque aliquid exsorbetur, vinum meracius fit, vel acrius & ita mel succo priuatur, vinum aquâ liberatur.* De hydromelite vide cap. sequens lib. eiusdem, ac de variis eius condiendi rationibus. Gorræum in defunct. Palladium & Columel. lib. 12. cap. 22. Hoc autem tanti fit a Catio διὰ τὸ εὐπόριστον αὐτὸ εἶναι, *quia est facilè paratu,* εἰ μὲν λειολίαν ξηρὰν καὶ συλληρὰν ἔχεις, *si es aluo astrictâ.* De qua sic Hippocrates ὁκόσοισι νέοισιν ἔσσιν αἱ λειολίαι ὑγραί εἰσι, τοῖσι τοιούτοισιν ἀποψηφάσασι ξηραίνονται. ὁκόσοισι δὲ νέοισιν ἔσσιν αἱ λειολίαι ξηραί εἰσι, τοῖσι τοιούτοισι πρεσβυτέροισι γινομένοισιν, ὑγραίνονται, quod Celsus ita vertit: *quibus iuuenibus fluxit aluus, pleruncq; his in senectute contrahitur: quibuscunq; autem in adolescentia fuit adstricta sæpè in senectute soluitur:* vnde perspicis τὸ ὑγρὸν opponi τοῖς ξηρῷ καὶ συλληρῷ. Ego, qui hos scripsi commentarios, in hac nona ætatis decade, nondum sensi talem alui vicissitudinem, omnes iam prætergressus sic ætates, vt postremam attigerim aluo semper astrictissima: vnde tandem incidi in bubonocelen inguinis sinistri ex summo egerêdi & perpetuo conatu & contentione, quam auxit anno 1585 mihi Metas proficiscenti equitatio in mulo succuturæ durissimæ: præsertim quum is vrgeretur ad præeuntes assequendos passu illius consueto & vi fracto.

Mitulus.] Inter pisces aluum mouentes numerantur quidem a Celso libro secundo cap. 7. cochleæ, garum sallamenta, ostrea, pelorides, echini, musculi, & omnes ferè conchulæ, maximeque ius ipsarum, quæ propterea dicuntur ab Athenæo lib. 3. οἰνοίλια, *demulcentia aluum & molliter ducentia:* quod fit, dum illic morantia expellunt: sed hîc mitulus non memoratur: quem quidam putant Græcè dici μύαινα ἡ μῦν, qui, vt pecten nascitur in arenosis. De his testaceis lege Plin. 32. cap. 9. Variè autem inscribitur, interdum enim *mytilus*, interdum *mytilus.* Ita varia est scriptura in mytilus, pro, curtatus in illo versu Idyl. 11. Theocriti.

Αἰ ἦ τι λῆς με νῦ αὐτὸν ἀμ' ἀεπολέοντα διδάξαι,
Τλίνα τὰν μιτύλαν δωσῶ τὰ διδακτρά τοι ἐγώ.
Quòd si quid me vnà & ipsum caprarium velu docere,
Illam cornibus mutilam capram tibi dabo pro Mercuriali.

Vbi quidam putant scribendum μυτίλαν, vnde vox Latina manauit, mutilus, a, um: ita Scholiastes interpretatur κερῶν, cornua non habentem.

Lapathi.] Dictum est Epod. 2. ad hæc verba *Aut herba lapathi est,* quid sit hæc herba, & vnde dicatur? Vox autem est Græca, pro qua Latini dicunt *rumex,* cuius omnia genera vim habent ventris soluendi: de quibus vide Plinium, l. 20. c. 21. & Galenum: ac præsertim illorum decoctum *in albo Coo,* subintellige *vino,* vt hîc passim in Massico, Cæcubo, Falerno, Chio, Sabino, &c. Epitheton *breuis* adsignificat ὀξὺν λαπαθὸν ab acumine foliorum sic nominatum. Præterea distinguit hoc ab hippolapatho, maiori lapatho satiuo. De conchyliis quoque dictum est in Gramm. 2. Epod. Addam tantùm e 2. de Diuinatione Ciceronis ostreis & conchyliis omnibus contingere, vt cum Luna pariter crescant, pariterque decrescant. Item e lib. 20. c. 7. Agellij, ostrea, vt alia quædam tenuia, ex succa esse Lunâ senescente. De murice diximus Ode decimâ sextâ libri 2.

Peloris.] Peloris ponitur a quibusdam inter ostreas, sed Plinius lib. 32. adscribit in genera cancrorum pelorida & champelorida, & Aristoteles ἐν ἄμμῳ γίνεσθαι, *in arena nasci* dixit. Nomen verò inuenit ab ingenti & inusitata magnitudine, & quasi monstrosa: τὸ γὰρ πέλωρ δεινὸν est Iliad. β. *draco immanis*: quod tribuitur Giganti, & Iliad. γ. vocat πελώριον ἄνδρα *virum admirandum.* Martialis cótra opinionem Iul. Pollucis videtur dicere l. 6.

Tu Lucrina voras, me pascit aquosa Peloris,
Non minùs ingenua est & mihi, Marce, gula.

Ille enim ponit *Peloria* inter edulia piscis probata. Quum autem Martialis pelorida vocat aquosam, videtur illius carnem, vt nimis flaccidam notare, firmitateque reliquorum conchyliorum carentem: quod fanè scripsit quorundam opinione, non satis expertus.

Ostrea Circeis Misenorum.] Seruius in hunc Geor. 1. v. *Pontus & ostriferi, &c.* citat hûc locum, & annotat: sanè secundùm artem hæc ostrea, ostreæ dicimus: nullum enim habet Latinitas nomen animalis, quod neutrius sit generis, sicut Græcè τὸ λεπτὸς ἡ τὰ λεπτέα, licet Horatius dixerit *Ostrea Circeis, &c.* & Iuuenal.

Grandia qua mediis iam noctibus ostrea mordet.

quos tamen possimus Græcè loquutos accipere. Ita enim dicunt τὸ ὄστρεον, ἡ τὰ ὄστρεα, de cuius vocis etymo lege notas in Gram. Od. 29. l. 3. de ostro sub initium.

Echini.] De hoc genere cancri satis dictum est in Gramm. 5. Epod.

Pectinibus.] Hi pisces sunt de genere τῶν ὀστρακοδέρμων ζώων, testaceorum, & Græcè dicuntur λεπάδες θαλάσσιαι, quos Plin. l. 9. c. 29. vocat pectunculos. *Loligo*, inquit, *etiam volitat extra aquam se efferens,* cuius in Satyr. 4. l. 1. meminimus ex alio loco Plinij: idem & pectunculi faciunt sagittæ modo, ita dicti, quod conchas habeant pectinatim striatas. De his vide Arist. de hist. Anim. l. 4. c. 4. & Athenæum l. 3.

Patulis.] Hoc epithetum interpretatur Græcum ἀνεπτύχοις, quo ibidem Aristoteles vtitur, τῶν δὲ διβύρων τὰ μὲν ἐστιν ἀνέπτυχα, *ostreorum bivalvium quædam sensim aperta & explicata*, vt pectines & musculi. Locorum autem, vbi fit piscatus talium conchyliorum, vide descriptionem apud Topographos, Strab. Mesam, & Plinium.

Molle Tarentum.] De hoc repete, quod dictum est Od. 28. lib. 1. Referendum est tamen hoc *molle* ad delicias & luxuriem loci, vt inde cognoscetur, & ex Epitoia.

Ciceronis 12. l. 7. ad Famil. Trebatium: *Mirabar, quid esset, quòd tu mihi literas mittere intermisisses: indicauit mihi Pansa meus, Epicureum te esse factum. O castra præclara! quid tu feciſſes, ſi te Tarentum, & non Samarobrinam misissem?* Gall, *vide de Sainquentin, ou de Cambres.*

Artem canarum.] Quam Græci vocant coniunctè λευκοποιικὴν τέχνην, cuius nemo debet ſibi ſumere ſcientiam, niſi pleniſſimè tenuerit ſaporum diſcrimina, & ſubtilitate palati diſtinxerit, ac prætereà illud Plutarchi e Sympoſ. 1. problem. 2. τοῖς μὲν ὀψοποιοῖς καὶ τραπεζοποιοῖς σοφόλεξα μέλει, τὶ πρῶτον, ἢ τὶ δεύτερον, ἢ μέσον, ἥτε λοιπὸν ἐπάξειν. *conditoribus opſoniorum & menſarum inſtructoribus magnæ curæ debet eſſe, quid primum, vel quid ſecundum, vel quid medium, vel quid poſtremũ appoſituri ſint.* Hoc autem indicant verba, *tenui ratione & exactâ*, pro ratione bene ſubtiliterque initâ & ſubductâ: vnde quę dapes elixæ ſoleant eſſe ſuauiores, quàm aſſæ, intelligetur. Sic enim poterit ex Ichthyopolio piſces importare domum, & ſcienter parare: vt conuiuæ ad intermiſſam vel ſatietate, vel faſtidio comeſturam, tali condimentorum varietate invitati, ſeſe referant, in cubitumque puluino & cubitali ſuffultum reponant. De hoc autem ſitu accumbentium dictũ eſt in Gram. Od. 27. lib. 1. Prætereà quæ præceſſerunt opſonia, videntur quibuſdam τὰ προδεῖπνα, quaſi diceres, anticænia, ſicut quæ ſequuntur, τὰ ἐπιδεῖπνα, poſtcænia, vel ſecundariæ cænæ.

Vmber.] De Vmbria lege Plin. l. 3. c. 14. quam Grammatici notãt παρὰ τὸν ὄμβρον, *ab imbre*, alij verò ab vmbra montium.

Iligna.] Ab ilice deflectuntur iliceus, iligneus & ilignus. Glandis autem ilignæ meminit Plinius lib. 16. cap. 5. quomodo Agellius iligneas coronas dicit lib. 5. cap. 6. vnde perſpicies, cibum & victũ antiquiſſimum fuiſſe querceum & iligneum, non apris ſolùm, verùm etiam hominibus. Ex hoc victu corpus reddirur torosius ac ſolidius, caroque gratioris ſaporis: quam iuuat plurimùm aſsiduus aprorum ſylueſtrium motus in locis ſiccis: contrarium accidit paluſtribus qui ex aquatilibus herbis victitant, & in otio & volutabro verſantur: vnde caro horum eſt quaſi fungoſa, iners & inſipida: de quo lege Columellam lib. 7. cap. 9. Illa verò ſylueſtris aprorum adeò firma & ſolida eſt, vt ſuo pondere curuet catinos conuiuatoris, qui ſolet præhumidam & inertem carnem vitare, qualis eſt apri Laurentis. Syntaxis autem verborum eſt, Aper Vmber, & nutritus glande iligna curuet lances illius, qui vitat & faſtidit carnem apri pinguefacti in otio & inertia.

Carnem, &c.] Hanc vocem notat Donat. in Hecyr. Act. 3. Sc. 4. bifariam, eò primùm, quòd careat animâ, & propriè eſt mortuorum: vnde carnifices dicti, quòd carnes exhomine faciãt: deinde poteſt in hac voce r ꝑ d poni, vt caro ſit dicta, quaſi cado, vt Virg. *belloq; caduci Dardanidæ*, quòd iam ſcilicet ſine anima ſit & cadat. Longè aliter Iſidorus ſentit, cuum velit appellatam carnem a creando, & eam intelligi ſolùm, quæ viuit. Probabilior mihi videtur illa Donati ſententia: inde cadauer & cadaueroſa facies, ꝑ funeſta, fœda & auerſanda: vnde ſunt Gallis illa conuitia in obſcœnas mulieres, *vieille charongne, ceſte voirie*: & Germanis inexſecrabiles homines, *ſchelmen*, vt Epiſt. 2. l. 1. oſtendetur, Deo fauente. Fuit autem Laurentum Latii oppidum Lauinio & Oſtiæ conterminum.

Viuus.] Viua ponitur a Virgilio Geor. 3. quum iubet paſtum copioſum obijci iuvencis, inter velcas & edules herbas:

Interea pubi indomitæ non gramina tantùm,
Nec veſcas ſalicum frondes, vluamq; paluſtrem,
Sed frumenta manu carpes ſata.——

Quidam exiſtimant hanc herbam eſſe τὸν φακὸν Dioſcoridis τὸν ἐπὶ τῶν τελμάτων, σύζυσπᾶται ἢ ἐπὶ τῶν στασίμων ὑδάτων, *lentem paluſtrem, & inueniri in ſtagnantibus aquis.* Prætereà deſcribi βρῦον ὂν ὅμοιον τῷ φακῷ, *muſcum eſſe ſimilem lenti*: qualem equidè vidi præberi aliquando domeſticis porcis, ſed aquâ coctũ & furfure miſtum quam Galli quibuſdam in locis vocant *nentille*, quaſi *lentille*. Alij tamen putant eſſe maiuſculam herbam e loco Virgilii 2 Aeneid.

Lin oſq; lacu per noctem obſcurus in vlua
Delitui.

quod veriſimile eſt ex hoc verſu Ouidij:

——*in medio torus eſt de mollibus vluis.*

De arundine verò nequeo quicquam tale proferre, niſi ex ea Dioſcoridis coniectura, qui vnum arundinis genus πολύσαρκον ἢ ποτάμιον, id eſt, *multicarne & fluuiatile* facit, illud eſſe dixerimus veſcum & edule.

Vinea.] Triplex hìc poteſt amphibolia notari, vt primùm vinea de vineto, non de ipſa vite: deinde capreæ de hœdis, non de capreolis & clauiculis vitium intelligatur: poſtremò particula negandi conſtruatur cum verbo, *non ſubmittit*, minimè verò cum epitheto, *edules*. Itaque dicemus, vineta non ſubminiſtrant hyeme pingues hœdos: quia tum ſunt macilenti, ſed quum pãpinoſæ ſunt vites. Capreas edules Græcè interpreteris λοπαδίας ἐδίμους, τροφίμους καὶ βρωσίμους, id eſt, *Capreas veſcas & aptas eſui.* Gall. *Cheureus bous a manger.* Prætereà edulis deflectitur ab edo, es, pro quo etiam Grammatici notant aliquando μᾶλλον κατ' ἀνάλογον dici edilis in eodem ſignificatu.

Fœcundi.] Aptiſſimum epithetum: hanc enim feram reperias ferè prægnantem, ac ſæpiùs quotannis fœtificantem: de cui⁹ fæcunditate lege Herodot. in Thalia, & Phyſicos de promiſcuo ſexu ac de ſuauiori parte illius in eſum, Terentij pulpamentum Act. 3. Sc. 1. Eunuchi, contra præceptum huius Catij coqui parùm hìc ſapientis. Repete ex Epod. 2. rationem vocis, λαγωὸς ab Euſtathio prolatam & reliqua de hoc animali, & quam de huius carne Cato maior habuerit opinionem, lege Plutarch. in vita ipſius. Sed locum tibi, vt te hoc leuem labore, referam, qui eſt ſub finem: αὐτῷ δὲ γεγραμμένον ὑπόμνημα εἶναι, καὶ τοῖς πρὸς τοῦτο θεραπεύειν, καὶ διαιτᾶν τοὺς νοσοῦντας οἶνον μὲν ἀδέκοτον διατηροῦν ἀδένα, τρέφων δὲ λαχανοις, καὶ σκυμνίοις νηοσσὸν ἢ φάσσαν, ἢ λαγῶ, καὶ γὰρ τοῦτο κοῦφον εἶναι καὶ πρόσφορον κοιλίαις, πλὴν ὅτι πολλὰ συμβαίνει τοῖς φαγοῦσιν ὀνυπνιάζεσθαι. τοιαύτη δὲ θεραπεία καὶ διαίτη χρώμενος, ὑγιαίνων μὲν αὐτὸς, ὑγιαίνοντας δὲ τοὺς ἑαυτοῦ διεφύλαττεν. *Cato Maior admonebat filium, vt ſibi caueret a medicis omnibus, a ſe conſcriptum cõmentariũ, quo familiã agrotantẽ curaret, & rationẽ victus præſcriberet, nullâ quemquam inediâ conſeruando, ſed oleribus & carnunculis alunatu, aut palumbis, aut leporis nutriendo: hoc enim eſſe leue & ſalubre agrotãtibus, præterquàm, quòd his veſcentes vexantur inſomniis: tali medicinâ, victuſq; ratione vtentem ipſum rectè valere, ac ſuorum valetudinem tueri.* Cato inter olera primum commendationis locum braſſicæ dabat, vt Plinius ſcribit lib. 20. cap. 9. & nos iam citauimus in Gram. Satyr. 2. huius lib. Eódem nos vocat Epigramma Martialis lib. 3.

Inter aues turdus, ſi quis me iudice certet,
Inter quadrupedes gloria prima lepus.

Eódem denique Galenus invitat lib. 3. de aliment. facult. ſcribens ſanguinem leporis omnium ſuauiſsimum

vlsimum. Quod quùm ita sit, & carnem ipsius inde prorsus omnino constantem, existere talem necesse est: qualem certè suauitatem videtur mihi versus Aristoph. in Vespis Comœd. confirmare: *Δύο μυριάδες τῶν δημοτικῶν ἴσων εἰν πᾶσι λαγῴοις*: id est, 20000. *plebeiorum viuerent in omnibus leporibus*, id est Scholiastæ, *εἰν ἀγαθοῖς πᾶσιν, ἢ αὐτὶ τῦ εἰν τροφῇ*, id est, *in deliciis*. Hîc *τὸ Sapiens* non est intelligendum de familia Stoicorum, sed de illo, in quo eruditum ac subtile inest palatum ad delectum saporum, qualem se iactat in hac Satyra *Catius in sobrio*. Itaque hunc quidem versum Gallicè interpretor, *vn bon friant & conguoßant bien les saueurs des viandes cherchera le Rable dun bonlieurè auiourdhui, non parles esspantos.*

Piscibus.] Longè nobis admirabilior videretur hic sapiens coquus, si se primùm non gustando, sed percontando, vbi & quo pabulo hæc nutrita fuissent, eorumque habitus spectando, cognouisse naturam & ætatem ciborum prædicaret.

Sunt quorum.] De hoc locutionis genere monuimus in Gram. Od. 1. l. 1. sicut de crustulis Sat. 1. l. 1.

Maßica.] De hoc etiam vide quod dictũ est in Gram. Od. 1. lib. 1. De vinis autem cœlo sereno supponendis, maximeque Italicis, lege Plin. l. 14. & Athen. l. 1. Ac præterea de consuetudine vini crassi & turbidi, quale diximus Od. 7. l. 1. Massicum fuisse, sacco lineo percolandi, vide problema Plut. ad id institutum. Plaut. in Pseud. vtitur hoc genere vini, non tamẽ transfusione attenuati ad immensam ipsius voraginem & gurgitem indicandum, qualis erat Pseud. stomachus. SI. *Credo equidem potesse te scelus Maßici montis vberrimos quattuor fructus ebibere in hora vna.* P S. *Hyberna, addito.*

Lino.] Intellige colum lineum & saccum vinarium, per quem vinum transfunditur, vt liquidius ac purius fiat, quod Catius damnat. Si verò malis legere *limo*, hanc sententiam habebis: mixtâ fæce vini Falerni vitiari austeritatem Massici, non corrigi, vt Catius docet a nonnullis falsò existimari. Prodest quidem fæx Falerni mixta vino Surrentino, vt ex tenui fiat robustius. Quod autem Surrentinum sit tenue, duo proximè citati auctores ostendunt. Sed de Surrẽto Campaniæ oppido vide Plinium lib. 3. cap. 5. Mela tamen lib. 2. cap. 4. scribit: *Optima Lucaniæ loca, sinus Puteolanus, Surrentium, &c.*

Quatinus] I. quia in fundũ descendet, & illic voluẽdo trahens secum fæcem & sordes confusas residebit.

Marcentem &c.] Pro hoc & altero, quod præcessit modò *languidum recreare* Seneca in disputat. de prouidentia dicit, *pigritiam stomachi nauseantis erigere*. Sic Suetonius, vt noster Poeta, loquitur, *marcescentem adhuc stomachum pridiani cibi onere*. id est, Gallicè *pour auoir trop mangè le iour precedant l'estomach en est & tout laschè & desaillam.*

Squillis.] Squilla est piscis e genere *μαλακοστράκων*, id est, *molli crustâ tectorum*: de quo vide Athenæum lib. 3. vbi dicitur *Caris*, & hoc nomen videtur inuenisse *παρὰ τὸ λάφα, ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῦ σώματος ἡ κεφαλὴ καταλαμβάνει, a capite, quòd maximam corporis partem caput obtineat* Alii putant a Caribus populis nominari. Sed de squilla & pinna vide Plin. lib. 9. c. 42. & 51. Oppianum l. 2. Tullium 2. de nat. Deorum. Sed vt te hoc leuem labore, verba huius subscribam: *Pinna verò (sic enim Græcè dicitur) duabus grandibus patula conchis, cum parua squilla quasi societatem coit comparandi cibi. Itaque quum pisciculi parui in conchas hiantem innatauerint, tum admonita a squilla pinna morsu, comprimit conchas Sic dissimilimis bestiolis communiter cibus quæritur: in quo admirandum est, congressúne aliquo inter se, an iam inde ab ortu natura ipsa congregatæ sint.* De cochleis Dioscor. l. 2. c. 9. & Arist. l. 4. hist. anim. vbi genera cochlearum dicuntur *τρομβώδη*, & *turbinata* vertuntur a Gaza.

Nam lactuca.] De hac planta lege Dioscor. l. 2. c. 166. & Plin. l. 19. c. 8. quæ ex hoc cognoscitur nacta nomen suum, ab vbertate soporiferi lactis. Græcè *θριδὰς ἢ θριδακίνη*, fortassis, si esset mihi coniecturæ locus & vires ipsius ferrent, *παρὰ τὸ τὰς τρίχας λάκνειν*. Ex hoc autem loco constat, lactucam postremis mensis apponere veteres consuêsse, vt soporiferam. Ideò Moretum Virg. hoc habet:

Gratáq; nobilium requies lactuca ciborum.

Idem quoque Martialis l. 13.

Claudere quæ cœnas lactuca solebat auorum,
Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?

Confirmat pentametrum Martial. Plutar. 8. Symp. quæst. 9. ad verba *εἰ γὰρ κολάζειν ψυχρὰς τραπέζας*, &c. quas enim vocant frigidas mensas, ante ostrea crudam lactucam, vt concoctu facilem, pro vltimis apponunt. Primas autem mensas Latini hodie acetaria vocant. Floruerunt hi auctores, Martial. sub Domitiano, Plut. sub Traiano ferè æquales.

Pernâ.] Perna propriè dicitur de pedib⁹ porcorum, vt petaso de coxis eorundem: quæ partes Gallice nominantur, *les pieds de pourceau & iambons*. Præterea ex Nonio intestina olim dicebantur hillæ, & hoc deflectitur Festo, ab hira, quod erat veteribus intestinum ieiunum: alij ab hillo re minima, quale dicitur Hir, quod est cauum mediæ volæ monstrari solitum ad indicium nihili, vnde prouerbium, *ne hillum quidem*. Quidam putant hilla esse intestina farta, & salsica dici, Gallicè, *saulsices.*

In morsus.] Id est, in minuta frustula concidebantur, & sic apparabantur vel cum pipere, vel aceto, vel sinapi assa vel elixa ad exercitandam omnibus crudis appetentiam, ingluuie hesternæ cænæ, vel præsentis vsu immodico deiectam.

Popinis.] Quidam legunt in popinis mundis disiunctim, & tum interpretantur de popinis nobilium diuitum, quæ solent nitidiores & mundiores esse, quàm publicæ. Caussam verò hui⁹ lectionis accipiunt ex hoc versu, *Magna mouent*, &c. Sed prior lectio magis probanda est, tùm propter vim argumenti antè notatã, tùm propter figuram mox notandam. Definiunt autem Gramm. popinam, locum, in quo publicè & delicatè parantur & venduntur opsonia Gall. *Cabaret*, Græcè, *τὰ ὀπτανεῖα, ἢ μαγειρεῖα*, culinæ: atque iidem notant dici a popa, qui est victimarius & cultrarius, qualem Suet. scribit Caligulam se præstitisse per sæuitiã extremam c. 32. in ipsius vita, *Admotâ altaribus victimâ, succinctus poparum habitu, elato altè malleo, cultrarium mactauit.* Sic Propertius lib. 4.

Succinctiq; calent ad noua sacra popæ.

Quod pingui mero.] Inepta quibusdam videt interpretatio huius secundi iuris condiendi ex permutatis epithetis pingue & dulce: quòd semper pingue attribuatur oleo, nunquam vino nisi vitiato. Ideoque sæpè in Plinio hæc, pingue oleosum & oleaceum reperiunt geminata. Quidã putant, hanc ineptam verborũ permutationem a Poeta facetè & consultò inductã, vt imperitia Catij & obliuio opponeretur omnib⁹ irridẽda. Potest tamen ferri hæc dulcedo tributa oleo, & explicari de integritate & bonitate olei, quali suprà Sat. 3. suadebat caules vngi, non eo oleo, cuius odorem nequeas perferre. Non minùs tolerabile videbat pingue vino attributũ, si illud interpreteris vel de musto, vel *περὶ οἶνον ἐπιτηδείου, de vino nõ mutato*, nec quod in vappã degenerauit, & qd docebit tẽperare oleo, vel cõtrà.

Muriáque.] Hæc vox, vt Græca ἅλμη, mihi videtur deflecti a mari, & ἀπὸ τῆς ἁλὸς, & definiri ab Hesychio ὁ τῶν ἰχθύων ζωμὸς, *ius piscium & liquamen*, & aqua salsa, cuius est triplex distributio apud Iul. Scaligerum virum doctissimum exercitatione 303. Prima conflatur e sale & intestinis, & *garum* dicitur, quod generatim Dioscorides sumit lib. 2. cap. 34. de quo liquamine & ipsius pisce lege Plin. lib. 31. c. 7. & 8. Altera est muria e sale & viru piscium maceratorum. Tertia est nõ exquisita, sed ex fæce muriæ, quæ Plinio dicitur alex: Horatio alec liquamẽ piscium, quod nomen legit per aspirationem. Plures vide differentias gari in definitionibus Medicis Gorrei.

Quâ Byzantia putruit orca.]Longè hîc præstat orcam interpretari de fictili vase angusto ore & amplo vẽtre, quàm de pisce Balænis infesto, vt scribit Plin. l. 9. c. 6. cuius tam densa, tamque dura est caro, vt impatiens sit macerationis & liquoris. Sententia igitur erit: Requiritur hæc muria, vel hoc garum, quod fluxit & liquefactum est e thynno, ac multò magis e scombro, quos pisces Byzantii Constantinopolitani macerant & condiunt, ac putere faciunt in testa marina: quomodo loquitur Nasidienus Sat. 8. huius libri.

Hoc vbi.]Intellige vinum pingue mistum muriâ Byzantia, & erucâ, inulâ & croco confusum, vt prescribitur Sat. huius l. 8. Rectè ædhibetur crocus huic compositioni: πρόσος γὰρ πᾶσι τὸν Διοσκορίδην ἀκριβέστατός ἐστι μετὰ γλύκεος πινόμενος, *crocus enim e Dioscoridu sententia, arcet crapulam cum passo & vino dulci sumtus*, quod legere possis l. 11. c. 25. vbi reperies Κορύκιος scriptum per ι in penultima deflexum a *Coricus* promontorio & antro Cilicię, croci nomine celebrato, non procul a Crambusa insula: de quo vide Strab. lib. 14. Nõ autem solùm crocus vino dulci miscebatur ad tale ius condiendum, sed ad theatrum etiam illâ misturâ spargendum, vt Domitius annotauit in hunc versum Epigram. l. 8. ad Paulum de Phiala apud Martial. *Pallida, quam rubri diluit vnda croci.* Vbi hic locus citatur.

Venafrena.] De Venafro dictum fuit Od. 6. l. 2. cuius oleum vult compositioni præterea immiscerì: quod etiam Sat. 8. præscribitur:

His mistum ius est, quod prima Venafri
Pressit cella.

Bacca oliua.] Gaza in Cat. Maiore ad hæc verba, *tanquam in arborum baccis*, ὥσπερ ἐπὶ τῶν ἀκροδρύων, quo nomine intelliguntur, quæcunque habent in ambitu lignosum putamen.

Picenũ.] Picenum est regio Italiæ, hodie dicta *Marcia Anconitana*, de qua Strabo l. 5.

Vennucula.] Hæc vox inclinatur a Venusia, ideoque reperitur scripta *Venucula* lib. 3. cap. 2. Columellæ, vbi est simile huic documentum: *Item* inquit, *quarum vuæ temporibus hyemũ durabiles vasis conduntur, vt Venucula.* Similiter quoque Plin. lib. 14. cap. 2 *vuam Venuculam oliis aptissimam.* Sed gemino *n* scribit hic εἰς πλεῖν ἔκτασιν *ad extensionem.* Hunc autem locum citat Hieronymus Mercurialis lib. 4. cap. 11. de vuis palearibus & fabrilibus: *Vt dolia vinorum ad fumum ponebant antiqui, præsertim Massilienses, quo citiùs vetustescerent, ac innoxia magis redderentur, ita verisimile est, illos vuas fumo exsiccatas conseruare potuisse, atq; ob id fabriles nuncupasse*: quam rem videtur Plinius l. 14. c. 1. non obscurè expressisse. Locum leges.

Hæc ego.] Hi tres versus clariùs resoluendi sunt: *ego primus inueniar hanc vuam cum malũ, & fæcem, alec, piper album cum sale nigro increium circum posuisse puris catillis, vt cuiq; conuiuæ suus apponeretur catillus mundus & tali iure onustus.* De alec, vt, de pipere & sale vide Plin. l. 31. c. 8. Horatius & Plautus vsurpãt τὸ *alec* genere neutro, sed Plin. fæm. Quod autem ad eiusdem significationem attinet, probo illorum opinionẽ, qui cum Prisciano cẽsent piscem esse: sed fæcem & alec dicit, pro pisce fæcatum, id est, fæce conditum & liquefactum, & in liquamen falsum conuersum, ὡς ἓν διὰ δυοῖν, *tanquam vnum per duo.* De pipere albo vide Dioscoridem l. 2. c. 18. & Mathiolum in eundem.

Incretum.] Id est, purgatum, & a suo furfure separatum incerniculo. Flexa autẽ hæc vox est ab incerno, expurgo & separo.

Dare millia.] Ellipsis est substantiui sestertiũm vel nummorum.

Pisces vrgere.] Apponere magnos & latos pisces in angustis catinis, Gallicè, *de seruir de grands poissons en de petits & estroicts plats, il fait aussi grand mal au cœur de boire en des coupes sales.* Pro cratere quidam legunt cretere, & interpretantur cretereim e Nonio, situlam, quæ vetustate sæpiùs est putris, ruinosa & limosa, & ita polluit manus puerorum tangentium. De verbo, *liguit*, aliàs dictum est. Scobes autem, vel hic scobis est minutissimum quodque ramentum, vel quod facit serra vel terebra, vel quodlibet aliud instrumentum, vel secando, vel atterendo ad exsiccandos soli humores effusos, vel ad explicandas eiusdem pauimenti lacunas. Alij putant esse ferreum instrumentum ad eradendas & tergendas sordes e pauimento marmoreo.

Quantus.] Id est, quantulus sit sumtus, & quàm exiguus in his emendis, quæ quum negliguntur, ingens est dedecus?

Tén' lapides.] Est ellipsis verbi, decẽtne conuiuatorem immundis scopis e palma verrere, & purgare marmoreum pauimentum, & emblematis distinctum, & sordidis toralibus imponere splendidas vestes? Sic veteres vel cœnaturi, vel dormituri sua cubilia stragulis textilibus, vel purpureis insternebant, vt constat e Tuscul. item e Catullo de Pelei & Thetidis nuptiis:

Purpureâue tuum consternens veste cubile.

Lapides varios.] Quidam putant legendum *Parios*, id est, marmoreos: alij, lapides pretiosos catinis infertos, & ita palmam interpretantur manum: sed potiùs ad tropos, vt dicemus mox, referri debet: vt hic locus Petronij:

——Et dum varius lapis inuenit vsum,
Inferni manes cælum sperare iubentur.

Toralia sunt stragula ex herbis intorta, vluis, paleis illotis, quæ purpureis vestibus tegebantur, quomodo ex his versibus Ouidii apparet:

——in medio torus est de mollibus vluis,
Impositus lecto, sponda pedibusq; salignis.
Vestibus hunc velant, quas non, nisi tempore sacro,
Sternere consuêrant ——

Oblitum.]Pendet a suppleto, *tén' oblitum decet*, id est, immemorem, quantò minùs curæ & impensæ requirant hæc vtensilia memorata, tantò iustiorem fore tui reprehensionẽ, quàm si illa desiderarentur, nempe cari pisces & vina generosa, quæ non nisi diuites solent habere: quæ si non comparent, auaritiæ vitio illis vertitur. Pro *memori pectore* dicet Sat. 6. seq. propriè, *memori mente.*

Adde vultum.]Poetà respicit vel ad illud vulgò notatum, ῥᾴους φωνῆς μεῖζω ἐνεργείαν εἶναι, *viua vocu efficientiam maiorẽ esse*, vel ad illud Aeschinis de Demost. τίδη εἰ καὶ τῆς θυρίδος ἀκηκόειτε; *quid verò si belluam audisset in?*

Expli-

Explicatio Rhetorica.

Dialogismus est interrogantis Poetæ & respondentis Catii, quâuis hic, vt tertia persona, compelletur initiò.

b Hic agnosco synecdochen membri pro integro enunciaro, & ratione singulorum præceptorum, quæ tradentur posteà de arte culinaria: atq;, vt mea confirmetur opinio, citabo versum Virgil. e 3. Georg.

Morborum quoque te causſas & signa docebo.

Vbi causſæ adiungitur significatio tuæ qualitatis perpetua comes. Ita causſa primùm cur pecus corrumpatur, est illic vipera vel coluber latens in ovili, & virus aspergens pecori: deinde signum veneni est pestis & scabies: est denique febris. Sic præceptorum signa non sunt in literis, nec in characteribus, nec in verbis singulis, quamuis hæc dicantur σημεῖα διὰ μνήμας in definitione nominis apud Platonem in Cratylo, simulacra, notæ rerum & signa: sed in pronunciatis & axiomatis præcipuè dicuntur vetsari hæc signa. Ex quibus Catius studet nunc culinariam artem conscribere & explicare. Non desunt tamẽ, qui signa sumant pro vocabulis Latinis, quæ Græcam Epicuri doctrinam interpretantur: quomodo loquitur Cic. lib. 1. de natura Deorum, agens περὶ τῆς κατὰ τὸν Ἐπίκουρον προλήψεως, *sunt enim nouis rebus noua ponenda nomina*: sed potior est tropi ratio.

c Allegoria est e metonymia efficientium pro effectis, atque inuentis a Pythagora, Socrate & Platone scientiis: sed est præterea in *Anyti reum*, periphrastica synecdoche generis pro Socrate accusato ab Anyto.

d Metaphora ab auspicibus pro intempestiuo & importuno, vt dextro pro contrario.

e Ironia est, quâ intelligit, Catium nihil aut parùm naturæ & ingenij bonitate & arte valere.

f Polyptoton est, ac præterea quædam ironia. Ex rebus enim contemplationis altæ, subtilis & raræ (quales ridiculè Poeta videtur affingere huic Epicureo Catio, quæ curam exactam & Philosophi subtilitatem requirant) vulgares, & cuique facilè occurrentes intelliguntur.

g Est hîc quædam generis synecdoche, pro magistro & præceptore.

h Hoc sumtum est ab homine pro forma & figura, ex Plinij auctoritate, qui l. 11. c. 37. scribit, faciem hominis esse propriam.

i Metaphora est quoque a participe rationis ad eiusdem expers, pro repugnet & resistat palato, insipidâ duritiâ hoc lædat: quomodo Sat. post 7. dicet. *Cupidinibus respondere*, pro aduersari.

k Metonymia est efficientis pro vehementi æstu caloris, & periphrasis temporis matutini & antemeridiani.

l Hoc videtur translatum e scriptis & libris: in quæ dicitur propriè mendum vel menda incidere: vnde illa, *mendosus librarius, mendosa historia, mendosè scribuntur*, ad significationem aliorum vitiorum, vt hîc ad vitiosam τῆς σύνθεσεως, id est, mulsi conficiendi rationem. Ita dicuntur conchylia *lubrica* μετωνυμικῶς, quòd soluãt aluum & fluere faciant, sic est loquutus Ode. 19. lib. 1. de vultu Glyceræ lubrico: vbi possunt consuli nostræ notæ.

m Periphrastica est synecdoche generis ἀντὶ τῆς ἀπατηνοποιητικῆς, ἢ μαγειρικῆς διὰ λαγωπαλίας. Est præterea προκατάληψις opinionis eorum, qui facilem instruendæ cænæ rationem existimarent.

n Sumtum quoque hoc est a piscatoribus, qui sigenâ & e verriculo pisces capiunt aquàm verrendo.

o Metonymia est subiecti, nempe mensæ & macelli pro piscibus ibi carè venalibus.

p Ex vno genere puto hîc varias operis dulciarij species contectas crustis significari, vt pemmata, tragemata, placentas, reliquumque opus pistorium & lactarium: de quibus lege Ioannem Bruerinum lib. 6. c. 7. de re cibaria,

q Metonymia est materiæ pro sacco & colo inde facto ad transfundendum vinum.

r Hoc sumtum est a rebus detritis & accisis, quæ reparari & redintegrari solent, vt annotatũ est in Rhetor. Odes 4. l. 1. de Musis recreantibus Cæsarem & ipsius copias.

s Procatalepsis est, atque vnà epanorthosis quędam, ne quis fortè putaret superiora edulia tantùm valere ad tollenda compotorum fastidia: ad quæ valent etiam sæpè vilissima quæque & immundissima.

t Videtur ab antistitibus, qui principatum tenent ordinis in statione, vel in incessu, vel in consessu, sumtũ, qualia sunt hæc, *præstare alteri suauitate dicendi, virtute, ingenio & alijs dotibus mentis & corporis.*

u Synecdoche est generis pro carnibus, piscibus, alijsque opsoniis clanculùm sublatis ab operis & ministris.

x Idem est tropus pro pauimento strato versicolori marmore: de quo lapidem varium hîc intelligendum esse monet locus Senecæ Epist. 8 lib. 1. *Hanc ergo animi & salubrem formam vitæ teneto, vt corpori tantum indulgeas, quantum bonæ valetudini satis est. Duriùs tractandum est, ne animo malè pareat: cibus famem sedet, potio sitim exstinguat: vestis arceat frigus: domus munimentum sit aduersus infesta corpori. Hanc vtrùm cespes exstruxerit, an varius lapis gentis alienæ, nihil interest: scito te hominem tam bene culmo, quàm auro tegi.*

y Metonymia est materiæ pro scopis ex ea contextis.

z Iocosa est ironia, quâ quum videatur ipsius doctrinam probare maximè, valdè tamen improbare intelligitur.

**a* Alia est procatalepsis eius, quod Catius opponere potuisset, se viâ ac ratione tradidisse artem opsonandi Poetæ, vt nihil supersit, quod ipse desiderare possit.

**b* Donatus in Heaut. Act. 1. Scen. 1. ad vers. *Tu illum nunquam ostendisti, quanti penderes*, propriè sic interpretatur, quanti illum faceres, deinde addit, tractum ab antiquis, qui ante signatam pecuniam, æs & argentum pendebant: vnde factum est, vt pro æstimare vsurpetur.

**c* Allegoria est vt bona e metaphoris notis, ad auctorem & inuentorem tantæ doctrinæ indicandum.

SATYRA QVINTA.

Hîc iniquæ veterum Romanorum artes, ex alienis incommodis sua comparandi commoda, valdè aptâ personarum fictione reprehenduntur à Poeta.

HOc quoq; Tiresia, præter narrata petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus atq; modis: quid rides? iámne doloso
Non satis est Ithacam reuehi, patriosq; b *Penates*
Aspicere? 2. c *O nulli quicquam mentite, vides, vt*
Nudus, inopsq; domum redeam, te vate: neq; illic
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus: atqui
Et d *genus, & virtus, nisi cum re, vilior alga est.*
3. Quando pauperiem, missis ambagibus, horres;
Accipe, quâ ratione queas ditescere. Turdus,
Siue aliquid prium dabitur tibi, e *deuolet illuc,*
Res vbi magna nitet domino sene: dulcia poma,
Et quoscunq; feret cultus tibi fundus f *honores,*
Ante g *Larem gustet venerabilior Lare dives:*
4. h *Qui quamuis periurus erit, sine gente, cruentus*
Sanguine fraterno fugitiuus: ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
5. Vtne tegam spurco i *Damæ latus? haud ita* k *Troiæ*
Me gessi certans semper melioribus. 6. Ergo
Pauper eris. 7. Fortem hoc l *animum tolerare iubebo:*
Et quondam maiora tuli. 8. Tu protinus vnde
Diuitias, m *arisq; ruam, dic, augur, aceruos.*
Dixi equidem, & dico: captes astutus vbiq;
n *Testamenta senum: neu si* o *vafer vnus & alter*
Insidiatorem præroso fugerit hamo;
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
9. Magna, minóre foro si res certabitur olim,
Viuet vter locuples sine natis, improbus, vltrò
Qui meliorem audax vocet in ius: illius esto
Defensor: famâ ciuem caussâq; priorem
Sperne, domi si natus erit, facundáue coniux.
10. Quinte puta: aut Publi (gaudent prænomine molles
p *Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum:*
Ius anceps noui: caussas defendere possum:
Eripiet quiuis oculos citiùs mihi, quàm te
Contemtum q *cassâ nuce pauperet: hæc mea cura est,*
Nequid tu perdas, neu sis iocus. Ire domum, atq;
r *Pellicula curare iube. Fi cognitor ipse:*
11. Perstа atq; obdura: ſ seu rubra canicula findet
t *Infantes statuas: seu pingui tentus omaso*
Furius hybernas cana niue u *conspuet Alpes.*
Nonne vides (aliquis x *cubito stantem propè tangens*
Inquiet) vt patiens? vt amicis aptus? vt acer?
Plures y *annabunt Thynni, & cetaria crescent.*
12. Si cui præterea validus malè filius in re
Præclara sublatus aletur: ne manifestum
Cælibis obsequium z *nudet te, leniter in spem*
aa *Arrepe officiosus, vt & scribare secundus*
Heres: & si quis casus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. Perrarò hæc bb *alea fallit.*
13. Qui testamentum tradet tibi cunq; legendum,
Abnuere, & tabulas a te remouere memento:
Sic tamen, vt limis rapias, quid prima secundo
Cera velit versu, solus, multisne coheres,
Veloci percurre oculo. 14. Pleruncq; recoctus
Scriba ex Quinqueviro cc *coruum deludet hiantem:*
Captatorq; dabit risus Nasica Corano.
15. Num furis? an prudens ludis me obscura canendo?
O Laertiade, quicquid dicam, aut erit, aut non:
Diuinare etenim magnus mihi donat Apollo.
16. Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
Tempore, quo dd *iuuenis Parthis horrendus ab alto*
Demissum genus Aenea, tellure; marîq;
Magnus erit; forti nubet procera Corano
Filia Nasicæ metuentis reddere ee *soldum:*
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit: atq;
Vt legat, orabit: multùm Nasica negatas
Accipiet tandem, & tacitus leget, inuenietq;
Nil sibi legatum, præter plorare, suisq;.
17. Illud ad hæc iubeo: mulier si fortè dolosa,
Libertúsue senem delirum temperet; illis
Accedas socius: ff *laudes, lauderis vt absens.*
Adiuuat hoc quoq;. 18. sed vincit longè prius ipsum
gg *Expugnare caput. Scribet mala carmina vecors?*
Laudato: scortator erit? caue te roget: vltrò
Penelopen facilis potiori trade. 19. Putásne,
Perduci poterit tam frugi, tamq; pudica?
Quam nequiêre proci recto depellere hh *cursu?*
20. Venit enim magnum donandi parca iuuentus,
Nec tantum ii *Veneris, quantum studiosa culinæ:*
Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel vno
De kk *sene gustârit, tecum partita lucellum,*
Vt canis, a corio nunquam absterrebitur vncto.
21. Me sene, quod dicam, factum est: anus improba Thebis
Ex ll *testamento sic est elata: cadauer*
Vnctum oleo largo: nudis humeris tulit heres:
mm *Scilicet elabi si posset mortua, credo,*
Quòd nimiùm institerat viuenti. Cautus adito:
Ne desis operæ, néue immoderatus abundes.
Difficilem & morosum offendet garrulus: vltrò
Non etiam sileas. Danus sis Comicus atq;
Stes capite obstipo, multùm similis metuenti.
Obsequio grassare: mone, si increbruit aura
Cautus vti velet carum caput: extrahe turbâ,
Oppositis humeris: aurem substringe loquaci.
Importunus amat laudari? donec, nn *obe, tam*
Ad cælum manibus sublatis dixerit; vrge, &
Crescentem oo *tumidis infla sermonibus vtrem.*
22. Quum te seruitio longo curâq; leuârit:
Et certum vigilans, quartæ sit partis Vlysses,
Audieris, heres: ergo nunc Dama sodalis

Nusquam

Nusquam est? pp vnde mihi tam fortẽ, tamq; fidelẽ?
qq Sparge subinde: & si paulùm potes, illacrymare.
est
Gaudia prodentem vultum celare sepulcrum
Permissum arbitrio sine sordibus exstrue, funus
Egregiè factum laudet vicinia. 23. Si quis
Fortè coheredum senior rr malè tussiet, huic tu
Dic, ex parte tua seruos fundi, siue domus sit
Emtor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
Imperiosa trahit Proserpina: viue, valeq;.

Analysis Dialectica.

QVemadmodum duæ personæ inducuntur inter se colloquentes, de via & ratione conficiendæ pecuniæ noscenda, *καὶ ἀδιαλείπτως καὶ ἀναμοχθήτως* eadem amissæ reparandæ renenda: ita duæ artes, Μαντική τε καὶ χρηματιστική notatur, vel potiùs earum abusus in Romanis maximè reprehenduntur. Chilon enim vnus e septem docet, *μαντικὴν μὴ ἐχθαίρε*, cui prouerbium senarium conuenit:

Μαντις δ' ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς,

quòd interpretatur Cic.

Bene qui conijciet, vatem hunc perhibeto optimum.

de quo optimo vaticinandi genere videl. 1. Cic. de divin. Ars autem quæstuaria ijs rebus exercenda est maximè, a quibus quærendis abesse omnino videtur turpitudo: sed de ratione ex legibus & contra leges diuitias parandi audiatur Theognis:

Χρήματα δ' ᾧ λιθέρι λιὰ σιὼ Διπῆ ἀνδρὶ γένηται,
Καὶ παθαρῶς, αἰεὶ λιὰ μονιμὸν τελέθει.
Εἰ δ' ἀδικῶς πα ρὰ καιρὸν ἀνὴρ φιλοπέρδελ θυμῷ
Κτήσεται, ἔθ' ὁρηψ πὰρ τὸ δίκαιον ἑλὼν,
Αὐτίκα, μὲν τι φέρειν πέρδος δοκέ· εἰς ὃ τελεύτιν,
Αὖθις ἔγενθο πακὸν. Θεῶν δ' ἐπέρτεχε νόος.
Cui diuinitus, iustè candideq; opes contingunt,
Illæ semper constanterq; permanent.
Quòd si quis iniustè alieno tempore & animo quæstus auido
Eas parârit: siue iurando contra iustum & æquum ceperit,
Statim quidem initio videntur prodesse, sed tamen
Nocent: mens enim Deorum est his superior.

Hæc autem consultatio Vlyssis & Tiresiæ *περὶ τῆς χρηματίσεδαι*, tragicum quoddam argumentum sapit hac vaticinij specie, atque videtur breui exordio, præparanti vatem ad prædicendum, & narratione præceptorum constare. Sed initiò Vlysses proponit *quæ via sit rei amissæ reparandæ*: quam Tiresias initiò recusat docere e factis Vlyssis diuersis: *Qui consilium petit, nec illud postea sequitur, apertè ludit consulentem, & impudens est, si ad eundem redit consilij caussâ: Vlysses igitur est irrisor impudens.*

2 Vlysses omnem consilij iterum dandi recusationem Tiresiæ adimit ex adiunctis, quæ a priore vaticinatione ipsi acciderant, & ita possunt iudicari: *Quicquid Vlysses priùs habebat & iure belli pepererat, naufragio perijt: quicquid etiam reliquerat domi vxori ac liberis, consumtum est a procis. Itaq; Vlyssi ineunda est omnis ratio tãta damna resarciendi*: complexio approbatur minorum collatione, *quòd vir inops, genere & virtute quàmlibet clarus, habeatur vbique contemtior abiectiorq; vilissimâ quaque re: Quare priuata sunt illi quærendæ opes.*

3 Iam Tiresias inopiam Vlyssis miseratus nouoque illius casu persuasus, aggreditur ad præcipiendum, quâ ratione factam bonorum iacturam feliciori nauigatione ille possit recuperare: *ac primùm* inquit, *hoc tuum erit studium atque delectus, vt ditissimi cuiusq; senis domum obserues, & in ipsius familiaritatem te minutis munusculis insinues.* Hoc consilium petitum est e Categoria subiectorum, vnde sequentia etiam præcepta ferè sumentur. Nam in talem domũ sic Vlyssem collimare iubet, vt nusquam alìò dimoueat oculos: sed imitetur apes & formicas *οἷς ἐστι ἑτέρῳ τοχασμὸς ἄλλοις, ἄλλο φρονεῖς, πλὴν ὅτι ἐπιχείρησαν ἅπαξ ἔργῳ* Quæ nusquam aliò collimãt, nihilq; aliud curant, nisi opus semel susceptum. Quàm autem studiosè in hanc debeat incumbere curam, primùm declarat minorum collatione: *quòd ille senex maiori obseruantiâ & studio sit ab eo colendus, quàm Lares ipsi atque Penates, quibus solent primitiæ frugum consecrari.*

4 Eódem consultor vocatur e loco diuersorum, *vt nunquam se honoris gratiâ abstrahat a comitatu diuitis senis, qualiscunq; ille fuerit, vir bonus vel malus, clarus vel obscurus, liber vel seruus, sanguinis purus vel homicida, sed illi semper adsit θεραπεύτης, tanquam alarius miles, modò talibus officijs spes sit augendæ rei familiaris.*

5 Ratio huius consilij displicet Vlyssi, quo iubetur hominem impuræ & seruilis conditionis honorificè domum vel deducere, vel reducere, vel, quocunque ire velit, diligenter sequi: cui officij generi demonstrat turpitudinem esse coniunctam ex aduersis & paribus: *semper*, inquit, *mihi vsui fuit & consuetudo cum optimis & præstantissimis quibusque viris, & cum his virtute certaui, quos tamen colui & amaui: itaque nec honestè in congressus improborum & obscurissimorum venire, nec eos non malè odisse ac fugere possum.*

6 Magni quidem certè excelsíque animi, æqui ac moderati illa fuit recusatio: sed quia obiecto paupertatis metu cœpit Vlysses statim labare, magis indicat inanem eius ostentationem, quàm veram ipsius fortitudinem: atque adeò hinc facilè constat, nihil tum Romæ honestas rei faciendæ artes valuisse. In priori certe sententia permansisset Vlysses, si Chilonem audire voluisset: *Ζημίαν αἱρῆ μᾶλλον, ἢ λέρδος αἰσχρόν· ἡ μὲν γὰ ἅπαξ ἐλύπησε· τόδε δια παντος. malis damnum, quam turpe lucrum: illud enim semel parit dolorem: hoc verò semper.*

7 Magnitudo periculi indicatur his verbis, in quo versatur is, qui ab honestate deficit ad talem vtilitatem: quod tamen e maiorum collatione confidit se fortiter subiturum:

8 Iteratur superius consilium *de captandis cautè testamentis senum* ex adiuncto perseuerandi studio in proposito.

9 Instruitur alterum præceptum & techna ex eadem Categoria subiectorum, diuersè tamen tractandorum: *vt e duobus opulentis litigatoribus defendendam eius caussam suscipiat, qui fuerit sine liberis, temerarius, scelere ac flagitijs contaminatus: Caussam autem alterius defendat, qui vir bonus fuerit, iustus litigator, ornatus vxore legitimâ, fœcundâ & masculâ prole.*

10 Ratio conueniendi huius senis & forma instituitur primùm ex adiuncta *honorij præfatione*, deinde ex efficiente: tum variis adiunctis & effectis defensoris futuri: postremò minorum contentione: *allectus sum*, inquit, *& attractatus in tuam amicitiam vi eximiæ virtutis tuæ, atque talem iuris ambigui intelligentiam habeo, vt illud trahere possim in vtramque partem: & exercitatus quoque ita sum in caussis fideliter agendis, vt offendantur oculi priùs mihi, quàm te finam vel tantillũ detrimentum vel ludibrium*

accipere ex hac lite. Hìc captator pollicetur captando ſtudium & operam ſuam per id velut iurans, quo nihil eſt hominibus cariùs, vt canit Catull. ad Quinct.

Eripere ei noli, multò quod cariùs illi eſt oculis.

idem in Caluum.

Ni te plus oculis meis amarem iucundiſſime Calue:

vnde ſumma ſignificatur captatoris diligentia & ſollicitudo, qui ob id ſic infert: *itaque illam crede mihi vni: cætera quietus & ſecurus eſto, me cognitore, rerumq; tuarum procuratore.*

11. Admonitio eſt Tireſiæ ex adiunctis, *vt neglectâ qualibet cæli inclementiâ, permaneat Vlyſſes in ſuſcepta diuitis ſenis defenſione obfirmato animo: ex qua toleratis a frigoru & æſtus ſibi mox colliget incredibilem calliditatis & ſolertia famam a cæteris litigatoribus, qui poſteà certatim patrocinium ipſius experent, ſuaq; negotia non ſine magna re ipſi credent omnia.*

12. Tertium eſt Tireſiæ præceptum & techna ex eodem topico, *vt e diuitibus deligat eum ad chrematiſticen, cui vnicus ſit filius, iſque valetudinarius & moribundus, quem manet opima, præclaraq; hereditas*: quod conſilium duplici fine illuſtratur: *non te oportet in amicitiam huius cælibis ſenis aperto cultu manifeſtáque obſeruantiâ ſtatim adrepere, ne, quâ mente, quo conſilio, quáque ſpe iſtud officij præſtes ei, animaduertatur & intelligatur: ſed ita tibi diſſimulanter faciendum eſt, vt tu in tabulis tua ſcribaris heres ſecundus & hereditatem filij mortui facilè cernas, de cuius ſpe perrarò quiſquam deijcitur, qui his veſtigijs inſiſtit.*

13. Diſſimulationis forma præſcribitur e diuerſis: *quamuis teſtator tradiderit tibi ſuum teſtamentum, vbi te ſcripſit heredem, legendum: noli tamen vel rogatus illud, niſi furtim, legere, quid in ſecundo verſu tabula cerata ſcriptum ſit, & remoueas a te tabulas. Ita minùs ille te ſuſpicabitur captatorem eſſe ſui.*

14. Superior diſſimulandi forma confirmatur exemplo, quo ſuadet Vlyſſi *diligenter prouidendum & cauendum, ne dum ſtudet captare ſenem a ſene teſtatore ipſe capiatur, vt captatori Naſicæ ſocero accidit a Cerano genero ſuo vafro & aſſluto cum maximo ludibrio.*

15. Ex obſcuritate proximi exempli Vlyſſes facetè conijcit, *Tireſiam aut numine fanatico & fatidico corripi, aut cauillari*: quâ tam ſiniſtrâ opinione leuatur ex efficiente talis exempli & præcepti, *quum illud acceperit ab Apolline: qui quod prædixit, vel futurum vel non futurum, id nunquam aliter euenire poteſt, atque proſpexit.*

16. Quia Vlyſſes pro fabula commentitia illud exemplum ac vaticinium ducebat, Tireſias cogitur id narrare, tanquam longè futurum: vbi Auguſtus primùm e procreante cauſſa prædicatur non ſine occulta animaduerſione: deinde gener & ſocer e factis deſcribuntur.

17. Quartum eſt præceptùm & techna ex eodē fonte deducta, quo tamen præter ſcopum principem, *qui eſt opulentus ſenex & delirus*, accedunt alii duo *mulier dolosa & libertus* præcipui huius ſenis miniſtri, *quos quidem omnes laudare præſentes decet, atq; abſentes*: cuiuſmodi conſilium Iſocrates dedit Demonico: Οὓς ἂν βούλῃ ποιήσασθαι φίλους, ἀγαθὸν τι λέγε περὶ αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐπαγγέλλοντας· ἀφ' ἧς γὰρ φιλίας ἔπαινος, ἔχθρας δὲ ψόγος. *quos vis tibi parare amicos, bene & honorifice de iis apud eos dicas, qui ſunt ipſis renunciaturi. Principium enim amicitiæ eſt laudatio, inimicitiæ verò vituperatio.* Confirmatur hoc præceptum fine, *vt ipſe vicißim ab illis laudetur.*

18. Idem illuſtratur collatione maiorum: *Conciliandæ quidem tibi eſt amicitia domeſticorū, qui & plus aliu poſſunt, ſed multò magis illa Domini, quod fiet, ſi omni ratione & obſequio ipſius libidini ſatisfacias: vel tuam ipſius vxorem illadas minimè rogatus.*

19. Vlyſſes reiicit conſilium, ὡς ἀλυσιτελῶς, ὅτι καλὸν, collatione maiorum: *quòd Penelope tam ſtudioſa pudicitiæ adhuc fuerit, vt iuuenibus integru, amantibuſq; formoſis nunquam ſui copiam fecerit, quamuis ipſe domo abfuit: multò igitur minùs decrepito ſeni faciet.*

20. Tireſias refellit, vel certè multùm extenuat argumentum Vlyſſis de tam conſtanti & diuturna vxoris caſtitate: primùm ex aduerſis *procorum nimiâ & illiberali parſimoniâ: pro qua ſi contrà largitate in vxorem vſi fuiſſent, & tanquam ariete duro murum illius ahenum percuſſiſſent, non dubium erat, quin facilè illum ſubruiſſent, locoſq; mulieris ſtatim expugnaſſent*, vt Medici loquuntur: deinde maiorum collatione confirmat, *quòd proci ambitioſiùs meſſam Penelopes conſectarentur, poliorémque ducebant, quàm ipſius venuſtatem*: tum idem refutat experientiâ, argumento aliunde ſumto, *is eſt*, inquit, *certus tibi ſenſus de continentia vxoris, qui ſolet eſſe optimo cuique marito*: ex hoc Phocylidis conſilio, μὴ προαγωγὸν γένου ἄλλοχον σὸν τέκνα μιαίνων, *ne perducas vxorem tuam liberis tuis notam inurens: Sed ſi illa oppugnaretur ampliſſimis muneribus ſenis, longè aliter ſentires*: quod poſtremum ſimilibus illuſtratur: *vt canis, vbi ad lanienam acceſſit, inteſtinaque ſemel illic guſtauit, vix, ac ne vix quidem, inde poteſt abigi: ſic vxor tua opibus ſenis ſemel capta, & illas ſecum partita, ab illo, tantiſper dum viuet, vix poterit auelli.*

21. Aliud & poſtremum eſt præceptum *de cauta capiādi ſenis ratione, ne idem ex ea, ſi importuna odioſáque foret, accideret Vlyßi, quod cuidam nimis officioſo heredipetæ meminit Tireſias, quum in vita eſſet, ab anu aſſluta euenisse: vt lege & conditione teſtamenti magis videretur captus & illuſus ab ea captator, quam contrà hac ab illo.* Ad hanc equidem parium comparationem arbitror variis cohortationem pertinere: quæ e diſparatis primùm inſtituitur: *Senex & anus diuites, neque nimiâ obſeruantiâ officióque moleſto colendi ſunt, neque captatores iiſdem oportet deeſſe vllo ſtudio, operâ & obſequio. Itaque vt gratiam vtriuſq; aucupentur, ſeruandus illis modus in factis dictisque omnibus, quæ in vtrúmque ab illis conferentur.* Deindè eadem admonitio illuſtratur ſimilitudine: *Vlyſſes partes callidi & aſſluti captatoris acturus eſt, ſi quemadmodum Dauus ille Comicus ſe gerere erga ſuum herum inſuenit, dum nihil, niſi ad arbitrium & nutum ipſius, obſequio ſeruili & timido hypocriticoq; geſtu facit: nihil, niſi ad interrogata reſpondet, nihil denique ab eo percontari audet: Sic Vlyſſes in præſtando ſeni officio & opera, dandóque conſilio & laudando oſtendat ſe moderatum, & laudationem perſequatur, donec ſenex ſignum dederit percepta lætitiæ ex ipſius laudatione.*

22. Ad extremum vates conſulit Vlyſſi ex factis & fine *vt ſi anteà probè functus ſit aſſentatoris & captatoris munere, non minùs ſolertem ſe dedat ad ſimulandum teſtatori deſiderium ſuum, ad illum mortuum lacrymis decorandum, ad funus egregiè faciendum, ad exequias denique omni ratione cohoneſtandas, vt ex officio tam pio & grato colligat ſibi totius vicinię commendationem: oſtendat ſe velle illum viuum & ſaluum, quem, ſi optata euenirent, non reuiuiſcere optaret.* Hoc certe conſilium grauiſſimum difficilimumque videtur obſeruatu ei, cui magnum contigerit bonum: e quo nulla fere capitur voluptas aut vtilitas, niſi cum aliquo amico communicetur: quomodo Cicero in Lælio refert dictum ab Archyta Tarentino: *ſi quis cælum aſcendiſſet, naturamq; mundi, pulcritudinemq; ſiderum perſpexiſſet; inſuauem illam admirationē ei fore, niſi aliquem, cui narraret, habuiſſet.* Itaque Pamphilus in Andr. Act. 5. Sc.

5. Sc. 5. exoptat sibi dari aliquem, cui impertiat sua gaudia. Idem facit Chærea in Eunucho Act. 3. Sc. 5.

23. Hoc quoque est hominis ad dissimulationē longè eruditissimi, *proponere coheredibus suis sortem, quæ ipsi cessit testamento, quàm minimo venalem, vel, si velint, etiam donandam.*

24. Tiresias fingit se reuocari a Proserpina imperatrice mortuorum, quorum vmbras illa non sinit, nisi in caliginosa nocte, quicquam effari: vnde coniectandum est, diluculum in propinquo tum fuisse. Quare vaticinandi finis sic factus est.

Enarratio Grammatica

Tiresia.] De hoc Tiresia vate & Vlyssis descensu ad ipsum apud inferos consulendum, lege librū Odyss. κ. sub finem, & lib. χ. initiò vnde disces prædictionem causſæ, cur ad tantam inopiam adactus sit Vlysses: quod in præsentia satis mihi est tibi indicasse: sed tamen aliquid de nomine & fabula Tiresię paucis perstringam ex Eustathio in locum priorem: vbi ita legitur: Οτι δὲ Θηβαῖος ὁ Τειρεσίας, λεκτέον ὡς παρὰ τὸ εἶρειν ἐτυμολογεῖται· ἢ παρὰ τὰ τείρεα, ὅ ἐστιν ἄστρα, λέγουσιν οἱ Παλαιοί. Veteres memorāt Tiresiam Thebanum fuisse, & a vaticiniis dicendis & a nunciis perferendis veritatem nominis, (vt Irin) vel ab astris inuenisse, atque cæcum fuisse. Φέρεται δὲ περὶ αὐτῆς μυθικὸς λόγος, ὅτι δράκοντας ἐν Κιθαιρῶνι μιγνυμένους εἶδεν, καὶ τὴν θηλειαν ἀνελὼν μετέστησεν εἰς γυναῖκα. εἶτα συνπατενεγκὼν μετὰ ἄρρενα, τὴν οἰκείαν φύσιν ἀπέλαβε. τοῦτον Ζεὺς καὶ Ηρα διαφερόμενοι περὶτὴν ἕλοντο, οἷα πεῖραν λάμνον ἑκατέρας φύσεως, εἰ ἄρα μᾶλλον τὸ ἄρρεν ἢ τὸ θηλὺ ἐνεργῆσαι γένηθεν. ὁδ' ἐγνωμάτευσε πῶς ἐμμέτρως, ὡς εἴπερ ὃν δέκα μοίρων εἶν τὰ τῆς τερπωλῆς, τὰς ἐννέα ἐμπλῆσε γυνὴ τέρπεσα νόημα. ἐφ' ᾧ ὠργισθεῖσα ἐπτύφλοι αὐτὸν. Ζεὺς δὲ δωρεῖτῆ τὴν μαντικὴν, ὡς ἔχειν ὅτῳ καὶ αὐτὸν ἀγαθόν τε καὶκακόν τε, τὸ μὲν τὴν μαντοσύνην, τὸ δὲ ἀλγεινὸν. id est, *Narratur de eo fabula, quòd, quum in Cithærone dracones vidisset commixtos & femellam occidisset, mutatus est in mulierem. Deinde aliquo post tempore delapsus & incidens in masculum, propriam naturam recuperauit. Iupiter & Iuno in contentione hanc delegerunt iudicem, tanquam vtriusque naturæ peritum, ex vtro maiorem cepisset voluptatem, e sexúne virili suo, an muliebri. Hoc igitur ille cepit consilium pro modo vtriusq; iudicandi, vt rei voluptaria in decem partes distributæ mulier animum oblectando nouem expleret: quâ re Iuno grauiter offensa illum occæcauit* (vnde σωιπλοχικῶς pro quovis cæco posteà citatus est, vt Iuuenalis versu postremo Satyræ 13.

——*Fallere lætus*
Nec surdum, nec Tiresiam quenquam esse Deorum)

Iupiter autem artem diuinandi donauit, vt hoc modo ipse & bono & malo afficeretur, diuinatione & cæcitate. Cicero l. 2. de natura Deorum annumerat huic Tiresię quattuor augures alios scientiâ res futuras prædicendi ac præsentiendi insignes, Mopsum, Amphiaraum, Calchantem, Helenum. Quantum autem ille primus valuerit vaticinandi arte, ostendit Sophocles in Οἰδιπ. Τυραν:

Τ' ἀληθὲς ἐμπέφυκεν ἀνθρώποις μόνῳ,
Ω παῖ τὰ νωμῶν Τειρεσία διδάκτατε,
Ἀρρητά τ' ὀρανίά τε, καὶ χθονοστιβῆ:
Tiresia inter homines soli est innata rerum verarum scientia,
O Tiresia, qui indicas & docenda & tacenda, & cælestia & subterranea spectas omnia &c: Iupiter tamen sibi diuinationem arrogat in fine Amphitruonis Plautini, quum monet, *mittendos esse omnes Ariolos, Aruspices, se, quæ futura & quæ facta sint, eloquturum*: quo suasu Amphitruo posteà dicit, *missum faciam Tiresiam senem*, de quo citat Donatus hos versus Lucillij Act. 2. Sc. 3. in descriptione senis cuiusdam, maximeque ad verbum *gemens*, quod annotat fieri ob continuam tussim: sic, inquit Lucillius, *Perditus ante fores autem & triclinij limina quidam Perditus Tiresiæ tussi grandæuus gemebat.* Plura in Eustathio lege de Tiresia ex Callimacho & Sostrato. De Vlysse autem quid amplius exspectas, quàm quod passim narratur ab Homero in vtroq; opere? nisi velis Charites Theocriti audire de ipso:

Εἰ μὴ φυλοπίδας προτέρων ὕμνησαν ἀοιδοί.
Οὐδ' Ὀδυσσῆς ἑκατόν τε καὶ εἴκατι μέλισσας ἀλαθεὶς
Ραῖτας ἐπ' ἀνθρώπους. ἄϊδλαν τ' εἰς ἑκατον ἐλθὼν
Ζωὸς, καὶ σιήλυγγα φυγὼν ὀλοσῖο Κύκλωπος,
Δυναὸν κλέος ἔσχεν ——
Si prælia maiorum non cecinissent Poetæ;
Neq; Vlysses, qui centum & viginti menses
Errauit per omnes gentes, & ad extremum
Descendit ad Orcum salvus, euitato sæui
Cyclopis antro, tam diuturnam obtinuisset gloriæ famam.

Hæc quoque respondet.] Hoc genus compellandi vatis est παθητικὸν & concitatum: ideoque valdè accōmodatum homini paupertatis metu cruciato & sperāti ad liberationem illius quærendam per terram & per mare simul: sic enim affici hominem discescendi cupidum docet Theognis:

Σπεῦδε καὶ ἠπὶρ λιπρὸς λίσηαι θοὸς, ὄντινα δαίμων
Γρόφρων εἰς μεγάλην ἄμπλακίην παράγει.
Καὶ οἱ ἔθηκε δοκεῖν τὰ μὲν ἢ κακὰ, ταῦτ' ἀγαθ' εἶναι
Εὐμαρέως· ἀεὶ δ' οὐ ῥηΐσιμα, ταῦτα κακά.
Qui festinat lucrum facere, propensa est fortuna
Ad eum inducendum in grauissimum errorem:
Illúmque eò adducit, vt facilè putet alia quidem esse bona,
Quæ sunt mala: alia verò mala, quæ sunt vtilia & bona.

Hanc quoque sententiam videtur Cicero expressisse 3. de Officijs ad hæc verba *Periclitemur, si placet, & in his quidem exemplis, in quibus peccari vulgus hominum fortasse non putat: quorum hoc vnum est de falso testamento L. Minutij Basilij locupletis hominis: vbi censet veras hereditates non sibi honestas videri, si sunt malis ipsis blanditiis officiorum; non veritate, sed simulatione quæsita. Itaque Solon illarum donationes nolebat suis legibus esse ratas*: de quo vide Plutarchum in ipsius vita. Hæc sunt præcipua vitia, quę Horatius facetè studet in Vlysse, id est, in hominibus Romanis sui temporis, notare.

Præter narrata.] Præter illam prædictionem mei reditus in patriam, quæ longè ante præsentem mihi a te narrata fuerat.

Quibus artibus:] Ἐξ οἵων τρόπων καὶ τέχνων, ἢ κατὰ τρόπους καὶ τέχνας τινάς, quod e litera videtur intelligendum, tanquam diceretur, quo iure, quáque iniuriâ illa hereditas amissa reparetur, aliaúe bonorum adeptio cernatur. Hîc res amissæ dicuntur, quæ consumtæ sint ac perditæ frequentibus Procorum & assiduis epulationibus & naufragiis. Aliter in iure *amittere res de manibus* significat vacuare manus Gallicè, *desesir.*

Dolosa.] Quàm insignis fuerit olim artifex dolorum Vlysses, dictum est Od. 6. l. 1. vbi vir duplex vocatur, ideoque satis cautus Tiresiæ videbatur in periculis omnibus declinandis, nisi patriæ posthabuisset immortalitatem.

Ithacam.] Cuius tanto desiderio visendæ tenebatur, vt sapientissimus ille vir dicatur immortalitatem repudiasse e lib.2. de legib. Ciceronis, & ex Odysseæ α desumto:

Αιεὶ δὲ μαλακοῖσι λιτὰ αἰμυλίοισι λόγοισι
Θέλγε, ὅπως Ἰθάκης ἐπιλήσεται, αὐτὰρ Ὀδυσσεὺς
Ἱέμενος καὶ λιασανδρ ἀποβρώσιμον αἶαν ἰδοίη.
Hs γάιης θανέειν ἱμείρεται.
Semper blandis & captiosis verbis Calypso
Demulcebat Vlyssem, vt Ithacam obliuione deleret:
Contrà ille exoptans videre fumum e patria exsilientẽ
Deliget mortem.---

Hæc dicuntur a Minerua precanti reditum Vlysi in in patriam a Ioue, qui detinebatur a Calypsone Atlantis filia in Ogygia insula mari cincta Idem ipse Cicero lib.1.de Orat. describit hũc virum & ipsius patriam: *cuius rei tanta vis ac natura est, vt Ithacam illam in asperrimis saxulis, tanquam nidulum, affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

Reuehi.] Ellipsis est præpositionis præponi solitæ nominibus propriis maiorum locorum.

Penates.] Hos Græci dicunt θεὸς πατρῴους, vt Ode 12. lib.1.de Laribus ostendimus etiam ex Virgilio Deos patrios nominari. Erant autem olim sui cuique penates domi: quorum etymon huiusmodi est Ciceroni lib.2.de nat. Deor. *Penates a penu dicti sunt. Est enim omne, quo vescuntur homines penus: aut ab eo, quòd penitus insident*, vnde & penarij & penetrales Di, dicti sunt

O nulli mentite.] Qui nunquam dolosè & improbè quenquam fefellisti, id enim valet τὸ mentiri, vt Agellius e Nigidio notauit lib.11 cap.11. Profitetur Vlysses veritatem prioris vaticinationis sibi tum exstitisse, quum contra prædictionem tanta & rerum & hominum iactura facta est. Ita Chorus senum Thebanorũ in Oedipo Tyranno Sophoclis nunquam animum in Tiresiæ frustra præsagisse casus futuros prædicat, & diuinâ præsagitione cum Apolline exæquare eum non veretur:

Ἀναξ ἄναξι ταῦθ' ὁρῶν ἐπίσταμαι
Μάλιστα Φοίβῳ Τειρεσίαν. παρ' ὅτις ἀν
Σοφῶν τάδ' ὦ' νὴρ ἐκμάθοι σαφέστατα.
Noui optimè Tiresiam regem eadem præsagire,
Quæ rex Apollo solet: ex quo quis possit
Cogitando hæc verissimè dijcere.

Hic scholiastes monet Apollinem naturâ quidem & Deum & regem esse: Tiresiam verò vtriusque nominis honore ab hominibus exornari propter veras iplius prædictiones.

Aut apotheca.] Hæc vox e Græco fonte emanauit, & ex ea verbi ἀποτίθεσθαι notione, quæ valet fructus condere & recondere, & quâ Cicero in Vatinium vtitur, *quum omnium domos, apothecas, naues suratissimè scrutaueris*: ex eo autem Columellæ loco lib.1.cap.6. videtur aliquid interesse inter apothecam & cellam. Pars fructuaria diuiditur in cellam oleariam, torcularian, vinariam & defrutariam, fœnilia, palearia, & in apothecas & horrea.

Nisi cum re.] Cicero ita loquitur in præfatione de senectute, *quibus affatur Flaminium ille vir haud magna cũ re, sed fide plenus*, quanquam Erasmus hîc ex auctoritate huius Poetæ putat legendum in re: sed locum istum nondum comperi: parum tamen refert vtrum legas, quum vtrobique vis flexionis remaneat in voce re. Valet igitur quod Cicero 2. de Offic. dicit, *nisi rem magnam habeat.*

Algâ.] Od. 17. lib. 3. dicta est hæc herba inutilis & ῥῖπος ἀλλάσιμον: ideo vide plura ibidem & Od.5.eiusdem libri.

Quando.] Hæc vox est ἀποφατικὸν μέρος: ὁ γὰρ τὸν ἀρρένικα, vt ibidem docui.

Accipe.] Valet hoc loco, quod Græci dicunt λάμβανε τὸ νόῳ, ἢ ἐν ταῖς γνώμαις, mente complectere, frequẽtius tamen εἰς νοῦν ἐμβάλλε ἢ τὸ θύμῳ ἢ φρεσὶ τιθέναι, mente concipere & reponere.

Turdus.] Quanti fecerint hanc auem opsodædali ostendimus Sat.5 lib.1.

Siue priuum.] Id est, rarum & singulare: quod puto aptè reddi posse Gallicè *si quelqu'un te donne quelque chosse de son propre & partilier par amitre, fai lui en vn present.* Nam quod sic aliunde nobis obuenit, potest etiam propriè dici priuatum. Præterea in *turdus*, desiderari videtur coniunctio altera disiunctiua, siue turdus siue aliud priuum tibi dabitur, ad senem diuitem statim cura perferendum, vbi res nitet, id est, est ampla, præclara, copiosa: vt loquutus est Sat.2.l.1.& hîc mox loquetur.

Dulcia poma.] Quæ Græcè dicuntur γλυκέα μῆλα a Theocrito in Cyclope: ad hoc autem nomen aliter addidit Epod.2.

Vel quum decorum mitibus pomis caput
Auctumnus aruis exstulit.

more Virgilij *Sunt nobis mitia poma.*

Fundus.] Fundus definitur a Festo ager planus ad similitudinem fundi vasorum: Varro tamen & Seruius in versum lib.2 Georg. *diues opum variarum, & latis otia fundis* deflectunt vel a fundendo, vel a fundamento, quòd res vel fundat & proferat, vel earum sit fundamentum. Eódem redit definitio Seruij ibidẽ, fundus est ager, qui quòd videbatur pecudum ac pecuniæ esse fundamentum, sic dictus est, aut quòd fundit quotannis multa.

Ante Larem.] De Lare dictum est Ode 12 lib.1.

Sine gente.] Hoc valet ignobilis & obscurus: quod Sat.6.lib.1. dixit, *nullis maioribus*: contrà gentilis est, vt Cicero in Topicis definitione declarat e Scæuola, qui communione nominis cum alijs continetur, ab ingenuis oriundus, cuius nemo maiorum seruitutem seruiuit, nec capite est diminutus.

Sanguine fraterno.] Id est, fratricida & sicarius: denique nulla tibi habenda est ratio, nec virtutis nec vitæ, apud quem vides tibi spem lucri refulgere, omnemq; viri iusti existimationem recusare, & te ad mores & normam quidlibet agentis effingere & conformare oportet, ex quo quæstum possis captare. Longè fuit aliud Hesiodi consilium ad Persam fratrem, imò verò multò sanctius ac verius:

Μὴ λαιὰς ἀσφαλίζειν· λαιὰς λίσσεται ἔσω ἄτησιν.
Ne captes mala lucra: hæc enim sunt paria damnis.

Tu comes.] Hoc quidem certè præceptum admodum est morale, vt senibus concedamus locum honoratiorem inter viam ponè sequentes vel ad latus illorum sinistrum incedentes, quomodo piè Phocylides tradidit:

Αἰδέῖσθαι δὲ πολιοκροτάφους, ἔνειμ δὲ γέρουσιν
Ἕδρης καὶ γοράων παίτων· γονέα δ' ἀτάλαντον
Τετιμῆσθ' ὁμήλικα πάτρος ἴσους τιμαῖσι γέραιρε.
Decet reuereri canos senes & loco & honoribus omnibus
Cedere senibus: ætate autem æqualem
Pari honore affice senem, quo patrem.

Sed hoc officij genus candido animo præstandum est, non doloso & insidioso, ne hac simulatione pietatis videaris hereditati illius inhiari.

Exterior.] Id est, sinisterior, vt in parte minùs honorata: sicut interior, qui tenet partem dextram, magis honoratam.

Vt ne

Vt ne tegam.] Ne, est hic interrogantis Vlysis cum indignatione, non prohibentis: sed meliùs legeretur, *vísne*: vbi explenda est indignantis Vlysis sententia: sic ne iubes, vt vili & abiecto homini & seruili latus stipem sinistrum in comitatu honoris gratiâ? huiusce-modi honorem dicitur tribuisse Claudius Cæsar c. 24. in ipsius vita à Suetonio, *Aulo Plautio etiam orationem decreuit, ingressóq; Vrbem obuiam progressus, & in Capitolium eunti, & inde reuertenti latus texit*: pro quo Eutropius dicit, *lauus incessit*, & Iuuenalis, *claudit latus.*

Damæ.] Huius Damæ mentio fit Sat. 6. l. 1. qui libertinus factus est tandem valdè opulentus: fit etiam ibidem duorum aliorum seruili conditione.

Melioribus.] Alij principes Græcanici exercitus intelliguntur, Agamemnon, Menelaus, Aiax, Achilles.

Fortem.] Hoc sumtum est ex Ὀδυσσ. υ. sub initium τέτλαθι δὴ καὶ κραδίη καὶ κύντερον ἄλλο ποτ' ἔτλης verba sunt Vlysis ita se consolantis, ac potiùs μεταβατικῶς animũ increpantis, *perfer, anime mi, grauius tulisti aliud quondam.* Hunc versum etiam vsurpauit Cicero lib. 9. Ep. 18. ad Atticum consolandum dolore graui Cæsareorũ consiliorum cruciatum, τέτλαθι, κύντερον, &c. *ne illud quidem nostrum proprium.*

Protinus.] Valet, dic continuè & deinceps, Gallicè *poursuiués.*

Vnde ruam.] Sumendũ est pro coniuncto, eruam & effodiam ingentem pecuniam: sicut in illo Aeneid. 11:

--- & confusa ruebant
Ossa focis.

pro eruebant e focis. In hoc autem verbo est alluso quædam ad mores senum auarorum, qui suos nummos vel humi defodere vel in foraminibus parietum, vel in arcis & scrinijs recondere sine arbitro solent.

Astutus.] Ego hîc puto antimeriam esse pro eo, quod Plautus dicit in Mostell. Act. 5. v 21. Doctè & astutè captes senem, vel sis doctus & astutus captator insidiatorque senilis hereditatis. Hoc genus captatorum est notatum Epist. 1. lib. 1.

--- Sunt, qui
Crustu & pomo viduas venentur anates,
Excipiantq; senes, quos in viuaria mittant.

Hamo.] Grammatici putant, hanc vocem παρὰ τὸ ἄμμα, τος, id est nexus & vinculum flecti: Græcè tamẽ dicitur propriè ἄγκιστρον, & Odyss. Α. ἰχθυάασιν γναμπτοῖς ἀγκίστροισι, *piscabantur hamis vncis.*

Spem deponas.] Pro quo Orator dicit, spem abijcias potiundi, vel depellaris de spe & conatu, nec desinas insidiari propter tuam captationem semel atque iterum elusam.

Improbus.] Improbus debet construi cum *defensor* pro laboris patientissimus.

Caussâq; priorem.] Id est, qui meliorẽ habet caussam.

Sperne, &c.] Quod Græcè dicitur, ἀπειροφᾶ τε μὴ πάσχοντι πρόσεχε τὴν νόον μήδε τῇ δόξῃ, i. *noli susciperе litem eius, qui alteri præstet nominis existimatione ac caussæ bonitate.* Hîc *caussa* sumi debet pro omni negotio, quod sit alicuius proprium. Caussam autem quidam hoc a re differre putant, quòd hæc latiùs patere videatur ad totum aliquod negotium indicandum: illa tantùm ad aliquam negotij partem significandam. Hîc equidem nõ possum non dubitare de veritate huius distinctionis, præsertim quum passim apud Cic. legam vtramq; vocem per affinitatem notionis geminari, vt Epist. 9. lib. 1. ad famil. *accepit, quibus rebus adductus quamq; rem caussamq; defenderim.* Item l. 2. Epist. 6. *nunc tibi totam rem atq; caussam commendo atq; trado.* Item lib. 12. Epist. 4. *scriberem plura, si rem, caussamq; nossem.*

Quinte puta.] Vt rectè hæc formula præfandi intelligatur, meminisse debes, veteribus Romanis tres fuisse appellationes: prænomen, quod erat commune, cuiusmodi fuerunt Caius, Cneus, Decius, Lucius, Marcus, Postumius, Publius, Seruius, Sextus, Spurius, Tiberius, Titus, Quintus & similia: deinde nomen gentis, postremò cognomen familiæ: de quibus vide Carolum Sigonium & Onofr. Panninum. Contrà tamen sentit Plutarchus in Coriolano: vbi primum nomen erat proprium, secundum familiæ, tertium ascititium, vt exemplis demonstratur. Sed Plutarchi verba præstat subijcere: ἐγὼ τοῦτο τέτταρον ἔχον ὄνομα τὸ Κοριόλανον, ὦ λῷε μάλιστα πάλαι ἐστὶν, ὅτι τῶν ὀνομάτων ἴδιον μὲν ὁ Γάιος, τόδε δ' αὐτόθεν οἰκεῖον ἦν γένους λοιπὸν ὁ Μάρκος· τῷ δὲ τέτταρτῳ ὕστερον ἐχρήσατο πράξεώς τινος ἢ τύχης ἢ ἰδέας, ἣ αὐτὸς ἐπιτίθετο: id est, *ex hoc, nempe ex hac expugnatione Coriolorum, tertium reportauit nomen Coriolanus: ex quo clarissimè constat e nominibus primum fuisse proprium Caium: alterum verò commune familiæ vel generis Marcum: tertium posteà fuisse ex actione aliqua, vel casu, vel figura, vel virtute indutũ.* Hoc tamen controuersum facit in vita C. Marij sub finem. Docet igitur hîc Tiresias, comprandos esse honorificis prænominibus senes diuites, a quibus rem exspectes. Præterea notandum τὸ *pura*: Poetæ verbi imperantis esse ἐπίρρημα ἐξηγητικὸν, pro videlicet, aut verbi gratiâ, tu, Quinte, vel tu Publi, tua virtus attraxit me in amicitiam: pro quo assentatores Galli dicunt, *Mon seigneur vostre vertu*, &c. Hoc vocabulo etiam Priscianus dicit Persium fuisse vsum 4. Satyrâ, &, a, corripuisse:

Hoc puta, non rectum est? Illud male, rectius illud.

vbi tamen contra Priscianum alij legunt hoc *puto*, quod rectius est.

Molles auriculas.] Id est, blanditijs assuefactas & titulis honorificis gaudentes.

Ius anceps.] Hoc Cic. modò ius varium, modò controuersum, modò scriptum ambiguum appellat, quod variè dici & trahi potest διὰ τὴν ἀμφιβολίαν ἢ ἀντινομίαν. Hîc fingitur captator senum a Tiresia, vt describitur veterator a Budæo, quòd seruus sit, qui diuturna & multiplici seruitute astutus, & vafer euasit, Græcè dictus παλίμβολος ἢ παλίμβραστος. Inde transfertur ad liberos homines vt 2. de finibus: *acutum, versutum, vetera orem, facilè vt excogitet quomodo occultè sine vllo coniectet.* Sic aduocatus dicitur veterator, qui diu ac multùm in foro versatus omnes latium trahendarum anfractũs, omnes ambagiosas fugitandi ludificationes, omnes prehensiones, nexusque lubrici litium certaminis tenet, qui in ancipiti forensium salebrum arte bellissimè insidias disponere, atque etiam prouidere nouit. Veterator denique in omni arte, instituto dicitur, qui eâ astutiâ, solertiaque vtitur subdolâ, quam lingua vernaculâ vocamus Rusam.

Eripiet quiuis.] Pro hoc Terent. in Phorm. Act. 5. Sc. 8. dicit: *vel oculum exsculpe*, quod Arist. l. 9. c. 1. hist. animal. de coruo scribit, qui ὄμματα λιολάπτει τοῦρς λεὰ ὄνυ, *cauando eximit oculos tauri & asini*, & in Eun. Act. 4. Sc. 6. *oculi illicò effodiantur*, vt D. Paulus loquitur c. 4. ad Galatas: τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν ἐξορύξαντες ἂν ἐδώκατέ μοι, id est, *oculos vestros effossos dedissetis mihi*: vt Cic. item & Plautus in Pseudolo: *oculum excludito*: quod Græci ἐξομμάτωσαι: quod aliter etiã dicitur ἐξορύττειν ἀνέλκειν, ἐκκωπεῖν, αὐχμοῦν ὀφθαλμοὺς ἐκ κυνμοσύνης, *exulcerare e fundo*, pro quo Sophocles in Oedip. Tyr. ἃ δ' ἐπαισον αὐθρα τῶν αὑτοῦ λύπλων, id est, ἐξέβλωσον αὐτοῦ λύσας· *feriendo solui ligamenta suorum oculorũ & pupillas exclusit.* Aristoph. νεφ. εἰθ' ἐξεκόπτλων πρότερον τ' ὀφθαλμὼ λίθῳ· id est, *vtinam oculus mihi prius fuisset erutus lapide.*

Cassâ nuce.] Deflectitur quibusdã *a careo*: pro vacua & inani, quomodo interpretatẽ Plaut. in Pseudolo, Act. 5. *Te amatorem inuentum esse inanem, quasi cassam nucem.* Nonius tamen deducit a cassibus aranearum, quòd leuis & nullius sint ponderis, & Seruius interpretatur priuatum & vacuum, in hunc 2. Aeneid. *lumine cassum*, id est, vitâ priuatum.

Pauperet.] Quod Græcè dicitur, ἵνα καὶ δὲ τῷ χῦ σέ τινος ἄπορον ᾖ, σὺ δὲν ποιῆται, *quàm vt te cuiusquam, ne minimi quidem, efficiat egentem.* Plautus ante Horatium verbo pauperandi vius est in Milite glorioso, *pauperare dominum pretio*, & in Pseudolo, *boni viri me pauperant, improbi ingnant, augent rem meam quasi.*

Neu fis locus.] Sic Laches in Hecyra 4. 3 dicit, *Postremò iam nos fabulæ sumus*, id est, iam in ore sumus vulgi: multa de nobis fiunt verba, multi etiam ioci, ludi & risus mouentur.

Pelliculam curare.] Pelliculam curare est genio indulgere, quo sensu dicit Epist. 2. & 4. lib. 1. *Cutem curare, vt caro sit leuis & polita*, id est, corpus nitidum, solidum & succi plenum appareat.

Et.] Inopiâ veterum & multorum exemplarium nemicâ collatione & lectione, Grammatici putarunt *fi* esse imperandi modo, ac pro eo sumendum *esto*: repertum est tandem *fi & sitote* in Amphitruone.

Cognitor.] De huius munere sic Ouidius:

Aptius hæ capiant vadimonia garrula cera,
Quas alagis duro cognitor ore leget.

Quid autem sit cognitor, describitur ab Asconio Pædiano in diuinat. Ciceronis, qui caussam præsentis litigatoris nouit, & loquetur, vt suam, iusque illius alios docet, quorum videtur aliquid interesse, Gallice *vn procureur, agent, cognoissant bien le merite dune causse & la donne a entendre aux iuges & aux autres, a qui elle touche.* Hinc cognitura pro munere, quæstu, & lucro cognitoris, quam vocem exemplar Turnebi habet in hunc locum Suetonii cap. 2. de Vitellio, *cuius filius senatorius & cognituras vberius compendium nactus.* Differt tamen procurator a cognitore, vt apparet exorat. pro Cæcina: procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia nõ sit, absentiæ Reip. caussâ, quasi quidam pene dominus, hoc est alieni vicarius, qui absentis negotium suscipit: cognitor autem e Sext. Pomp. qui litem alterius suscipit coram eo, cui datus est. Quid autem sit cognitor præter ante dicta Asconius ostendit ita: *qui defendat aliquem in iudicio, aut patronus dicitur, si orator est: aut aduocatus, si aut ius suggerit, aut suam præsentiam commodat amico: aut cognitor, si præsentis causssam nouit, & sic tuetur, vt suam.* Hæ autem notæ sunt in hunc primæ Verrinæ locum, *Me defensorem calamitatum suarum, me vltorem iniuriarum, me cognitorẽ iuris sui, me actorem causssæ totius esse voluerunt.* Sector autem ex Asconio dictus est, qui spe lucri bona damnatorum simul omnia emebat: deinde singula populo diuendebat. Valla lib. 1. c. 2. paulò aliter definit, sector significat eum accusatorem, qui e damnatione accusati dimidium bonorum exspectabat, vt Antonius Philip. 4. dicitur sector Pompeii, quia bona eius proscripta redemerat. Græcè, ὅτι ἐμὲ αὐτὸς ὠνίαν ἠγόρασε, Cæs. lib. 2 de bello Gallico. *Sectionem capti appidi vniuersam Cæsar vendidit*, id est, bona illius vendidit sub hasta. Gallicè, *alenchan.*

Persta.] Quidam putant legendum esse perfer & obdura, vt apud Ovidium.

Perfer & obdura; dolor hic tibi proderit olim.

quod mihi videtur ad vim verbi *durare* quadrare, explicatam e Donato in fine Saty. 6. l. 1. ad vers.

Ventre diem durare &c. & posteà repetetur Epist. 1. lib. 1. ad vers.

Idem eadem possunt horam durare probantes.

Hoc autem *persta* Galli interpretantur, *perseuere & vendurcia pour suiure en toute extremite on de chaleur, ou de froideur.*

Rubra canicula.] Id est ardens, de qua dictum est Ode 17. lib. 1.

Insanies.] Ἀγλώσσους καὶ ἀφώνους ἀνέρας. *elingues & mutas.*

Tentus.] Id est, distentus & obesus.

Omaso.] Definitur hæc vox, secundus animalium ruminantium ventriculus asper, cancellatus & crustatus, quæ definitio magis conuenit τῷ ἀντίτρων ἢ ἐχίνῳ, ἐν ᾧ διαχωνεύεται καὶ πέπτεται τροφὴ, *in quo conficitur & concoquitur cibus*, ex Eustath. in Ὄμασ. sed talis ventriculus nõ ponitur a Galeno, nec a Rufo inter partes corporis humani. Meminit quidem scholiastes Aristoph. in hunc vers. comœd. ἱππεῖς, huius partis. Ἐγὼ δὲ ἄντρον βοὸς λάβ' ἐκλιπὼν ὑφ' ἡμῶν λιχνεύσειν μέλλον, *vbi ego deuoraui omasum boum ventriculum suillum.* τὰ, inquit interpr. μυρμηκόφοντα τῶν ζώων τρεῖς ἔχει κοιλίας ἔχει, λιπαρύφαλον, ἄντρον, ἔχινον. μυρμηκόφοντα δὲ ὅταν μὴ τροφῆς παραπεμπούσης ἀνέπεμπτα ἐξ αὐτῶν εἰς τὰς κοιλίας τροφὸν, καὶ λιπαίνεται τὸ στόμα, id est, animalia ruminantia tres habent ventres, Celryphalum, Enystrum, Echinum. Ruminant autem, quum, nullo apposito pabulo, reuocant illud, quod iam erat in ventriculo, atque mouentur os, vt capra, ouis & camelus: quod videtur sumtum e lib 2. de part. animal. Aristot. Omasum tamen cibis viliõus ac plebeis adscribitur Epist. 15. vbi memoratur edacitas Menii scurræ, qui

——Patinas canabat Omasi,
Vilis & agnini, tribus vrsis quod satis esset.

Ego tamen malo hic, vt illic, nomine Omasi τὸ ἐπίπλοον intelligi, membranam sevolam & adiposam, intestinis & aliquot visceribus circumtensam & supernatantem, quam puto Gallicè vocari *la coeffe.* Tentus autem pinguis omaso dicitur Græcè verbo coniuncto ἐνιπλοομίζειν.

Furius.] Hic Burius Bibaculus, vel, vt aliis placet, M. Furius Vivaculus Poeta fuit, cuius iambicos comprobat Diomedes & Fab. & aliquot horum recenset Macrob. l. 6. Satur. cap. 1. scribit Eusebius in Chro. illum vnà cum Cicerone vixisse, patriâ Cremonensem. Horatius tamẽ eum facete hîc notat propter duritiem translationis, de qua in Rhet. ὅτι δὲ πρὸς τὸν Φούριον σκωπτικῶς ἔχει, δῆλον μὲν ἐν τῷ αὐτὸν παρωδεῖν, ἐξ ἕδους δὲ Ἀττικοῦ, καθ' ὃ ψυχρὸς ποιητὴς ἐπονομάζεται χίων, ὡς Θέογνις τις ὁ Ἀχαρνεύσι τῷ Ἀριστοφ. id est, quòd autem Furium irrideat, perspicuum est e carmine partim ad similitudinem alterius concisè facto, & διὰ τὸ χλεύασμα iterato, partim e consuetudine Atticorum, quâ frigidus Poeta cognominatur nix, vt Theognis quidam in comœdia Aristoph. Achar.

Thynni.] De hoc pisce vide Plin. l. 9. c. 15. Arist. l. 8. c. 19. hist. animal. ad quos aggregabo Eustathium in vers. Ιλιαδ. ξ. sub finem:

Οὔτ' ἄνεμος τόσσος γε ποτὶ θρῄσσῃ ὑψιπόροισιν Ἠπείρου.
Nec ventus tantus in altis quercubus sonat.

τὰς δὲ θαλασσίας ὁ Μεγαλοπολίτης ἱστορεῖ Πολύβιος λέγων, ὡς ἡ Αθηναίων παρασκευὴ περὶ τὴν τῶν Λυτιμῶν ἰβηρίαν ἀρῶν ἐπὶ πολὺ κατὰ βάθους. ὧν τὸν μάρτυρα σημαίνειν τοὺς θυννους πιαίνεσθαι. διὸ ἔτι, ἂν φησὶν, ἁμάρτῃ τις λέγων, ὡς θαλαττίους εἶναι τοὺς θυννους κομιζομένους ἀπὸ τῶν ῥηθέντων Αθηναίων. ὁ δὲ ῥηθεὶς Αθηναίος θυννολογῶν ἀπὸ τοῦ θύειν, ἢ θύειν τὸ ὁρμᾶν ἐτυμολογεῖ. τὸν λιμνικῶς τὸ νῦν λιμπάζοντα θυννον, ἐπεὶ κατὰ τὴν ἐπιβολὴν τοῦ λιμνος ὁρμητικὸς ἐγένετο διὰ τὸ οἰγρηλατεῖσθαι.

Id est,

Id est, Marinas autem quercus narrat Polybius Megalopolites, & etiam Athenæus lib. 7. esse in occidentali Iberia defixas altè, quarum fructus pascentes thynni pinguescunt. Quare si quis dixerit marinas sues esse thynnos, non errauerit, qui dictis glandibus nutriti augentur. Quum autem Athenæus loquitur de thynnis, veritatem nominis ducit ab eo, quòd impetu ferantur & properè concitentur, Aeolicâque Dialecto *n* geminat. Hic piscis excitatur œstri aculeo sub ortum Caniculæ. Plutarchus quoque in vita Luculli sub initium comparat conciratam ipsius eloquentiam cum impetu huius piscis: de eodem lege etiam hunc ipsum Scholiasten Odyss. *μ.* sub dimidium libri ad hunc versum:

Ος δ' ὅτ' ἐπὶ προβόλῳ ἁλιεὺς περιμήκεϊ ῥάβδῳ,
Vt quum piscator in scopulo longâ virgâ.

Cetaria crescent.] Duplici genere dicuntur cetariæ & cetaria pro locis stagnantibus & palustribus prope mare, vbi asseruantur salsamenta cetacea, & inde promuntur: quum res & vsus postulant, quæ Græcè dici possunt *λιπαρόψαρα*. Cetaria sunt originis Græcæ *τὸ γὰρ ὑπὸ τοῦ διορύττεσθαι ὑπὸ θαλάσσιος πλημμυρίδος*, id est, *piscis marinus ingentis magnitudinis*, vt Plinius lib. 2. cap. 1. dixerit cetos sexcentorum pedum longitudinis, qualis fertur Balæna, cuius plurale *κήτη* Latini vsurparunt, Virg.

Cum variæ comitum facies immania cete.

qualia Lucretius fecit primum lib. 2.

——— *Et cycnea mele*
Propter Atlanteum Litus pelagoq; seuera.

deinde lib. 5.

Si cui praterea.] At quantò salubrius est Theognidis consilium:

Βέλτερο δ' ὐσεβέως ὀλίγοις σὺν χρήμασιν εἶναι,
Ἢ πλούτειν ἀδίκως χρήματα πασσάμενος.
Malùm piè paucis cum diuitijs vitam traducere,
Quàm ditescere rebus iniustè possessis.

In re sublatus.] Ita Plautus in Truculento geminat hæc: *si quid peperissem, educarem, tollerem, donec adoleuissem.* Huic videtur opponi verbum exponendi: quòd olim liceret Ethnicis pueros sibi natos abijcere & viuos exportatos cuilibet fortunæ permittere in publico vico, vel in littore, vel necare: qui verò statuissent illos seruare, inde dicebantur tollere & alere. Vtriúsque exemplum habemus Heaut. Act. 4. Scen. 1. *sustulisti, quam dedi exponendam:* Item Iuuenalis, *Tollere dulcem cogitat heredem:* sic Græcè dicitur *ἐπὶ μεγάλῳ χρήματι τρεφόμενος*, id est, qui in opimam hereditatem alitur, vel, vt Cicero loquitur, in plenam & præclaram pecuniam.

Ne cælibis.] Id est, ne teipsum prodas insidiatorē hereditatisq; senilis captatorem nimis officioso cultu & obseruantiâ. Nomine autem cælibis intelligit senem *ἄγαμον*, qua de voce dictum est Ode 15. lib. 2.

Secundus heres.] Is nominabatur & scribebatur a testatore loco secundo. Hic locus potest illustrari illo Suetonij in Iul. Cæs. cap. 83. *vbi C. Iulius Cæsar dicitur instituisse Decium Brutum in secundis heredibus, qui, si primi occuparentur morte, ipse fieret heres & vacantem hereditatem morte primorum adiret illis substitutus.* Paulò autem secus *τὸ in vacuum* hîc accipitur, atque in D. Claudio cap. 9. vbi Suetonius ita de ipso scribit: *Postremò etiam sestertia octogies*, id est, *ducenta millia aureorum, pro introitu noui sacerdotij coactus impendere, ad eas res familiaris angustias decidit, vt quum obligatam ærario fidem liberare non posset, in vacuum lege prædiatorià venalis pepēderit, jub edicto præfectorum.* Claudius autem venalis pependisse dicitur, pro ipsius bona proposita fuisse in publico a præfectis ærarij venalia: *quòd die constitutâ fidem obligatam pop. Rom. non liberasset: quòd si nullus præs pro eo se pop. obligasset intra certum diem, quo temporis spatio in vacuum obærati bona pendere ac suspendi in tabula*, id est, sine domino & possessore esse *dicebantur, in fiscum illa referebantur*: de quo vide Ciceronem pro Quinctio, & Senecam l. 4. de beneficijs. Scriptus autem heres hoc differt a nuncupato, quod Iurisconsulti docent. *Iulianus in lege, si ita scriptum ff. de bonorum possess. secundum tabul.* & Vlpianus ff. Quid verò? *quod autem quis obscurius in testamento vel nuncupat vel scribit, an post solēnia explicari possit quæritur. Ergo scriptus heres dicitur, quem testator manu suâ scripserit: nuncupatus, cuius nomen testator dictauerit scribæ excipienti*, vt constat e Trāquillo in vita Augusti, *Testamentum, quod is Romæ etiam de Cleopatræ liberis inter heredes nuncupatis reliquerat, aperiendum, recitandumq; pro concione curauit. Erant enim liberi Cleopatræ in testamento scripti heredes, sed ab Amanuensi, Antonio nuncupante, sua dictante*: vnde est Plinio l. 14. c. 22. *testamentum nuncupatiuum*, de priori sic Iuuenalis Satyrâ 3.

——— *Quis pauper scribitur heres?*
Non vnus tibi vrualis dictabitur heres.

de posteriori Satyrâ 5.

Egerit Orco.] Ἀντίπλωσις est, quâ vtitur Virgilius, quum dicit, demittere Orco: pro quibus Orator diceret detrudere, vel demittere in, vel ad Orcum, vt Ode quarta, libri tertij, dixit missus ad Orcum, id est, interficere & necare: quod est Homero *προϊάπτειν Ἄϊδι*, & oratori, *εἰς ᾅδου πέμπειν*, & Theocrito *ποιεῖν λαγχανειν εἰς ἀΐδαν ἐχάσσω*. Quomodo autem Orcus deriuetur, vide Ode 18. lib. 2.

In vacuum venias.] In vacuum venire est, in locum demortui filij succedere, eiusque hereditatem cernere, de cuius spe rarò prudens & patiens captator decidit.

Qui tibi cunq;.] Tmesis est, sectio dictionis, *πάθημα τῆς γραμματικῆς*.

Abnuere.] Hoc genus dissimulatæ recusationis Lucianus appellat *ἀγνισμὸν καὶ ἀγνίζεσθαι, dissimulanter recusare, quæ maximè cupimus*: quo quidem posteriori Cic. vtitur ad Atticum Epist. 19. l. 2. *Certi sumus, peruīsse omnia: Quid enim ἀγνιζόμεθα tamdiu*, id est, dissimulamus.

Vt limis.] Id est, raptim, celeriter, obliquè legas, quâ parte tabulæ scribaris heres secundus substitutus. Est autem hîc ellipsis substantiui, oculis & ita casus est sextus a limus, a, um: alij malunt esse *αὐτιμείαν* nominis pro aduerbio obliquè a recto, hic & hæc limis, & lime, quod est transuersum, cuiusmodi est limen ostij: vnde illud flectunt, quomodo videtur Donat. in Act. 3. Sc. 5. Eunuchi explicare verba Chæreæ. *ego limis aspecto sic per flabellum clanculum:* Græcè dicitur *παραβλώψ ἢ πλαγιόφθαλμος, προσβλέπω, ἢ παραβάλλω ὄμμα θυννὶς δίκην, intuens obliquo oculo more thynni piscis.*

Cera.] Hoc intelligendum est e consuetudine veterum Romanorum, qui in tabulis, vt iam alibi dictum est, ceratis scribere solebant Itaq; prima cera, vt secūda & tertia & quarta, significat primam & secundam, & ita deinceps, partem testamēti, vel primam, secundam, tertiam ipsius tabulam, quod idem valet. Ex hoc loco & e plerisq; alijs constat, olim in tabulis ceratis potissimum scribi solitū. In prima autem tabula nomen testatoris erat solùm, cętera vacua: in secunda nomen heredis plerumq; scribebatur. Pro cerata tabula interdum chartæ & membranæ vsurpabantur.

Veloci percurre.] Idem sonat, quod modò dixit, limis rape, cursim perlege & tacitè celeriterq; nota.

Recoctus.] Hoc quoq; e moribus Romanorū cognoscendum est, qui e curia scribarū, quæ Romæ constabat ex infimo hominum genere, deligebant quinque

viros, quos cum proconsulibus in prouincias mittebant: vnde regressi pretio se mouebant tali de curia: Quod si posteà eundem magistratum vel gerere vel illius priuilegiis frui vellent, cocti dicebantur: Si verò hoc sæpius fecissent, iam inde recocti: quia vsum multarum rerum percallebant: ex qua exercitatione & experientia vafri & astuti fiebant, multasque technas & strophas tenebant: de quo vide Helenium Acronem. Hoc etiam epithetum Seruius in vers. Aeneid. 11.

Bellator stolidum nodis & robore coctum.

sic explicat, & hunc locum citat: aut, inquit, antiquam hastam fuisse significat: nam multi temporis aliquid coctum vocamus, cuiusmodi Persius scribit Satyr. 1. fuisse carmen Virgil.

Vt ramale vetus vegrandi subere coctum maturè factum, non præcox, nec effusum: Sic Coranus è scriba factus fuerat Quinqueuir, posteà è Quinqueuiro scriba: vnde fuit ei perfacilè deludere Naticam socerum, qui quum hereditatem generi captaret, ab eo captus est, inanique ipe lactatus.

Coruum hiantem.] Quibusdam videtur allusio ad apologum corui & vulpis: sed non conuenit, cum hæc captatrix non sit ab illo captata: alij ramè putant recoctum potius sumi p. sene viridis senectæ, qui adhuc sit robustus, validus & vivax, cuius senect⁹ producta longius opinione hominum, facilè arguit & nudat ingenia captatorum: hoc autem sumtum est e fabula Aesonis patris Iasonis, cuius rogatu Medea reddidit ipsi Aesoni iuuentā coquendo. De hoc vide 7. Metam. Simile memoratur de Pelia in Dialogo de senectute & in Pseudolo Plauti. De conditione autem scribæ repete, quod annotatum est in Sat. 5. l. 1.

Furu.] Id est, θεοφορῇ ἢ ἐνθουσίας, numine diuino ageris? vel afflaris instinctu phanatico, vel furis Deo recepto & ipsius impulsu loqueris hæc?

Laertiade.] Patronymicum est a Laerte Vlyssis patre, de quo sæpè loquitur Homerus honorificè sicut Theocritus Idyl. 15.

——Αὐτός τε περίφρων Λαέρτης,
Εἰμὴ σφᾶς ὤνασχε Ἰκόνος ἀνδρὸς ἀοιδαί.
Ac ipse sortis & animosus Laertes
Silentio esset obrutus, nisi vers⁹ viri Ionici opem tulissent.

Quicquid dicam, aut erit, aut non, &c.] Hanc loquendi formula fuisse diuinis futurorum familiarē testes sunt Homer⁹ & Plato, quę sic enunciat, Σύμβολος ἀγαθὸς ἢ μὴ φαῦλος. *Omen validum, aut certè inualidum* (erit.)

Diuinare.] Notat eos (vel ipsum Apollinem) qui suâ ætate, se Romæ iactabant scientiam futurorum tenere, de quibus dictum est Od. 12. l. 1. & 17. l. 2. Valet autem *donat diuinare*, diuinandi arte me ornauit, ac præsensione, prædictioneque futurorum instruxit: Virg. similiter loquitur Aen. 5.

Magnum dat ferre talentum.

Ibidem proximè, *Trilicem loricam donat habere viro*: vbi Seruius scribit, Hellenismum esse Poetis concessum. Item Donatus Act. 3. Sc. 2. Heaut: *Da bibere*, ait *duo verba actiua nullam habere significationem sine coniunctione*: sic enim Graeci dicunt, ἔδωκε μοὶ μαντεύεσθαι, Item *dos μοὶ πιεῖν*. Item ἐπαινῶ τοῦτο φέρειν καὶ ἔχειν διδόντι, pro *donauit me diuinatione, dedit mihi potionem, dedit hoc auferendum & possidendum.*

Ede.] Id est, declara & edissere, quid sibi velit istud *scriba coruum deludet hiantem*, sic Satyrâ proximè antecedenti dixit, *ede hominis nomen.*

Quo iuuenu.] Hic perstringitur vanitas diuinātium, quorum vaticinia appellantur fabulæ, & Augustus tacitâ etiam laudatione videtur notari.

Forti nubet.] Id est, diuiti. Propriè dicuntur virgines nubere, quum capite velato traduntur viris, vt mos fuit apud veteres: vnde nubes, quòd cælum obnubilent, id est, operiant, dici putantur.

Soldum.] In, *soldum* est syncope pro solidum & integrum, & hoc pro dotem cōstitutam fugientis & nolentis dissoluere genero. Solidum autem e Budæi opinione constat, nummum fuisse aureum ab integra & iusta ponderis æstimatione nominatum.

Prater plorare.] Antimeria est vsitata Grǽcis, qui dicunt πλὴν οἰμώξειν λιὰ ὀλοφύρεσθαι, id est, nihil testamento reliquit præter ploratus & fletus.

Illud ad hæc.] Prætereà præcipio & te moneo, quod sequitur.

Senem delirum.] Quem Græci vocant ληρονόμον, & Galli *vieit resueur*. λῆρος autem est Aetio quædam species delirij ex cerebri frigore, quo quis *affectus vnam sententiam non potest continuare.*

Temperet.] Id est, regat & gubernet senem, rem ipsius domesticam administret, curetque cum liberto: sic Od. 4. l. 3. *temperat mare ventosum.*

Adiurat &c.] Adiurare est velut συνεργεῖν Grǽcum, tradere mutuam operam ad agendum, & ferè locum habet in rebus secundis, vt auxiliari in aduersis succurrere afflicto: quomodo Tiresias hîc dicitur propriè Vlyssi egenti auxiliari: sed mulier dolosa & libertus eundem adiuuare. Obserua autem hîc præceptum huiusmodi tradi Vlyssi de concilianda sibi amicitia ministrorum senis opulenti vnico filio, eôque valetudinario dotati: cuiusmodi præcipitur Act. 2. Sc. 3. Heaut. *nam disciplina est, eisdem muneratier ancillas primum, ad dominas qui affectant viam.*

Vecors.] Definitur hæc vox a Festo, vt is sit vecors, qui est mali & turbati cordis. Cor autē ipsum, vt scribit Cic. 1. Tusc. quibusdam videtur animus, ex quo vecordes, excordes, concordesque dicuntur: vecors igitur e geminatione illa Ciceronis in Pisonē, O vecors & amens: item ex illa Liuii, Vox stolida & vecors intelligitur quid sit, atque Grǽcè potest dici ἀνόητος, παράφρων, νήπιος, ἄφρων.

Scortator.] In Grammaticis Odes. 11. l. 2. vnde scortum esset ortum, satis est explicatum: verbum autem *scortari*, inde flexum Donatus in Heaut. Act. 1. Sce. 2. scribit esse, quum quis frequenter siue per se, siue per alium scorta ductitat.

Caue.] E breuitate τῦ e cognoscitur verbi cōiugatio, vt obseruatum est Sat. 3.

Vltrò Penelopen.] Suetonius in C. Cæs. Caligula cap. 25. de matrimoniis & vxoribus ipsius sic vtitur verbo perducendi. *Lolliam Paulinam C. Mēmio consulari exercitus regenti nuptam factâ mentione auia eius, vt quondam pulcherrimæ, subitò ex prouincia euocauit, ac perductā a marito coniunxit sibi, breuiq; missam fecit, interdicto cuiusq; in perpetuum coitu.* Cognosce ἐν τούτῃ τῇ προαγωγείᾳ τῆς ἀλόχου ex hac vxoris prostitutione mores seculi Horatiani, & confer cum nostris: tum plures inuenies Poliagros, quàm ipsius ætate inter maritos & parentes, qui & vxores & filias perducunt: sed aduersus talem depravationem audiatur Phocylides, piè & honestè præcipiens,

Μὴ προαγωγεύσῃς ἄλοχον, σέο τέκνα μιαίνων.

Ne prostituas vxorem, notam infamiæ tuis liberis inurens. quos Graeci dicunt προαγωγεῖς Latini vocant perductores, vt Cicero Verri. 3. *perductorum nulla mentio fiat*, quos Asconius descriptione declarat, *perductores dicuntur etiam inuitarum personarum*, vnde putat Hotomanus ductam appellationem, quòd suasionibus aut pollici-

pollicitationibus illas perducant, quò velint, quemadmodum Mima Tertia Isidori Mimi filia dolo atque insidiis dicitur ad Verrem per Rubrium perducta: quam lectionem docti magis probant, quàm productores & produco: quanquam Donatus in Heautont. Act. 1. Sc. 1. ad uerba *produxi ac vendidi* annotat: *producere est foras ducere*, hinc productores dicuntur, qui virgines abducunt, & eas ad quæstum exponunt. Idem priùs dixerat in Eunucho. Act. 1. Sc. 2. *Ilico producit, vendit &c:* produci res venales dicuntur.

Parca iuventus.] Apparet tamen e lib. Odyss. 6. sub finem procos tentasse muneribus oppugnare Penelopen in oculis Vlyssis nondum cogniti & simulantis sibi talia esse grata, quò facilius donantes exciperet tandem dolo, vt scribit Plutarchus in libel. de modo audiendi poetas. *εἰ μὲν ἐπὶ τῇ ἀωρολοπίᾳ λιὰ πλουτείᾳ χαίρει, τὸν ἰωμωδημένον ὑπερβάλλει μαχροπείᾳ Πολίαχρον*, Id est, *quòd si Vlysses voluptatem cepisset ex illa donatione & quæstu, superasset lenocinio Poliagrum morbibus Comicorum valdè laceratum.* Sed hæc oblatio domi sub discessum non tam verè & ex animo fiebat, quàm impulsu Mineruæ sic rebus Penelopes consulenti. Neque mihi placet interpretatio *τῷ venit* venalis est. *Parca autem donandi* dicitur eâdem syntaxi, quâ Saty. 2. huius libri, *non parcus aceti vetcris.* Cicero tamen pro Cornel. Balbo de Crasso vtitur, *Homo nimiùm parcus in largienda ciuitate.*

Vt canis.] Sumtum est hoc prouerbium ex Idyl. 1. *ἢ τῷ ὀργατίναι*: vbi Battus percontatur è Milone, num aliquando captus amore fuerit:

Βατ. Οὐδ' ἅμα νυῖ σωέβη τὸς ἀγρυπνῆσαι δι ἔρωτας;

Μιλ. Μηδέ τι συμβαίη! χαλεπὸν χοέμων λιώχ γῦσαι:

Bat. Nunquámne tibi adhuc contigit nox insomnis propter amorem?

Mil. Vtinam non contingat! graue enim & periculosum est

Canem semel gustasse membranas animalium vterinas.

Χαλεπὸν φασι μαθῆσαι νύων σκυτοτραγεῖν, res est periculosa canis assueta vncto corio dentibus terendo: & ita comparatè, vt in Dialecticis fecimus, enunciat: *ὥσπερ φησίν ὁ γυναίμονος χοῖος λιὼν λυσιτελίκτος ἐστίν, οὕτω λιὶ ὁ ἀχρονὸς ἐρρωτιπῆσθαι γυναίμονος. Quemadmodum inquit, canis membranis animalis involuentibus fœtum gustatis, vix ac ne vix quidem potest abigi: sic etiam rusticus ab amatorio affectu semel gustato non potest auocari.*

Me sene.] Narratio est rei præteritæ, quam Tiresias apud inferos memorat Vlyssi tũ olim accidisse, quum inter viuos ageret vitam, de calliditate cuiusdam vetulæ, quæ hanc sic efferendi cadaueris sui ratione præscripsit, vt importunitatem captatoris mortua tali spectaculo vlciscereturr & ludificaretur, quam in vita nullo modo potuerat vitare.

Elata.] Hoc flexum est a verbo funebri efferor, quod est, ad sepulcrum, vel ad rogum exportor: estque bonis Latinitatis auctoribus valdè vsitatum & Græcis. Antipho, *τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐξεφέρετο ὁ παῖς, die tertiâ quâ puer efferebatur.* Item Plutarchus in Solone, *νεανίσκου τινος ἐν ἐκφορᾷ, quidam adolescentuli efferebatur.*

Cadauer vnctum.] Plinius scribit, ex antiquo more cadauera octo dies seruari & calidâ ablui & vngi & per intervalla conclamari: quia spiritus vitalis plerumque putatur excluſus & homines fallere: vt quum refert quendam pyræ suppositum adhibitis ignibus erectum esse, nec liberari potuisse. Huiusmodi ablutionis & vnctionis meminit Virg. Aeneid. 6.

Pars calidos calices & ahena vndantia flammis
Expediunt, corpusq; lauant frigentis & vngunt.

Abundes.] Hîc exple, abundes operâ & obsequiis: Gall. *ne te montre pas trop officieux enuers lui, & te porte comme ne pourchassans rien par aguet de flatterie.*

Garrulus.] Quo quo modo & legas & distinguas hunc locum, semper reprehenditur intempestiua vel garrulitas vel taciturnitas: si construxeris *vltrò* cum *garrulus*, augetur captator, quòd iniussus minimeque prouocatus immodicè loquatur: si cum *fleas* reprehensio erit intempestiui silentii, ac præ se ferentis contemtum: sin legeris, *vltrà*, aut potius interpretatus fueris, vt Seruius interpretatur vers. Aeneid. 2. *His lacrymis vitam damus & miserescimus vltrò*: vltrò, ait, non est sponte (nam iam rogauerat) sed insuper & venit ab eo, quod est vltra: quia plus, quàm Sinon rogauerat, Troiani præstiterant: si, inquam, interpreteris vltrà: intemperantia linguæ notabitur apertè. Itaque videtur Tiresias præcipere illud Solonis, *σφραγίζε τὸς μὲν λόγους σιγῇ τλὴν δὲ σιγλὴν λιαιρῷ: obsigna verba silentio, silentium verò opportunitate*, vt Ode 2. lib. 3. monuimus. Verissimum quidem certè est hoc consilium, maximeque salutare, licet vates abutatur hîc eo ad dolos & captiones: *πᾶσα γὰρ ἀδολεσχία λιὰ μακρολογία τὸ ψευτὸν λιὰ ἁμαρτυρόν ἐστι, omnis enim garrulitas & immodica loquutio est vituperabilis & vitiosa*, nec vsquam alibi aptior nisi conuiuiis, vbi ferè immodicè fieri solent omnia, vt e Theognide docuimus Saty. 1. lib. 1. vnde iactatur hic senarius aduersus verbosos medicos.

Ἰατρὸς ἀδόλεσχος νοσοῦντι πάλιν νόσος.

Loquax medicus est agro secundus morbus.

Morosum.] Quid sit morosus, repete ex Ode. 9. lib. 1. quò accessit interpretatio Græca, *ἀθελξίνεος* & eódem nunc, tetricus, cuius animus non potest demulceri.

Stes capite.] Ex interpretatione Grammaticorum, obstipus est, qui in alterum humerum inclinat caput, qui Saty. 4. lib. 1. dictus est e Plutarcho *λιπφὸς*, quo gestu animi demissio, non elatio quibusdam significatur: verùm huic expositioni locus, quem proferunt e Suetonio in Tiberio cap. 68, aduersari videtur: *incedebat ceruice rigidâ & obstipâ, adducto ferè vultu*: quod Græcè redderetur *ἀκάμπῃ λιὰ λιατεταμμένῳ, inflexibili & prædurâ*: sed illi viderint diligentiùs de hac voce. Probarem equidem *obstito* pro obliquo, nisi quantitas repugnaret.

Grassare.] Festus deflectit hoc verbum a gradior, quod est *βαδίζω*, aditum paro, viamque facio, quãobrem *λιατάξιν οὖξησιν ἢ ὁρμὴν σημαίνει τὸ ὠκέως προσιέναι*, quod vno verbo dici potest *ὀξυποδεῖν*, cum celeri impetu ire: addit tamen, idem verbum a veteribus sumtum pro adulari, quæ significandi ratio huic loco aptissima est: Captatores enim more grassatorum obsidet testamenta senum insidiosâ adulatione, vt hi peregrè proficiscentium vias: ob id *λησταὶ τοιῦτοι λιαλῦνται λωποδύται, tales fures vocantur quasi vestimentorum ereptores*, quum tamen sæpiùs vitam eripiant: de quibus lic fecit Tibul. lib. 1. Eleg. 2.

Nec finit, occurrat quisquam, qui corpora ferro
Vulneret, aut raptâ præmia veste petat:

Quam perniciem Augustus repressit, vt Suetonius refert in Octauio cap. 32. Callistratus lib. 28. ff. de pœnis: *Grassatores, qui præda causâ id faciunt, proximi latronibus habentur: & si cum ferro aggredi & spoliare instituerunt, capite puniuntur.*

Increbuit.] Sic loquitur Cæsar. 3. de bell. ciuili, *In-*

crebruit Auster, id est, vehementior factus est. Cicero autem 7. lib. ad Trebatium: ventus increbruit, quod Aratus dixit:

——Εἰ δὲ

Ὑψοθεν ἐμπλέξῃ λεπτὴ αὐήμονι βύελλα,

quod Cicero vertit:

Sin grauiùs inciderit vehementi flamine ventus.

Cautus.] Id est, *prudenter caput tegat valetudinis tuendæ gratiâ*, quod Græcè dixeris, ἵνα τλὺ αὐτῇ φίλιν ἰκφαλὶν ἰκαλύψῃ πρόφρων & Gall *aduertisse le quil sera que sage de couurir sa teste pour sa santè*: hæc præcepta sunt assentationis.

Extrahe.] Quod Græcè dixeris, ἔξιλκε ἢ ἔξελε τὴ γέροντα ἐκ πλήθυς ἢ ὄχλυ περιβλυθεὶς αὐτῷ ἐκ ὠθισμῷ ὤμων σε, *exime senem è turba & multitudine obiectu humerorũ tuorum cum ipsa dimicans*, quod videtur munus fuisse τῶν προωόμων, quos dicas Latino anteambulones, q honoris caussâ principem & magistratum antecedẽt ad summouendam occurrentium turbam.

Substringe.] Variè hæc phrasis tractatur. Quidam enim exponunt, præbe autem seni loquaci: quòd factâ sibi audientiâ valdè delectentur senes: alij velle aurem seni, λόγων ἀπορρήτων ἐκφορὰν μὴ ποιεῖσθαι, *ne tacenda proferat*, vt Periander monebat: alij, demulce aurem illius molliter & amatoriè contrectando, quod erat assentatoris indicium: alij denique legunt *destringe*, idque declarant, aufer ab auribus tuis impedimentum auditionis, quò faciliùs ac pleniùs verba balbutientis senis percipias. Omnes autem hæ interpretationes non sunt alienæ ab ingenio callidi captatoris.

Importunus.] Ἀστιμέστατε videtur pro importunè, & hoc pro impensè amat laudari? Quidam malunt construere cum *vrge importunus*, nec sensus malè quadraret, sed affectus interrogantis ita intercideretur.

Donec obe.] Dicere obe est hominis iam re aliquâ satiati ac ipsius continuationem recidentis, pro satis est. Præterea *tollere manus* est signum lætitiæ, vt Cic. lib. 7. ad famil. *iussu limus manus ego & Balbus*. Itaque non sequor hanc interpretationem, *donec animam efflauerit*: cuius quidem senis animam efflantis periphrasis est versus:

Quum te seruitio longo, curâq; leuârit:

per suam mortem.

Certum vigilans.] Id est, attentissimè audiens & est antimeria pro, certò vigilans, Græcè ὄντως ἐγρηγορὼς, cui opponitur λαθόνδλων. Talis est narratio Penelopæi somni sub finem Ὀδυσσ. ν. Οὐκ ὄναρ, ἀλλ' ὕπαρ ἐσθλὸν, ὅτοι τετελεσμένον ἔσται, *non somnium est, sed res vera, quæ perficietur.* Rationem vtriusque vocis ὄναρ ἢ ὕπαρ lege in annotationibus Eustathij ibidem: Sensus ergo huius vigilantiæ est huiusmodi: Quum tu, o Vlysses, certò vigilans audieris locum tabulæ sic scriptum: *Vlysses sit heres quartæ partis.*

Ergo nunc.] Tiresias erudit Vlyssem, ac velut illi præscribit formulam verborum post auditionem legatæ partis quartæ, ad simulationem lugubris conquæstionis de amisso tam forti sodali & amico fideli: & ad apparatum funebris pompæ fictæ sunt & simulatæ hæ lacrymæ: sed illæ Virgilij Ode 24. l. 1. de morte Quintilij Vari veræ & ex animo pro certo dolente expressæ & profectæ.

Ergo Quintilium perpetuus sopor vrget? vbi notatum est τὸ *ergo* addi ad hortandum tardè facientes aliquid, non ad inferendum.

Dama sodalis.] Inijcitur mihi scrupulus, vtrùm de nostro sene intelligendum, quum Satyr. 6. lib. 1. inter seruos numeratus Dama sit ad versum:

Tùne Syri, Damæ, aut Dionys. & paulò antè recusârit huic seruire, ad hunc locum.

Vtne tegam spurco Damæ latus; quod si esset, magna vilisque indicaretur infractio ac demissio animi in Vlysse: an potiùs sit apostrophe ad aliquem domesticum huius nominis seruum. Potest quidem sententia Od. 14. l. 3.

Magnum pauperies opprobrium iubet
Quiduis & facere & pati.

confirmare hunc Damam fuisse libertum diuitem & senem, atque Vlyssem ipsi seruiisse inopiâ pressum, vt Tiresias sic præmonuerat ipsum recusantem. *Ergo pauper eris.*

Nusquam est.] Pro, desijt esse in vita, obijt: minus tamen hoc valet, quàm *nullus sum*, Act. 5. Sc. 7. Eunuch. vt scribit Donatus: nam qui obijt ac perijt, reliquit cadauer: sed qui nullus est, status ipsius est, quasi non natus fuisset.

Vnde mihi.] Expleatur ellipsis verbi, τὸ *inueniam aut sumam*, aut quid simile.

Egregiè factum funus.] Pro quo Cic. lib. 4. Epist. 12. ad famil. *funus ei satis amplum faciendum curaui.* Sic Latini loquuntur *oppidũ egregiè munitum, classem egregiè instructam & armatam, virum egregiè carum.* Iidem *curare funus*, vt Act. 1. Sc. 1. And. Terent. *facere funus*, vt hîc. Sic pro Cluentio Cic. & Epist. l. 15. ad famil. *dare operam funeri*: Funus autem definitur pompa exsequiarum & notatur a funalibus, noctu enim efferebantur ad faces propter sacrorũ celebrationem diurnam, vt alibi docuimus e Donato. Apparatus autem funebris erat ferè, vt quibusdam placet, in acerra incendenda, funalibus, lectulis insternendis, floribus, vnguentis, odoribus, sertis, frondibus ac similibus inspergendis: denique in lacrymis ac fletibus fundẽdis: quæ omnia sunt intelligenda ex his, *Sparge subinde.* Alij malunt intelligere querelas e iactura tanti amici identidem fundendas in vulgus.

Gaudia est.] Pro ἥδιστα, licet hilaritatem animi obtegere quibusdam frontis inuolucris.

Sepulcrum.] Tanquam diceret, si testator permisit, vt ferè mandatur heredibus ac legatarijs, tuæ voluntati potestatem sepulcri construendi, id magnificè, sumtuosèque curato, quod Græcè dicere es Ἀμεινόν ἐστι τελῶς ποιῆσαι τλὺ τάφλν· ἢ θάψον τελῶς, vel, vt Menander loquitur, περίστιλον οἰκείως τάφον, decora sepulcrum conuenienter.

Tussiet.] Malè laborare tussi dicitur, qui ὥσπερ ἀναβήττει ἐν βώμακος διὰ τὸ φεύγγος τὸ αἷμα, i. velut e *thorace per asperam arteriam exspuit sanguinem purulentum*: i. si quem tussis periculosè vehementerq; exercebit, vel, vt quidam volunt, si quis grauiter ferat legatum tuum; dic illi te ex tua parte fundi pecuniam malle, quàm hereditatem retinere, &, quicquid obtigerit tibi ex testamento, venditurum. Hoc autem valet τὸ *siue sit emtor*, i. siue quis emere velit fundum vel agrum. Quidam τὸ *gaudentem nummo* construunt, alij cum verbo *addicere*: quod posterius certis quibusdam magis probatur: & addicere aliquid nummo est genus simulatæ emtionis in re testamento accepta, quam lex vetabat alteri donare: de quo vide L. 46 ff. *locati*, & L. 10. C. *de acquir. possess.* quid sit addicere nummo.

Sed me.] Sic Vlysses Odyss. λ. sub finem metuit, ne Proserpina ipsi obijciat Gorgonem, ni finiat suam indagationem. Sic quoq; Deiphobus 6. Aen. vers. 546. ad suos reuocatur a Sibilla sub auroram.

Viue valeq;.] Ita Comici solent summam rei concludere: vt Plautus in Casina: *Tantum est, valete, rem bene*

bene gerite, & viuite. Idem in Trinummo: *Tantum est, valete, adeste cum silentio.* Terent. in Eun. Act 5. Sc. 6. vbi senex quærit e Parmenone: *nunquid est aliud mali, damniue, quod non dixeris, reliquum?* Par. *tantum est*, id est, nihil præterea.

Explicatio Rhetorica.

DIalogismum de ratione res amissas reparandi Vlysses aggreditur: & hæc consultatio est quędam accessio ad alteram præcedentem.

b Arbitror hîc esse metonymiam adiunctorum idolorum pro ædibus, & rursus harum pro vxore, liberis, reliquâque familia, quos Dij permiserant Vlysi potestatem omnes videndi.

c Exclamatio est admirantis facto iam periculo veritatẽ Tiresianæ vaticinationis, quæ priùs edita fuerat.

d Idem est & alter metonymiæ modus, vnde intelligendi sunt viri genere clari & virtute insignes, qui sine re facilè in contemtionem adducuntur.

e Quamuis hoc verbum propriè turdo tribui videatur: non equidem tamen desinam translatum esse dicere ad indicandam mittentis alacritatem & celeritatem: neque enim vllæ aues minimè cicures illuc volare solent, quo quisque velit. Itaque sic explico: *quum primùm turdus tibi datus fuerit; aut alia quælibet altilis, gratiq, saporis auis, eamq, confestim trãsmittas diuiti seni.*

f Metaphora est ab hominibus ad præstantissimos quosq; fundi fructus & ornatus significandos & mittendos: qualis fuit Ode 17. lib. 1. *ruris honores:* qualis etiam 2. Georg.

Frigidus & syluis Aquilo decussit honorem.

licet Seruius dicat hunc versum esse Varronis.

g Polyptoton est, ac metonymia rei signatæ, pro simulacro Laris, cui primariæ fruges deferebantur.

h Procatalepsis est, vbi occupatur & diluitur obiectum Vlysi.

i Puto hîc subesse speciem quandam synecdoches pro sordidissimo ac vilissimo quoque diuite.

k Non dubitabo hoc metonymicῶς sumere, & ex subiecta & continente regione adiunctum Ilium, vel bellum illic gestum significari, affirmare.

l Hîc puto e parte significari totum & integrum Vlyssem synecdochicῶς, qui, vt dicit, assuefaciet se, non sine ingratijs tamen, præstando tali officio.

m Metonymia est primùm materiæ pro nummo inde facto: deinde synecdoche pro qualibet pecunia. Quomodo autem Romani primò vsi sint ære rudi, illudque Seruius Rex notâ pecudis signârit, lege Plin. lib. 18. cap. 3. & lib. 33. cap. 3.

n Equidem existimo ex effecto hîc efficientem significari, vt curet Vlysses pernoscere senem testatorẽ, & ita se ab eo scribi heredem.

o Illustris est allegoria e metaphoris subijciens quasi sub aspectum mores captatoris, qui, & ipsius senex captandus, comparãtur cum piscatoribus & piscibus, in quorum vtroque requiritur perseuerantia laboris & tolerantia: alioqui meritò illud Terentij obijcietur: *nunquam rem facies: nescis inescare homines:* de quo sic fecit Martialis lib. 6.

Munera magna quidem misit, sed misit in hamo,
Et piscatorem piscis amare potest.

p Synecdoche est membri pro ipsis hominibus, qui facilè capiuntur blandis appellationibus & honorificis titulis & assentationibus.

q Alia est synecdoche speciei pro qualibet recula minuta & leuissima: quali tropo vsus est Plautus in Mil. Glorio. *Non ego nũc emam vitam tuam vitiosâ nuce*, id est, vno obulo: quali etiam Aristoph. Pace: ἐπ' οὐδ' πτερύλιον ὁσ' οὐ ἐχέδοσ μιᾶς, *non emerim nec vnica quidem nuce*, & alibi: non ego istud verbum emsirem titiuillitio.

r Similis tropus, sed partis, pro bene curare corpus, & animum oblectare.

s Allegoria est e perpetuis metonymicis periphrasticis, pro, siue torrida fuerit æstas, siue acris hyems, durandum tibi erit.

t Metaphora est ab homine ad sermonem nato pr stupidis & mutis statuis, quæ os habent, nec tamen l quuntur. Hoc quidam putant contumeliosè dictum in iudices & actores caussarum, qui sæpiùs sunt infacundi & indiserti. Sed hæc allegoria non potest quadrare ad consilium Tiresiæ. Huc accedit, quod Cicero scribit 3. de Orat. *infantiam eius qui rem nórit, sed eam explicare dicendo non queat, laudandam esse.*

u Alia est metaphora ab animatis corporibus ad Iouem & aerem, & hoc trãslationis genus Fab. Quintilianus lib. 8. cap. 6. notat: *Sunt*, inquit, *& durae translationes*, id est, *a longinqua similitudine ductae, vt capitis nives, pro canitie & hic versus:*

Iuppiter hybernas cana nive conspuit Alpes.

pro, *Siue aer teget montes albis niuibus.*

x Imperfecta est ac breuis prosopopœia laudantis diligentiam captatoris.

y Alia est allegoria e metaphoris, pro, plures litigatores ad te accurrent sua tibi negotia mandaturi, qui te quàm primùm locupletabunt.

z Sumtum quoque est a spoliatis vestibus, pro, indicet, prodat & patefaciat insidiosas captiones tuas immodico obsequendi studio.

aa Alia est metaphora a serpentibus, quorum lapsus plerumq; fugit sensum: ita præstandum est seni officium, vt quâ mente id fiat, minimè sentiatur.

bb Est hoc quoq; sumtum a lusoribus, pro, hic conatus & fors benè sæpiùs procedit.

cc Metaphora est ab aue cruduora ad Nasicæ soceri captatoris pleonexiam indicandam.

dd Synecdoche est periphrastica Augusti.

ee Altera est synecdoche pro dote filiæ, quam nolebat persoluere.

ff In *laudes* & *laudaris* est polyptoton eiusdem verbi variè cadentis.

gg Nota est metaphora pro domino & principe familiæ, tanquam arce oppidi, in primis capiendo.

hh Alia est allegorica trãslatio a viatoribus peritis, qui nunquam a recto itinere aberrant, ad significandã fidei coniugalis constantiam ac pudicitiæ integritatẽ.

ii Metonymia est efficientis pro amore, & subiecta ipsi pulcritudine.

kk Alia est metonymia, sed subiecti pro opibus senis ac fortunis, in quibus tanta vis inest expugnandæ castitatis & virtutis, vt de illis iactetur:

Muneribus capitur Iuppiter ipse datis.

Simili tropo D. Paulus dicit 2. ad Corinth cap. 11. eos a pseudoapostolis exedi, pro ipsorum pecunias & opes ab his consumi.

ll Videtur hoc quoque metonymicῶς dictum pro extrema testatoris voluntate & iussu in tabulis notato.

mm Libenter hîc agnosco ironiam: tropum certè d facetè iocandum accommodatissimum: vt iam alibi, & maximè initiò Rhetor. Sat 2. lib. 1. admonui.

nn Exclamatio est gaudio exultantis, simulq; reticentia illius: *iam satis est, totus triumpho gaudeo.*

oo In *tumidis* metonymia est effecti pro efficiente elatos ac superbos: ac prætereà totus versus est allegoricus e metaphoris, vbi homo philautus & stultus comparatur cum vtre flatibus repleto, & sermones

tumidi, id est, inanes laudationes cum leuibus ventis: quales sunt: *euge, fastuosè, o grande sophos, bellè* & similes.

pp Altera est ἀνασκεύασις ad tegendam simulationē doloris valdè apta.

qq Quædam est metaphora a seminibus & liquoribus ad verba, quâ Virgilius vsus est 2. Aeneid. *spargere voces ambiguas & famam in vulgum*, pro diuulgare. Itaque hîc *sparge subinde* valet, dic frequenter hæc verba: *vnde mihi tam fortem inueniam?* Ex opinione tamen quorundam hæc *sparge, subinde*, ad veterem funeris instruendi rationem posse referri notant.

rr Hoc ego etiam puto translatum a corpore malè affecto ad animum ægerrimè legatum huiusmodi ferentem.

SATYRA SEXTA.

Cui largiuntur Dij plura optatis, huic nihil restat, nisi vt negotiosas & molestas vrbes relinquat, & serus tutò habitatum recipiat, Horatij exemplo ad vtramque hominis partem honestè, quietè & iustè colendam.

Hoc erat in votis: modus agri non ita magnus,
Hortus vbi, & tecto vicinus iugis aquæ fons,
Et paulum syluæ super his foret: auctius, atq;
Di melius fecêre: benè est: nihil amplius oro,
a *Maiâ nate, nisi vt propria hæc mihi munera faxis,*
b *Si neq; maiorem feci ratione malâ rem,*
Nec sum factarus vitio culpáue minorem:
Si veneror stultus nihil horum: cô si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc d *denormat agellum!*
O si vrnam argenti fors quæ mihi monstret! vt illi
Thesauro inuento, qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus arauit, diues amico
e *Hercule! si quod adest, gratum iuuat, hac prece te oro,*
f *Pingue pecus domino facias & cætera, præter*
Ingenium: vtq; soles, custos mihi maximus adsis.
2. Ergo vbi me in g *mõtes, & in arcẽ ex Vrbe remoui,*
Quid h *prius illustrem Satyris Musâq; pedestri?*
i *Nec mala me ambitio perdit, nec* k *plũbeus Auster,*
Auctumnusq; grauis, Libitinæ quæstus acerbæ.
l *Matutine pater, seu Iane libentiùs audis,*
Vnde homines operum primos vitæq; labores
Instituunt (sic Dis placitum) tu carminis esto
Principium. 3. m *Romæ sponsorem me rapis:* n *eia*
Ne prior officio quisquam respondeat, vrge.
o *Siue Aquilo radit terras, seu bruma niualem*
Interiore diem gyro trahit: ire necesse est:
Post modò quod mi obsit clarè certumq; locuto,
Luctandum in turba: facienda iniuria tardis.
Quid vis insane, & quas res agis? improbus vrget
Iratis precibus, tu pulses omne, quod obstet,
Ad Mæcenatem memori si mente recurras.
Hoc iuuat & p *melli est: non mentiar: at simul atras*
Ventum est Esquilias: aliena q *negotia centum*
Per caput, & circa saliunt latus. Ante secundam
Roscius orabat, sibi adesses ad Puteal cras.
De re communi scribæ magna atq; noua te
Orabant hodie, meminisses, Quinte, reuerti:
Imprimat his, cura, Mæcenas signa tabellis.
r *Dixeris, experiar: si vis, potes, addit: & instat*
Septimus octauo propior iam fugerit annus:
Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum
In numero: dum taxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens: & cui concredere nugas (par?
Hoc genus: s hora quota est? Thrax, an Gallina Syro
Matutina parùm-cautos iam frigora t *mordent:*
Et quæ rimosa benè deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subiectior in diem & horam
Inuidiæ: u *noster ludos spectauerat vnà:*
Luserat in campo Fortunæ x *filius, omnes.*
y *Frigidus a nostris* z *manat per compita rumor:*
Quicunq; obuius est, me consulit: o bone (nam te
Scire, aa *Deos quoniam propiùs contingis, oportet)*
Nunquid de Dacis audisti? Nil equidem. Vt tu
Semper eris derisor ad omnes. bb *Di exagitent me*
Si quicquam. Quid? militibus promissa Triquetrâ
Prædia cc *Cæsar, an est Italâ tellure daturus?*
Iurantem me scire nihil mirantur, ait vnum,
Scilicet egregij mortalem, altiq; silentî.
Perditur hæc inter miseros lux, non sine votis.
dd *O rus, quando ego te aspiciam? quandoq; licebit*
Nunc veterum libris, nunc somno & inertibus horis
Ducere sollicitæ iucunda obliuia vitæ?
O quando faba Pythagoræ ee *cognata, simulq;*
Vncta satis pingui ponentur oluscula lardo?
O noctes, cœnæq; ff Deum, quibus ipse, meiq;
Ante Larem proprium vescor vernasq; procaces,
Pasco libatis dapibus, prout cuiq; libido est:
Siccat inæquales calices conuiua solutus
Legibus insanis: seu quis capit acria fortis
Pocula: seu modicis humescit lætius. Ergo
Sermo oritur non de villis, domibúsue alienis,
Nec malè, nécne Lepos saltet: sed quod magis ad nos
Pertinet & nescire malum est, agitamus: vtrúmne
Diuitijs homines, an sint virtute beati:
Quidue ad amicitias, vsus, rectúmne trahat nos:
Et quæ sit natura boni, summumq; quid eius.
Ceruius hoc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. Nam si quis laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes: gg *Sic incipit: 4. Olim*
Rusticus vrbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cauo, hh *veterem vetus hospes amicum:*
Asper & attentus quæstûs; vt tamen arctum
ii *Solueret hospitijs animum: quid multa? neq; illi*
Sepositi ciceris, neq; longæ inuidit auenæ:
Aridum & ore ferens kk *acinum semesaq; lardi*
Frusta dedit, cupiens variâ fastidia cœnâ
Vincere tangentis malè singula dente superbo:
Quum ll *pater ipse domus palea porrectus in horna*
Esset ador loliumq; dapis meliora relinquens.
s. mm *Tãdẽ vrbanus ad hũc, quid te iuuat, inquit, a-*
Prærupti nemoris patientem viuere nn *dorso? (mice*
Vin' tu homines vrbemq; feris præponere syluis?
Carpe viam (mihi crede) comes: terrestria quando

Morta-

Mortales animas viuunt sortita: neq; vlla est
Aut magno aut paruo lethi fuga: quo, bone, circa
Dum licet, in rebus iucundus viue beatus:
Viue, memor quàm sis æui breuis. Hæc vbi dicta
Agrestem pepulere, domo leuis exsilit: inde
Ambo proposítum peragunt iter, vrbis auentes
Mœnia nocturni subrepere. Iamq; tenebat
Nox medium cæli spatium: quum ponit vterq;
In locuplete domo vestigia: rubro vbi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
Múltaq; de magna supereſſent fercula cœna:
Quæ procul exstructis inerat hesterna canistris.
Ergo vbi purpurea porrectum in veste locauit
Agrestem veluti succinctus cursitat hospes:
Continuátq; dapes: nec non vernaliter ipsis
Fungitur officiis, prælambens omne, quod offert.
Ille cubans gaudet mutatâ sorte: bonisq;
Rebus agit lætum conuiuam: quum subitò ingens
Valuarum strepitus lectis excussit vtrúmq;.
Currere per totum pauidi conclaue magisq;
Exanimes trepidare: simul domus alta molossis
Personuit canibus. Tum rusticus. Haud mihi vitâ
Est opus hac, ait, & valeas: me sylua, cauúsq;
Tutus ab insidiis tenui solabitur eruo.

Analysis Dialectica.

NOn ex hoc sermone solùm, sed è multis etiam aliis cognosci potest, quàm studiosus fuerit Poeta rusticæ vitæ ac tranquillæ: cuius iucundo fructu quum diutiùs nequiret carere, pertæsus aulicæ & vrbanæ, postulauit facetè à Mæcenate iuuenalis ætatis redintegrationem, quâ tum florebat, quum in primam ipsius notitiam se venisse scribit Epist. 7. l. 1. vbi est hæc formula postulati:

Quòd si me noles vsquam discedere; reddes
Forte latus: nigros angustâ fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Iuter vina fugam Cynaræ mœrere proteruæ.

Quin etiam tædio eiusdem aulicæ vitæ ductus, rusticam veris laudibus ornauit, atque Epod. 2. huc destinauit, quòd illam traduci quietè, & paruis naturæ bonis beari, putaret. Potest autem summa huius sermonis tribui *in commemorationem prædicationémq; benignitatis diuinæ erga Poetam, & in vtriusq; vitæ comparationem.* Itaque benignitas Deorum initiò maiorum collatione explicatur: *quòd Dii parua munera rogati longè maiora & meliora, quàm postulatum, vel potiùs, quam optatum fuerat, concesserunt largè & prolixè.* Sic Plato in Alcibiade sentit de Ioue, monitu cuiusdam Poetæ, *Iupiter rex, optima nobis & vouentibus & non vouentibus tribuito: mala autem poscentibus etiam abesse imperato.* Hîc tam luculenter videtur Plato expressisse illud Matthæi 20. v. 22. *Nescitis, quid petatis*: vt hinc depromtam sententiam diceres: quam Satyricus etiam graphicè imitatus est:

Permittes ipsis expendere Numinibus, quid
Conueniat nobis, rebúsq; sit vtile nostris.
Nam pro iucundis aptissima quæq; dabunt Di.
Carior est illis homo, quàm sibi.

Huius autem collationis protasis constat distributione rei petitæ ex adiunctis *mediocribus agro, horto, domo, fonte perenni & nemore:* è quorum liberali donatione vt voluntas Deorum in homines propensa cognosci & spectari potuit, sic prouidentia eorundem in conseruatione, amplificationéque datorum animaduertitur manifestò: vndè dicit, *se nec thesauros, nec latifundia expetere, sed precibus Mercurium orare, vt rebus iam concesso det facunditatem, ac sibi ingenii bonitatem.* Hoc autem facit *πιστεργασίαν τινὰ, fiduciâ quadam* conditionalis & honestæ actionis, conscientiæque rectæ: quæ declaratur factis, id est, *declinatione vitiorum & dissimilitudine aliorum.* Ea quidem certè religio fuit Ethnicorum.

2. Ὁ μὲν Ποιητὴς περὶ τῆς τοῦ Θεοῦ χρηστότητος εἰς αὐτὸν πληροφορηθεὶς, οὐκ ἐβουλεύσατο πᾶσαν σχολὴν ἄγειν ἀπὸ παντὸς ἀχθοφορίας μετὰ πολλῆς ἀσφαλείας. Poeta, vbi bonitatem *Dei erga se exploratam habuit, non statuit omninò vacare ab omni opere, cum multa securitate ruri habitans:* sed parium collatione ostendit, *nihil sibi prius ac potius faciendum, quàm vt digno carmine celebraret Musas, Faunes, Panas, Syluanos, reliquósq; agrestes Deos, in quorum tutela & præsidio totares rustica lateret.* Hoc autem institutum firmat adiunctis: *quòd nullâ ibi distingatur ambitione, nullâ iactetur ægrotatione: nullâ denique tentatur malâ cæli affectione.* Itaque illud sibi persequendum studium videtur: cuius initium ducit ab implorata Iani ope: *quod se facere exemplo reliquorum hominum & Deorum auctoritate, qui aggrediuntur aliquod opus & memorabile facinus,* profitetur.

3. Hactenus commemorata est Deorum benignitas erga Poetam: explicatur deinceps vrbanæ & rusticæ vitæ comparatio ex dissimilibus. *Nunquam*, inquit, *degentibus in Vrbe desunt, qui molestiam exhibeant. Rus autem incolentibus adsunt semper hilares rustici homines, iocosi: læta denique omnia. Quare huc inde est emigrandum.* Huius autem protasis est de vrbana, & ad hunc vsque versum: *O rus quando &c.* pertinere mihi videtur, quæ distributione hominum è vario fine & factis constat: *quorum alii obærati solicitant illum, more hominum inuitatorum, auctoritate Mæcenatis ad spondendum pro ipsis: litigatores ad causam iudici commendandam: Scribæ ad communicationem publicorum actorum & literarum & ad earundem obsignationem: primi præterea quique sibi huic ad commemorandam publici consilii rationem, rerúmque nouarum nunciationem: Mæcenas ad quidnam sibi respondendum*: vnde intolerabilis moles laboris & inuidiæ elit ipsi sustinenda. Quare grauissimas profert querelas *de operosis molestisq; Vrbis negotiis, de mutua ciuium inuidia, de summis denicq; occupationibus*, à quibus quum se relaxare studet propositâ importunis hominibus caussâ, curà Mæcenate sit ad aulâ accersitus, nec proficere quicquam potest docendo, incredibili desiderio ruris flagrans ter exclamat vitæ rusticæ tranquillitatem & iucunditatem: *O rus quando &c*: vbi Poeta ostendit se non dissimili teneri desiderio ruris sui, atque ferunt Græci ex eleganti carmine Menandri quendam è longinqua & diuturna peregrinatione reuersum domum: qui, quod esset suo redditus agro, tantâ perfusus est lætitiâ, vt ipsum salutârit, Deúmque suum vocârit, afferens huius diuinæ appellationis rationem, se id meritò facere, quum inde pascatur optimè. *Neque enim*, ait, *omnem terram tali dignor honore sed eius solùm particulam, vnde tantum beneficii accipiam.* Versus Poetæ sunt:

Χαῖρ' ὦ φίλη γῆ, δι' ἃ χρόνος πολλὸς δ' ἰδοῦσά
Ἀσπάζομαί σ'· ὅτι γὰρ οὐ πᾶσαν ποιῶ

Τὴν γλῦ, ὅταν δὲ τὸ μὲν ἐσίδω χωρίον,
Τὸ γαῖ τρέφον με, τοῦτ' ἐγὼ κέκτημαι θεόν. i.
Salue cara tellus, per me altum tempus te conspicatus,
Saluto: neq; enim huius omnem facio
Terram, quam meum aspicio agrum,
Nam quòd me alat, ego illum iudico Deum.

Vbi inquam ego statuo antapodosin nostræ comparationis: quæ certè magis eluceret, si sine figurata exornatione, i. Græcis ἀσχηματιστῶς pronunciaretur, vt pro, *o rus, o quando, o noctes*: dicamus, *non sic sollicita est vita rustica, non sic turbatur in meo prædiolo Sabino.* Eodem prorsus comparationis genere per mutuam procreantium & procreatorum gradationem Cicero defendit Sext. Rosc. Ameri. contra C. Erutium: vnde perspicimus Poetam & Oratorem mirè consentire inter se de laudibus vitæ rusticæ: *in Vrbe*, ait, *luxuries creatur: ex luxuria existat auaritia, necesse est: ex auaritia erumpat audacia: unde omnia scelera ac maleficia gignuntur. Vita autem rustica, quam tu agrestem vocas, parsimoniæ, diligentiæ, iustitiæ magistra est*, quod dilatatur variis adiunctis: *Nam ibi licet amœnissimo ruris aspectu frui, liberâ veterum philosophorum & Poetarum lectione inertibus horis oblectari, somno multo & quieto, securis frugalibusq; cibis, cara sodalitate domesticorum & vernarum, liberâ comportatione: Philosophi à disputationes facetâ demq; confabulatione, quæ sunt mira vitæ rusticæ condimenta. Quod si quis forte inciderit in laudationem opum, continuò reprehenditur à sodalitio, maximè illarum possessionum & impuritatem docemur.*

4. Poeta vtitur hic tanquam argumento aliunde sumto, eleganti & valdè apposito ad hanc contentionem apologo, de mure rustico & vrbano, quorum nominibus adumbratur vtriusque vitæ ratio, de qua hic agitur: vel potiùs Horatius vitæ rusticæ studiosissimus, & Mæcenas vrbanæ appetentissimus κατὰ τὸ ἐναντίον adsignificantur. Quò etiam nos ducit veluti manu topographia huius prærupti nemoris, ad situm Horatianæ villæ proximè accedentis. Itaque hic apologus, quanquam à Dialecticis in assumtis numeratus sit; potest tamen modo similium enunciari: *Vt mus rusticus citò fastidiuit cultum vrbanæ vitæ exploratum: sic Horatius vitam Mæcenatis expertus, noluit sequi.* Mures illi sese mutuis hospitiis exceperunt, & facto vtriusque vitæ periculo, mus rusticus vitam rusticam prætulit vrbanæ: vnde, quod volebat, Poeta prudenter effecit, *vitam rusticam mediocri rerum statu contentam vrbanæ longè anteponendam, quanquam hæc in summa earundem abundantia vesani videatur.* Mus rusticus visitatur ab vrbano & ei prior cænam parat, qui variis effectis describitur, quibus inseruntur hæc diuersa: *Quanquam hic consuetudo parcè ac duriter viuere solitus esset: veteris tamen hospitis causâ omne suum penus & omnes cellulas & arculas perscrutatus est, vt animo soluto & alacri hunc tractaret, & se vilioribus intereà illis cibis pascebat.*

5. Cohortatio est vrbani muris ad rusticum, de migrando in vrbem rure: cuius ratio prima est *ex incommoditate loci* & comparatione eiusdem; *qui non est vrbi præferendus, nec illius feræ hominibus vrbs.* Altera est ex adiuncta *vitæ brevitate, quæ, dum licet, omni iucunditati danda sit.* Eódem Euripides inuitat, quum Herculem inducit, iisdem argumentis vtentem in Alcestide ad hilaritatem vitæ suadendam:

Βροτοῖς ἅπασι κατθανεῖν ὀφείλεται·
Κ' οὐκ ἔστι θνητῶν ὅστις ἐξεπίστατο
Τὴν αὔριον μέλλουσαν εἰ βιώσεται.
Τὸ τῆς τύχης γὰρ ἄφαντος ὁ προβήσεται,
Κοὐδ' ὁ διδάσκων, οὐδ' ἀλήσεται τέχνῃ.
Τοῦτ' οὖν ἐμοῦ δόντος καὶ μαθὼν ἐμῆς πάρα,
Εὐφραίνου σαυτὸν, πῖνε· τὴν καθ' ἡμέραν
Βίον λογίζου σόν, τὰ δ' ἄλλα τῆς τύχης.

Omnes homines morti debentur: neque quisquam certè nouit an die crastino victurus sit. Nam cæcus rerum successus ipsum antecedet, qui nec doctrinâ, neque arte comprehendi potest. Hæc vbi à me audieris & intellexeris; te ipsum bellissimè oblecta, bibe: præsentem vitam deputa tuam, reliqua Fortunæ.

Reliquum Satyræ consumitur in describenda vtriusque muris profectione & aduentu in magnificas vrbis ædes, variis adiunctis & euentis explicatas: quibus exterritus mus rusticus subito rus voluit remigrare, & huic longè posthabuit pingues vrbis reliquias è lautis cænis, ὀστ' ἐπαμυθούμενος, frugalis vitæ quietem curis sumtuosissimæ præferendam.

Enarratio Grammatica.

In votis.] Persius hoc imitatus est Sat. 3. *Quid dexter senio ferret Scire erat in voto* pro quo dicit Cicero lib. 2. ad Famil. Epist. 1. in omnibus tuis rebus meis optatis fortuna respondit. Item eiusdem lib. Epist. 13 ad Cælium, *quid est causæ, cur mihi non sit in optatis complecti hominem?* Deflectitur autem sic acceptum *votum* non ex hac notione verbi, quæ est in promittendo, sed ex altera, quæ est in optando, quemadmodum hîc ipse sumit l. 1. Epist. 4.

Quid voueat dulci nutricula maius alumno,
Quàm sapere? ---

Id est, quid magis optet & cupiat. Valet igitur, *hoc erat in votis*, hoc veniebat in votum, vt ipse loquitur Epist. 11. id est, hoc vouebam & optabam, vbi explenda est ellipsis, vt modus agri esset mihi non ita magnus: vel disiaphetica particula, *nempe*, *scilicet* subintelligenda, *hoc erat in votis, nempe modus agri non ita magnus*: quam tamen boni Latinitatis auctores non solent exprimere. Hæc autem phrasis Græcè pronunciatur, Αὐτὰ τῆς εὐχῆς ἦν μοι τοῦτο, ἃ εἰς ἐπιθυμίαν τοῦτο ἀφικόμην. hoc optabam, vel, vt locutus est Epodis 7. hoc secundùm mea vota erat.

Hortus.] Inclinatur hæc vox Festo & Isidoro ab *orior*, quamuis prior syllaba densetur, quòd illic semper nascatur aliquid, nec vnquam hortus sit sine fructu, vt alia terra semel quotannis ferax, & ob hanc commoditatem Cato in dialogo de senectute appellat hortum alteram villæ succidiam optimam & maximam, Gallicè, *le second lard tresbon.* Vox autem Græca κῆπος huic notione respondens ab Hesychio definitur, τόπος ὁ περιπνεόμενος καὶ σύμπνεμος καὶ τῶν δένδρων ἡμέρων καὶ τῶν λαχάνων, id est, *locus arboribus & oleribus consitus, & ventu expositus secundu.* κῆπος γὰρ λέγεται πνεῦμα.

Iugis aquæ.] Ita Cicero dicit puteum & aquam iugem, quod Græci efferunt φρέαρ καὶ ὕδωρ καὶ πηγὴν ἀένναον: *quòd perpetuò fluant.* Ita τὸ διηνεκὲς τῆς πηγῆς, *perennis & perpetua fontis scaturigo*: quod posterius rationem temporis & loci adsignificat & propriè ad res corporeas, continuas & fixas refertur quæ continuâ serie in longum tendunt, atque, vt hoc obiter dicam, τὸ διηνεκὲς ἐπὶ τῆ ὀνομῆς, *protentus*, & hoc ab ὄνεντας fit sublato ταω & ατω in υς, à themate ἐνέχω. Vnde Homerus dicit Ιλιαδ. μ. ῥίζησιν μεγάλῃσι διηνεκέος' ἀρηρυῖαι, *Quercus magnis & porrectis radicibus nixæ*, id est Eustathio, ῥίζαι διὰ πολλῆς τόπου συνεγομένου, *radices per diuersa loca importatæ*: sic ὁδὸς ῥάβδος, νῶτα διηνεκῆ, *via, virga, terga* Græci dicunt *in longum producta*: de quibus non equidem legi

legi τὸ iuge posse pronunciari: rectè quidem translatè Plaut. in Pseud. dicit, *Nam is mihi thesaurus iugis in nostra est domo.* pro inexhausta copia.

Super his.] Pro hoc antè Sat. 5. dixit, *illud ad hæc iubeo.* Græci, ἐπὶ τούτοις, πρὸς τούτοις, quibus & accessio & superlatio quædam designatur, vt hîc vltra hortum & fontem perennem sylua etiam optatur, vt ad exiguum agri modulum accedere posset: itáque ad moderatum vitæ rusticæ vsum nihil desiderari videtur.

Di auctius.] Id est, Dii cumulârunt me pluribus atque melioribus bonis, quàm optâram & postulâram.

Bene est.] Quidam interpretantur, καλῶς πάντα ἔχει, *rectè habent omnia.* Quidam tamen putant posse sumi, vt illud Terentii in Heaut. 2. 1. *Tum quod dem ei rectè est,* pro satis: in quo etiam nonnulli putant esse ironiam. Sensus igitur hic est: quod Dii mihi dederunt, bene est, i. satis est mihi. Alii deniq; accipiunt, ὡς διὰ χαριστηρίου ὁμολογίας καὶ εὐχῆς, *tanquam esset oratio, quâ gratiæ agerentur, beneficiáq; prædicarentur.*

Maiâ nate.] Iam antea dictum est de Mercurio Ode 2. l. 1. & 10. eiusdem & Sat. 3. huius libri.

Vt propria.] Breuiter hanc vocem notauimus in Rhetoricis Od. 2. l. 2. in fine, sed apertiùs vis eius demonstranda est ex aliis locis & scriptoribus: primum ex Epist. 2. l. 2. huius auctoris adhibetur quædam definitio proprii:

---Tanquam
Sit proprium quidquam, puncto quod mobilis hora
Permutet Dominos. ---

Quam quidem videtur Poeta mutuatus à Mysde Terentiana Act. 4. Sc. 3. Andriæ, vbi illa queritur abalienatum esse Pamphilum, vndè conficit nihil esse cuiquam proprium, id est, firmum, stabile, certum, perpetuum ac semper propinquum, sed omnia esse mutua, quòd illa modò sint tua, modò mea, modò huius, modò illius, denique mutabilia, fluxa & caduca. Videtur Cicero epist. 30. ad famil. Curium l. 7. definire τὸ *proprium*, quum ita scripsit, *Quando te Attici nostri proprium esse scribis mancipio & nexu, meum autem vsu & fructu, contentus isto sum. Id enim cuiusque est* proprium, quo quisquè fruitur atque vtitur: hæc autem est interpretatio eorum, quæ Curius epistol. præcedente scripserat ad Ciceronem. *Si vales, bene: sum enim χρῆσει μὲν tuus, κτήσει δὲ Attici nostri: Ergo fructus est tuus, mancipium illius,* id est, *proprietas & dominium*, vitam autem hominum contrà, è lib. 5. Lucretii sic æstimamus,

Sic aliud de alio, numquam desistit oriri:
Vitaq; mancipio nulli datur, omnibus vsu.

hic intelligatur τὸ *nulli datur*, tanquam pro eo additum esset, propria & perpetua, sed solùm ad tempus vtenda illi conceditur: eam ob rem idem spiritum habet tantummodò precarium, quod est Vlpiano in *leg. 1. ff. de precario* quidquid precibus petenti vtendum conceditur tandiu, quamdiu is, qui concessit, patitur, quod Lucretius vocat vsum: Sed mancipium lib. 2. ff. de origine Iuris *est dominii comparatio* & ius proprium possidendi aut per alienationem, id est, per emtionem seruatâ mancipii lege, aut per donationem, aut per cessionem in iure: his enim modis rei cuiusque possunt domini fieri, eamque quasi manu capere. Itaque Pamphilus Act. 5. Sce. 5. Andriæ affirmat, proprium tantùm in Deos immortales cadere posse:

Ego vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ sunt, id est, semper illis inhærent, nec indè recedunt vnquam: quò pertinent hæc duo iambica. Senecæ Epist. 8. *Non est tuum Fortuna quod fecit tuum. Dari bonum quod potuit auferri potest.* Quoniam verò ἀθανάτου ἐστὶν ἀρετὴ, *virtus est immortalis*, è sententia sapientis Periandri, sola ex omnibus rebus solet propria esse hominum ipsâ præditorum, ideóque Cleobulus vnus è septem, τῆς ἀρετῆς οἰκεῖόν ἐστι τὴν κακίαν μισεῖν. Summi tamen beneficii loco pollicetur Iuno Aeolo Aeneid. 1. se facturam ipsius propriam Deiopeiam, quod interpretatur Seruius perpetuam, ac sine diuortio cum ipso semper victuram: vbi notes Poetàm cognatis vocib. vsum fuisse, quum propriam dicari & connubio stabili iungi ferè idem sonent. Similis interpretatio repetitur in hunc vers. 6. Æneid.

--- Nimium vobis Romana propago
Visa potens, Superi propria hæc si dona fuissent.

id est, perpetua. Similis est explicatio vers. Aeneid. 3. *hæ nobis propriæ sedes*, i. perpetuæ. Addam ad extremum Cic. locum è lib. 9. Epist. 18. ad Attic. τέτλαθι, *nihil proprium, ne illud quidem nostrum proprium*: vbi Cicero verbis Vlyssis consolatur Atticum, consiliis Cæsaris, plenis suspicione tyrannidis, valdè territum. Hæc, inquit, perfer, qui tuleris grauius, quum indignissimè exsulâsti lege Clodiâ electus: quod enim nobis inde videtur imminere, non erit proprium, id est perpetuum, aut semper futurum, sed breui fiet eiusdem mutatio. Integer autem versus verborum Vlyssis citatus antè Satyr. 5. & est ab Horatio conuersus. Vtrum verò hæ voces Græcè τὸ ἄνετον καὶ τὸ ἴδιον καὶ οἰκεῖον, hanc significandi rationem possint subire, non planè mihi constat. Scio equidem τῷ ἰδίῳ, ὡς ὁμογόνῳ τοῖς πράγμασι, ταῦτα ἀλλότριον, κοινὸν, δημόσιον, ἐναντιοῦσθαι, & modò de tertia dictum est è Cleobulo. Itaq; doctioribus Hellenismi hæc consideranda relinquo.

Si neque maiorem.] Quidam volunt hîc τὸ, *si* ter positum ἀκτιολογικῶν, οὐκ ὑποθετικὸν vel potius σωρειτικόν εἶναι. ego verò posterius malo retinere, vt ostentationis & arrogantiæ minoris, quàm prius. Valet igitur hoc loco, si non auxi fortunas meas artibus iniquis, nec luxu, nec inutili sumtu quidquam de illis diminui.

Nihil horum.] Hoc sonat, si à Diis immortalibus opto & precor, vt hæc mihi fiant & eueniant, quæ sequuntur. Cic. 1. de nat. Deo. congeminat hæc, vt cognata, colere, precari, & venerari: & certè hoc postremum *stultus veneror*, pro stultè appositissimum est ad vim auaritiæ notandam. Ita enim D. Paul. ad Ephes. c. 5. definit τὸν πλεονέκτην, ὃς ἐστιν εἰδωλολατρης· τὴν δὲ πλεονεξίαν ad Colos. 3 ἥτις ἐστὶν εἰδωλολατρία, id est, auarum, qui est idolorum cultor, auaritiam autem, quæ est idolorum cultus & radix omnium malorum, vt idem Apost. 1. ad Timot. 6. ῥίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἐστιν ἡ φιλαργυρία, ἧς τινες ὀρεγόμενοι ἀπεπλανήθησαν ἀπὸ τῆς πίστεως καὶ αὐτοὺς περιέπειραν ὀδύναις πολλαῖς, id est, *auaritia enim est radix omnium malorum, ad quam multi nimis attenti aberrarunt à Christiana religione, & sese multis vndique doloribus confixerunt.* Meritò igitur Poeta, licet Ethnicus, talem diuitiarum veneronem damnat, & sic videtur omnes docere, vt idem faciant, quum cernamus omnem non modò in Deum caritatem, verùm etiam in homines reliquos amorem & humanitatem exuere eum, quicúnque est pleonectes.

O si angulus.] Formula est optationis, qualis est Odyss. γ. Telemachi ad Nestorem.

Αἰ γὰρ ἐμοὶ τοσσήνδε θεοὶ δυώδεκα παῖδα παρασχεῖν!
Vtinam dedissent Dii mihi tantum roboris!

Vbi Eustathius notat συχνὴ ἐπὶ ἀμυνῆ τὸ αἰ γὰρ ἐμοὶ, *optatio est auxilii ad propulsandam iniuriam.* Particula autem

ἀλ est loco τῷ ἀλθι, vt sæpè εἰ loco τῷ εἴθε, qualis est optatio Oedipi Tyran. sub initium Tragœdiæ de ipsius nomine:

Ὦ ναξ Απολλον, εἰ γαρ οὶ τύχη γέτῳ
Σωτῆρι βαίη, λαμπρὸς ὡς πιρ ὄμματι.
O Rex Apollo, vtinam in fortuna salutari aliqua
Sic veniat (Creon) vt id vultu præ se fert!

Hæ sunt omnes optandi notæ. Hoc autem genus imitatus est Persius Sat. 2. *o si ebullet*, id est, vtinam funus patrui euanescat more bullæ. Virg. 6. Aeneid. seorsim dicit:

Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
Ostendat!

Interdum, vt hîc, coniunctim:

O mihi præteritos referat si Iuppiter annos!

Præterea Etymon anguli est Varroni lib. 1. de ling. Lat. ab angustia: sed Festo à voce Græca ἀγκυλον, quod est curuum & aduncum, & attribui solitum arcui & vngulis aquilarum. Auarus optat hîc, vt ad suũ addatur minuta portiuncula vicini agri, quæ inæqualitatem deformitatemque afferat agro suo.

Vtnam.] De Veriverbio huius vocis vide Grammatica Odes 3. l 2. Sensus autem est: vtinam fortuna ostendat mihi abditum in aliquo loco thesaurum, sicut ostendit illi quondam, qui mercenarius & mercatus emtum agrum ipse arauit, & dives factus est fauore Herculis.

Quà.] I. in aliqua parte. Eò retexui orationem, quòd viderem eam sub obscuram propter Ellipses & dissoluta verba: sed in, *qui mercenarius*, est hic Hellenismus ὁν μισθωτὸς, „qui mercede est conductus. Quid autem sit Thesaurus vide lib. 41. ff. Tit. de acquir. rer. dom. Paulò aliter tamen Agell. describit: *quos*, inquit, *Thesauros Græco nomine appellaremus, priscos Latinos dixisse fiauissas, quòd in eos non rude æs argentumq;, sed flaia signatáque pecunia conderetur*: quidam putant vocem esse coniunctam ἐν τῆς θήκης καὶ τῦ ἄυρου, vt sit conditorium pecuniæ. Hoc enim nomine veteres Græci pecuniam vocabant: quâ qui abundabat, αὔρος dicebatur: alii tamen inde Thesaurum dici putant, quòd εἰς αὔριον, in crastinum sit repositus, vt sit βέσις εἰς αὔριον. Hebræi autem *otsar*, dicunt à recondendo *atsar*, quò videtur pertinere illud D. Pauli c. 16. Epist. 1. ad Corinth. ἕκαστος ὑμῶν παρ' ἑαυτῷ τιθέτω θησαυρίζων, ὅ, τι αὐ εὐοδῶται, i. e. *quisque vestrum apud sese ponat recondens*, quod primo quoq; die hebdomadis in collectam pauperum conferat *pro ratione benignitatis erga se diuinæ*.

Amico Hercule.] Auctor Adagiorum huius meminit: ac præterea Diodorus lib. 5. memorat Herculem ab antiquitate habitum fuisse Deum lucri & diuitiarum, & harum decimam ipsi solutam à M. Crasso, Lucullo, & Sylla: in ara autem maxima colebatur, vbi bos mactabatur, cuius sacrificii descriptio est Aeneid. 8 ad hæc verba, *dixerat Herculeâ bicolor &c.* Quidam referunt hunc locum ad fabulam rustici cuiusdam, cui Hercules inter somnum indicauit thesaurum.

Quod adest.] I. si sum contentus & delector eo, quod in præsenti habeo. Est quoque in *gratum iuuat*, Ellipsis & dissolutio, pro, si, quod mihi nunc adest, gratum est & iuuat.

Pingue pecus.] Conseruationem & amplificationem datorum postulat, boues, oues, sues, greges denique & armenta pinguefaciendo, & agros, vites, reliquásque arbores fœcundando, ac ingenium sibi exacuendo.

Et in arcem.] Id valet, postquam me recepero in meam villam, ante omnia versibus celebrabo Deos agrestes. Hic enim *Musa pedestris* sonat rustica & syluestris. Itaq; hoc sensu, *Satyris & Musa* pendent à comparatiuo *prius*. Quum autè interpretamur de argumento & re, quam priùs tractabit Satyrica compositione ad familiarem orationem & solutam accedente, tum eædem voces casus erunt modi. Prior tamen interpretatio videtur anteponenda.

Plumbeus Auster.] Hic ventus Græcè dicitur νότος, ἢ μᾶλλον εἰς τὸν νότον παραλλάττων· τότε γαρ διαπνέοντος τὰ τῆς λεπτοψυχίας γίγνεται. *Huius enim perflatu defectio facultatis animosæ gignitur.* Eam ob rem diximus *illum alludere ad morbum* vocis affinitate, de quo sæpè dictum fuit anteà, vt Ode 14. lib. 2. *nocentem corporibus metuemus Austrum.*

Ambitio.] Definitur hic affectus, immodica honoris cupiditas, quam vox Græca φιλοτιμία præ se fert: de qua 1, 4. Ethic.

Libitinæ quæstus.] Qui fit è venditione rerum ad funera magnifica necessariarum, quæ in æde Libitinæ curabantur à Libitinariis, pollinctoribus, præficis, Vespilonibus, sandapilariis, reliquisque designatoribus, & vt in æde Iunonis nomina nascentium, sic in illa Libitinæ morientium scribebantur: vnde Sueto. in Nerone cap. 39. *triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt.* Sed de Libitina vide Ode 30. lib. 3.

Matutine.] Plutarchus in Numa dubitare videtur, vtrum Ianus fuerit rex, an heros, an semideus: narrat tamen quid in vita fecerit, & cur bifrons dictus sit. Idémq; scribit οὐ Ρωμαικοῖς principium diei & anni ab eo sumi. Itaq; quum antiquitas putaret per illum tanquam, per ianuam cæli, preces hominum & vota Diis facta ad eos perferri, primus omnium deuocabatur, præsésque operum, auctórque laborum, & vt sol alter, diespiter, tanquam diceres, diei pater, habebatur. Cicero lib. 2. de nat. Deor. dicit Ianum, pro quo etiam Eanum, ab eundo duxisse nomen. Munsterus contrà à voce Hebræa *Iain*, de qua sic Salomon cap. 20. vers. 1. *Ietshaiain, vinum est scurrilis derisor*, scribit Ianum inclinari: quod primus crederetur inuenisse vinum, ideóque putat illum ab Ethnicis pro Noeo sumtum & cultum: de quo vide plura apud Macrob. lib. 1. Satur. & Seruium lib. 7. Aen. ad vers. *Sunt geminæ belli portæ*: & Athenæum lib. vltimo & Sat. 3. huius lib.

Libentiùs audiu.] Sic Epist. 7. l. 1. loquitur:

Sæpè verecundum laudasti: nèxq; paterq;

Audisti coram: vtrobique videtur significari, quod Græci dicunt ἀκούειν ἀρίστα παρά τινος, ἢ εὐδοκιμεῖν παρὰ τοῖς ἄλλοις, quod Terentius & Cic. per, *bene audire apud alios*, id est, bene dici & laudari ab illis, interpretantur.

Vnde homines.] A Iano incipiunt homines primos vitæ difficilis & actuosæ labores: qualis est vita vrbana. Hoc autem *labores operũ ac vitæ* dicitur ἓν διὰ δυοῖν, *vnum per duo, vitæ operosæ, vt arma virúmq;*, pro virum armatum.

Placitum.] I. sic visum est, decretum & institutum à Diis. Hoc autem verbum non est oblectationis, sed censuræ, conclusæq; deliberationis, quod Græci reddunt, ὅτως ἐδοξε θεοῖς, ἢ οὕτω δέδοκται.

Romæ sponsorem.] Variè hic locus sumitur: quidam enim putant Horatium sic Vrbis incommoda recensere, vt initiò se dicat cogi à Iano ad officium spondendi pro aliis: & quasi hoc munus sibi pergratum Poeta ostenderet, precari Ianum, vt ad id maturè ab ipso impellatur, ne quis fortè aliis sponsor hanc liberalis & ingenui animi gloriam in spondendo ipsi

præripiat.

præripiat. Neutrum meo iudicio neq; Ianum, neque Poetam satis decet hæc interpretatio, præsertim quũ vtriq; notum sit ἀπόφθεγμα τῦ Ρυτίλιυ. ἐγγύη, παρὰ δ' ἄτη, *facta sponsionis comes est noxa*: sponsor enim recipit in se rei ac consilii euentum, illique dependendum erit, quicquid pro alio spoponderit, & culpa, siqua commissa fuerit, præstanda. Prætereà pugnat hæc expositio cum incommodorum vrbanorum commemoratione ac multò magis cum hac impia Poetæ responsione ad Ianum, *quid vis insane*? Alii sic interpretantur, vt de Iano tantum dicatur, tu Iane, impellis me ac vrges, vt præstem me officiosiorem aliis hoc munere hdeiubẽdi. Non equidem improbo sententiam reliquorum, qui hîc agnoscunt orationem modificatam ad aliquem clientem, de qua suo loco.

Aquilo radit.] Sic Epo. 16. Eurus radit arua.

Interiore gyro.] I. sub terram. Hoc autem intelligendum est è Proclo de sphæra obliqua: vbi sic ille: ἀλλὰ χειμερινὸς τροπικὸς κύκλος ὑπὸ τῦ ὁρίζοντος τέμνεται οὕτως, ὥστε τὸ μὲν ἔλασσον τμῆμα ὑπὲρ γλῦ γίνεται, τὸ δὲ μεῖζον ὑπὸ γλῦ. *Itaq; Tropicus hybernus sic ab horizonte secatur, vt minor pars supra terram sit, vnde dies est breuior: maior verò sub terra, vnde illa dies est longior*: quod fit, quum Sol est in Capricorno: de quo Ode 6. lib. 2. Est autem in hoc disticho Ellipsis & Asyndetos discretiuarum cõiunctionum, quamuis dies sit breuissimus & frigidissimus, necessariò tamen eundum mihi est ad sponsionem.

Post modò.] I. posteà mihi, qui clarè & apertè promisi fideiussionem mihi nocituram, contendendum erit & elaborandum in turba, vt ante alios rem expediam & pro amico spondeam, caussam deniq; sponsionis disceptem: quod non fit sine iniuria alterius, qui me antecedebat, & hic à me retrusus posteà queritur, contumeliámq; in me iacit.

Quid vis.] Bifariam hoc exponitur. Quidam putant improbas esse querelas hominis pulsati: atque sequentia, *tu pulsas omne &c.* esse verba Poetæ seipsum alloquentis. Alii verò dicunt esse poscentis Horatium sponsorem, qui ipsum assiduis iratisque precibus fatigat, ne tantopere festinet ad Fabianum arcum, nec luctetur in turba quum possit omne obstaculum repellere ad Mæcenatem profectus. Ad eum igitur properè redeat rei benè memor: vbi facilè, quicquid videtur obesse, tolletur. Hic sensus præstat aliis.

Improbus.] Poeta loquitur de acerrimo studio improbissimóque labore clientis ad eum assiduè solicitandum.

Hoc iuuat.] Quibusdam placet pronomine *hoc*, luctam in turba demonstrari, quâ dicit se delectari: sed satius est intelligi de consilio & admonitione clientis, qui monet eundum esse ad Mæcenatem, ac illi rem verè explicandam: quod Horatius ironicῶs respondet sibi valdè probari & esse cordi. A *mel* deflectitur *melli* casus dandi eiusdem syntaxeως, atque illud Ciceronis ad Attic. lib. 13. *Ea res nobis fuit delectationi.*

At simul.] I. quum primùm ad ædes Mæcenatis veni, quæ erant in Esquiliis infelicibus, de quibus vide 5. Epod. & Satyr. 8. lib. 1. infinita alia negotia & curæ me circumpalârunt: ac primùm quidem nuncius significat Roscio esse opus meo patrocinio postridie horâ secundâ: sic Terent. in Eunuch. Act. 2. Sc. 3. *cras est mihi iudicium, quid tum? vt diligenter nuncies patri, aduocatus manè mihi esse vt meminerit.*

Puteal.] Quidam Puteal definiunt tribunali & subsellio Prætoris, quod tamen minimè Iosepho Scaligero probatur in castig. in Sext. Pomp. quem consules & inde in summa discès, tribunal Prætoris fuisse ad Puteal: non autem hoc fuisse tribunal: alii loco fœnoratorum: alii Basilicæ, vbi Scribonius Libo primum Tribunal collocauit propinquum foro Romano, Ianis duobus, arcuiq; Fabiano. Sed placet huc proferre verba Cælii Rodogini è lib. 10. cap. 27. explicantis alios locos huc pertinentes: vnum Persii Sat. 4. *Si puteal multâ cautus vibice flagellas.*
Id est, si tu creditor calli dus vexas tuos obæratos seueritate iudicii: ex hoc igitur loco ad Puteal exercebantur iudicia. Alterum huius Poetæ est ex Epist. 19.

— *Forum Putealq; Libonis. Mandabo siccis.*

Vbi in veteribus libris se comperisse scribit, in Comitii gradibus ipsis fuisse Attii Næuii statuam capite velato: quo in loco is corem nouaculâ discidit, qui locus è Dionysio Halicarn. l. 4. puteus vocatur à Romanis, vbi erat ara subterranea. Cic. 1. de diuin. *Cotem, inquit, & illam defossam in Comitio, suprág; impositum Puteal accepimus, ex eo euenit, vt & Tarquinius Priscus augure Attio Næuio, qui priùs fabulcus propter paupertatem fuerat, vteretur, & populus de suis rebus ad eum referret.* Est autem Puteal e Pomponio. ff. de Act. em. & vend. quo putei operiuntur, velut vmbellâ vel petaso. Legitur quoq; in Græcorum Thesauris fuisse in Attica iuri dicendo stationem siue iudiciale forum, quod diceretur ἐν φρέατι *in puteo*, vbi caussæ imprudentium interfectorum agitabantur.

De re communi.] Hunc locum quidam interpretantur de negotio publico: alii de re ad Horatium & ad Scribas communiter attinente: vnde multi suspicantur Poetam fuisse de curia Scribarum, de qua Sat. 5. li 1. Valet autem, *de re communi*, pro re magna, vel propter rem. Ita boni Latinitatis auctores vsurpant *de*, vt Terentius 3. 2. Eunuch. *Ecquid nos amas de fidicina isthac?* Cicero quoq; 3. in Verrem. *Flebat vterq;, non de suo supplicio, sed pater de filii morte, de patris fratris*, 1. proprer fidicinam & mortem: sic Sat. 5. l. 1.

Miss: magnis de rebus vté q; legati.

Imprimat.] I. cura, vt Mæcenas obsignet has tabellas. In *dixero* intellige *si dixero, experiar* (pro hoc Terentius dicit, periculum faciam: Græci, διὰπειράομαι λέγων ἢ πειράσομαι ποιήσομαι, i. prætentabo Ciceroni) respondet statim supplex, *potes, si vis, efficere*, vt tabulæ obsignẽntur à Mæcenate.

Septimus.] Eleuat gratiam Poeta, quâ putabatur vulgò plurimùm valere apud Mæcenatem, vt se molestiis postulantium expediret, quum audiret Mæcenati opus esse tantum opera Poetę ad res leues, minutas & iocosas, non ad graues & serias, quales memorantur hîc sermones.

Hoc genus.] I. leues & vulgares sermones eius generis, qualis est Antiptosis l. 6. Ep ad Fam. Thorannium. *Ita viximus, & id ætatis iam sumus, vt omnia, quæ non nostrâ culpâ nobis accedant, fortiter ferre debeamus*: pro sumus iam eius ætatis.

Thrax.] E iocosis percontationibus Mæcenatis tres hîc enumerantur: prima est de notione temporis instantis: hæc est altera de præstantia gladiatoris: sed hîc dubitatur vtrum Thrax Gallina faciat vnum par cum Syro commissum & compositum: vnde Cic. lib. 2. ad Fam. Epist. 8. compositiones gladiatorum ad certamen dicit: an Thrax vnus sit gladiator, & Gallina alter: ideóque legunt, an Gallina sit par Syro: quod posterius videtur magis probandum. Nam si Thrax est Gallina, id est, inualidus & parùm fortis gladiator, inconsideratè quæreretur, vtrùm æquiparandus esset Syro, siue superiori, siue inferiori. Itaq; placet

mihi lectio & interpretatio illa, quæ tres gladiatores diuersarum nationum agnoscit inter se comparari: sunt tamen, qui duo tantùm gladiatorum genera constituunt, vnum Thracum siue Threcum & Retiariorum: alterum Gallorum & Myrmillonum: qui duo sunt iidem: quales inter se sunt etiam priores tres: Gallina autem per iocum aut propter metrum dixisse Poetam, à quo petere solebat Mæcenas, vter gladiatorum, Thráxne, an Gallus esset par Syro. Hæc opinio non dissimilis est posteriori, vbi tres etiam apparent diuersæ gentis gladiatores. Verba tamen veteris interpretis *Threx Gallina fuit secutor, Syrus autem Retiarius*, videntur agnoscere tantum duos: cuius interpretationis caussâ interpres ille fuit Iusto Lipsio ludus & iocus quòd sic Threcem confuderit cum Secutore: quos censet lib. 2. c. 9. Saturnal. armis & ratione pugnæ diuersos. Genus autem & discrimen Gladiatorum habes ibidem, sed cap. 7. in hac classe, *Secutores Retiarios, Threces, Myrmillones, Hoplomachos, Samnites, Essedarios, Andabatas, Dimachæros, Laqueatos.* Quidam legunt Thræx admoniti à Festo, cui Thræces dicuntur gladiatores ratione parmularum Thraciarum. Quod ad Thrax & Thræx attinet, nomina sunt eiusdem gentis ταυτοδιώνυμα sub diuersa dialecto, prius communi, posterius Ionica, vt Ode 24. l. 1. attigimus: verum quæ scribitur integrè atque Græcè Θρᾷξ ἢ Θρῇξ item concisè Θρᾶξ ἢ Θρῆξ: quod factum creditur ἐν τῇ βορείῳ ἢ δασείᾳ, id est, ex verbis concitatum sonantibus naturæ impetum, quali historiæ narrant Thracas præditos fuisse. De ratione autem huiusmodi nominũ lege parœbolas Eustathii in Ιλιαδ. Α subinitium: verior est hæc etymologia, quàm illa in Gram. odes 16. lib. 1. notata. Idem auctor docet in duello alterum gladiatorum vocari Retiarum: cuius meminit Suetonius in Claudio cap 34. *de ipsius crudelitate, quocũq; gladiatorio munere, vel suo vel alieno, etiam fortè prolapsis ingemi iubebat, maximè Retiarios, vt exspirantium faciem videret.* alterum Secutorem & Myrmillonem, quo Cicero vtitur 5. & 6. Philip. & Iuuen. Sat. 6. a quodam armaturæ genere Myrmillonico, in cuius galeis effigies piscis insculpta erat, quo Galli vtebantur. Iustus Lipsius lib. 1. Saturnal. Serm. cap. 10. putat Gallos dictos Myrmillones, quod grauitate armaturæ viderentur repere, non incedere: vnde Crupellarii & Crupellares & Prorepi vocabantur, & ad hoc firmandum profert è lib. 23. Ammiani hoc de Persis, *Pedites in speciem Myrmillonum contecti iussa faciunt.* Tertia denique percontatio est vulgaris sermo de mutata cæli affectione.

Rimosa.] Repetatur à superiori, Mæcenas mihi tantùm concredebat ea, quæ possent cuiuis committi & diuulgari. Videretur hic taciturnitas commendari in Mæcenate, nisi de ipso scriptum reliquisset Suet. in Oct. c. 66. *Deprehenderant nonnunquam & M. Agrippa patientiam & Mecenatis taciturnitatem: quod hi secretum de comperta Maiane coniuratione vxori Terentiæ prodidisset.*

Pertotum.] Ellipsis est verbi, fui magis obnoxius inuidiæ iam inde à principio familiaritatis, in quam veni cum Mæcenate. Notandum est hic ἐνιαυτὸν in diem & horam dictum more Græcorum κατ' ἐνιαυτὸν ἡμέραν καὶ ὥραν pro in dies & horas: quod tempus perpetuum & inuidiæ incrementum comparatiuo videtur indicari.

Subrector.] I. maiorem mihi collegi inuidiam multorum ex hac familiaritate.

Nostros ludos.] Varie exponitur hic locus: Quidam enim interpretantur quasi verba sint Poetæ, qui meminerat sermonem maleuolorum, si Mæcenas interfuerat ludis publicis, & vnà cum eo adfuerat Horatius, aut in campo Martio vnà luserat, omnes dicere & laudare fortunas illius, qui tantum haberet amicum. Alii exponunt de populo sic loquente: Horatius homo plebeius & priuatus, vt nos, solebat vnà nobiscum de extrema cauea olim ludos spectare: iam nũc vtitur familiariter Mæcenate, nec ab eius latere comitatúque vnquam discedit. Triplex autem est hic ellipsis, primum connexiuæ si, deinde in *omnes*, substantiui, maleuoli vel inuidi homines: postremò verbi, *dicunt*. Sententia igitur est: si noster popularis Horatius vnà spectauerat ludos: si in campo luserat; omnes inuidi statim dicunt, quàm Horatius est fortunatus! Hinc liquet quàm ineptè nonnulli τὸ *Fortunæ filius*, intelligant de Mæcenate.

Frigidus.] Ellipsis est alia, pro, si quis nuncius horribilis affertur, protinus omnes, qui mihi occurrunt percontantur ex me, quid audierim de hostibus pop. Rom. Posset etiam *frigidus rumor* exponi, vt illud Sophoclis in Οἰδιπ. Τυραν. τὰ παρφάτα καὶ παλαιὰ ἔπη *tam & obsoleti rumores*, quos vetus interpres interpretatur, ψυχρὰ κλέη· ἀλλὰ σαφῆς ἔχοντα τὰ ψεύδη; *nouæ frigidos nec certi quicquam nunciantes, ac velut leues susurros.* Tricesimus autem μέτρια καὶ ἡσύχατα, *annos & inconstantes.* Opus ita dicitur frigere, quum intermittitur & desinit; contrà, feruere, quum celeratur & fit diligenter. Sed rumor definitur à Cic. in Orat. pro Plancio & 1. Epist. 8. ad Fam. *rumor est fama incerta sine capite, sine auctore*, ipse tantùm nuncius.

A rostris. &c.] Notatum fuit Epodis quartis aduersum, *Quid attinet tot uocium graui rostrata duci pondere*: quo tempore, ex qua materia, & quo in loco extructa fuerunt rostra. Nũc autem ad id addam, in rostris leges ferri solitas, agi causas, ad populum haberi conciones: quæ duo Romæ fuisse memoriæ proditum est: quorum noua sita fuerunt ad radices Palatii: vetera apud Curiam in Comitio. T. Liuius, Plutarchus in vita Ciceronis, Dio lib. 47. scribunt Antonium curasse caput Ciceronis interfecti amputatum, & ipsi allatum in rostris inter duas manus collocandum.

Hic versus *Semper ero derisor ad omnes Di exagitent me*, mẽdosè est scriptus & distinctus, sic igitur restituatur,

Semper ero derisor, at omnes di exagitent me.

Militibus.] Altera percontatio, an Augustus daturus esset militibus præmia ex Italo solo, an Siculo, vt pollicitus erat. Sicilia autem dicitur Triquetra à tribus promontoriis, Pachino, Lilybæo & Peloro, vt Græcè τριανάκρια & τριγλωχῖνα, *à tribus angulis*, & à totidem collis τρίκολπον.

Vnum mortalem.] I. mirantur me fidelem arcani custodem. In *silenti* apocope est metri caussâ, ac præterea rectio, qualis est, *hospes multi ioci, sed pauci cibi.*

Iurantem me.] Hoc Gallicè interpreteris, *quand ie leur affermerai par iurement, que ie ne sçai rien de nouueau, ils m'estiment auec admiration, que ie sois homme seul qui sçait bien taire vn secret*: vnde Ouid. *Est mihi uirtus præstare silentia reb.* qd Græcè dicit, παρέχειν τοῖς πράγμασι σιωπήν.

Perditur lux.] I. inutiliter percontando dies consumitur.

Quando licebit.] I. quando potero curas & molestias rei vrbanæ obliuione delere? Horas inertes appellat tempus, quod sibi vacuum solet dare ad animum iocis & ludis relaxandum, intermissis grauioribus negotiis.

Faba.] Hoc rusticæ vitæ desiderio irridet facetè ἀνυαμοφαγίαν Pythagoreorum, de qua lege Agellium l. 4. c. 11. & prouerb. *à fabu abstineto*, Laertiũ ex Aristotele;

tele: Cic. l. 1. de Diuinat. Faba verò *κύαμος* Græcè dicitur *παρὰ τὸ κύειν τὸ αἷμα, à concipiendo sanguine.* Agellius tamen ibidem ex Empedocle deflectit à profluuio rei Venereæ, & tum *κύαμοι* sunt *ὄρχεις εἰς τὸ κύειν ἀεινοί, ἢ αὐτοὶ τῷ κύειν*, id est, *ad mulierem grauidandam idonei*: atque tum videretur explicandum, *à venere abstineto.*

Lardo.] Macrobius putat lardum dici quasi largè aridum, de quo vide Plin. l. 8. c. 11.

Noctes.] I. o nocturnæ cænæ, *νυκτερινὰ δεῖπνα* Græcè, quæ nocte in summo silentio, maximâque quiete apparantur, dantúrque Diis & hominibus iucundè sine luxu, & quas placidus somnus consequitur. De tali cæna lege lib. 7. Arnob. contra Gentes & Sueto. in August. cap. 77. tam gratâ & suaui cænâ Plautus in Pseud. dicit Iouem frui, *Eum in odorem cænat Iupiter quotidiè.*

Larem proprium.] Lares erant priuati & communes. Hîc intelligitur de domestico & familiari: de quo vide Ode 12. l. 1. in Rhet.

Vernas.] Festus deducit vocem hanc à vere & natus ex ancilla ciuis Romani, quòd ver sit fœturæ tempus naturale. Ille Græcè dicitur *οἰνογενὴς ἢ οἰνοτροφὴς, ἢ οἰνόπεψ.* Procax hîc dicitur ab assiduitate poscendi, Epithetum procis & meretricibus tributum.

Libatis dapibus.] Religiosa fuit ratio cænandi veteribus, qui è cæna sumebant aliquid Lari aliisque domesticis Diis, tanquam primitias offerendum. Nam modico vino aspergebant ignem, & in patellam *μικρὸν ὑγρὸν* dabant, vt è Varrone & Nonio apparet.

Prout cuiq.] Versus gratiâ dixit *prout*, vbi simplex *vt* fuisset satis: sententia est: bibit quisq; inæquales cyathos pro suo arbitrio, sine simposiarcho: vbi Archipositas sui temporis obiter notatur.

Siccat calices.] Græcè *ξηραίνει ἀνίους πύλικας, ἢ ἀκπίνει.* Ab hac enim Græca fluxit *Calix* vox Latina à Calido, quod in eo bibitur, dicta, vel *ἀπὸ πάλου*, à ligno tornato: sed *πύλιξ παρὰ τὸ πυλίεσθαι τῷ τρόχῳ*, quòd volubili rotâ fiat. i. torno: vnde Plinius celebrauit Thericlem, qui è Terebintho calices faceret torno.

Legibus.] Notat *τὴν Ἀρχιποσίαν*, magisterium & arbitrium bibendi ex aliena libidine & præscripto.

Seu quis fortis.] I. acris & magnus potor, cui opus est amplis & acribus poculis largâq; potione, siue quis facilè, libentérq; modicâ madescit. Hîc acria & modica manifestam habent antithesin, atq; rectè nonnulli putant legendum *cupit* pro *capit*, vt respondeat antecedenti, *prout cuiq, est libido.*

Ergo serui.] Hîc per *ergo* magis ordo significari videtur, quàm vlla rei ratio & conclusio, vt sit, *εἰτα λόγος γίγνεται*, quomodo sumitur *τὸ igitur* Act. 1. Sc. 1. vers. 1. Eunuch. *Quid igitur faciam?* vt Menander, *εἰτα τί ποιῶ;* sicut Donatus interpretatur.

Lepus saltet.] Nomen est cuiusdam saltatoris Archimimi, cuius iucundâ saltatione plurimùm Augustus delectabatur, atq; ex eiusdem dignitate hoc cognomen sibi inuenerat: quod magis significat se cum suis domesticis, aliisque conuictoribus solitum agitare fabulas conuiuales, non mentionem de villicis negotiis & alienis: sed sermonem moralem omnib. profuturum: cuius tres hîc nudæ proponuntur quæstiones. Prima est, vbi felicitas hominis sita sit: de qua Aristoteles li. 1. Ethic. Secunda est de amicitia, de qua idem li. 8. & Cicero in Lælio. Tertia est, quid bonum, & quid sit summum bonum, de quo summa est inter Philosophos contentio; Platonem, Aristotelem, Ciceronem.

Beati.] Beatus valet absolutè *ὄλβιος, πλούσιος*, sed hîc accipiendum videtur, vt Tuscul. 5. vbi disputat id esse beatum, quod in genere suo expletum est: virtutem autè ipsiúsq; compotes, esse huiusmodi, ideò vtrúmque existimatur beatum. De numero conuiuarum & sermonibus lege Agellium l. 5. c. 11. Hic *garrire* non est futilem esse & ineptè loqui, sed iucundè commemorare rem vulgarem & intellectu facilem: cui opponitur agitare & exquirere rerum causas. Hic Ceruius erat vnus è conuiuis, & iucundus vicinus: contrà Arcelius pleonectes quidam & auarus.

Olim rusti.] Videtur hic mus esse de genere 4. bestiolarum, quas Salomon facit ad futurum prouidentiores aliis vel maioribus c. 30. prouerb. versibus 24. 25. 26. 27. 28. vbi mures montani ponuntur loco secundo, quos Græci *χόιρογρύλλιος ἢ κρυπτομυὲς* dicunt. Priscianus de præexercitamentis Rhet. post fabulæ definitionem hîc illam firmat auctoritate veterum, Homori, Hesiodi, Archilochi, Horatii. Hesiodus vsus est fabulâ Luscinię, Archilochus vulpis, Horatius muris: aggregentur huc antiquiores & sanctiores apologi e l. 2. reg. c. 12. Nathanis ad Dauidem de facinore coarguendum & è 9 c. Iudic. Iothami de arboribus Regem eligentibus.

Accepisse.] Hoc verbum est conuiuatoris, quomodo Cicero vsus est in somnio Scipionis: *pòst regio apparatu accepti sermonem in multam noctem producimus.* Idem l. 2. ad Famil. *non multi cibi hospitem accipies.* Teren. Eun. Act. 5. Sc. 9. *accepit hominem nemo meliùs prorsùs, atque prolixiùs*: vbi Donatus annotat, prius aduerbium indicare apparatum, posterius copiam, & verbum interpretatur per *pascit & inuitat*, vt Seruius & Nonius: sed meritò Valla l. 6. c. 7. vrbaniorem requirit explanationem in illis Grammaticis: quum *τὸ* pascere sit brutorum gregatim errantium, non autem hominum. Exponatur igitur decentiùs, admisisse conuiuam & adhibuisse in mensa, & vt dicet pòst de vrbano mure:

Ergo vbi purpurea porrectum in veste locauit
Agrestem.

Cauo.] Est ellipsis præpositionis *in*, quam Virg. expressit 3. Æneid.

Illos porticibus vox accipiebat in amplis.

Aspri.] Hoc explico, vt studiis asperrima belli: cupiditate ostentandi & apponendi quæsita.

Attentus quæsitis.] Aliâ syntaxi Terentius dicit de senibus Adelph. *5. 3. attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat. &c.* Aliâ item Cicer. in Verrem: *diligens & attentus in re.*

Vt tamen. Quidam exponunt *vt*, pro ita tamen. Ego verò malo explicare plenè ac discretè, quamuis mus rusticus esset valdè ad aceruum suum attentus; soluit tamen animum tali curâ, & se relaxat hospitis gratiâ.

Quid multa] Exple Ellipsin particulæ *sed*, & verbi *dicam.* Hæc autem loquendi genera, quid multa? quid plura? quid multis opus est? quid pluribus opus est? quid verbis opus est? atq; adeo hæc, citra interrogationem, ne multa: ne multis: ne plura: ne pluribus: ne te plurib. morer: ne te multis teneam: ne sim prolixior: hęc, inquam, vsurpantur, quum orationem volumus in pauca contrahere.

Sepositi.] Syntaxis est Græca, quâ dicitur, *φθονῶ σοι τοῦτο*, pro quo ipsemet Sat. 6. lib. 1. dicit, *non honorem iure mihi inuideat quiuis.* Valet igitur: non inuideo tibi hoc, vel, non tibi denego. Ita mus rusticus benignè concedit vrbano & apponit libenter, quicquid condiderat ciceris & longæ auenæ. Est autem cicer legumen, Gall. *pois chiche*, de quo Dioscorides lib. 2. cap.

uo, quod Græcè dicitur ἐρέβινθος, vnde Διονύσιος ἐρεβίνθιος Bacchus Cicerinus. Inde quoq; Cicero sic est cognominatus.

Acinum] Racemum desiccatum, & solatum.

Fresta lardi.] Suillam corrosam & semesam: hac meliorum ciborum varietate fastidia delicati muris, in vrbe molliùs antè nutriti, discutere studebat.

Dente superbo] Tangere cibos dente superbo est illos fastidire, Gall. *desdaigner les viandes.*

Quum pauer.] Quum mus pauperis caui dominus comederet prorectus in palea præsentis anni dapes viliores, & meliores reseruaret hospiti vrbano. Sed in *meliora dapis* videtur repetendum à superiori, frusta. Gal. *lui laissans les plus friands morceaux.*

Palea horna.] De hoc epitheto dictum est Ode 23. l. 3. Porrectus autem in palea horna Græcè dicitur, βίβλινος ἐπὶ τὸ ἄχυρα ἑτοίμως καὶ σιτανέως.

Ador.] Genus frumenti & farris Festo & Nonio ab edendo vel adurendo, à quo posteriori existimat deflexum adorare: quia in sacris immolationibus adhibebatur: sed Valla aliter notat l. 5.

Lolium.] Herba est aliis segetibus perniciosa: ideóq; infelix lolium est Virgilio, Græcis ἄρακος ἄγριος. Dioscoridi l. 2. c. 122. Theologis est ζιζάνιον παρὰ τὸ συζανίσθαι τῷ σίτῳ quòd vnà crescat cum frumento, & ferè apud eos πλεοναστικῶς vsurpatur.

Ad hanc iuit.] Ἑλληνικῶς dictum εἰπὶ πρὸς τοῦτον. Rarò sic Latinè, & si quando reperitur, vt, ad iudicem dicere, ibi *ad* valet *apud*, vel potiùs locum *cui* ἀπαντήσω.

Quid te.] Quomodo delectaris istâ vitâ & habitatione nemoris excelsi?

Virtu.] Visne cultum vitæ humaniorem & gratiorem sequi ferino & agresti relicto?

Terrestria.] Similis fuit cohortatio Poetæ Ode 11. l. 2. ad Q. Hirpinum: vbi de immortalitate animæ dictum est, & de ipsius vocis notatione Ode 12. l. 4. Sensus igitur est: quoniam terrestria animãtia sunt mortalia, nullúmq; horum lethum fugere potest, viue iucundiùs & lautiùs in hac vitæ breuitate. Hic certè apologus nimis est affectatus, & Epicureismum & Atheismum scriptoris redolet.

Bone.] Exple, o bone vir, quod compellationis genus Græci efferunt ὦ ἀγαθὲ vel ὠγαθὲ. *Quo bone circa*, tmesis est, pro quocirca vel quapropter.

Hæc vti.] Mus rusticus parens consilio vrbani, cum hospite in viam se celeriter dedit ad Vrbem.

Domo exsilit.] Plautus exprimit præpositionem in Amphitruone, *citus è cunis exsilit*. Cicero item 4. Ver. Ita properans de sella exsiluit: verbum quidem perappositè tributum perturbatione aliquâ concitato, ac præsertim lætitiâ.

Noctumi] Antimeria est pro aduerbio noctu.

Nox medium.] Aduenerunt in Vrbem sub mediam noctem, quum silent omnia, & domum opulentam subeunt.

Vbi oleo] E lib. 4. cap. 48. Dioscoridis discimus, ὅτι κόκκος βαφικὴ βάμνος ἐστὶ μικρὸς φρυγανώδης, ᾧ πρόσκεινται οἱ κόκκοι, ὡς φάκοι, οἵτινες ἐκλεγόμενοι σωτίθενται. ἄριστη δὲ ἐστὶν ἡ Γαλατική. Coccus ad inficiendum aptus & paruus frutex fert folijs, cui grana, tanquam lentes, adhærent, & lecta conduntur: præstantissimus nascitur in Galatia, vnde perspicitur κόκκος significare tam fruticem, quàm ipsius semen. Sed Theophrastus lib. 3. Hist. Plant. cap. 8. fruticem vocat πόινον, & fructum coccum, cuius granum est phœniceum & rutilum ad paludamenta Imperatorum olim inficienda, de quo Agellius lib. 2. c. 26. Galli videntur hunc colorem vocare *Scarlatum*, Narbonenses vermillonum: officinæ granum tinctorum.

Canderet.] Id est, niteret, rutilaret, ruberet, & multi ciborum missus restarent de lautissima cæna.

Fercula.] Quæcúnq; in mensam ferri solent, sic appellantur Græcè τὰ περιφερόμενα φορεῖα ἢ ἐδέσματα, & ita generatim interpretatur Nonius, missus quarumcunque dapum, quomodo sumi videtur Sat. 1. Iuuenalis:

Quis fercula septem
Secreto cœnauit auus.

Vbi purpurea.] Postquam mus vrbanus rusticum discumbere fecit in purpurea veste, expeditus ad munus architriclini, continenter fercula ferculis apponit, prægustans quicquid illi apponit, ne quid conuiua putaret veneni subesse.

Porrectum.] Extentum & stratum.

Vernaliter.] Mors serui in ædibus nati, vel dextrè & delicatè vel luxuriosè, vt quidam volunt.

Agit latum.] Ita Cicero lib. 2. Epist. ad Cæl. Epist. 8. *Egi omnes illos adolescentes.* Idem pro Roscio Comœdo, *Agit lenonem & Chæream repræsentat.* Hic verò, præstat se hilarem conuiuam, vel speciem læti conuiuæ præbet. Gall. *se monstrer ioieux & faire bonne chaire a la table.*

Valuarum.] Valua a uoluo deflectitur, quasi volua, quæ bifida introrsum reuoluitur & recluditur.

Excussit.] Strepitus valuarum deturbauit & discussit illos è lectis discubitoriis, atq; maiore metu perculsi sunt latratu canum Epiroticorum. Nam Molossa ciuitas est Epiri, quales fortassè sunt canes Britanniæ, Gall *dogues.*

Per conclaue.] Donatus in Eunuch. Act. 3. Sc. 5 ad verba, *virgo in conclaui sedet*: hanc vocem sic definit & notat: *conclaue est separatus locus in interioribus tecti: vel, quòd intra eum loca multa & cubicula clausa sint adhærentia triclinio.* Eadem repetit in Heaut. Act. 5. Sc. 1. Verbum autem *personuit*, videtur mihi eleuare discrimen, quod Scholiastes Theocr. in Εἰδυλ. σ. notauit, βαύζειν, inquit, ἐπὶ τῶν σκυλακίων, sed ἐπὶ τῶν τελείων κυνῶν τὸ ὑλάκτειν λέγεται, *prius hi verbum dicitur de latratu catellorum, sed posteriùs de illo perfectorum canum*, qui propriè personant, i. magnum referunt sonum, quum clamant, vt Vir. 6. Æneid. de Cerbero dicit: *Cerberus personat regna latratu.* Ita Cicero pro M. Cælio, *ille verò non loquuntur solùm, verum etiam personant*: quod Lucr. lib. 5. dicit, *ac quum de certi baubantur in ædibus.* Fit vtrúmque verbum tam Græcum, quàm Latinum διὰ τῆς ἐνομματοποιίας à syllaba pleni soni bau, iterata. Itaque relinquerem τὸ ὑλάκτειν commune vtrorúmque canum.

Domus alta.] Augustum ædificium: quod fortassè μέγαρον Græci dicunt. Quidam tamen volunt τὸν κατάγειον οἶκον, subterraneá habitationem significari.

Tum rusticus. Mus agrestis veritatè Apophthegmatis expertus è Solone, ἀλεινὸν φεῦγε, αὐτὴ γὰρ λύπαι τίκτει, iubet vitam vrbanam, & inquietam & turbulentam, cum suis deliciis longè valere, quod per cõtemtionem dicitur, quomodo sumitur Epist. 1. l. 2.

-- Valeat res ludicra.

Sed in Andria 4. 2 κατ' ἐνφημισμὸν Pamphili de patre, *valeant qui inter nos dissidium volunt*, significat, discedat à nostro comercio pater, qui vult dissoluere nostram amicitiam: nonnunquam tamen est imprecantis: rusticus, inquam, mus statuit in suam cauernam redire paruo victurus.

Eruo.] Eruum est legumen, quod vicia nigra quibusdam

busdã dicitur, Gall. *veſſe noire, ou ers*, de quo vide Dioſcoridem lib. 2. c. 131. & Theophraſt. lib. 2. cap. 5. Hiſt. Plant. & cur in ſacrificiis purgationibúſque adhibitum fuerit olim, vide Plutarchum in Græcanicis quæſtionibus. Iſidorus ſcribit flexum è Græco, ὄροβος. Vires ipſius diſces ex auctoribus citatis, & colorem geminum, album & nigrum: priori Euſtathius in Iliad. λ. de apro ad verſ. 416. annotat ſimilem eſſe gemmam margaritam, eámque gigni in oſtreo Berberi ac dici ἀπὸ τῦ μαίρειν, *à lucendo*, ſicut in ſuillis carnibus τὰς χαλάζας, ἃς δὴ ὀρόβους ἰδιῶται φασι, *grandines, quas vulgus dicit erua.*

Me ſylua.] Græcè hoc dicitur, μὲ δὴ θρέψει ὕλη δασεῖα ἢ πυκνώρυχον ἀσφαλὲς ἢ ὀχυρὸν πατὰ ἴων ἐνέδρων ὀρόβῳ λεπτῷ. i. *Me certè alet & ſuſtentabit ſylua denſa & cauus tenui eruo tutus ac munitus aduerſus inſidias.*

Explicatio Rhetorica.

FAmiliaris eſt huic Poetæ & Virgilio ſynecdoche periphraſtica Mercurii: ſed hic eſt per imprecationem: paulò aliter Ode 2. l. 1. filius Maiæ & Aeneid. 1.

Maiâ genitum demittit ab alto.

b In *ſi*, repetito initio membrorum anaphora eſt, qualis eſt in, *o ſi*, etiam bis iterato, & in hoc præterea duplex exclamatio Poetæ magno animi affectu optantis: ſimilis eſt optantis exclamatio & tropus Satyra 4. Perſii, -- *ôſi*

Sub raſtris crepet argenti mihi ſeria dextro
Hercule.

c Obliqua eſt proſopopœia auari optantis, quàm alii appellant μίμησιν.

d Sumtum eſt ab architectis angulos normę minimè reſpondentes corrigentibus, qui fortaſsè Græcè dicerentur παραγνωμόνιες. Qualis fuit metaphora Sat. 3. lib. 1. *in regula peccatis &c.* vnde diſcere potes, Lector, meliùs legendum, denormat, quàm deformat, vt etiam Henricus Stephanus è variis exemplaribus comprobauit. Huc adde, quod verbũ *deformare* Ἀλληλοσημαντόρως, πρῶτον μὲν ἀντὶ τῦ δύσμορφον ποιεῖσθαι ἢ ἀφανίζειν. Gallicè *defigurer*, *enlaider*. Huius prioris ſignificatus ſunt hæc Ciceronis. *Imago ignominiâ deformata*, *deformatus corpore fractus animo*. Virgilius, *horrida macies deformat vultum*. εἶτα δὲ ἀντὶ τῦ πόσυπιῶσαι ἢ τῦ ποσμεῖν. *Gallicè pourtraire*, *ocuer*, & *parer*: atque huius notionis ſunt hæc, partim Ciceronis, *ille, quem modo deformaui*: partim Senecę, qui, vt doctus imitator Latinitatis antiquioris ſic loquutus eſt lib. 7. cap. 2. de Beneficiis, *Hanc voluptatem æqualem, intrepidam, nunquam ſenſuram ſui tædium percipit hic, quem deformauimus quàm maximè, qui, vt ita dicam, diuini iuris atq; humani peritus præſentibus gaudet, ex futuro non pendet.*

e Metonymia eſt efficientis pro ope & fauore Herculis.

f Breuiter deprecatur ingenii ſtupiditatem per metaphoram ſatis notam. Valet autem *pingue* idem, quod hebes, craſſum, tardum, & ad intelligentiam inhabile, quod Satyrâ 3. lib. 1. explicatur: verſ. 38. *è tardo cognomen pinguis damus*. Nonius explicat per impeditum & ineptum, vt pro Archia Poeta, de Cordubenſibus Poetis *aliquid pingue & peregrinum ſonantibus*, quaſi adipale, quod puritatem linguæ Latinæ non redoleret, vt de ſermone Liuii Fab. Quintilianus dicit Patauinitatem. αἴσθησις μὲν οὖν τοῦ βραδέως τοῦ νοῦν λεπτὸν ἢ λεπτὴν γνώμην, ἐξαίσθησις δὲ ἢ ἀπένθητόν τι σοι παχὺ ἢ ἀμαθὲς νόημα. i. *petit igitur à Mercurio mentem & iudicium ſubtile: ſed à ſe deprecatur craſſum & indoctum intellectum.*

g Synecdochè eſt generis & multitudinis pro vno Sabino, vbi villa Poetæ ſita erat, quam translatè à præſidiis lociſq; benè munitis vocat arcem & propugnaculum.

h Ἀπορία hîc videtur eſſe, ſi Poetam dicimus ſecum deliberare de materia, quam proximè Satyrico carmine ad rationem ſolutæ orationis accedente tractaturus ſit. Sed ſi ſtatuimus eundem loqui comparatè, vt nihil ſit ipſi in villa ſua quietè habitanti priùs elaborandum, quàm vt Satyros & Muſas cantet, ſimplex erit interrogatio, & in, *Muſam pedeſtrem*, ſynecdoche ſpeciei pro, Muſas ſylueſtres & Nymphas, & rurſus metonymia pro carminibus in illarum honorem decantatis, præterea τὸ *illuſtrem* habet translationem ex hoc verſu odes 14. l. 4.

— qua ſol habitabiles illuſtret oras:

vbi ſignificatur ſol lucem inferre illis locis: vnde transfertur, vt à cæteris planetis ad res obſcuras & ignotas claritate orationis elegantis detegendum & patefaciendum. Verba enim translata, tanquam ſtellæ luminoſam faciunt orationem, ait Cicero 3. de Oratore.

i Eſt anaphora initiò inciſorum.

k Metaph. à metallo omnium grauiſſimo, & rurſus metonymia effecti pro efficiente pigros & grauante corpora morbóſq; inducente.

l Altera eſt imploratio per quandam apoſtrophen. Priùs enim ſermo inſtitutus fuerat cum Mercurio, quem inde nunc auertit ad Ianum per correctionem nominis gratioris.

m Verba ſunt Poetæ non ad Ianum, ſed ad clientem aliquem, qui celeriter illum hortatur ad maturè proſe ſpondendum: vbi eſt ſynecdoche finiti pro infinito, i. pro quolibet cliente.

n Iam proſopopœia eſt clientis Poetam adigentis ad hoc munus ſpondendi libentiùs & alacriùs aliis exſequendum: ideóq; legendum eſt, *vrge*, i. inſta meis negotiis & omni ratione incumbe, Gall. *pourſuiuez haſtiuement mes affaires.*

o Nunc Poeta loquitur vſque ad, *quidui inſane*, vbi rurſus cliens reprehendit moram Horatii luctantis in turba, atq; poſt interiectum horum, *improbus vrget iratis precibus*, monet potiùs recurrendum ad Mæcenatem, cuius ope iſta facilè impedimenta tollentur.

p Metaphora eſt ſatis nota pro, quod mones, valdè mihi placet: vbi tamen vna eſt ironia, quum nihil peiùs oderit tali ſollicitatione.

q Metonymia eſt adiunctorum pro ſubiectis & ſollicitatoribus: deinde ſynecdoche finiti pro infinito: ſententia igitur eſt, *innumeri procuratores hominum & litigatores me vndiq; implicant negotiis*, quorum nonnulli huc inducuntur cum ipſo colloquentes καὶ μίμησιν, vt quidam volunt, ſed potiùs κατὰ τὴν προσωποποιΐαν χαριτωμενώτερον.

r Alia eſt ſynecdoche, pro, ſi dixerimus, vel, quiuis dixerit, ac præterea προπαράλειψις eorum, quæ ſolent poſtulari: quæ quid valeant, è Donato in Eunuch. Act. 3. Sc. 3. ad hæc verba Chremetis de Thaide cognoſci poteſt: *ſermonem quærere, vbi friget: ſermonem*, ait, *quærimus, quando non ſolùm, quod dicamus, quærimus; verùm etiam, quomodo alter nobis reſpondeat & obloquatur, puta quum deficientibus ſermocinandi cauſsis, quota ſit hora, & ſatis rectè quis valeat, percontamur.*

f Persona Mæcenatis hîc leuiter representatur sic cum Horatio nugantis, sumtum est a baiulis, qui onera deponere proprie dicuntur, quomodo Lucretius lib. 3. loquitur, *commutare locum, quasi onus deponere possit*, et epist. 13. lib. 1. hic dicet, *sic positum seruabis onus, pro depositum*. ita Cicero li. 5. Epist. 2. ad famil. Metellum translato vsus est, illud dico, *me, vt primum in concione prouinciam dep. fuerim, statim quemadmodum eam tibi traderem, id est, imponerem, cogitare cœpisse*: eodem quoque tropo noster Poeta vsus est epist. proximè antecedenti, quum dixit, *aut spem deponas*. hîc autem *deponere aliquid in aure bene rimosa* idem sonat, atque proferre in apertum & diuulgare, contrà atque dictum fuit Ode 27. lib. 1. *quicquid habes, age depone tutis auribus*: vbi promittitur fidelis custodia dictorum, qualis etiam debet fieri rerum iuxta sententiam apophthegmaticam Pittaci Hyrraclii Mitylenæi, *παρακαταθήκην λαβὼν, ἀνεῴξω ἀπεδος*, i. *vbi acceperis depositum aliquod, iussè illum reddito.*

t Translatum est ab animato ad inanimum, pro, pungunt, vrunt, lædunt.

u Alia prosopopœia vulgi inuidentis Poetæ.

x Sumtum est à superstitione Ethnicorum, qui facerent Fortunam Deam, summè potentem in aliis euehendis, & aliis deprimendis: sed hîc accipitur pro homine fatalis & raræ felicitatis apud Principes ex opinione vulgi.

y Duplex est tropus: prior metonymia effecti pro rumore homines exanimante metu de aliquo malo, etiamsi fuerit vanus: alter est metaphora, qualis est in *homo frigidus* pro languido ac remisso: vt rumor remissus dicatur, sicut Cicero scribit lib. 9. Epist. 2. ad Fam. Varronem, *rumorem fieri raucum*, à voce hominis obscura, minúsq; clara sumtũ ad significandũ minutum rumusculum de re aliqua differri & euanescere paullatim. Epist. autem 16. lib. 10. ad Famil. Plancum explicatur hic tropus altero epitheto, velut prioris epexegetico: *quum ut frigidas janè & inconstantes recitasset literas Lepidi.*

z Sumtum est ab aquis, quarum more diffluit rumor, quum differtur & dissipatur, pro quo Virgilius lib. 2. Aen. aliâ translatione dicit, *varios rumores seri.*

aa Sumtum est à diuinis ad humana extollenda, Augustum, Mæcenatem, Agrippam, reliquósq; proceres, quos colis & frequentas: vbi leuis est prosopopœia *τῶν σπερμολογούντων*, sic *o bone* nugantium, vt nouas res alias funditantium libenter.

bb Exclamatio imprecantis, sed sub certa lege & conditione.

cc Synecdoche generis pro Augusto.

dd Triplex est exclamatio optantis pristinam & rusticam commoditatem.

ee Hoc tropo notatur *μετεμψύχωσις* Pythagorica, qui a multis eduliis temperabat, quòd putaret animos parentum, aut propinquorum, illuc inclusos.

ff Ex hac metaphora exclamata suauissimæ, tranquillissimæque cœnę, vt ex *sollicitus* efficientes anxios *μετωνυμικῶς* intelliguntur.

gg Integra est prosopopœia sine admonitione tamen depositionis, quam habuit apparatus ad hæc verba: *Cruius hæc interest &c*:

hh Hæ duæ voces eiusdem inclinamenti *πολυπτώτως* cadunt.

ii Sumtum est à corporibus *ἀλληγορικῶς* ad animum, qui sæpiùs est nimis parcus & restrictus, tenax, relaxandum ex angustiis, vt corpora solemus nimis arcta & astricta laxare. Simili tropo Cicero lib. de Off. 2. vtitur: *In his restricti omnino esse nullo modo debemus.*

kk Synecdoche partis pro vua & racemo. *Variâ cœnâ &c.* hoc *μεταφορικῶς* dicitur à coloribus, qui propriè dicuntur vari, vt docet Cicero lib. de finib. *varietas Latinum verbum est, idq; propriè in dispariebus coloribus dicitur, sed transfertur in multa disparia, varium poema, varia oratio*, vt constat ex his vers. epist. ad Pisones, *Qui variare cupit rem prodigialiter vnam Delphinum silvis appingit fluctibus aprum.* Sic Græcè sumuntur *τὰ ποικίλα ἄνθη, ἀκανθαλέος, ἢ ποικίλειν ἄνθειν, ἀκανθολέλειμμα, ἀκάνθωμα ἐπὶ πολλῶν χρωμάτων*, id est, *de multis dicuntur coloribus.*

ll Alter synecdoches modus, generis pro mure rustico principe villæ, atque simul metaphora ab agricolis, qui præsunt suæ familiæ, quæ intelligitur nomine domus; & his continetur; patre, matre, filiâ, sicut Ouidius cecinit: *tres illi tota fuêre domus.*

mm Prosopopœia imperfecta interseritur perfectiori muris vrbani ad meliorem vitæ cultum cohortantis rusticum, cui hic postremò inducitur respondens, non sibi vrbanam vitam tot molestiis implicatam placere.

nn Metaphora est ab animalibus, quibus propriè hæc posterior pars corporis in hominibus, superior in bestiis, tribuitur, dicta Festo, quòd deorsum ut devexa, pro cliuo montis, vbi mus rusticus patienter viuebat. Simili tropo Claudianus dixit: *Campi dorso recurua.* vt Homerus Iliad. *β. ἐπ' ἀτρύτῳ νώτῳ θαλάσσης*: quod imitatus Virgilius 1. Aeneidos. *Dorsum immane mari summo* pro superficie.

SATYRA SEPTIMA.

Flagitiosa heri vita *δραματικῶς καὶ συγκριτικῶς* à seruo reprehenditur precariâ Saturnaliorum libertate.

Iam dudum auscultо, & cupiens tibi dicere seruus
Pauca, reformido. Dauusne nec ita Dauus, amicum
Mancipium Domino, & frugi, quod sit satis: hoc est,
Vt vitale putes. Age, libertate Decembri
(Quando ita maiores voluerunt) vtere: narra.
Pars hominum vitiis gaudet constanter & vrget
Propositum: pars multa natat, modò recta capessens,
Interdum prauis obnoxia. Sapè notatus
Cum tribus annellis, modò laxâ Priscus inani,
Vixit inæqualis: clauum vt mutaret in horas:
Aedibus ex magnis subitò se conderet: vnde
Mundior exiret vir Libertinus honestè.
Iam Comœdus Romæ, iam mallet doctor Athenis
Viuere: quotquot sunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, postquam illi iusta chiragra

e *Contudit articulos, qui pro se tolleret, atq;*
Mitteret in phimum talos, mercede diurna
Conductum pauit. Quantò constantior idem
In vitiis, tantò leuius miser, ac prior illo,
Qui jam contento, iam laxo f *fune laborat.*
6. Non dices hodie, quorsum hæc tam g *putida tendant*
Furcifer? Ad te, inquam. 7. Quo pacto, pessime? Laudas
h *Fortunam, & mores antiquæ plebis: & idem,*
Si quis ad illa Deus subitò te agat: vsq; recuses:
Aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse:
Aut quia non firmus rectum defendis: & hæres,
i *Nequicquam cæno cupiens euellere plantam.*
8. Romæ rus optas, absentem rusticus Vrbem
k *Tollis ad astra leuis: si nusquam es fortè vocatus*
Ad cænam, laudas securum olus: ac, velut vsquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amásq;.
Quòd nusquam tibi sit potandum: iusserit ad se
Mæcenas serum sub m *lumina prima venire*
Conuuam; n nemón' oleum feret ocyùs, ecquis
Audit? cum magno blateras sermone, furisq;:
9. Miluius & Scurræ tibi non referenda precati
Discedunt. 10. Etenim fateor, me dixerit o *ille*
Duci ventre leuem: nasum nidore supinor:
Imbecillus, iners: p sim quiduis, adde popino,
Tu, quum sis, quod ego, & fortasis nequior: vltrò
Insectere, velut melior? verbisq; decoris
Obuoluas vitium? quid si me stultior ipso
Quingentis emto drachmis deprenderis? q aufer
Me vultu terrere: manum stomachumq; teneto,
Dum, quæ Crispini docuit me ianitor, edo.
10. Te coniux aliena capit, meretricula Dauum:
Peccat vter nostrûm cruce dignius? acris vbi me
Natura incendit: sub clara nuda lucerna
Quæcúnq; excepit turgentis verbera caudæ,
Clunibus aut agitauit r equum lasciua supinum:
Demittit neq; famosum, neq; sollicitum, ne
Ditior aut formæ meiat melioris eódem.
Tu quum proiectis insignibus, annulo equestri,
Romanóq; habitu, prodis ex Iudice Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacernâ;
Non es, quod similas: metuens induceris atq;
Altercante libidinibus tremis ossa pauore:
11. Quid refert s *viri virgis, ferróq; necari?*
t *Auctoratus eas, an turpi clausus in arca,*
Quo te demisit peccati conscia herilis,
Contractum, genibus tangas caput? 12. Estne marito
Matronæ peccantis in ambos iusta potestas?
In corruptorem vel iustior? illa tamen se
Non habitu mutátue loco: peccatue supernè,
Quum te formidet u mulier: neq; credat amanti.
13. Ibis sub x *furcam prudens, dominóq; furenti*
Committes rem omnem, & vitam, & cum corpore famam.
Euâsti? y *credo, metues, doctúsq; cauebis.*
Quæres, quando iterum paueas, z iterúmq; perire
Possis. aa *ô toties seruus! bb Quæ bellua ruptis,*
Quum semel effugit, reddit se praua catenis?
14. Non sum mœchus, ais: neq; ego hercule, fur, vbi vasa
Prætereo sapiens argentea: 15. tolle periclum,
Iam vaga prosiliet cc frænis natura remotis.
16. Túne mihi dominus, rerum imperiis, hominúmque
10 *Tot, tantísque minor? quem* dd *ter vindicta, quaterque*
Imposita haud vnquam miserâ formidine priuet?
17. Adde supra dictis, quod non leuiùs valeat: nam
Siue vicarius est, qui seruo paret (vti mos
Vester ait) seu conseruus: tibi quid sum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, aliis seruis miser: atq;
Duceris, vt ee *neruis alienis mobile lignum.*
18. Quísnam igitur liber? sapiens, f f *sibíque imperiosus:*
20 *Quem neque pauperies, neque mors, nec vincula terrent:*
Resp onsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in ipso totus teres atq; gg rotundus:
Externi ne quid valeat per læue morari:
In quem manca ruit semper Fortuna. Potésne
Ex his, vt proprium, quid noscere? Quinque talenta
30 *Poscit te mulier, vexat, foribúsq; repulsum*
Perfundit gelidâ: rursus vocat: eripe turpi
hh *Colla iugo, liber. Liber sum, dic, age: non quis:*
Vrget enim dominus mentem non lenis, & acres
Subiectat lasso ii *stimulos, versátq; negantem.*
19. Vel quum Pausiacâ kk *torpes insane tabellâ;*
Qui peccas minùs, atque ego? quum Fului, Rutubæque
Aut Placideiani contento poplite miror
40 *Prælia rubricâ picta aut carbone: 20. velut si*
Reuera pugnent: feriant, vitentq; mouentes
Arma viri. Nequam & cessator Dauus: 21. at ipse
Subtilis veterum iudex, & callidus audis.
Nil ego, si ducor libo fumante: ll *tibi ingens*
Virtus atq; animus cænis respondet opimis.
Obsequium ventris mihi perniciosius est: cur?
Tergo plector enim: quî tu impunitior illa,
50 *Quæ paruo sumi nequeunt, quum opsonia captas?*
Nempe inamarescunt epulæ sine fine petitæ,
mm *Illusiq; pedes vitiosum ferre recusant*
Corpus: 22. an hic peccat, sub nocte quæ puer vuam
Furtiuâ mutat strigili? qui prædia vendit,
Nil seruile gulæ parens habet? 23. adde quòd idem
Non horam tecum esse potes: non otia rectè
Ponere: nn *teq; ipsum vitas, fugitiuus & erro.*
Iam vino quærens, iam somno fallere curam,
60 *Frustra: nam comes atra premit, sequiturque fugacem.*
24. oo *Vnde mihi lapidem? quorsum est opus? vnde sagittas?*
Aut insanit pp *homo, aut versus facit. Ocyùs hinc te*
Ne rapis, accedes opera agro nona Sabino.

Analysis Dialectica.

Φλῆσι μὲν πάντες τοῖς ἄλλοις ἐπεγγελᾶν, ἀλλὰ παυρότεροι ὑπ' ἄλλων ἐπαγγελᾶσθαι ἐθέλουσιν. *Omnes quidem solent aliis illudere: sed pauci ab aliis illudi amant:* In hac tamen paucitate potest numerari noster Poeta, qui dum aliorum stupra, flagitia, cæteráque vitia studet notare, se libenter in exemplum proponit: Ὅθεν θαυμάσῃ μὲν ἂν τὴν ἀνθρώπου φύσιν, καὶ πρὸς τὸ γέλωτα πλέον ἄλλων πεφυκυῖαν, *vnde admirabile est huius hominis ingenium, & ad risum naturâ præter alios compar tum*, sicut Sat. 3. huius libri attigimus, vt sibi parcere minimè curet, modò aliorum & diuitum, & potentum verè ac facetè vitia notet, & in his præcipuè Mæcenatis, quem fortassè nouerat aliquantò à se factum alieniorem propter antecedentem de vita rustica Satyram: vbi Poeta professus est, se totum ferè octennium Romæ apud eum consumsisse in dicendis vicissimque audiendis nugis, ac illum cum vrbano mure, & se cum rustico comparasse. Quamobrem præsens Satyra videtur instituta ad gratiæ conciliationem, aut certè ad culpam suspectæ offensionis hac similitudine seruilis reprehensionis nonnihil recidendam: vbi Mæcenas personam Horatii, & hic illam serui Daui videtur sustinere, eademque vis ad veritatis vtriusque confirmationem: vnde perspicias, præter hoc institutum, summam illius prudentiam in hac inductione serui, ὅστις μηδὲν ποιεῖ ἔξω τῆς προέντος ἢ λόγου, *qui nihil extra decorum, nihil etiam præter rationem faciat.* Dũ enim suam auscultationem commendat diuturnitate: dum liberalem hero deseruiendi voluntatem & reformidationem proponit, valde consentanea facit seruili conditioni, quæ tota pendet ex nutu alieno. Itaque Poeta fingit, se admirari serui postulationem, à quo nihil non exspectasset huiusmodi futurum: atque tandem permittit ei potestatem, quid vellet, loquendi: quod equidem credo eâ mente factum, vt aliquid boni discere possent alii à seruo, iuxta illud Phocylidis νουθέτημα.

Λάμβανε καὶ βουλὴν παρὰ οἰκέτου εὐφρονέοντος.
Cape etiam à seruo rectè consulenti consilium.

quàm quòd probè sciret non posse licentiam seruis, nisi inhumaniter negari, festis præsertim Saturnalibus, impunè loquendi, quicquid liberet. Metuebat enim idem, quod Lysias, à Dauo de ista libertate, vt conscius vitæ turpiter ac impurè anteactæ, cuius quidem conscientiâ prospiciebat, se non postea Dauum seruum, sed dominum, habiturum: in quem sibi non ampliùs animaduertere liceret. Ad hanc igitur sermonis libertatem ab hero impetrandam, Dauus se ex adiunctis commendat: *quòd semper ipsi fidelis amicus, seruúsq; frugi fuerit, & hac officiorum fidelitate meruerit, vt è seruo fieret libertus, ne dum vitalis & à crudeli potestate domi in posterum tutus*: sed libertas tantùm loquendi illis diebus festis, quid vellet, data est: non etiam viuendi in posterum, vt vellet, potestas facta. Ad quod concedendum non humanitate, sed instituto, ac more maiorum herus se non obscurè impulsum fatetur admirabili simulatione.

2. Quod hactenus dictum est, exordii speciem præ se fert, ac simul propositum breue esse, cuius iam distributio fit bipartita, & quasi priùs apertè Dauus statuisset, se de vita & moribus hominum dicturum, eos in duo tribuit genera ex effectis, vt *alii pertinaciter vitia persequantur, ac turpis vitæ cursum semel institutum teneant obstinatè: alii modò studiis virtutum, modò vitiorum inconstanter se dedant, & in vtrôq; fluctuent.*

Horatius hîc mihi perinde videtur ordinẽ distributionis propositæ invertere, atq; sæpè Cicero in simili genere facit. Nam exorsus à pertinacibus pravi instituti, in explanatione apponit loco priore exemplum inconstantium, qui posteriori loco fuerant nominati. Idem obseruatur in partitionibus Ciceronis: vbi ad duo postulata filii de suo otio & voluntate dicendi respondet loco priori ad posteriorem postulationem. Propositis item duobus quæstionum generibus ibidem finito & infinito; hoc prius declarat: illud verò posteriùs. Hîc quidem certè inuersus ordo rei propositæ cùm in omni omnino scriptore animaduertendus est, tum vel maximè in artifica & artis doctore: in Poeta tamen tolerandus videtur. Inconstantia verò & inconsulta Prisci cuiusdam leuitas adiunctis explicatur: *quòd interdum annulatus: interdum sine annulo in sinistra conspiciatur: modò laticlauius, modò latiori clauo minimè insignitus*: idem deinde aduersis: *quòd matutino tempore horn stas ædes, pomeridiano famosas & inhonestas adeat*: alii tamen hoc sic exponunt: *quòd ille certo tempore in magnificis & superbis ædibus, alio in humilibus & ipsius personæ indignis habitet*: postremò subiectis, *quòd iam flagitiosè viuere Romæ, iam Athenis velit docere*: quod ἐν παρῳδίᾳ Satyricè dicitur in luxum & flagitia Romanorum ad laudem Athenienſium sapientum.

4. Varium & mutabile Prisci ingenium ex efficientibus describitur, *quòd ab iratis Dijs hæc insita illi sit natura leuitas.*

5. Altera est pars diuisionis *de pertinacibus ac perseuerantibus in vitiis* enunciata suo exemplo: *Scurra Volanerius*, inquit, *fuit huiusmodi*: quod adiunctis, effectis & comparatis approbatur. *Is enim, postquam ὅτως ἐμόχθησε τὴν τε χειραλγίαν ἢ τὴν ἀχειρουργίαν, sic laborauit ex articulari dolore manuum, & earum impotentiâ captus est, vt iam talos nec sumere ex alueo, nec sublatos in fritillum mittere posset, hominem aluit mercede conductum ad hoc vtrumque munus pro se fungendum, & hac quidem in vitiis perseuerantiâ minùs habendus est miser illo inconstante Prisco.*

6. Herus priuatæ inconstantiæ conscius, suspicatur de se fabulam narrari, & hac leuitatis conscientiâ pressus coegit seruum reuocare, velut thema ad hypothesin, & ab antecedente assumere, *tu es istiusmodi, here.* Magna quidem certè vis est conscientiæ, vt non immeritò exclamatum sit ab Ouidio 2. Metaph.

Heu quàm difficile est crimen non prodere vultu!
ἐκεῖ συνειδυῖαν πλῆξεν τὴν ψυχὴν, *quandoquidem animum conscientia verberat.*

7. Perspectâ ab hero caussâ, quorsum hæc dicerentur à seruo, iam dicto queritur confirmatio, & redditur è disparatis: *quòd herus summâ prædicatione & gloriâ efferat rectos bonorum vsus frugalitatem, moresque antiquorum: quos tamen posteà imitari recusat alicuius Dei largitione cumulatus*: qualis repugnantia fuit Sat. 1. lib. 1. notata his verbis, --- *si quis Deus, en ego, dicat, iam faciam, quod vultis, &c.* quæ repugnantia primùm illustratur dissimilitudine: *quod alter ipse sentiat de partibus honestis, atq; loquatur*: deinde efficiente, *quòd dubitationem de iis habeat, quæ semel ipse statuerit, & à quibus tam facilè posteà desciscat ad diuersa: ex qua dubitatione existit illius inconstan-*

incõstantiæ malũ: ad quẽ quidem habitũ illius sic animus præcultus ac præparatus est, vt iã ceperit cõsuetudinẽ impurè, turpiter, flagitioseq́, viuẽdi, ac in perditis desperatisq́, habeatur.

8. Inconstantia pluribus factis eiusdem atque dictis inter se dissentaneis amplificatur: *Quum*, inquit, *es Romæ, optas rus: quum verò hîc degis, Romam desideras: quum domi tuæ remanes, nusquam aliò vocatus ad cænas, te liberum, te felicem victu frugali & moderato contentus prædicas: contrà vocatus a Mæcenate ad lautiores epulas, tantâ exsultas lætitiâ, vt tuis neglectis conuiuis celeritas officiosissimi cuiusq́, serui sit tibi in mora illuc aduolandi.* Hîc Dauus apertè arguit herum suum fuisse cænipetam & cænarum lautiorum captatorem, ac velut quærentem in triuijs vocationes, vt Catullus loqui solet: qui nihil peius oderit, quàm domicænium, quicquid ille dissimulet.

9. Iam seruus diluit obiectum, *ὅτι γαστέμαργος, ἄσωτος, ἀδόνις, ἔργος οὐ διανιπτόμενον ὅμ λόγῳ λειπότητι*, quod *ventri addictus, seruus nihili, inualidus, iners vel quidlibet aliud hero videatur*: refutat, inquam, hæc crimina, vel certè eleuat primùm paribus: *quòd in hero sint planè æqualia*: deinde *ἐπανορθώσεως* alterâ maiorum, *quòd herus sit nequior, belluo furiosior, inertior seruo*: vnde conficit, *nihil esse hero, quòd huic succenseat, multò deterior ipso deprehensus certis iudicijs, quicquid ille vitiorum conetur inuolucris speciosæ orationis obtegere.* Huius autem iudicij ac conclusionis cõfirmatio est ex efficiente: *quippe qui hanc censendi rationem, non a Stoico Crispino, sed certè ab illius seruo & discipulo acceperit.* Posset etiam hæc ratio ad Categoriam assumtorum referri:

10. Pergit Dauus herum agere grauioris peccati reũ partib. huius quæstionis, *vter dignior sit cruce, ùne qui petulans fuit in aliqua coniuge matrona, an is, cuius libido lapsa est in meretrice ignota*, cõparatè disputatis, cuius tamen neutram metitur personarum circumstantijs, in quibus quum culpa est cõmissa, potest esse peccatum alterum altero grauius & maius: quod dum non fecit, videtur paradoxum Stoicum de æqualitate peccatorum retinere cõtra vim positæ quæstionis. Quòd si rationẽ adhibuisset eius, in quo peccatũ est, clariùs ac breuiùs effeciisset, herum turpiùs deliquisse: quò tamen tendit: sed euentis vtramq́; metitur & æstimat: *Scortatori*, inquit, *nulla infamiæ nota inuritur: nullo ille riualis metu cruciatur: at verò mœchũ grauissima quæq́, pericula manẽt præter hæc* de quibus vide annot. in Od. 25. l. 1. & Sat. 2. l. 1.

11. Poema heri mœchantis illustratur parium collatione, *quòd in angustissima includi arca ab ancilla adulteræ, & ex illius dubia fide cum ingenti pauore pendere, tam crudelis & tam grauis sit pœna, quàm virgis lacerari, & tandẽ gladio necari*: cui pœnæ gladiatores sese obligatione addicebant olim acceptâ mercede in ludis pugnandi.

12. Est hîc aggeratio pœnæ in adulterum constitutæ ex argumento assumto: quod licet nominatim nõ exprimatur, certissimum tamen est, Athenienssium lege permissam fuisse marito potestatem ambos mœchantes necandi: quam postea lex Iulia de adulterijs attribuit iudicibus, ac quædam mœchorum discrimina statuit. Eódem exaggerationis accedit comparatio minorum: *quòd iustiùs animaduertendum sit in subsessorem alieni tori, quàm in matronam peccantem: & huic potiùs ignoscendũ, quàm illi*: cuius rei approbatio est ex matronę factis, *quia nec habitũ, nec locũ, nec rectũ, nec naturalem cõcubitus vsum mutat: præterea corruptorẽ formidat: illi diffidit: nec eũ sic redamat, vt maritũ velit deserere, meretricis more.*

13. Hîc videtur ex antecedentibus concludere, *herũ cruce digniorem seruo & gladiatore, qui non satisfecit obligationi*: ideoq́; in complexione triplicem colligit pœnã, *bonorum, vitæ, & famæ*: ex efficiente sola & per se: *quæ pericula etiamsi effugerit semel Poeta, eódem tamen sapiùs relabitur, & incautiùs belluâ laqueis semel ereptâ*: quæ ratio est e collatione maiorum petita.

14. Obiectum hero adulterium paribus diluitur: *quòd æquè huius flagitij sit purus, atq́, seruus furti.*

15. Firmatur tota comparatio efficiente, *quòd vterq́, metu pœnæ temperet a vitio, herus ab inferendo matronæ stupro, seruus à furripiẽdis rebus alienis*: quod certè nõ est veræ laudi ducendum, quæ vni animi integritati debetur.

16. Hæc maiorum cõparatio eò spectat, *vt eum ostendat proprie seruum haberi, qui inferiorem gerit animum pecuniâ, libidine, amore & voluptate, cupiditate opum & honorũ, reliquisq́, perturbationibus ac vitijs, quibus quum miserè hîc herus pâret, quis eum stultiorem, perditiorem & nequiorem Dauo esse non iudicaret? hunc enim vna Prætoris vindicta potest in libertatem vindicare: illum verò ne infinita quidem poterunt vnquam ab illo sæuis dominis metu liberare.*

17. Ad seruitutem heri magis probandam descriptio seruorum vicariorum & conseruorum e factis adhibetur: vnde sic instituitur argumentatio: *eum esse conseruum aut vicarium eius, qui iussa capessit alterius serui: Dauum exsequi mandata Horatij serui: Dauum igitur esse conseruum aut vicarium Horatij serui*: vel sic clariùs: *qui facit imperata ab alio seruo, is est illius aut vicarius, aut cõseruus: atqui Dauus est huiusmodi erga Poetam: est ergò aut vicarius, aut conseruus Horatij serui.* Hæc quidem *seruus, conseruus, serui* præ se ferre videntur quandam *τῆς συσχέσεως* speciem: sed vis probationis magis cernitur in efficientia, quàm in illis coniugatis. Quòd autem Poeta sit seruus, præterquàm quod vi coniugatorum sic potest demonstrari: Horatius seruit libidini a ratione alienæ: est igitur seruus: declaratur tamen similitudine multorum, *quæ vt motu alieno trahuntur: sic trahitur Horatius suâ voluptate & libidine furiosâ dominâ, & miserè ab eo cultâ.*

18. Satis iam quidem certè conuictus videbatur seruitutis Poeta, sed quum dare manum recusaret, atque ita se argumento e Relatis defenderet: *liber sum, quod falsò negas: non sum igitur seruus*: tum Dauus illud refellit *μακρᾷ συναγωγῇ, descriptione adumbratâ τῶν ἐλευθέρων*, partim ex adiunctis, partim ex effectis quam ego in pauca sic contraho: *liber est, qui totus ex sese aptus est, & in se posita habet omnia, æquabilitatem animi in quolibet vitæ statu sedatè constanterq́, retinens*: assumantur negatè pro his literæ verbis: *Potésne ex his vt pro &c. atqui Horatius nihil horum habet, neque facit: Non est igitur liber.* Quid ergo? *seruus libidinis, dominæ asperrimæ & immanissimæ miserrimus*: vnde omnis spes illius in libertatẽ vindicandi omninò deplorata est: siquidem iurisconsulti definiunt *libertatem, naturalem eius rei facultatem, quam cuiq́, facere libet atq́, licet, nisi quæ vi ac iure prohibetur*: sed apertior est Ciceronis definitio, & huic loco accommodatior: *libertas est potestas viuendi, vt velis: is verò viuit, vt vult, qui recta sequitur, qui gaudet officio, cui viuendi via considerata atq́, prouisa est, qui ne legibus quidem propter metum pâret, sed eas sequitur atq́, colit: quod salutare maximè iudicat*, & ab eodem ibidem *liber* definitur, *qui nulli turpitudini seruit*: & ita concludit paradoxo 5. *qui viuit vt vult, liber est: atqui sapiens viuit solus, vt vult: ille ergò solus est liber.*

19. Ad huiusmodi seruilem heri conditionem accedit parium collatio, *quòd ille tantundem peccet in spectandis pictorum tabulis, quantum Dauus in pugnis gladiatorum suspiciendis, quæ depicta sunt in parietibus.*

20. Apodosis augetur similitudine, quæ efficit illam hypotyposin, & subiectionẽ rei, quasi geratur, ex quo seruus dicitur nihili & ignauus.

21. Querela est Daui de iudicijs hominum, in se iniquis & dissimilibus, *quòd illic secùs de vitijs ipsius fa-*

tuant, atq; de herilibus peccatis. Herus, inquit, *impunè quid uis peccat: ego verò de leuissimo quoq; delicto grauissimè plector.* Ille tamen non effugerit tandem aliquando intemperantiæ suæ pœnam, quum tali cruditate illius matre incidet in arthritida, nephritida, colicum dolorem, aliosque morbos ex apepsia profectos.

22. Eiusdem heri intemperantiam insectatur minorum collatione: *Minùs peccat, qui pretio furtiuæ strigilis racemos comedit emtos, quàm qui obligurit patria bona exquisitis epulis sumtuosisq; canis.*

23. Ad extremum describit ex adiunctis incommodis huiusmodi: intemperantiæ, & similitudine ipsum herum: *quòd mollitie, luxu, libidine perditus, honestis cogitationibus carebit: curis mordacibus premetur: nusquam durabit in quietus: nec domiq; ad se redire, sicut nec fugitiuus seruus vult ad dominum suum reuerti.* Sed de assiduo curarum comitatu & morsu sic fecit Ode 16. lib. 2.

——*Patriæ quis exsul*
Se quoq; fugit?
Scandit æratas vitiosa naues
Cura: nec turmas equitum relinquit,
Ocyor ceruis, & agente nimbos
Ocyor Euro.

Hoc autem non tantum de hoc adfectu, verùm de reliquis etiam inueteratis iudicandum est qui quóuis terrarum fugias, nullâ eluendi aquâ, nullâ obruendi terrâ te sequentur. Quod si tu quæras, cur ita? ego, quod Socrates cuidam percontáti, respondit, nunc tibi possum respondere, quia te, id est, tuos adfectus prauos non deseruisti.

24. Dauo silentium & abitus ab hero imperatur cõminatione asperioris conditionis, qui non didicerit odium pari veritatis dictione, quam celare debuerat, si manumissionem, quam sperabat, vellet obtinere. Apparet autem ex eo simulatio iræ Horatianæ, quòd herus *seruum* induxerit tam confidenter secum, heriliq; personâ tam indigna comparatè loquentem. Ad hanc autem dialogismi inter herum & seruum rationem intelligendam non parùm tibi proderit, Lector, quod Macrobius scribit lib. 1. cap. 11. Saturn. de sorte & conditione seruorum non temnenda.

Enarratio Grammatica.

Iamdudum.] Quidam putant hoc aduerbio totum temporis spatium inter bina Saturnalia posse significari, quamdiu siluit Dauus attentè auscultans herum. Verùm ego, quum intelligam e Donato in hunc Terentij versum Eunuch. Act. 4. Scen. 5. *Iamdudum ætatem lites sunt inter eos factæ maximæ*: quia *iamdudum*, inquit, *finitæ moræ est, Poeta ætatem addit, vt ostendat multum abysse temporis, vt factum est*: ego, inquam, his adducor, ne tali opinioni planè assentiar, sed potiùs existimem temporis breuitatem designari: tu tamen, Lector, videris.

Ausculto, &c.] Hoc verbum videtur Ciceroni e Pacuuio lib. 1. de Diuinatione, minùs esse quàm audire, *magis audiendum, quàm auscultandum censeo*: vbi ego posteriùs puto explicandum per credendum & parendum, & tunc casum dandi postulat: multa enim audiuntur, quæ non creduntur.

Dauúsne.] Repete ex antecedente, Dauúsne cupit mihi pauca dicere? Mancipium autem ita dictum videtur, quasi manu captum. Simili ferè notatione Græci dicunt αἰχμάλωτον, hominem bello captum, & in seruitutem addictum.

Quod sit satis.] Quod, nempe seruum esse fidelem, officiosum & domino vtilem, est pretium idoneum ad manumissionem & salutem, non autem ad eum in Tusca ergastula vel in pistrinum, vel in lapicidinas detrudendum. Quid autem sit *frugi*, vide Sat. 3. lib. 1. in Gram. perspicuè ac copiosè declaratum. Sunt, qui frugalitatem, vt propriam in seruo & in liberto laudem agnoscunt: sed reperimus etiam translatam ad ingenuos: Cicero enim illam laudauit in rege Deiot. oratione pro eo habitâ. *Omnes*, ait, *in illo regiæ virtutes, sed præcipuè singularis & admiranda frugalitas. Etsi hoc verbo scio laudari reges non solere, frugi hominem dici, non multum laudis habet in rege: fortem, iustum, seuerum, grauẽ, magnanimum, largum, beneficum, liberalem, ha sunt regiæ laudes, illa priuata est: vt volet quisq;, accipiat: Ego tamen frugalitatem*, id est, *modestiam & temperantiam, virtutem esse magnam iudico.*

Vtere libertate.] Ex hac libertate dicendi, quid vellent serui Saturnalibus, facerè iocatus est cẽturio quidam Romanus in castris Syllæ contra 15. millia seruorum fortiter pugnantium, vt est in vita Syllæ. Hic ne putes *Decembri* pendere a libertate, sed a subintellecto aliquo, vt libertate dari solitâ seruis mẽse Decembri: & ita est ablatiuus de termino temporis. Verùm est hîc notandum vtrumque & seruum & herum frustra fuisse. Ille enim videbatur petere libertatem, vt vellet, viuendi perpetuam, non tantùm loquendi diurnam: hic verò a seruo facetam exspectabat narrationem alicuius fabulæ, non vitæ suæ historiam & accusationẽ: licet hoc ingeniosè a Poeta confictum sit de alijs seruis & heris, vt antè patuit in Dialecticis.

Libertate Decẽbri.] Nihil hîc opus est diutiùs immorari in descriptione Saturnaliorum, quum satis superque eam habeas explicatam apud Macrob. l. 1. & Plut. in vita Numæ. & iam in Gram. Sat. 3. huius libri, & apud Athenæum l. 14. & Lucian. 1. Dial. πρὸς Κρόνον: dicam tamen ad intelligentiam Saturnaliorum plurimùm valere lib. 14. Martialis, quem inscripsit *apophoretis*, quæ grati animi munera erant, festis Saturnalibus per septem dies vltrò citroque solita mitti ac remitti: quando licebat equitibus Rom. & Senatoribus togâ positâ gestare vestem breuiorem, quod erat alijs diebus opus censorium, de quo primum eiusdem libri Epigramma factum est:

Syntheſibus dum gaudet eques, Dominusq; Senatus,
Dumq; decet nostrum pilea sumta Iouem, &c.

Cur autem instituta sint τὰ Κρόνια ἢ Κρονιάδες ἡμέραι, vide Plutar. in comparatione Numæ & Lycurgi. Dicuntur præterea hæc agitari solita 14. Cal. Ian. in recordationem priscæ libertatis & æqualitatis, quâ creditur ætas Saturni floruisse, quum homines erant liberi omnes, serui nulli, vt plenius e locis citatis intelligetur. Martiæ Calendæ simile quid obsequij & humanitatis offerebant seruis, quibus matronæ cænam lautè ministrabant, vt Ode 8. l. 3. notatum est. Sed memorabile videtur & ad hæc Saturnalia valdè appositum, quod scribit Berosus l. 1. Babyloniacorum, vbi scribit decimâ sextâ mensis *Loi*, festum Babylone 5. dierum spatio celebrari, Saceas dictum: per quod tempus solere dominos famulis parêre: ex his vnum domui præesse veste, quæ Regiæ similitudinem referat, indutum: quem & Zoganem appellari. Meminit huius festi Cresias quoque lib. Persicorum 2. Hæc citantur ab Athenæo lib. 14. sub medium: cuius loci sunt indicio marginis verba, ἑορτάζουσι, οὐ σὺν οἷς οἱ δεσπόται τοῖς δούλοις ὑπηρετοῦσιν. Idem Dio libro decimo octauo, οὐ τοῖς Κρονίοις οἱ δοῦλοι τῶν δεσποτῶν σχῆμα μεταλαμβάνοντες ἑορτάζουσι, id est, *festis Saturnalium serui habitu Dominorum sumpto id festum celebrant.* Idem Seneca epist. quinquagesima octaua.

In-

Instituerunt diem festum, non quo solum Domini cum seruis vescerentur, sed quo vtique honores illis in domo gerere, Ias dicere permiserunt, & domum, pusillam Remp. esse iudicaverunt.

Gaudet constanter.] Pariter, perpetuò, æqualiterque placet illi vitiosa vita. Sic Ovid. appellat hominē constanter iniquū, vt constantia sit perpetua quędā immutabilisq́, permansio in re qualibet, siue bona, siue mala. Sæpiùs tamen in virtute quàm in vitio locum habet.

Vigere propositum.] Hoc idem sonat, quod dixit Od. 3. l. 3. *propositi esse tenacem*: attamen hoc plurimum interest: quòd in hac Satyra de hominis studio in vitio perseuerantis, in illa Ode de viro in amore virtutis constanter permanente, sermo institutus sit.

Recta capessens.] Honestum sequens, rectamque viam ingrediens, & interdū vitiosa & turpia persequēs. Hoc autem verbum Aen. 1. pro exsequi & explere vsurpatur, ——*mihi iussa capessere fas est.* Ita capessere Remp. est Ciceroni illam administrare, Epist 9. l. 1. ad Famil. *Capesseremne Remp. implicatus tenebar* Eidem 3. de Rep. *Non est Resp. quum tyrannus eam factione capessat*, id est, gerat & administret. Sed de recto substantivo vide Sat. 2. huius libri ad verba, *Rectum animi seruas? &c. τὸ recta capesse* e Galli suâ interpretatur lingua *τροπικῶς, prandre adroict chemin*, est agere, *strictè vertus*. Hic autem *τὸ pars multa* sonat tantundem, *quantum plerique*, & huic opponitur *τὸ pauci* apud Sallustium, *in diuisione orbis terra τὸ plerisq́ in tertia parte Asiæ ā posuere: pauci tantummodo Asiam & Europam*, vt iam citatum fuit Satyrâ 6. lib. 1.

Prauo obnoxia.] Hoc Galli interpretantur, *aucunes fois s'addonnant & s'assuiectissant a vices.* Definitur autem *obnoxius* a Festo, *qui pœnæ est obligatus ob delictū, & noxam*, Gall. *qui a merité d'estre chastié pour les fautes qu'il a faites.* De quo lege plura l. 7. c. 17. apud Agell. exemplis illustrata. Ad illam autem Festi definitionem Græci dicunt *τῷ ἄγεσθαι ὄφλημα εἶναι, teneri crimine piaculari*: contra ad alteram Plinij notionem Epist. 299 *o noxium esse periculu & ludibriis*, iidem vno verbo efferunt *ἀνεπηρέαστον, cui facilè quis possit nocere dictu & factis.*

Cum tribus.] Legendus est Plin. l. 33 c. 1. & Alex. ab Alex. l. 2 c. 19. & Bud. in Pandect. vt scias, quorum fuerit olim Romę annulum manu gestare. Interea tamen tibi dicam hoc insigne fuisse ordinis equestris, vt clavum Senatorii, de quo iam a nobis dictū est in Gram. Sat. 1. libri 1.

Laua.] Quidam hîc legunt pro *laua* manu sinistra (quæ priscis temporibus annulo ornabatur) *lana*, & ita hanc constituunt syntaxin, Priscus modò ita vixit inæqualis, vt clauum vel latum, vel angustum mutaret in horas inani lænâ, id est, vili & militari veste: quâ certè lectione magis inconstantia illius hominis patefiebat oculis spectantium. Sic dicet epist. ad Pisones de puero, qui *mutatur in horas*. 1. læpissimè. qualem Priscus legerit.

Aedibus.] Ellipsis est sic explenda: & ex ædibus magnis egressū eò se abderet, vnde aliquis libertinus paulo munditiæ cupidior vereretur exire. De *Macho* dictum est Od. 15. l. 1. & Sat 2. l. 1.

Iam macbus.] Videtur hic Priscus, qui creditur Rhetor fuisse, ad ingenium Polypi eruditus, gaudentis colore cuiuslibet corporis, quod attingit: cuius naturam Theognis docet callidos imitari:

Πολύπου ὄργιον ἐχε πολυπλόκου, ὅς ποτὶ πέτρῃ
Τῇ προσομιλήσει τοῖος ἐὼν ἐφάνη.
Mores Polypi indue versipelli, qui qualis est petræ,
Quam attingit, talis ipse apparet.

Magna quidem certe vis est in habitu locorum, e quorum obseruatione natum est prouerbium *ἀπὸ τῶν φυτῶν τὰ σπέρματα ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων οἱ βίοι τοῖς χώροις συνεξομοιοῦνται & plantarum semina, & hominum mores fiunt naturæ locorum similes*: quòd Sylla dicitur prudenter animadvertisse, qui militibus amœnam regionem & feracem postulantibus ad habitandū denegauit. Idem Cyrum fecisse Persis narrat Herodotus sub finem 1. post emi, ne animi virtutisque postulantis tali amœnitate soli remollescerent, & ad militarem laborem ineptiores fierent: cuius longè patientissimi sunt homines in montosis asperisque regionibus nati & educati. Verba Herodoti sunt: *Φιλέειν ἐν τ μαλακῶν χώρων μαλακοὺς γίνεσθαι. ὑπὸ γὰρ τοῦ τῆς ὥρης εἶναι ἀκραίου τε θαυμαστὸν φύειν καὶ ἄνδρας ἀγαθοὺς τὰ πολέμια.* hoc est ex interpretatione L. Vallæ: *naturâ enim comparatum esse, vt e mollibus regionibus molles viri existant: néue ex eadem terra fruges admirandæ & egregij bello viri gignantur.* vt alibi notatum fuit. Lectio autem, *doctor Athenis*, præstat alteri, *doctus Athenis*, vt quæ magis conueniat professioni huius Rhetoris interdum Romæ mœchantis, interdū Athen docentis.

Vertumnus.] Vertumnus Romanorū respondet Proteo Græcorum mutabili formarum varietate, & definitur Deus Tuscis, & ab ipsius annis alueo verso dictus putatur: alii tamen ab anno vertente, quòd variam cæli faciem imitetur. Alij quoque a vertendis nominum mentibus, permutandisque rebus deflectunt. E Donato denique in Adelph. Act. 2. Sc. 1. v. 37. --- *quæ res tibi vertat male*, dicimus quid ille sit: *Vertumnus dicitur Deus, qui rebus adsignatur vertentibus res: sæpè autem male cedit, quod bonum putatur, & hoc est male vertisse, vt ille gladius, qui ab Aenea munere datus Diuoni admodum fuit regnæ pereunti*, de quo Virg. 4. Aen. v. 646.

——*ensemque recludit*
Dardanium, non hos quæsitum munus in vsus.

quem Aeneas non ad hunc vsum dederat, ait Servius. Non equidē dubito, quin, *vt natus Vertumnus iniquo* idem valeat, quod *inuisus cœlestibus*, l. 1. Aen. & hoc Odyss. 7. initio de Telemacho, *θεῷ ὡς ἐπὶ τοι γένετο, Deus in illo natus est.* Huius meminit Cic. 3. Verr. Dicit autem Poeta, *in quo natus Vertumnus*, vt Sat. 3. l. 2. *vtris parte natus Dius*. & 3. huius; *Gnatæ lymphis iratis exstructæ.*

Scurra.] De hac voce lege Grammat. in Satyr. 3. huius libri.

Iusta chiragra.] Hoc Græci sic enunciant, *ἀνεφθὸς χειράγρα ὠλόψιν ἄρθρα, Plenus & magnus articulorum dolor confregit manus*, quarum articuli sunt iam tophis & nodis intercepti, & humoribus malignis quasi irretiti. Id enim sonat *χειράγρα ἄγρα τῆς χειρὸς* aprehensa manus. Alij tamen malunt deflectere *παρὰ τὸ τῆς χειρὸς ἄλγημα*, a dolore manus, quasi *χειράλγα*. Hic contra quantitatem Græcam Chiragra corripit priorem: vnde probatur mihi scriptura quorundam Cheragra, quum dissolutę diphthongi *ει* præpositiua hîc restituatur suæ quantitati, quę remanet dubia in Chiragra propter *α* anceps. Iusta Chiragra dicitur ad exemplar exercitus iusti, quum vtrumque est plenum, absolutum & perfectum, nisi velis interpretari iure debitam & conuenientem vitę intemperanter actæ.

Qui proiecit.] Qui acciperet vicariis manibus talos ab alueolo, & nisi prius confusè agitatos eodem mitteret: quod Græci dicunt *ὅσπερ αὖ αὖτὸ αὖτι μεταχειρίζηται τοὺς πύβους ἢ ἀναβάλλεις τὸν πύργον*. Eustat. ex Herod. scribit *Λυδοὺς τοὺς πρώτους εὑρομένους τὰς ἀστραγάλους, καὶ τὴν σφαῖραν, καὶ τἄλλα παιγνία πλὴν τῶν πεσσῶν* Lydi primum inventores tesserarum & talorum, & sphæræ, & aliarū puerilium lusionum præter calculos. Idem e Sophocle *Παλαμήδης ἐφεῦρε πεσσούς, λύβας τε τετράωρον ἀργὰς ἄκος*. Palamedes inuenit calculos, & cubos inuentum vtry remedium.

Phinum.] Hæc vox præterquam quòd significat frænum & capistrum, est etiam ὄργανον κυβευτικὸν, *aleatorium instrumentum*, vel potiùs vasculum & fritillus, quo tali iniecti agitantur, & pòst in alueolum lusorium, vel tabulam lusoriam mittuntur, Gallicè, *tablier a dez*. sed phinum, pyrgum & fritillum, Gallicè nescio, vt Gallis inusitatum. De quo Iul. Pollux lib. 10. cap. 31. Aliàs etiam hic legitur pyrgum, quem interpretatur Martialis lib. 14. Epig. 16. turriculam, & eam inducit gloriantem de fraude manus coercenda.

Quærit compositos manus improba mittere talos,
Si per me mihi sit, nil nisi vota facit.

Vbi Domitius scribit instrumentũ fuisse, quo concusso tali emittebantur, ne illi lusoris fraude compositi consisterent optato puncto. Suidas de pyrgo mentionem facit in τάβλαι, quod fuit ludi genus inventum a Palamede in exercitu Græcorum ducendo, vnde ταβλίζειν, *tesseris ludere*. E concisa autem voce tabula fit tabla Græcæ similis. Vt autem vox Latina *turris* fortassis dicta est ab incutiendo hostib. terrore: sic Græca πύργος ab eo, quod editissima quæque ædificia ignibus fulmineis sæpiùs tangantur.

Ac prior.] Malo hanc lectionem, quàm *acrior ille* vel, *ac prior ille*, cuius sententiæ rationem pete ab argumento in Dialecticis notato. Sensus igitur loci est: Quantò idem Volaneri⁹ est constantior in vitiis, tantò minùs miser est, quàm ille Priscus leuis & inconstans, qui hic pluribus verbis pronunciatur:

Quo iam contento, tam laxo fune laborat.

Vis autem huius copulæ, *ac prior* recte percepta dirimit omnem de lectione contentiõem. Hîc enim non modò vim coniungendi, verùm etiam eligendi vel discernendi habet, qualem notauimus in Gramm. Epod. 12. ad verba, *Inachia langues minùs ac me*: quod valet, *tute præstas validiorem erga Inachiam, quàm erga me*. Idem obseruatum est Sat. 5. lib. 1. *Iter est vnum præcinctis altiùs, ac nos.* Idem quoque hîc paulò pòst in, *atque, qui peccas minùs, atq; ego*, pro, quàm nos, & quàm ego.

Quorsum.] Quò spectant ista verba tam auditu iniucunda & odiosa. Hoc Græci interpretantur, πρὸς τί τοῦτο λέγεται. Pro eodem dixit Satyra 2. lib. 1. *quò res hæc pertinet?*

Furcifer.] Quid furcifer valeat, & quid sub furcam ire, primùm Donatus declarat in Act. 3. Scen. 5. vers. 21. Andriæ, vbi Pamphilus he Danum aggreditur: *Ob tibi ego vt credam furcifer, &c. Illi*, inquit, *furciferi dicebantur, qui ob hæc delicta cogebantur a domino ignominiæ magis, quam supplicij causâ circa vicinos furcam in collo ferre manibus ad eam subligatis, & peccatum suum profiteri, simúlque cæteros admonere, ne quid admitterent simile.* Deinde in Problematibus Roman. Plutarch definitur furca τὸ ξύλον διπλοῦν, ὃ τοῖς ἀμάξαις ὑφίστασιν. ἡμεῖς μὲν γὰρ ζεύγγα, Ρωμαῖοι δὲ φοῦρκαν ὀνομάζουσι. *est lignum duplex, quod plaustris supponunt fulciendi gratiâ: nos quidem Græci ζεύγγα: Romani verò furcam nominant.* Illic Henricus Stephanus doctè quidẽ reposuit ζεύγγα pro vulgata ζεύκτα: quem locum ibidem apud Plutarchum conferes: vnde etiam discès id genus supplicij, cuius etiam acerbitatem in hero quodam reprehensam, grauiterque multatam apud eundem leges in vita Coriolani ad narrationem cuiusdam visi, quod Tito Latino civi Romano obiectum est inter somnum: vbi furca geminatis vocibus Græcis exprimitur, ὁ γὰρ ἥμιονος ξύλον οἱ Ἕλληνες ἱποφάτλιον διὰ ζεύγγα, τοῦτο οἱ Ρωμαῖοι φοῦρκαν ὀνομάζουσι. *Quod enim, nempe lignum, Græci ἱποφάτλιον & ζεύγγα, id Romani furcam nomine dicunt.*

Laudas Fortunam.] Prædicas fortunatos & antiquâ virtute atque fide veteres, qui simplicem vitæ cultum, tranquillum & frugalem sequerentur, non sumtuosum, nec magnificum, nec luxuriosum: ad quem si quis Deus minimè rogatus te transferre vellet, tu vehementer recusares transferentem sequi, vel quòd id nescias rectius esse, quod tanti facis: vel certè, quod tu dubites de eo, & ita videaris in altissimo luto defixus inhærere, vnde te frustrà tentes expedire: vel si quis Deus agat te ad illa, id est, ad mores antiquę plebis, aut ad viuendũ ἀρχαϊκῶς te invitet ac impellat. Id verbum in eodem significatu, sed Græcâ syntaxi vsurpauit Ode 2. l. 1. *Protea egit pectus visere montes.*

Romæ rus.] Hæc phrasis redolet Hellẽismum, qualis posset esse, ὦρ' ἐν Ρώμῃ, *tu Romæ manens.* Rursus in *rusticus* est antimeria ꝑ, ὦρ rure laudas Vrbem, vel tu rusticãs.

Olus.] De hac voce Sat. 6 lib. 1. fuit.

Ac velut.] Id est, tu quasi inuitus & coactus semper ad aliorum cænas venias, ita victum simplicem ac domesticum laudas, eoque plurimùm delectaris. Quidam hæc sic obseruant, vt coniungãt *amas* cum antecedente, *dicũ te fælicem, amasq;*, & videtur explicandum, miraris te. Alij cum sequente, quòd nusquam tibi sit potandum, valet, plurimùm gaudes, vel tibi placet, quòd &c. Et certè τὸ διὰ τί ἀπιολογικὸν ἐστιν ἀμφοτέρως διὰ τὴν μανθάνειν διὰ τὴν φιλίαν. Neque admodùm est vtilis hęc obseruatio. Ita Cic. loquitur ad Attic. l. 1. *Te multum amamus, quòd ea abs te diligenter paruoq; curata sunt*, pro, tu nobis multùm places.

Serum.] Antimeria est pro serò sub exortum, vel potiùs sub epiphaniam vesperi & stellarũ. Mæcenas iusserit te cænatum venire secum, eò properas ire: hoc interpreteris Græcè, μελλήσει δ' ἂν ὁ Μαικήνας σε προσκαλεῖσθαι συνδειπνήσοντα ἑαυτῷ εἰ ἀμυδρῷ φωτὶ, τὴν ἑσπερίαν γενομένης, ἐκεῖσε πορεύῃ τάχιστα. Hîc autem prima lumina dicuntur pòst occasum solis præcipuè Hesperi, id est, Veneris esse, & mox pòst eam reliquarum stellarum.

Nemón'.] Pro, memóne seruorum afferet citò oleum, vt lautus & vnctus cænatum abeam? Id veteres faciebant, quò hilariores, iucundioresque se præstarent conuiuas. Alij putant oleum poscì ad lucernam: quod tamẽ parùm commodè præferri solet euntibus. Viderit Lector.

Blateras.] Pro quo Plautus in Pseudolo dicit, *sermonibus morologis veteris*, id est, stulta, inepta & supina loqueris. Hoc autem verbum Festus deflectit παρὰ τὸ βλάξ, ακὸς, qualis est homo vel fatuitate vilis & abiectus, & hoc παρὰ τὸ βλῶ conciſum ἀπὸ τῆς βάλλειν, & hinc rursus βλάξειν ἤγουν μαραίνειν, fatuum & hebetem esse: cuius etymi altera lectio, quæ habet *furisq; profugisq;*, non mihi displicet tali geminatione fatuitatis & mentis malè sanæ constans. Græci verbum blaterandi per βατταλογεῖν interpretari solent, quod partim factum putant ex proprio nomine cuiusdam Batti, qui fuit vel princeps Cyrenæorum linguæ balbutientis, de quo Herodotus lib. 4. vel Poeta ille Battus vnum & idem subinde repetens. Hesychius tamen & Etymologus tradunt, ὡς τὰ βαρβάξειν ἢ ποπύξειν, ὅτω τὰ βατταρίξειν ἢ βαττολογεῖν ἰκατὰ μίμησιν φωνῆς ὀνομάζεσθαι, ὅθεν ἡ βαττολογία σημαίνει τὴν πολυλογίαν, ἢ βαττολόγος σημαίνει τὸν πολυλόγον ἢ πολυλάλον, id est, *garrulum & loquacem.*

Miluius & scurræ.] Hi grauiter tulerũt discessum Horatij, & diris deuouerunt, qui sperarent se cum eo cænaturos. Miluius autem est nomen parasiti cuiusdam a rapaci volucri dictum, Gallicè, *Mişan*: sed de scurris lege Gram. Sat. 3 lib. huius. Hæc *duci ventre, popinonẽ esse & helluonem* admodũ significanter verbo Græco exprimunt, ἡττᾶσθαι τῆς γαστρὸς ἢ τῆς νηδύος. i. *ventri deditũ esse*, sicut τῆς ἡδονῆς ἡττᾶσθαι, i. *inferiorẽ esse voluptate, & ab ea vinci.*

Nasum

Nasum supinor.] Syntaxis est Græca per ellipsin præpositionis, pro duco naribus nidorem pulmentariorũ & ad illum hauriendum illas extollo & resupino: vel nasus mihi supinatur nidore, quem Grammatici deflectunt a nimio odore rerum tostarum.

Tu quum sis.] Tu here, quum sis seruus, sicut ego, ego quidem corpore, ipse verò animo: quòd seruitutis genus est deterius priori, deberésne nullâ iustâ caussâ ductus me insectari, & vitia tua lepida oratione elegantiq; specie virtutis & honesti obtegere? Hac certè confessione mei delicti nemo est, qui non me prædicet te meliorem, qui celando, occultando tuam turpitudinẽ velis pro vitioso bonus haberi. Hæc certè phrasis, *vltrò insectere*, notat summam heri impudentiam, qui quum ipse vehementer accusandus videretur, alium accusat. Ità Parmeno Act 1. Scen. 1. Eunuch. Phædriam nominabat, *te vltrò accusabit*, & in Phorm. *o audaciam! etiam me vltrò accusatum aduenit.* Non video, cur hic seruus mentionem pretij, quo fuerat emtus, faciat, nisi velit contemtionis gratiâ herum, si hic venalis esset, minoris ipso vendi, qui octoginta septem Francis & dimidio solum venierat.

Quid si me.] Elliptica est hæc loquutio, pro quid respondebis, si percontando inueniaris stultior me ipso.

Aufer terrere.] Vix alibi reperias hoc verbum cum infinito: vnde equidem suspicor antimeriam esse infiniti cum sua syntaxi, pro substantiuo aufer mihi istũ terrorem, quem tu videris contractâ fronte inferre: manum quoque compesce & a me abstine, irasciq; mihi desine, dum te e Stoicorum doctrina moneo. Ex hac serui deprecatione cognoscimus, eum non satis fretum Saturnalitiâ breui libertate & heros, sicut omnes superiores, ægrè ferre reprehensiones seruorum & inferiorum, vt ex Act 1 Scen. 4. vers. 46. Phor. Phædria Getæ seruo stomachatur, *aufer mihi oportet: quin tu, quod facium, impera* Gallicè *ostez moi cette parolle contraignante, ou raiment plus tost me commande ce, que ie Doibe faire.*

Dum quæ.] Dauus profitetur se, vt erat seruus, sic a seruo Crilpini Stoici Philosophiam moralem didicisse. Huius Stoici meminit postremus versus Sat. 1 lib. 1. vt verbum Latinum *doceo* duos casus accusandi, alterum personæ alterum rei admittit: ita Græcum διδάσκω, sicut ex hoc Demosthenis exemplo ολυνθ. orat. 2. perspicitur, *πρὸς δὲ Θετταλὸς πρεσβείαν πέμψειν, ἣ τοὺς μὲν ἄλλους λάθει ταῦτα, τοὺς δὲ πανοῦργα,* id est, dico autem oportere vos, *ad Thessalos legationem mittere, quæ alios quidem hæc doceat, alios verò exsuscitet.*

Actus ubi.] *Τοῦτ' ἐστιν, ἐπειδὴ πρὸς ὁμιλίαν ὀργῶ ἢ πρὸς τὴν ὀχείαν,* cum tentigine rumpor, quæcunque meretricula excipit me incubum vel succubum, si mihi in tanta obscœnitate ista loqui licet, dimitte me integrâ existimatione & omni securitate. Illud autem, *sub clara lucerna*, quidam exponunt de die & luce, alij de lychno & lampade, in qua posteriori Iustus Lipsius est sententia lib. 1. Elect. cap. 4. vbi citatur hic locus, & alter e Iuuenali;

Obscuriq; genis turpis, fumoq; lucerna:

annotans, in more positum fuisse, vt scorta sub vesperam prostarent ad lucernas, nec ante nonam diei fas eis esset copiam facere sui; vnde Persius talem meretricem vocat nonariam. Hæ autem lucernæ ad noua lupanaria erant suspensæ: quæ certè sententia probabilior mihi videtur, quanquam alij malunt legere *Lacerna* pro pallio rarissimæ texturæ: itaque pellucidæ, vt meretricula cerneretur ferè nuda: quod pallij genus dictum est Satyr. 2. lib. 1. vestis Coa & Græcè τειβώνιον, atque adeò Isidorus lib. 19. cap. 25. scribit illud lineum pallium fuisse mererricis signum: quod matronis in adulterio deprehensis induebatur ignominiæ nota.

Meiat eodem.] Poterat honestiùs enunciari more Virgilij, ne quis riualis vel formâ vel opibus me præstantior illi miscearur, vel in illius congressum veniat, rémue cum ea habeat: quod Græcè dicitur *μιγνύναι τινί.*

Tu cum proiectu.] Hæc non omninò conueniunt Poetæ, qui nec equestris nec Senatorij erat ordinis, sed eò dicuntur, vt pleriq; domini agnoscantur deteriores seruis, quum tam sæpè turpiterq; deponant insignia vtriusq; ordinis, atque illis abiectis reliquoque personæ publicæ habitu posito videantur non solùm esse plebeij ordinis, sed ex ipsius etiam multis gradibus seruilem omnium postremum tenere.

Produ.] Verbum est Scenicum, tu iam depositâ iudicis personâ sustines illam infamis serui, & sub pallio fimbriato militis domum introduceris & ingrederis aliquo perfusus odore: vbi totus tremis & horres timore pugnanti cũ tua libidine: sed in *tremis ossa*, ellipsis est præpositionis pro, ossa tibi tremunt, & metu concutiuntur.

Non es, quod.] Id est, non es talis, qualem te prædicas, quomodo dicit alibi. sum quod ille. id est, talis sum, qualis est ille. Simulare & dissimulare quid differant, ostendimus Od. 20. l. 2. quod hic memoriæ gratiâ repeto. Vera dicuntur dissimulari, quum ea occultantur: sed falsa simulari, quum ea finguntur, quæ non sunt. Græca autem *εἰρωνεία* & *εἰρωνεύεσθαι* pro vtróque vsurpantur.

Altercante.] Participium est ab *altercor, aris*, quo vtitur Terentius in And. Act 4. Sc. 2. *Cum patre altercat dudũ*, vbi Donatus annotat alias legi, *altercatus est*: non enim ait, *altercor* dicimus: sed Priscianus tradit, antiquos solere actiua pro passiuis vsurpare, vt aucupo pro aucupor, altercor pro altercor.

Quid refert.] Videtur ellipsis particulæ dubitandi, *an, ne, vtrùm eas auctoratus*, id est, præmio addictus capitali pœnæ perferendæ, pro quo casu sunt hîc infinita ἐλλειπῶς posita: quod etiam auctoramentum dicebatur. Longa est Turnebi annotatio in hunc locum, ex qua hoc adscribam: quid refert, vtrùm te ludo gladiatorio obligâris & vendideris hac lege, vt ius sit virgis cædere te & ferro interficere: concipitur & apud Petronium iurisiurandi formula in verba: *Eumolpi iurabimus sacramentum vinciri, verberari, ferroq; necari, & quicquid aliud Eumolpus iussisset, tanquam lectissimi gladiatores domino corpora animósque religiosissimè addiximus*: ex libro 36. capite 15. Plin. cognoscitur *τὸ auctorari* verbum esse seruile, quum qui seruitutem seruiunt auctione venire soleant. Sic enim ille: *Gladiatorum spectacula edebat, ipsum magis auctoratum populum Romanum circumferens*, id est, suâ stultitiâ seruientem magis, quàm gladiatores ipsos libertatis experres, qui quum auctorati essent, id est, in seruitutem empti, imperio domini, vel cum vitæ periculo cogebantur parêre.

Vri virgis.] Ita loquutus est Epod. 4. *Ibenis perusæ funibus latus.* & Epist. 16. ad Quintium, *loris nos vreris ait*, id est, cædi. Nos cæderis: corpus enim dolore ictuum calefit. Dicitur etiam loco prioris, fectus flagellis.

Ferroq; necari.] Hinc apparet, quàm verum sit discrimen, quod quidam ponunt inter occidere & necare, vt illud fiat ictu cadendo: hoc sine ictu.

Conscia herilis.] Ellipsis est substantiui *ancillæ* siue *famulæ* herilis culpæ ferè semper consciola, quæ mœchum incluserat in arcam tam angustam metu interuenientis mariti, vt ille cogeretur propter angustias

loci sese velut in globum contrahere. Sic ἐλλειπτικῶς dixit Sat.2.lib.1. *miseram se conscia clamet*: sic Ouid. *pro charta conscia tergum præbeat.*

Iusta potestas.] Aequalis potestas vlciscendi flagitiũ vtrinque mœchantis.

Tamen habitu.] Hæc videntur ἀντιβλητικῶς dici, Poeta quum vult scortari, & domum & habitum, naturalemque coeundi rationem mutare solet: matrona contrà id domi præstat vestitu consueto naturalique concubitu. Quidam tamen putant *mutare se loco & peccare supernè* ad incumbendi & succumbendi rationes referenda esse.

Domino furenti.] Quidam intelligunt propriè de marito, qui adulterum deprehensum sub furcam mittit, & supplicio afficit: alij tropicῶς, vt posteà in Rhet. dicetur.

Euâsti.] Periculum triplicis illius pœnæ in re, corpore & fama fugisti & euasisti. Est autem euadere per quamcunque difficultatem, per ardua, per prærupta peruenire ad aliquid, ait Donatus multis locis in Terent.

Praua.] Legitur aliàs priua, quæ lectio mihi non displicet.

Tolle periclum.] Hæc naturalis ad vitium propensio copiosè disputatur Epist. 16. lib. 1. vbi pro, *tolle periclum* dicitur *sit spes fallendi & latendi, ne scelus iacta prophanis.* Eódem spectat illud Mitionis Act. 1 Scen. 1. Adel. *Malo coactus qui suum officium facit, dum id reperitum iri credat, tantisper cauet. si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.* Aristoteles lib. 2. Rhet annumerat causis iniuriam alijs inferendi spem flagitij tegendi.

Túne mihi.] Tanquam seruus hero diceret: Tu non potes esse mihi dominus, qui seruias tot tantisque dominis, libidini, metui, gloriæ, nec inde vllâ vindictâ te possis eximere. Fuit autem vindicta Prætoris virga quâ seruus in libertatem asserebatur, sicut e Theophilo in lib. Inst. iuris ciuilis perspicitur. Hinc apparet distinctio Cornelij Frotonis inter vltionem & vindictam, vt illa vindicet factum, hæc prohibeat futura, vt hîc ne seruus semel manumissus posterum seruituti sit obnoxius: sed syntaxis verborum sic habet: túne es Dauo dominus, qui es minor tot, tantisque imperijs rerum & hominum, id est, quis tot tantisque perturbationibus, sæuissimis dominis ac tyrannis seruis:

Siue vicarius.] Hoc serui genus suberat ordinario. Sunt autem alia seruorum genera apud Iurisconsultos, vt ff. de iniurijs. Etenim multum interest, qualis seruus sit, bonæ frugi, ordinarius dispensator: an verò vulgaris, mediastinus, qui est omnium maximè laboriosus, ita dictus quòd stet in medio semper velut positus, & ad omnium imperia paratus omnia: videtur tamen Turnebo mediastinus habere tantùm priorem iuncturæ partem significantem, posteriorem otiosam & productionis solùm gratiâ adhibitam. Alij volunt vocem esse similem hybridæ, e *Media* Latino & ἄγυ Græco, quasi esset publicus seruus, in medijs vrbis quadriuijs, vbi stant baiuli Parisienses μισθαρνῆτες. Plura vide in Annot. Philip. Beroaldi in Colum. vnde subijcitur villico Epist 14.

Tu mediastinus tacitâ prece rura petebas.

Quidam malè hunc censent esse seruum atriensem. Alij seruum balneatoris: sed atrienses serui erant honoratiores & lautiores, vt constat ex Asinaria Plauti: *qui negotia Domini procurarent: res venales distraherent*: id est, *venderent, aebita exigerent: imperium in alios haberent: in atrijs denique diuitias Domini, signa, tabulas, imagines maiorum seruarent.* Nec est dubium, quin ille sit descriptus Lucæ 12. τίς ἄρα ἐστὶν ὁ πιστὸς οἰκονόμος καὶ φρόνιμος ὃν ὁ κύριος καταστήσει ἐπὶ τῆς θεραπείας αὐτοῦ τοῦ διδόναι ἐν καιρῷ τὸ σιτομέτριον; *Ecquis est fidus dispensator, ac prudens, quem dominus præficiet famulitio suo, vt in tempore det demensum?* Fuit hic dispensator, id est seruus atriensis Budæo in Pandect. primæ auctoritatis, qui seruis reliquis frumentum admetiri Calendis solebat, quod demensum dicebatur: ex qua consuetudine illud Euangelij manârit, *frugi porrò serui*, id est, parsimoniâ vtentes, & cibo modico contenti ex eo, quod de quaternis modijs comparcere poterant, peculium sibi comparabant: vnde aliquando etiam se redimebant a dominis: aut alias arbitratu suo vtebantur, vt Terentianus Geta, qui munusculum nuptiale vxori herilis filij dicitur dedisse. Serui autem nequam, id est, prodigi & luxurioli nullum, aut pertenue peculium habebant, luxu & comessationibus ac perpotationibus nocturnis omne suum demensum & peculium dilapidantes. De mediastino dicetur Epist. suprà citatâ.

Mobile lignum.] Plerique interpretantur de turbine, quem scuticis solent pueri verberare & exercere: de quo lege Eleg. 5. Tibul. lib. 1. & 7. Aeneid. ad hunc locum:

Quem pueri magno in gyro vacua atria circum.

Sed præstat locum intelligi de simulacris minutis, quæ neruis ac vinculis huc atque illuc decenter dimouentur pro arbitrio neurospastarum. Hæc Græci vocant ἀγάλματα νευροσπαστα, atque Budæus scribit τοὺς νευροσπάστας esse genus circulatorum, præstigiatorum, qui imaguncularum motus & lusiunculas ridiculis moliuntur ita, vt saltare & osculari inuicem figilla ipsa & amplecti se videantur. De his Lucianus in lib. de Syria Dea, φάλλος ἕλλωσι τῷ Διονύσῳ ἐγείρουσι, ἐπὶ τῶν μὰ τοιόν δε τι φορέουσι, ἄνδρας μικροὺς ἐν ξύλοις πεποιημένους μεγάλα αἰδοῖα ἐχοντας. μαλεῦται ἢ τάδε νευροσπαστα. *Graeci penem Priapi excitârunt Dionyso: hu etiam simile quiddam ferunt, paruos homines e ligno factos & magna pudenda habentes: quæ vocantur neurospasta,* ὡς αὐτόματα μὰ αὐτονίνησα, *neruis tracta & velut suâ sponte se mouentia.* Ex hoc Luciani loco perspicitur nihil interesse ad sententiam, vtrùm legeris hîc lignúmne an signum: si illud significabis μετωνυμικῶς e materia imaguncula inde factam: si hoc, synecdochicῶς rem eandem. De his quoque Apuleius de mundo ex Arist. scribit: *Etiam illi*, ait, *qui in ligneolis hominum figuris gestus mouent: quando filum membri, quod agitare solent, traxerint, torquebitur cervix, nutabit caput, oculi vibrabunt, manus ad ministerium prastò erunt, nec inuenustè totus videbitur viuere.* Meminit quoque Vlpianus lib. 41. de legat. lib. 1. quorundam automatariorum. Suetonius quoque in Claud. Cæs. cap. 34. *De fabrorum quoq; ac ministrorum atq; id genus numero si automaton, vel pegma, vel quid tale patium rectè cessisset, quosdam committebat inter ipsos more gladiatorũ ad necem vsq; pugnantes.* De his denique simulacris lege Herodot. in Euterpe. Est quoque alterum præstigiatorum genus, cuius ludo Archelaus dicebat τὸν διὰ λεπτὸν ἐσιόντα τοῖς ὑφοστάσιν, ὅτινες χαρίεντως παραλογίζονται, id est, *dialecticos similes esse psephopactu, qui scitè imponunt spectantibus calculos ex vno aceptabulo in aliud desiens* διὰ θαυμαστῶς *transeuntes*, id Galli appellant *iouer de Gobelet & de passe.*

Quunam igitur.] Hæc descriptio liberi hominis persimilis est illi Virgilianæ pro viro bono & sententiæ & verborum vsu & ordine, quæ sic incipit:

Vir bonus & sapiens, qualem vix repperit vnum,

reliqua sume de opusculis Virgilij.

Respondere.] Sic epist. 1. l. 1. dicetur, *fortuna respondere superbe:*

superbæ : pro quo Seneca lib. 2. cap. 2. de Clementia dicit, loquens de sapiente Stoico, *Quoties poterit fortuna intercedet*, sic intercedere casib⁹, occursare fortunæ, obsistere, passim reperiuntur. Illud autem Senecæ sumtum videtur e consuetudine Romani Senatus : vbi Tribuni solebant consulibus & Senatoribus intercedere nomine populi, si quando eum ab illis premi viderent. Qui perturbationes, affectus, opes, ambitionem, pauperiem & durissimum quicquid vincere, domare & reprimere valet, in quem nihil potest vtraque fortuna: adeò fixus & præclarè fundatus est ipsius status, adeò læuis, politus, vt marmor, & lubricus, vt nihil in eo inhærere possit pollutum, & quod Virgilius dicit de viro bono:

Externa ne quid labis per læuia fidat.

Teres atque rotundus.] Vide lib. 2. de nat. Deor. quid Cic. sentiat de figura rotunda ad verba sub initium: *quid pulcrius eâ figurâ, quæ sola omnes alias figuras complexa continet, quæq; nihil asperitatis habere, nihil offensionis potest, nihil incisum angulis, nihil anfractibus, nihil eminens, nihil lacunosum?* reliqua illic lege de eadem.

Poscit] Id est, tria aureorum millia te poscit mulier, & te *παίγνιον ποιεῖται, ludos facit.* Vt vides hîc *posco* Latinum cum duobus accusat. sic Græcum τὸ αἰτέω in Xenoph. παιδ. 8. ἐμὲ πολλοὶ μὲν οἰκέται σῖτον αἰτοῦσι, πολλοὶ δὲ πιεῖν. id est, *multi me famuli poscunt cibum, multi potum.* Sic in Aristoph. in Plut. Act. 4. Sc. 4.

Επειτ' ἴσως ἤτησεν αὖθ' ὑποδήματα. i.
Posteaquam fortasse te poposcisset calceos.

Foribus repulsum rursus.] *Novi ingenium mulierum*, ait Gnato in Eunu. Act. 4. Sc. 7. *nolunt, vbi velis : vbi nolunt, cupiunt vltrò.* Sic Propertius de hoc sexu:

Non sic incerto mutantur flamine Syrtes.
Nec folia hyberno tam tremefacta noto:
Quàm citò fœminea non constat fœdus in ira
Siue ea caussa gravis, siue ea caussa levis.

Non quis.] A queo, quis, quit : itaque valet, non potes te liberum dicere.

Dominus non lenis.] Hinc est manifestum illud Donati αὐτάθετον in Phorm. Act. 2. Sc. 1. v. 3. *Lenem patrem illum, factum me esse acerrimum : non enim*, ait, *leni asperrimum, sed acerrimum reddidit, & mutauit gradum, positiuo superlatiuum opponens* : ita Celsus opponit cibos lenes & acres : sed Cic. 2. de finibus bon. & mal. hoc inter alia sic opponit, dulce, amarum : lene, asperum: propè, longè : itare, mouere : quadratum, rotundum : idem auctor in partitionibus opponit verba lenia & aspera. Hæc dissensio ex eo exstitit quòd asper sapor, sonus, cutis aspera communiter, vt lene dicatur : sed acer ferè tantum de sapore.

Pausiaca.] Immoderatum studium picturæ reprehendit ab hero. Fuit autem Pausias nobilis pictor Sicyonius, de quo vide Plin. 21. c. 2. & Varr. 3. de re rust. Est. 8. πολιτ Arist. pictor affinis huic nomini: *oportet pueros & adolescentes nō Pausonis, sed Polygnoti picturas intueri.*

Qui peccas.] Quomodò minùs peccas, quam ego. De *atque* coniunctione electionis pro, *quàm* dictum est Epod. 18. Hi autem Fuluius, Rutuba & Placideianus, fuerunt gladiatores, quorum prœlia picta erant: citatur l. de opt. genere orat. e Saty. Lucilij alter nobilissimus gladiator, cui⁹ nomen sine *L.* scribitur Pareidianus. Itaq; videris, lector, num vtrobiq; similis adhibenda sit scriptura, præsertim quum idem ordo, eadem ars personarū significetur vnde fortassis vnus & idē gladiator fuerit & a Cicerone & ab Horatio propositus. Dubitatur hîc, vtrò hanc poplitis contemtionem oporteat referri, ad Dauumne, qui ὡς ἀτενῶς, intentis oculis, & immotis intueatur pictas illas pugnas, & innixus vni contento popliti stat altero leuiter inflexo. an ad ipsas gladiatorum imagines simili habitu gestuque pictas: quod posterius sequentia videntur postulare:

Contento poplite.] Sic Suet. in Tib. c. 7. dicit: *Contentis & tumentibus oculi aliquid prosequi*, quod respondet superiori Græco pro fixis in eo oculis.

Nequam.] Ellipsis est, dicor ab hero nequam & cessator : qualis est in, *nihil ego*, nempe audio laudationi & nihili fio : si me capit nidor alicuius cibi & placent.

Subtilis & callidus.] Hæc epitheta magis pertinent ad ingenij acumen & exercitationem in agendo & respondendo celerem, quàm ad verborum elegantiam & concinnitatem. τὸ *audis iudex* valet, vulgò diceris callidus iudex.

Nihil ego.] Repete ab antecedente, *nihil audio*, id est, omnes dicunt me hominem esse nihili, si me capi ac duci placentis vident.

Ducor libo.] Libum est genus placentæ e farina & melle, vel oleo, vel lacte : dictum παρὰ τὸ λείβειν, a libando & sacrificando.

Cœnis respondat virtus opimis.] Animus tibi adversatur in opimis cœnis, vel tu non obsequeris lautioribus cœnis, imò contrà, tu facilè illis caperis per incontinentiam. Est autem *virtus respondat tibi in cœnis* impedit te, ne vincaris suauitate lautiorum ciborum, εἰρωνικῶς tamen. *Plecti autē tergo* dici ita puta, vt capite plecti, Gall. *estre fouette & tranchè la teste.*

Impunitior.] Antimeria est pro impuniùs capras opsonia, quæ nequeunt sumi, id est, paruo pretio emi & comparari.

Inamarescunt epulæ.] Tua, inquit seruus, intemperantia non abit impunè, nec luxuria. Inde enim fis ὀξυρεγμιώδης plenus fœtidorum, acidorum ructuum & crudorum humorum, vnde gignuntur omnia arthritidis genera, ἰσχιας, γονάγρας, ποδάγρας, χείραγρας, cholera morbus & similia, quæ corporis impediunt functiones: de quibus impedimentis lege Sat. 2. huius.

Strigilis.] Strigilis, vt ξύστρα Græcum, inuenerunt nomen a destringendo & radendo παρὰ τὸ ἀποξύειν, sine ne ferratis tamen dentibus: quorum vsus erat etiam in balneis, palæstris, & gymnasijs ad radendas corporis sordes ex arenis palæstræ collectas, sudores, caputque scalpendum. Illa autē fiebant e varia materia sicut pectines. De his sic Persius. Sat. 5.

I puer & strigiles Crispini ad balnea defer.

Vsus autem sic ostenditur Epist. Senecæ 123. destringere est sudorem strigilibus siccare & detergere, vt sudorem, ait, quem mouerunt potionibus crebris feruentibus subinde destringant & linteis detergant. Hic locus arguit Grāmaticos erroris duplicis, vt alter Cic. l. 4. de fin. bon. & mal. *Apula strigilis accedat*, qui tradiderint hoc nomen *strigil.* esse mascul. generis & in recto hunc habere finem.

Parens gulæ.] Valet indulgens ventri.

Qui mutat vuam strigili vel vuâ strigilem.] Hæc vtraque syntaxis tolerabilis est, prior quidem videt exponenda, qui comparat & emit rationes strigili, & est syntaxis hypallagica, & notatum fuit Od. 17. l. 1. sed posterior videtur probabilior, quæ factionem serui in strigilem sumtam ostendit, & casus auferendi pendet ex ellipsi τῶ cum perpetua, vel in coniuncto, *fidem & religionem pecuniâ commutare*, pro Cluentio. Repetitur tamen expressum, *vitam cum morte commutare.*

Vitæ fugitiuus.] Desideratur ante *fugitiuus*, nota similitudinis sic explenda: vt fugitiuus seruus & erro fugit dominum, nec ad eum vult redire : sic Poeta se ipsum vitat, nec respicere curat, vt iam in Dialecticis expletum fuerat. Hæc autem duo verba reperiuntur in

edicto Aed'lium Curul'ium, cui titulus est seruorum fugitiuorum. *Si quis fugitiuus erróve sit, noxâque solutus non sit, &c.* quem vtrumque Iurisconsulti sic distinguunt, vt fugitiuus sit desertor domini sui, sine vlla spe ad ipsum redeundi: erro autem sit quidam vagabundus, cum spe ad herum suum tandem aliquando reuertendi.

Frustra.] Expleatur sententia, *quaris solutionẽ curarum.*

Vnde mihi.] Reticentia est irati grauiter heri, qui quærit, vnde sibi lapidem & sagittas sumat ad Dauum profligandum, immemor hæc omnia commemorari suo iussu.

Versus facit.] Hinc cognoscimus Poesin esse quoddam insaniæ genus.

Hinc te rapi.] Id est, nisi quàm celerrimè hinc discedas, mittam te ad ergastulũ ruiticum. Operam autem nonam dicit pro nono operario. Græcè *προσλέγου τῷ ἀγρῷ Σαβινῷ σύνατος ὀργάτης* id est, *adiungeris ad culturam Sabini mei praetoli nonus operarius*: quod minùs est vsitatum in singulari, quàm in plurali. Cic ad Att. Epist. 8. l. 2. *Boni viri precibus Claudij a caussa removentur, opera comparantur.* Philip. item 1. *Mercenaria opera conducuntur.*

Explicatio Rhetorica:

VIx reperias alibi hoc verbum sic translatum, neque Græca huic respondentia *νύσσειν καὶ νύττεσθαι.* Quod autem profertur ex de nat. Deor, de Democrito, *quo natare videtur in natura Deorum*: & e 2. de Fin. bon. *Nunc autem dico, ipsum Epicurum nescire & in eo natare*: pleriqué omnes codices habent vtrobique *nutare* pro dubitare. Sed hæc *ἐπιπολῆς τινος εἶναι καὶ ἐπιπολάζειν*, mirè exprimunt inconstantiam. Cuius verbi posterioris translatio non minùs est vsitata priori. Metaphora igitur est hic valdè apposita ad inconstantiam & fluctuationem animi indicandam: vnde etiam Græcè dicit Hermogenes *σύνοιαι ἐπιπολάζουσι καὶ κενοὶ*, *sententiae inanes & futiles*, quibus opponuntur, *σύνοια βαθεῖα καὶ νόημα βαθύ*, *alta & acuta sententia* & intelligentia reconditi sensus. Ad hoc translationis exemplum libet addere alterum e lib. 4. Manilij diligenter annotatum nuper a Scaligero filio: *Huic est mobilitas rerum, mutataq; sapè*

Mens natat.

qui locus, vt ille lib. 3. de natura Deorum mihi confirmant translationem esse ab aquatilibus, quorum natatu nihil est magis vagum & varium. Locus Cicer. sic habet: *quoniam Neptunum a natando putas appellatum, magis tu mihi natare visus es, quàm ipse Neptunus*: quod priùs dixerat, in enodatione nominum hærere, liquidem *νήκτας* & natatores, dum natant, in fluctu summo videntur pendere & librari: sic animi non nullorum fluctuant in genere vitæ deligendo, vt nauis ritu huc atque illuc agitatæ conuertant se modò ad virtutem modò ad contrarium. Sic fluitare spe dicitur Epist. 18. lib. 1.

b Sumtum est a Mathematicis quantitatibus ad eandem inconstantiam mutabilitatemque ingeniorum notandam, quâ vsus est Sat. 3. lib 1. *Nihil æquale homini fuit.* Item, *impar sibi*: quibus mox hîc opponet *teretem & rotundum esse.*

c Ex effectis caussa significari videtur metonymicõs pro Prisco, & in, *tam*, repetito est anaphora: qui mavult modò Romæ mœchari, modò Athenis bene dicendi artem docere.

d Synecdoche est multitudinis pro vno Vertumno, nisi malis ex hac specie genus vel Deorum, vt valeat, quod in Milite glorioso, *Quùmagìs Diù inimicùs natus quàm tu, atque iratus?* vel hominum leuium & inconstantium intelligi, aut varios illorum mores, quale est illud Sat. 2. Iuuenalis:

Qui Curios simulant & Bacchanalia viuunt.

pro hominibus temperatis & frugi: item pro intemperatis & luxuriosis.

e Sumtum est ab ijs, qui vtuntur tuditibus. pilis, malleolis ad aliquid comminuendum, vt dictum est Od. 6. l 3. Hîc pro infirmauit ac debilitauit articulos quodam compressu doloris.

f Allegoria est *ἐκ τῆς νευστικῆς*, ab arte natandi, cuius qui adhuc sunt tirones ac rudes initiò fanem tenent, qui illis modò contenditur, modò ijsdem remittitur, quò meliùs discant corpus in aquas librare & illud demersum efferre, vt ita videntur modò in tuto versari: quos imitatur noster Priscus frequenti suâ iam in rectum, iam in prauum declinatione. Hic finis est genus humanæ vitæ: contentione autem & remissione illius intelliguntur extrema temperantiæ profusio & auaritia, & quicquid offendit, vel hyperbole vel ellipsi identidam mutatis. Alij malunt rationem huius allegoriæ petere a captura ferarum, quæ posteà ligatæ catenam modò adducunt, modò remittunt, & laxant interdum, & strictum aliàs relinquunt: sed hæc translatio aptè nequit & *ἀναλογικῶς* ad inconstantiam nostri Prisci accommodari.

g Translatum est ab olfactu, cuius proprium obiectum est odor, in quo diiudicando nares occupantur ad significandum auditum, cuius quoq; sonus est proprium obiectum, in quo diiudicando aures versantur. Significat ergo illo putore insuauem & iniucundam Daui orationem aurib. heri esse.

h Non erit alienum agnoscere hîc metonymiam efficientis pro felici & moderata conditione vitę, quemadmodum Cicero loquitur pro Milone, vbi definitio cum definito geminatur, conditio & fortuna hominum infimi generis.

i Allegoria est e continuatis metaphoris a viatoribus in altissimum tenacissimumque lutum delapsis, e quo tanquam inluctabili pedem illi nequeunt expedire: de quo vide prouerbium *in luto hæsitas* apud Terentium: cui similis est vitiosus animi habitus, vnde vix emergit quisquam ad meliorem statum.

k Similis fuit hyperbolica allegoria Od. 1. l. 1.

Sublimi feriam sidera vertice.

Similes quoq; sunt laudationes hyperbolicæ Eclog. 5.

——*Daphnimq; tuum tollemus ad astra.*

Item:

Daphnim ad astra feremus.

l Synecdochica est periphrasis frugalis cænæ & domesticæ. & *securum σὺν ὀργητικῶς* ponitur pro reddente illud comedentem tranquillum & quietem.

m Altera est synecdochica periphrasis *τῆς ἀμφιλύκης ἑσπερινῆς* crepusculi vespertini & lucis dubiæ Gall. *entre chien & loup.*

n Dauus facit herum loquentem per prosopopœiam imperfectam, quam alii *μίμησιν* vocant.

o Synecdoche est finiti & designati cuiusdam, pro, quislibet mihi obiecerit *κατεμαργίαν*, helluationem: estque præterea procatalepsis.

p Concessio est, quæ velut testis rectæ conscientiæ adhibetur.

q Parrhesia quædam est, quâ facerè illudit hero.

r Hoc genere metaphoræ infandam Veneris turpitudinem videtur obtegere voluisse.

s Sumptum est ab igne pro grauiter lædi & offendi plagis, quæ magno cum dolore corpus incendunt.

t Sumtum

t Sumtum quoque est a stipendiarijs siue militibus, siue gladiatoribus, qui se caputque suum certo pretio addicunt neci, & ab aliena voluntate, id est, emtoris, non ex arbitrio proprio ampliùs pendent. Hic tropus apertè cognoscitur ex epist. 37. *Senecæ*, vbi dissimiliter comparatur mors militum & gladiatorum cum morte hominis Philosophiâ apprimè tincti, *Sacramento rogatus es* (vt in verba Laniſtæ iures, teq; auctores) *decipit te, signa tibi dixerit mollem esse militiam & facilem: nolo te decipi. Eadē honestissimi huius & illius turpissimi auctoramenti verba sunt, vri virgis, ferroq; necari ab illis, qui manus arenæ locant, & edunt ac bibunt, quæ per sanguinem reddant. Cauetur, vt ista vel inuiti patiantur a te, vt volens libensq; patiaris, illis licet arma submittere, misericordiam populi tentare: tu neq; submittes, neq; vitam rogabis, recto tibi inuictoq; moriendum est.* Hac voce vsus est Liuius l. 46. *Signo dato pro impressas tabellas misit, & vero pignore veluti auctoratum sibi proditorem ratus est*: quod Valla interpretatur obligatum & subiectum. Budæus quoque auctorare verbum explicat ὀφειλέσθαι in l. 1. Herodiani, ὡς μεγαλόφρονι ἐπιδόσει ὀφειλόμενα τὰ στράτευμα, *vt sibi magnificâ largitione exercitum deuinciret & obligaret.* Exauctorare verò est tali sacramento & obligatione obstrictum exsoluere, & veluti rude donare.

u Synecdoche est generis pro illa matrona.

x Allegoria est ab infidis seruis crudelibusq; heris: quales Poeta sentiet affectus suos intemperantes.

y Ironia est. Contrarium enim intelligit, quamuis accepto malo more stulti sapere deberet, libidini tamen suæ sæuo tyranno non desinet parêre, donec extrema passus sit.

z Epanorthosis est ex simili eiusdem vocis sono locis mixtis.

aa Exclamatio est deplorantis miseriam hominis luxuriosi & intemperantis.

bb Ironia est: contrarium enim est subintelligendum. Perinde quidem hoc valet, ac si diceret: quamuis stultus accepto malo sapere insueuerit, tu tamen non in posterum cautior fies, imò verò scies, prudens & expertus in ijsdem periculis misere peribis.

cc Sumtum est hoc ab equo infræni, πρὸς ὃν ἀχαλίνωτον ἢ αὐθαδιόγομον παραβάλλει φύσις ἀνθρώπου· *cum equo effrenati oris & soluti natura hominis per se quiduis eligens comparatur*, ad malum semper procliuis.

dd Synecdochicῶς hoc intelligendum, id est, e definito aliquid infinitum, id est, sæpè imposita.

ee Synecdochica est periphralis τῶν νουροπαίστων, de quibus in Grammaticis.

gg Allegoria est e metaphoris ἀπὸ τῆς χήμαλος μαθηματικῆς τροχύλης, ὅπερ ἐστὶ τὸ θαῦμα τῶν ἐν τοῖς θαυμασίοις μηχανικῶν Ἀριστοτέλους, *a figura Mathematica rotunda, quæ ex Aristotelis Mechanicis est miraculum miraculorum*: quod tota in se collecta & conuoluta propulset facilimè & optimè durissimam quamq; impressionem, reliquasq; figuras complectatur: quæ omnia quadrant aptè in liberū & sapientem, qui vndiq; ita septus ac munitus nullâ vi, nullâ impressione euerti potest, qualem nobis Plutarchus depingit Aristidem Athenienſem, quod Gallicè pronunciatur, *qui est tousiour doune mesme facon & mesme estat sans quil vsait a redire.* Simili tropo, diuersâ tamen mathematicæ figurâ, vtitur Aristot. l. 1. Eth. c. 10. ad descriptionē viri beati, vt obiter monuimus Ep. 11. sed nunc verba ipsius subijciam: ἢ τὰς τύχας ὁποίας λαλλιφῆ, καὶ πάντα πάντως ἐμμελῶς, ὥστ' ὡς ἀγαθὸς ἁληθῶς καὶ τετράγωνος ἄνευ ψόγου· *vt hic beatus, quem tibi informo, planè omninoq; quoslibet casus ferat, eosq; pulcherrime ac moderatissime, vt qui verè & ex animo vir bonus sit & sine pare quadratus.* Hæc autem Philosophus, ὡς πολιτικῶς ἀνελόμενος

ἀχαλίνωτος e Protagora Platonis, qui prior ea vsurpauit ex Ode Simonidis ad Scopam Thessali, Creontis filium, quum vellet Poeta melicus ostendere, quàm arduum sit inuenire virum verè probum, & omnes numeros habentem bonitatis, qualē his verbis significauit, χαλεπὸν μὲν ποσὶ, νόῳ τε τετράγωνον ἄνευ ψόγου τετυγμένον. i. *qui & manibus & pedibus, sit mente sine vituperio factus*: Aristoteles autem procataleptic ῶς δὲ vsurpauit aduersus eos, qui obiicerent, virum ipsius beatum variis sæpè infortunijs lædi, quibus respondet statum illius adeò firmâ niti basi, vt, quacunque ipsum cōmouerit fortuna, semper, nec secus, atque cubus, quo quo modo proiectus, nisi in firmissimam sedem, recidere possit. Elegantia certè huius tropi præter vsum visa est huic Philosopho digna, quam proferret in exemplum verba transferendi lib. 3. Rhet. c. 14. οἷον τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα φαῦλον τετράγωνον, i. *quum virum bonum dicimus quadratum.* In hac autem translationum continuatione separatim nunc etiam explico τὸ *ruit manca*, sumtum a bellatoribus, & τὸ *in quem ruit* valet coniunctum, *irruit*, quo Terentius vtitur in Eunucho Act. 4. Scen. 7. *Quam mox irruimus*, quod Donatus interpretatur, *irruere propriè dicuntur, qui cum furore prælium ineunt.* Idē in Adel. Act. 4. Sc. 2. *vide, ne ille huc prorsus se irruat*, hoc dixit tanquam de eo, qui pugnaturus sit, aut tanquam de sue, vt Horatius epist. 2. lib. 2. *Hac luculenta ruit ius.* Vide nostras illic notas, hoc autem *fortuna ruit manca* Gallicè interpreteris, *la fortune ne se rue quarec vne main sur l'hōme libre, c'est adire, qu'arec bien peine force aupris de la fisne, & par amsi elle ne gangne rien surlui.*

hh Allegoria est a bestijs iugalibus, quæ vt iugo subditæ coguntur dominis agricolis seruire, non secus noster Poeta subactus seruit libidini.

ii Continuatio est allegoriæ, vt ignauæ iugales impelluntur stimulo, quem Hesiodus vocat lib. 2. operū ὄρθυνα, nempe virgam oblongam & aculeatam: vel si mauis, de equis intelligito, ὅπερ τῷ λωρύτῳ ἐπιπαίρονται, qui vt calcari & aculeo incitantur, sic tu here, tuâ libidine premeris, nec inde poteris esse liber.

kk Videtur sumtum a torpedine pisce, de quo sic Aristoteles l. 9. c. 37. de hist. anim. ἡ δὲ ναρκὴ φανερά ἐστι διὰ τὸν ἄνθρωπον ποιοῦσα ναρκᾶν, *certum est torpedinem afficere homines stupore*: quâ facultate alios etiam pisces capit & vorat. Ita herus desiderio picturæ obstupefit & attonitus redditur, vt facilè pereat illâ seruitute perturbationum.

ll Ironia est, quâ significat, nullam inesse virtutem & continentiam in hero ad cibos lautiores despiciendos.

mm Si legatur *illisi*, vt ad respirationem notandam quidam putant posse legi, nullus erit tropus, sed vt est hîc scriptum, translatum videtur a ludis, vbi colluſores se inuicem decipere & circumuenire sæpius videntur. Ita herus colludens cum voluptatibus ac delicijs opprimitur tandem, atque tam corpore, quàm animo torpere ab omnibus putatur.

nn Metonymia est subiecti pro adiuncta resipiscentia, quam fingit & odit.

oo In *vnde lapidem, vnde sagittas* est figura priùs dictionis initiò sententiæ in iteratione eiusdem soni: deinde sententiæ συναποσιωπήσεως, sententiæ inchoatæ cursu represso, vnde aliquid non dictum intelligitur, vt assolet in sermone iratorum.

pp Málo hîc sumere τὸ *homo* synecdochicῶς pro Horatio hero, quàm dicere positum pro *ille*, vt quidam Grammatici.

SATYRA OCTAVA.

Insolens Nasidieni diuitis conuiuatoris ostentatio, luxusq; illotus facetè notatur ad similium vitiorum animaduersionem & castigationem.

VT Nasidieni iuuit te cæna beati?
Nam mihi quærenti conuiuam, dictus here illic
De medio potare die. 2. Sic vt mihi nunquam
In vita fuerit melius. 3. Da, si graue non est,
Quæ prima a iratum ventrem placauerit esca.
In primis Lucanus b aper leni fuit Austro
Captus, vt aiebat, cænæ c pater: 4. acria circum
Rapula, lactuca, d radices, qualia lassum
Peruellunt stomachum, siser, alec, fæcula Coa.
5. His vbi sublatis puer altè cinctus acernam
Gausape purpureo mensam pertersit, & alter
Sublegit, quodcunq; iaceret inutile, quodq;
Posset cænantes offendere; vt Attica virgo
Cum sacris Cereris procedit Fuscus Hydaspes
Cæcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers.
e Hic herus Albanum, Mæcenas, siue Falernum
Te magis appositis delectat: habemus vtramq;.
f Diuitias miseras! 6. sed queis cænantibus vnà
Fundani pulcrè fuerit, tibi nosse laborо.
Summus ego & propè me Viscus Turinus, & infrà,
Si memini, Varius, cum Seruilio Balatrone
Vibidius: quos Mæcenas adduxerat g vmbras.
Nomentanus erat super ipsum. Porcius infrà
Ridiculus totas simul absorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui, si quid forte lateret,
Indice monstraret digito: nam cætera turba,
Nos, inquam, cænamus aues, conchylia, pisces,
Longè dissimilem: noto celantia succum:
Vt vel continuò patuit, quum posseris, atq;
Ingustata mihi porrexerat ilia Rhombi.
Post hoc me docuit melimela rubere, minorem
Ad lunam delecta: quid hoc interfit ab ipso
Audieris melius: 7. h tum Vibidius Balatroni,
Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti,
Et calices poscunt maiores, vertere pallor
Tum parochi faciem, nil sic metuentis, vt acres
Potores: vel quòd maledicunt liberiùs, vel
Feruida quòd subtile i exsurdant vina palatum.
Inuertunt Aliphanis vinaria tota.
Vibidius Balatroq;, sequutis omnibus: imi
Conuiuæ lecti nihilum nocuêre lagenis.
8. Affertur squillas inter murænа natantes
In patina porrecta: k sub hoc herus, hæc grauida, inquit,
Capta est, deterior post partum carne futura.
His mistum ius est oleo, quod prima Venafri
Pressit l cella, garo de succis m piscis iberi,
Vino quinquenni: verùm citra mare nato,
Dum coquitur (cocto vinum sic conuenit, vt non
Hoc magis vllum aliud) pipere albo, non sine aceto,
Quod Methymnæam n vitio mutauerat vuam.
Erucas virides, inulis ego primus amaris
Monstraui incoquere: illutos Curtillus echinos,
Vt melius muriâ, quàm o testa marina remittat.
9. p Interea suspensa graues aulæa ruinas
In patinam fecere trahentia pulueris atri,
Quantum non aquilo Campanis excitat agris.
Nos maius veriti, postquam nihil esse pericli
Sensimus, erigimur. Rufus posito capite, vt si
Filius immaturus obisset, flere: quis esset
Finis, q ni sapiens sic Nomentanus amicum
Tolleret? heu Fortuna, quis est crudelior in nos
Te Deus? vt semper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
Hæc est conditio viuendi, aiebat, eoq;,
Responsura tuo nunquam par fama labori.
Tén' vt ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum, ne panis adustus,
Ne malè conditum ius apponatur? vt omnes
Præcincti recté pueri comtiq; ministrent?
Adde hos præterea casus: aulæa ruant si,
Vt modò: si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed conuiuatoris, vti ducis ingenium res
Aduersæ r nudare solent: celare secundæ.
10. s Nasidienus ad hæc: tibi Dî, quæcunq; preceris,
Commoda dent: ita vir bonus es conuiuaq; comis.
Et soleas posci: tum in lecto quoq; videres
Stridere secretâ diuersos aure susurros.
11. Nullos his mallem ludos spectasse: sed illa
Redde age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num sit quoq; fracta lagena,
Quòd sibi poscenti non dentur pocula, dumq;
Ridetur fictis rerum Balatrone secundo:
t Nasidiene redis mutatæ frontis: vt arte
Emendaturus fortunam: 12 deinde secuti
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis, sparsi sale multo non sine farre,
Pinguibus & ficis pastum iecur anseris albi,
Et leporum auulsos, vt multò suauius, armos,
Quàm si cum lumbis quis edit: tum pectore adusto
Vidimus & merulas poni & sine clune palumbes:
Suaues res, si non causas narraret earum, &
Naturas, u dominus: quem nos sic fugimus vlti,
Vt nihil omninò gustaremus: velut illis
x Canidia afflâsset peior serpentibus Afris.

Analysis Dialectica.

HOratius dictis priùs aggreditur Fundanium de conditione Nasidienanæ cænæ, atque causam, *cur præcipuè illum hac de re conueniat*, affert e publica testificatione.

2. Fundanius e minorum collatione respondet, *diquidem* tamen, *se nunquam melùs canatum, nunquam liberaliùs ac-*

liùs acceptum, quàm a Nasidieno, fuisse, quibus sanè verbis Nasidienus videret conuiuium magnificè splendideque ornasse: quum tamen τὸ δεῖπνον παύυ γλιχρὸν αὐτοῖς ἦ. id est, cœna valdè ipsis fuerit parca & sordida, vt Plutarchus in Lycurgo loquitur: vnde ipse meritò conuiuator posset nominari παροιμιακῶς Μυκόνιος ἀνὴρ, λυμινεπίμβιξ, ῥυπομόνδυλος, λυμινοπρίστης, θυμβρεπιδεῖπνος, τελσυτᾶιξ δὲ τροσίβιος. Hic videtur, mihi operæpretium iuventutem admonere, quemadmodum illa internoscat contentionem maiorum a minorum comparatione: quod equidem fateor nunc aliquantò seriùs fieri, quàm prudentia diligentis enarratoris postularet: id enim prima quæque huiusmodi collatio & in primo quoque carmine reperta tum requirebat: hęc tamen sera admonitio minimè suo fructu apud studiosos carebit. Itaque in huiusmodi distinctione comparatorum in primis spectanda est quæstio legenti: verbi gratiâ, ne longiùs discedatur, quæritur hîc *qualibus ferculis apparatuq; cœna acceptus sit Fundanius a Nasidieno*, & ita cœna Nasidieni est in quæstione: quòd autem Fundanius respondet, *se nunquam meliùs canasse*: vel, *nullam sibi vnquam canam lautiùs fuisse instructam & apparatam*, argumentum est, non sic tamẽ apertè pronunciatum, vt constet, quando apud alios anteà cœnauerit: verùm satis patet, vel apud se, vel apud alios familiares id contigisse, vnde facilè perspicis superiores cœnas, vel domesticas, vel alienas, vt minus lautas, cum cœna Nasidieni, vt lautiori, comparari. Itaque quod ad fidem quæstioni faciendam profertur, ex aliquo comparatorum genere argumentum ducitur, vt hîc a minoribus, quale est Ode 7. lib. 1. auctum cæteris comparatorum generibus: vnde potes huius admonitionis confirmandæ tibi sumere exempla.

3 Iam Poeta, quò magis cognoscat ordinem ferculorum, percontatur, *quid primum conviuis sit appositum: vnde illi latrantes stomachos placarent*: respondetur: *aper*, cuius commendatio instituitur primùm e subiecto, fortassè quia Lucani apri tum essent laudatioris saporis: deinde ex adiuncto tempore, *quòd ille venatione captus sit cælo leni & benè temperato, nec nimis æstuante, ciboſq; corrumpente, reliquaq; corpora grauiter afficiente*, vt annotatum est Sat. 2. huius libri.

4 Hæc ad aprum adiuncta sunt, non tam ad exacuendum palatum, vel ad languẽtem stomachum excitandum, qui initiò famelicus esse solet, nec his indiget, ἃ πρὸς τλὺ τῦ συάγχ ἀνοσμίαν λιὰ ἀνωδίαν ἰατραπλάτ]ειν, vt Dioscorides loquitur, *quàm ad emendandam apri corrupti graueolentiam*, quæ facetè ac tacitè notatur.

5 Hæc fuerunt primi missus prima fercula, ac velut τὰ προδείπνα, *antecania*: quæ tamen videntur abstemia, λιὰ παρὰ τῶν ἀπότων σωδείπνων, *a conuiuis potione vini minimè vsis peracta*: quod pauciſſimis, nisi aliqua de caussa, solet accidere. Memorat deinde munera ministrorum distributione quadam ex effectis: *quòd nonnulli mensam iure vel aliâ re pollutam detergunt: vel panno villoso contegunt: alij reliquias auferunt: alij solum triclinij everrunt: alij denique vinum aliud atque aliud proferunt*: quod posterius similitudiue declaratur: *Tali*, inquit, *gestu atque incessu feruntilli vina, quali virgines olim dona Cereri, vel Dianæ solebant canistris ferre sub horam suarum nuptiarum*: de quibus repete, quod est annotatum Saty. 3. lib. 1. His interponitur excusatio conuiuatoris, *quòd animaduertisset allata vina Mæcenati displicere.*

6 Octo conuiuæ numerantur percontatori, quibus pater cœnæ nonus accedit: atque ab his cœna, velut a personis Scenicis fabula, ridiculè iocoseque peragitur: ordo quoque accubationis epularis e litera perspicitur: ac prætereà sua cuique personæ attributa redduntur aptè & decorè. Primùm Mæcenati e factis, *quòd fretus benevolentiâ conuiuatoris & auctoritate, duos secum comites ad cœnam adduxerit, Seruilium Balatronem & Vibidium*: deinde Porcio ex efficiente, *quòd ab eo ioci, facetiæ & risus alijs concitarentur*: posteà Nomentano e duplici fine, *vt quum illi palatum præ cæteris insigniter saperet, ludos se faceret & risum moueret, vt Porcius præstantiam quoque vel insulsitatem ciborum & condimentorum aliis indicaret*. Item Fundanio e similibus, *quòd ipse & alij quidam talibus condimentis insueti vescantur tamen edulijs salubritate longè differentibus ab vsitatis*: quod facto in præsentia periculo confirmat: Nasidieno denique ex factis, *quòd quum audijsset epulas suas, earumq; apparatum improbari, conuertit animos conuiuarum ad doctrinam de tempore decerpendi melimela percipiendam, si quis vellet ea fieri rubicunda.*

7 Vibidius iam dictis subijcitur, vt homo hilaris & iocosus ex effectis & consequentibus, *qui dum videret conuiuas sordidè & illiberaliter acceptos, cohortatur sodales ad largiorem vini potionem: ac ne sordes parochi impunè abirent, capaciores scyphos, quales erant Aliphani, afferri rogaunt*: *vndè pallor subitò Nasidieni ora occupauit*: *quòd præsentiret ex immodica potione ebrietatem gigni, ex hac contumeliam λιὰ τλὺ παῤῥησίαν, licentiam quidlibet, vel tacendum, loquendi: atque ex ea ipsius auaritiam pro certo indicatum, ac postremò eiusdem cados & lagenas exhaustum iri*: quod effectum dederunt Vibidius & Balatro, & qui discumbebant in partibus lectorum infimis: sed qui summas mediasque eorundem tenebant, vt Fundanius, Viscus, Turius, Mæcenas, Varius nihil damni cadis dederunt.

8 Secundi missus sunt fercula secunda e varia multiplicique materia & adiunctis explicata: quò accedit commendatio murænæ e minorum collatione, *quòd illa grauida capta sit, quo tempore eius caro melior & delicatior haberi solet*. eódem quoque commendatio iuris & condimenti ex efficientibus. *Nasidienus*, inquit, *ingnus conditor opsôniorum docuit primus incoquere erucas virides & inulas amaras cum illo iure vsitato*: deinde minoribus: *Curtillus alter Epicureus echinos e sua salsugine extractos melius incoxit muriâ testa marinæ*. Quàm verò rectè hæc commisceantur, οἱ τῆς μαγειρικῆς διδασκαλίας ἔμπειροι λέγουσι, vel, vt loquitur Plutarchus e sententia Catonis in commentario de ratione audiendi Poetas, ἐπείνοις ἀποφαίνεσθαι παρῶμεν, οἷς ὁ Κάτων ἔφη, τῆς ἰατρίκης τλὺ ἐπιεῖκαν συναιδητέραν ὑπάρχειν, *de hac*, inquam, *quæstione carnium & piscium finamus illos pronunciare, quibus palatũ plus sapit, quàm animus.*

9 Fercula secunda e suis caussis adhuc patuerunt: nunc e consequentibus symptomatis eadem intelligantur: *in mensam tam bellè instructam delapsa sunt aulæa*. qui casus augetur minorum comparatione, *quòd Aquilo minus excitet pulueris in Campania, quàm ruina tapetum in triclinio & maxime in condimentis: vnde metus & surrectio discumbentium exstitit: vndè etiam dolor & fletus parochi*, qui similibus describit, *quòd non secus talem casum plorârit, atq; filium præmâturæ morte sublatum: quem luctũ Nomentanus tam facetâ consolatione dicitur leuasse, & de Fortuna parochum alloquutus fuisse, vt Varius risum vix potuerit tenere*: quod enunciatur minorum collatione. Simile conlandi genus suscipit Balatro vndecim versibus explicatum vnde ex adiuncta communione similium euentorum, quæ hoc versu comprehensa, communiter adomnes homines attinent:

οὔτι ἐγὼ βίον ἀνδρὶ ἄλυπον οὐ νοέω.

Non invenire licet in quoquam hominis vitam omnis molestiæ expertem. Magnitudine solicitudinis distributâ ex aliquot subiectis: *vt Parochus solicitus sit modò de conuiuis lautè accipiendis: modò de honesto ciborum apparatu: modò de munditia ministrorum: modò de casibus improvisis*: quæ profectò omnia intellige ex hac callida Poetæ dissimulatione pessimè instructa, & ab indignissimis hominibus administrata & ordinata: quò pertinet similitudo Parochi & imperatoris, quorum ingenia similiter arguuntur & indicantur rebus adversis: celantur verò ac dissimulantur secundis.

10. Oportuit conuiuatorem ingenio valdè hebeti ac crasso fuisse, qui non senserit ridiculam Balatronis consolationem, vt apparet e seria gratiarum actione, & ex adiuncta eidē virtute & humanitate, qua de causa omnes illum e triclinio egressum riserunt.

11. Poeta, vt Fundanium inuitet ad continuationem huiusmodi iocorum, narrationem conuiuij omnibus aliis anteponit. Itaq; Fundanius pergit narrare, *quemadmodum Vibidius in petitione vini iocatus sit cum œnochoë & pincernis*, quem subsequutus Balatro, facetè e loco adversorum excepit Parochum redeuntem, quòd quum hic, tristis & mœstus e mensa surrexisset & abijsset, tum lætus hilarisq; rediret, reparaturus arte & ingenio casum aulæorum instructioribus epulis.

12. Tertij missus sunt fercula quintuplici ciborū genere instructa, *grue, anſere, armis leporum*, comparatione pronunciatis, *merulis & palumbibus*: quæ duo posteriora suis attributis, vt etiam duo priora, enunciantur: *præstabant quidem*, inquit Fundanius, *suauitate tales cibi, sed dum ipse causas illorum naturales, vt mos fortasse erat olim architriclinorum, διατυποῦσθαι πρότερον λέγει τραπεζοποιὸς ἕκαστον πρότερον ἐρευνᾶται, aliquid illi excidit de appositis: quod ea insastia.ū adduxit*: cuius insolentia declaratur similium collatione: *Tali*, inquit, *loco conuiuæ habuerunt postea illa postrema fercula, quali solent haberi, quæ à Canidia veneficā parantur*: apodosis confirmatur minoribus, *quum hæc venefica pestilentior venenosiorq; sit Afris viperis*: vnde perspicimus narratione Nasidieni insolēs fastidium conuiuis illis allatum fuisse.

Enarratio Grammatica

VT *te Nasidieni*] Poeta percontatur e Fundanio amico (quem Sat. 10. lib. 1. dicit optimum esse Comicum) & conuiua Nasidieni cum Mæcenate aliisque sodalibus, genus epularum & formam cœnæ Nasidianæ: e cuius narratione cognoscit summum vtrobiq; fuisse luxum cum summa immunditia & confusione coniunctum. Particula autem, *vt*, de modo sæpè quærit cum aliquo affectu, quomodo sumitur 5. de finib. *vt illi efferuntur gloriâ, quum vicerint.* Ita hoc loco, vt delectauit te Nasidieni cœna: sic τὸ *iuuare*, pro verbo delectationis sumtum fuit Ode 1. lib. 1. *Sunt, quos curriculo pulucrem Olympicum collegisse iuuat*, item 2. Ode lib. eiusdem. *Quem iuvat clamor*: quod Galli interpretarentur: *quel plaisir auez vous pris au souper du riche Nasidien?* vt etiam illud de medio potare die, *ou me dist, ainsi que ie demandoit quelq'un pour souper auec mes, que vous commenceastes des hier a midi a boire*. Quidam notant hîc varietatē quantitatis in *Nasidienus* quam tamen facilè tollas hac lectione, *vt te Nasidieni &c*: vbi per anaphoram quidam repetunt τὸ *vt*, ante *iuuit*. Fuit autem Nasidienus,, vt nonnulli volunt, eques Romanus futilissimus rerum suarum prædicator, putidissimusque opsoniorum instructor: alii, quia præter affinitatem prioris nominis Rufus etiam nominatur in litera, putant eum fuisse, quem Suetonius in Augusto appellat Saluidienum Rufum, de quo vide ibidem: alij suspicantur eum esse Catium Saty. 4. huius libri, vel certè Catij doctorem. Ex instituto autem Romanorum dies erat negotiis ac rebus conficiendis destinatus, vt nox corporibus curandis & leuandis, quem accelerabant qui intemperantiùs vivebant, parùm aut nihil soliciti de consilio Xenoph. lib. de rep. Laced. ἀεὶ γὰρ αἱ ἀκαιρίαι πόσεις σφάλλουσι μὲν σώματα· σφάλλουσι δὲ γνώμας, *potiones minùs necessaria corruere corpora faciunt & mentes sibi non constare*: vt Suetonius scribit in Nerone cap. 27. *Epulas a medio die ad mediam noctem protrahebat, refotus sæpiùs calidis piscinis, ac tempore æstiuo niuatis.* Beatus hic dicitur more Græcorum ὄλβιος ἢ πλούσιος, de quo Saty. 6. proximâ.

Dictus herè.] Veteres sine discrimine dicebant heri & herè, vesperi & vesperè, mani & manè ex obseruatione Donati in Act. 3. Sc. 2. Heaut.

De medio.] Huiusmodi terminus temporis continuantis sæpiùs designatur alijs præpositionibus a vel ab, vt Cæsar, *a prima luce*, Plautus, *a manè, ab aurora*: Liuius, *ab orto sole. Gallicè, des le point du iour.* Cicero tamen in orat. pro Milone, vt hic noster Poeta, contrariam temporis partem per *de* præpositionē enuntiat, *de media nocte cum magna manu in campum Martium venit.* Similiter Terentius Adelph. Act. 5. Sc. 9. *apparare de die conuiuium*: quod tempus tamen Donatus interpretatur per *repente*, addens, neque ante prædictum, neque pridie constitutum.

Sic vt.] Hæc subiectio prætendit hoc responsum, ita me delectauit hesterna Nasidieni cœna, vt nulla mihi fuerit anteà suauior.

Da, si non est graue.] Id est, dic & narra, si id facere non grauaberis: ita sumitur in prologo Heaut. *Nunc, quamobrem has partes didicerim paucis dabo*, id est, dicam: vt in Tityro:

Sed tamen, iste Deus qui sit, da Tityre, nobis.

Qua prima.] Pro quo Cicero dicit, *quo cibo, quâque potione famem & sitim stomacho primùm depulisti?*

In primis.] Ellipsis sic explenda est: & aper Lucanus primùm placauit stomachum, qui captus fuerat Austro leniter spirante. Deflectitē autem aper ab asper, quòd in asperis lateat locis & setis horreat: vel a Græca dictione, ἀφαιρέσει, amotione literæ primæ.

Leni Austro.] De natura & etymo Noti dictum est Ode. 3. l. 1. & Sat. 2. huius in Gram. & Rhetoricis.

Cana pater.] Qui posteà cōuiuator, parochus, & herus vocatur, & Græcè συμποσιάρχος.

Rapula.] De his & lactucis Sat. 2. huius libri diximus.

Qualia lassum.] Τοῦτο λέγεται τὸν διακαυσθέντα στόμαχον ἀναστομοῦν, ἢ τῆς ὀρέξεως ἀπολειπούσης ἀναστομωτικὰ λαμβάνειν, *hæc dicuntur defessum stomachū exacuere, vel excitandæ appetentiæ vim habere*: quod hîc dicit languentem stomachum peruellere, pungere, prouocare.

Circum.] Puto ex hac particula, huiusmodi anastomotica vel patinis alijs circūpositā, vel ex his & aceto cōdimenta facta significari: iudicet tamē τραπεζοποιός. Siser est radix herbæ dulcis, Gall. *Cheruis*: de quo lege Dioscor. lib. 2. cap. 139. De halec vide Gram. Sat. 4. huius libri.

Fecula Coa.] Condimentum est e crassiori retimento & sedimento vini Coi, vnde profluit purum, Græcis ἄκοιτον, quasi sine cubili, de quo Plinius l. 14. c. 25. Qui autem deflectūt fæx a φήκη, volunt scribi sine diphongo, & Galenus l. 1 διατ. τύπ. affirmat hanc esse vocem Romanam, & propriè significare fæcem vini coctam vel vitam.

Puer alte.] Probatur quibusdam lectio, *puer alter cinctus*,

ctus, propter distributionem munerũ seruilium. Sententia autem loci est: primis ferculis remotis, postquam vnus e pueris tersit, vel potiùs texit mensas gausapis, & alter solum purgauit fastidium afferentibus; Hydaspes procedit ferens vina.

Acernam.] Mensam acernam Græci vocant τραπέζαν σπεδαμίνιον, quo genere mensæ quidam putant sordes Nasidieni diuitis notari, qui potuisset cedrinam vel citream habere: ex Plin. tamen l. 16. c. 15. scimus, *acer* esse arborem elegantiâ materiæ & subtilitate cedro secundam.

Gausape.] Vario fine profertur hæc vox a, e, um: ac definitur genus vestimenti vtrinque villosum, Græcè ἀμφίμαλλον, τὸ ἐστι ἀμφοτέρωθεν μάλλωσον, quomodo χιτῶνες ἀμφίμαλλοι, *tunicæ vtrinq; villosæ*: sed ex altera tantum parte, χιτῶνες μαλλωταὶ ἢ ἑτερόμαλλοι, quales sunt chlamydes, quæ lecti loco in castris sternebantur, & quibus induti captiui trahebantur in triumpho, vt e Satyr. 3. Persij conitat:

Iam chlamydas regum, iam lutea gausapa captiua
Effedaq;, ingentesq; locat Cæsonia Rhenos.

id est, vxor Caligulæ. Eodem quoque gausapo mensa tegebatur, vt scribit Martialis lib. 14.

Nobilius villosa tegant tibi gausapa citrum.

id est, mensam citream: vnde conijcitur legendum esse *pertexit* pro *perterſit*: sed hac voce maior luxus significatur. *Sublegit, quodcunq; iaceret*, est, tollit de terra vel tabulato, quod eò deciderat inutile, Gallicè, *il recuelle & leue de la place, ce qui estoit tombe d'ordure.* In, *quod posset*, subijce, afferre cænantibus fastidia. Quidam ex vtroque loco Horatij & Martialis conijciunt mensam non consueuisse olim sterni mappâ, sed vnũquemque conuiuam pro se afferre mappam, id est, linteum ad sordes manuum abstergendas, sicut è lib. 12. Martialis cognoscitur,

Attulerat mappam nemo, dum furta timentur.

Attica virgo.] De Canephoris & Canistroferis, vel, vt Solinus dicit, sacrigerulis virginibus & sacris, repete copiosam annotationem in Satyr. 3. lib. 1. Hydaspes & Alcon fuerunt serui Nasidieni, ac ille fortasse Maurus e colore fusco: huius appellationis fuit fabulosus Hydaspes flumen Ode 22. lib. 1.

Cæcuba.] De his Campaniæ vinis lege Grammat. Odes 20. lib. 1. ac præterea lib. 1 Athenæi de vinis Italicis, vt de Chio apud eundem & 9. Epod. Hoc autem, *maris expers* bifariam explicatur: vel quòd nihil aquæ marinæ huic esset permixtum & infusum: quod e l. 1. Athenęi cognoscimus olim factitatum, ad cruditatem corrigendam, ad soluendam aluum, ad concoctionem iuuandam, ad appetentiam excitandam, ad flatus denique discutiendos: vel quòd in Italia esset natum: ideoque non e Græcia nauibus auectum erat, nec mare senserat.

Hic heros.] Ellipsis est verbi, *dixit*, quemadmodum Donatus docet sumendum Act. 2. Sc. 3. v. 15. & 16. τὸ *hic* in Andr. hîc reddes omnia quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta vt sient. Valet igitur: tum conuiuator dicit Mæcenati &c. Ita explicandum videtur Aeneid. 9. vers. 246.

Hic annis grauis atq; animi maturus Alethes. Gallic, *Iurce poinct & a lhors, il se print adire a houlte voix, Dij Patrij.* De Albano & Falerno vide locos citatos.

Magis apposita.] Id est, si hæc posteriora vina magis tibi placent, quàm priora.

Sed queis.] O Fundani, quibus cum sodalibus tam lautè cænatus es? vbi potest expleri ellipsis præpositionis *cum* vel queis cænantibus absolutè sumi.

Summus ego.] De accubatione epulari dictum est Sat. 4, lib. 1. Præsens autem ordo discumbentium videtur quidem describi, sed variè explicatur, & ex illa varietate colligo duplicẽ esse ordinem: vnum lectorũ, quos Hebræi, *mesiboth* vocant, vt discumbentes *mesubim*, vt esset summus, medius, & imus lectus, cuius postremi meminit Suet. in Octa c. 64. *Neque canauit vna nisi vt in imo lecto nepotes assiderent.* & hic ipse infrà, *imi conuiuæ lecti*: vbi Paulus Manutius legit *secutis omnibus imis*, citans hunc locum in Epistolam 26. lib. 9. ad famil. & interpretans quartum locum: sed male vtrumque: alterum discumbentium, quorum medius habebat vnum sodalem suprà, & alterum infrà, id est, a dextra & a sinistra. Suet. in Caligula c. 24. *Plenoq;, conuiuio singulas sorores infrà se vicissim collocabat, vxore suprà cubante.* Qui igitur discumbebat in medio lecto, & medius inter binos sodales, habebatur honoratissimus, qualem quidem accubationem obtinuit Cicero meritò in ea Epist. suprà citata, quòd vir esset consularis: ita enim scribit: *accubueram horâ nonâ, quum ad te harum exemplum in codicillis exaraui. Dices, vbi? apud Volumnium Eutrapelum: & quidem suprà me Atticus, infrà Vertius, familiares tui.* Quod post hæc additur, *infrà Eutrapelum Cytheris accubuit.* P. Manutius non vult intelligendum de lecto separato & proprio, sed de quarto loco accubationis lecticæ, ductus fortassis hoc versu Sat. 4. l. 1. *Sæpè tribus lectis videas cænare quaternos.* Quod ad honoratiorem accubationis locum attinet, quem modò assignauimus Ciceroni, non videtur illud Plutarchi in συμπος. α. consentire cum hac Ciceronis accubatione. Nam illic Consul dicitur non loco medio, qui ciui dignitate præstãti aliis dabatur, sed postremo medij lecti solitus accumbere, non ob eam tantùm causam, ne videretur imitatio regum, quorum actiones & mores liberæ ciuitati summo erant odio, sed vt posses facilius admittere & audire primum quemque aduenientem, scribam, ministrum, corporis custodem, nuncium, atque his omnibus respondere sine vllo aliorum conuiuarum impedimento: iccircò lectus secundus supernè adhærebat primo, infernè, vbi Cõsul accumbebat, exiguâ distantiâ semotus erat à tertio. Itaque ex hoc Plutarchi testimonio cognoscimus, medium locum medij lecti non semper honoratiorem aliis fuisse: qua de re lege plura lib. 3. antiq. lect. a Iusto Lipsio prudẽter ab antiquitate repetita. Quomodo Mæcenas dicitur discumbere inter Balatronem & Vibidium vmbras: ita Fundanius, vt honoratior, in summo lecto, inter superiorem Turinum & inferiorem Varium: ita deniq; Nasidienus in imo inter Nomentanum & Porcium. Scio equidem ab aliis Mæcenatem inter Nomentanum & Porcium locari, adductis hac explicatione: Nomentanus erat super ipsum, id est, Męcenatem: sed ego malo referre ipsum ad herum Nasidienũ. Per me tamen liceat cuiuis suo sensu frui. Memini Suetonium in Octauio c. 43. sic loquutum: *Parthorum obsides tunc primùm missos per arenam mediam ad spectaculum induxit, superq; se subsellio secundo*, id est, cuneo secundo, *collocauit*: sed hæc sessio theatralis multùm erat dissimilis huic accubationi epulari. De Nomentano dictum est Sat. 8, lib. 1. & 1. huius. a cuius nomine abstinuit hîc contemtionis caussâ.

Ad hoc.] Rectè meâ sententiâ *hoc* referri potest, &, ad ridiculum antecedens, propter illud ridiculum sequens, *ni sapiens Nomentanus &c*: sed sic vellem post *qui* intelligere &, aut aliquid simile, vt ratio Dialectica indicavit; quę expositionis ratio si cui nõ probetur, Nomentanus intelligatur solùm eò vocatus ad delicatiores cibos suis sodalibus digito eruditoque palato indicandos, non item ad illos facetiis & salibus condiendos.

Adduxerat vmbras.] Quibus quidem duobus minimè a Nasidieno vocatis Mæcenas venerat comitatus ad cænam. Ita dicuntur vmbræ a Græcis σύσκιοι, qui sequuntur alios ad cænam inuitatos, ipsi tamen minimè vocati: quam descriptionem affert paræmiographus e Symp. probl. 6. Plutarchi, & docet, ortum e fabula Socratis & Aristodemi, de qua vide Dialogum Platonis inscriptum συμποσιον, & locum Plutarchi citatum, vnde discès etiam ἐπιπλήκτους conuiuas esse, tanquam diceres, desuper aduocatos, non vocatos a conuiuatore, sed ab altero iam vocato inductos. Prætereà notandum est in, *quos adduxerat vmbras*, esse anomaliam generis, & sensum, non verba respici. Sed te, lector, puto memoriâ tenere, quod sæpè aliàs monui, bonam prouerbiorum partem esse fœturam troporum & cõparatorum, quorum ignorantia homines inducit in grauissimos errores: quod ideò adscribo, quia video parœmiologos id tribuere iustitiæ prouerbiorum: quod est pluris facere effectus, quàm ipsorum causas. Sic enim illi in præsentem tropum, ac præsertim in alterum epist. 5. l. 1. Christophorus Landinus vir alioqui doctus vmbras interpretãtur loca rure operta vmbris, in quibus commodè discumbebant conuiuæ, prętereà capras illic interpretatur, scurras mordaces. Postremò, hæc, *dic, quotus esse velis*, id est, rescribe, cuius fortunæ homines tibi conuiuas adhibeam. Nam si cupis digniores te, eris postremus, si inferiores, eris summus: hæc non fueram adscripturus, nî conduceret ostendi, in quæ deliramenta virum eruditum adigat nonnunquam vnius prouerbialis sententię ignorantia. Quod autem ὁ παρακλητὸς λέγεται ἄγεσθαι ἐπιπλητικῶς ἢ ἐπιπλήκτως τὸς συνεπομένους, i. Inuitatus dicitur Græcè vel propriè adducere secum compransores vel cócænatores, id Latinè solere dici adducere vmbras translatè.

Ridiculus.] Ego quidem existimo hellenismum hîc esse, qualis est apud Platonem in Apologia, εἰπεῖν γελοιότερον, *dictu magis ridiculũ*: quemadmodum Plautus in Casina. enunciat per supinum *iteratu ridiculum*: quod valet, Porcius præstat se ridiculum in absorbendis simul omnibus placentis: hîc tamen nonnulli malunt scripturam, *absorbere*.

Placentas.] Hæc vox planè Græca est, quanquam Latini velint eam deflectere a placendo vel placando. Definitur autem πλακοῦς ὁ ἄρτος πλατὺς ἐκ γάλακτος, ἐτέμωτι, λιπὰ μέλιτος, *ex lacte, sumine suillo, ac melle*, cuius genera recenset Athenæus quàm plurima lib. 14. sed vnde mânet, Eustathius docet Iliad. 9. ad hunc versum sub finem.

Τῶ δ' ἀπὸ λαῖτμόωρ ἰοειδέα θλάσε θέλυσε:
Illi vero, equi, a iubis pulueren humi decutientes.

nempe currum rapidè ferebant: vbi Scholiastes declarat subolem vocum ἐκ τ' ἰόνεως, ἢ τ' ἰονίας ortarum, in quibus numeratur διακόνιον, ὅπερ φασιν εἶδος πλακοῦντος· ὃς ἐστι γενικῶς ἄρτος τις ἢ πέμμα πλατύ, παρὰ τ' πλάνα ἴνα ἢ ὡς τυρόεις τυρῶς, συσαμόεις συσαμῶς· οὕτω ἡ πλακόεις πλακῶς, λιπὰ λιώμη θυβῶν ὑπὸ πλακίων ἀπέχουσα σταδίους ἑξ· Diaconium est genus placentæ, quæ generatim sonat panem quẽdam & opus pistorium latum, a lata tabula dictum, vt, quemadmodum τυρόεις contrahitur in τυρῶς, συσαμόεις in συσαμῶς, sic etiam πλακόεις in πλακῶς· Τυρόεις δὲ ἄρτος, sed panis, in quo aliquid casei est intritum: συσαμόεις quoque, in quo aliquid tritici Indici: πλακόεις ἄρτος, panis latus instar crustæ: est quoque Placous vicus & pagus sex stadia distans a Thebis planis.

Indice digito.] Multa sunt, quæ quum effari veremur, tacitis manus signis vel nutu capitis audemus significare, ne præsentes audiant: itaque Nomentanus rei culinariæ peritissimus indice monstrabat alijs cibos salubriores, quos illi non agnoscerent. Hic autem digitus ab effectu nomen inuenit Latinum, vt Græcum δεικτικὸς qui & λιχανὸς, a lingendo: ab hac significandi facultate transfertur ad delatorem notandũ, quem Pedianus sic describit, vt sit, qui facinoris, cuius est ipse conscius, latebras indicit, impunitate propositâ, eiúsque Seneca lib. 1. cap. 9. de Clementia περιφραστικῶς sic exprimit, *vnus ex conscijs deferebat, cuius indicium ad eum est delatum*. Idem a Suetonio salutaris vocatur in Octau. cap. 80. *Dextræ*, inquit, *manus digitum salutarem tam imbecillum interdum sentiebat, vt torpentem, contractumq; frigore vix cornei circuli supplemento scripturæ admoueret*. Cæterorum autem digitorum nomina sunt αὐτιχεῖρ ἢ λεπτυλος μέγας, pollex: μέσος ἢ σφάπιλος, medius vel impudicus: παράμεσος ἢ λεπτυλώδης, ἢ ἰατρὸς, medio proximus vel annularis, vel medicus: μίκρος ἢ ὠτίτης, minimus, auricularis.

Conchylia.] De his vide annotationem 2. Epod. vt de passere Plin. lib. 9.

Celantia.] Ex hoc loco cognosce, quàm sibi constent Grammatici, qui præcipiunt e pluribus substantiuis varij generis, si res sunt animatæ, adiectiuum masculinis respondere: quæ conchylia, pisces, aues, continent saporem meliorem eo, qui Epicureis est notus. Nam quæ edulia nobis videntur insipida, illis solent benè sapere: vt statim intellectum est e porrectis ab hero Epicureo ilibus passeris & rhombi, quæ non gustauimus, sed in, *noto*, intellige succo Epicureis noto (quales fuerunt Catius, Nasidienus, Curtillus) sicut statim apparuit ex appositis mihi huiusmodi ilibus.

Post hoc.] Porrectis nempe ilibus & ingustatis, ille studuit fastidio mederi explicanda ratione rubefaciendi melimela. Est autem μελίμηλον, malum referens saporem mellis coniunctum e duabus Græcis vocibus μέλι & μῆλον, de quo vide Plin. l. 15. c. 14. Quidam interpretantur Cydonium malum. Illâ voce vsus est Martialis lib. 7.

Infanti melimela dato fatuasq; mariscas.

id est, ficus insipidas.

Quid hoc interfit.] Quid sibi velit temporis obseruatio in decerpendis talibus malis, ille tibi meliùs, quã ego, explicabit. Tum Vibidius dixit Balatroni, eumque sic admonuit, hanc præparcam & sordidam mensam vlciscamur profusis, immodicis, conuiuatorique damnosis potionibus vini, ne posteà irrideamur ab alijs sic sordidè illiberaliterque accepti.

Damnosè.] Posset hoc Græcè enunciari, πίνομεν πολυδαπανώς, *nisi bibimus multis sumtibus*. Tradunt autem Grammatici *damnum* ab adimendo flexum, quòd magni sumtus multum de re familiari deducunt: sed verius etymon est παρὰ τὴν δαπάνην exiguâ permutatione quasi dapnum a sumtu & impendio, & hoc παρὰ τὸ δάπτειν, a vorando. Itaque damnosè bibere, est hîc πινεῖν δαπανηρῶς, profusè bibere, eoque modo conuiuatori magnum dare damnum: ita dicet posteà Venerem & libidinem damnosas.

Calices maiores.] Quales sunt pateræ Græcè τὸ λέπας καὶ λεπάστρα, ἔγωγε πῶμα, ἢ φιάλη, μεῖζον τὸ ποτήριον, quam Asclepiades Myrleanus deflectit καπὰ τὴν ἀντιστοιχίαν τὸ πιεῖν ἅλις ἔχειν, οἷον ἔστης, πιάλιν, i. *quòd satis contineat potionis, tanquam diceres pialapro phiala*. Maioribus quoque poculis potest adscribi λίχνον ποτήριον, τὸ χωροῦν δύο χοᾶς. i. *poculum capax duorum congiorum*, ad mensuram Parisiensem 12. sextariorum, ex quibus tres constant pintæ. Ode 19. lib. 1. dictum fuit a nobis e notis Eustathij in vers. 3. Ὀλυσ. σ. Alexandrum magnum ex hausto tali poculi obijsse: à priori φιάλη & ὑπὲρ fit epithetum ὑπερφιάλοις pro effluente & immenso: cuius

παρα-

παραγωγὸν ἐπίῤῥημα Homerus vsurpauit ad vers. de Procis:

Δαίνυσθαι λιτὰ δῶμα ὑπερφιάλως &c. *Conuiuari domi profusè, tanquam diceres supra & extra phialarum mensuram.*

Vertere.] Ellipsis est verbi deliberatiui cœpit vertere. De Parocho dictum est Saty. 4. & 5. lib. 1.

Nil sic metuentis.]Pro, nihil tam metuens, quàm profusos potores, *grands beuueurs Gallicè*: quos Græci dicunt ποτιχάτας, bibacissimos conuiuas: sic acria pocula pro immodicis & capacibus dixit Sat. 2. huius libri.

Invertunt Aliphanis.]Pro, capacissimis pateris & cyathis exhauriunt magna œnophora & cados, vt quod intus erat, foras exeat, cadique & lagenæ & œnophora posteà in sua ora vertantur, e quibus vinum effundebatur in pateras & latos calices ad potionem: sic loquutus est Ode 29. lib. 3. *non antè verso lene merum cado.* Aliphanis autem requirit substantiuum Cyathis, crateribus, vel latis calicibus: contrà Cumani calices pro paruis dicuntur a Varrone. Aliphani autem appellantur ab Aliphe oppido Samnitum e lib. 5. Strabonis. Variè autem declinatur, Aliphe Aliphes, vel Alipha Aliphæ, vel Aliphæarum: quæ sunt etiam Campaniæ e lib. 9. Decad. 1. Liuij, vbi tales calices fiebant lati & capaces,

Squillas.] De squillis dictum est Sat. 4. huius libri: sed de muræna lege Plinium lib. 9. cap. 23. quam ex eo cognoscimus elixam, quòd in iure nataret immersa:

Conuiua lecti.] Distinctionis gratiâ sic nunc appellat inuitatos conuiuas lectos per oppositionem vmbrarum: vnde cognoscuntur Vibidius, Balatro, Nomentanus fuisse Mæcenatis vmbræ ab facetias adductæ.

Sub hoc.] Exple ellipsin, sub hoc temporis & appositionis punctum & momentum.

Venafri.] De hoc etiam scriptum est in Gram. Odes 6. lib. 2 vt de garo Sat. 4. huius libri.

Quod Methymnæum.] Methymna oppidum fuit in Lesbo insula: sic Virg. Georg. 2. vers. 90. *Quam Methymnæo carpit de palmite Lesbos.* Eustathius in Οδυσ. γ. ad versum sub finem, ἀλλὰ σύγε σὺ ἴλαθι. *quare ô Regina sis propitia:* nomẽ Bacchi *Methymnæus*, non ab vrbe Methymna deriua, sed a verbo μεθύειν δὲ τὸν παλαίους εἰς σύμφωνον λόγον σύνεσιν ἐν τῷ τιμᾶν τὸ θεῖον, *quum veteres per cultum numinis dimittebantur ad latitiam & recreationem, & poculum vocabatur μέθυ, ad quod dimittuntur, & qui hoc dat Deus, Methymnæus & Lyæus, & Euius dicitur.*

Erucas.] Dioscorides lib. 2. cap. 10. scribit, hanc herbam esse σύζωμον καὶ ζωμοποιὸν, afferre gratiâ iuri, quam notationem Plin. lib. 20. c. 13. interpretatur: *in condiendis*, inquit, *opsoniis tanta est suauitas erucæ, vt Græci* σύζωμον appellârint. Has Dioscorides, præter alias, facultates ei tribuit, quòd sit ὀρεκτικὸν καὶ πεπτικὸν, quod ὀρεξίλιον, *vrinam excitet, concoctionem iuuet, facilè soluat aluum.* De inula habes Sat. 2. lib. 2. de echino Epod. 5. Hîc echini dicuntur illoti, quòd non sint liquefacti, neque in muriam resoluti. Ex vi tamen vocis inloti, quam ego sic coniunctam puto, vt *inliterata pax*, quæ non ast literis comprehensa ex Festo, quemadmodum dicuntur echini inluti, qui non sunt suâ salsugine eluti & purgati, sed quales fuerunt depromti ex vasis, vbi erant sale aspersi, tales Curtilus Epicureus docuit incoquere in hoc iure.

Vt melius.] Quod Græci dicunt, ὡς βέλτιόν τι ὄν, tanquam sit aliquid suauius eâ muriâ, quæ aduehitur orcâ Byzantiâ: ellipsis autem est in hac voce, *inulis*, præpositionis, *in*, itaque sententia est: ego Nasidienus primus docui incoquere in illo iure virides erucas & inulas, quod est illic macerare & emollire: vbi egò non satis intelligo caussam, cur quidam talem elipsin dicant exoletam esse hominis semidocti. Prætereà Curtillus etiam Epicureus monstrauit incoquere in hoc iure integros echinos, meliùs quã in illa muria, quam orca Byzantia ad nos remittit: hoc sensu colon subijcio verbo *incoquere*, & *quam*, relationis, non electionis notam statuo: eam tamen intelligo inclusam in muria, quę syntaxi mutatâ sic apparet: Curtillus monstravit incoquere echinos integros in hoc iure (nempe e vino Chio, pipere albo, aceto Methymnæo) meliùs quàm in ea muria Romam allata Græcâ testâ.

Interea.] Dum herus nos retinet commemoratione sui iuris, & condimenti, tapetes suspensi e camera triclinij deciderunt in patinam murænæ & vnà magna vis atri pulueris: vnde incuria sordidissimi hominis perstringitur, in cuius cœna Poeta desiderat munditiam: qualem seruauit in accipiendo Mæcenate Ode 29. lib. 3.

Nos maius veriti.] Grauiorem casum, periculum, ruinam deniq; totius ædificij veriti sumus: sed vbi nihil tale sensimus, truncũ corporis & caput erigimus, quæ metu in lectos reclinaueramus.

Pulueris.] Supplendum est, *tantum.*

Rufus.] Nasidienus Rufus, ὡς ὁμοῦ πρόωρος τεθνεώτα τὸν πρόμορον θρηνῶν, quasi filium intempestiuâ morte extincti amisisset, sic lamentari & deplorare ruinam aulæorum cœpit demisso capite, vultuque in humum deiecto: nec lugendi finem fecisset, nisi Nomentanus melius sperare iussisset, mœroremq; solatio leuasset: vbi *tolleret*, tanquàm de lapso, diciur.

Fortuna Deus.] Apparet ex hoc loco & alijs, vt e 2. Aeneid. ad versum:

Descendo, ac ducente Deo flammam inter & hostes,

quod Lactantius testatur, veteres Philosophos tribuisse Diis sexum vtrumq;, vel, vt ibi loquitur Seruius, illos fuisse participes vtriusque sexus: nam hîc ex *ducente Deo* intelligitur Venus, sicut alibi, *Deus non abfuit dextra erranti*, vbi Iuno aut Alecto significatur. Itaque τὸ ἀφρενόθηλυς Seruius scribit esse Deorum epitheton: quod etiam Aristoteles lib. de Histor. animal. tribuit piscibus nonnullis. Posset etiam esse hellenismus, passim enim reperias Deos cõstrui cum epithetis generis muliebris, vt in Pindar. Pyth. ιβ. de Pallade sic loquente, Θεὸς ἀλλὰ νὶν ἀυρῆσα, *sed vbi Pallas tibiã inuenisset.*

Vt semper.] Τὸ vt μόριον quãtitatis est per exclamationem pronuntiandæ: quale in illo Satyræ 6. lib. huius,

Vt tu semper eris derisor ad omnes.

pro, ô quàm! quod Galli interpretantur, *o que vous seres touſiours vn grand mocqueur de tout le mondes!* sic quóque hunc locum, *Helas fortune! quel dieu ia il contre nous plus cruel, que vous. ô que vous prenes touſiours plaiſir a vous iouer & morquer des choſſes humaines*, pro, quantum te iuvat res hominum illudere.

Compescere risum.] Hoc Græci dicunt τὸν γέλωτα κατέχειν ἢ ἀποσοβῆσαι, ἐπιλάνεσθαι. Ex hoc versu Parœmiographus nititur ostendere vim & originem verbi *manticulari* contrà, atque Festus Pompeius, qui tradit illud a Poetis vsurpari pro fucum facere & subdolè agere: ipse autem dicit idem sumtum esse a dissimulantibus in conuiuio, qui faciem tegunt mantili, tanquam detergerent labem oris.

Suspendens.] Hæc phrasis fuit Sat. 6. lib. 1. pro irriſore omnium.

Est conditio.] Pro, ita sunt homines naturâ comparati & hac lege nati, vt res illorum nunquam procedãt pro ratione & consilio ipsorum.

Eoq;.] Id est, ideoque, eam ob rem, & huic antereponendum est colon.

Ten' vt.] Explenda est ellipsis, téne oportet torqueri tanta mei curâ & molestiâ?

Accipiar.] Antè Saty. 6. hoc verbum expositum fuit, sed addam ad locos Terentij. Virgilij, & Horatij, ibi citatos, vbi verbum *accipere* Donatus & Seruius & Nonius interpretantur per *pascere & inuitare*. Laurentium Vallam lib. 6. cap. 7. improbare talem interpretationem, cuius rationem illic videto.

Ius appon.] Sic Terentius, *canem dębiam apponi*. sic Homerus τὸ δεῖπνον παραθεῖναι.

Si agaso.] Hæc vox dicitur παρὰ τὸ ἄγειν & per Tarentinam paragogen ἀγάσειν, qualis est σιβάσειν, βιβάσειν, a σίβειν & βιβᾶν, a primo fluit ἀγάζων. Manifesta est hîc Satyrica irrisio. Est enim propriè agaso qui agit & curat equos, quem Galli suâ dialecto vocant *parefrenier*, quasi a fræno parando, & paromiologus in prouerbiorum numerum congessit, *agaso asellum*, expleatur, curet vel tractet, quasi diceret, quod est epistolâ 1. l. 2.

——*quod medicorum est.*

Promittant medici: tractent fabrilia fabri.

Virgilius tamen lib. 1. Georg. vers. 273. περιφραστικῶς eundem appellat agitatorem tardi asselli & Græci ὀνηλάτην, sed hoc equidem puto patere fusiùs & γενικώτερον accipiendum pro, quouis dossuarij iumenti curatore: vnde manifestum, quàm sordidè Nasidienus mandauerit huic honestum munus mensæ ministrandi: vbi Nasidienus respondet agens, vt incautus, gratias irrisori pro illa simulata consolatione, & illi optimè esse cupiens.

Soleas poscit Nasidienus.] Ex hoc loco cognoscimus vsum soleas olim fuisse in cubiculis, vt calceorum foris. Tum vix Nasid. e triclinio egressus erat, quum in singulis lectisternijs, quisq; insusurraret aliquid ridiculi in aurem sodalis sui. Definitus est Od. 9. l. 1. susurrus genere & differētia soni tenuis: qualem nunc dicit stridere: quod Græcè videt enunciari λιγαρίζειν propriè de aquis inter fluxum leniter sibilantibus.

Stridere.] Hoc verbum est hîc coniugat: primę in *am*, alibi tamen reperitur secundæ in *bo*.

Redde age.] Id est, narra & memora, quæ præterea videris digna risu, & tanquam acceperis credita, nunc iam, quasi cedente die, redde.

Quæ deinceps risisti.] Hoc aduerbium videtur potius consequutionis esse pro *præterea* quàm ordinis pro certo loco propositæ alicuius partitionis: hac voce, quæ per synæresin est dissyllaba, non vsus creditur Virg.

Quærit.] Id est, pueros percontatur de statu lagenæ post aulæorum ruinam, cum illa esset fracta. De voce lagenæ dicetur, si Deus voluerit, Epist. 2. l. 2. Hæc syntaxis, quærere de pueris, ambigua est, vtrum de statu illorum, valetudine, opere, profectu, an de recta rei alicuius cognitione intelligendum sit. Ita Cice. tamen loquitur 4. Academico. *quæsiuit de Zenone fortasse, quid futurum esset*: & Liuius 4. ab Vrbe, *quære de te*, pro, a Zenone, abs te, vel ex te.

Ridetur fictis rerum.] Hoc verbum ἀπροσώπως potest accipi, pro, risus mouetur, vel ἀορίστως, Nasidienus ab omnibus conuiuis irridetur propter fictam & simulatam, id est, falsam epularum & condimentorū laudationem, quę tali commendatione indignissima erant. *Fictis* hîc subsistantiuè, sicut Sat. 2. huius libri, *vanis rerum*, vt Grammatici loquuntur, debet accipi.

Balatrone secundo.] Imitante & approbante tale ludibrium. Gall. *Balatro secondoit bien les autres a se mocquer de ce beau fauseur & baueur de par per.*

Vt arte.] Alludit videtur ad Platonis cōparationem, quem Plutar. scribit dixisse, vitam humanam ludo aleatum similem, in quo quod cecidit dextrum, eo rectè vti decet: quod sinistrum, arte & consilio corrigendum: quò respexit Terentius Adelph. Act. 4. Scen. 7. *ita vita est hominum, quasi quum ludas tesseris.*

Mazonomo.] Μαζονόμον vox Græca est quæ μαζονόμιον dicitur, & definitur a Poll. l. 6. c. 12. λεκίθος, ἢ μεγάλος πίναξ, ἐφ' οὗ τὰ μάζαι διενέμοντο ξύλινον ἢ ἄλλο, cauus & magnus discus, vel lanx, quâ distribuebantur alimenta ex lacte & frumento, vnde nomen inuenit: quo etiam vtitur Varro lib. 3. cap. 4. de re rustica, *alios videret in mazonomo positos coctos.* Hîc interpretantur prægrandem lancem. De grue. Epo. 2.

Iecur anseris.] Quod Oribasius vocat συκωτὸν ἧπαρ, id est, esu ficum auctum & præparatum: quod veteres duxerunt in summis delicijs. Aetius quoq; lib. 2. cap. 127. commendat iecur quorumlibet animalium ficis siccis nutritum, in quibus sues ponit: Sed de anserum generibus vide Plin. l. 10. c. 12. Columellam l. 8. c. 14. Has aues Græci χηναῖς vocant παρὰ τὸ χάινειν, quòd magno rostri hiatu & edāt voraciter & homines ipsis appropinquantes persequantur, ὅτε ἢ θρέψαι ἢ ἐσθίουσι ἢ διελκύσαι quum aut irritantur aut timent vt annotat Eustath. Iliad. β. paulò ante Catal. nauim, & illarū pastores χηνοβοσκοί.

Leporum armos.] Hæ feræ partes sic commendauit Catius Saty. 4 huius libri.

Quis edit.] Pro edat, vt alibi annotauimus in hoc Poeta. de palumbibus sic Plinius lib 10. cap. 23 quod ad ipsorum cantum attinet, is omnibus est similis, atque idem terno conficitur versu, præterquàm in clausula, hyeme mutis, vere vocalibus: propriè autem palumbes dicuntur minurrire, vt Ælius Spartianus scribit his verbis, *familiare Getæ Antonino has quæstiones Grammaticis proponere, vt dicerent singula animalia quomodo vocem emitterent. velut, agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minurriunt, vrsi fauiunt, leones rugiunt, leopardy rictant, elephanti barriunt, ranæ coaxant, equi hinniunt, asini rudunt, tauri mugiunt, easdemq; de veteribus approbare.* Videtur tamen Virgilius in Tityro tribuere gemitum iuxtà palumbibus, atque turturibus, contrà Ouidius elegiâ de vocibus auium dicit *turi gemere* magis conuenire posterioribus & columbis,

Et Cyssus turtur atq; columba gemunt.

de carne autem palumbina lege quoque lib. 39. cap. 12. Plinij de qua sic Martialis fecit lib. 13.

Inguina torquati tardant, hebetantq; palumbi,
Non edat hanc volucrem, qui capit esse salax.

de hac aue iam nonnihil attigimus Ode 2. l. 1. & 4 l. 3.

Quem nos.] Hoc intelligendum est de lectis conuiuis solùm, vmbræ enim largioribus poculis conuiuatoris sordes vltæ fuerant.

Vt nihil omninò &c.] Hoc Gallicè reddas, *tellement, que nous n'auons aucunement rien gousté de ces viandes, comme si vne sorciere les eust halenné & touchée de son vent & haleine, plus venimeuse que celle vne vipere d'Afrique.*

Explicatio Rhetorica.

DVbitatur hîc, vtrùm verba propriè, an translatè sumenda sint: proprietatem videtur tueri materia iræ, quæ exsistit maximè è feruore bilis, vt hęc alitur & augetur inedia, vnde Ouidius 15. Metam. dicit, *ieiunia ventris voracis placare*, pro sedare famem: sed quum Philosophi definiunt iram animi commotionem vltionis cupidam: hinc sumptum verbum ad corpus transferri videtur, vnde dicit Epod. 2. *Nec horret iratum mare.* Proprie autem dicit Cic. 2. de leg. *iratos Deos placare donis, sanguine, ture &c.*

b Altera est dubitatio synecdochen, ne integri pro membro apti, an ipsum integrum hîc intelligamus.

Ferunt

Ferunt enim a Seruio Rullo Romanorum primo vni mensæ integrum aprum olim appositum fuisse, vnde Iuuenalis in huiusmodi conuiuatorem hoc fecit:

——*Quanta est gula, quæ sibi totos*
Ponit apros!——

c Synecdoche est generis pro Nasidieno Rufo deipnopœio, qui mox simili tropo dicetur herus, parochus, conuiuator.

d Similis est tropus pro raphanis: similis quoque est in Attica virgo pro Canephora.

e Accessus est ad prosopopœiam Nasidieni excusationis caussâ.

f Exclamatio est Poetæ deridentis conuiuatorem miserè-diuitem, qui diuitijs suis appositè nescíat vti: vbi præterea accipe miseras per metonymiam effecti pro efficiente possessorem miserum: vt Ode 24. lib. 3. dixit *improbas diuitias crescere*, pro impellentes ad improbitatem: simili tropo dicet in Epist. ad Pisones *miseram artem*, quòd ipsius perceptio laboriosè discentes exerceat: quidam tamen sermonem esse putant Nasidieni, Mæcenati opes suas eleuantis.

g Metaphora est a corporibus, quibus vmbra indissolutè adhæret ad notandam comitum epularium adiunctionem: similis est tropus Epist. 5. *locus est & pluribus vmbris.*

h Apparatus est lenis ad prosopopœiam Vibidij, exhortantis sodales ad compotationem copiosiorem.

i Metaphora est catachrestica a sonis, qui quum fractiores sunt & tumultuosiores, obtundunt aures, quod est exsurdare, ad sapores, quorum crapula hebetat gustatum & infuscat vim.

k Rursus Nasidieni prosopopœia interponitur ad commendationem epularum.

l In *prima*, potest esse metaphora a principatu ad significandam olei excellentiam & bonitatem, & in *cella* synecdoche generis pro cella olearia. Potest etiã sumi hoc vtrunq; pro oleo primæ expressionis.

m Synecdoche est generis pro Scombro, è quo macerato & liquato fiebat optimum garum: quod Sociorum garum dicebatur, cuius meminit Plin. l. 9 c. 17. Item l. 31 c. 8 & l. 32. c. 7.

n Quod acetum factum erat ex acore vini Lesbij: itaq;, *vitio* dicitur per synecdochen generis pro acore, & vua pro vuis & racemis Lesbijs, & hæc per metonymiam materiæ pro vinis inde expressis.

o Synecdochica est periphrasis orcæ Byzantiæ.

p Hoc casu deposita est prosopopœia Nasidieni: ideoque Fundanius narrationem resumit. *Immaturus* dicitur translatè a fructibus nondum maturis.

q Duplex est personæ inductio, vbi primum Nomentanus facetè irridet Rufum: deinde Balatro idem facit, sed pluribus.

r Nota est metaphora a corpore, quod vt spoliatum patet oculis omnium; sic natura hominis & ingeniũ bono vel malo rerum successu arguitur.

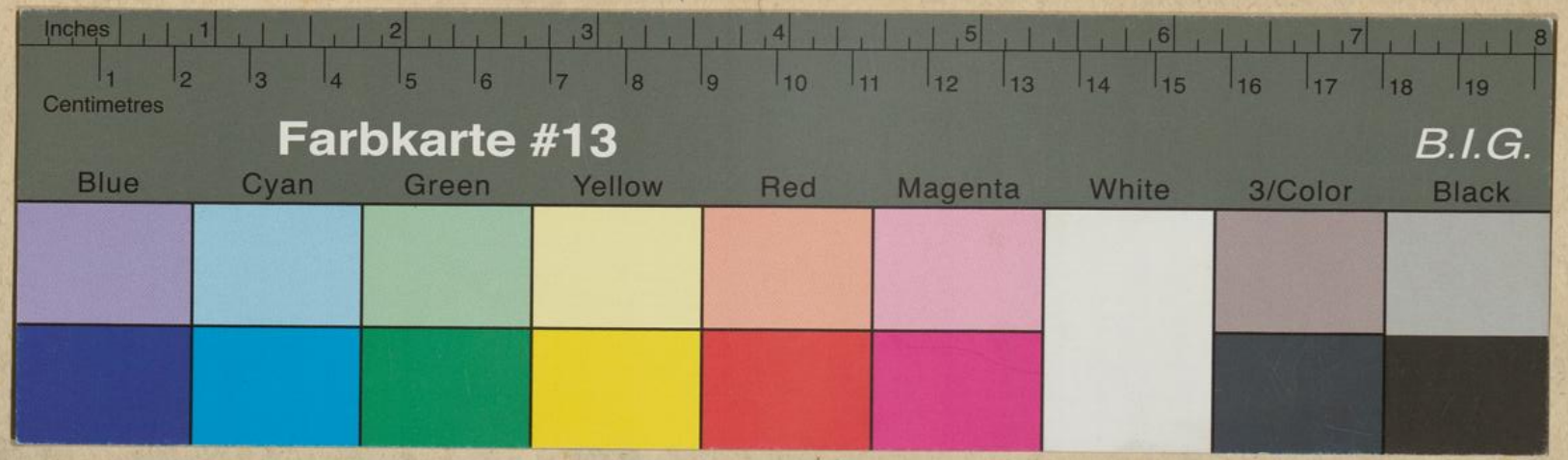
s Inducitur tertiò Nasidienus.

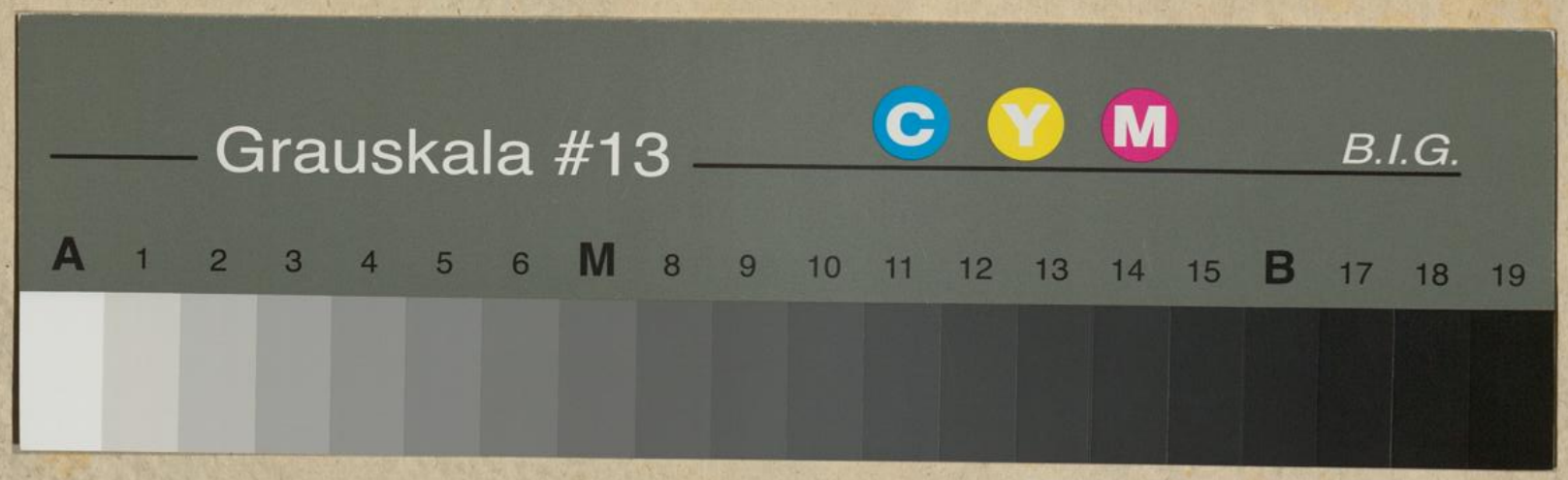
t Apostr. est, vbi Vibidi⁹ sermonẽ auertit ad Rufum.

u Synecdoche est generis pro Nasidieno narrante, quod certè satiùs fuisset taceri.

x Synecdochicῶς quoq; dicitur pro impurissima muliere & venefica, quam Poeta ex odio plus quàm Vatiniano iam in prouerbium traduxerat, vt Epod. 3. v. 7.

Finis libri secundi Satyrarum.

Inches
1
2
3
4
5
6
7
8
Centimetres
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
Farbkarte #13
B.I.G.
Blue
Cyan
Green
Yellow
Red
Magenta
White
3/Color
Black

Grauskala #13
C
Y
M
B.I.G.
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19